KUPRIN

OPERE ALESE

★

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

A. I. KUPRIN
OPERE ALESE
*

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE
Bucureşti – 1964

EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ

MOLOH

Traducere de *Tudor Arghezi* şi *Renata Vasilescu*

I

Sirena uzinei mugea prelung, vestind începutul zilei de muncă. Sunetul plin, răguşit şi neîntrerupt părea că iese din pământ şi că se aşterne pe jos, iar în dimineaţa tulbure a zilei ploioase de august căpăta o asprime ameninţătoare şi tristă.

Inginerul Bobrov tocmai îşi bea ceaiul. În ultimul timp, Andrei Ilici suferise mai mult ca oricând de insomnie. Se culca seara cu capul

greu şi tresărea în orice clipă, ca şi cum l-ar fi zgâlţâit cineva; totuşi, cădea destul de repede într-un somn neliniştit, nervos, dar se trezea cu mult înainte de ivirea zorilor, frânt, sleit de puteri şi iritat.

Cauza era, fără îndoială, frământarea lui sufletească şi prea marea oboseală fizică, dar şi vechiul lui obicei de a-şi face injecţii cu morfină – obicei împotriva căruia Bobrov ducea de câtva timp o luptă îndârjită.

Acum stă în faţa ferestrei, sorbind cu înghiţituri mici ceaiul, care i se pare lipsit de gust, ca o iarbă. Pe geamuri se preling în zigzag picăturile de ploaie. Unda băltoacelor din zare se încreţeşte, biciuită de ploaie. Pe fereastră se zăreşte un lac nu prea mare, de formă pătrată, încadrat de sălcii pletoase, cu trunchiurile pitite în frunzişul cenuşiu. Când se porneşte vântul pe deasupra lacului, valurile mărunte se ridică şi se fugăresc, iar frunzişul sălciilor aruncă sclipiri argintii. Iarba palidă, bătută de ploaie, se culcă neputincioasă la pământ. Casele sătucului din apropiere, copacii pădurii întinse în zare ca o panglică întunecată, câmpul parcă petecit cu galben şi cu negru – toate acestea se schiţează tulburi ca prin ceaţă.

Pe la ora şapte, Bobrov ieşi din casă după ce-şi puse mantaua de ploaie, cu glugă. Ca mulţi oameni nervoşi, el nu se simţea în apele lui dimineaţa: trupul îi era slăbit, în ochi avea un fel de durere înăbuşită, ca şi cum l-ar fi apăsat cineva, iar în gură, un gust neplăcut. Mai apăsător decât toate, însă, i se părea dezechilibrul sufletesc de care se simţea cuprins în ultima vreme. Tovarăşii lui Bobrov, inginerii – care priveau totdeauna viaţa cu seninătate, sub aspectul ei simplu şi practic – ar fi râs, poate, de pricinile tăinuitelor lui suferinţe şi, desigur, nu l-ar fi înţeles. Pe zi ce trecea, îi sporea din ce în ce mai mult sila – un fel de groază aproape – de slujba la uzină.

Munca de birou, meseria de profesor sau agricultura ar fi fost mai potrivite cu el, cu mentalitatea, cu felul lui de a fi şi cu obiceiurile lui. Ingineria nu-i dădea satisfacţii şi dacă n-ar fi fost dorinţa insistentă a mamei sale ar fi părăsit institutul încă din anul al treilea.

Firea lui delicată, aproape feminină, suferea mult din cauza contactului brutal cu realitatea şi cu cerinţele ei mărunte, dar aspre. Se compara pe el însuşi cu un om jupuit de viu. Câteodată, lucruri mărunte şi nebăgate în seamă de către alţii îl întristau adânc

şi nu le putea uita multă vreme.

Înfăţişarea lui Bobrov era modestă, lipsită de orice strălucire. Era mai mult scund decât înalt şi destul de firav, dar se simţea mocnind într-însul o multă energie nervoasă, gata să izbucnească. Fruntea lui înaltă şi albă îţi atrăgea numaidecât atenţia. Pupilele dilatate – şi inegale – erau atât de mari, încât ochii cenuşii păreau negri. Sprâncenele stufoase, cu un contur neregulat, se uneau la rădăcina nasului, dând privirii lui o expresie severă, fixă, parcă ascetică. Andrei Ilici avea buzele strânse şi subţiri – fără vreo expresie de răutate – însă cam asimetrice: colţul drept al gurii se ridica ceva mai sus decât cel stâng. Mustăţile şi barba mică, rare şi abia mijite, de culoare deschisă, erau ca de adolescent. Numai zâmbetul dădea farmec chipului lipsit, de fapt, de frumuseţe. Când râdea, ochii înveseliţi şi blânzi îi înfrumuseţau toată faţa.

După vreo jumătate de verstă, Bobrov se opri pe creasta unei movile. La picioarele lui, pe o întindere de 50 de verste pătrate, se desfăşura panorama uzinei. Era un adevărat oraş din cărămidă roşie, cu o pădure de coşuri afumate, un oraş îmbâcsit de miros de pucioasă şi de fier topit, un oraş scufundat într-un bubuit asurzitor şi neîntrerupt. Patru furnale dominau uzina cu coşurile lor monstruoase. Alături de ele, se ridicau opt cowpere destinate încălzirii aerului, pentru a fi suflat în furnale – opt turnuri de fier încoronate de cupole rotunde. În jurul furnalelor erau răspândite atelierele de reparaţii, turnătoria, hala de spălat cazane, atelierul de locomotive, atelierul de laminat şine, cuptoarele Martin şi Pudling etc.

Uzina era clădită pe trei terase naturale uriaşe. În toate direcţiile mişunau locomotive mici. Se iveau jos, pe ultima terasă, zburau apoi în sus cu un şuier ascuţit şi dispăreau câteva secunde prin tuneluri, de unde ieşeau în goană, învăluite într-un abur alb, ca să lunece apoi, duduind pe punţi, şi, în sfârşit, să se avânte ca prin văzduh pe estacade de piatră, pentru a zvârli minereul şi cocsul chiar în coşul furnalului.

Mai departe, dincolo de aceste terase, privirea se pierdea în haosul care alcătuia spaţiul destinat construirii a două furnale noi – al cincilea şi al şaselea. Părea că un groaznic cutremur subteran scosese la suprafaţă grămezi de pietriş, cărămizi de diferite mărimi şi culori, piramide de nisip, movile de piatră de var, stive de fier şi lemnărie... Toate acestea păreau îngrămădite la întâmplare şi fără niciun rost. Sute de care şi mii de oameni se agitau ca nişte furnici

într-un furnicar devastat. În aer plutea ca o ceaţă praful de var, alb şi înţepător.

Mai departe, în zare, se vedea un tren de marfă nesfârşit de lung, lângă care se îmbulzeau muncitorii care lucrau la descărcarea lui. De-a lungul unor scânduri înclinate, ce ieşeau din vagoane, cărămizile lunecau într-un şuvoi necurmat. Fierul cădea răsunând, iar scândurile subţiri zburau prin aer, răsucindu-se. Unele căruţe se îndreptau goale spre tren, iar altele se întorceau în şiruri lungi, încărcate cu vârf. Mii de zgomote se topeau într-un vaier lung şi sacadat, în care se amestecau sunetele ascuţite, limpezi şi dure ale dălţilor, loviturile sonore ale ciocanelor care prindeau niturile la cazane, huruitul greoi al ciocanelor pneumatice, şuieratul viu şi pufnirea ţevilor cu abur şi, din când în când, explozii subterane înăbuşite, care cutremurau pământul.

Tablou înspăimântător şi captivant. Munca omului clocotea aici ca un mecanism imens, complicat şi precis. Mii de oameni – ingineri, zidari, mecanici, dulgheri, fierari, săpători, tâmplari, lăcătuşi – se adunaseră aici, veniţi din toate colţurile pământului, pentru ca, supuşi legii de fier a luptei pentru existenţă, să-şi dea forţele, sănătatea, inteligenţa şi energia numai pentru înfăptuirea unui pas înainte în progresul industrial.

În ziua aceea, Bobrov se simţea mai rău decât oricând. Uneori, deşi nu prea des – de trei-patru ori pe an – cădea într-o stare ciudată de moleşeală şi în acelaşi timp de surescitare. Asta se întâmpla, de obicei, în dimineţile posomorâte de toamnă, sau seara, pe vremea dezgheţului. Atunci, totul căpăta pentru el o altă înfăţişare, plictisitoare, şi parcă totul se decolora, feţele oamenilor i se păreau şterse, lipsite de frumuseţe şi bolnave, iar cuvintele veneau de undeva – de departe – şi nu-i trezeau în suflet nimic altceva decât urâtul. Astăzi, pe când făcea înconjurul atelierului de laminat şine, îl necăjeau mai ales feţele muncitorilor, palide, mânjite de cărbune şi arse de vâlvătaie. Privind la munca lor îndârjită şi la trupurile lor încinse de dogoarea arzătoare a maselor de fier incandescent şi simţind în acelaşi timp, prin uşa dată de perete, suflarea vântului aspru de toamnă, i se părea că el însuşi îndură suferinţele, o dată cu muncitorii. Îi era ruşine de aspectul lui îngrijit, de rufăria lui fină şi de cele trei mii de ruble pe an, pe care le primea ca salariu.

II

Sta la cuptor şi urmărea munca. De fiecare dată gura uriaşă de foc a cuptorului se căsca mare, înghiţind unul după altul lingourile de oţel încins la roşu, de câte douăzeci de puduri unul, de-abia ieşite dintr-alte cuptoare. Peste un sfert de oră, aceste lingouri – după ce treceau, duduind, prin zeci de caje de laminare şi erau transformate în şine lungi, netede şi lucitoare – se aşezau în capătul celălalt al atelierului.

Cineva din spate îi puse lui Bobrov mâna pe umăr. El se întoarse cu ciudă şi îl văzu pe Svejevski, unul dintre colegii lui de uzină.

Acest Svejevski, totdeauna încovoiat – ca şi cum ar fi vrut să se strecoare, sau să facă o plecăciune – cu veşnicul lui chicotit şi cu obiceiul lui de a-şi freca mâinile umede şi reci, nu-i plăcea deloc lui Bobrov. În felul lui de a fi avea ceva linguşitor, ceva veninos şi părea veşnic jignit. Afla întotdeauna, înaintea tuturora, toate bârfelile uzinei şi le debita cu o deosebită plăcere tocmai celui căruia îi puteau fi neplăcute; se agita întruna când vorbea şi atingea mereu şoldurile, umerii, mâinile şi nasturii celui cu care sta de vorbă.

— Unde ai dispărut, dragul meu, de-un timp încoace? întrebă Svejevski, rânjind şi frământând mâna lui Andrei Ilici între palmele lui. Mereu cu cititul... Citeşti întruna!

— Bună ziua! răspunse Bobrov în silă, retrăgându-şi mâna. Nu m-am simţit prea bine în ultimul timp.

— La Zinenko, toţi au început să-ţi ducă dorul, continuă Svejevski pe un ton care lăsa să se înţeleagă multe. De ce nu te mai duci pe la ei? Acum trei zile, a fost directorul acolo şi a întrebat de dumneata! Venise vorba, nu ştiu cum, despre munca la furnale şi te-a lăudat mult.

— Sunt cât se poate de măgulit! răspunse Bobrov ironic, făcând o plecăciune.

— Zău, serios... Spunea că direcţia te apreciază foarte mult, ca pe un inginer cu vaste cunoştinţe, şi că dumneata ai putea, dac-ai vrea, să ajungi foarte departe. După părerea lui, n-ar trebui să dăm franţujilor să facă proiectul uzinei, de vreme ce avem la noi oameni atât de competenţi ca Andrei Ilici. Numai că...

„Stai niţel, se gândi Bobrov, o să mai urmeze şi altceva.”

— Numai că, reluă Svejevski, te ţii departe de societate şi faci impresia unui om închis... Asta, vezi, nu e bine! Nici nu-şi poate da seama cineva ce fel de om eşti, în fond, şi nici nu ştie cum să se

poarte cu dumneata. Ah, da... se bătu deodată peste frunte Svejevski. Eu tot pălăvrăgesc şi uit să-ţi spun lucrul cel mai important... Directorul ne roagă pe toţi să ne ducem neapărat la gară, mâine, la trenul de douăsprezece.

— Iar primim pe cineva?

— Exact! Ia ghici, pe cine?

O expresie şireată şi triumfătoare apăru pe faţa lui Svejevski. Îşi freca mereu mâinile şi se vedea că simte multă plăcere, pregătindu-se să anunţe o noutate interesantă.

— Crede-mă că nu ştiu... Şi nici meşter la ghicit nu sunt! spuse Bobrov.

— Ei, hai, încearcă să ghiceşti, te rog! Spune un nume, măcar aşa, la întâmplare.

Bobrov tăcu, urmărind cu atenţie exagerată felul în care funcţiona macaraua. Svejevski băgă de seamă acest lucru şi începu să se agite mai tare.

— Niciodată n-ai să ghiceşti! Eh, dar nici nu vreau să te mai chinuiesc. Cel aşteptat este chiar Kvaşnin în persoană!

Pronunţase numele cu un servilism atât de vădit, încât lui Bobrov i se făcuse scârbă.

— Şi găseşti că e un eveniment atât de important? întrebă cu indiferenţă Andrei Ilici.

— Cum, „un eveniment atât de important”? Să avem iertare! Păi el e în conducere, face tot ce vrea şi toţi ascultă de el ca de un oracol... Uite, chiar acum, conducerea l-a însărcinat cu urgentarea lucrărilor, adică – cu alte cuvinte – el singur şi-a luat această însărcinare. Ai să vezi ce-o să mai tune şi-o să mai fulgere pe la noi, când are să sosească! Anul trecut a inspectat şantierele de construcţie... Mi se pare că dumneata nu erai încă aici... Directorul şi patru ingineri au zburat cât ai bate din palme din posturile lor... Când sunteţi gata cu suflarea de aer în furnal?[1] Mai aveţi mult?...

— E aproape gata.

— Eh, asta-i bine. Va să zică vom sărbători în prezenţa lui punerea în funcţiune şi începutul lucrărilor de zidărie. Dumneata l-ai văzut vreodată pe Kvaşnin?

— Niciodată! Numele, bineînţeles, i l-am auzit...

---

[1] Prin *suflare de aer în furnal,* se înţelege încălzirea furnalului – înainte de a fi pus în funcţiune – până la temperatura de fuziune a minereului, adică până la aproximativ 1600 grade. Funcţionarea furnalului se numeşte „campanie". Suflarea durează uneori câteva luni (n. aut.).

— Eu am avut însă această plăcere! Ce să-ţi spun? Un personaj rar, cum nu mai întâlneşti altul... Îl ştie tot Petersburgul! În primul rând, e atât de gras, încât nu-şi poate împreuna mâinile pe burtă. Nu mă crezi? Pe cuvânt de onoare! Ba are şi o caleaşcă specială a lui, în care partea dreaptă, prinsă în balamale, se deschide complet... Unde mai pui că e de statură uriaşă, e roşcovan şi are o voce de parc-ar fi trompeta Ierihonului. Dar ce cap! O, doamne! În toate societăţile pe acţiuni face parte din conducere... Şi numai pentru şapte şedinţe pe an primeşte două sute de mii de ruble. În schimb, însă, când e vorba de salvat situaţia la o adunare generală, nimeni nu-l întrece... Bilanţul anual cel mai dubios ţi-l prezintă în aşa fel, încât, până la urmă, îi face pe acţionari să creadă că tot ce e negru e alb, de nu mai ştiu cum să-şi exprime recunoştinţa faţă de conducere. Dar mai interesant e că nici măcar nu cunoaşte cum trebuie chestiunile despre care vorbeşte şi că le rezolvă pe toate numai prin tupeu. Dac-ai să-l auzi mâine vorbind, ai să crezi că o viaţă întreagă nu s-a ocupat de altceva decât de furnale – dar se pricepe la ele cum mă pricep eu la limba sanscrită.

— Ta-ra-ra-ram! Bobrov îi întoarse spatele şi începu să fredoneze fals, căutând să pară nepăsător.

— Uite... ce vrei mai mult? Ştii cum îşi primeşte el vizitatorii la Petersburg? În pielea goală, scufundat în baie până la gât, încât doar capul roşcovan rămâne afară din apă; şi aşa îi ascultă. Iar în faţa lui, în poziţie de drepţi, stă un consilier de stat care îi dă raportul... Şi e un mâncău fără pereche! Nimic de zis, se pricepe la mâncare... în cele mai bune restaurante sunt vestite cotletele *à la* Kvaşnin. În ceea ce priveşte crailâcul, nu mai întreba! Acum trei ani, s-a întâmplat cu el ceva nostim de tot...

Văzând că Bobrov se pregătea să plece, Svejevski îl apucă de un nasture şi-i spuse în şoaptă, cu glas rugător:

— Dă-mi voie... e nostim de tot... îţi spun în două cuvinte... dă-mi voie! Uite, chiar acum... Să vezi cum s-a întâmplat! Într-o toamnă, acum vreo trei ani, soseşte la Petersburg un tânăr sărac, mi se pare că era un funcţionar... îi ştiu chiar şi numele, numai că nu-mi vine în minte acum. Tânărul ăsta avea de făcut nişte demersuri într-un proces de moştenire şi, în fiecare dimineaţă, întorcându-se de pe la autorităţi, petrecea câte un sfert de oră în grădina de vară, pe o bancă. Buun!... Stă el trei zile, stă patru, stă cinci, când bagă de seamă că o dată cu el se plimbă în fiecare zi prin grădină un domn roşcovan şi extraordinar de gras... În sfârşit, fac cunoştinţă...

Tânărul îi povesteşte toate necazurile lui roşcovanului, care nu era altul decât Kvaşnin. Acesta îl ascultă cu interes şi îl compătimeşte... Numele însă nu şi-l spune. Buun!... Într-o bună zi, roşcovanul îi face tânărului următoarea propunere: „Ia spune, ai vrea să te însori cu o persoană oarecare, dar cu condiţia ca, îndată după nuntă, să te desparţi de ea şi să n-o mai vezi niciodată?" Îl nimerise pe tânărul acela într-un moment când aproape murea de foame. „Sunt de acord, răspunse el, dar să vedem care o să fie răsplata şi, apoi, banii trebuie să-i primesc înainte." Vezi bine că nici tânărul nu picase chiar din lună. Buun!... Au căzut amândoi la învoială. Peste o săptămână, roşcovanul îl pune pe tânăr să se îmbrace în frac şi, cum se face ziuă, îl duce afară din oraş, într-o biserică. Lume nu era defel; logodnica sosise înainte şi aştepta înfăşurată într-un voal care o acoperea toată, dar nu chiar aşa, încât să nu se poată vedea că e drăguţă şi foarte tânără. A început cununia... De la o vreme, însă, tânărul şi-a dat seama că logodnica părea foarte tristă. Atunci i-a spus în şoaptă: „Mi se pare ca eşti aici împotriva voinţei dumitale". Şi ea i-a răspuns: „Mi se pare că şi dumneata eşti în aceeaşi situaţie". Şi atunci fiecare şi-a spus povestea lui. Pe fată o silea maică-sa să se mărite. Parcă tot o mustra conştiinţa să i-o dea lui Kvaşnin, aşa, de-a dreptul. Buun!... Stau ei cât stau... când, deodată, tânărul spune: „Ce-ar fi să le tragem o păcăleală? Suntem tineri amândoi şi ne mai aşteaptă poate multe lucruri frumoase în viaţă. Hai să-l lăsăm pe Kvaşnin cu buzele umflate!" Fata era hotărâtă din fire şi ageră la minte. „Bine, zice, să le-o facem!" După ce s-a sfârşit cununia, au ieşit cu toţii din biserică. Kvaşnin nu mai putea de bucurie. Cât despre tânăr, el primise banii înainte – şi nu erau puţini; în asemenea cazuri, Kvaşnin plăteşte oricât. El se apropie de tinerii căsătoriţi şi-i felicită cu aerul cel mai ironic posibil. Ei îl ascultă, îi mulţumesc – spunându-i „naşule" – şi dintr-o dată amândoi... hop! în trăsură. „Ce înseamnă asta? Încotro?" „Cum încotro? La gară! Plecăm în călătorie de nuntă. Mână, birjar!" A rămas Vasili Terentievici încremenit şi cu gura căscată... Ei, da' altă dată... Ce-i asta? Ai şi plecat? Andrei Ilici! îşi întrerupse Svejevski pălăvrăgeala, văzând că Bobrov îşi îndreaptă hotărât pălăria şi îşi încheie nasturii de la palton.

— Scuză-mă, nu am timp! răspunse Bobrov sec. În ceea ce priveşte anecdota dumitale, am mai auzit-o, ori am mai citit-o cândva... Am onoarea!...

Şi, întorcând spatele lui Svejevski, care rămăsese uluit de atâta

violenţă, ieşi repede din atelier.

III

După ce se întoarse de la uzină şi luă în grabă masa, Bobrov ieşi în cerdac. Vizitiul, Mitrofan, care primise încă dinainte ordinul să pună şaua pe Farvater – un cal murg de Don – se căznea să strângă chinga unei şei englezeşti. Farvater îşi umfla burta şi-şi întorcea mereu gâtul, încercând să prindă cu dinţii mâneca de la cămaşa lui Mitrofan. Atunci Mitrofan se răsti la el cu o voce de bas, afectată şi supărată: „Ho-o, mai stai, păgânule!" Şi adăugă, icnind de încordare: „Ia te uită, dobitocul!"

Farvater – armăsar de mărime mijlocie, cu pieptul masiv, cu trupul lung şi crupa întinsă, cam lăsată în jos – se sprijinea uşor, cu graţie, pe nişte picioare puternice şi păroase, cu gleznă subţire şi copite solide. Un cunoscător ar fi fost nemulţumit de botul arcuit şi de gâtul cu o umflătură la mijloc. Bobrov, însă, găsea că aceste particularităţi, caracteristice oricărui cal de Don, constituie frumuseţea lui Farvater, după cum picioarele strâmbe la un *basset,* sau urechile lungi la un *setter* au şi ele farmecul lor. În schimb, nu exista în toată uzina un cal care să-l poată întrece pe Farvater la galop.

Mitrofan – ca orice vizitiu rus care se respectă – socotea de datoria lui să fie aspru cu calul, neadmiţând nicio manifestare de duioşie între ei şi, din această pricină, îi striga vorbe de ocară: „ocnaşule", „mortăciune", „tâlharule", ba uneori chiar şi „Hamlet"... În adâncul sufletului însă, îl iubea foarte mult pe Farvater. Dragostea lui se vedea din faptul că tânărul armăsar de Don era şi ţesălat mai cu grijă, şi primea o hrană mai bună decât Lastocika şi Cernomoreţ, ceilalţi doi cai daţi lui Bobrov în folosinţă.

— L-ai adăpat, Mitrofane? întrebă Bobrov.

Mitrofan nu răspunse îndată. Pe lângă altele, el mai avea o deprindere de bun vizitiu – aceea de a vorbi tărăgănat şi fără să se grăbească, aşa cum se cuvine unui om aşezat.

— L-am adăpat, Andrei Ilici... Cum să nu-l adăp? Ho, necuratule, ce te uiţi aşa împrejur? Stai că-ţi sucesc eu botul! se răsti el la cal. Uite, boierule, ce poftă are azi să fie călărit. De-abia aşteaptă...

Îndată ce Bobrov se apropie de Farvater şi luând în mâna stângă frâul îl trecu printre degete, începu scena care se repeta aproape în fiecare zi. Supărat, Farvater – care se uitase până atunci pieziş la

Bobrov cu ochii lui mari – începu să joace în loc, încordându-şi gâtul şi aruncând cu copitele dinapoi bulgări de noroi în aer. Bobrov sărea într-un picior pe lângă el, căutând să şi-l pună pe celălalt în scară.

— Dă-i drumul, Mitrofane! strigă el, după ce reuşi, în sfârşit, să prindă scara şi, în aceeaşi clipă, aruncându-şi piciorul peste crupa calului, se aşeză în şa.

Îndată ce simţi pulpele călăreţului, Farvater se linişti şi, după ce forăi, dând din cap, se mai lăsă de câteva ori de pe un picior pe altul şi o porni pe poartă într-un galop întins şi elastic...

Goana, vântul rece care-i şuiera în urechi şi mirosul proaspăt al câmpiei jilave de toamnă izbutiră curând să liniştească şi să învioreze nervii obosiţi ai lui Bobrov. Pe lângă aceasta, de câte ori se ducea la familia Zinenko, Bobrov se simţea cuprins de o emoţie plăcută.

Familia Zinenko se compunea – afară de tată şi mamă – din cinci fete. Tatăl lucra la uzină ca administrator al depozitului de materiale. Uriaş, în aparenţă molâu şi bun la suflet, era de fapt un om foarte priceput la tot soiul de şiretlicuri şi de uneltiri. Făcea parte din acea categorie de oameni care, sub pretextul de a spune fiecăruia „adevărul în faţă”, linguşesc pe şefi cu slugărnicie – ceea ce, însă, nu le micşorează acestora plăcerea de a fi măguliţi – pârăsc cu neruşinare pe colegi, iar faţă de subalterni au o atitudine despotică. Orice fleac era la el prilej de discuţii. Fără să asculte obiecţiunile ce i se aduceau, răcnea întruna cu vocea lui răguşită; era mare mâncăcios şi avea slăbiciune pentru cântecele de cor ucrainene, pe care însă le cânta întotdeauna fals. Nevastă-sa îl ţinea sub papuc, fără ca el să-şi dea seama. Era o femeie scundă, bolnăvicioasă şi afectată, care avea nişte ochi cenuşii şi micuţi, aşezaţi caraghios de aproape de rădăcina nasului.

Pe fete le chema Maka, Beta, Şurocika, Nina şi Kasia.

Fiecare avea o reputaţie bine stabilită în familie: despre Maka – o domnişoară cu profil de peşte – se spunea că are o fire îngerească. „Maka e simplitatea personificată!” spuneau părinţii ei, când – la plimbare sau pe la serate – ea rămânea în umbră, de dragul celorlalte surori mai mici. (Maka depăşise vârsta de treizeci de ani.)

Beta trecea drept foarte inteligentă, purta ochelari şi – după cum se spunea – într-un rând, avusese chiar de gând să se înscrie la facultate. Ţinea capul plecat într-o parte, ca un cal bătrân, iar mersul îi era săltat, fiindcă se înălţa şi se lăsa în jos la fiecare pas.

Musafirilor care veneau pentru prima oară în casă, le împuia capul cu discuţii despre superioritatea femeii faţă de bărbat, în ceea ce priveşte cinstea şi bunătatea, sau le cerea pe un ton glumeţ şi naiv: „Dumneata, care ai un spirit atât de pătrunzător, te rog defineşte-mi caracterul meu”. Când se punea în discuţie una din temele clasice ale casei, cum ar fi de pildă: „Care poet e mai mare – Lermontov sau Puşkin?” sau „Contribuie oare natura la îmblânzirea moravurilor?”, o scoteau în prima linie pe Beta ca pe un elefant de luptă.

A treia fiică, Şurocika, se specializase în jocul de-a popa prostul cu toţi inginerii necăsătoriţi. Cum afla că vechiul ei partener are de gând să se însoare, îşi alegea un partener nou, înăbuşindu-şi necazul şi mâhnirea. Bineînţeles, din joc nu lipseau nici glumele drăgălaşe, nici micile şmecherii fermecătoare, iar partenerului îi spunea „urâciosule” şi-l lovea peste mâini cu cărţile de joc.

Nina era răsfăţata familiei, ca şi a tuturora, şi trecea drept un copil râzgâiat, dar încântător. Printre celelalte surori, cu siluete masive, cu feţe grosolan cioplite şi vulgare, părea o străină. Poate doar *madame* Zinenko ar fi putut lămuri satisfăcător de unde apăruseră la Ninocika această siluetă delicată şi fină, aceste mâini aproape aristocratice, această faţă drăgălaşă, oacheşă – presărată cu aluniţe – urechiuşele trandafirii şi părul bogat cu firul subţire şi puţin ondulat. Părinţii îşi puneau în ea mari speranţe şi de aceea totul îi era permis: să mănânce multe bomboane, să vorbească gutural – cu un „r” plin de farmec – şi chiar să se îmbrace mai bine decât celelalte surori.

Kasia, cea mai mică, împlinise de curând patrusprezece ani, dar acest copil fenomenal era cu un cap mai înalt decât maică-sa, iar pe surorile ei mai mari le întrecuse cu mult în ceea ce priveşte relieful pronunţat al formelor. Tineretul uzinei, care, din cauza prea marii depărtări de oraş, era cu desăvârşire lipsit de societate feminină, urmărea de mult cu privirile silueta Kasiei, iar ea primea aceste priviri cu naiva neruşinare a unei fetiţe precoce.

Felul cum natura îşi împărţise darurile între surori era bine cunoscut în uzină, şi un tânăr glumeţ spusese că de ar fi să se însoare cu una din fetele Zinenko n-ar şti pe care s-o aleagă şi le-ar lua pe toate cinci împreună. Inginerii şi studenţii practicanţi considerau casa Zinenko ca un fel de hotel; se îmbulzeau acolo din zori şi până-n noapte; mâncau mult, beau şi mai mult, dar reuşeau să ocolească cu o uimitoare dibăcie cursele matrimoniale ce li se

întindeau.

În această familie Bobrov nu era prea iubit. Gusturile mic-burgheze ale mamei fetelor – care căuta cu tot dinadinsul să reducă totul la nivelul decenţei mediocre şi plicticoase de provincie – erau jignite de purtarea lui Andrei Ilici. Când era dispus să vorbească, toţi întâmpinau humorul lui usturător cu nişte ochi mari şi miraţi. Când se întâmpla să tacă seri întregi de-a rândul, din pricina oboselii şi a nervozităţii, toţi erau de părere că e un om închis şi mândru, care ironizează pe ceilalţi în tăcere, şi chiar se bănuia – ceea ce era mai grav – că „publică povestiri în reviste şi caută personaje pentru aceste povestiri”.

Bobrov simţea această duşmănie mocnită care se manifesta în lucrurile mărunte: era neglijat la masă, iar atunci când vorbea, stăpâna casei dădea din umeri a nedumerire. Cu toate acestea, continua să viziteze familia Zinenko. O iubea poate pe Nina? Nu ştia nici el. Când se întâmpla să nu dea pe-acolo timp de câte trei sau patru zile, amintirea ei făcea să-i bată inima cu o dulce şi tulburătoare tristeţe. În închipuirea lui răsăreau silueta ei zveltă şi graţioasă, zâmbetul ochilor galeşi, uşor încercănaţi, mireasma trupului ei care îi amintea – nu ştia nici el de ce – pe aceea a mugurilor de plop, tineri şi cleioşi.

Dar era destul să petreacă trei seri de-a rândul la Zinenko, pentru ca societatea lor, frazele lor – mereu aceleaşi – expresia convenţională şi nefirească a feţelor să-l plictisească. Între cele cinci „domnişoare” şi „cavalerii” care „le făceau curte” (aceste cuvinte aparţineau vocabularului Zinenko), se stabiliseră o dată pentru totdeauna raporturi de o banală cochetărie. Şi unii şi alţii se comportau ca şi cum ar fi făcut parte din două tabere vrăjmaşe. De fiecare dată, unul dintre cavaleri le lua domnişoarelor câte un obiect oarecare şi afirma că n-are de gând să-l mai dea înapoi: domnişoarele se bosumflau, şuşoteau între ele, îl făceau „scârbos” pe cel care glumise şi râdeau tot timpul cu un fel de râs zgomotos şi sec. Asta se repeta zi cu zi, azi ca şi ieri, mereu cu aceleaşi gesturi şi aceleaşi cuvinte. Bobrov se întorcea de la Zinenko cu dureri de cap şi cu nervii obosiţi de ifosele lor provinciale.

Astfel, în sufletul lui alterna dorul după Nina – după strânsoarea nervoasă a mâinilor ei întotdeauna fierbinţi – cu dezgustul pe care i-l provocau banalitatea plictisitoare şi apucăturile familiei. Erau clipe când era aproape hotărât să-i ceară mâna. Atunci, n-ar fi putut să-l oprească nici chiar gândul că ea – cu cochetăria ei ieftină

şi cu goliciunea ei sufletească – ar face din viaţa conjugală un infern şi că ei vorbesc două limbi deosebite. Totuşi, nu se hotăra şi continua să tacă.

Acum, când se apropia călare de Şepetovka, ştia de mai înainte despre ce anume şi în ce fel se va vorbi acolo, într-un moment sau altul, ba îşi închipuia până şi expresia feţelor pe care avea să le vadă. El ştia că „domnişoarele” – care erau întotdeauna în aşteptarea unor „cavaleri simpatici” – când îl vor vedea de pe terasă că se apropie, vor începe să se întrebe cu aprindere cine anume vine, iar când va fi destul de aproape pentru a fi văzut, domnişoara care a ghicit va începe să ţopăie, să bată din palme, să plescăie din limbă şi să strige cu o însufleţire exagerată: „Aţi văzut? Aţi văzut? Eu am ghicit!” Apoi va da fuga la Anna Afanasievna: „Mamă, vine Bobrov! Eu am ghicit cea dintâi!” Iar mama, ştergând alene ceştile de ceai, desigur că îi va spune Ninei, pe un ton ca şi cum ar fi anunţat ceva amuzant şi neaşteptat: „Ninocika, ştii că vine Bobrov?”

După asta, îşi vor exprima mirarea toate deodată şi cât se poate de zgomotos, când îl vor vedea pe Andrei Ilici intrând.

IV

Farvater se oprea, forăind şi, din când în când, trebuia îndemnat cu hăţul. În depărtare apăru conacul din Şepetovka. Ascunşi de frunzişul des al liliacului şi al salcâmilor, pereţii lui albi şi acoperişul lui roşu abia se întrezăreau. De după un povârniş, se arăta un iaz mic ce-şi umfla parcă luciul între malurile verzi.

La intrare, se contura o siluetă feminină. Încă de departe, Bobrov o recunoscu pe Nina după bluza galbenă aprinsă care îi nuanţa atât de frumos tenul smead al feţei şi, imediat, strângând hăţul lui Farvater, se îndreptă în şa şi îşi trase vârful picioarelor intrate adânc în scări.

— Iar ai venit călare pe favoritul dumitale? Nu zău, nici nu mă pot uita la pocitania asta! strigă Nina în cerdac cu vocea ei veselă şi râzgâiată de copil alintat.

Îşi făcuse de mult obiceiul să-l necăjească pe Bobrov cu calul la care el ţinea atât de mult. De altfel, în casa Zinenko, era veşnic câte cineva pe care fetele îl necăjeau.

După ce zvârli hăţul unuia dintre grăjdarii care se apropiase în fugă, Bobrov bătu cu palma grumazul vânjos şi asudat al calului şi

o urmă pe Nina în salon. Anna Afanasievna, care stătea în faţa samovarului, se arătă foarte mirată de sosirea lui Bobrov.

— Aa-a! Andrei Ilici! În sfârşit, ai poftit şi pe la noi! exclamă ea tărăgănat.

Şi, întinzând mâna drept spre buzele lui, îl întrebă tare şi pe nas:

— Spune ce preferi: ceai, lapte, mere?

— Merci, Anna Afanasievna!

— *Merci oui, ou merci non?*[1]

Fraze franţuzeşti de felul acesta erau nelipsite în limbajul familiei Zinenko. Bobrov nu dorea nimic.

— Atunci, treci pe terasă... îl invită condescendent *madame* Zinenko, tinerii-s acolo! S-au apucat să joace „gajuri”.

Când ieşi în cerdac, domnişoarele exclamară toate patru deodată, pe nas şi exact cu aceeaşi intonaţie ca şi a mamei:

— Aa-a! Andrei Ilici! De mult nu te-am mai văzut! Ce iei? Ceai? Mere? Lapte? Nu vrei nimic? Chiar nimic? Dar poate tot vrei ceva! Atunci ia stai jos şi joacă-te cu noi...

Se jucau „de-a gajurile”, „de-a părerile” şi încă un joc, pe care Kasia cea peltică îl numea „de-a veşela”. Printre oaspeţi, erau trei studenţi stagiari, care-şi umflau tot timpul pieptul şi, căutând să ia o poză cât mai studiată, stăteau cu un picior înainte şi cu o mână vârâtă în buzunarul dinapoi al redingotei. Printre ei, mai era şi Miller, tehnicianul care se distingea prin frumuseţe, prin prostie şi printr-o minunată voce de bariton, apoi, în sfârşit, un domn tăcut pe care nimeni nu-l lua în seamă.

Jocul nu prea mergea bine. Bărbaţii îşi împlineau rolul pentru răscumpărarea gajurilor cu un aer plictisit, de condescendenţă. Domnişoarele refuzau cu desăvârşire să se supună, şuşotind între ele şi râzând forţat.

Se lăsa amurgul. De după acoperişurile satului din apropiere se arăta încet luna, ca un glob uriaş, roşu.

— Copii, intraţi în casă! strigă din sufragerie Anna Afanasievna. Rugaţi-l pe Miller să ne cânte ceva...

Peste câteva clipe, glasurile domnişoarelor începură să şi răsune prin casă.

— Ne-am amuzat de minune, ciripeau ele, făcând cerc în jurul mamei, ne-am prăpădit de râs...

În cerdac rămăseseră numai Nina cu Bobrov. Ea se aşezase pe balustradă, cuprinzând cu braţul stâng unul din stâlpii terasei şi

[1] Mulţumesc da, sau mulţumesc nu? (fr.) (n. t.)

lipindu-se de el cu o graţie firească. Bobrov şedea la picioarele ei pe o bancă joasă de grădină şi, privind în sus la faţa ei, vedea liniile delicate ale gâtului şi bărbiei.

— Povesteşte ceva interesant, Andrei Ilici, porunci Nina cu nerăbdare.

— Crede-mă, nu ştiu ce aş putea să-ţi povestesc, replică Bobrov, e îngrozitor de greu să vorbeşti la comandă. Chiar m-am gândit că ar fi bine să existe un fel de culegere cu tot felul de teme pentru conversaţie...

— U-uf! Tare mai eşti plicticos, lungi vorba Nina. Spune-mi, când ţi se întâmplă să fii bine dispus?

— Ia spune-mi, dumneata de ce te temi aşa de tăcere? Cum începe să lâncezească puţin conversaţia, te simţi stingherită... Oare nu se poate vorbi şi în tăcere?

— „Noi doi, vom tăcea împreună”... fredonă în batjocură Nina.

— Desigur că vom tăcea. Priveşte, cerul e senin, luna e mare, mare şi aurie, pe terasă e atâta linişte... Ce-ţi mai lipseşte?

— „Şi luna cea stupidă, pe bolta cerului stupid”, declamă Nina. *À propos,* ai auzit că Zinocika Makova se măritată cu Protopopov? Tot se măritată, până la urmă! Curios om şi Protopopov ăsta! Şi ridică din umeri. De trei ori l-a refuzat Zina, dar el tot nu s-a lăsat şi a cerut-o în căsătorie a patra oară. Treaba lui... Se prea poate ca ea să-l respecte, dar de iubit n-o să-l iubească niciodată!

Lui Bobrov nu-i trebui mai mult. Aceste cuvinte îi treziră toată amărăciunea din suflet. Limbajul mărginit, tipic mic-burghez al familiei Zinenko, cu expresii ca „ea îl iubeşte, dar nu-l respectă” sau „ea îl respectă, dar nu-l iubeşte”, îl scotea din sărite. Familia se mulţumea cu vorbe de-astea ca să exprime cele mai complicate raporturi dintre bărbat şi femeie; tot aşa, pentru a defini însuşirile morale, intelectuale şi fizice ale oricărei persoane, nu existau la ei decât două expresii: „brunet” şi „blond”.

Atunci Bobrov, dintr-o nelămurită dorinţă de a-şi aţâţa furia, întrebă:

— Cum e acest Protopopov?

— Protopopov? Nina rămase o clipă pe gânduri... Cum să-ţi spun?... e destul de înalt... şaten...

— Şi atâta tot?

— Ce să-ţi mai spun? Ah, da... e funcţionar la stat...

— Asta-i tot? Cum este cu putinţă, Nina Grigorievna, ca dumneata, pentru a caracteriza un om, să nu găseşti altceva decât

că e şaten şi funcţionar? Gândeşte-te, câţi oameni interesanţi, talentaţi şi inteligenţi nu întâlnim noi în viaţă! Se poate oare ca ei toţi să nu fie decât „şateni” şi „funcţionari”? Uite, cu ce curiozitate lacomă privesc viaţa copiii de ţărani şi cu câtă preciziune definesc ei lucrurile. Iar dumneata, fată inteligentă şi sensibilă, treci indiferentă pe lângă toate, numai pentru că dispui de câteva zeci de fraze stereotipe, pe care le foloseşti toată ziua. Ştiu prea bine că dacă cineva, într-o conversaţie, va pomeni de lună, vei adăuga imediat: „Şi luna cea stupidă, pe bolta cerului stupid”. Dacă mi se va întâmpla să povestesc un caz mai neobişnuit, ştiu dinainte că ai să faci observaţia: „Povestea-i bine ticluită, dar nu e de crezut”. Şi aşa în toate, în toate... Crede-mă, pentru dumnezeu, că tot ce-i mai original, mai deosebit...

— Te-aş ruga să nu-mi faci morală! îl întrerupse cu violenţă Nina.

Bobrov tăcu. Simţea un gust amar în gură. Timp de cinci minute, rămaseră amândoi nemişcaţi şi fără să mai spună o vorbă. Deodată, se auziră răsunând din salon câteva acorduri, şi apoi Miller, cu vocea lui puţin tremurată, dar plină de o adâncă expresivitate, începu să cânte:

Te-am întâlnit la bal întâmplător,
Într-un vârtej de măşti forfotitor,
...Pe tine însă-n jocul de costume
Te-nvăluia un văl din altă lume.

Întărâtarea lui Bobrov se potoli curând şi nu mai simţi decât regretul de a o fi întristat pe Nina. „Cum am putut să cer de la dânsa – cu mintea ei naivă şi tânără de copil – personalitate şi îndrăzneală? se gândea el. E ca o păsărică, ciripeşte tot ce-i trece prin cap, şi s-ar putea ca acest ciripit să fie ceva cu mult mai de preţ decât discuţiile despre emancipare, despre Nietzsche şi despre decadenţi.”

— Nina Grigorievna, nu fi supărată pe mine... M-a luat gura pe dinainte şi am spus multe prostii! zise Bobrov încet.

Nina tăcea. Îşi întoarse capul de la el şi se uită la luna ridicată pe cer. El îi căută prin întuneric mâna pe care ea şi-o lăsase în jos: o găsi, i-o strânse cu duioşie şi-i şopti:

— Nina Grigorievna... te rog...

Printr-o mişcare bruscă, Nina se întoarse cu faţa la el şi, răspunzând la strânsoarea lui cu o strângere de mână repezită şi

nervoasă, exclamă pe un ton în care se simţeau totodată reproş şi iertare:

— Răutăciosule! Întotdeauna mă jigneşti... Ştii că nu mă pot supăra pe dumneata!...

Şi, dându-i deoparte mâna, care începuse deodată să-i tremure, se smuci de lângă el, străbătu în fugă cerdacul şi dispăru pe uşă.

...Eu, scufundat în vis, nelămurit
De te iubesc ori de te-aş fi iubit,
Sunt, mi se pare, chiar îndrăgostit...

cânta Miller şi-n glasul lui se simţeau pasiune şi nostalgie.

— Sunt, mi se pare, chiar îndrăgostit! şopti cu emoţie Bobrov, repetând cuvintele cântecului, şi, abia ţinându-şi răsuflarea, duse mâna la inimă, care începuse să-i bată tare.

„Pentru ce, se gândi el, înduioşat, îmi trudesc sufletul cu doruri sterpe, visând o necunoscută şi înălţătoare fericire, când aici, lângă mine, am găsit o fericire simplă, dar deplină? Ce mai poţi cere unei femei, unei soţii, când întâlneşti la ea atâta gingăşie şi blândeţe, atâta graţie şi atenţie? Noi ăştia, bieţi oameni nervoşi, bolnavi, nu ştim să primim cu simplitate bucuriile pe care ni le dă viaţa şi parcă înadins le otrăvim cu veşnica noastră nevoie de analiză, până-n străfunduri, a fiecărui sentiment, a fiecărei porniri, a noastră sau a altora... O noapte senină... Alături de tine, fata pe care o iubeşti, vorbele ei drăgălaşe şi simple... O scurtă izbucnire de mânie şi, apoi, neaşteptata mângâiere... Dumnezeule! Oare nu aici se ascunde tot farmecul existenţei?”

Intră în salon, simţindu-se mai vesel, mai înviorat şi aproape triumfător. Ochii lui întâlniră ochii Ninei şi, în căutătura lor strălucitoare, citi un răspuns la gândurile sale. „Va fi soţia mea”, îşi spuse Bobrov, simţindu-şi sufletul cuprins de o bucurie senină.

Se vorbea despre Kvaşnin. Anna Afanasievna, a cărei voce autoritară umplea toată camera, anunţă că are şi ea de gând să-şi ducă „fetiţele” la gară!

— Poate că Vasili Terentievici o să vrea să ne facă o vizită. În orice caz, despre venirea lui mi-a scris încă de acum o lună nepoata soţului verişoarei mele, Liza Belokonskaia...

— Nu cumva e vorba de Belokonskaia al cărei frate s-a însurat cu ducesa Muhoveţkaia? dădu domnul Zinenko cu docilitate replica învăţată pe de rost.

— Da, da, chiar aceea, îi răspunse Anna Afanasievna, îngăduitoare, înclinându-şi uşor capul. Ea se mai înrudeşte de departe, după bunică, cu Stremouhovii, pe care îi cunoşti şi tu. Cum vă spuneam, Liza Belokonskaia mi-a scris că l-a întâlnit undeva pe Vasili Terentievici şi l-a îndemnat să ne facă o vizită, dacă s-ar întâmpla vreodată să treacă pe la uzină.

— Vom fi în stare să-i facem primirea cuvenită, Niusia? întrebă îngrijorat Zinenko.

— Ce vorbă mai e şi asta? Vom face tot ce ne va sta în putinţă! În orice caz, nu putem uimi cu nimic un om al cărui venit anual este de trei sute de mii de ruble.

— Dumnezeule! Trei sute de mii! gemu Zinenko. Ţi-e şi groază să te gândeşti.

— Trei sute de mii! oftă, ca un ecou, Nina.

— Trei sute de mii! exclamară cu veneraţie toate domnişoarele în cor.

— Da, şi toţi banii aceştia îi cheltuieşte până la ultima copeică, spuse Anna Afanasievna. Apoi, răspunzând parcă la întrebarea neformulată a fetelor, ea adăugă: E însurat, dar se spune că are o căsnicie foarte nefericită şi că soţia lui e o persoană ştearsă şi neprezentabilă. Orice aţi spune, dar soţia trebuie să fie ca un fel de reclamă pentru afacerile soţului.

— Trei sute de mii! mai repetă o dată Nina, ca în delir. Ce nu poţi face cu atâţia bani!...

Anna Afanasievna îşi trecu mâna peste părul ei bogat.

— Un soţ ca ăsta ţi-ar trebui şi ţie, fetiţo! Nu-i aşa?

Aceste trei sute de mii, pe care altul le câştiga pe an, electrizaseră parcă întreaga societate. Cu ochi strălucitori şi cu feţe aprinse, cei de faţă povesteau şi ascultau anecdote din viaţa milionarilor, istorisiri despre ospeţe fabuloase, despre cai splendizi, despre baluri şi despre toate felurile nebuneşti de a cheltui banii, citate în istorie.

Bobrov simţi cum îi îngheaţă şi i se strânge inima. Îşi căută pe furiş pălăria şi ieşi încet pe terasă.

Oricum, nici altfel nu i-ar fi observat cineva plecarea. În drum spre casă, în trapul întins al calului, amintindu-şi de ochii visători ai Ninei, în vreme ce şoptea, pierdută în gânduri: „trei sute de mii” – îi trecu deodată prin minte anecdota pe care i-o povestise Svejevski de dimineaţă.

— Şi asta... va şti să se vândă! şopti el, strângând fălcile

convulsiv şi, scrâşnind din dinţi, lovi cu furie pe Farvater cu cravaşa peste gât.

V

Apropiindu-se de casă, Bobrov văzu lumină la ferestre. „Pesemne că în lipsa mea a sosit doctorul şi acum stă trântit pe divan şi mă aşteaptă”, se gândi el, frânând calul înspumat. În starea în care se găsea Bobrov, doctorul Goldberg era singurul om a cărui prezenţă o putea suporta şi care nu-l enerva.

Pe acest evreu blând şi oarecum nepăsător, Bobrov îl iubea din tot sufletul pentru inteligenţa lui multilaterală, pentru vioiciunea-i tinerească şi pentru sincera lui pasiune de a se avânta în discuţii cu caracter abstract. Oricare ar fi fost problema ridicată de Bobrov, doctorul Goldberg îi răspundea cu acelaşi interes şi mereu cu aceeaşi căldură şi cu toate că până acum nu se iviseră între ei decât contradicţii în nesfârşitele lor discuţii, îşi duceau mereu dorul şi se întâlneau aproape în fiecare zi.

Într-adevăr, doctorul era întins pe divan, cu picioarele ridicate şi sprijinite de marginea canapelei. Citea o broşură şi, fiindcă era miop, o ţinea foarte aproape de ochi. Aruncând o privire fugară pe coperta cărţii, Bobrov recunoscu „Manualul de metalurgie” de Mevius şi zâmbi. Cunoştea bine obiceiul doctorului de a citi, cu o egală pasiune, orice îi cădea în mână, începând întotdeauna de la jumătatea cărţii.

— Vezi, în lipsa dumitale am avut grijă de ceai, spuse doctorul, dând deoparte cartea şi privindu-l pe deasupra ochelarilor. Ei, cum te mai lauzi, preastimate Andrei Ilici? Vai, da’ supărat mai eşti! Ce e? Iar te-a cuprins vesela melancolie?

— Ah, doctore, urâtă e viaţa! rosti Bobrov cu un aer plictisit.

— Şi de ce, dragul meu?

— Aşa... în general... totul e urât! Dar cu spitalul dumitale cum mai merge?

— Cu spitalul stăm binişor... Merge! Astăzi, am avut un caz foarte interesant la chirurgie. Nu zău, e şi nostim, şi emoţionant. Închipuie-ţi! Azi de dimineaţă vine la vizită un flăcău, unul dintre zidarii din Masalsk. Băieţii ăştia din Masalsk parcă sunt aleşi pe sprânceană – unu şi unu – toţi sunt voinici. „Ce-i cu tine?” îl întreb. „Să vezi, domnule doctor, am tăiat pâinea pentru băieţi şi m-am tăiat niţel la deget, aşa că nu mai pot ţine cărămida.” I-am

examinat mâna: nu era lucru mare, un fleac de zgârietură care făcuse puţin puroi. I-am spus sanitarului să-i pună un plasture, dar am văzut că băiatul nu pleacă. „Ce mai vrei? Mâna ţi-am dres-o, acum poţi pleca.” „E adevărat, zice băiatul, aţi dres-o, să vă dea dumnezeu sănătate! Numai că mai e ceva... Mă cam doare şi căpăţâna şi m-am gândit c-o să-mi daţi ceva şi pentru ea!” „Dar ce-i cu căpăţâna? Te-o fi pocnit careva!” Flăcăul făcu haz şi începu să râdă. „Aţi nimerit-o, zice. Am dat de belea. Deunăzi, de Sântă-Mărie, acu vreo trei zile, tot artelu a făcut chef şi, după ce-au băut cam o vadră şi jumătate de vin, s-au apucat băieţii de şagă... şi iacă şi eu cu ei. Pe urmă... parcă mai poţi să ştii, când e vorba de bătaie?... M-am pomenit cu o daltă în căpăţână... adicătelea m-a dres... La început parcă n-aveam nimic, nici nu mă durea măcar, dar acum a-nceput să mă doară.” M-am apucat să-i examinez „căpăţâna” şi ce crezi că văd? M-am îngrozit! Craniul era spart... Avea o gaură, cât o monedă de cinci copeici, iar bucăţelele de os îi intraseră în creier! Acum băiatul e la spital, în nesimţire... Ce să-ţi mai spun? Te uimesc oamenii ăştia! Suflete de prunci şi de eroi, totodată! Cred într-adevăr că numai ţăranul rus, cu firea lui răbdătoare, e în stare să suporte o asemenea reparaţie a căpăţânii... Altul îşi dădea duhul pe loc! Şi ce naivă lipsă de răutate: „Parcă mai poţi să ştii când e vorba de bătaie?” E straşnic!

Bobrov făcea înconjurul camerei, lovindu-se cu cravaşa peste carâmbul cizmelor înalte, şi asculta distrat la cele ce-i spunea doctorul. Amărăciunea care i se adunase în suflet la familia Zinenko nu se risipise.

Doctorul rămase tăcut câtva timp şi, văzând că Bobrov nu are chef de vorbă, îi spuse cu multă înţelegere:

— Ştii ceva, Andrei Ilici? Încearcă să te întinzi puţin şi să iei înainte de culcare o linguriţă, două de bromură. În starea în care te găseşti, îţi va ajuta, fără să-ţi facă niciun rău...

Se culcară amândoi în aceeaşi cameră: Bobrov în pat, iar doctorul tot pe divan. Dar niciunul, nici altul nu puteau să doarmă. Goldberg ascultă un timp cum ofta şi se sucea Bobrov, întorcându-se pe o parte şi pe alta şi, în sfârşit, începu cel dintâi vorba:

— Ce-i cu dumneata, dragul meu? De ce te perpeleşti aşa? Spune mai bine, deschis, ce te doare? Tot ai să te uşurezi puţin. Oricât, nu sunt un străin pentru dumneata şi nu te întreb numai din curiozitate.

Aceste cuvinte simple îl mişcară pe Bobrov. Se putea socoti

prieten cu doctorul, deşi niciunul dintre ei nu mărturisise în gura mare acest lucru. Amândoi erau oameni sensibili şi gândul de a-şi face confidenţe îi stingherea. De data asta, doctorul îşi deschise inima primul. Întunericul nopţii şi sentimentul de milă ce i-l inspira Andrei Ilici îl îndemnară la destăinuire.

— Totul mi se pare dureros şi dezgustător, Osip Osipovici! răspunse încet Bobrov. În primul rând, mă dezgustă faptul că lucrez în uzină şi primesc pentru asta prea mulţi bani, întrucât această muncă nu-mi face decât o continuă scârbă. Mă socot un om cinstit şi de aceea îmi pun întrebarea deschis: „Ce faci? Aduci tu cuiva vreun folos?” Am început să judec clar aceste lucruri şi văd că, datorită muncii mele, vreo sută de franţuji – băcani-rentieri şi vreo zece şmecheri ruşi dibaci îşi vor umple în curând buzunarele cu milioane. Niciun alt scop, niciun alt sens nu are munca pentru care m-am pregătit, sacrificând cea mai bună jumătate a vieţii mele!...

— Ei, asta e chiar nostim, Andrei Ilici! replică doctorul, întorcându-se în întuneric cu faţa către Bobrov. Dumneata pretinzi ca nişte burghezi oarecare să fie pătrunşi de sentimente umanitare. De când îi lumea lume, dragul meu, toate se-nvârtesc în jurul burţii: n-a fost şi nici nu poate să fie altfel... Esenţialul este că dumneata nici nu trebuie să te sinchiseşti de burghezi, deoarece eşti cu mult mai presus decât dânşii. Nu ţi-e destul să fii conştient şi mândru că şi dumneata – ca să folosesc limbajul articolelor de fond din gazete – împingi înainte „carul progresului”? La urma urmei, acţiunile societăţilor de vapoare aduc dividende uriaşe, dar asta împiedică oare ca Fulton să fie socotit drept unul dintre binefăcătorii omenirii?

— Ah, doctore, doctore! răspunse Bobrov, strâmbându-se de necaz. După câte ştiu, n-ai fost astăzi pe la Zinenko şi totuşi parcă prin dumneata ar vorbi înţelepciunea lor practică. Din fericire, nu va trebui să-mi caut argumentele prea departe, căci te voi zdrobi numaidecât chiar cu teoria dumitale preferată.

— Care teorie? Dă-mi voie... la drept vorbind, nu-mi amintesc de nicio teorie... Zău, dragul meu, nu-mi amintesc... am uitat cu desăvârşire!

— Ai uitat? Dar cine ţipa, făcând spume la gură, chiar aici, pe această canapea, că noi, inginerii şi inventatorii, prin descoperirile noastre, accelerăm pulsul vieţii societăţii şi-l facem să ajungă la o viteză febrilă? Cine compara această viaţă cu starea unui animal închis într-un borcan cu oxigen? O, îmi amintesc foarte bine de groaznica enumerare de copii ai veacului al XX-lea – neurastenici,

nebuni, surmenaţi, sinucigaşi – pe care dumneata o făceai în faţa acestor binefăcători ai omenirii... Telegraful, telefonul, trenurile care merg cu o viteză de 120 verste pe oră – spuneai dumneata – au redus la minimum distanţele, le-au desfiinţat... Timpul s-a făcut atât de scump, încât în curând şi noaptea va fi prefăcută în zi, căci de pe acum se simte nevoia unei asemenea vieţi dublate. O tranzacţie, care odinioară cerea luni întregi de tratative, este încheiată astăzi în cinci minute. Dar nici această viteză drăcească nu ne mai satisface nerăbdarea... În curând, cu ajutorul unui simplu fir de sârmă, ne vom putea vedea unul pe altul la o distanţă de sute şi mii de verste!... Dacă te gândeşti că numai cu cincizeci de ani în urmă bunicii noştri – când se pregăteau să plece de la ţară la oraş – făceau o slujbă la biserică şi o porneau la drum pe îndelete, cu atâtea merinde câte le-ar ajunge azi pentru o expediţie polară... Iar noi zburăm ca nebunii tot înainte, mereu înainte, asurziţi de bubuitul şi trosnetele unor maşini monstruoase, buimăciţi de această cursă turbată, într-o continuă tensiune nervoasă, cu gusturile pervertite şi măcinaţi de mii de boli necunoscute până mai deunăzi... Îţi aminteşti, doctore? Toate acestea sunt propriile dumitale cuvinte, domnule campion al progresului binefăcător!

Doctorul, care mai încercase de câteva ori să obiecteze ceva – dar fără să reuşească – se folosi de o clipă când Bobrov se opri ca să răsufle:

— Da, da, dragul meu, se grăbi el să răspundă, dar fără prea multă hotărâre, toate acestea le-am spus într-adevăr, ba încă le afirm şi acum. Totuşi, dragul meu, trebuie să ne adaptăm, cum s-ar zice... Altfel, cum am putea trăi? În fiecare profesie avem şi unele puncte slabe. În ceea ce ne priveşte pe noi, medicii, crezi că la noi totul merge strună, cum scrie la carte? Afară de chirurgie, nu putem fi absolut siguri de nimic. Născocim medicamente şi sisteme noi, dar uităm cu desăvârşire că dintr-o mie de organisme nici măcar două nu se aseamănă între ele în ceea ce priveşte compoziţia sângelui, felul în care funcţionează inima, ereditatea şi alte drăcovenii de felul ăsta. Ne-am îndepărtat de singura cale terapeutică justă – de medicina aceea pe care şi-o aplică animalele şi doftoroaiele... Am umplut farmacopeea cu tot felul de cocaine, atropine, fenacetine, dar am trecut cu vederea faptul că, atunci când unui om îi dai să bea apă curată, asigurându-l însă că-i dai un medicament puternic, omul se face bine. Şi totuşi, în practica noastră, în nouăzeci de cazuri dintr-o sută, ceea ce foloseşte este

tocmai siguranţa pe care am izbutit s-o inspirăm cu prestigiul nostru de oameni consacraţi. Nu ştiu dacă ai să mă crezi! Un medic bun – şi în acelaşi timp un om inteligent şi cinstit – mi-a mărturisit că vânătorii îşi lecuiesc câinii într-un fel cu mult mai raţional decât lecuim noi pe oameni. La ei, nu există decât un singur mijloc, floarea de pucioasă, care nu poate să strice prea mult, ba uneori chiar ajută... Nu găseşti, dragul meu, că tabloul e îmbucurător? Şi cu toate acestea, facem şi noi ce putem... Nu se poate altfel, dragul meu; viaţa cere compromisuri... Uneori, poţi să-ţi ajuţi aproapele numai prin aerul tău de augur atotştiutor. Să fim mulţumiţi şi cu asta.

— Da, compromisurile sunt compromisuri, obiectă Bobrov cu o voce morocănoasă, dar oasele din craniul zidarului din Masalsk tot le-ai extras astăzi...

— Ah, dragul meu, ce importanţă poate avea repararea unui singur craniu? Gândeşte-te numai câte guri hrăneşti dumneata şi câtor braţe le dai de lucru. În istoria lui Ilovaiski stă scris că „Ţarul Boris – voind să câştige simpatia maselor – construia, în anii de foamete, imobile de folos obştesc”. Cam aşa ceva... Acum, ia şi socoteşte cât de mare este suma foloaselor pe care dumneata...

La ultimele cuvinte ale doctorului, Bobrov sări în sus, parcă l-ar fi îmbrâncit cineva din spate, şi se aşeză cu o mişcare bruscă pe marginea patului, cu picioarele spânzurate.

— Foloase? strigă el într-o explozie de furie. Dumneata vorbeşti de foloase? În cazul acesta, dacă am ajuns să facem bilanţul foloaselor aduse şi al pagubelor pricinuite, dă-mi voie să-ţi prezint eu o singură pagină de statistică. Şi începu cu glas măsurat şi tăios, de parcă ar fi vorbit de la catedră: Se ştie de mult că munca în mine, la sonde, la uzinele metalurgice şi în marile fabrici scurtează viaţa muncitorului cu aproape un sfert. Nu mai vorbesc de accidente sau de munca peste puterile omului! Dumneata, ca medic, ştii mai bine decât mine cât de mare este procentul victimelor sifilisului, ale beţiei şi ale monstruoaselor condiţii de viaţă în care se canonesc muncitorii în nenorocitele lor de barăci şi de bordeie... Stai, doctore, înainte de a-mi obiecta ceva, aminteşte-ţi câţi muncitori trecuţi de patruzeci şi patruzeci şi cinci de ani ai întâlnit la fabrică? Eu cel puţin n-am întâlnit. Cu alte cuvinte, asta înseamnă că muncitorul îi dă patronului trei luni de viaţă într-un an, o săptămână într-o lună, sau, şi mai scurt, şase ceasuri pe zi... Acum ascultă mai departe... Când vom avea şase furnale, vor

munci la noi treizeci de mii de oameni... Cred că ţarul Boris nici n-a visat măcar asemenea cifre! Treizeci de mii de oameni, care – cu toţii împreună – vor consuma, în timp de douăzeci şi patru de ore, o sută optzeci de mii de ore din propria lor viaţă, cu alte cuvinte, şapte mii cinci sute de zile şi, în sfârşit... poţi să-mi spui câţi ani face asta?

— Aproape douăzeci de ani, completă doctorul, după o scurtă tăcere.

— Aproape douăzeci de ani, în douăzeci şi patru de ore, strigă Bobrov. În două zile şi două nopţi este devorat un om. Mii de draci! Îţi mai aduci aminte de Biblie? La asirieni sau la moabiţi, se aduceau zeilor jertfe omeneşti. Dar aceşti domni de bronz, Moloh şi Dagon, ar roşi de ruşine şi de mâhhnire în faţa cifrelor pe care ţi le-am citat...

Această matematică originală îi venise în minte lui Bobrov, chiar atunci, pe loc. (Asemenea multor oameni foarte impresionabili, lui îi veneau idei noi numai în cursul conversaţiei.) În ciuda acestui lucru, atât el cât şi Goldberg rămaseră surprinşi de originalitatea calculului.

— Dă-o-ncolo! M-ai ameţit de tot, exclamă doctorul de pe divan. Deşi s-ar putea ca cifrele să nu fie cu totul exacte...

— Dar cunoşti oare, continuă Bobrov, înflăcărându-se din ce în ce mai mult, pe măsură ce vorbea, cunoşti un alt tablou statistic, după care poţi calcula cu o drăcească exactitate câte vieţi omeneşti reprezintă preţul fiecărui pas înainte al „carului” vostru diabolic, fiecare descoperire nouă a unei nenorocite de maşini de treierat, de semănat, sau de laminat şine? Nimic de zis, e bună civilizaţia voastră, dacă roadele ei se calculează cu numere, în care locul unităţilor îl ocupă maşina de fier, iar pe acela al zerourilor – un şir întreg de existenţe omeneşti!

— Ia ascultă, dragul meu, obiectă doctorul, pe care Bobrov îl zăpăcise cu înflăcărarea lui, în cazul acesta ar fi mai bine, după părerea dumitale, să ne întoarcem la metodele de muncă primitive? De ce nu vezi decât laturile întunecate ale problemei? Uite, în pofida matematicii dumitale, pe lângă uzina noastră avem o şcoală, o biserică, un spital bun, o casă de credit pentru muncitori.

Bobrov sări iarăşi de pe pat şi începu să alerge desculţ prin cameră.

— Şi spitalul, şi şcoala dumitale, toate sunt fleacuri, jucării de copii, bune pentru umanitariştii de felul dumitale, concesii făcute

opinei publice... Dacă vrei, o să-ţi spun cum stăm noi în realitate... Ştii dumneata ce-i aia *finish?*

— *Finish?* Mi se pare că e ceva în legătură cu caii! Ceva ce se peterece la curse...

— Da, la curse! *Finish* se numesc ultimii o sută de stânjeni înainte de potou. Calul trebuie să-i străbată cu cea mai mare iuţeală, iar după ce a trecut de stâlp, poate să şi crape... *Finish*-ul este încordarea totală, maximă a forţelor, şi pentru a stoarce din el acest *finish,* calul este biciuit cu cravaşa până la sânge. Tot aşa se întâmplă şi cu noi. După ce *finish*-ul a fost parcurs şi gloaba a căzut cu şalele zdrobite şi cu picioarele rupte – la dracu cu ea, nu mai e bună de nimic! Atunci să te văd cum ai să pui pe picioare gloaba căzută la *finish,* cu ajutorul şcolilor şi al spitalelor dumitale... Ai văzut vreodată, doctore, cum muncesc turnătorii şi laminatorii? Dacă ai văzut, atunci trebuie să ştii că munca lor cere o tărie îndrăcită a nervilor, nişte muşchi de oţel şi îndemânarea unui artist de circ... Trebuie să ştii că fiecare meşter, datorită numai unei uimitoare prezenţe de spirit, reuşeşte de câteva ori pe zi să scape din ghearele morţii... Vrei să ştii, poate, şi cât primeşte muncitorul în schimbul acestei munci?

— Totuşi, atâta timp cât va exista uzina, munca acestui muncitor va fi asigurată! spuse Goldberg cu încăpăţânare.

— Doctore, nu vorbi copilării! exclamă Bobrov, aşezându-se pe pervazul ferestrei. Acum, mai mult ca oricând, muncitorul este la cheremul cerinţelor pieţei, al jocurilor de bursă şi al diferitelor intrigi de culise. Fiecare întreprindere uriaşă – înainte de a fi pusă în funcţiune – are la activul ei trei sau patru patroni scoşi din uz. Ştii cum a luat naştere societatea noastră? A fost înfiinţată cu bani numerar de către o asociaţie de capitalişti, nu tocmai mare. La început, era în program o întreprindere de proporţii reduse. Dar o bandă întreagă de ingineri, de directori şi de antreprenori au înghiţit atât de repede capitalul, încât fondatorii nici n-au apucat să bage de seamă acest lucru. Se înălţau construcţii vaste, care se dovedeau mai târziu inutile... Clădiri de o importanţă capitală erau date – cum se spune la noi – „la rebut”, adică dinamitate. Şi numai atunci când întreprinderea a fost cedată – în cele din urmă – cu zece copeici rubla, numai atunci a ieşit la iveală că toate aceste canalii acţionau potrivit unui sistem dinainte chibzuit şi primeau pentru această comportare murdară un salariu anumit de la o altă companie, mai bogată şi mai dibace. Acum, afacerea a fost mult

mărită, dar ştiu precis că la primul crah opt sute de muncitori nu şi-au primit salariul pe două luni... Vezi, aşadar, cât de asigurată este munca! E destul să scadă puţin acţiunile la bursă, pentru ca scăderea să aibă repercusiuni imediate asupra salariilor. Cred că dumneata ştii cum se ridică şi scad acţiunile la bursă... Pentru asta, e destul să vin la Petersburg şi să şoptesc la ureche unui misit că aş vrea să vând nişte acţiuni în valoare de aproximativ trei sute de mii de ruble... „Dar ferească sfântul să sufli ceva! Asta rămâne între noi! Mai bine îţi plătesc un comision frumos!” Apoi mai şopteşti acelaşi lucru – şi tot ca un mare secret – altuia şi altuia... şi acţiunile vor scădea fulgerător, cu câteva zeci de ruble. Cu cât va fi secretul mai mare, cu atât mai repede şi mai sigur vor scădea acţiunile... Bună asigurare mai e şi asta!

Cu o mişcare violentă, Bobrov deschise fereastra şi în cameră năvăli aerul rece:

— Uite, uite colo, doctore! strigă Andrei Ilici, arătând cu mâna către uzină.

Goldberg se sprijini în cot pe fereastră şi îşi aţinti privirea în bezna nopţii. Pe toată întinderea uriaşă ce se aşternea în depărtare, se vedeau din loc în loc nişte grămezi roşietice incandescente, din care izbucneau mereu flăcări albastre şi verzi de pucioasă... Erau cuptoarele de var[1].

Deasupra uzinei cerul era roşu. În timp ce partea de jos se pierdea în ceaţa cenuşie ridicată de la pământ, pe fondul însângerat al cerului apăreau, zvelte şi precis conturate, vârfurile întunecate ale coşurilor înalte; gurile căscate ale acestor uriaşi scuipau fără încetare în văzduh rotocoale de fum gros, împreunate mai sus într-un singur nor ce se târa alene spre răsărit – haotic ca formă – alb ca vata în unele părţi, iar în altele cenuşiu sau gălbui ca rugina. Deasupra altor coşuri înalte, mai subţiri, ardeau, pâlpâind, limbile luminoase ale flăcărilor de gaze, legănate în toate părţile, ca nişte făclii uriaşe. Reflexele lor jucăuşe dădeau norului de fum plutitor de deasupra uzinei – când luminat, când scufundat în întuneric – o înfăţişare ciudată şi ameninţătoare. La răstimpuri regulate, în momentul când răsuna bătaia puternică a ciocanului de semnalizare, capacul furnalului se lăsa în jos, iar din gura lui

[1] Cuptoarele de var sunt alcătuite în felul următor: din piatră de var se face o movilă, cam de înălţimea unui om, şi i se dă foc cu lemne sau cu cărbuni de pământ. Movila se încinge la roşu, timp de aproape o săptămână, până când piatra se transformă în var nestins (n. aut.).

izbucnea o adevărată furtună de flăcări şi de funingine, care se ridica cu vuiet spre cer, asemenea unui tunet ce se aude în depărtare. Atunci, timp de o clipă, întreaga uzină apărea puternică şi înfricoşătoare în mijlocul beznei dimprejur, iar cowperele negre şi rotunde – înşirate unele lângă altele – păreau turnurile unui castel legendar clădit din fier. Focurile furnalelor de cocs se întindeau în şiruri simetrice şi lungi. Din când în când, pe neaşteptate se aprindea câte unul, arzând cu o vâlvătaie care se înteţea din ce în ce mai mult, clipind ca un ochi mare şi roşu. Luminile electrice îşi amesteceau licărirea albăstruie, lipsită de viaţă, cu lumina purpurie pe care o răspândea fierul topit... Un bubuit continuu şi un neîntrerupt zăngănit de fier se auzeau dintr-acolo.

La lumina răspândită de focurile uzinei, faţa lui Bobrov căpătase o nuanţă arămie, având într-însa ceva ameninţător, iar în ochi îi jucau reflexe de un roşu aprins. Părul i se lăsase în jos şi-i cădea în dezordine pe frunte, iar vocea îi suna strident, duşmănos...

— Uite-l, Molohul însetat de sânge cald, omenesc! striga Bobrov, întinzând spre fereastră braţul subţire. O, bineînţeles, aici e progresul, munca mecanizată, succesele culturii... Dar gândeşte-te, pentru numele lui dumnezeu! Douăzeci de ani! Douăzeci de ani de viaţă omenească, în douăzeci şi patru de ore!... Ţi-o jur, sunt clipe când mă simt asasin!...

„Dumnezeule!... E nebun!” gândi doctorul şi simţi un fior rece trecându-i prin şira spinării. Încercă apoi să-l liniştească pe Bobrov:

— Dă-o-ncolo, dragă, ce-ţi veni să te indispui pentru nişte prostii? Uite, fereastra e deschisă şi de afară vine umezeală... Întinde-te în pat şi ia puţină bromură.

„E maniac, curat maniac!” se gândea doctorul, cuprins de milă şi de teamă în acelaşi timp.

Bobrov abia dacă încercă să se împotrivească... Izbucnirea pe care o avusese înainte îl sleise. Când se întinse în pat, însă, izbucni dintr-o dată într-un hohot de plâns isteric. Doctorul rămase multă vreme lângă el, dezmierdându-l ca pe un copil şi spunându-i tot felul de cuvinte blânde şi liniştitoare ce-i treceau prin minte.

VI

În ziua următoare, la staţia Ivankovo, avu loc primirea sărbătorească a lui Vasili Terentievici Kvaşnin. Toată conducerea uzinei se adunase acolo încă de pe la orele unsprezece. Ai fi zis că

niciunul dintre cei prezenţi nu se simţea la largul lui. Directorul, Serghei Valerianovici Şelkovnikov, bea întruna sifon – pahar după pahar – îşi scotea mereu ceasul din buzunar şi-l băga pe dată la loc, maşinal, fără să fi aruncat măcar o privire pe cadran. Numai această mişcare distrată îi trăda neliniştea. Faţa lui, însă – faţa unui om de lume – frumoasă, îngrijită şi plină de siguranţă de sine, rămânea nemişcată. Puţini erau cei care ştiau că Şelkovnikov era de fapt numai cu numele – sau cum s-ar spune, numai pe hârtie – şeful şantierului. În realitate, toate treburile erau pe mâna inginerului belgian, Andréa, jumătate polonez, jumătate suedez, şi al cărui rol în uzină nu putea fi înţeles de cei neiniţiaţi. Birourile celor doi directori erau alăturate şi comunicau printr-o uşă. Şelkovnikov nu îndrăznea să-şi pună rezoluţia pe nicio hârtie importantă, fără a fi luat mai întâi cunoştinţă de un semn convenţional, făcut cu creionul de mâna lui Andréa, într-un colţ al foii. În cazurile urgente, când posibilitatea unei consultaţii era exclusă, Şelkovnikov căuta să pară preocupat şi îi spunea solicitatorului, fără să-i dea prea multă atenţie:

— Scuză-mă, dar nu-ţi pot acorda niciun minut... Sunt ocupat până peste cap... Fii bun şi expune chestiunea dumitale domnului Andréa, iar el îmi va raporta mai târziu în scris.

Meritele lui Andréa faţă de conducere erau nenumărate. El concepuse întregul plan al genialei escrocherii care ruinase prima asociaţie de capitalişti, şi tot el – cu mâna lui sigură, dar nevăzută – dusese intriga până la capăt. Proiectele lui care se distingeau printr-o uimitoare simplitate şi prin felul desăvârşit în care erau întocmite, erau socotite în acelaşi timp drept ultimul cuvânt în materie de metalurgie. Andréa stăpânea toate limbile europene şi – lucru foarte rar printre ingineri – poseda, în afară de specialitatea lui, cunoştinţele cele mai variate.

Dintre toţi cei adunaţi la gară, numai el, cu înfăţişarea lui de tuberculos şi cu faţa de maimuţoi bătrân, îşi păstra calmul nezdruncinat de totdeauna. Sosise cel din urmă, şi acum – cu mâinile vârâte până la cot în buzunarele pantalonilor prea largi care atârnau pe el – se plimba cu paşi rari de-a lungul peronului, morfolind între dinţi nelipsita lui ţigară de foi. Ochii lui de culoare deschisă, în care se citea inteligenţa pătrunzătoare a savantului şi voinţa de fier a aventurierului, aruncau, ca de obicei, priviri fixe şi indiferente pe sub pleoapele umflate şi obosite.

Nimeni nu fu mirat de sosirea familiei Zinenko. Toţi se

obişnuiseră s-o considere ca făcând parte integrantă, nedespărţită, din viaţa uzinei. În sala de aşteptare întunecată, unde domneau frigul şi plictiseala, domnişoarele aduseseră cu ele însufleţirea lor nenaturală şi râsul lor afectat. Inginerii mai tineri, obosiţi de lunga aşteptare, făcură cerc în jurul lor. Imediat, domnişoarele luară obişnuita lor poziţie defensivă, aruncând în dreapta şi în stânga naivităţile lor drăgălaşe, de care toţi se săturaseră de mult. Printre fiicele sale, Anna Afanasievna, mică şi sprintenă şi mereu agitată, părea o cloşcă neliniştită.

Bobrov, obosit şi aproape bolnav în urma izbucnirii sale din ajun, stătea retras într-un colţ al sălii de aşteptare şi fuma întruna. Când intră familia Zinenko şi se aşeză, ciripind gălăgios, în jurul unei mese rotunde, Andrei Ilici se simţi cuprins deodată de două sentimente nedesluşite. Pe de o parte, îi era ruşine de apariţia lipsită de tact – după părerea lui – a acestei familii, şi un sentiment puternic şi copleşitor de ruşine *pentru altul* puse stăpânire pe el. Pe de altă parte, se bucură văzând-o pe Nina; drumul cu trăsura îi îmbujorase faţa, iar ochii ei străluceau de însufleţire; era drăguţ îmbrăcată şi i se păru, cum se întâmplă de obicei, cu mult mai frumoasă decât i-o arăta închipuirea. În sufletul lui bolnav şi sfâşiat se aprinse deodată dorul nestăpânit după o iubire feciorelnică, gingaşă, plină de prospeţime, şi dorinţa simplă şi liniştitoare de a simţi mângâierea unei femei.

Căută prilejul să se apropie de Nina, dar ea era tot timpul ocupată: pălăvrăgea cu doi studenţi metalurgişti care se întreceau s-o facă să râdă şi ea râdea, arătându-şi dinţii mici, albi şi strălucitori, mai veselă şi mai cochetă ca oricând. Totuşi, de două-trei ori, privirea ei întâlni pe aceea a lui Bobrov şi lui i se păru că citeşte în mişcarea sprâncenelor ei, uşor înălţate, o întrebare mută, dar care nu părea duşmănoasă.

O sonerie lungă răsună pe peron, anunţând plecarea trenului din staţia cea mai apropiată. Printre ingineri se produse învălmăşeală. Din colţul lui, Andrei Ilici observă cu un zâmbet batjocoritor cum acelaşi gând – însoţit de aceeaşi spaimă – pusese fulgerător stăpânire pe aceşti douăzeci şi ceva de oameni, care-şi luară deodată o mutră serioasă şi atentă, îşi pipăiră cu o mişcare involuntară şi repede nasturii redingotei, cravata şi şapca, şi îşi îndreptară privirile înspre partea de unde se auzea soneria. În curând, în sală nu mai rămase nimeni.

Andrei Iilici ieşi pe peron. Părăsite de bărbaţii care se ocupaseră

de ele până atunci, domnişoarele se îngrămădeau, descumpănite, la uşă, în jurul Annei Afanasievna. Sub privirea fixă şi insistentă a lui Bobrov, Nina se întoarse şi, ghicind parcă dorinţa lui de a vorbi cu ea între patru ochi, merse în întâmpinarea lui.

— Bună ziua! De ce eşti atât de palid azi? Eşti bolnav? întrebă ea, strângându-i mâna cu putere şi simpatie şi privindu-l drept în ochi cu o uitătură serioasă şi caldă. De ce-ai plecat aşa devreme aseară, fără să-ţi iei măcar rămas bun? Te-a supărat ceva?

— Da şi nu! răspunse Bobrov, zâmbind. Nu, fiindcă n-am niciun drept să mă supăr.

— Ba nu, eu cred că oricare om are dreptul să se supere. Mai ales atunci când ştie că se pune mare preţ pe părerea lui... Dar de ce „da”?

— Pentru că... Nu ştiu cum să-ţi spun, Nina Grigorievna, zise Bobrov, simţindu-se cuprins de o neaşteptată îndrăzneală. Ieri, în timp ce eram în cerdac împreună – îţi aminteşti? – am trăit, datorită dumitale, câteva clipe minunate. Şi am înţeles că, dacă ai vrea, ai putea să faci din mine cel mai fericit om de pe faţa pământului. Ah, de ce mi-e frică şi de ce tot mai tărăgănez?... Doar ştii, ai ghicit! Doar ştii de mult că...

Nu-şi isprăvi vorba... Tot curajul lui dispăru deodată.

— Ce-i cu dumneata?... Ce este? îl mai întrebă o dată Nina cu indiferenţă prefăcută şi, deodată, fără voia ei, vocea începu să-i tremure şi ea îşi plecă privirile.

Era în aşteptarea unei declaraţii de dragoste, lucru care emoţionează fetele atât de puternic şi de plăcut, indiferent dacă declaraţia are sau nu un răsunet în inima lor. Obrajii îi păliseră uşor.

— Nu acum... Altă dată, mai târziu! bâlbâi Bobrov. Altă dată, în alte împrejurări o să-ţi spun... Pentru dumnezeu! Nu acum! adăugă el pe un ton de implorare.

— Bine! Spune-mi atunci de ce te-ai supărat?

— Pentru că, după clipele acelea, am intrat în sufragerie într-o stare – nu ştiu cum aş putea s-o exprim – într-o stare de mare tulburare... Şi când am intrat...

— Te-a indispus discuţia cu privire la veniturile lui Kvaşnin? ghici Nina cu acea subită şi instinctivă perspicacitate de care dau uneori dovadă chiar şi femeile cele mai mărginite. Da? Am ghicit? Şi se întoarse spre el, învăluindu-l iarăşi într-o privire adâncă, mângâietoare. Hai, vorbeşte deschis... Unui prieten nu trebuie să-i ascunzi nimic!

O dată, cu vreo trei sau patru luni în urmă – pe când se plimbau cu barca pe râu, în societate numeroasă – Nina, tulburată şi mişcată de frumuseţea nopţii calde de vară, îi propusese lui Bobrov să fie prieteni „pe vecie”, iar el primise această propunere cu multă seriozitate şi, timp de o săptămână întreagă, o numise „prietenul” lui, aşa cum îi spunea şi ea. Când ea îi spunea în şoaptă „prietene”, cu un aer semnificativ şi cu obişnuita ei înfăţişare languroasă, acest cuvânt făcea ca inima lui să bată puternic şi să fie cuprins de duioşie. Acum îşi aminti de această glumă şi răspunse cu un oftat:

— Bine, „prietene”, am să-ţi spun adevărul, cu toate că-mi vine greu. În faţa dumitale simt întotdeauna o dureroasă dedublare. Când stăm de vorbă, sunt clipe în care cu un singur cuvânt, cu un singur gest, cu o singură privire chiar, mă faci deodată atât de fericit!... Ah, se pot exprima oare prin cuvinte asemenea senzaţii?... Spune-mi, ai observat?

— Am observat! răspunse ea aproape în şoaptă şi lăsă privirile în jos, cu un tremur galeş al genelor.

— Şi pe urmă... pe urmă, deodată, chiar sub ochii mei, te transformi într-o domnişoară de provincie, cu fraze stereotipe şi cu maniere studiate... Nu-mi lua în nume de rău că-ţi vorbesc sincer... Dacă acest lucru nu mi-ar pricinui chinuri atât de îngrozitoare, n-aş vorbi.

— Am observat şi asta...

— Ei vezi... am fost întotdeauna sigur că ai un suflet sensibil, duios şi gingaş. Atunci, de ce nu vrei să fii întotdeauna aşa cum eşti acum?

Ea se întoarse din nou spre Bobrov şi schiţă un gest, ca şi cum ar fi vrut să-i atingă mâna. Se plimbau în sus şi în jos, la capătul peronului.

— N-ai vrut niciodată să mă înţelegi, Andrei Ilici, spuse ea, mustrându-l. Eşti nervos şi nerăbdător. Exagerezi tot ce este bun în mine, dar în schimb nu-mi ierţi faptul că nu pot şi nici n-aş putea fi altfel decât sunt, în mediul în care trăiesc. Ar fi ridicol şi aş provoca neînţelegeri în familia noastră. Sunt prea slabă, ca să fim sinceri, prea lipsită de personalitate, pentru a lupta şi a fi independentă... Merg pe acelaşi drum pe care merg toţi şi privesc şi judec lucrurile ca toată lumea... Să nu crezi că nu sunt conştientă de această banalitate în felul meu de a mă purta. Când sunt cu alţii, însă, nu-i simt povara, pe când cu dumneata... Cu dumneata pierd orice măsură, pentru că... ea păru că se împiedică în cuvinte, eh, ce să

mai ascund... pentru că dumneata eşti cu totul altfel, pentru că în toată viaţa mea n-am întâlnit încă un om ca dumneata.

Vorbind astfel, i se părea că este sinceră. Aerul de toamnă răcoros şi înviorător, agitaţia gării, conştiinţa propriei sale frumuseţi, plăcerea de a simţi privirea de îndrăgostit a lui Bobrov aţintită asupra ei – toate acestea o electrizaseră şi o aduseseră în acea stare în care unii oameni, cu înclinare spre isterie, mint în chip atât de inspirat, atât de captivant şi atât de inconştient. Admirându-se în rolul ei nou, de fată care aspiră la un sprijin moral, ea simţea nevoia să-i spună lui Bobrov lucruri plăcute.

— Ştiu că mă crezi cochetă... Te rog, nu căuta să te justifici... Sunt de acord! Purtarea mea poate îndreptăţi o asemenea părere. De pildă, eu râd şi trăncănesc adesea cu Miller. Dar dacă ai şti ce scârbă îmi este de acest înger dulceag! Sau cu cei doi studenţi... Un bărbat frumos e întotdeauna antipatic, fie şi numai prin faptul că el însuşi se admiră mereu. Crede-mă, chiar de ţi s-ar părea curios, mie mi-au fost întotdeauna simpatici mai cu seamă bărbaţii care nu erau frumoşi.

La această frază drăgălaşă, spusă pe tonul cel mai drăgăstos, Bobrov oftă cu tristeţe. Pentru că, vai! nu o dată auzise el femeile debitând această crudă consolare admiratorilor pe care natura nu-i înzestrase cu frumuseţe.

— Deci, pot spera c-am să câştig şi eu odată simpatia dumitale? întrebă el pe un ton glumeţ, dar cu o amară ironie faţă de el însuşi.

Nina îşi dete imediat seama de greşeala pe care o făcuse.

— Ei, vezi cum eşti? Cu dumneata nici nu se poate vorbi... De ce mă obligi să-ţi fac complimente, stimate domn? Să-ţi fie ruşine!...

Ea se cam fâstâcise din pricina greşelii săvârşite şi, pentru a schimba vorba, întrebă cu un ton glumeţ şi poruncitor:

— Ei, ce aveai de gând să-mi spui în alte împrejurări? Să binevoieşti să-mi răspunzi fără întârziere!

— Nu ştiu... Nu-mi amintesc! bolborosi Bobrov, a cărui înflăcărare dispăruse.

— Ei bine, taciturnul meu prieten, am să-ţi amintesc eu! Ai început să-mi vorbeşti despre ziua de ieri, apoi despre nişte clipe minunate, apoi mi-ai spus că eu desigur am observat de mult... Dar ce anume, asta n-ai spus!... Deci, fă bine şi vorbeşte acum. Eu îţi cer asta, mă auzi?...

Se uita la el cu ochi în care licărea un zâmbet galeş, promiţător şi drăgăstos totodată... Lui Bobrov i se opri inima în loc într-o dulce

amorţire şi simţi cum îi revine curajul de mai înainte. „Ea ştie, ea vrea să vorbesc”, se gândi el, adunându-şi toate puterile.

Se opriseră chiar la marginea peronului, unde nu mai era lume. Erau emoţionaţi amândoi. Nina aştepta răspunsul, gustând din plin farmecul jocului stârnit de ea. Emoţionat, Bobrov respira greu şi nu-şi găsea cuvintele. În clipa aceea însă, se auziră sunetele stridente ale semnalelor, şi forfota mulţimii cuprinse întreaga staţie.

— Să ştii... că aştept! şopti Nina, depărtându-se în grabă de Bobrov. Asta e mult mai important pentru mine decât îţi închipui dumneata...

De după o cotitură a liniei ferate apăru, în mare viteză, rapidul învăluit în fum negru. După câteva minute, el îşi încetini mersul cu o mişcare lină, huruind în dreptul acelor, şi se opri în faţa peronului. Tocmai la capătul trenului era ataşat un vagon special – lung, lucitor şi vopsit proaspăt în albastru – spre care se năpustiseră toţi cei veniţi în întâmpinarea lui Kvaşnin. Personalul trenului, respectuos, se repezi la uşa vagonului, ca s-o deschidă şi să scoată prin uşă, cât ai clipi din ochi, o scară pliantă, care se desfăcu cu zgomot. Şeful gării, roşu de emoţie şi de alergătură, cu o mutră speriată, zorea personalul care detaşa vagonul. Kvaşnin era unul dintre acţionarii principali ai societăţii de cale ferată din N. şi, când călătorea pe liniile acesteia, se bucura de onoruri de care chiar cei mai înalţi funcţionari ai căilor ferate nu aveau întotdeauna parte.

Şelkovnikov, Andréa şi doi ingineri belgieni, dintre cei mai bine văzuţi, intrară în vagon. Kvaşnin şedea într-un fotoliu, cu enormele lui picioare întinse în lături şi cu burta proeminentă. Purta o pălărie rotundă de fetru, de sub care se zărea părul roşu ca para focului; era ras ca un actor, avea faţa pistruiată, obrajii scofâlciţi şi o bărbie dublă. Părea somnoros şi nemulţumit, şi îşi strângea buzele într-o strâmbătură acră şi dispreţuitoare.

Când îi văzu pe ingineri, se ridică anevoie, dar numai pe jumătate.

— Bună ziua, domnilor, spuse el cu o voce de bas răguşită, întinzând fiecăruia, pe rând – pentru o respectuoasă atingere – o mână uriaşă şi puhavă. Ei, ce se mai aude pe la dumneavoastră, la uzină?

Şelkovnikov îşi începu raportul într-un limbaj de document oficial. La uzină, totul merge bine. Este aşteptat numai Vasili Terentievici, pentru ca, în prezenţa lui, să se dea drumul furnalului şi să se pună piatra fundamentală a noilor clădiri... Muncitorii şi

maiştrii au fost angajaţi în condiţiuni avantajoase. Afluenţa comenzilor este atât de mare, încât se impune neapărat ca lucrările să înceapă cât mai curând.

Kvaşnin asculta cu faţa întoarsă spre fereastră, examinând cu un aer distrat mulţimea adunată dinaintea vagonului. Faţa lui nu exprima decât oboseală şi dezgust.

Deodată, îl întrerupse pe director cu o întrebare neaşteptată:

— E-he... ia... ia ascultă... cine-i fetiţa asta?

Şelkovnikov se uită pe fereastră.

— Asta, aia... cu pană galbenă la pălărie! arătă Kvaşnin nerăbdător cu degetul.

— Ah, asta? exclamă deodată directorul şi, aplecându-se spre urechea lui Kvaşnin, îi şopti în franţuzeşte, cu un aer misterios: Este fata lui Zinenko, administratorul depozitului nostru.

Kvaşnin încuviinţă cu o mişcare greoaie a capului. Şelkovnikov îşi continuă raportul, dar şeful îl întrerupse din nou:

— Zi-nen-ko... Zi-nen-ko... silabisi el, dus pe gânduri şi fără a se întoarce de la fereastră. Zinenko... cine o fi acest Zinenko?... Unde am mai auzit eu acest nume?

— Administrează depozitul nostru! repetă Şelkovnikov pe un ton respectuos şi intenţionat nepăsător.

— Ah, îmi aduc aminte! se dumiri Vasili Terentievici. Mi s-a vorbit despre el la Petersburg... Continuă, te rog!

Cu un instinct feminin care nu dă niciodată greş, Nina înţelesese că el se uita tocmai la dânsa şi că vorbea despre dânsa. Din cochetărie, se întoarse puţin într-o parte, dar faţa ei punctată cu aluniţe drăgălaşe şi îmbujorată de plăcere putea fi totuşi văzută de Vasili Terentievici.

În sfârşit, se isprăvi cu raportul şi Kvaşnin ieşi pe platforma din capătul vagonului, amenajată în forma unei marchize.

Bobrov se gândi că nu lipseşte decât un bun aparat fotografic, pentru a imortaliza această clipă. Kvaşnin nu se grăbea să coboare şi, stând în spatele peretelui de sticlă, îşi înălţa deasupra mulţimii îngrămădite lângă vagon corpul lui masiv, cu picioarele crăcănate şi cu o expresie de dezgust pe faţă, asemănător unui idol japonez cioplit grosolan. Această imobilitate a patronului era chinuitoare pentru toţi cei veniţi în întâmpinarea lui. Cu buzele încreţite într-un zâmbet încremenit, pregătit dinainte, oamenii priveau cu ochii aţintiţi în sus, spre Kvaşnin, cu o expresie de servilism şi aproape de spaimă. De o parte şi de alta a uşii, îngheţaseră în poziţie de

„drepţi” fercheşii conducători. Aruncând întâmplător o privire spre Nina, care se afla înaintea lui, Bobrov constată cu amărăciune că şi pe faţa ei se întipărise acelaşi zâmbet şi aceeaşi teamă a sălbatecului faţă de idol.

„Oare să nu fie altceva decât uimirea dezinteresată şi respectuoasă în faţa unui venit de trei sute de mii de ruble pe an? se gândea Andrei Ilici. Ce-i sileşte pe aceşti oameni să «dea din coadă», într-un fel atât de umilitor pentru dânşii, în faţa unuia care nici nu se uită la ei cu luare-aminte? Sau avem aici de-a face cu o inexplicabilă lege psihologică a slugărniciei?”

După ce rămase câtva timp nemişcat, Kvaşnin se urni în sfârşit din loc şi, cu burta înainte, susţinut cu grijă de personalul trenului, coborî treptele şi ajunse pe peron.

Ca răspuns la plecăciunile respectuoase ale mulţimii ce se dăduse în lături, pentru a-i face loc, el abia catadicsi să dea din cap şi, scoţându-şi în afară buza de jos, groasă, spuse pe nas:

— Domnilor, sunteţi liberi până mâine!

Înainte de a fi ajuns la capătul peronului, îi făcu semn directorului să se apropie de el.

— Să mi-l prezinţi, Serghei Valerianovici! spuse el cu voce scăzută.

— Pe Zinenko? ghici prevenitor directorul.

— Ei, da... mii de draci! se răsti Kvaşnin, furios. Dar nu aici... nu aici! îl opri el, apucându-l de mânecă pe director, care şi pornise. Când voi fi la uzină...

VII

Aşezarea pietrei fundamentale şi punerea în funcţiune a noului furnal avură loc patru zile după sosirea lui Kvaşnin. Se hotărâse ca aceste două evenimente să fie sărbătorite cât mai solemn, de aceea fuseseră trimise de mai înainte invitaţii tipărite, la uzinele metalurgice vecine, din Krutogorsk, din Voronino şi din Lvov.

După Vasili Terentievici, mai sosiră din Petersburg încă doi membri ai conducerii, patru ingineri belgieni şi câţiva acţionari mai cu greutate. Printre funcţionarii uzinei circula zvonul că s-ar fi alocat de către conducere două mii de ruble pentru organizarea unei mese festive. Totuşi, deocamdată nimic nu confirmase acest zvon şi toate cumpărăturile de vinuri şi de provizii apăsau ca un bir greu pe umerii antreprenorilor.

Ziua fixată pentru serbare a fost una dintre cele mai frumoase: o zi de început de toamnă, luminoasă şi străvezie, când cerul pare atât de albastru şi de adânc, iar aerul răcoros are un miros îmbătător de vin ales. Săpăturile pentru fundaţia unei noi maşini de suflat aer şi ale unui convertizor Bessemer erau de formă pătrată. În jurul lor erau adunaţi numeroşi muncitori, aşezaţi în careu. În mijlocul terenului împrejmuit cu acest gard viu de oameni, chiar la marginea şanţului, era o masă obişnuită de lemn nevopsit, acoperită cu o faţă albă pe care erau puse crucea şi Evanghelia, iar alături de ele mănunchiul de busuioc şi un vas de tablă pentru agheasmă. Preotul, îmbrăcat în odăjdii verzi, cusute cu cruci de aur, şedea deoparte, iar în spatele lui erau cincisprezece muncitori, care se oferiseră să cânte în corul care avea să-i dea răspunsurile. Pe latura deschisă a careului stăteau inginerii, antreprenorii, şefii de echipă şi funcţionarii din birouri, formând un grup de peste două sute de oameni, pestriţ şi animat. Pe terasament, se instalase un fotograf care – după ce se înfăşurase, cu aparat cu tot, într-o pânză neagră – se căznea acum să găsească poziţia cea mai potrivită.

După zece minute, sosi în goană Kvaşnin într-o caleaşca trasă de trei cai suri minunaţi. Era singur în caleaşcă fiindcă, chiar dacă ar fi vrut, n-ar mai fi putut încăpea nimeni alături de el. În urma lui Kvaşnin mai sosiră încă cinci sau şase echipaje. Când îl zăriră pe Vasili Terentievici, muncitorii simţiră instinctiv că el e „cel mai mare” şi, toţi deodată, ca un singur om, îşi scoaseră şapca. Kvaşnin trecu majestuos înainte şi făcu preotului un semn din cap.

— Binecuvântat este dumnezeul nostru, totdeauna, acum şi pururea şi în vecii vecilor, se auzi glasul de tenor, tremurat, blând şi nazal al preotului, în mijlocul tăcerii care se lăsase deodată.

— Amiin! răspunse destul de armonios corul improvizat.

Toţi deodată, aşa cum salutaseră pe Kvaşnin la sosire, muncitorii – ca la trei mii de oameni – îşi făcură semnul crucii cu o mişcare largă, îşi plecară capetele şi apoi le ridicară, scuturându-şi pletele... Fără să vrea, Bobrov se uită la ei cu atenţie. În faţă – aşezaţi pe două rânduri – erau zidarii, cu şorţuri albe, aproape toţi cu părul de culoarea inului şi cu bărbi roşcate; în spatele lor se aflau turnătorii şi fierarii, ale căror feţe nu erau niciodată curăţite de funingine, toţi îmbrăcaţi cu salopete largi de culoare închisă, în felul acelora ale muncitorilor englezi şi francezi. Printre ei se distingeau şi profilurile proeminente ale specialiştilor străini. În spatele turnătorilor se zăreau muncitorii de la cuptoarele de var, pe care-i cunoşteai de

departe, după feţele lor acoperite cu un strat gros de praf alb ca făina şi după ochii injectaţi şi umflaţi, cu pleoapele roşii...

De fiecare dată când corul intona, puternic şi armonios, dar cam pe nas: „Preasfântă născătoare de dumnezeu”, toţi cei trei mii de oameni, cu acelaşi foşnet monoton şi încet, se închinau cu mult zel, plecându-se în mătănii adânci. Rugăciunea, înălţată de enorma masă anonimă, îi apăru lui Bobrov ca o uriaşă forţă elementară şi totodată ca un lucru copilăresc şi duios. A doua zi, toţi muncitorii aveau să se apuce iarăşi de greaua şi îndârjita lor muncă, timp de douăsprezece ore în şir. Cine ştie căruia din ei îi este de pe acum hotărât de soartă să plătească cu viaţa această muncă; să se prăbuşească de pe schelele înalte, să fie ars de metalul topit, sau îngropat sub pietre ori cărămizi?! Nu cumva la această neînduplecată hotărâre a soartei se gândesc ei acum, în timp ce bat mătănii adânci, scuturându-şi pletele bălane, pe când corul se roagă maicii domnului: „Izbăveşte de nenorocire pe robul tău!”

În cine oare, dacă nu în maica domnului, pot să-şi pună nădejdea aceşti copii mari, cu inimile curajoase şi simple, aceşti umili luptători, care zi de zi ies din bordeiele lor îngheţate pentru a-şi împlini obişnuita lor muncă de răbdare şi de eroism?

Aşa, sau cam aşa, gândea Bobrov, căruia îi plăcuseră întotdeauna imaginile poetice, pline de avânt şi, cu toate că pierduse demult obişnuinţa să se roage, simţea cum îl trec fiorii, de fiecare dată când răsuna vocea tremurată a preotului, venită parcă de departe, sau când corul, ca un singur om, îi dădea răspunsul. Era un fel de forţă, supunere şi abnegaţie în ruga naivă a acestor truditori anonimi, adunaţi de prin cine ştie ce meleaguri, de prin cine ştie ce gubernii depărtate, smulşi din locurile de baştină dragi inimii lor, pentru o muncă grea şi plină de primejdii.

Slujba luase sfârşit. Cu un aer de nepăsare, Kvaşnin aruncă o monedă de aur în şanţul săpat, dar nu izbuti să se aplece ca s-o îngroape cu lopăţica şi atunci se aplecă Şelkovnikov în locul lui. După aceea, tot grupul porni spre furnalele care îşi înălţau turnurile rotunde, negre şi masive, aşezate pe postamentul de piatră.

Furnalul al cincilea – construit de curând – „cocea din plin”, după cum spuneau tehnicienii. Printr-o deschidere, cam la un arşin de la pământ, zgura topită năvălea afară, într-un şuvoi larg, clocotitor, de un alb orbitor, iar în jurul ei izbucneau de fiecare dată scurtele pâlpâiri albastre ale văpăilor de pucioasă. Printr-un jgheab înclinat, zgura se scurgea în nişte recipiente aşezate la marginea

postamentului şi se închega într-o masă compactă, verzuie, asemănătoare unui bloc de cristal. Muncitorii stăteau chiar în vârful furnalului şi aruncau în el, fără întrerupere, minereu şi cărbuni de pământ, transportaţi în vagonete până sus.

Preotul stropi furnalul de jur împrejur cu agheasmă apoi, grăbit şi temându-se parcă, trecu deoparte cu mersul său împleticit de moşneag. Maistrul topitor, un bătrân uscăţiv şi negru la faţă, îşi făcu cruce şi scuipă în palme. La fel făcură şi cele patru ajutoare ale lui. După aceea, ei ridicară de la pământ un drug foarte lung de oţel, pe care îl legănară multă vreme în aer şi, în sfârşit, strigând o dată toţi, izbiră cu drugul partea de jos a furnalului. Dopul de lut ars răsună cu zgomot. Spectatorii, cu nervii încordaţi de aşteptare şi de spaimă, închiseră ochii pe jumătate, iar unii se dădură puţin înapoi. Muncitorii mai loviră o dată, apoi, încă şi încă... Deodată, de sub ascuţişul drugului, ca dintr-un havuz, ţâşni brusc metalul lichid, atât de luminos, încât îţi lua văzul. Atunci, maistrul topitor, printr-o mişcare circulară a drugului, lărgi deschizătura, iar fonta se prelinse încet de-a lungul unei brazde de nisip, colorându-se într-o nuanţă aprinsă de ocru. Snopi întregi de stele strălucitoare şi mari săreau în zbor prin deschizătura furnalului, se împrăştiau împrejur, sfârâind cu zgomot, şi se mistuiau în văzduh. Metalul topit, care se scurgea încet şi parcă alene, răspândea atâta dogoare, încât oaspeţii – neobişnuiţi – se dădeau înapoi, acoperindu-şi obrajii cu mâinile.

De la furnale, inginerii se îndreptară spre secţia pompelor de suflat aer. Kvaşnin dăduse dinainte dispoziţia ca acţionarii, veniţi o dată cu el, să vadă uzina în toată măreţia ei şi în plină activitate. El îşi făcuse socoteala – şi pe bună dreptate – că aceşti domni, tulburaţi de nenumărate impresii puternice şi cu desăvârşire noi pentru dânşii, vor povesti adevărate minuni la adunarea generală a consiliului de administraţie de către care fuseseră trimişi. Cunoscând până în străfundurile ei psihologia oamenilor de afaceri, Vasili Terentievici socotea de pe acum drept un fapt hotărât – şi foarte avantajos pentru el – o nouă emisiune de acţiuni cu care adunarea generală nu fusese până atunci de acord.

Într-adevăr, acţionarii erau atât de tulburaţi, încât îi apucase durerea de cap şi simţeau că le tremură picioarele. În sala pompelor de suflat, ei ascultau, palizi de emoţie, cum aerul pompat în ţevi – cu ajutorul a patru pistoane verticale de câte patru metri lungime — îşi făcea loc cu un vuiet care zgâlţâia şi cutremura

zidurile de piatră ale clădirii. Prin aceste ţevi masive de fontă, pe care doi oameni abia le puteau cuprinde cu braţele, aerul ajungea la cowpere şi acolo – cu ajutorul gazelor fierbinţi – era încălzit până la o temperatură de şase sute de grade, apoi pătrundea, în sfârşit, în interiorul furnalului, topind minereul şi cărbunele cu suflul lui arzător. Inginerul care conducea secţia maşinilor de suflat dădea explicaţii. Cu toate că se pleca la urechea fiecărui acţionar în parte, strigând cât îl ţinea gura, cuvintele lui erau înghiţite de huruitul asurzitor al maşinilor, încât aveai impresia că el nu face decât să-şi mişte cu încordare buzele, fără să scoată un cuvânt.

Şelkovnikov îi duse apoi pe oaspeţi în sala cuptoarelor de pudlaj, o clădire înaltă, metalică şi atât de lungă, încât extremitatea cealaltă de-abia se zărea ca o licărire slabă de lumină. De-a lungul unuia dintre pereţii halei se întindea o rampă de piatră, pe care erau instalate douăzeci de cuptoare de pudlaj ce păreau nişte vagoane scoase de pe roţi. În aceste cuptoare, fonta lichidă era amestecată cu minereu – şi transformată în oţel. O dată gata, oţelul se scurgea pe ţevi în jos, umplând lingotierele, nişte forme înalte de metal – cam ca nişte cutii fără fund, cu mânere în partea de sus – şi se închega în interiorul lor în lingouri, cântărind cam vreo patruzeci de puduri fiecare. În partea neocupată a halei erau aşezate nişte şine, de-a lungul cărora furnicau macaralele, huruind, gâfâind şi şuierând, ca nişte animale ascultătoare şi îndemânatice, înzestrate cu trompe flexibile. Una din macarale apuca cu cârligul urechea lingotierei, o ridica în sus şi dintr-însa se rostogolea greoi un lingou de oţel, în forma unei bare lungi şi drepte de un roşu orbitor. Înainte ca blocul de oţel să fi căzut la pământ, unul dintre muncitori, cu o deosebită îndemânare, îl înfăşură cu un lanţ gros cât braţul. A doua macara, prinzând acest lanţ cu cârligul, transporta „piesa” lin prin aer şi o depunea alături de altele asemănătoare pe o platformă fixată la o a treia macara. Aceasta transporta încărcătura în celălalt capăt al halei, unde a patra macara, care avea un cleşte în loc de cârlig, scotea „piesele” de pe platformă şi le scufunda în deschizăturile cuptoarelor cu gaze, instalate sub pardoseala halei. În sfârşit, a cincea macara le trăgea afară, albe de dogoare, şi le depunea pe rând sub dinţii ascuţiţi ai unui ferăstrău circular care se învârtea cu mare repeziciune în jurul unui ax orizontal, iar „piesa” de oţel – de patruzeci de puduri – era tăiată în cinci secunde în două jumătăţi, ca două felii moi de cozonac. Fiecare din cele două jumătăţi trecea apoi sub greutatea

de şapte sute de puduri a presei cu abur, care o strângea de jur împrejur cu atâta forţă şi uşurinţă, ca şi cum piesa ar fi fost de ceară. Imediat după aceea, muncitorii o apucau, o culcau pe nişte cărucioare împinse cu mâna şi o transportau repede mai departe, iar toţi cei ce le ieşeau în cale erau învăluiţi în dogoarea şi strălucirea metalului încins.

După aceea, Şelkovnikov arătă musafirilor atelierul de laminat. Un lingou enorm de metal încins trecea printr-o serie de valţuri de laminoare, rostogolindu-se printre ele pe nişte suluri ce se roteau sub pardoseală abia vizibile la suprafaţa acesteia. Lingoul era împins şi presat în spaţiul dintre două valţuri de oţel, care se învârteau în sensuri opuse, şi se strecura între ele, făcându-le să se depărteze şi să vibreze de încordare. Mai departe, ajungea la altă serie de valţuri cu deschizătura dintre cilindre şi mai mică. După fiecare trecere, bucata de oţel se făcea tot mai subţire şi mai lungă, iar după ce parcurgea de câteva ori în fugă toată instalaţia de laminat – în ambele sensuri – căpăta treptat forma unei şine de culoare roşie, lungă de zece stânjeni. Mişcarea complicată a celor cincispreze grupuri de caje era dirijată de un singur om, care stătea deasupra maşinii cu aburi, pe o platformă ca o punte de comandă, în clipa când pârghia era împinsă înainte, toţi cilindrii şi toate sulurile se învârteau într-un sens, iar când pârghia era trasă înapoi, cilindrii şi sulurile se învârteau în sens opus. După ce bara era subţiată cât trebuia, un ferăstrău rotund o tăia în trei părţi, cu un scrâşnet ascuţit şi asurzitor, zvârlind o cascadă de scântei aurii.

Oaspeţii trecură apoi cu toţii în atelierul de strungărie, unde se fabricau mai ales roţi de vagoane şi de locomotive. Din tavan atârnau curele de transmisie, prinse de un ax lung şi gros de oţel, de la un capăt la celălalt al întregii hale; aceste curele puneau în mişcare două sau trei sute de strunguri, de cele mai variate dimensiuni şi forme. Ele erau atât de numeroase şi se încrucişau în atâtea sensuri, încât dădeau impresia unei singure reţele care se mişca necontenit. Roţile unor maşini se învârteau cu o viteză de douăzeci de rotaţii pe secundă, în vreme ce mişcarea altora era atât de înceată, încât abia putea fi văzută cu ochiul. Şpanurile de oţel, în formă de spirale lungi şi frumoase, cădeau pe podea într-un strat gros. Maşinile de perforat umpleau văzduhul cu ţipătul lor insuportabil de strident. Tot aici li se arătă musafirilor maşina care tăia piuliţe; ea semăna cu două maxilare de oţel uriaşe care mestecă întruna. Doi muncitori băgau în această gură, larg căscată,

extremitatea unei vergele lungi, încălzite la roşu, iar maşina muşca din ea, într-un ritm egal, câte o bucată de metal, pe care apoi o scuipa la pământ în formă de piuliţă.

Şelkovnikov, care în tot acest timp dădea explicaţii numai acţionarilor, le propuse la ieşirea din atelierul de strungărie să viziteze mândria uzinei, un *compound* de nouă sute de cai-putere. Domnii din Petersburg, însă, erau acum îndeajuns de ameţiţi şi obosiţi de toate cele văzute şi auzite. Noile impresii nu le mai deşteptau interesul şi nu făceau decât să-i obosească şi mai mult. Feţele li se încinseseră de la dogoarea atelierului de laminat, iar mâinile şi hainele lor erau mânjite de funingine. Impunându-şi acest sacrificiu, ei acceptară propunerea directorului numai ca să nu scadă prestigiul consiliului de administraţie pe care îl reprezentau.

Compound-ul de nouă sute de cai-putere era aşezat într-o clădire separată, foarte curată şi elegantă, cu ferestre luminoase şi cu pardoseală de mozaic. În ciuda uriaşelor sale dimensiuni, maşina nu făcea aproape niciun zgomot... Două pistoane, de o lungime de patru stânjeni fiecare, lunecau cu o mişcare lină şi rapidă în interiorul unor cilindri căptuşiţi cu scânduri. O roată înaltă de douăzeci de picioare, cu douăsprezece curele de transmisie, se învârtea cu repeziciune şi fără zgomot. Mişcarea ei largă făcea să treacă la intervale regulate un suflu ritmic şi puternic prin aerul uscat şi fierbinte al sălii de maşini. *Compound*-ul punea în mişcare pompele de aer, laminoarele şi toate instalaţiile atelierului de maşini-unelte.

După ce acţionarii examinară *compound*-ul, cu convingerea că se sfârşise cu grelele încercări la care fuseseră supuşi, îl auziră deodată pe neobositul Şelkovnikov, adresându-li-se cu o nouă şi amabilă propunere:

— Acum, domnilor, vă voi arăta inima uzinei, punctul de unde îşi trage viaţa.

Şi îi târî aproape cu forţa în sala cazanelor cu aburi. Dar după toate cele văzute, „inima uzinei” – douăsprezece cazane cilindrice, de o lungime de cinci stânjeni şi de câte un stânjen şi jumătate lăţime fiecare – nu mai făcu nicio impresie deosebită asupra acţionarilor obosiţi. Gândurile lor zburau de multă vreme la masa care îi aştepta, aşa că acum nu mai puneau niciun fel de întrebări, mulţumindu-se să dea numai din cap, cu un aer distrat şi indiferent, ca răspuns la toate explicaţiile lui Şelkovnikov. Când directorul isprăvi, în sfârşit, acţionarii oftară uşuraţi şi începură să-i strângă

mâna, cu o sinceră şi vizibilă plăcere.

În preajma cazanelor cu aburi nu mai rămăsese decât Andrei Ilici. Stând la marginea unui puţ de piatră, scufundat pe jumătate în întuneric – în care se găseau instalaţiile de încălzit – el privi multă vreme în jos, urmărind munca încordată a şase oameni, goi până la brâu, care lucrau în fund. Sarcina lor era să arunce întruna cărbuni – ziua şi noaptea – în deschizăturile instalaţiei de încălzit. De fiecare dată, când capacele rotunde de fontă erau date deoparte, cu un zăngănit, se vedeau în fundul gropii – clocotind, vuind şi mugind – flăcări de un alb orbitor. Trupurile goale ale muncitorilor – uscate de foc şi înnegrite de praful de cărbune – se aplecau atunci, făcând să le apară pe spinare, în relief, muşchii şi vertebrele. De fiece dată, mâinile osoase şi vânjoase ridicau cărbunele pe lopeţi pline cu vârf şi, cu o mişcare îndemânatică şi iute, îl răsturnau în gura căscată. Alţi doi muncitori, care stăteau deasupra, zvârleau în jos – fără încetare – alte grămezi de cărbune, care se înălţau în pragul gropii ca nişte uriaşe movile negre. Bobrov vedea în munca neîntreruptă a fochiştilor ceva deprimant şi neomenesc. Părea că o forţă supranaturală îi ferecase pe vecie lângă aceste monstruoase guri căscate, şi ei trebuiau – sub ameninţarea unei morţi năprasnice – să hrănească fără răgaz pe acest monstru lacom şi nesăţios...

— Ce-i, *colega,* te uiţi cum îl îndoapă pe Molohul dumitale? auzi Bobrov în spatele lui un glas voios şi blajin.

Andrei Ilici tresări, cât p-aci să se prăbuşească în groapa cu fochişti. Îl uimise, îl zguduise aproape, această neaşteptată potrivire între exclamaţia glumeaţă a doctorului şi propriile lui gânduri. Chiar după ce-şi recăpătă stăpânirea de sine, tot îl mai urmări multă vreme ciudăţenia acestei coincidenţe. Întotdeauna îl interesaseră şi i se păruseră misterioase acele fenomene care făceau ca – în clipa când se gândea la ceva, sau citea ceva într-o carte – să audă vorbindu-se în preajma lui despre acelaşi lucru.

— Mi se pare că te-am speriat, dragă, zise doctorul, cercetând cu atenţie faţa lui Bobrov. Te rog să mă ierţi!

— Da, m-ai cam speriat... Te-ai apropiat aşa de încet... nu mă aşteptam.

— Ah, dragul meu Andrei Ilici, ce-ar fi dacă ne-am îngriji puţin nervii! Nu sunt buni de nimic... Ascultă sfatul meu. Ia-ţi un concediu şi şterge-o pentru câtva timp în străinătate... Pentru ce să stai şi să te chinuieşti aici? Trăieşte şi dumneata o jumătate de an după

placul inimii; bea vinuri bune, călăreşte mai multişor, şi mai ocupă-te şi de dragoste...

Doctorul se apropie de marginea puţului:

— Ce infern! exclamă el, uitându-se în jos. Cam cât cântăreşte un samovăraş din ăsta? Cred că vreo opt sute de puduri.

— Nu, mai mult... Cam o mie cinci sute!

— Vai de mine!... Şi ce s-ar întâmpla dacă un asemenea obiect şi-ar pune în gând să... să explodeze? Ar fi un spectacol de efect... Ce zici?

— Foarte de efect, doctore! Desigur că din toate clădirile astea n-ar mai rămâne piatră peste piatră.

Goldberg dădu din cap şi apoi fluieră semnificativ.

— Şi din ce cauză s-ar putea întâmpla aşa ceva?

— Cauzele pot fi diferite... De cele mai multe ori însă, aşa ceva se întâmplă atunci când în cazan rămâne foarte, foarte puţină apă, iar pereţii lui se încing din ce în ce mai tare, aproape la roşu. Dacă se dă atunci drumul la apă şi ea pătrunde în cazan, se formează dintr-o dată o cantitate enormă de aburi, pereţii nu mai rezistă şi cazanul explodează.

— Va să zică lucrul ăsta se poate face şi cu premeditare?

— Foarte uşor... Nu vrei să încerci? Când apa din tubul de nivel va scădea de tot, e suficient să apeşi ventilul... Uite pârghia asta mică... Asta-i tot!

Bobrov glumea, dar în vocea lui era o stranie seriozitate, iar în ochi avea o expresie severă şi tristă. „Dracu să-l mai înţeleagă, se gândi doctorul, un om simpatic, dar un... psihopat."

— De ce nu te-ai dus la masă, Andrei Ilici? întrebă Goldberg, depărtându-se de cazan. Merită să vezi cum au transformat laboratorul într-un adevărat salon, iar serviciul e o minune, nu altceva!

— Să-i ia dracu! Nu pot să sufăr mesele festive ale inginerilor! se răsti Bobrov. Se laudă, zbiară, se linguşesc fără ruşine unul pe altul şi... apoi aceste inevitabile toasturi de beţivi, în timpul cărora oratorii varsă vinul pe dânşii şi pe vecini... E dezgustător!...

— Da, da, chiar aşa este! zise doctorul, râzând. Am apucat începutul. Kvaşnin e o adevărată minune... „Domnilor, chemarea inginerului este o chemare nobilă şi plină de răspundere. O dată cu şinele de cale ferată, cu furnalele şi cu minele, el duce până în cele mai depărtate colţuri ale ţării şi germenii culturii, floarea civilizaţiei şi..." nu ştiu ce alte roade, nu-mi amintesc prea bine... Ce mai

escroc! Patentat!... „Să ne unim deci, domnilor, şi să ţinem sus flamura binefăcătoarei noastre arte.” Bineînţeles au urmat aplauze furtunoase.

Făcură câţiva paşi în tăcere. Faţa doctorului se întunecă deodată, iar când începu să vorbească, în glasul lui se simţea mânia.

— Da! Arta binefăcătoare! Dar barăcile muncitorilor sunt construite din surcele. Cu bolnavii nici nu mai pridideşti... Copiii mor ca muştele! Uite-i, germenii culturii... Ce-au să mai spună, atunci când febra tifoidă are să pună stăpânire pe Ivankovo?

— Ce spui, doctore? Sunt cazuri? Asta ar fi îngrozitor în înghesuiala asta.

Doctorul se opri, răsuflând greu.

— Cum să nu fie? spuse el cu amărăciune. Ieri au fost aduşi doi. Unul a murit azi-dimineaţă, iar al doilea, dacă n-a murit încă, se prăpădeşte până diseară... Şi nu avem nici medicamente, nici loc suficient, nici sanitari destoinici... Aşteaptă, o s-o păţească ei până la urmă!... adăugă Goldberg cu înverşunare, ameninţând cu pumnul pe cineva nevăzut.

VIII

Prin uzină, încă înainte de sosirea lui, circulaseră atâtea anecdote picante despre Kvaşnin, încât nimeni nu mai avea acum nicio îndoială în ceea ce privea adevăratul motiv al neaşteptatei lui apropieri de familia Zinenko. Doamnele vorbeau despre asta, zâmbind cu subînţeles, iar bărbaţii vorbeau între ei pe şleau, cu mult cinism. Totuşi, nimeni nu ştia nimic precis. Toţi aşteptau cu nesaţ un scandal senzaţional.

Bârfeala avea şi o parte de adevăr. După ce făcuse o vizită familiei Zinenko, Kvaşnin îşi petrecea la ei toate serile. Dimineaţa, cam pe la orele unsprezece, minunata lui troică cenuşie sosea la ferma din Şepetovka, iar vizitiul anunţa mereu, pe acelaşi ton, că „boierul pofteşte pe cucoana şi pe domnişoare la dumnealui la dejun”. La aceste dejunuri nu era invitat niciun străin. Mâncarea o gătea un bucătar francez, pe care Vasili Terenlievici îl lua totdeauna cu el, în timpul deselor lui călătorii, chiar şi în străinătate.

Atenţia lui Kvaşnin faţă de noile sale cunoştinţe se manifesta într-un fel cu totul deosebit. Faţă de cele cinci fete, el adoptase de

la început atitudinea familiară a unui unchi burlac, întotdeauna vesel. Peste trei zile, el le striga pe numele lor patronimic: Şura Grigorievna, Ninocika Grigorievna, iar pe cea mai mică, pe Kasia, o apuca de bărbia grăsuţă, cu gropiţă, şi o necăjea, zicându-i „puştanco” şi „puişorule”. Ea nu se împotrivea, dar asta o făcea să roşească până la lacrimi. Anna Afanasievna – prefăcându-se supărată – bombănea pe un ton glumeţ, protestând că prea îi răsfaţă fetiţele. Într-adevăr, era de ajuns ca vreuna dintre ele să exprime vreo dorinţă, fie şi în treacăt, pentru ca imediat să-i fie împlinită. Abia apucă Maka să spună – fără să fi avut, de altfel, vreun gând ascuns – că ar vrea să meargă pe bicicletă, că a doua zi i s-a şi adus de la Harkov, cu un curier special, o bicicletă minunată, de cel puţin trei sute de ruble... La o prinsoare cu Beta, în legătură cu nişte fleacuri, Kvaşnin pierdu un pud de bomboane, iar Kasiei îi oferi în acelaşi fel o broşă, în care alternau coralul, ametistul, safirul, jaspul şi agata, alcătuind literele numelui ei. Într-o zi, află că Ninei îi plac caii şi călăria. Peste două zile, i se aduse o iapă englezească pursânge, perfect dresată pentru a purta o şa de doamnă. Domnişoarele erau încântate. În casa lor se ivise un spiriduş binefăcător, ca din basme, care ştia să le ghicească până şi cele mai mici capricii, îndeplinindu-le îndată. Anna Afanasievna îşi dădea vag seama că această generozitate are în ea ceva nu tocmai măgulitor pentru o familie bună, dar nu avea nici destulă îndrăzneală, nici destul tact, ca să-i dea a înţelege lui Kvaşnin acest lucru. Ca răspuns la observaţiile ei, exprimate pe un ton linguşitor, el nu făcea decât un gest cu mâna şi spunea cu vocea lui groasă de bas, pe un ton hotărât:

— Ei, asta-i, draga mea!... Dă-le-ncolo de fleacuri...

Totuşi, el nu-şi arăta preferinţa pentru niciuna dintre fete, le împlinea tuturor dorinţele cu acelaşi zel şi le lua pe toate în zeflemea cu aceeaşi familiaritate. Tinerii, care vizitau mai înainte casa Zinenko, dispăruseră, înţelegători, pe nesimţite. În schimb, Svejevski, care până atunci nu fusese la ei decât de vreo două, sau trei ori, era acum un musafir nelipsit. Venea nechemat, ca şi cum ar fi primit de la cineva o invitaţie misterioasă şi reuşi dintr-o dată să devină necesar tuturor membrilor familiei.

De altfel, apariţia lui la Zinenko fu precedată de o mică anecdotă. Cu vreo cinci luni în urmă, Svejevski se exprimase în treacăt, într-un cerc de colegi, cum că visul vieţii lui era să ajungă milionar şi că-şi va realiza negreşit acest vis pe la patruzeci de ani.

— Şi cum vei reuşi, Stanislav Xaverievici? îl întrebară ceilalţi.

Svejevski chicoti, frecându-şi mâinile umede cu un aer misterios, şi răspunse:

— Toate drumurile duc la Roma.

Instinctul îi şoptea că la Şepetovka, împrejurările iau o întorsătură foarte prielnică pentru viitoarea lui carieră. Într-un fel sau altul, el i-ar putea fi de folos prea-puternicului său stăpân. Şi Svejevski, cu chicotitul lui servil, mizând totul pe o carte, se vâra cu îndrăzneală în ochii lui Kvaşnin. Cocheta cu el întocmai ca un căţeluş jucăuş cu un dulău ciobănesc fioros, dându-i să înţeleagă – atât prin expresia feţei, cât şi prin glas – că e gata în orice clipă să săvârşească orice potlogărie, la primul semn pe care i l-ar face Vasili Terentievici.

Patronul nu se împotrivea. Kvaşnin, care scotea din slujbe directori şi administratori de uzine – fără a da vreo explicaţie – suporta totuşi prezenţa unui Svejevski oarecare fără să spună o vorbă... Acesta simţea că aici e rost de învârteală straşnică şi viitorul milionar îşi aştepta momentul prielnic.

Toate acestea, trecând din gură în gură, ajunseseră şi la Bobrov, care nu se mai mira... Părerea pe care şi-o făcuse despre familia Zinenko era precisă şi definitivă, dar îl tulbura gândul că bârfeala, cu coada ei murdară, are s-o atingă şi pe Nina... După conversaţia din gară, fata aceasta îi era şi mai dragă, şi mai apropiată. Numai lui îşi deschisese ea încrezătoare sufletul, acest suflet care rămânea minunat, chiar în şovăielile şi slăbiciunile lui. Toţi ceilalţi, gândea el, nu-i cunoşteau decât îmbrăcămintea şi înfăţişarea exterioară. În ceea ce-l privea, gelozia cu josnicele ei bănuieli, veşnic întărâtate de ambiţie, meschinăria şi brutalitatea erau străine de firea încrezătoare şi iubitoare a lui Bobrov.

Andrei Ilici nu întâlnise încă niciodată dragostea duioasă şi sinceră a unei femei şi – prea timid şi nesigur de sine – nu cerea de la viaţă ceea ce poate i se cuvenea. Nu era de mirare că acum, cu sufletul plin de avânt şi de bucurie, se lăsa cuprins de un sentiment nou şi puternic.

În ultimele zile, Bobrov trăise sub farmecul conversaţiei din gară. De sute de ori îi venise în minte această conversaţie şi de fiecare dată descoperea un înţeles tot mai adânc în cuvintele Ninei. Dimineaţa, se trezea cu senzaţia vagă că ceva mare şi minunat îi cuprinsese sufletul şi-i făgăduia o mare fericire în viitor.

Simţea o dorinţă nestăpânită de a se duce la Zinenko. Ar fi vrut

să se mai încredinţeze o dată de fericirea lui, să mai audă încă o dată mărturisirile Ninei, când şovăitoare, când pline de o naivă îndrăzneală. Dar îl stingherea prezenţa lui Kvaşnin şi se consola la gândul că patronul nu putea în niciun caz să zăbovească la Ivanovka mai mult de două săptămâni.

Totuşi, întâmplarea îl ajută s-o vadă pe Nina chiar înainte de plecarea lui Kvaşnin. Asta a fost într-o duminică, trei zile după inaugurarea festivă a furnalului. Bobrov, călare pe Farvater, mergea pe drumul larg şi bine bătătorit care ducea de la uzină la staţie. Era cam pe la ora două şi ziua era răcoroasă şi senină. Farvater sălta vioi, mişcând urechile şi dând din capul lui pletos. La cotitura din dreptul depozitului, Bobrov zări o doamnă în costum de amazoană, coborând panta călare pe un cal mare, murg, iar în urma ei văzu venind un călăreţ pe un cal chirghiz, mic şi alb. În curând, îşi dădu seama că era Nina, într-o fustă de culoare verde-închis, pe care i-o umfla vântul, cu mănuşi galbene şi lungi în mâini şi cu un cilindru mic şi strălucitor pe cap. Se ţinea în şa frumos şi cu multă siguranţă. Iapa englezească, zveltă, mergea într-un trap întins şi elastic, ţinându-şi gâtul încordat şi ridicându-şi sus picioarele subţiri şi uscăţive. Svejevski, care o însoţea pe Nina, rămăsese mult în urma ei şi se căznea să prindă cu piciorul scara care-i scăpase... Dădea mereu din coate şi se bălăbănea, aplecându-se în toate părţile.

Când îl zări pe Bobrov, Nina o porni în galop spre el. Vântul o bătea în faţă, silind-o să-şi ţină cu mâna dreaptă pălăria şi să-şi plece capul. Când ajunse în dreptul lui Andrei Ilici, îşi opri brusc calul, care încremeni pe loc, lăsându-se nerăbdător de pe un picior pe altul, umflându-şi nările de rasă şi muşcându-şi zgomotos zăbala de pe care picura spuma.

Galopul îmbujorase faţa Ninei, iar părul ieşit de sub pălărie îi cădea pe umeri în şuviţe lungi şi ondulate.

— De unde ai calul ăsta minunat? întrebă Bobrov, după ce reuşi, în sfârşit, să-l oprească pe Farvater, care juca pe loc şi, aplecându-se în şa, îi strânse Ninei vârfurile degetelor.

— Aşa-i că e o frumuseţe? E cadoul lui Kvaşnin.

— Eu aş fi refuzat un asemenea cadou! spuse răstit Andrei Ilici, supărat de răspunsul ei nepăsător.

Nina se aprinse.

— Pentru care motiv?

— Pentru că... Ce reprezintă pentru dumneata Kvaşnin, la urma

urmei? Ţi-e rudă?... Logodnic?...

— O, doamne, ce susceptibil eşti pentru alţii! răspunse Nina sarcastic. Văzând însă suferinţa întipărită pe faţa lui, ea se muie pe dată. Dar asta nu înseamnă nimic pentru el... E atât de bogat...

Svejevski ajunsese la zece paşi de ei. Deodată, Nina se aplecă spre Bobrov, îi atinse mâna mângâietor cu vârful cravaşei şi spuse cu jumătate glas ca o fetiţă conştientă de vinovăţia ei:

— Ei, hai... hai, nu te supăra! O să-i dau calul înapoi! Răutate ce eşti!... Vezi ce înseamnă părerea dumitale pentru mine?

Ochii lui Andrei Ilici se aprinseră de bucurie şi, fără să vrea, îşi întinse mâinile spre Nina. Dar nu spuse nimic şi oftă numai din adâncul pieptului. Svejevski se apropie, salutând şi încercând să ia o atitudine cât mai degajată.

— Ai auzit desigur de picnicul nostru! strigă el de departe.

— Aud prima oară de aşa ceva!

— Picnicul aranjat din iniţiativa lui Vasili Terentievici, la Beşenaia Balka?...

— N-am auzit nimic!

— Da, da! Te rog, Andrei Ilici, să vii şi dumneata, se amestecă în vorbă Nina. Miercuri, la ora cinci după-amiază... Locul de întâlnire este la gară.

— Dacă e picnic, contribuie fiecare?

— Se pare că da... Nu ştiu precis!

Nina se uită, jenată şi întrebătoare, la Svejevski.

— Da, contribuie fiecare! confirmă Svejevski. Vasili Terentievici m-a însărcinat să duc la îndeplinire unele dispoziţiuni ale lui. Ce să-ţi spun? Picnicul o să fie extraordinar. Ceva grozav!... Numai că toate astea se ţin deocamdată secret. Au să fie lucruri cu totul neaşteptate, care au să vă uimească...

Nina nu se putu stăpâni şi adăugă cu cochetărie:

— Şi când te gândeşti că eu am fost pricina! Acum vreo trei zile am spus că ar fi bine să facem cu toţii o plimbare în pădure, iar Vasili Terentievici...

— Eu nu vin! spuse Bobrov repezit.

— Ba ai să vii! În ochii Ninei trecu o străfulgerare. Domnilor, înainte marş! strigă ea, pornind în galop. Andrei Ilici! Ascultă ce-ţi spun...

Svejevski rămase în urmă. Nina şi cu Bobrov galopau alături – ea, zâmbind şi uitându-se în ochii lui, el, posomorât şi nemulţumit.

— Numai pentru dumneata am născocit acest picnic, prieten

răutăcios şi bănuitor ce eşti! spuse Nina cu căldură. Vreau neapărat să aflu ceea ce nu mi-ai spus până la capăt, atunci în gară... Nimeni n-are să ne stânjenească la picnic.

Şi iarăşi se petrecu în sufletul lui Bobrov o schimbare subită. Simţi că în ochi îi vin lacrimi de înduioşare şi exclamă cu patimă:

— O, Nina! Cât te iubesc!

Dar Nina parcă nici nu auzi această mărturisire neaşteptată. Ea strânse frâul, forţând calul să treacă la pas, şi întrebă:

— Va să zică vii? Da?

— Neapărat! Vin neapărat!

— Ei, ia seama! Acum, să-l aşteptăm pe cavalerul meu şi... la revedere! Mă grăbesc să ajung acasă.

Când îşi luă rămas bun de la ea, el simţi prin mănuşă căldura mâinii care îi răspunse cu o strângere prelungită şi puternică. Ochii întunecaţi ai Ninei îl priveau cu dragoste.

IX

Miercuri, încă de la orele patru, gara era ticsită până la refuz de lumea care lua parte la picnic. Toţi erau veseli şi se simţeau la largul lor. Vizita lui Vasili Terentievici se terminase de data asta atât de fericit, cum n-ar fi îndrăznit nimeni să nădăjduiască. Nu se dezlănţuiseră nici tunete, nici fulgere şi nimeni nu fusese poftit să plece din slujbă. Dimpotrivă, circulau chiar zvonuri că, într-un viitor apropiat, va interveni o mărire a salariilor pentru majoritatea funcţionarilor. Afară de asta, picnicul promitea să fie minunat. Până la Beşenaia Balka, unde hotărâseră să plece, nu erau mai mult de zece verste de mers cu trăsura pe un drum foarte frumos. În ultimele zile fusese senin şi cald, aşa că nimic nu putea să strice plimbarea.

Erau aproape nouăzeci de invitaţi. Râzând şi vorbind zgomotos, ei se îngrămădiseră pe peron în grupuri animate. Limba rusă era presărată cu fraze franţuzeşti, germane şi poloneze. Cei trei belgieni luaseră cu dânşii aparate fotografice pentru instantanee la lumină de magneziu. Toţi erau intrigaţi de secretul desăvârşit în care erau ţinute amănuntele picnicului. Svejevski, cu un aer misterios şi important, făcea aluzie la nişte „surprize”, dar se ferea de orice explicaţii.

Prima surpriză o constitui trenul special. La ora cinci precis, ieşi din depou o locomotivă americană nouă, cu zece roţi. Doamnele

nu-şi putură reţine strigătele de entuziasm şi de admiraţie: uriaşa maşină era toată împodobită cu drapele şi cu flori proaspăt culese. Ghirlande verzi de frunze de stejar, împestriţate cu buchete de gherghine, de micşunele şi de garoafe, se încolăceau în spirale în jurul corpului de oţel al maşinii, se înălţau de-a lungul coşului, de unde se lăsau în jos, până la fluierul locomotivei şi apoi se ridicau din nou, acoperind cu o perdea de flori cabina mecanicului. Părţile de oţel şi de aramă, acoperite cu verdeaţă şi flori, căpătau o strălucire de mare efect în lumina razelor aurii ale amurgului. Şase vagoane de clasa întâi, înşirate de-a lungul peronului, aveau să transporte pe cei care luau parte la picnic, până la versta 303, de unde mai erau numai vreo cinci sute de paşi până la Beşenaia Balka.

— Domnilor! Vasili Terentievici m-a rugat să vă comunic că ia asupră-şi toate cheltuielile picnicului! anunţa Svejevski, trecând grăbit de la un grup la altul. Domnilor! Vasili Terentievici m-a rugat să comunic tuturor invitaţilor...

În jurul lui se strânsese un grup destul de mare de invitaţi, iar el explica:

— Vasili Terentievici a rămas încântat de primirea pe care i-a făcut-o societatea şi de aceea îi face mare plăcere să răspundă la o amabilitate cu altă amabilitate. El ia asupră-şi toate cheltuielile...

Şi, nemaiputând răbda, împins parcă de acel sentiment care îl face pe lacheu să se laude cu generozitatea stăpânului, adăugă cu autoritate:

— Noi am cheltuit cu acest picnic trei mii cinci sute nouăzeci de ruble!

— Pe din două cu domnul Kvaşnin? se auzi din spate o voce batjocoritoare.

Svejevski se întoarse repede şi înţelese că acela care îi pusese această întrebare răutăcioasă era Andréa, care-l privea cu obişnuita lui nepăsare şi cu mâinile vârâte adânc în buzunarele pantalonilor.

— Ce aţi binevoit să spuneţi? întrebă Svejevski, roşind până la urechi.

— Nu eu, ci dumneata ai binevoit să spui: „Noi am cheltuit trei mii”... Am deci toate motivele să cred, că prin acest „noi” te-ai referit la dumneata şi la domnul Kvaşnin... În cazul acesta, consider ca o datorie plăcută să-ţi declar că dacă accept această amabilitate din partea domnului Kvaşnin, din partea domnului Svejevski s-ar

putea să nu o accept...

— A, nu, nu!... Nu m-aţi înţeles bine, bâlbâi Svejevski, care se fâstâcise de-a binelea. Totul este din partea lui Vasili Terentievici. Eu sunt numai... ca un delegat... ca un fel de administrator, ca să zic aşa! adăugă el cu un zâmbet acru.

Aproape în acelaşi timp cu intrarea în gară a trenului, sosi şi familia Zinenko, însoţită de Kvaşnin şi de Şelkovnikov. Abia apucă să coboare Vasili Terentievici din caleaşcă însă, că avu loc un incident tragicomic, la care nu se aşteptase nimeni. De dimineaţă, soţiile, surorile şi mamele muncitorilor de la uzină, auzind despre picnicul proiectat, începuseră să se adune în gară. Multe dintre ele aduseseră cu dânsele şi copii sugaci. Istovite şi arse de soare, cu feţele împietrite de resemnare, femeile şedeau de câteva ceasuri pe treptele peronului, de-a lungul zidurilor şi pe pământ. Erau mai mult de două sute. La toate întrebările puse de şeful staţiei, ele răspundeau că vor să vorbească cu „şeful cel roşcovan şi gras”. Paznicul încercase să le îndepărteze, dar se pornise o larmă atât de asurzitoare, încât omului nu-i mai rămăsese decât să dea din mâini a neputinţă şi să lase femeile în pace.

Fiecare trăsură ce se apropia provoca în rândurile femeilor o învălmăşeală, care nu dura mult însă, căci ele se linişteau pe dată, văzând că „şeful cel roşcovan şi gras” nu sosise încă.

Ţinându-se cu mâinile de capră, Vasili Terentievici de-abia izbutise să pună piciorul pe scară, gâfâind şi făcând trăsura să se aplece într-o parte, că femeile îl şi înconjurară din toate părţile şi îngenunchează în faţa lui. Speriaţi de zgomotul mulţimii, caii – tineri şi nărăvaşi – începură să forăie şi să se agite; vizitiul, lăsat cu totul pe spate, trăgea de hăţuri şi abia reuşea să-i ţină în loc. La început, Kvaşnin nu putu înţelege nimic. Femeile ţipau toate o dată, întinzând pruncii spre dânsul. Deodată, începură să le curgă lacrimi pe feţele arse de soare...

Kvaşnin văzu că nu se poate smulge din acest lanţ viu care-l încercuise.

— Hei, muierilor! Nu urlaţi! strigă el, acoperind cu vocea lui de bas toate glasurile. Zbieraţi toate ca la iarmaroc... Nu aud nimic! Să spună una singură ce s-a întâmplat!

Dar fiecare voia să vorbească. Strigătele se înteţiră, iar lacrimile începură să curgă şi mai tare pe feţele lor.

— În tine ni-i nădejdea... scumpul nostru... uită-te la noi... nu mai putem... ne-am vlăguit de tot. Ne prăpădim... împreună cu copiii,

ne prăpădim... Crăpăm de frig!

— Şi ce vă lipseşte? De ce vă prăpădiţi? strigă din nou Kvaşnin. Nu mai zbieraţi toate o dată! Ia, tu, tinerica aia de colo... ia spune tu! arătă el cu degetul spre o femeie din Kaluga, voinică şi frumoasă, în ciuda feţei palide şi obosite. Celelalte să tacă.

Cele mai multe tăcură şi suspinau doar printre lacrimi, scoţând din când în când câte un bocet şi ştergându-şi ochii şi nasul cu poalele murdare.

Totuşi, mai rămăseseră încă vreo douăzeci de femei care vorbeau o dată.

— În tine ni-i nădejdea, ne prăpădim de frig... Îndură-te de noi... Asta nu mai e viaţă... Ne-au îngrămădit pentru la iarnă în barăci; dar parcă e chip să trăieşti în ele? Barăci sunt alea? Sunt făcute numai din aşchii. Nici acum nu mai poţi răbda noaptea de frig... Dârdâim de ne clănţăne dinţii... Ce ne facem la iarnă? Fie-ţi milă măcar de copilaşii noştri! Ajută-ne, drăguţule, dă ordin să ne puie măcar plite... N-avem unde face mâncare... gătim pe afară... Bărbaţii noştri sunt toată ziulica la muncă... degeraţi... uzi... Când vin acasă, nici n-au unde să se usuce!

Kvaşnin căzuse ca într-o cursă. Încotro se întorcea, peste tot îi închideau drumul femeile îngenuncheate şi întinse la pământ. Când încerca să-şi facă drum printre ele, îl apucau de picioare şi de poalele paltonului lung şi cenuşiu. Văzând că n-are încotro, îi făcu semn cu mâna lui Şelkovnikov şi-l chemă lângă dânsul. Când acesta răzbi prin mulţimea deasă a femeilor, Vasili Terentievici îl întrebă pe franţuzeşte pe un ton mâniat:

— Ai auzit? Ce va să zică asta?

Şelkovnikov strânse din umeri, descumpănit, şi începu să bolborosească:

— Eu am scris la timp conducerii, am raportat... Numărul braţelor de muncă este foarte limitat. E vară... vremea secerişului... preţuri ridicate... conducerea nu a permis... Nu-i nimic de făcut... De...

— Atunci, când începeţi să reparaţi barăcile pentru muncitori? întrebă Kvaşnin cu severitate.

— Nu se ştie absolut nimic... Să mai rabde cum or putea! Trebuie să dăm zor întâi cu încăperile pentru funcţionari.

— Ce porcării se întâmplă sub conducerea dumitale! bombăni Kvaşnin. Şi, întorcându-se din nou cu faţa spre femei, spuse cu glas tare:

— Ascultaţi, femeilor! De mâine au să înceapă să vă facă plite,

iar barăcile o să le acopere cu scânduri. Aţi auzit?

— Am auzit, dragule... Mulţumim... Se poate să nu auzim una ca asta? răsunară voci pline de bucurie. E mai bine aşa, când şeful dă el singur ordin... Mulţumim... De ne-ai mai da voie, şoimule, să putem strânge şi nişte surcele de la construcţii.

— Bine, bine, vă dau voie să strângeţi surcele.

— Au pus peste tot cerchezi de pază, iar ăştia, cum vii după surcele, cum stau gata să te ardă cu nagaica...

— Bine, bine... Duceţi-vă fără grijă după surcele, nimeni n-are să se atingă de voi, le liniştea Kvaşnin. Iar acum, muierilor, căraţi-vă acasă, la gătit ciorba! Da' să vă văd... la iuţeală! strigă el pe un ton de încurajare. Dumneata să dai dispoziţie, spuse el cu voce scăzută lui Şelkovnikov, ca mâine să se aşeze lângă barăci vreo două care de cărămizi... Asta are să le liniştească pe multă vreme. Să le admire în voie!

Femeile se îndepărtau cu desăvârşire fericite.

— Bagă de seamă, că dacă nu ne-or pune sobe, o să-i chemăm pe ingineri să ne încălzească, strigă femeia din Kaluga, căreia îi poruncise Kvaşnin să vorbească în numele tuturora.

— Păi, sigur, adăugă alta cu vioiciune, să ne încălzească atunci chiar şeful ăl mare. Uite-l cât e de gras şi de rumen... cu el ţi-o fi mai cald decât pe cuptor.

Acest episod neaşteptat, care se sfârşise într-un chip atât de vesel, îi dispuse deodată pe toţi. Chiar şi Kvaşnin, care îl repezise mai înainte pe director, izbucni în râs când auzi cererea femeilor de a fi încălzite, şi-l luă împăciuitor de braţ pe Şelkovnikov.

— Vezi, dragul meu, spuse el directorului, pe când urca greoi treptele peronului, trebuie să ştii să te înţelegi cu poporul. Îi poţi promite tot ce-ţi trece prin minte: locuinţe de aluminiu, ziua de muncă de opt ore şi biftecuri la dejun – dar s-o faci cu multă siguranţă. Te asigur că eu îţi potolesc într-un sfert de oră cea mai tumultuoasă scenă de masă...

Kvaşnin se aşează în vagon, amintindu-şi amănuntele răscoalei femeilor pe care o potolise mai adineauri şi râzând în hohote. După trei minute, trenul ieşi din staţie. Vizitiilor li se dăduse ordin să meargă de-a dreptul la Beşenaia Balka, deoarece fusese proiectată o întoarcere în trăsuri, cu torţe...

Purtarea Ninei îl tulburase pe Andrei Ilici. În staţie, îi aşteptase sosirea cu nerăbdare şi cu o emoţie de care fusese cuprins încă din ajun. Vechile îndoieli nu-i mai frământau sufletul; credea acum într-

o fericire apropiată şi niciodată lumea nu i se păruse atât de frumoasă, oamenii atât de buni, iar viaţa atât de uşoară şi de veselă. Gândindu-se la întâlnirea cu Nina, căuta să şi-o închipuie, se vedea rostind fraze pătimaşe, drăgăstoase şi pline de elocvenţă; apoi începu să râdă de el însuşi. La ce bun să născoceşti cuvinte de dragoste? Când va fi nevoie, ele vor veni singure şi vor fi cu atât mai frumoase şi mai calde. Bobrov îşi aminti de nişte versuri citite de el într-o revistă; în ele, poetul îi spunea iubitei lui că ei nu-şi vor face jurăminte de dragoste, pentru că acestea ar fi o jignire adusă iubirii lor sincere şi fierbinţi.

Apoi Bobrov văzu venind în urma lui Kvaşnin două trăsuri în care sosise familia Zinenko. Nina şedea în prima trăsură. Purta o rochie uşoară, de culoare deschisă, frumos garnisită în jurul gâtului cu o dantelă lată de aceeaşi nuanţă; avea o pălărie mare florentină, albă, cu un buchet de trandafiri galbeni. I se păru mai palidă şi mai serioasă ca de obicei. Ea îl observă de departe pe Bobrov care stătea pe peron, dar nu-i aruncă privirea lungă şi plină de înţeles la care se aşteptase el, ba dimpotrivă, i se păru că ea îşi întoarce într-adins vapul, iar când Andrei Ilici se apropie în fugă de caleaşcă, să-i ajute să coboare, Nina – dorind parcă să i-o ia înainte – sări uşor jos, sprintenă şi uşoară, de cealaltă parte a trăsurii. O presimţire rea şi funestă strânse inima lui Andrei Ilici, dar îndată căută să se liniştească. „Sărăcuţa de ea, se ruşinează de hotărârea luată şi de dragostea ei. I se pare că acum oricine poate să-i citească în ochi, nestingherit, gândurile cele mai tainice... O, sfântă, încântătoare naivitate!”

Andrei Ilici era sigur că Nina, ca şi data trecută în gară, va găsi singură prilejul să se apropie şi să schimbe cu el câteva cuvinte între patru ochi. Dar ea, probabil cu totul absorbită de explicaţia lui Kvaşnin cu femeile, nu se grăbea s-o facă... Nu se întoarse măcar o singură dată, nici chiar pe furiş, ca să-l vadă pe Bobrov. Nelinişitea şi tristeţea cuprinseseră inima lui Andrei Ilici. Se hotărî să se apropie de familia Zinenko care forma un grup aparte – pe care celelalte doamne păreau că-l ocolesc – şi, folosindu-se de gălăgia care absorbise atenţia tuturora, s-o întrebe pe Nina, dacă nu cu vocea, cel puţin cu privirea, care este pricina răcelii ei.

O salută pe Anna Afanasievna şi, după ce îi sărută mâna, o cercetă cu privirea, căutând să ghicească dacă ştie ceva. Da, nu mai încăpea îndoială că ştia; sprâncenele ei subţiri, frânte în formă de unghi – semnul unui caracter nesincer, după cum gândea

adesea Bobrov – se încruntară a nemulţumire, iar buzele se strânseră cu aroganţă. Desigur că Nina îi povestise totul maică-si şi că aceasta o mustrase, presupuse Bobrov şi se apropie de Nina.

Dar Nina nici nu se uita la el. Când îi dădu bună ziua, mâna ei rămase rece şi nemişcată în mâna lui tremurătoare. În loc să răspundă la salutul lui Andrei Ilici, ea se întoarse în aceeaşi clipă spre Beta, schimbând cu ea câteva cuvinte fără importanţă. Bobrov puse această manevră grăbită pe seama unui sentiment de vinovăţie, sau de frică, ori pe seama dorinţei de a se eschiva de la un răspuns direct... Simţi deodată cum i se moaie picioarele, iar în gură avu o senzaţie de frig. Nu ştia ce să creadă. Chiar dacă Nina ar fi scăpat o vorbă faţă de maică-sa, oare nu putea ea, cu o privire scurtă, dar plină de înţeles – dintre acelea de care ştiu întotdeauna femeile să se folosească prin instinct – să-i spună: „Da, ai ghicit, se ştie despre cele ce am vorbit noi... dar eu sunt mereu aceeaşi, dragul meu, nu te nelinişti!” Totuşi, ea prefera să întoarcă mereu capul. „Oricum, voi avea răspunsul ei, azi la picnic, orice s-ar întâmpla, îşi zise Bobrov, cuprins de o vagă tristeţe şi presimţind ceva dureros şi murdar... Într-un fel sau într-altul, ea va trebui să-mi răspundă.”

X

La versta 303, toată societatea coborî din vagoane, trecu prin faţa cantonului şi se înşiră într-o coloană pestriţă de-a lungul cărării înguste ce cobora spre Beşenaia Balka... Feţele înfierbântate simţiră o adiere care aducea din depărtare răcoarea şi mirosul de toamnă al pădurii. Cărarea tot mai abruptă se pierdea printre tufe dese de alun şi de caprifoi, ale căror crengi strâns împletite urzeau deasupra ei o boltă neîntreruptă şi întunecoasă. Sub picioare începeau să foşnească frunze galbene şi uscate. Prin urzeala deasă a tufişului se întrezărea în depărtare jarul aprins al amurgului.

Şirul de tufişuri luă sfârşit, iar în faţa oaspeţilor se ivi un luminiş mare, înconjurat de copaci, având pământul bătătorit şi acoperit cu nisip. Într-o parte, se înălţa un pavilion octogonal, împodobit cu drapele şi cu verdeaţă, iar alături era o estradă acoperită, pentru muzicanţi. Când primele perechi apărură din desiş, fanfara izbucni într-un marş vesel. Sunetele metalice, pline şi zglobii se împrăştiară săltăreţe prin pădure, izbindu-se de copaci într-un ecou sonor şi topindu-se apoi undeva, departe, într-o a doua orchestră, care aci i-

o lua înaintea celei dintâi, aci rămânea în urma ei. În pavilion, în jurul meselor aşezate de jur împrejur şi acoperite de pe acum cu feţe albe, noi, se agita servitorimea, care aşeza zgomotos vesela...

După ce muzicanţii isprăviră marşul, invitaţii izbucniră în aplauze puternice. Erau într-adevăr uimiţi, căci abia cu două săptămâni în urmă în locul acesta nu fusese decât un povârniş, acoperit pe alocurea cu câteva tufe rare.

Orchestra începu să cânte un vals.

Bobrov îl văzu pe Svejevski, care sta alături de Nina, şi care-i cuprinse deodată mijlocul fără o prealabilă invitaţie, avântându-se apoi împreună în luminiş, într-un vârtej ameţitor.

Nici n-apucă bine s-o părăsească Svejevski, că veni în fugă spre ea un student de la Facultatea de metalurgie, iar după dânsul un altul. Bobrov dansa prost şi, de altfel, nici nu-i plăcea să danseze. Totuşi, se gândi s-o invite pe Nina la un cadril. „Poate, gândi el, voi reuşi să găsesc momentul prielnic unei explicaţii.”

Se apropie de dânsa după două tururi de dans, în clipa când se aşezase obosită şi îşi răcorea faţa cu mişcările repezi ale evantaiului.

— Sper, Nina Grigorievna, că mi-ai rezervat un cadril!

— O, doamne... ce păcat! Toate cadrilurile mele sunt date! răspunse ea, fără să se uite la el.

— Cum se poate? Atât de repede? întrebă Bobrov cu o voce înăbuşită.

— Ei, da! dădu Nina din umeri, nerăbdătoare şi ironică. De ce ai venit aşa de târziu? Am promis toate cadrilurile, încă din vagon.

— Se vede că pe mine m-ai uitat cu totul! spuse el trist.

Nina fu mişcată de intonaţia glasului. Strânse şi desfăcu nervoasă evantaiul, fără să-şi ridice ochii.

— Numai dumneata eşti vinovat! De ce n-ai venit lângă noi?

— Am venit la picnic numai ca să te văd... E posibil să nu fi fost decât o glumă, Nina Grigorievna?

Ea tăcea, încurcată, frământând evantaiul între degete. Un tânăr inginer se apropie în fugă şi o scoase din încurcătură. Ea se sculă repede şi, fără măcar să se întoarcă spre Bobrov, puse pe umărul inginerului mâna ei fină, îmbrăcată cu o mănuşă albă, lungă. Andrei Ilici o urmărea cu privirea... După ce făcu un tur, ea se aşeză tocmai în partea cealaltă a luminişului. „Desigur, într-adins”, se gândi Andrei Ilici. Parcă simţea faţă de el un sentiment de teamă, sau de ruşine...

Obişnuita-i tristeţe apatică puse din nou stăpânire pe Bobrov. Figurile începură iar să i se pară toate vulgare, şterse şi aproape caraghioase. Sunetele ritmice ale muzicii îi răsunau în cap ca nişte lovituri surde, pricinuindu-i o senzaţie enervantă şi dureroasă. Nu pierdu încă toate speranţele şi căuta să se mângâie cu presupuneri: „Nu cumva o fi supărată pentru că nu i-am trimis un buchet? Sau poate, pur şi simplu, nu vrea să danseze cu un buştean ca mine? încerca el să ghicească. La urma urmei, poate că are dreptate... Pentru fetele tinere, nimicurile astea înseamnă atât de mult! Oare nu acestea reprezintă pentru ele toate bucuriile şi întristările – într-un cuvânt – toată poezia vieţii?”

Când începu să se întunece, în jurul pavilionului se aprinseră ghirlande lungi de lampioane mici chinezeşti, de felurite culori. Dar asta nu era suficient... Luminişul rămânea aproape în întregime scufundat în întuneric. Deodată, de ambele părţi – ca nişte adevăraţi sori electrici – se aprinseră două lumini albastre şi orbitoare ale unor reflectoare, care până atunci fuseseră ascunse cu grijă în frunzişul copacilor. Mestecenii şi carpenii care înconjurau luminişul se conturară deodată cu precizie, de parcă ar fi ieşit mai în faţă... Ramurile nemişcate, scăldate într-o lumină puternică şi artificială, căpătară deodată înfăţişarea unui decor teatral de prim plan. În spatele lor, copacii desişului – învăluiţi într-o pâclă cenuşie şi cu reflexe verzui – îşi profilau vag vârfurile rotunde şi dantelate pe cerul întunecat... Din stepă răzbătea zvonul ascuţit al greierilor, pe care nici muzica nu-l putea acoperi: ţârâiau toţi o dată atât de ciudat şi de tare, încât părea că nu se aude decât un singur greiere a cărui chemare venea însă din toate părţile, şi din dreapta, şi din stânga, şi de sus.

Balul se prelungea, devenind din ce în ce mai însufleţit şi mai zgomotos. Dansurile urmau unul după altul. Orchestra nu se odihnea aproape deloc. Muzica şi atmosfera feerică a serii îmbătaseră pe femei, ca vinul.

Mirosul de parfum şi de trupuri înfierbântate se contopea într-un ciudat amestec cu mireasma pelinului, cu parfumul frunzelor pe jumătate veştejite, cu mirosul de umezeală ce venea dinspre pădure şi cu aroma subtilă de otavă cosită, ce se simţea de departe... Pretutindeni băteau evantaiele, când mai repede, când mai încet, ca aripile unor păsări multicolore, gata de zbor. Conversaţiile cu voce tare, râsetele şi zgomotul paşilor pe nisip se împleteau într-un singur zumzet monoton şi vesel care, din când în

când – atunci când muzica se oprea o clipă – se ridica puternic ca un talaz.

Bobrov o urmărise neîncetat cu privirea pe Nina. De câteva ori, aproape îl atinsese cu rochia. Simţise chiar o adiere când fata trecuse, lunecând cu repeziciune pe lângă el. În timpul dansului, ea îşi punea braţul îndoit pe umărul cavalerului, într-o poză frumoasă, de delăsare parcă, iar capul şi-l apleca în aşa fel, ca şi cum ar fi vrut să se rezeme de umărul lui... Din când în când – ca într-o scurtă străfulgerare – i se întrezăreau dantelele albe ale fustei de dedesubt, fluturate într-o mişcare repede, şi piciorul mic, în ciorap negru, cu glezna subţire şi cu începutul unei pulpe zvelte. Lui Bobrov i se făcea atunci ruşine şi începea să urască pe toţi acei care o puteau vedea pe Nina în aceste clipe.

Începu mazurca... Era aproape ora nouă. Nina, care dansa cu Svejevski, profită de o clipă când cavalerul ei, care conducea mazurca, era ocupat cu aranjarea unei figuri mai complicate, şi fugi în direcţia garderobei, făcând paşii în tact cu muzica şi susţinându-şi cu amândouă mâinile părul care i se despletise. Bobrov, care o observase din cealaltă parte a luminişului, se grăbi s-o urmeze, oprindu-se în faţa uşii... Aici era aproape întuneric şi toată garderoba – o cămăruţă mică de scânduri, construită în dosul pavilionului – era scufundată în umbră. Bobrov se hotărî s-o aştepte pe Nina şi s-o silească cu orice preţ să-i dea o explicaţie. Inima îi zvâcnea, iar degetele pe care şi le strângea convulsiv îi erau reci şi umede.

După cinci minute, Nina apăru. Bobrov înaintă din umbră şi-i tăie drumul. Ea scoase un strigăt slab şi se dădu înapoi.

— De ce mă chinuieşti aşa, Nina Grigorievna? spuse Andrei Ilici şi, fără să-şi dea seama, îşi împreună mâinile într-un gest de implorare. Oare nu vezi cât mă doare?... Suferinţa mea te amuză... Îţi baţi joc de mine...

— Nu înţeleg ce vrei. Nici nu m-am gândit să-mi bat joc de dumneata, răspunse Nina cu încăpăţânare şi aroganţă.

Se trezise în ea spiritul familiei.

— Nu? întrebă Bobrov, abătut. Dar atunci ce înseamnă purtarea pe care o ai azi faţă de mine?

— Ce fel de purtare?

— Eşti rece, aproape duşmănoasă cu mine... Însăşi prezenţa mea îţi este neplăcută.

— Mi-e cu desăvârşire indiferent...

— Asta e şi mai rău... Simt în dumneata o schimbare pe care n-o pot înţelege şi care mă îngrozeşte... Fii sinceră, Nina! Fii aşa cum îmi închipuiam că eşti... Oricât de înspăimântător ar fi adevărul, spune-l! E mai bine şi pentru dumneata, şi pentru mine s-o sfârşim dintr-o dată.

— Să sfârşim ce? Nu te înţeleg!

— Nu-i adevărat! Înţelegi foarte bine, nu te preface! Noi avem ce sfârşi. Ne-am spus cuvinte duioase care erau aproape o mărturisire, au fost clipe minunate ce ne-au legat unul de altul prin fire gingaşe şi nevăzute... Ştiu! Vrei să-mi spui că m-am înşelat... Se poate, se poate... Nu mi-ai poruncit oare dumneata să vin la picnic pentru a găsi prilejul să vorbim între patru ochi?

Ninei i se făcu deodată milă de el.

— Da, te-am rugat să vii... şopti ea, aplecându-şi tare capul. Am vrut să-ţi spun... am vrut... că trebuie să ne despărţim pentru totdeauna.

Bobrov se clătină ca şi cum ar fi primit o lovitură în piept. Chiar prin întuneric se vedea cât pălise.

— Să ne luăm rămas bun?... Nina Grigorievna!... şopti el, cu răsuflarea tăiată. Cuvintele de rămas bun sunt cuvinte grele, amare... nu le rosti...

— Trebuie să le rostesc...

— Trebuie?

— Da, trebuie. Nu este voinţa mea.

— Dar, atunci, a cui?

Cineva se apropie de ei. Nina cercetă întunericul cu privirea şi spuse în şoaptă:

— Iată a cui!

Era Anna Afanasievna. Examinând bănuitoare pe Bobrov şi pe Nina, ea îşi luă fiica de mână:

— De ce ai fugit de la dans, Nina? spuse ea cu un ton de mustrare. Stai şi trăncăneşti pe întuneric! Frumoasă treabă, nimic de zis!... Şi eu care te caut prin toate ungherele... Iar dumneata, stimate domn, i se adresă ea deodată pe un ton iritat lui Bobrov, dumneata, stimate domn, dacă nu ştii sau nu-ţi place să dansezi, cel puţin nu împiedica domnişoarele să danseze şi nu le compromite cu convorbiri în *tête-à-tête...* prin colţuri întunecoase!... şi se depărtă, trăgând-o pe Nina după dânsa.

— O, nu fiţi neliniştită, stimată doamnă! Pe domnişoara dumneavoastră nimic n-o poate compromite! strigă în urma ei

Bobrov şi izbucni într-un râs amar şi atât de ciudat, încât mama şi fiica întoarseră capul fără să vrea.

— Eh! Ţi-am spus că e un prost şi un bădăran! şi Anna Afanasievna o trase pe Nina de mână. Poţi să-l scuipi în ochi, că el tot râde... Las' că se consolează... Acum e rândul doamnelor să-şi aleagă cavalerii, adăugă ea pe alt ton, mai liniştit. Du-te şi invită-l pe Kvaşnin. A terminat chiar acum jocul de cărţi. Uite-l! Stă în uşa chioşcului.

— Bine, mamă, dar cum o să danseze? El nici de întors nu se poate întoarce bine.

— Eu îţi spun să te duci. Era socotit pe vremuri ca unul dintre cei mai buni dansatori din Moscova... În orice caz, are să-i facă plăcere.

Ca printr-un văl de ceaţă cenuşie ce se mişca în depărtare, Bobrov o văzu pe Nina cum străbate în fugă tot luminişul şi cum se opreşte, zâmbitoare şi cochetă, în faţa lui Kvaşnin, plecându-şi graţios şi rugător capul într-o parte. Vasili Terentievici o asculta, aplecându-se uşor spre ea. Deodată, izbucni într-un râs care făcu să se cutremure toată uriaşa lui persoană şi dădu din cap a „nu". Nina insistă mult, apoi făcu brusc pe ofensata şi, cu un gest capricios, se întoarse să plece. Dar Kvaşnin, cu o vioiciune cu totul neobişnuită la el, o ajunse din urmă şi, dând din umeri, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Eh, ce să-i faci... trebuie să-i răsfeţi pe copii"... îi întinse mâna. Toţi dansatorii se opriră, privind plini de curiozitate la noua pereche. Spectacolul „Kvaşnin dansând mazurca" promitea să fie unul dintre cele mai comice.

Vasili Terentievici lăsă să treacă o măsură şi, deodată, întorcându-se către partenera sa, cu o mişcare plină de o eleganţă cam greoaie, dar majestuoasă în felul ei, făcu primul pas cu atâta siguranţă şi îndemânare, încât, de la început, toţi simţiră că au în faţa lor un vechi şi minunat dansator. Aplecându-se puţin spre Nina cu o înclinare mândră, provocătoare şi veselă a capului, el nu dansa, ci păşea doar în tactul muzicii, cu un mers elastic şi uşor legănat. Nici statura uriaşă, nici grăsimea nu-l stinghereau, ci, dimpotrivă, parcă mai adăugau ceva la graţia impresionantă a siluetei lui. Ajungând la cotitură, el se opri o clipă, îşi lovi călcâiele unul de altul şi o răsuci repede pe Nina-n loc, iar apoi, cu o mişcare lină şi cu un zâmbet promiţător pe buze, trecu ca un vârtej chiar prin mijlocul luminişului, susţinut de picioarele sale groase, dar flexibile. În dreptul locului de unde o luase pe Nina, Kvaşnin o răsuci din nou cu o mişcare repede şi frumoasă, iar apoi, pe

neaşteptate, o aşează pe scaun şi rămase nemişcat în faţa ei, cu capul adânc plecat.

Pe dată, doamnele făcură cerc în jurul lui, implorându-l să mai facă un tur. Dar el, obosit de mişcările mazurcii, sufla greu şi-şi făcea vânt cu batista.

— Destul, *mesdames...* fie-vă milă de un om bătrân, spunea el, râzând. La vârsta mea, nu-ţi mai arde de dans. Să mergem mai bine la masă...

Toată lumea se aşează la masă, mişcând zgomotos scaunele... Bobrov tot mai sta pe locul unde îl lăsase Nina. Sentimentul umilinţei îndurate, al jignirii ce-i fusese adusă şi o deznădăjduită şi sfâşietoare tristeţe îi frământau sufletul. Lacrimile nu veneau, dar ochii îi ardeau, iar în gât i se oprise un nod uscat şi usturător. Muzica tot îi mai răsuna în cap, monoton şi dureros.

— Dumnezeule, doamne! Şi eu care te caut întruna şi nu te găsesc. Ce-i asta? Unde ai dispărut? auzi Andrei Ilici lângă dânsul glasul voios al doctorului. Cum am sosit, m-au şi înşfăcat la *whist*! Abia am scăpat... Haidem la masă. Am ocupat special două locuri, ca să fim împreună...

— Ah, doctore, du-te singur. Eu nu vin, că n-am chef! răspunse Bobrov în silă...

— Nu vrei să vii? Ce mai e şi asta? şi doctorul se uită cu atenţie la Bobrov. Dar ce-i cu dumneata, dragul meu? Arăţi rău de tot, spuse el pe un ton serios şi plin de compătimire. Vrei nu vrei, dar singur tot nu te las... Haide, haide! Fără multă vorbă!

— Mi-e inima grea, doctore, şi mi-e silă! răspunse încet Bobrov, urmându-l maşinal pe Goldberg, care îl trăgea după el.

— Fleacuri, fleacuri! Să mergem! Fii bărbat, nu te lăsa copleşit... *„Oare inima te doare? Oare-n suflet porţi furtună?”* declamă pe neaşteptate Goldberg, trecându-şi braţul cu o mişcare grijulie pe după mijlocul lui Bobrov şi privindu-l cu blândeţe. Am să-ţi prescriu acum un remediu universal: „Ce-ar fi să bem, Vanea, de frig şi de amar?”... La drept vorbind, eu şi cu Andréa am şi înghiţit destul coniac... straşnic mai bea şi ăsta, bată-l norocul! Parcă toarnă într-un butoi fără fund... Fii bărbat, dragă... Ştii, Andréa se interesează mult de dumneata. Haide, haide!...

Tot vorbind aşa, doctorul îl trăgea pe Bobrov spre pavilion. Se aşezară unul lângă altul. Celălalt vecin al lui Ilici era Andréa.

Andréa, care de departe îi zâmbise lui Andrei Ilici, se strânse puţin ca să-i facă loc şi-l bătu blând pe spate.

— Încântat, încântat, aşază-te mai aproape de noi! spuse el prietenos. Eşti un om simpatic... îmi plac astfel de oameni... un om de treabă... Bei coniac?

Andréa era beat. Faţa îi pălise, iar ochii strălucitori şi sticloşi căpătaseră o mobilitate ciudată. (Mai târziu, abia după o jumătate de an, s-a aflat că acest om muncitor, talentat şi cu o impecabilă stăpânire de sine, sta în fiecare seară singur şi bea până când îşi pierdea cunoştinţa.)

„Poate că, într-adevăr, are să-mi fie mai uşor dacă beau! se gândi Bobrov. Dă-o naibii, trebuie să încerc!”

Andréa aştepta, ţinând sticla aplecată. Bobrov îi întinse paharul.

— Aşa-a? lungi vorba Andréa, înălţându-şi sprâncenele.

— Aşa! răspunse Bobrov cu un surâs trist şi blând.

— Bun! Până unde?

— O să-ţi spună paharul.

— Admirabil. S-ar crede că ai fost în flota suedeză! Destul?

— Toarnă, toarnă!

— Dragul meu, dumneata uiţi, probabil, că ăsta e Martel, marca W.S.O.P. – un coniac veritabil, tare şi vechi.

— Toarnă fără grijă!

Şi Bobrov se gândi cu o satisfacţie răutăcioasă:

„Foarte bine, o să mă-mbăt ca un birjar. Lasă să mă admire”...

Paharul era plin. Andréa puse sticla pe masă şi începu să-şi observe curios vecinul. Bobrov bău coniacul dintr-o înghiţitură şi, cum nu era obişnuit cu băutura, se încrâncenă.

— Băiete, te roade ceva? întrebă Andréa, privind cu seriozitate în ochii lui Bobrov.

— Da, mă roade! dădu abătut din cap Andrei Ilici.

— Inima?

— Da...

— Hm!... Va să zică mai vrei?

— Toarnă, spuse Bobrov, resemnat şi trist.

Bea coniacul cu lăcomie şi dezgust, căutând să se ameţească. Dar ciudat! Băutura nu avea asupra lui niciun efect. Dimpotrivă, se simţea din ce în ce mai trist, iar lacrimile îi ardeau mai tare ochii.

În vremea asta, chelnerii serviră şampania. Kvaşnin se sculă de pe scaun şi ridică cupa între două degete, privind printr-însa la reflexele luminoase ale reflectorului. Toţi tăcură. Se auzea numai fâsâitul reflectoarelor electrice şi ţârâitul neobositului greiere care umplea văzduhul.

Kvaşnin îşi drese glasul.

— Stimate doamne şi stimaţi domni! începu el şi făcu o pauză impresionantă. Eu cred că nimeni dintre dumneavoastră nu se îndoieşte de sentimentul sincer de recunoştinţă cu care ridic paharul. Nu voi uita niciodată primirea caldă ce mi s-a făcut la Ivankovo şi nici acest mic picnic care, datorită încântătoarei amabilităţi a doamnelor ce l-au animat cu prezenţa dumnealor, îmi va lăsa pentru totdeauna o amintire dintre cele mai plăcute. Ridic cupa pentru dumneavoastră, *mesdames!*

Ridică paharul, descriind în aer un semicerc larg, apoi, sorbind din el, continuă:

— Mă adresez acum dumneavoastră, colaboratorilor şi tovarăşilor mei celor mai apropiaţi. Nu mi-o luaţi în nume de rău, dacă aceste cuvinte vor avea caracterul unor poveţe; sunt un om bătrân în comparaţie cu cei mai mulţi dintre cei de faţă şi pe un bătrân nu te poţi supăra când caută să te înveţe.

Andréa se aplecă la urechea lui Bobrov şi îi şopti:

— Priveşte ce mutră face canalia de Svejevski!

Într-adevăr, pe faţa lui Svejevski se citea cea mai slugarnică şi mai exagerată atenţie. Când Vasili Terentievici pomenise despre bătrâneţea lui, el se risipi în semne de protest, atât cu mâinile cât şi cu capul.

— Mă voi reîntoarce totuşi la vechea şi mult folosita expresie a articolelor de fond, continuă Kvaşnin. Ţineţi sus flamura noastră! Nu uitaţi că noi suntem sarea pământului, că nouă ne aparţine viitorul! Oare nu noi suntem aceia care am împletit în jurul globului pământesc o reţea de căi ferate? Oare nu noi despicăm pământul până-n străfunduri şi-i prefacem comorile în tunuri, poduri, locomotive, şine şi maşini uriaşe? Oare nu noi suntem aceia care, punând în mişcare capitaluri de mii de milioane, înfăptuim, prin forţa geniului nostru, lucruri aproape de necrezut? Aflaţi, domnilor, că preaînţeleapta natură îşi cheltuieşte energia creatoare pentru a da naştere unei naţiuni întregi, numai şi numai ca să scoată din sânul ei douăzeci, sau treizeci de aleşi. Aveţi deci curajul şi tăria să fiţi aceşti aleşi, domnilor! Ura!

— Ura! Ura! strigară oaspeţii, iar vocea lui Svejevski le domină pe toate celelalte.

Toţi se sculară de la locurile lor şi se îndreptară spre Vasili Terentievici, pentru a ciocni paharul cu el.

— Josnic discurs! spuse doctorul cu vocea scăzută.

După Kvaşnin se sculă Şelkovnikov şi strigă:

— Domnilor! Ridic paharul în sănătatea mult respectatului nostru patron, a scumpului nostru dascăl, care în momentul de faţă este şi amfitrionul nostru. În sănătatea lui Vasili Terentievici Kvaşnin! Ura!

— Ura-a! repetară toţi invitaţii într-un glas şi se ridicară din nou ca să ciocnească paharul cu Kvaşnin.

Începu apoi o adevărată orgie oratorică. Se rosteau toasturi pentru succesul întreprinderii, în sănătatea acţionarilor absenţi, în sănătatea doamnelor care au luat parte la picnic şi pentru toate doamnele în general. Unele toasturi erau cu două înţelesuri, având o nuanţă hazlie şi indecentă. Şampania, care curgea din belşug, îşi făcea efectul: un murmur neîntrerupt umplea pavilionul, iar acei care ţineau toasturile erau nevoiţi de fiecare dată, înainte de a începe să vorbească, să bată cu cuţitul în pahar vreme îndelungată, şi, cu toate acestea, de multe ori tot nu reuşeau să facă linişte. Într-un colţ retras, la o măsuţă, frumosul Miller prepara punci într-o cupă mare de argint... Deodată, Kvaşnin se ridică din nou şi continuă, zâmbind blajin şi totodată şăgalnic:

— Mă bucură mult, domnilor, faptul că sărbătoarea noastră coincide cu o altă sărbătoare, cu caracter de familie, de astă dată, spuse el cu o amabilitate fermecătoare. Să felicităm din tot sufletul şi să le dorim noroc viitorilor logodnici. În sănătatea Ninei Grigorievna Zinenko şi... el se bâlbâi deoarece uitase numele patronimic al lui Svejevski, a scumpului nostru coleg, domnul Svejevski...

Strigătele cu care au fost primite cuvintele lui Kvaşnin fură cu atât mai puternice cu cât noutatea anunţată de el era mai neaşteptată. Andréa, auzind în preajma sa o exclamaţie care semăna mai curând a geamăt sfâşietor, se întoarse şi văzu că faţa palidă a lui Bobrov era desfigurată de o mare durere sufletească.

— Colega, nu ştii încă totul! şopti Andréa. Ascultă, am să spun câteva cuvinte potrivite.

Se ridică hotărât, răsturnând scaunul şi vărsând pe jumătate şampania din cupă, şi spuse:

— Domnilor! Mult stimatul nostru patron, dintr-o generoasă modestie, care e lesne de înţeles, nu şi-a terminat toastul... Trebuie să-l felicităm pe scumpul nostru coleg, Stanislav Xaverievici Svejevski, pentru noua lui numire: începând de luna viitoare, el va ocupa postul plin de răspundere de administrator al conducerii societăţii... Această numire va fi, ca să zic aşa, darul de nuntă făcut

celor doi tineri căsătoriţi, de către Vasili Terentievici... Citesc nemulţumirea pe faţa preastimatului nostru patron... Probabil că am dezvăluit din greşeală surpriza pregătită de dânsul şi de aceea îmi cer scuze. Dar, împins de un sentiment de prietenie şi de respect, nu pot să nu-mi exprim urarea ca scumpul nostru coleg, Stanislav Xaverievici Svejevski, în noul său domeniu de activitate la Petersburg, să rămână un muncitor tot atât de activ şi să fie tot atât de iubit ca şi aici... Dar sunt sigur, domnilor, că nimeni dintre noi nu-l invidiază pe Stanislav Xaverievici (el se opri şi se uită cu o muşcătoare ironie la Svejevski)... pentru că noi toţi îi dorim atât de sincer tot binele posibil, încât...

Discursul lui fu întrerupt brusc de un tropot zgomotos. Din desiş se ivi, călare pe un cal înspumat, un om cu capul gol, pe faţa căruia încremenise expresia groazei care o desfigura. Era un şef de echipă al antreprenorului Dehterev. El îşi lăsă în mijlocul luminişului calul care tremura de oboseală, se apropie în fugă de Vasili Terentievici şi, aplecându-se la urechea lui, începu să-i şoptească ceva... În pavilion se făcu deodată o linişte desăvârşită şi, ca şi mai înainte, nu se mai auzi decât fâsâitul reflectorului şi ţârâitul monoton al greierului.

Faţa lui Kvaşnin, înfierbântată de vin, păli deodată. Cu un gest nervos puse pe masă cupa pe care o ţinea în mână şi stropi cu vin faţa de masă.

— Dar belgienii? întrebă el repede cu voce răguşită.

Şeful de echipă făcu „nu” din cap şi iar începu să şoptească ceva, chiar la urechea lui Kvaşnin.

— Ei, drăcie! exclamă deodată Kvaşnin, sculându-se de la locul său şi mototolind şervetul în mâini. Tocmai acum trebuia... Aşteaptă, ai să duci imediat la gară o telegramă pentru guvernator. Domnilor, se adresă el, cu glas tare şi emoţionat, celor de faţă, la uzină a izbucnit o răscoală... Trebuie luate măsuri şi... şi cred că cel mai nimerit lucru pentru noi ar fi să plecăm de aici fără întârziere...

— Am ştiut! spuse Andréa dispreţuitor şi cu o ură reţinută.

Şi, în timp ce toţi începură să se agite, el scoase încet o nouă ţigară de foi, căută în buzunar chibriturile şi îşi mai turnă un coniac în pahar.

XI

Se iscară o învălmăşeală şi o panică de nedescris. Toţi se ridicară

de la locurile lor şi începură să alerge de colo până colo prin pavilion, ţipând şi împiedicându-se de scaunele răsturnate. Doamnele îşi puneau în grabă pălăriile, cu mâinile tremurătoare. Se mai dăduse pe deasupra şi dispoziţia de a se stinge luminile electrice, ceea ce mări şi mai mult zăpăceala... În întuneric răsunau ţipetele isterice ale femeilor.

Era aproape de orele cinci. Soarele nu răsărise încă, dar cerul se luminase de-a binelea, prevestind, prin culoarea lui cenuşie şi uniformă, o zi mohorâtă. Această lumină de început de zi, palidă, ştearsă şi uniformă, care luase cu atâta repeziciune şi atât de neaşteptat locul strălucirii vii a luminii electrice, dădu tabloului un aspect înspăimântător, deprimant şi aproape fantastic. Feţele, pe care noaptea de nesomn le boţise, aveau o expresie de spaimă întipărită pe ele şi erau înfricoşătoare. Siluetele omeneşti păreau nişte năluci coborâte dintr-un basm fantastic, născocit de o închipuire bolnavă. Masa cu vinul vărsat pe ea, cu vasele îngrămădite în dezordine, te făcea să te gândeşti la un ospăţ monstruos, întrerupt pe neaşteptate.

Pe lângă trăsuri, învălmăşeala era şi mai mare: caii speriaţi forăiau, ridicându-se pe picioarele dinapoi şi nu se lăsau înhămaţi; roţile se încurcau între ele şi se auzeau trosnind osiile rupte; inginerii îşi strigau vizitiii, care se certau întărâtaţi între ei. Impresia generală era aceea a unui haos asurzitor, aşa cum se produce numai noaptea la marile incendii. Se auzi un ţipăt ascuţit... Cineva fusese călcat de o trăsură, sau poate strivit în picioare.

Bobrov nu-l putea găsi cu niciun chip pe Mitrofan. De două sau de trei ori, i se păru că aude glasul vizitiului răspunzându-i la chemare, de undeva, din mijlocul îngrămădirii de trăsuri. Ca să ajungă acolo, însă, era cu desăvârşire imposibil, deoarece înghesuiala creştea din ce în ce.

Deodată – înălţându-se deasupra mulţimii – îşi făcu apariţia din întuneric o torţă uriaşă cu smoală. Se auziră strigăte: „Faceţi loc! Faceţi loc! Daţi-vă la o parte, domnilor! Faceţi loc!” Un puternic val omenesc, mânat cu forţa din spate, îl înghiţi pe Andrei Ilici, împingându-l şi ducându-l pe sus tot înainte, până când îl trânti aproape la pământ şi îl lăsă înţepenit, prins între partea dinapoi a unei trăsuri şi între oiştea alteia. De aici, Bobrov îl văzu pe Kvaşnin trecând în goană în caleaşca sa trasă de trei cai suri, croindu-şi cu repeziciune drum printre trăsuri. Torţa, care se legăna deasupra caleştii, scălda silueta masivă a lui Vasili Terentievici într-o lumină

tremurătoare, prevestitoare de rele, însângerată.

În jurul caleştii, mulţimea înnebunită şi înghesuită urla de durere, de spaimă şi de furie...

Bobrov simţi o zvâcnitură în tâmplă. Timp de o clipă, i se păru că cel care trece prin faţa lui nu e Kvaşnin, ci o zeitate însângerată, diformă şi ameninţătoare, în felul acelor idoli orientali, la a căror trecere – în timpul procesiunilor religioase – fanaticii în extaz se aruncau sub roţile carelor triumfale. Şi el începu să tremure de o furie neputincioasă.

Îndată ce trecu Kvaşnin, strânsoarea mulţimii slăbi puţin şi Bobrov – întorcându-se – văzu că oiştea care îl apăsa din spate era chiar aceea a trăsurii lui. Mitrofan stătea lângă capră şi aprindea o torţă.

— Repede, la uzină, Mitrofane! strigă Andrei Ilici, urcându-se în trăsură. În zece minute să fim acolo, ai auzit?

— Am auzit! răspunse Mitrofan mahmur.

El făcu înconjurul trăsurii ca să se urce din dreapta pe capră, aşa cum se cuvine să facă orice vizitiu care se respectă, desfăcu hăţurile şi, întorcându-se pe jumătate, adăugă:

— Dar dac-om omorî caii, să nu te superi, boierule!

— Ah, mi-e totuna!

Cu multe precauţii şi cu mare greutate reuşiră să se desprindă din masa de cai şi de trăsuri îngrămădite la un loc, şi să iasă pe drumul îngust de pădure; Mitrofan dădu drumul la hăţuri. Caii, enervaţi şi plictisiţi de atâta stat pe loc, porniră într-un galop nebunesc. Trăsura sălta în sus de fiecare dată când drumul era străbătut de-a curmezişul de vreo rădăcină lungă şi se cutremura la hârtoape, aplecându-se ba pe dreapta, ba pe stânga, şi făcând pe vizitiu şi pe Bobrov să se bălăbănească întruna.

Flacăra roşie a torţei se clătina într-o parte şi în alta, sfârâind zgomotos. O dată cu ea, în jurul trăsurii jucau umbrele lungi şi fantastice ale copacilor. Părea că o mulţime deasă de năluci înalte, subţiri şi abia conturate galopa pe lângă trăsură, într-un dans fără noimă. Nălucile o luau când înaintea cailor – căpătând dintr-o dată o statură gigantică – când cădeau brusc la pământ şi se făceau nevăzute în spatele lui Bobrov – micşorându-se cu repeziciune sau pierind în desiş, timp de câteva secunde, ca să-şi facă din nou şi pe neaşteptate apariţia lângă trăsură, când se îngrămădeau în şiruri strânse – clătinându-se, străbătute de fiori, ca şi cum şi-ar fi şoptit ceva una alteia... Tufişurile dese de la marginea drumului loviră de

câteva ori în faţă pe Mitrofan şi pe Bobrov cu ramurile lor, ca nişte mâini subţiri întinse înainte, cu degetele răsfirate, gata să-i înşface.

Ieşiră din pădure. Caii îşi înfundară picioarele într-o băltoacă pe luciul căreia începu să joace flacăra purpurie şi strălucitoare a torţei, iar apoi – pornind în galop – ieşiră pe neaşteptate la un dâmb, cu panta abruptă, pe care o urcară în goană. Mai departe, se aşternea câmpul negru şi uniform.

— Mână, Mitrofane! Aşa n-o să ajungem niciodată! strigă Bobrov, cu toate că trăsura zbura atât de iute, încât simţea că i se taie răsuflarea.

Mitrofan mormăi ceva cu voce nemulţumită de bas şi lovi cu biciul pe Farvater, înhămat ca cetlăiaş. Vizitiul era nedumerit de purtarea stăpânului, care dădea de obicei dovadă de atâta dragoste şi milă faţă de caii lui.

La orizont, cerul se făcuse roşu, aruncând pâlpâiri mai slabe şi mai puternice asupra norilor care se târau pe cer. Bobrov privea văzduhul în flăcări, cuprins de o bucurie răutăcioasă şi răzbunătoare. Toastul lui Andréa, sarcastic, crud îi deschisese ochii, făcându-l să înţeleagă totul: atitudinea plină de răceală a Ninei în tot cursul serii, furia de care fusese cuprinsă maică-sa în timpul mazurcii, apropierea dintre Svejevski şi Vasili Terentievici, şi toate zvonurile şi toate bârfelile privitoare la curtea pe care Kvaşnin i-ar fi făcut-o Ninei... „Aşa-i trebuie... aşa-i trebuie monstrului roşcovan”, şoptea Bobrov, năpădit de un val de ură şi chinuit atât de adânc de sentimentul umilinţei sale, încât i se uscase cerul gurii. „Oh, dacă m-aş întâlni acum faţă-n faţă cu el, aş şti să tulbur pentru multă vreme liniştea şi siguranţa trufaşă a acestui cumpărător de carne fragedă, a acestui sac de bani, murdar, gras şi doldora de aur. Aş pune o frumoasă pecete pe fruntea lui de bronz.”

Băutura pe care o consumase fără măsură în seara aceea nu-l îmbătase pe Andrei Ilici, dar influenţa ei se manifesta printr-o neobişnuită sporire a energiei şi printr-o nestăpânită nevoie de a se mişca... Cutremurat de fiori, dinţii îi clănţăneau atât de tare, încât era nevoit să strângă convulsiv maxilarele, iar gândurile i se succedau cu atâta repeziciune şi erau atât de pestriţe şi de incoerente, de parcă ar fi fost în delir. Fără să-şi dea seama, Andrei Ilici vorbea cu voce tare, când gemând, când râzând tare şi sacadat, în vreme ce pumnii i se încleştau singuri.

— Boierule, nu cumva eşti bolnav? Ar trebui să mergem acasă! spuse timid Mitrofan.

Aceste cuvinte stârniră deodată în Bobrov o adevărată turbare şi începu să ţipe cu glas răguşit:

— Lasă vorba, dobitocule!... Mână!

În curând, de la înălţimea la care se aflau, putură vedea întreaga uzină, învăluită într-un nor de fum roz-lăptos. În spatele ei, asemenea unui rug uriaş, ardea depozitul de lemne. Pe fondul puternic luminat de incendiu, se profilau o mulţime de siluete omeneşti, mărunte şi negre, care forfoteau pretutindeni.

De departe, se auzea trosnind în flăcări lemnul uscat. Turnurile rotunde ale cowperelor şi ale furnalelor se desprindeau brusc din întuneric, cu formele precis conturate, şi apoi se scufundau din nou în beznă, topindu-se parcă într-însa.

Incendiul îşi oglindea ameninţătoarea-i strălucire în apa vânătă a iazului mare şi pătrat.

Malul înalt al acestui iaz era acoperit în întregime de o masă compactă de oameni, enormă şi neagră, care înainta încet, parcă fierbând.

Un vuiet neobişnuit, difuz şi ameninţător – ca zgomotul îndepărtat al mării – venea dinspre această compactă şi înspăimântătoare mulţime omenească, îngrămădită într-un spaţiu atât de redus.

— Un-te bagi, diavole? Nu vezi că dai peste oameni, blestematule? auzi Bobrov o voce răstită şi, în mijlocul drumului, de parc-ar fi ieşit de sub picioarele cailor, apăru un ţăran înalt şi bărbos, fără căciulă, cu tot capul bandajat cu nişte cârpe albe.

— Mână, Mitrofane! strigă Bobrov.

— Boierule, au pus foc! auzi el vocea tremurătoare a lui Mitrofan.

În aceeaşi clipă însă, auzi şuieratul unei pietre aruncate de la spate şi simţi o durere ascuţită, ceva mai sus de tâmpla dreaptă. Mâna, pe care o duse la locul lovit, se umplu de sânge cald şi lipicios.

Trăsura porni din nou cu aceeaşi viteză. Vâlvătaia se înteţea din ce în ce mai mult. Umbra lungă a cailor cădea pe o parte şi pe alta a drumului. Uneori, lui Bobrov i se părea că goneşte pe un povârniş abrupt şi că din clipă în clipă se va prăbuşi de la o înălţime ameţitoare, cu trăsură şi cu cai cu tot, într-o prăpastie adâncă. Pierduse cu desăvârşire orice simţ al orientării şi nu reuşea de fel să recunoască locurile pe lângă care trecea. Caii se opriră deodată.

— Hei, de ce te-ai oprit, Mitrofane? strigă Bobrov, nerăbdător.

— Da’ unde să mai înaintez, dacă în faţă sunt oameni? răspunse

Mitrofan cu glas ursuz, întărâtat.

Cu toate că-şi aţintea privirile în semiîntunericul cenuşiu, care preceda zorile, Bobrov nu vedea nimic în afară de un zid de formă neregulată, deasupra căruia ardea cerul în flăcări.

— Dar unde ai văzut tu oameni, fire-ai al dracului să fii? înjură el.

Coborî din trăsură şi făcu înconjurul cailor, acoperiţi cu clăbuci de spumă albă, groasă.

Dar abia se depărtase la cinci paşi de cai şi îşi dădu seama că ceea ce luase el drept un zid negru nu era decât mulţimea deasă a muncitorilor, care se mişca încet şi înainte, tăcută, împânzind drumul. După ce făcu maşinal vreo cincizeci de paşi în urma muncitorilor, Andrei Ilici se întoarse ca să-l găsească pe Mitrofan şi să ocolească uzina pe altă parte. Dar nu-l mai găsi nici pe Mitrofan şi nici caii. Andrei Ilici nu mai înţelegea nimic... Sau Mitrofan plecase în direcţia opusă ca să-l caute sau el însuşi se rătăcise. Începu să-l strige pe vizitiu, dar nu-i răspunse nimeni. Atunci, Bobrov se hotărî să-i ajungă din urmă pe muncitorii de care abia se despărţise şi se întoarse iar, dar i se păru că o luase în direcţia unde fusese înainte. Ciudat! Pe muncitori parcă îi înghiţise pământul şi, în locul lor, Bobrov dădu peste un gard de lemn nu prea înalt, de care se lovi în fugă.

Gardul acesta nu se sfârşea, parcă, nici în dreapta, nici în stânga. Bobrov se strecură printre scândurile gardului şi începu să se caţere pe un povârniş înalt şi abrupt, acoperit cu buruieni dese. O sudoare rece îi curgea şiroaie pe faţă, iar limba i se uscase şi-i amorţise de parcă era din lemn. La fiecare răsuflare, simţea în piept o durere ascuţită, iar sângele îi zvâcnea în ceafă cu lovituri puternice şi dese. Rana din tâmplă îl durea mereu, chinuitor...

I se părea că urcuşul n-are sfârşit şi, încetul cu încetul, începu să-l cuprindă o deznădejde oarbă. Totuşi, continua să se caţere mereu mai sus, prăbuşindu-se la fiecare pas, zgâriindu-şi genunchii şi agăţându-se cu mâinile de tufişurile ţepoase. Uneori, i se părea că doarme şi că totul nu este decât unul din bolnăvicioasele lui vise, provocate de febră. Panica de după picnic, rătăcirea îndelungată, căţăratul nesfârşit de-a lungul terasamentului – toate erau la fel de dureroase, de absurde şi de îngrozitoare, ca şi acele coşmaruri.

În sfârşit, ajunse în vârful povârnişului şi recunoscu dintr-o dată terasamentul. De pe locul acesta fusese fotografiat în ajun grupul de ingineri şi de muncitori. Sleit de puteri, se aşează pe o traversă şi,

în aceeaşi clipă, se petrecu un lucru ciudat: picioarele îi fură cuprinse de o slăbiciune dureroasă, în piept şi în abdomen simţi o sfredelire, ca un cârcel prelung, iar fruntea şi obrajii i se răciră. Apoi, dintr-o dată, totul se învolbură ca o vijelie şi se cufundă într-o prăpastie fără fund.

Andrei Ilici se trezi din leşin după cel puţin o jumătate de oră. Jos, la poalele terasamentului, acolo unde nu demult răsuna zi şi noapte neîntreruptul bubuit al giganticei uzine, se aşternuse o neobişnuită şi înfricoşătoare tăcere. Bobrov se ridică cu greutate în picioare şi porni în direcţia furnalelor. Capul îi era atât de greu încât abia i se mai ţinea pe umeri; tâmpla rănită îi pricinuia la fiecare mişcare o durere de nesuportat. Îşi pipăi locul şi simţi din nou pe degete sângele lipicios şi cald. Avea sânge şi în gură, şi pe buze; îi simţea gustul sărat şi metalic. Nu-şi venise încă bine în fire, iar sforţarea ce trebuia s-o facă pentru a-şi aminti şi a putea să-şi explice cele petrecute îi provoca o puternică durere de cap. O sfâşietoare tristeţe şi o ură fără margini, nelămurită, îi umpleau sufletul...

Se simţea apropierea dimineţii. Totul era cenuşiu, rece şi umed; pământul, cerul, iarba firavă şi gălbuie ca şi grămezile neregulate de pietriş de la marginea drumului. Bobrov rătăcea fără rost printre clădirile pustii ale uzinei şi, aşa cum se întâmplă adesea în crize sufleteşti puternice, vorbea singur, cu glas tare. Gândurile o luau razna şi se risipeau, iar el ar fi vrut să le oprească în loc şi să le adune.

— Ei, spune... spune! Ce să fac? Pentru dumnezeu, spune! şoptea el cu patimă, adresându-se acelui *străin* pe care îl simţea parcă în adâncul fiinţei sale. O, ce greu îmi e! Doamne, cât mă doare! Nu mai pot îndura! Mi se pare că o să mă omor. N-am să pot îndura acest chin.

Iar celălalt, *străinul* din adâncuri, îi răspundea şi el cu voce tare, dar într-un fel brutal şi ironic:

— Nu, n-ai să te omori. De ce te amăgeşti pe tine însuţi?... Iubeşti prea mult viaţa ca să te omori. N-ai destulă tărie ca s-o faci! Te temi prea mult de durerea fizică... Raţionezi prea mult!

— Dar ce să fac, ce să fac? şoptea din nou Andrei Ilici, frângându-şi mâinile. Este atât de gingaşă, atât de curată, Nina mea! Ea a fost tot ce am avut pe lume! Şi, deodată... O, ce murdărie! Să-şi vândă tinereţea, trupul, fecioria!

— Haide, haide, nu mai face pe grozavul, lasă vorbele astea

pompoase, împrumutate din vechile melodrame! spunea ironic *celălalt.* Dacă îl urăşti atât de mult pe Kvaşnin, du-te şi ucide-l pe el.

— Îl voi ucide! ţipă Bobrov, oprindu-se în loc şi ridicând înfuriat pumnii. Îl voi ucide! Să nu mai otrăvească oamenii cinstiţi cu duhoarea lui spurcată. Îl voi ucide!

Dar *celălalt,* cu o ironie veninoasă, replica:

— Nu-l vei ucide... Ştii şi tu prea bine că n-ai s-o faci. N-ai nici curajul, nici forţa necesară pentru asta... Mâine vei fi iarăşi cuminte şi slab...

În această groaznică stare de dedublare interioară, Bobrov avea şi clipe de luciditate, când se întreba cu nedumerire ce-i cu el, cum a ajuns acolo, ce trebuie să facă? Simţea că trebuie neapărat să facă ceva, un lucru mare şi important, dar ce anume uitase cu desăvârşire şi se strâmba de durere, silindu-se să-şi aducă aminte. Într-un asemenea moment de luciditate, el se văzu stând deasupra puţului în care se găseau cazanele. În aceeaşi clipă, se trezi în el amintirea, neobişnuit de vie, a convorbirii avute cu doctorul, chiar în acest loc.

Jos nu mai rămăsese niciun fochist: o luaseră cu toţii la fugă. Cazanele se răciseră demult. Numai sub ultimele două mai mocnea roşietic cărbunele de pământ... Un gând nebunesc trecu prin mintea lui Andrei Ilici, ca o străfulgerare. Se aplecă repede, lăsându-se în jos cu picioarele atârnate şi, sprijinindu-se numai în mâini, sări în groapă.

O lopata rămăsese înfiptă în grămada de cărbuni. Bobrov o apucă şi, cu mişcări grăbite, începu să îndese cărbunele în gurile instalaţiei de încălzit. După două minute, o flacără puternică, albă vuia sub cazane, iar apa dinlăuntrul lor începu să fiarbă. Bobrov continua să îndese cărbunele, lopată după lopată; în acelaşi timp zâmbea cu şiretenie şi făcea semne cu capul către cineva nevăzut, scoţând nişte exclamaţii sacadate şi lipsite de orice sens. Gândul bolnăvicios, răzbunător şi cumplit, care-i străfulgerase prin minte încă acolo, pe drum, punea din ce în ce mai mult stăpânire pe dânsul. Se uita la corpul cazanului enorm, care vâjâia şi se încingea din ce în ce mai mult şi care îi părea tot mai viu şi mai nesuferit.

Nimeni nu-l stingherea. Apa din tubul de nivel scădea vertiginos. Clocotul din cazane şi murmurul din instalaţia de încălzit deveneau tot mai puternice şi tot mai ameninţătoare.

Munca neobişnuită, însă, îl obosi curând. Vinele de la tâmple i se

umflaseră şi începuseră să zvâcnească ca în febră, iar din rană i se prelingea un şuvoi fierbinte de sânge de-a lungul obrazului. Accesul de energie nebunească trecuse, iar vocea lăuntrică, *străină* se auzi, puternică şi batjocoritoare:

— Uite, nu ţi-a mai rămas decât o singură mişcare de făcut! Dar n-ai s-o faci... Basta!... Tot ce ai făcut nu e decât ridicol. Mâine n-ai să ai nici măcar curajul să mărturiseşti că în timpul nopţii ai vrut să arunci în aer cazanele.

Când Andrei Ilici ajunse la spitalul uzinei, soarele se şi ivise la orizont ca o pată mare, lipsită de strălucire.

Doctorul, care tocmai întrerupsese pentru o clipă pansarea celor răniţi şi schilodiţi, îşi spăla mâinile la robinetul lavoarului. Sanitarul şedea lângă el, cu un prosop în mână. Când îl văzu pe Bobrov intrând, doctorul fu atât de uluit, încât se dădu câţiva paşi înapoi.

— Ce-i cu dumneata, Andrei Ilici? Eşti de nerecunoscut! rosti el, înspăimântat.

Bobrov avea, într-adevăr, o înfăţişare îngrozitoare. Pe faţa lui palidă, mânjită peste tot de praf de cărbune, sângele se uscase în cheaguri negre. Îmbrăcămintea udă era zdrenţuită la mâneci şi la genunchi, iar părul îi cădea pe frunte în şuviţe dezordonate.

— Pentru dumnezeu, Andrei Ilici, spune odată, ce ţi s-a întâmplat? repetă Goldberg, ştergându-şi repede mâinile şi apropiindu-se de Bobrov.

— Ah, astea sunt fleacuri, gemu Bobrov. Pentru dumnezeu, doctore, dă-mi morfină! Dă-mi mai repede morfină, că altfel înnebunesc!... Sufăr cumplit!

Goldberg îl luă de mână, îl duse repede în altă cameră şi după ce închise bine uşa, îi spuse:

— Ascultă-mă, eu bănuiesc cauza chinului dumitale... Te rog să mă crezi, mi-e foarte milă de dumneata şi sunt gata să te ajut... Dar... dragul meu, doctorul vorbea cu lacrimi în glas, dragul meu Andrei Ilici... N-ai putea să mai rabzi? Aminteşte-ţi numai cât efort a trebuit să depunem pentru a învinge acest obicei dezgustător! Dacă-ţi voi face acum o injecţie... atunci, niciodată... înţelegi, niciodată n-ai să te mai laşi de el.

Bobrov se prăbuşi cu faţa în jos pe divanul lat acoperit cu muşama şi, scuturat ca de friguri, lăsă să-i scape printre dinţii încleştaţi:

— Mi-e egal... mi-e perfect egal, doctore!... Nu mai pot îndura.

Doctorul oftă, dădu din umeri şi scoase din dulapul de

medicamente cutia cu seringa. După cinci minute, Bobrov – întins pe divan – era cufundat într-un somn adânc. Un zâmbet de fericire îi lumina faţa palidă şi slăbită peste noapte. Lângă el – încet, cu băgare de seamă – doctorul îi spăla sângele de pe faţă...

1896

OLESIA

Traducere de *Ion Mihail*

I

Pădurarul Iarmola – servitorul, bucătarul şi tovarăşul meu de vânătoare – a intrat în odaie încovoiat sub povara legăturii de

lemne, şi-a trântit cu zgomot sarcina pe podea şi a început să-şi sufle în degetele îngheţate.

— Afară-i un viscol năprasnic, conaşule, a zis el, aşezându-se pe vine în faţa sobei. Trebuie să înteţim focul. Daţi-mi nişte chibrituri.

— Prin urmare, mâine n-o să putem merge după iepuri, aşa-i?

— Aşa-i... n-o să putem merge... N-auziţi ce viforniţă e? Pe-o vreme ca asta iepurele stă pitit în culcuş şi nu mişcă nici atâtica... N-o să daţi de nicio urmă.

Soarta mă aruncase pentru şase luni într-un sătuc uitat de lume din gubernia Volân, de la marginea Polesiei, şi vânătoarea era singura mea îndeletnicire şi plăcere. Mărturisesc că atunci când mi s-a propus de la serviciu să mă duc la ţară, nu credeam că mă voi plictisi chiar atât de cumplit. Mă şi bucuram că plec. „Polesie, văgăună, viaţă în sânul naturii, mă gândeam, stând în vagon, moravuri simple, firi primitive, oameni noi pentru mine, cu obiceiuri ciudate, cu un grai al lor... şi, fără îndoială, cu o mulţime de legende poetice, cu o mulţime de datini şi de cântece!” Iar eu pe-atunci (dacă tot am pornit-o pe panta mărturisirilor, hai să spun totul) apucasem să public într-un ziar mărunt o istorioară cu două omoruri şi o sinucidere şi ştiam din teorie că un scriitor trebuie să cunoască îndeaproape viaţa poporului.

Dar, fie că ţăranii din Perebrod erau din cale-afară de posaci, fie că eu nu mă pricepeam să mi-i apropii, relaţiile mele cu ei se mărgineau numai la atât: când mă vedeau, îşi scoteau de departe căciulile, iar când ajungeau în dreptul meu, mormăiau posomorâţi: *„Gai bug”,* ceea ce însemna: *„Pomogai bog”*[1]*.* Dacă încercam să intru în vorbă cu ei, mă priveau miraţi, nu voiau să înţeleagă nici cele mai simple întrebări şi dădeau mereu să-mi sărute mâna – un vechi obicei, rămăşiţă de pe vremea când erau iobagi la polonezi.

Cărţile aduse cu mine le-am citit foarte repede, aşa că, împins de plictiseală, am încercat – la început fără pic de chef – să leg cunoştinţă cu intelectualii din partea locului: preotul catolic, care locuia la vreo cincisprezece verste, „pan organistul” de pe lângă el, uriadnicul şi contabilul de la o moşie vecină, fost subofiţer – dar fără rezultat.

Atunci m-am apucat să-i doftoricesc pe sătenii din Perebrod. Adusesem cu mine ulei de ricin, creolină, acid boric şi iod. Însă, în afară de faptul că aveam cunoştinţe medicale foarte reduse, m-am ciocnit şi de totala imposibilitate de a pune vreun diagnostic,

[1] Doamne-ajută (n. t.).

fiindcă simptomele bolii erau aceleaşi la toţi pacienţii mei: „mă dor foalele”, şi „nu pot să bag nimic în mine – nici mâncare, nici băutură”.

Într-o zi, a venit, de pildă, o babă. După ce şi-a şters stânjenită nasul cu arătătorul de la mâna dreaptă, a scos din sân două ouă, dezgolindu-şi o clipă cafeniul pielii, şi le-a pus pe masă. Apoi a dat să-mi sărute mâna, în timp ce eu mă străduiam s-o conving, ascunzându-mi mâinile: „Lasă, băbuţo... nu sunt popă... nu mi se cuvine... Ce te doare?”

— Mă dor foalele, conaşule, din – ca să zic aşa – străfundul lor şi nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

— Şi te ţine de mult?

— Păi, ştiu şi eu? mi-a răspuns ea tot cu o întrebare. Mă arde, mă arde-ntruna. Nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

Oricât m-am zbătut, nu am izbutit să aflu ceva mai temeinic despre boala ei.

— Nu vă frământaţi, m-a sfătuit într-o zi contabilul, adică fostul subofiţer. Ăştia se vindecă singuri. Le trece ca la căţei. Eu unul, de pildă, nu folosesc cu ei decât un singur leac – amoniacul. Vine un ţăran la mine: „Ce ai?” „Sunt bolnav”... Îi vâr de îndată sub nas sticla de amoniac. „Miroase ici!” El miroase... „Trage, trage pe nări!” El mai miroase o dată... „Ţi-e mai bine?” „Parcă, aşa, niţel...” „Ei, acum du-te cu dumnezeu!”

Şi-apoi mă scârbea şi obiceiul cu sărutatul mâinilor (ba câte unii cădeau şi în genunchi, dând să-mi pupe cizmele). Nu era o pornire a inimii lor recunoscătoare, ci numai deprinderea respingătoare, căpătată de-a lungul veacurilor de robie şi asuprire. Mă minunam când îi vedeam pe contabil şi uriadnic cu câtă neclintită îngâmfare îşi vârau labele roşii şi mari sub nasul ţăranilor, pentru pupat...

Până la urmă nu-mi mai rămăsese decât vânătoarea. Dar pe la sfârşitul lunii ianuarie, vremea s-a stricat atât de rău, încât nu am putut să mă mai bucur nici de ea. Ziua sufla un vânt năprasnic, şi în timpul nopţii zăpada se acoperea cu o pojghiţă de gheaţă pe care iepurele alerga fără să lase urme. Zăvorât în casă, ascultam vuietul viscolului şi mă plictiseam de moarte. Aşa că m-am dedat cu nesaţ plăcerii nevinovate de a-l învăţa carte pe Iarmola, pădurarul.

Lecţiile au început într-un chip destul de neobişnuit. Într-o zi, pe când scriam o scrisoare, am simţit că stă cineva în spatele meu; m-am întors şi l-am văzut pe pădurar, care se apropiase de mine ca totdeauna, călcând fără zgomot cu opincile lui moi.

— Ce vrei, Iarmola? l-am întrebat.

— Păi, mă minunez când văd cum scrieţi. Ehe, de-aş putea şi eu... E, nu, nu chiar aşa ca domnia-voastră, a urmat el în grabă, fâstâcit, văzând că zâmbesc. Măcar numele de-aş putea să-l aştern pe hârtie...

— Ce nevoie ai tu de aşa ceva? l-am întrebat eu, mirat... (Trebuie să spun că Iarmola era cel mai sărac şi mai leneş ţăran din satul Perebrod. Simbria şi ce mai scotea din gospodăria lui se duceau pe băutură. Boi mai pricăjiţi decât ai lui nu găseai la nimeni altul prin împrejurimi. Oricum, eram convins că unul ca el n-avea ce face cu ştiinţa de carte.) Aşa că l-am mai întrebat o dată cu îndoială: Ce nevoie ai tu să-ţi scrii numele?

— Păi, să vedeţi cum stă treaba, conaşule, a răspuns el neobişnuit de domol. La noi în sat nu ştie nimeni carte. Când e să se iscălească vreo hârtie, sau are careva fo pricină pe la voloste, ori altceva, niciunul nu se pricepe. Starostele pune el ştampila, da' habar n-are ce scrie pe ea. Aşa c-ar fi bine pentru toţi dacă ar putea măcar unul să iscălească.

Nu ştiu de ce, însă m-a mişcat râvna aceasta a lui în folosul intereselor obşteşti ale satului, râvna acestui braconier înrăit, vagabond fără griji, de a cărui părere obştea satului nu s-ar fi gândit vreodată să ţină seama, şi i-am propus să-i dau eu lecţii. Ei bine, nici nu vă puteţi închipui ce trudă a fost să-l învăţ să citească şi să scrie cu înţeles. Iarmola, care cunoştea fără greş fiecare cărare din pădurea lui, aproape fiece copac, care se orienta ziua şi noaptea în orice loc şi deosebea după urme lupii, iepurii şi vulpile din împrejurimi, nu izbutea în niciun chip să înţeleagă, pentru ce, de pildă, literele „m” şi „a” alcătuiesc laolaltă „ma”. De obicei, când îi puneam o astfel de problemă, se chinuia, gândindu-se vreo zece minute sau chiar mai mult, iar obrazul lui oacheş şi uscăţiv, cu ochi negri adânciţi în orbite, aproape înecat în barba neagră şi aspră şi în mustăţile-i stufoase, vădea o încordare mintală de neînchipuit.

— Hai, Iarmola, spune „ma”. Doar atât, „ma”, stăruiam eu. Nu te uita la hârtie, ci la mine. Aşa. Acum zi: „ma”...

Iarmola ofta adânc, punea pe masă rigla cu care-i arătam literele şi zicea trist, dar hotărât:

— Nu... nu pot...

— Cum nu poţi? Doar e atât de uşor! Spune numai atât: „ma”, aşa cum zic eu.

— Nu... nu pot, conaşule... am uitat...

Toate încercările, străduinţele şi pildele mele se ciocneau de această nemaipomenită lipsă de înţelegere. Dar dorinţa lui de a învăţa carte nu slăbea de loc.

— Numai atâta vreau, să-mi pot scrie numele, se ruga el, sfios. Altceva nu-mi trebuie. Numai numele – Iarmola Poprujuk, atâta. Până la urmă, am renunţat la ideea de a-l învăţa să-şi pună mintea la bătaie şi am început să-i arăt cum să facă să semneze mecanic. Spre marea mea mirare, metoda aceasta s-a dovedit a fi cea mai potrivită pentru înţelegerea lui, fiindcă, pe la sfârşitul lunii a doua, aproape izbutisem să-l aduc până acolo, încât să-şi aştearnă pe hârtie numele de familie. În ceea ce priveşte numele de botez, pentru a-i uşura sarcina, am hotărât amândoi să renunţăm la el.

Seara, după ce făcea focul în sobe, aştepta cu nerăbdare să-l chem.

— Hai, treci la învăţătură, îi spuneam eu.

Atunci, el se apropia de masă cu un umăr înainte, se sprijinea cu coatele de ea, lua condeiul între degetele lui negre, ţepene şi noduroase, şi mă întreba, ridicându-şi sprâncenele:

— Să scriu?

— Dă-i drumul!

Scria cu destulă siguranţă prima literă, „П”, (P) care la noi se numea: „doi pari cu o stinghie deasupra”, apoi se uita la mine întrebător:

— Zi-i înainte! Ce, ai uitat?

— Am uitat... răspundea el înciudat, clătinând din cap.

— Măi, măi, măi, cine-mi eşti! Pune roata.

— Aha! Roata, că bine ziceţi! Acu ştiu!... se înviora el, şi desena cu zel un cerc alungit în sus, care aducea foarte mult cu Marea Caspică. După ce isprăvea munca aceasta, îşi admira câtva timp în tăcere opera, privind-o printre gene şi aplecându-şi capul când spre dreapta, când spre stânga.

— De ce te-ai oprit? Mai departe.

— Numai să-mi trag suflarea, conaşule... Acuşi. Stătea vreo două minute pe gânduri, apoi întreba cu sfială: La fel ca şi cea dintâi?

— La fel! Zi-i!

Aşa am ajuns încetul cu încetul la ultima literă – „K” (semnul tare îl lăsasem deoparte), care era numită la noi „un băţ frânt la mijloc, sprijinit de altul, drept”.

— Ce ziceţi, conaşule? Dac-aş mai învăţa aşa ca la vreo cinci-

şase luni, aş şti bine de tot? Hai? mă întreba el uneori, după ce-şi scria lecţia şi o privea cu drag şi mândrie. Ce ziceţi?

II

Iarmola, chincit în faţa sobei, scormonea tăciunii, iar eu mă plimbam de la un colţ la altul al odăii. Din cele douăsprezece camere ale uriaşului conac ocupam una singură – fostul salon. Celelalte erau încuiate, şi în ele mucegăiau vechea mobilă tapisată, nemişcată şi solemnă, nişte obiecte stranii de bronz şi câteva portrete din secolul al XVIII-lea.

Afară, vântul urla ca un diavol bătrân, gol şi rebegit. În urletul lui se împleteau gemete, schelălăit şi un râs sălbatec. Spre seară, viscolul se înteţea. Parcă arunca cineva cu furie în geamuri mănunchiuri de zăpadă măruntă şi uscată, iar pădurea din apropiere scârţâia şi vuia cu o ameninţare ascunsă şi surdă.

Vântul se strecura prin odăile pustii, cânta jalnic prin coşurile sobelor, şi casa veche, dărăpănată, crăpată şi pe jumătate dărâmată se însufleţea deodată de sunete ciudate, pe care le ascultam, fără să vreau, cu nelinişte. A oftat oare cineva în sala cea albă? Un oftat adânc, întretăiat, plin de tristeţe. Parcă undeva, departe, scândurile uscate şi putrede ale duşumelelor scârţâie sub nişte paşi grei şi străini... Apoi mi se năzărea că lângă odaia mea, pe coridor, cineva apăsa cu fereală, dar stăruitor, clanţa unei uşi, iar apoi, cuprins de o furie năprasnică, pornea să alerge prin toată casa, zgâlţâind cu turbare obloanele şi uşile, sau, vârât într-un coş, scâncea nespus de jalnic, monoton şi fără de oprire, ba subţiindu-şi glasul până la un scheunat vrednic de milă, ba îngroşându-l până la urletul unei fiare. Uneori, dumnezeu ştie cum, oaspetele acesta înfricoşător năvălea şi în odaia mea, prelingându-mi-se ca un fior rece de-a lungul şirei spinării şi clătinând flacăra lămpii, care abia mai pâlpâia sub abajurul de hârtie verde, ars în partea de sus.

M-a cuprins o nelinişte ciudată, neînţeleasă. Mă vedeam în noaptea neagră şi viforoasă de iarnă, singur, într-o casă şubredă, în mijlocul unui sat pierdut între păduri şi troiene, la sute de verste de oraş, de societate, de râsul femeilor, de vorba omenească... Şi mă bătea gândul că noaptea asta cumplită va dura ani, zeci de ani, va dăinui până la moartea mea, că viscolul de afară va urla mereu ca acum, că lampa va pâlpâi la fel de palid sub sărăcăciosul abajur verde, că eu voi măsura odaia în lung şi-n lat, cuprins de aceeaşi

nelinişte, iar lângă sobă va şedea mereu, ca astăzi, tăcutul Iarmola, cufundat în gândurile lui, fiinţa aceasta ciudată, străină, căreia nu-i pasă de nimic pe lumea asta: nici de ai lui, cei de-acasă, care nu au ce mânca, nici de urletul vântului, nici de tristeţea mea nedefinită, care-mi rodea sufletul.

Pe neaşteptate, o dorinţă nestăpânită m-a îndemnat să tulbur tăcerea apăsătoare măcar cu ceva care să semene a glas omenesc şi l-am întrebat:

— De ce o sufla vântul astăzi atât de tare, Iarmola?

— Vântul? a răspuns el, ridicând alene capul. Conaşul chiar nu ştie?

— Chiar! De unde să ştiu?

— Chiar nu ştiţi? s-a înviorat el, deodată. Păi să vă spun eu! a urmat pădurarul cu un glas plin de taină. Să vă spun eu: ori s-a născut o cotoroanţă, ori chefuieşte necuratul.

— La voi, cotoroanţă înseamnă vrăjitoare, nu-i aşa?

— Chiar aşa, chiar aşa... vrăjitoare.

Abia aşteptam să văd ce urmează. Îmi spuneam: „Poate că acum o să izbutesc să storc de la el vreo poveste mai deosebită cu vrăjitori, comori ascunse-n pământ şi cu vârcolaci”.

— Pe la voi, pe-aici, prin Polesie, sunt vrăjitoare? l-am întrebat eu.

— Ce ştiu eu!... Poate c-or fi, a răspuns Iarmola cu nepăsarea lui de totdeauna, aplecându-se din nou spre sobă. Zic bătrânii cum că ar fi fost cândva... Da' poate că nu-i adevărat...

Eram dezamăgit. Îl ştiam pe Iarmola zgârcit la vorbă, aşa că pierdusem speranţa să mai scot de la el ceva în legătură cu lucrurile acestea interesante. Dar, spre mirarea mea, a început să povestească pe neaşteptate, domol, parcă vorbind cu soba care duduia, nu cu mine.

— A fost şi la noi o cotoroanţă, să tot fie fo cinci ani de atunci, da' flăcăii au alungat-o din sat.

— Şi unde au alungat-o?

— Unde!... În pădure, unde altundeva? I-au dărâmat şi cocioaba, ca să nu rămână nimic din cuibul ei afurisit... Pe ea au scos-o la marginea satului şi i-au ars câteva după ceafă.

— Şi de ce s-au purtat aşa cu ea?

— Păi, se ţinea numai de rele. Se certa cu toţi, făcea tot felul de farmece, vrăjea grânele... Într-o zi, a cerut de la o muiere tânără un zlot (15 copeici). Aia zice: „N-am zlot, lasă-mă în pace!” „Bine, zice

ea, o să ţii minte că nu mi-ai dat un zlot...” Şi ce credeţi, conaşule? Din ziua aia, copilul muierii a-nceput să bolească, şi a bolit ce-a bolit, pân-a murit. Atunci au alungat-o flăcăii, sări-i-ar ochii...

— Şi vrăjitoarea asta unde-i acum? l-am descusut eu mai departe.

— Vrăjitoarea? a repetat Iarmola încet şi tărăgănat întrebarea, după cum avea obiceiul. Păi, de unde să ştiu eu?

— N-a rămas prin sat vreun neam de-al ei?

— Nu, că nu era de prin partea locului, ci dintre ruşi ori ţigani... Eram încă băieţandru când a venit la noi în sat. Avea şi-o fetiţă cu ea – c-o fi fost fie-sa, c-o fi fost vreo nepoată, nu ştiu... pe amândouă le-au alungat...

— Şi acum nu se mai duce nimeni pe la ea, să-i ghicească sau să-i dea vreo buruiană de leac?

— Ba muierile se mai duc, a răspuns Iarmola cu dispreţ.

— Aha! Atunci se ştie totuşi unde locuieşte?

— Eu habar n-am... Zic oamenii c-ar sta pe undeva pe lângă Smârcul Dracului... Ştiţi, mlaştina de dincolo de drumul către Irinovka. În mlaştina aia s-a aciuat, arde-o-ar focul.

„La nici zece verste de casa mea locuieşte o vrăjitoare, o vrăjitoare adevărată, vie, din Polesie!” Gândul acesta m-a pus pe jar.

— Ia ascultă, Iarmola, cum aş face s-o văd şi eu pe vrăjitoarea asta?

— Ptiu! a scuipat el cu indignare. Ceva mai bun n-aveţi de făcut?

— Bun sau nu, eu o să mă duc la ea. De cum s-o încălzi puţin, pornesc. Mă călăuzeşti, nu-i aşa?

Ultimele mele cuvinte l-au uimit atât de mult, încât a sărit în picioare.

— Eu? a strigat el cu indignare. Pentru nimic în lume! Orice mi s-ar întâmpla, acolo nu merg.

— Lasă prostiile, o să mergi.

— Nu, conaşule, nu merg... Nici în ruptul capului nu merg... Să fac eu una ca asta? a strigat el iar, cuprins de un nou val de indignare. Eu... la cuibul cotoroanţei? Ferească-mă dumnezeu! Nici pe dumneavoastră nu vă sfătuiesc, conaşule.

— Cum vrei... Dar eu tot o să mă duc. Sunt tare curios s-o văd.

— N-aveţi ce vedea, mormăi Iarmola, trântind cu năduf uşiţa de la sobă.

Peste o oră, după ce a strâns samovarul, şi-a băut ceaiul în tinda

întunecoasă şi se pregătea să se ducă acasă, l-am întrebat:

— Cum o cheamă pe vrăjitoare?

El a răspuns, aspru şi posomorât:

— Manuiliha.

Deşi nu-şi dăduse niciodată sentimentele în vileag, părea că se legase mult de mine, din pricina patimii noastre comune pentru vânătoare, a felului meu simplu de a mă purta cu el, a ajutorului pe care-l dădeam din când în când familiei sale veşnic flămânde, şi mai ales fiindcă eram singurul om pe lume care nu-l dojenea pentru beţie, dojană ce nu putea s-o sufere. De aceea, hotărârea mea de a o cunoaşte pe vrăjitoare îl mâhnise foarte mult, dar îşi arătă nemulţumirea numai printr-un fornăit zgomotos şi printr-o lovitură puternică de picior, pe care o trase câinelui său, Reabcik, când ieşi în capul scării. Animalul sări într-o parte, schelălăi înfiorător, dar porni numaidecât după stăpânul lui, urlând mereu.

III

După vreo trei zile, vremea s-a mai încălzit. Într-o dimineaţă, foarte devreme, Iarmola a intrat în odaia mea, zicând într-o doară:

— Trebuie să curăţim puştile, conaşule.

— De ce? l-am întrebat eu, întinzându-mă sub plapumă.

— Azi-noapte au umblat iepuri cu nemiluita. Sunt urme multe. Nu vreţi să mergem la vânătoare?

Iarmola ardea de nerăbdare să pornească-n pădure, dar se prefăcea nepăsător, ca să nu-şi arate patima de vânătoare. Într-adevăr, în antreu se şi afla puşca lui cu o singură ţeavă, căreia nu-i scăpase nicio becaţină, cu toate că închizătorul era împodobit cu câteva petece de cositor, aplicate acolo unde rugina şi gazele de la praful de puşcă mâncaseră fierul.

Abia am intrat în pădure, că am şi dat de urmele unui iepure: două urme alăturate în faţă, şi alte două în spate, una după alta. Iepurele ajunsese la drum, alergase vreo două sute de stânjeni, apoi făcuse un salt uriaş spre un pâlc de pini tineri.

— Acum să-l împresurăm, a zis Iarmola. Cum oboseşte, se culcă jos. Dumneavoastră, conaşule, duceţi-vă – o clipă căzu pe gânduri, încotro să mă-ndrepte după semnele cunoscute numai de el... Dumneavoastră duceţi-vă până la cârciuma cea veche, iar eu îi ies înainte dinspre Zamlân. De cum l-o stârni câinele, vă vestesc cu chiote.

Şi a pierit numaidecât, de parcă l-ar fi înghiţit tufişurile dese şi mărunte. Am ascultat atent. Niciun zgomot nu-i trăda pasul de braconier, nicio crenguţă nu trosnea sub picioarele lui încălţate cu opinci făcute din coajă de tei.

Am mers fără grabă până la cârciuma cea veche – o clădire părăsită şi dărâmată – şi m-am oprit la marginea pădurii, sub un pin înalt, cu trunchiul drept şi golaş. Domnea o linişte desăvârşită, cum n-o găseşti decât în pădure, iarna, într-o zi fără vânt. Găteala bogată de zăpadă, agăţată de crengi, le apleca în jos, dându-le un aer sărbătoresc şi rece. Din când în când, câte-o crenguţă plăpândă se rupea din creştetul vreunui copac şi o auzeai desluşit cum atinge în cădere alte crengi, cu un trosnet uşor. În soare, zăpada scânteia trandafirie, iar în umbră, părea albastră. Cuprins de farmecul acestei tăceri solemne şi îngheţate, mi se părea că simt cum se scurge timpul încet şi lin...

Deodată, departe, în desiş, a răsunat lătratul lui Reabcik, lătratul caracteristic al câinelui în urmărirea vânatului: subţire, nervos, aproape un scheunat. Apoi, numaidecât, am auzit şi glasul lui Iarmola, care-şi îndemna, aprig, animalul: *,,U-bî-i! U-bî-i!”* Prima silabă, într-un falset ascuţit, iar a doua cu o notă sacadată de bas (abia mult mai târziu am aflat că strigătul acesta al vânătorilor din Polesie provine de la verbul „a ucide”[1]).

Judecând după lătrat, mi se părea că Reabcik goneşte animalul în stânga mea şi am străbătut în goană o poieniţă, ca să tai drumul prăzii. Dar n-am apucat să fac nici douăzeci de paşi, că un iepure cenuşiu, uriaş a sărit de după un ciot, din câteva salturi mari, cu urechile lui lungi lăsate pe spate, a trecut drumul parcă fără grabă şi a pierit printre pinii cei tineri. În urma lui, a ţâşnit din desiş Reabcik, care, văzându-mă, a dat de vreo două ori din coadă, a hăpăit câteva guri de zăpadă şi a pornit din nou în urmărirea iepurelui.

Apoi a apărut din desiş şi Iarmola, fără cel mai mic zgomot, cantotdeauna.

— Păi, de ce nu i-aţi tăiat drumul, conaşule? a strigat el, plescăind dojenitor din limbă.

— Era prea departe... Peste două sute de paşi.

Văzându-mi stânjeneala, Iarmola s-a mai îmblânzit.

— Nu face nimic... Nu ne scapă el. Duceţi-vă pe drumul spre Irinovka, că o să iasă acolo.

[1] În ruseşte – *ubivati* (n. t.).

N-am apucat bine pe drumul arătat că am şi auzit iar câinele urmărind iepurele pe undeva, pe-aproape. Întărâtat, am pornit în goană cu puşca-n cumpănă, prin tufişurile dese, rupând crengile, fără să iau în seamă loviturile lor destul de puternice. Am fugit cam mult şi începusem să gâfâi, când lătratul s-a curmat pe neaşteptate. Mi-am încetinit fuga. Aveam impresia că dacă voi merge drept înainte, mă voi întâlni cu pădurarul pe drumul spre Irinovka. Însă mi-am dat curând seama că în timp ce alergam, ocolind tufişurile şi cioturile, fără să mă gândesc deloc la drum, mă rătăcisem şi am început să strig, dar n-am primit niciun răspuns.

Mergeam tot înainte, fără niciun gând. Pădurea se rărea treptat, şi terenul presărat cu muşuroaie cobora în pantă. Urma pe care piciorul meu o lăsa în zăpadă se întuneca repede şi se umplea cu apă. Adesea, intram până la genunchi în apă, iar acum eram silit să sar de pe un muşuroi pe altul, înfundându-mi picioarele în muşchiul cafeniu şi des, aşternut pe ele ca un covor moale.

Curând, tufărişul s-a terminat. În faţa mea a apărut o baltă mare şi rotundă, acoperită cu omăt. De sub vălul alb se vedea numai din loc în loc câte un petec de pământ. La capătul celălalt al mlaştinii, printre copaci, se zăreau zidurile albe ale unei case. „Pesemne că aici locuieşte pădurarul din Irinovka, mi-am zis eu. Ar trebui să mă duc la el, să-l întreb de drum.”

Dar nu era chiar atât de uşor să ajungi până la casă. Pe fiece clipă mă scufundam tot mai mult în mlaştină. Cizmele mi se umpluseră cu apă, plescăiau la fiecare pas şi de grele ce erau aproape că nu le mai puteam duce.

În sfârşit, am izbutit să străbat mlaştina, am urcat un dâmb, şi de acolo am putut să cercetez în voie căsuţa. La drept vorbind, nici măcar nu era căsuţă, ci o biată cocioabă cocoţată pe piloni, probabil ca să fie ferită de apele primăverii, care inundă de obicei întreaga pădure de la Irinovka. Cocioaba se lăsase cu timpul într-o rână, ca o fiinţă jalnică şi beteagă. Cele câteva geamuri lipsă de la ferestre erau înlocuite cu cârpe murdare, care ieşeau în afară.

Am apăsat pe clanţă şi am deschis uşa. Înăuntru era un întuneric de nepătruns şi ochii mei obişnuiţi cu albul zăpezii nu vedeau decât nişte cercuri violete. Multă vreme nici nu mi-am putut da seama dacă în odaie se afla cineva.

— Hei, oameni buni, e careva acasă? am întrebat eu cu glas tare.

Lângă sobă s-a auzit un foşnet. M-am apropiat şi am zărit o babă care şedea pe jos, în faţa unui morman de pene de găină. Lua câte

o pană, îi smulgea fulgii şi-i punea într-un coş, apoi zvârlea codiţele pe podea.

„Să ştii că-i Manuiliha, vrăjitoarea din Irinovka”, mi-am zis, după ce m-am uitat mai cu luare-aminte la ea. Avea toate trăsăturile unei cotoroanţe, aşa cum o zugrăvesc poeziile populare: obrajii slabi şi scofâlciţi, bărbia ascuţită şi lungă aproape că se întâlnea cu nasul care-i atârna în jos, gura fără dinţi se mişca neobosită, de parcă ar fi mestecat ceva. Ochii spălăciţi, odinioară albaştri, acum reci, rotunzi şi bulbucaţi, cu gene roşii foarte scurte, te priveau ca ochii unei păsări sinistre şi nemaivăzute.

— Bună ziua, băbuţo! i-am spus cât am putut de prietenos. Nu te cheamă cumva Manuiliha?

Mai întâi, în pieptul bătrânei a clocotit şi a hârâit ceva, apoi din gura ei fără dinţi au izbucnit nişte sunete ciudate, care semănau ba cu croncănitul înăbuşit al unei ciori bătrâne, ba se transformau într-un şuierat:

— Pe vremuri, poate că oamenii buni îmi ziceau şi Manuiliha... Acum ştiu numai să mă batjocorească. Ce treabă ai cu mine? a mormăit ea, morocănoasă, văzându-şi mai departe de treabă.

— M-am rătăcit, mătuşico, n-ai cumva puţin lapte?

— N-am, mi-a tăiat ea vorba mânioasă. Prin pădure umblă mulţi de-alde tine... Nu poţi să le dai la toţi de băut şi de mâncat...

— Văd că nu prea eşti bucuroasă de oaspeţi.

— Aşa-i, nu prea-s bucuroasă. Nu ţinem merinde pentru de-alde voi. De eşti ostenit, stai şi te hodineşte, nu te-alungă nimeni. Ştii zicătoarea: „Hai la noi la taifas, să ascultaţi dangătul de sărbătoare, că la masă o să venim noi la voi”. Asta-i...

După vorbă, mi-am dat numaidecât seama că bătrâna se trăgea de pe alte meleaguri. Pe aici, oamenilor nu le plăcea vorba tăioasă, presărată cu vorbe de duh, cu care se făleşte locuitorul cel meşter la snoave de prin părţile de miazănoapte. Între timp, fără să se oprească o clipă din lucru, bătrâna bombănea ceva, dar din ce în ce mai încet şi mai nedesluşit. Înţelegeam doar unele cuvinte răzleţe: „Îmi vine cu «tuşa Manuiliha»... Da' cine-i el, nimeni nu ştie... Am o groază de ani în spinare... Şi tot trăncăneşte ca o gaiţă...”

Am ascultat-o tăcut o vreme, şi, la gândul neaşteptat că femeia era nebună, m-a cuprins un sentiment de teamă amestecat cu dezgust.

Totuşi, apucasem să mă uit bine în jurul meu. Cea mai mare parte a încăperii era ocupată de o sobă uriaşă, cu tencuiala

coşcovită. În colţul dinspre răsărit nu se aflau icoane. Pe pereţi, în locul obişnuitelor poze cu vânători, cu mustăţi verzi şi câini violeţi, şi al portretelor unor generali cu totul necunoscuţi, atârnau legături de iarbă uscată, de rădăcini zbârcite şi vase de bucătărie. N-am văzut nicio bufniţă şi niciun cotoi negru, în schimb, doi grauri graşi şi pestriţi se uitau de pe sobă la mine, uimiţi şi temători.

— Bunicuţo, am întrebat eu mai aspru, dar măcar un pic de apă s-o putea bea la dumneata?

— E colo, în cofă, a răspuns ea, făcând un semn cu capul.

Apa avea un gust de rugină de baltă. După ce i-am mulţumit (fapt care a lăsat-o nepăsătoare), am întrebat-o cum aş putea ajunge la drum.

Baba a ridicat deodată capul, m-a privit ţintă cu ochii ei reci ca de pasăre şi a murmurat grăbită:

— Du-te, du-te... vezi-ţi, flăcăule, de drumul tău. N-ai ce căuta aici. Oaspetele e bun la sărbătoare... Du-te, taică, du-te...

Într-adevăr, nu mai aveam altceva de făcut decât să plec. Dar mi-a venit pe neaşteptate gândul să încerc ultimul mijloc, ca s-o mai îmbunez puţin pe bătrâna asta plină de toane. Am scos din buzunar un sfert de rublă de argint şi i-am întins-o. Nu greşisem. Când a văzut banii, bătrâna s-a mişcat şi, deschizându-şi ochii şi mai larg, şi-a întins după monedă degetele noduroase, închircite şi tremurătoare.

— Nu, tuşă Manuiliha, degeaba nu ţi-o dau, am zădărit-o eu, ascunzând moneda. Să-mi ghiceşti întâi.

Pe faţa cafenie şi smochinită a vrăjitoarei a apărut o strâmbătură de nemulţumire. Părea că şovăie, uitându-se nehotărâtă la pumnul meu, în care ţineam banul. Însă lăcomia a învins.

— Ei bine, să mergem, a murmurat ea, sculându-se greoi de pe jos. Acum, drăguţul babei, nu mai ghicesc la nimeni... Am uitat... Am îmbătrânit, nu mai văd. Numai ţie o să-ţi mai ghicesc.

S-a apropiat de masă, ţinându-se de perete şi cutremurându-şi la fiecare pas trupul gârbovit, a scos o pereche de cărţi cafenii, ferfeniţite de vreme, le-a amestecat şi mi le-a întins.

— Taie-le... Taie-le cu stânga... de la inimă...

După ce a scuipat în degete, a început să dea în cărţi. Când cădeau pe masă, plescăiau de parcă ar fi fost făcute din aluat. Le aşeza în formă de stea cu opt colţuri, şi după ce a pus-o şi pe ultima peste rigă, şi-a întins mâna spre mine.

— Dăruieşte-mă, boierule... O să fii fericit, o să fii bogat... a zis

ea cu glas cântat de cerşetoare, cu un puternic accent ţigănesc.

I-am pus în mână moneda pregătită, pe care a vârât-o în gură cu repeziciune de maimuţă.

— Îţi cade dar mare la drum lung, a început ea, rostind repede cuvintele cu care se vedea că era deprinsă. Te întâlneşti cu o damă de tobă şi-auzi vorbe bune într-o casă de vază. Curând îţi vine veste neaşteptată de la un bărbat de cruce. Mai cad niscaiva griji şi-apoi bani, da' nu prea mulţi. Faci o beţie cu o droaie de oameni... Nu-i prea cine ştie ce petrecerea, da' tot beţie se cheamă că e. Trăieşti mult şi dacă nu mori la şaizeci şi şapte de ani, atunci...

Deodată a tăcut, ridicându-şi capul, ca şi cum ar fi ascultat ceva. Am ascultat şi eu atent. Cânta un glas de femeie, proaspăt, plin şi puternic, apropiindu-se de casă. Am recunoscut vorbele unui duios cântec ucrainean:

Cine oare, floarea oare
Ramul îl îndoaie?
Cine oare, visul oare
Capul mi-l împoaie?

— Hai, du-te acuşi, du-te, şoimule, spuse bătrâna, îngrijorată, prinzând deodată viaţă şi îndepărtându-mă cu mâna de lângă masă. N-ai ce căta în case străine. Vezi-ţi de drumul tău.

Ba chiar m-a prins de mânecă şi m-a tras spre uşă, pe faţă cu o nelinişte de fiară.

La doi paşi de casă, glasul a amuţit pe neaşteptate. S-a auzit izbitura clanţei, uşa s-a deschis cu putere şi în prag a apărut o fată înaltă. Râdea. Îşi ţinea grijulie cu amândouă mâinile poala şorţului vărgat, din care se iţeau trei capete mici de cintezoi, cu gât roşu, cu ochişori negri, strălucitori.

— Vezi, bunicuţo? Iar s-au luat după mine, a strigat ea, râzând tare. Uite cât îs de caraghioşi... Sunt morţi de foame. Şi, ca un făcut, tocmai astăzi n-am avut pâine...

Dar când m-a zărit, a tăcut deodată, s-a îmbujorat şi, încruntându-şi nemulţumită sprâncenele subţiri şi negre, s-a uitat iscoditoare spre bătrână.

— Ia, un boier s-a abătut pe la noi... Întreabă de drum, a lămurit-o aceasta. Ei, taică, s-a întors ea spre mine cu un aer hotărât, te-ai odihnit destul. Ai băut apă, ai tăifăsuit, e vremea să pleci. Tu nu eşti de teapa noastră...

— Ia ascultă, frumoaso, m-am întors eu spre fată. Arată-mi, te rog, cum să ajung pe drumul spre Irinovka, altfel nu mai ies în vecii vecilor din mlaştina voastră.

Pesemne că blândeţea şi ruga pe care am pus-o în glas au înduplecat-o pe fată, fiindcă a aşezat cu grijă pe sobă cintezoii din poală, a aruncat pe laviţă bundiţa pe care şi-o scosese şi a ieşit din casă, fără să spună o vorbă.

Am urmat-o.

— Toate păsările astea sunt domesticite? am întrebat-o eu, când am ajuns-o din urmă.

— Da, a răspuns ea tăios, fără să-mi arunce măcar o privire. Şi acum uită-te colo, a zis dânsa, oprindu-se lângă gard. Vezi cărarea aceea dintre pini? Vezi?

— Văd.

— Mergi pe ea, tot înainte. Când ajungi la un ciot de stejar, coteşti la stânga, apoi o ţii tot drept înainte, prin pădure, până dai de drumul spre Irinovka.

În timp ce-mi arăta drumul cu braţul drept întins înainte, am rămas fără să vreau cu ochii la ea. Nu semăna deloc cu fetele de prin partea locului, care se purtau cu basmale legate dizgraţios peste bărbie şi până peste ochi, mai toate cu aceeaşi expresie speriată pe chip. Fata aceasta străină era oacheşă, înaltă, de vreo douăzeci-douăzeci şi cinci de ani, cu trupul zvelt şi mlădiu. Cămaşa albă, largă, îi învăluia armonios pieptul tânăr şi sănătos. După ce vedeai o dată frumuseţea ei ciudată n-o mai puteai uita, şi chiar dacă te-ai fi obişnuit cu ea ar fi fost greu s-o descrii. Ochii ei mari, luminoşi, de culoare închisă, cu sprâncene subţiri, arcuite, care-i dădeau o nuanţă de şiretenie, autoritate şi naivitate totodată, erau fermecători. După cum fermecător era trandafiriul mat al pielii şi arcuirea voluntară a buzelor, cea de jos puţin mai plină, ieşind în afară cu un aer hotărât şi capricios.

— Nu vă e frică să staţi singure în pustietatea asta? am întrebat-o eu, oprindu-mă lângă gard.

A dat nepăsătoare din umăr.

— De ce să ne fie frică? Lupii nu vin până la noi.

— Parcă numai de lupi e vorba... S-ar putea să nu mai puteţi ieşi de aici din pricina troienelor, sau să vă ia foc casa... Şi câte nu se mai pot întâmpla. Sunteţi singure şi n-ar avea cine să vă ajute la nevoie.

— Slavă domnului că n-ar avea, a răspuns ea cu un gest de

dispreţ. Ar fi mai bine dacă ne-ar lăsa în pace, pe bunica şi pe mine, că...

— Ce?

— Dacă ştii prea multe, îmbătrâneşti iute. Dar dumneata cine eşti? a urmat ea, neliniştită.

Mi-am dat seama că bătrâna şi fata aceasta frumoasă se tem de oameni şi m-am grăbit s-o liniştesc.

— Să nu-ţi fie frică. Nu sunt nici uriadnic, nici zapciu. Într-un cuvânt, nu-s niciun fel de autoritate.

— Adevărat?

— Pe cuvântul meu de cinste. Zău că sunt un om cu totul străin de locurile acestea. Am venit în regiune doar pentru câteva luni şi plec. Dacă vrei, nu spun la nimeni că am fost pe aici şi că v-am văzut. Mă crezi?

Obrazul fetei s-a mai luminat puţin.

— De, poate că nu minţi. Ai auzit mai dinainte de noi, ori ai trecut pe-aici din întâmplare?

— Nu ştiu nici eu ce să zic. Am auzit eu ceva de voi şi voiam chiar să vă calc pragul într-o bună zi, dar astăzi am ajuns aici întâmplător... M-am rătăcit... Spune, pentru ce vă temeţi de oameni? Ce rău vă fac?

S-a uitat la mine cu o privire cercetătoare, plină de neîncredere, dar aveam conştiinţa curată şi am privit-o în ochi, fără să clipesc. Atunci a început să vorbească tot mai aprins:

— Pătimim destul de pe urma lor... Cu oamenii simpli ne mai înţelegem noi, dar cu stăpânirea... Vine uriadnicul – dă-i, vine zapciul – dă-i. Şi înainte de a lua, o mai şi ocărăsc pe bunica: eşti o vrăjitoare, o diavoliţă, o ocnaşă... Ce să mai zic!

— Dar de tine nu se leagă? am întrebat-o eu neprevăzător.

Şi-a clătinat capul de jos în sus, cu un aer de siguranţă trufaşă, iar în ochii ei închişi pe jumătate a licărit o luminiţă ameninţătoare.

— Nu se leagă... O dată a încercat unul din ăia care măsoară pământul... I se făcuse de mângâiere, vezi doamne! Da’ cred că nici până azi nu mi-a uitat mângâierile.

Din cuvintele acestea batjocoritoare, dar mândre în felul lor, se desprindea atâta independenţă dârză, încât m-am gândit fără să vreau: „N-ai crescut tu degeaba într-o pădure din Polesie, şi chiar că-i primejdios să glumească omul cu tine”.

— Ce, noi ne legăm de careva? a urmat ea cu o încredere din ce în ce mai mare. N-avem nevoie de oameni. Mă duc doar o dată pe

an în târguşor să cumpăr săpun, şi sare... Mai iau şi ceai pentru bunicuţa, că-i place ceaiul. Altfel, n-am avea nevoie de nimeni!

— Văd că nici tu, nici bunica ta nu prea iubiţi oamenii... Dar eu aş putea să mai trec pe la voi?

Fata a râs, şi chipul ei frumos s-a schimbat pe neaşteptate. Din asprimea dinainte nu rămăsese nicio urmă. Pe obrazul care s-a luminat deodată s-a aşternut o expresie sfioasă, copilărească.

— Păi, ce să faci la noi? Bunica şi cu mine suntem oameni plictisitori... Dar dacă eşti cu adevărat om de treabă, poţi să mai treci. Aş vrea doar să te rog... Dacă mai vii pe aici, să nu mai iei puşca...

— Ţi-e frică?

— Mie? De ce să-mi fie frică? Nu mi-e frică de nimic, şi în glasul ei răsună din nou încrederea în propriile-i forţe. Da' nu-mi place. De ce să omori păsărelele şi iepurii? Nu fac rău nimănui, vor să trăiască, aşa ca şi noi. Mi-s dragi, sunt mici şi prostuţi... Şi-acum, cu bine, a încheiat ea, grăbită. Nu ştiu cum îţi spune... Mi-e teamă să nu mă ocărască bunica.

A pornit în fugă spre casă, cu capul înclinat, ţinându-şi cu mâna părul despletit de vânt.

— Stai, stai puţin! am strigat-o eu. Cum te cheamă? Să facem cunoştinţă cum trebuie.

S-a oprit o clipă şi s-a întors spre mine.

— Mă cheamă Aliona... Ori cum se zice pe-aici – Olesia.

Mi-am luat puşca la umăr şi am pornit în direcţia indicată de ea. Când am ajuns pe un dâmb de unde se aşternea o cărare îngustă de pădure, am întors capul. Fusta roşie a Olesiei, înfoiată de vânt, se mai vedea încă pe treptele căsuţei, ca o pată strălucitoare pe albul zăpezii.

Peste o oră a venit şi pădurarul. Scump la vorbă ca de obicei, nu m-a întrebat cum şi unde m-am rătăcit. A spus doar parcă în treacăt:

— Am dus iepurele la bucătărie... Îl frigem sau vreţi să-l trimiteţi cuiva?

— Ştii unde am fost astăzi, Iarmola? l-am întrebat eu, închipuindu-mi cât de mirat va fi când va afla.

— Cum să nu ştiu, a mormăit el, grosolan. Aţi fost la vrăjitoare...

— Cum ai aflat?

— Păi, cum să nu aflu? Când am văzut că nu răspundeţi, am luat-o pe urmele dumneavoastră... Ehe, boierule! a adăugat el, înciudat

şi dojenitor. N-ar trebui să vă ţineţi de treburi d-astea... E păcat!

IV

În anul acela, primăvara a început devreme şi pe neaşteptate, ca totdeauna în Polesie. Pe uliţele satelor au pornit să gâlgâie pârâiaşe cafenii, scânteietoare, spumegând furioase în jurul bolovanilor din cale şi ducând repede cu ele aşchii şi pene de gâscă. În băltoacele uriaşe se oglindea cerul albastru, pe care pluteau, rostogolindu-se, nori albi şi rotunzi. Streşinile au pornit să cânte. Vrăbiile gureşe, adunate în stoluri pe sălciile de lângă drum, ciripeau asurzitor. Pretutindeni se simţea clocotul voios şi nestăpânit al vieţii.

Zăpada se topise. Doar prin vâlcele şi prin crânguri umbroase mai rămăseseră câteva petece murdare, mâncate de apă. De sub omăt apăruse pământul gol, umed şi cald, odihnit peste iarnă, plin de sevă proaspătă şi de dorul unui nou rod bogat. Peste ogoarele negre unduia un abur uşor, umplând văzduhul cu mireasma pământului dezgheţat, mireasma aceea proaspătă, pătrunzătoare, îmbătătoare a primăverii, pe care chiar şi în oraş o recunoşti din sute de alte mirosuri. Mi se părea că o dată cu mirosul acesta mi se strecoară în suflet şi tristeţea primăverii, tristeţe dulce şi gingaşă, plină de aşteptări şi presimţiri nelămurite, o tristeţe poetică, ce te face să vezi toate femeile – frumoase şi care e totdeauna amestecată cu o uşoară părere de rău pentru primăverile din trecut. Treptat, nopţile se încălzeau. În bezna lor adâncă şi umedă se simţea munca creatoare şi nevăzută a naturii.

În zilele acestea de primăvară, chipul Olesiei nu-mi ieşea din minte. Când eram singur, îmi plăcea să mă întind în pat, să strâng tare pleoapele, ca să-mi adun mai bine gândurile şi să chem mereu în faţa ochilor chipul ei când aspru, când viclean, cu zâmbetul luminos şi gingaş, trupul ei tineresc, crescut în libertatea bătrânei păduri, tot atât de zvelt şi de viguros ca brazii cei tineri, glasul ei proaspăt, câteodată neaşteptat de adânc şi de catifelat... „În toate mişcările, în toate vorbele ei se simte o nuanţă de nobleţe, îmi ziceam (desigur în sensul cel mai bun al acestui cuvânt destul de banal), un fel de cumpătare plină de graţie înnăscută...” Mă atrăgeau la Olesia şi o oarecare aureolă de mister din jurul ei, şi renumele de vrăjitoare, şi viaţa lor în desiş, în mijlocul mlaştinii, dar, mai ales, încrederea plină de mândrie în propriile sale forţe, pe care o întrezărisem din puţinele ei cuvinte.

Aşadar, nu-i de mirare că atunci când cărările pădurii s-au mai zbicit niţel, am şi pornit spre căsuţa dărăpănată. Gândindu-mă că poate va fi nevoie s-o potolesc puţin pe bătrâna cea ursuză, am luat cu mine o jumătate de funt de ceai, şi câteva bucăţi de zahăr.

Le-am găsit acasă pe amândouă. Bătrâna trebăluia pe lângă soba în care ardea un foc viu, iar Olesia torcea in, stând pe o bancă foarte înaltă. Când am intrat şi am izbit uşa, ea s-a întors, firul i s-a rupt în mână şi fusul i s-a rostogolit pe jos.

Bătrâna s-a uitat câtva timp supărată, cu luare-aminte la mine, ferindu-şi cu palma de dogoarea sobei faţa zbârcită.

— Bună ziua, bunicuţo! am spus eu cu glas tare, plin de voie bună. Văd că nu mă recunoşti? Ţi-aduci aminte când am trecut pe la tine acum vreo lună şi te-am rugat să-mi arăţi drumul? Ba mi-ai şi ghicit.

— Nu-mi aduc aminte, maică, a bombănit bătrâna, clătinând nemulţumită din cap. Nu-mi aduc aminte. Şi nu înţeleg ce cauţi tu la noi? Ce ai tu de vorbit cu oameni de felul nostru? Suntem oameni simpli, prizăriţi... Ce treabă ai cu noi? Pădurea e mare, e loc destul... Aşa că...

Buimăcit de primirea ei duşmănoasă, m-am pierdut cu firea şi mă simţeam ca omul care nu ştie ce să facă – să ia grosolănia drept glumă, sau să se supere, să întoarcă spatele şi să plece fără să mai spună o vorbă. M-am uitat la Olesia, fără să vreau, cu un aer descumpănit. Ea a zâmbit uşor, cu bunăvoinţă, s-a sculat de la furca de tors şi s-a apropiat de bătrână.

— Nu-ţi fie frică, bunico, a zis ea, împăciuitoare. Nu e om rău. N-o să ne facă nimic. Şezi, te rog, m-a poftit fata, arătându-mi laviţa dintr-un colţ al odăii, fără să mai ţină seama de bombănelile bătrânei.

Încurajat de bunăvoinţa ei, m-am hotărât să folosesc argumentul hotărâtor.

— Dar rea mai eşti, mătuşă... Cum îţi calcă cineva pragul, începi să ocărăşti. Şi eu, care îţi aduceam un dar, am zis, scoţând pacheţelele din tolbă.

Bătrâna s-a uitat repede la ele, dar în aceeaşi clipă şi-a întors capul spre sobă.

— N-am trebuinţă de darurile tale, a mormăit ea, scormonind îndârjită tăciunii din sobă. Îi cunosc eu pe oaspeţii ăştia. Întâi ţi se vâră-n suflet, şi-apoi... Dar ce ai acolo? m-a întrebat în cele din urmă.

I-am dat numaidecât ceaiul şi zahărul, ceea ce a îmbunat-o şi, cu toate că bombănea mereu, duşmănia de mai înainte pierise.

Olesia a început iar să toarcă, şi eu m-am aşezat lângă dânsa pe o băncuţă scundă, scurtă şi foarte şubredă. Cu mâna stângă fata răsucea repede fuiorul alb şi moale ca mătasea, iar în dreapta i se învârtea, cu un zumzet uşor, fusul; ea ba-i dădea drumul să alunece domol până aproape de pământ, ba-l prindea cu îndemânare, silindu-l cu o mişcare iute a degetelor să se-nvârtească din nou. Făcea cu o mare iuţeală treaba aceasta atât de simplă la prima vedere, dar care cere în realitate o mare deprindere şi iscusinţă, moştenită de veacuri. Mă uitam fără să vreau la mâinile ei: din pricina muncii erau aspre şi negricioase, dar destul de mici şi cu o formă atât de frumoasă că i-ar fi invidiat-o multe fete din familiile înstărite.

— Atunci nu mi-ai spus că bunica ţi-a dat în cărţi, a zis Olesia, şi când a văzut că întorc cu teamă privirile spre bătrână a adăugat: Lasă, nu-i nimic, e cam tare de ureche şi n-aude. Numai vocea mea o desluşeşte bine.

— Da, mi-a dat în cărţi. Dar de ce mă-ntrebi?

— Aşa, într-o doară... Dar dumneata crezi? m-a întrebat ea, aruncându-mi o privire cu coada ochiului.

— Ce să cred? Ce mi-a spus bunica ta, sau în ghicit în general?

— Aşa, în general...

— Cum să-ţi spun? De fapt, nu cred, dar mai ştii? Se zice că se întâmplă uneori... Chiar şi prin cărţi scrie. Însă în ce mi-a spus bunica ta nu cred deloc. Aşa ghiceşte orice muiere de la ţară.

Olesia a zâmbit.

— Da, e drept că acum ghiceşte prost. A îmbătrânit şi-i mai e şi tare frică. Ce ţi-au arătat cărţile?

— Nimic deosebit. Am şi uitat. Ce arată de obicei: drum lung, damă de cruce... Nu-mi mai aduc aminte.

— Da, da! Acum ghiceşte prost. Din pricina bătrâneţii a uitat şi multe cuvinte. Şi se mai şi teme. Numai când vede bani se hotărăşte să ghicească.

— De ce se teme?

— De bună seamă de stăpânire... Uriadnicul vine şi-o ameninţă mereu: „Te bag la gherlă cât ai zice peşte. Ai aflat cum sunt pedepsite de lege vrăjitoarele de teapa voastră? Cu deportarea la muncă silnică pe viaţă, pe insula Sokolinâi”. Ce zici? Minte ori nu?

— Nu minte. E adevărat că ghicitul se pedepseşte, dar nu chiar

atât de aspru. Tu ştii să ghiceşti, Olesia?

Fata a tăcut o clipă, încurcată, însă numai o clipă.

— Ştiu... Numai că eu nu ghicesc pentru bani, a adăugat apoi repede.

— Vrei să-mi dai şi mie în cărţi?

— Nu vreau, a răspuns ea încet, dar hotărât, clătinând din cap.

— De ce? Dacă nu acum, altă dată... Nu ştiu de ce mi se pare că tu-mi vei spune adevărul.

— Nu, n-o să-ţi ghicesc. Pentru nimic în lume.

— Nu-i frumos din partea ta. Ar trebui s-o faci de dragul cunoştinţei noastre... De ce nu vrei?

— Fiindcă am dat o dată în cărţi pentru dumneata fără să ştii şi a doua oară nu se poate...

— Nu se poate? De ce? Nu înţeleg.

— Nu, nu, nu se poate... Nu se poate, a repetat ea cu o teamă superstiţioasă. Nu trebuie să pui soarta la încercare de două ori... Nu se cuvine... Soarta trage cu urechea, stă la pândă... Nu-i place să se lase iscodită. De aceea toate ghicitoarele sunt nefericite.

Am vrut să-i răspund cu o glumă, dar am şovăit. Prea era convinsă de ceea ce spunea. Când amintise de soartă, chiar se uitase cu o teamă stranie spre uşă şi, fără să vreau, am întors şi eu capul în aceeaşi direcţie.

— Dacă nu vrei să-mi ghiceşti, spune-mi cel puţin ce ai văzut atunci, am rugat-o eu.

Olesia şi-a aruncat pe neaşteptate fusul şi şi-a aşezat mâna pe mâna mea.

— Nu... Mai bine nu, a zis ea, privindu-mă cu ochi rugători ca de copil. Te rog să nu-mi ceri asta... Ţi-a căzut rău... Mai bine să nu-mi ceri...

Totuşi, am stăruit. Nu puteam să-mi dau seama dacă refuzul şi vorbele ei nelămurite cu privire la soartă erau numai tertipurile unei ghicitoare încercate sau dacă credea într-adevăr în ceea ce spunea. În orice caz, nu mă simţeam la largul meu, ba chiar eram aproape înfricoşat.

— Bine, să-ţi spun, s-a învoit ea în cele din urmă. Dar, să nu te superi dacă n-o să-ţi placă. Iată ce ţi-a căzut: eşti un om bun, dar slab. Bunătatea dumitale nu-i firească, nu-i pornită din inimă. Nu eşti stăpân pe cuvântul dumitale. Îţi place să te arăţi mai tare decât ceilalţi, dar cu ori fără vrerea dumitale te supui lor. Îţi place băutura şi... dacă-i să spun, apoi spun tot... tare-ţi plac şi femeile şi din

pricina lor o să ai multe necazuri în viaţă... Banii nu-i preţuieşti şi nu ştii să-i strângi. N-o să fii bogat niciodată... Să spun mai departe?

— Spune, spune! Spune tot!

— A mai căzut că n-o să-ţi fie viaţa prea veselă. Pe nimeni n-o să îndrăgeşti din toată inima, fiindcă ai o inimă rece şi leneşă. Iar celor ce te-or iubi o să le pricinuieşti multă durere. N-o să te însori niciodată. Mori burlac. Bucurii mari în viaţă n-o să ai, ci doar mult urât şi multe greutăţi... O să vină o zi când o să vrei să-ţi iei şi viaţa, aşa ai să fii de încurcat... Dar n-ai să-ndrăzneşti s-o faci şi o să te supui soartei... O să înduri sărăcie mare, da' spre sfârşitul vieţii o să ţi se schimbe destinul cu totul pe neaşteptate, datorită morţii unui om apropiat. Însă toate astea o să se întâmple după mulţi ani. În schimb, în anul ăsta... Nu ştiu când anume, cărţile spun că foarte curând... poate chiar luna asta...

— Ce o să se întâmple în anul ăsta? am întrebat-o eu, când am văzut că tace.

— Mi-e frică să spun mai departe. Îţi cade o mare dragoste de la o damă de cruce. Nu pot să-mi dau seama dacă-i măritată ori nu. Ştiu doar că are părul întunecat...

Am aruncat fără să vreau o privire asupra părului ei.

— De ce te uiţi la mine? a întrebat Olesia, înroşindu-se deodată. Îmi simţise privirea, cu o înţelegere pe care o au doar unele femei. Da, cam ca al meu, a urmat ea, îndreptându-şi părul cu o mişcare obişnuită şi înroşindu-se şi mai tare.

— Spui că o mare dragoste de la o damă de cruce? am întrebat-o eu, glumeţ.

— Nu râde, nu trebuie să râzi, a zis ea, serioasă, aproape poruncitoare. Nu spun decât adevărul.

— Bine, n-o să mai râd. Şi mai departe?

— Mai departe... O să fie tare rău de dama asta de cruce, aşa-i cade, mai rău ca moartea. Din pricina dumitale o să îndure o ruşine mare. O ruşine care nu se uită niciodată... şi tristeţe multă... Da' dumitale nu-ţi cade nimic rău din pricina ei.

— Ia spune, Olesia, dar dacă te-au înşelat cărţile? De ce i-aş aduce atâtea necazuri damei de cruce? Sunt un om liniştit, modest, şi tu spui de mine atâtea lucruri îngrozitoare.

— Asta nu mai ştiu. De altfel, n-a căzut că dumneata o să-i aduci necazuri cu voia dumitale, dinadins, ci doar că nenorocirea o să se întâmple din pricina dumitale... Când or să mi se-mplinească

vorbele, o să-ţi aminteşti de mine.

— Şi toate astea ţi le-au spus cărţile?

Mi-a răspuns abia după câteva clipe de tăcere, evaziv şi parcă împotriva vrerii ei:

— Şi cărţile... Da' şi fără ele aflu multe, de pildă, după obrazul omului. Dacă-i e scris cuiva să moară curând de moarte năprasnică, văd asta de îndată pe faţa lui. Nici nu trebuie să stau de vorbă cu el.

— Şi ce vezi?

— Nu ştiu nici eu. Mă apucă deodată groaza, ca şi cum ar zace mort dinaintea mea. Întreab-o pe bunica, o să-ţi spună că-i adevărat. Acum doi ani, Trofim, morarul, s-a spânzurat în hambarul lui. Eu îl întâlnisem cu două zile înainte şi-i spusesem de îndată bunicii: „Ai să vezi, bunicuţo, că în câteva zile Trofim o să moară de moarte năprasnică. Şi-aşa a fost. De câşlegi, trece pe la noi hoţul de cai, Iaşka, şi o roagă pe bunica să-i ghicească. Ea s-apucă să-i dea în cărţi şi el o-ntreabă în glumă: „Spune, băbuţo, de ce moarte o să mor?” şi râde. Da' eu, când m-am uitat la el, am încremenit. Şedea acolo cu un obraz fără viaţă, verde. Îşi ţinea ochii închişi, şi buzele îi erau negre. După o săptămână, am auzit că l-au prins ţăranii furând cai... L-au bătut toată noaptea... Oamenii sunt răi pe-aici, pe la noi, nu ştiu ce-i mila... I-au bătut cuie-n tălpi, i-au rupt coastele cu parii, şi spre dimineaţă şi-a dat duhul.

— Şi pentru ce nu i-ai spus că-l pândeşte nenorocirea?

— De ce să-i fi spus? îmi întoarse vorba Olesia. De ce ţi-e scris nu scapi. Degeaba i-aş fi amărât omului cele din urmă zile... Şi-apoi, nici mie nu-mi place că văd asta, m-apucă scârba de mine... Da' ce să fac? Aşa-s eu făcută. Când era mai tânără, şi bunica presimţea moartea, ca şi mama şi mama bunicii... Asta ne e în sânge.

Nu mai torcea. Stătea nemişcată, cu capul plecat, cu mâinile în poală. În ochii ei ficşi, cu pupilele mărite, se vedeau un fel de groază şi de supunere în faţa puterii supranaturale hărăzite sufletului ei de a pătrunde tainele destinului.

V

În timpul acesta, bătrâna întinsese pe masă un ştergar curat, cu marginile brodate, şi pusese pe el o strachină din care ieşeau aburi.

— Hai la masă, Olesia, şi-a chemat ea nepoata, iar după un minut de şovăială, a adăugat, întorcându-se spre mine: Poate mănânci şi dumneata cu noi, domnule? Poftim la masă... Numai că n-avem bucate prea de soi. Supă nu gătim, ci doar o fiertură din crupe de câmp.

N-aş putea spune că mă invita cu prea mare stăruinţă şi tocmai voiam s-o refuz, când Olesia m-a rugat şi ea cu atâta simplitate prietenoasă să poftesc la masă şi cu un zâmbet atât de îmbietor, încât am primit fără să vreau. Mi-a umplut chiar ea o farfurie cu o fiertură de hrişcă cu slănină, ceapă, cartofi şi carne de găină, o mâncare foarte gustoasă şi hrănitoare. Când s-au aşezat la masă, nici bunica, nici nepoata nu şi-au făcut cruce. În vreme ce mâncam, le cercetam mereu pe ascuns fiindcă sunt încredinţat că în nicio altă împrejurare nu poţi să afli mai bine felul de a fi al omului ca în timpul mesei. Bătrâna înghiţea lacom şi cu grabă, plescăia tare şi-şi îndesa în gură bucăţi atât de uriaşe de pâine, încât obrajii ei scofâlciţi se umflau tot mestecând fără istov. Fata, în schimb, avea un fel de cumpătare înnăscută chiar şi în felul de a mânca.

La un ceas după cină, mi-am luat rămas bun de la stăpânele căsuţei părăginite.

— Vrei să te conduc puţin? mi-a propus Olesia.

— Asta ce-o mai fi?! a bombănit bătrâna, supărată. Nu poţi să mai stai locului, sfârlează?!...

Dar Olesia şi-a pus pe cap basmaua roşie de caşmir şi a dat fuga la bunica ei, pe care a îmbrăţişat-o şi a sărutat-o zgomotos, zicând:

— Bunicuţo, draga mea, scumpa mea, iubita mea... Într-o clipă mă-ntorc.

— Bine, bine, neastâmpărato, a zis bătrâna, îndepărtând-o uşor cu mâna. Să nu ne judeci rău, domnule, e tare prostuţă.

După ce am străbătut o cărare îngustă, am ajuns la drumul din pădure, negru de noroi, cu multe urme de copite şi roţi de căruţă, pline de apă, în care se oglindea pojarul asfinţitului. Mergeam pe marginea drumului acoperit cu frunzele cafenii din anul trecut, care nu apucaseră încă să se usuce după ce se topise zăpada. Pe alocuri, din frunzele galbene şi moarte îşi ridicau căpşoarele clopoţeii liliachii – primele flori din Polesie.

— Aş vrea foarte mult să te-ntreb ceva, Olesia, dar mi-e teamă să nu te superi... E adevărat ce se spune de bunica ta că ar fi... Nu ştiu cum să spun mai bine...

— Că e vrăjitoare? m-a ajutat fata, liniştită, să-mi termin gândul.

— Nu... nu vrăjitoare... am urmat eu, încurcat. Sau, hai să-i zicem vrăjitoare... Fără îndoială că nu poţi să astupi gura lumii. Poate că se pricepe numai la ierburi de leac şi descântece... Dar dacă te supără, poţi să nu-mi răspunzi.

— Ba nu, ce-ar putea să mă supere? E într-adevăr vrăjitoare. Numai că de când a îmbătrânit nu mai poate să facă ce făcea înainte.

— Şi ce făcea? am întrebat-o eu, curios.

— Tot felul de lucruri. Vindeca bolile, îţi lua durerea de gâlci, îl descânta pe cel muşcat de câine turbat ori de şarpe, descoperea comori... Şi câte şi mai câte.

— Ştii ceva, Olesia? Te rog să mă ierţi, dar eu nu cred în toate astea. Hai, spune drept, că nu suflu o vorbă nimănui. Nu-i aşa că toate astea sunt doar prefăcătorii pentru prostirea oamenilor?

Ea a dat nepăsătoare din umeri.

— Crede ce vrei. Nici vorbă că nu-i mare lucru să prosteşti o muiere de la ţară, dar pe dumneata nu te-aş minţi.

— Prin urmare, tu crezi cu tărie în puterea ei de vrăjitoare?

— Cum să nu cred? În neamul nostru, toţi fac farmece... Şi eu fac multe...

— Olesia, draga mea... Dacă ai ştii cât de tare mă interesează toate astea. Mi-arăţi şi mie?

— Da, dacă vrei, s-a învoit ea numaidecât. Vrei chiar acuşi?

— Dacă se poate, chiar acum.

— Şi n-o să-ţi fie frică?

— Prostii. Poate că noaptea mi-ar fi frică, dar acum e încă lumină.

— Bine. Dă-mi mâna.

M-am supus. Mi-a suflecat repede mâneca de la palton, mi-a desfăcut butonul de la manşetă, apoi a scos din buzunar un cuţit nu prea mare, cam de-o şchioapă pe care-l purta într-o teacă de piele.

— Ce-ai de gând? am întrebat-o eu, cuprins deodată de nelinişte.

— O să vezi numaidecât... Doar ai spus că n-o să-ţi fie frică.

Mâna ei a schiţat pe neaşteptate o mişcare abia întrezărită, şi în braţ, ceva mai sus de locul unde se ia pulsul, am simţit atingerea înfiorătoare a tăişului. În aceeaşi clipă, sângele a ţâşnit pe toată întinderea tăieturii, s-a prelins pe braţ şi a început să cadă jos în picături dese. M-am stăpânit cu greu să nu ţip şi cred că am pălit.

— Nu te teme, din asta nu mori, a zis Olesia, zâmbind, cu o uşoară batjocură.

Mi-a apucat braţul mai sus de rană, a strâns tare, şi-a aplecat faţa spre tăietură şi a început să şoptească repede ceva, atât de aproape că-i simţeam pe piele respiraţia fierbinte. Când a ridicat capul şi şi-a desfăcut degetele de pe braţ, în locul rănii nu se mai vedea decât o urmă roşie.

— Ce zici? Ţi-ajunge? a întrebat ea cu un zâmbet şiret, băgându-şi cuţitul în buzunar. Mai vrei şi altceva?

— Nici vorbă. Numai dacă s-ar putea, să nu fie tot atât de înfricoşător şi, te rog, fără vărsare de sânge.

— Ce să-ţi mai arăt? a întrebat ea, îngândurată. Bine. Mergi înaintea mea pe drum... Dar bagă de seamă, să nu-ntorci capul.

— Dar n-o să fie nimic de groază? am întrebat-o eu, străduindu-mă să maschez cu un zâmbet nepăsător teama unei surprize neplăcute.

— Nu, nu... Fleacuri... Hai, porneşte.

Am luat-o înainte, foarte curios de ce se va întâmpla, simţind în spatele meu privirea încordată a Olesiei. Dar după ce am mers vreo douăzeci de paşi, m-am poticnit deodată pe loc neted şi am căzut

cât eram de lung.

— Mergi înainte, mergi înainte! mi-a strigat Olesia. Nu întoarce capul! Nu-i nimic, o să-ţi treacă până la nuntă... Când cazi, ţine-te mai tare de pământ.

Am pornit mai departe. După alţi zece paşi, m-am întins din nou cât eram de lung.

Olesia râdea tare, bătând din palme.

— Ei, ce zici? Eşti mulţumit? a strigat ea, arătându-şi dinţii albi şi strălucitori. Acuma crezi? Nu-i nimic, nu-i nimic! Doar n-ai zburat în sus, ci-n jos.

— Cum ai făcut asta? am întrebat-o eu, uimit, scuturându-mi de pe haină câteva crenguţe şi nişte fire uscate de iarbă. E o taină?

— Nu-i nicio taină. O să te lămuresc cu plăcere. Numai mi-e teamă că n-o să mă-nţelegi... Nu ştiu dacă m-oi pricepe să-ţi dau lămuriri...

Într-adevăr, n-am înţeles-o prea bine. În orice caz, dacă nu mă-nşel, scamatoria aceasta constă în faptul că, urmărindu-mă pas cu pas, călcând la fel ca mine şi privindu-mă neîncetat, ea se străduieşte în acelaşi timp să imite chiar şi cea mai neînsemnată mişcare a mea, ca să zic aşa, se identifică pur şi simplu cu mine. După ce străbate astfel câţiva paşi, începe să-şi închipuie că la o oarecare distanţă în faţa mea se află o frânghie întinsă de-a curmezişul drumului, la o înălţime de vreo jumătate de metru deasupra pământului. În clipa când sunt gata să ating cu piciorul această frânghie imaginară, ea face o mişcare, ca şi cum s-ar poticni deodată, şi atunci, după spusele ei, chiar şi omul cel mai tare trebuie să cadă neapărat... Mi-am adus aminte de explicaţiile confuze ale fetei abia mult timp mai târziu, când am citit un articol al doctorului Charcot despre experienţele pe care le-a făcut cu două paciente de la Salpetrière, vrăjitoare de profesie, bolnave de isterie. Am fost tare uimit când am aflat că vrăjitoarele franţuzoaice, femei din popor, foloseau în astfel de cazuri aceleaşi metode ca şi frumoasa vrăjitoare din Polesie.

— O! Mă mai pricep la multe, a zis ea, plină de mândrie. De pildă, pot să te sperii.

— Cum adică?

— Fac aşa ca să te-apuce groaza. Să zicem că te găseşti seara în odaia dumitale. Deodată, te cuprinde frica, fără nicio pricină, o frică atât de mare că începi să tremuri şi nu-ndrăzneşti nici să-ntorci capul. Numai că pentru asta trebuie să ştiu unde locuieşti şi să-ţi

văd dinainte camera.

— Cred că-i vorba de o treabă foarte simplă, am spus eu, cu un ton de îndoială. Te apropii de fereastră, baţi în geam ori strigi ceva.

— Nu, nu... În clipa aceea o să mă aflu în pădure şi nici n-o să ies din coliba mea... Da' şed şi mă gândesc tot timpul că merg pe stradă, că mă apropii de casa dumitale, că deschid uşa, intru în odaie... Să zicem că stai la masă... Mă furişez încet în spatele dumitale... Nu mă auzi... Îţi pun mâna pe umăr şi încep să apăs... Tot mai tare, mai tare, şi mai tare... Între timp te privesc... iac- aşa, vezi...

Şi-a încruntat sprâncenele subţiri, s-a uitat la mine ţintă, cu o căutătură ameninţătoare, dar şi atrăgătoare, iar irisul i s-a mărit, făcându-se parcă mai albastru. În clipa aceea mi-am amintit de capul Meduzei pictat de nu ştiu care artist, pe care l-am văzut la galeria Tretiakov din Moscova. Ţintuit de privirea aceasta ciudată şi stăruitoare, m-a cuprins un fior rece în faţa supranaturalului.

— Destul, destul, am spus eu cu un râs prefăcut. Îmi placi mult mai mult când zâmbeşti. Atunci ai o faţă atât de drăguţă! Ca de copil.

Am pornit mai departe, când mi-am dat deodată seama că Olesia vorbea foarte sugestiv, ba chiar prea frumos pentru o fată simplă, şi i-am spus:

— Ştii ce mă miră la tine? Ai crescut în pădure, n-ai văzut oameni aproape deloc... Desigur că nici n-ai citit mare lucru...

— Nici nu ştiu să citesc.

— Cu atât mai mult... Totuşi, vorba nu ţi-e mai prejos de a unei domnişoare adevărate. Cum de ai ajuns la asta? Înţelegi ce vreau să spun?

— Da, bunica m-a învăţat... Nu te uita că arată aşa. E tare deşteaptă. Când s-o mai obişnui cu dumneata, o să-şi dea şi ea drumul la gură... Ştie tot ce vrei, poţi s-o întrebi de orice se află pe lume. E drept că acum a îmbătrânit.

— Înseamnă că a văzut multe în viaţa ei. De unde e de fel? Unde a trăit mai înainte?

Mi s-a părut că întrebările mele nu i-au plăcut. Mi-a răspuns după o pauză lungă, vag şi cam în silă:

— Nu ştiu... De altfel, nici ei nu-i place să vorbească de lucrurile astea. Chiar dacă spune uneori câte ceva, mă roagă totdeauna să uit ce-am auzit... Dar e timpul să mă-ntorc. O să se supere bunica. La revedere... Te rog să mă ierţi, însă aş vrea să ştiu cum te

cheamă.

I-am spus.

— Ivan Timofeevici? Foarte bine. Atunci, la revedere, Ivan Timofeevici! Să mai treci pe la noi, să nu dispreţuieşti coliba noastră.

La despărţire, i-am întins mâna, şi mâna ei mică şi puternică mi-a răspuns cu o strângere tare, prietenească.

VI

Din ziua aceea, am devenit un oaspete obişnuit în căsuţa din pădure. Ori de câte ori mă duceam acolo, Olesia mă întâmpina cu mândria stăpânită pe care i-o cunoşteam. Dar de fiecare dată, după tresărirea ei involuntară când mă vedea, îmi dădeam seama că o bucură venirea mea. Bătrâna bombănea ca înainte, însă nu-şi mai arăta duşmănia pe faţă, pesemne unde-mi lua nepoata ei apărarea. O înduplecau de asemenea, vădit, şi darurile pe care i le aduceam din când în când: ba o basma de lână, ba un borcan cu dulceaţă, ba o sticlă de vişinată. Printr-o înţelegere tacită între noi, Olesia îşi luase obiceiul să mă conducă la plecare până la drumul spre Irinovka. Şi totdeauna, tocmai atunci se lega între noi o convorbire atât de vie şi de interesantă, încât, fără să vrem, căutam amândoi să lungim drumul, încetinind cât mai mult pasul de-a lungul cărărilor tăcute de la marginea pădurii. După ce ajungeam la drumul spre Irinovka, o mai conduceam eu înapoi cam o jumătate de verstă, şi înainte de a ne lua rămas bun tot mai stăteam de vorbă multă vreme sub acoperământul înmiresmat al crengilor de pin.

Nu numai frumuseţea Olesiei mă fermeca, ci şi firea ei echilibrată, originală şi liberă, mintea ei limpede, deşi îmbibată de superstiţii moştenite, nevinovăţia ei ca de copil, care purta însă totodată şi pecetea cochetăriei şirete de femeie frumoasă. Mă întreba, setoasă, de tot felul de lucruri care-i atrăgeau imaginaţia primitivă şi vie: de ţări şi popoare, de fenomenele naturii, de cum erau organizate pământul şi universul, de oameni învăţaţi, de oraşele mari... Multe din ceea ce afla i se păreau uimitoare, neverosimile, de basm. Dar fiindcă folosisem de la începutul cunoştinţei noastre un ton foarte serios, sincer şi simplu, credea fără nicio rezervă tot ce-i spuneam. Uneori, mi-era greu să-i explic unele lucruri, care mi se păreau prea adânci pentru mintea ei pe

jumătate sălbatecă (de altfel, câteodată, mă întreba unele lucruri care nici pentru mine nu erau tocmai clare), şi răspundeam la întrebările ei stăruitoare: „Vezi tu... Asta n-o să pot să-ţi spun... N-o să mă înţelegi.”

Atunci mă implora:

— Te rog, te rog, o să mă străduiesc... Spune-mi... chiar dac-o fi de neînţeles...

Mă silea să fac comparaţii surprinzătoare, să dau exemplele cele mai îndrăzneţe şi, când mi-era greu să găsesc expresia potrivită, mă ajuta cu o adevărată ploaie de întrebări nerăbdătoare, ca acelea pe care le punem, de pildă, unui bâlbâit care s-a poticnit la un cuvânt. Şi, într-adevăr, mintea ei mlădioasă şi vie, imaginaţia ei proaspătă învingeau până la urmă neputinţa mea pedagogică. Fără să vreau, mă convingeam tot mai mult că pentru mediul şi educaţia ei (sau mai bine zis pentru lipsa ei de educaţie) fata avea aptitudini uimitoare.

Într-o zi, când i-am spus în treacăt ceva despre Petersburg, curiozitatea Olesiei s-a trezit imediat.

— Ce e Petersburgul? Un târguşor?

— Nu, nu, e cel mai mare oraş din Rusia.

— Cel mai mare? Chiar mai mare decât toate? Mai mare decât el altul nu-i? a stăruit ea, cu naivitate.

— Nu... Acolo se află toţi şefii cei mari... Toţi domnii... Acolo, casele sunt toate de piatră, nu-i niciuna de lemn.

— Atunci, nici vorbă că-i mai mare decât Stepani al nostru, a zis ea cu convingere.

— O, da... Mai mare... Cam de vreo cinci sute de ori. În unele case din Petersburg trăiesc de două ori mai mulţi oameni decât în tot Stepani.

— O, doamne! Dar ce fel de case or fi astea? a întrebat Olesia, aproape speriată.

Ca de obicei, a trebuit să mă folosesc de comparaţii.

— Nişte case grozave. De câte cinci, şase şi chiar şapte caturi. Vezi tu pinul acela de colo?

— Cel mai mare ? îl văd.

— Atât de înalte sunt casele. Şi sunt pline de sus până jos cu oameni, care trăiesc în nişte cămăruţe mici ca păsările-n colivie, câte zece-n fiecare, de nu le ajunge nici aerul la toţi. Iar alţii locuiesc jos, sub pământ, în umezeală şi frig, şi în unele din ele nu pătrunde niciodată o rază de soare.

— Nu mi-aş da pădurea pentru oraşul vostru, a zis Olesia, clătinând din cap. Când mă duc la Stepani, la piaţă, mi se face scârbă, nu alta. Oamenii se îmbrâncesc, sunt gălăgioşi, se ocărăsc... Şi m-apucă un dor atât de mare de pădure, că aş lăsa totul baltă şi-aş fugi de-acolo fără măcar să-ntorc capul... Dă-l încolo de oraş, că eu n-aş putea să stau în el niciodată.

— Dar dacă bărbatul tău o să fie un orăşean? am întrebat-o eu, zâmbind uşor.

S-a încruntat, iar nările subţiri i-au tresărit.

— Nici prin gând nu-mi trece, a zis ea, dispreţuitoare. Mie nu-mi trebuie niciun fel de bărbat.

— Asta o spui acum, Olesia. Aproape toate fetele vorbesc aşa, totuşi se mărită. Mai aşteaptă puţin. O să întâlneşti un bărbat pe care o să-l îndrăgeşti şi-o să te duci după el nu numai la oraş, ci şi la capătul lumii.

— Nu, nu... Te rog să nu vorbeşti aşa, a zis ea, necăjită. Ce rost are? Te rog, nu trebuie.

— Ce ciudată eşti tu, Olesia. Crezi oare că n-o să iubeşti niciodată un bărbat? Eşti tânără, frumoasă, plină de vigoare. Când o să ţi se aprindă sângele, o să uiţi de tot ce-ai spus acum.

— Ei şi ce dac-o să iubesc? a răspuns ea provocătoare cu ochii scânteietori. N-am să cer voie la nimeni...

— Atunci o să te şi măriţi, am necăjit-o eu.

— Vrei să spui de cununie, la biserică? se dumiri ea, în sfârşit.

— Nici vorbă, şi la biserică... Preotul o să vă pună să ocoliţi masa cu icoane, diaconul o să cânte „Isaiia dănţuieşte”, o să-ţi aşeze cununa pe cap...

Olesia şi-a lăsat ochii în jos, a zâmbit uşor şi a clătinat din cap.

— Nu, dragul meu... Poate că n-o să-ţi placă ce-ţi spun acum, dar să ştii că-n neamul nostru nimeni nu s-a cununat. Şi mama, şi bunica au trăit fără cununie... De altfel, noi nu putem intra în biserică...

— Tot din pricina vrăjitoriei?

— Da, din pricina ei, a răspuns ea, calmă şi serioasă. Cum aş putea îndrăzni să intru în biserică, dacă sufletul meu îi e vândut *lui,* de la naştere?

— Olesia... draga mea... te înşeli... E caraghios ceea ce spui! N-are nicio noimă!

Pe chipul Olesiei a apărut aceeaşi expresie stranie pe care o mai văzusem o dată, a unei supuneri pline de convingere şi mâhnire

faţă de o predestinare tainică.

— Nu, nu... dumneata nu poţi să înţelegi, dar eu simt... aici, a râs ea, punându-şi mâna pe piept. Simt asta în sufletul meu. Tot neamul nostru e blestemat în vecii vecilor. Judecă şi dumneata – cine ne ajută, dacă nu *el?* Un om oarecare ar putea să facă ce fac eu? Toată puterea noastră vine de la *el.*

Ori de câte ori atingeam subiectul acesta neobişnuit, discuţia noastră se termina în acelaşi fel. Zadarnic foloseam toate dovezile pe care credeam că o să le înţeleagă, îi vorbeam zadarnic în cuvinte simple despre hipnotism, sugestie, medici psihiatri, fachiri indieni, mă străduiam fără niciun folos să-i explic pe cale ştiinţifică unele din experienţele ei, ca, de pildă, oprirea sângelui dintr-o rană, la care ajungi atât de uşor printr-o apăsare îndemânatică a venelor. Ea, care primea cu foarte mare încredere lămuririle mele în orice alte probleme, în chestiunea aceasta respingea cu încăpăţânare toate argumentele şi explicaţiile mele... „Bine, bine, să zicem că ai dreptate când e vorba de oprirea sângelui, spunea ea, ridicând glasul în focul discuţiei. Dar celelalte? Parcă eu ştiu numai să opresc sângele? Dacă vrei, îţi scot dintr-o casă într-o singură zi toţi şoarecii şi gândacii. Numai cu apă de izvor îţi vindec în două zile boala cea mai rea, chiar dacă doctorii voştri spun că bolnavul e pierdut. Pot, dacă vrei, să te fac să uiţi cu desăvârşire un anumit cuvânt. Şi de ce mă pricep să tălmăcesc visele? Şi să ghicesc viitorul?”

Totdeauna încheiam discuţia prin a nu mai spune niciun cuvânt, uşor porniţi unul împotriva celuilalt. E adevărat că din cauza cunoştinţelor mele ştiinţifice reduse nu găseam explicaţia multor elemente ale magiei practicate de ea. Nu ştiu şi n-aş putea spune dacă Olesia stăpânea măcar jumătate din tainele despre care vorbea cu o încredere atât de naivă, dar unele lucruri, cărora le fusesem şi eu martor, de multe ori, mă convinseseră pe deplin că ea poseda acel soi de cunoştinţe bizare, inconştiente, instinctive, nebuloase, dobândite printr-o experienţă întâmplătoare, care, depăşind cu secole ştiinţa exactă, dăinuiesc împletite cu credinţe ridicole şi barbare în masa întunecată şi închisă a poporului, transmiţându-se, drept cea mai mare taină, din generaţie în generaţie.

În ciuda neînţelegerilor noastre destul de adânci în acest domeniu, ne legam tot mai mult unul de celălalt. Nu se rostise încă niciun cuvânt de dragoste, dar a fi împreună era pentru noi o

necesitate şi, de multe ori, în clipele de tăcere, când privirile noastre se întâlneau, ochii ei se umezeau, şi vinişoara albastră de pe tâmplă începea să-i pulseze vizibil...

În schimb, legăturile mele cu Iarmola se înrăutăţiseră de tot. Aflase pesemne că mă duc în coliba din pădure şi că mă plimb seara cu Olesia. Ştia totdeauna cu o uimitoare exactitate tot ceea ce se petrecea în pădurea *lui.* De câtva timp, observasem că mă ocolea. Când mă pregăteam să mă duc în pădure, ochii lui negri, plini de mustrare şi nemulţumire, mă urmăreau de departe, deşi nu-şi exprima nemulţumirea prin nicio vorbă. Întrerupsesem şi lecţiile noastre hazlii, dar şi temeinice. Iar dacă-l chemam uneori seara să înveţe, făcea doar a lehamite cu mâna.

— Ce rost are? Nu-i treabă serioasă, conaşule, zicea el, alene şi dispreţuitor.

Nici la vânătoare nu mai mergeam. Ori de câte ori aduceam vorba despre vânătoare, găsea câte un pretext să nu se ducă. Ba că puşca îi e stricată, ba că-i câinele bolnav, ba că n-are timp. „N-am timp, conaşule... astăzi ar ogorul”, răspundea el de cele mai multe ori la invitaţia mea, deşi eu ştiam foarte bine că n-o „să-şi are ogorul”, ci o să dea târcoale cât e ziua de lungă prin preajma cârciumii, cu nădejdea destul de nesigură că doar-doar l-o cinsti careva. Duşmănia asta ascunsă, tăcută mă cam obosea şi chiar mă gândeam să mă lipsesc de serviciile sale, la primul prilej potrivit... dar mă oprea un sentiment de milă pentru familia lui numeroasă, care trăia în sărăcie şi căreia simbria de patru ruble a lui Iarmola îi ajuta să nu moară de foame.

VII

Într-o seară, m-am dus ca de obicei la coliba din pădure şi am băgat de seamă că cele două femei erau amărâte. Bătrâna şedea în pat, gârbovită, cu capul în palme, legănându-se înainte şi înapoi şi bombănind cuvinte neînţelese. Când i-am dat bineţe, nici nu m-a luat în seamă. Olesia mi-a spus bună ziua, prietenoasă ca întotdeauna, dar convorbirea noastră lâncezea. Fata părea neatentă şi-mi răspundea cu gândul aiurea. Pe chipul ei frumos se aşternuse o umbră de îngrijorare.

— Vi s-a întâmplat ceva rău, Olesia, am spus eu, atingându-i uşor mâna întinsă pe bancă.

Ea s-a întors repede spre fereastră, de parcă voia să se uite

neapărat la ceva. Se străduia să pară liniştită, dar sprâncenele încruntate îi tremurau şi-şi muşca tare buza de jos.

— Nu... Ce ni se poate întâmpla? a zis ea cu glas surd. Toate sunt cum le ştii.

— De ce mă minţi, Olesia? Nu-i frumos din partea ta... şi eu care credeam că suntem adevăraţi prieteni.

— Zău, nu-i nimic... Aşa... Grijile noastre obişnuite... Fleacuri...

— Nu cred că-s fleacuri. Arăţi cu totul schimbată.

— Ţi se pare.

— Fii sinceră, Olesia. Nu ştiu dacă voi fi în stare să te ajut, dar poate că aş putea să-ţi dau măcar un sfat... Şi-apoi, o să te mai uşurezi dacă-mi împărtăşeşti necazul.

— Zău că nu merită să vorbim de asta, s-a împotrivit ea cu nerăbdare. Nu mă poţi ajuta cu nimic.

Însă bătrâna s-a amestecat pe neaşteptate în convorbirea noastră cu o violenţă surprinzătoare:

— Ce te grozăveşti aşa, prostuţo?! Omul îţi vorbeşte serios, şi tu umbli cu nasul pe sus. Ca şi cum nimeni pe lume n-ar fi mai deştept ca tine. Dă-mi voie, domnule, să-ţi spun eu toată povestea, aşa cum s-a întâmplat, a încheiat ea, întorcându-se spre mine.

Ceea ce se întâmplase era mult mai grav decât aş fi putut să presupun din vorbele mândrei Olesia. În seara din ajun, se pomeniseră în căsuţa lor cu uriadnicul.

— Mai întâi s-a aşezat jos ca omul şi mi-a cerut votcă, mi-a povestit Manuiliha, dar apoi s-a pornit: „Să vă căraţi de-aici în douăzeci şi patru de ore cu toate boarfele voastre! De mai vin prin partea locului şi dau de tine, să ştii că te-ai ars. Te trimit la urmă cu doi soldaţi de pază.” Şi eu, boierule, sunt de departe, din oraşul Amcensk... Acum nu mai cunosc acolo pe nimeni. Şi-apoi şi actele noastre sunt expirate de mult, aşa că nu-s în regulă. O, doamne, ce nenorocire!

— Dar de ce te-a lăsat în pace până astăzi, şi-acum s-a hotărât deodată să te-alunge? am întrebat-o eu.

— Păi nu? Poftim de vezi!... A înşirat el verzi şi uscate, da' mărturisesc că n-am înţeles lucru mare. Cică bordeiul ăsta n-ar fi al nostru, ci al moşierului. Mai înainte am stat cu Olesia în sat, şi pe urmă...

— Ştiu, ştiu, mătuşă, am aflat... S-au supărat ţăranii pe tine.

— Da, asta este. Atunci l-am rugat pe moşierul cel bătrân, domnul Abrosimov, să-mi dea coliba asta.

— Şi-acuşi cică pădurea ar fi cumpărat-o un alt moşier şi vrea să sece mlaştinile. Da' cu ce l-oi stingheri eu?

— Mătuşă, nu cumva o umbla cu minciuni? am întrebat-o eu. Poate că uriadnicul vrea să pună mâna pe-o hârtie de zece ruble?

— I-am dat, drăguţule, i-am dat. Da' nu vrea să ia! Ce bucluc!... I-am dat şi una de douăzeci şi cinci de ruble şi tot n-a vrut... S-a repezit la mine de mi s-a făcut negru înaintea ochilor. O ţinea morţiş: „Să vă căraţi, să vă căraţi!” Acu ce ne facem, fingure şi nenorocite?! Boierule, măcar de ne-ai ajuta, de i-ai spune să ne lase-n pace, de i-ai închide gura nesăţioasă. Toată viaţa ţi-aş fi recunoscătoare.

— Bunico! a sărit Olesia, dojenitoare.

— Ce-i tot dai zor cu bunico?! s-a înfuriat bătrâna. De mai bine de douăzeci şi patru de ani îţi tot sunt bunică. Tu crezi că-i mai potrivit să mergem cu traista la cerşit? Nu, domnule, n-o lua în seamă. Milostiveşte-te şi, de poţi, fă ceva.

Am făgăduit vag să intervin, deşi, la drept vorbind, nu prea aveam speranţe mari. Faptul că uriadnicul nu primise bani însemna că-i o treabă foarte serioasă. În seara aceea, Olesia şi-a luat rămas bun de la mine cu răceală şi, împotriva obiceiului, nu m-a condus. Mi-am dat seama că, mândră cum era, se supărase din cauza amestecului meu în treburile lor şi se simţea stânjenită şi din pricina văicărelilor bunicii sale.

VIII

Era o dimineaţă călduţă, înnourată. De câteva ori, dăduse câte-o răpăială scurtă, binefăcătoare, cu picături mari, care face ca iarba fragedă să crească văzând cu ochii şi să răsară lăstari noi. După ploaie apărea o clipă soarele, îmbăind în strălucire veselă verdele proaspăt, încă gingaş, al liliacului ud, care-mi umplea grădiniţa. Vrăbiile ciripeau şi mai ţipător pe straturile umede din grădina de zarzavat, iar mireasma mugurilor de plop, cafenii şi cleioşi, se simţea şi mai puternică. Stăteam la masă şi desenam planul unei vile proiectate în mijlocul pădurii, când a apărut Iarmola.

— Vine uriadnicul, a zis el, posomorât.

În clipa aceea uitasem cu totul de porunca pe care i-o dădusem cu două zile mai-nainte să mă înştiinţeze când o trece uriadnicul, şi nu înţelegeam ce treabă avea cu mine reprezentantul acesta al puterii de stat.

— Ce-ai spus? am întrebat eu, nedumirit.

— Am zis că vine uriadnicul, a repetat Iarmola cu acelaşi glas duşmănos cu care-mi vorbea în ultimele zile. L-am văzut chiar acum pe stăvilar. Se-ndreaptă-ncoace.

Pe drum a răsunat huruit de roţi. M-am grăbit spre fereastră şi am deschis-o. Un cal mare, slăbănog, de culoarea ciocolatei, cu buza de jos lăsată şi cu o căutătură supărată, trăgea în trap măsurat o trăsurică înaltă şi şubredă, împletită din crengi, cu o singură hulubă, la care era înhămat. Cealaltă hulubă era înlocuită cu o funie groasă. (Gurile rele de la centrul judeţean spuneau că uriadnicul îşi făcuse dinadins trăsurica asta deloc arătoasă, ca să curme zvonurile care ar fi putut circula pe seama lui.) Omul mâna singur. Trupul lui monstruos de gras, îmbrăcat într-o manta cenuşie făcută din postav ofiţeresc elegant, ocupa întreaga banchetă.

— Am onoarea, Evpsihi Afrikanovici! am strigat eu, scoţând capul pe fereastră.

— Aha, am onoarea! Voinic, sănătos? mi-a răspuns el prietenos, cu glasul lui puternic de bariton.

A oprit calul şi, ducându-şi palma la cozoroc, s-a înclinat cu o graţie greoaie.

— Intraţi o clipă. Am treabă cu dumneavoastră.

El a desfăcut braţele a neputinţă, clătinând din cap.

— Nu pot! Am plecat în interes de serviciu. Mă duc la Voloşa să văd un înecat.

Dar eu îi cunoşteam slăbiciunile, aşa că i-am spus cu o nepăsare prefăcută:

— Păcat, tare păcat... Tocmai făcusem rost de la moşia contelui Vorţel de vreo două sticluţe...

— Nu pot. Datoria...

— Mi le-a vândut chelarul, care mă cunoaşte. Le-a ţinut la pivniţă şi le-a îngrijit ca pe copiii lui... Intraţi o clipă.... Dau poruncă să se pregătească între timp fân calului.

— Zău, cum sunteţi, a zis el, mustrător. Parcă n-aţi şti că datoria trece înainte de orice. Şi ce-i în sticlele alea? Rachiu de prune?

— Ce rachiu de prune! am răspuns eu cu dispreţ. Vin vechi, frăţioare, asta e!

— Mărturisesc că am şi luat o gustare, a zis el, scărpinându-şi cu părere de rău falca, în timp ce-şi zbârcea tot chipul.

Am urmat tot atât de calm:

— Nu ştiu dac-o fi adevărat, dar chelarul s-a jurat că e un vin de

două sute de ani. Are un buchet, parcă-i coniac, şi e galben ca chihlimbarul.

— Uf! Ce v-aţi pus în gând cu mine?! a strigat el cu o disperare comică. Şi cine-o să vadă de calul meu?

Aveam într-adevăr câteva sticle de vin, deşi nu chiar atât de vechi cum îl lăudam, dar nădăjduiam că puterea sugestiei îi va mai adăuga câteva zeci de ani la vechime... În orice caz, era un vin într-adevăr bine păstrat. Mândria pivniţei unui magnat ruinat. (Evpsihi Afrikanovici, care se trăgea dintr-o familie de popi, m-a rugat pe dată să-i dau o sticlă şi pentru acasă, ca s-o aibă la-ndemână dac-o răci...) S-a găsit şi o gustare grozavă – ridichi tinere, cu unt proaspăt abia atunci scos din putinei.

— Şi ce treabă aveţi cu mine? a zis uriadnicul după al cincilea păhărel, lăsându-se pe speteaza vechiului fotoliu, care a pârâit sub greutatea lui.

Am început să-i vorbesc de biata bătrână, pomenind de neajutorarea şi deznădejdea ei şi spunând în treacăt câteva cuvinte şi în legătură cu formalismul inutil. El m-a ascultat, cu capul plecat, curăţind grijuliu o ridiche roşie şi tare, pe care a început apoi s-o ronţăie îmbietor. Din când în când, îmi arunca o privire fugară, nepăsătoare, cu ochii lui tulburi, caraghios de mici şi de albaştri, fără ca după mutra sa lată şi roşie să pot citi dacă încuviinţează sau nu ceea ce-i spuneam. În sfârşit, când am tăcut, m-a întrebat:

— Şi ce vreţi de la mine?

— Cum ce vreau? am zis eu cu înflăcărare. Vă rog să vă gândiţi la situaţia lor. Două femei sărmane, lipsite de apărare trăiesc...

— Dintre care una e o adevărată floare de grădină, m-a întrerupt el, ironic.

— Floare sau nu, asta-i altă treabă. Dar de ce nu v-aţi milostivi de ele? De ce vă grăbiţi să le alungaţi? Mai aveţi puţină răbdare să vorbesc cu moşierul. Ce pierdeţi dacă mai aşteptaţi o lună?

— Cum adică, ce pierd?! a strigat el. Pierd tot, şi în primul rând, slujba. Dumnezeu ştie ce om o fi şi domnul Iliaşevici, noul moşier. Poate c-o fi unul care-ţi caută nod în papură... Din cei care, de cum îi nemulţumeşte ceva, pun mâna pe pană şi trimit o jalbă la Petersburg. Că doar sunt şi d-ăştia pe la noi!

M-am străduit să-l liniştesc.

— Daţi-o-ncolo, Evpsihi Afrikanovici. În toată povestea asta faceţi din ţânţar armăsar. Şi la urma urmei, ce se poate întâmpla? Risc poate e, poate nu e, dar recunoştinţa e totuşi recunoştinţă.

Uriadnicul a fluierat prelung, vârându-şi adânc mâinile în buzunarele pantalonilor lui bufanţi.

— Asta se cheamă recunoştinţă?! Credeţi că pentru nişte pârlite de douăzeci şi cinci de ruble o să-mi primejduiesc serviciul? Nu, nu mă cunoaşteţi bine.

— De ce vă pierdeţi cumpătul, Evpsihi Afrikanovici? Aici nu-i vorba de bani, ci de altceva... Să zicem, de omenie...

— De o-me-nie? a silabisit el, ironic. Oamenii ăştia îmi stau uite ici!

Şi s-a lovit cu putere peste ceafa viguroasă, ca de bronz, care i se revărsa peste guler cu o cută de grăsime.

— Cred că exageraţi, Evpsihi Afrikanovici.

— Nu exagerez deloc. Femeile astea-s „plaga meleagurilor noastre”, după expresia vestitului fabulist, domnul Krâlov. Asta sunt cele două doamne! Aţi citit minunata carte a înălţimii-sale, prinţului Urusov, intitulată *Uriadnicul?*

— Nu, n-am avut prilejul.

— Foarte rău. E o operă minunată, de înaltă ţinuta morală. Vă sfătuiesc s-o citiţi când aveţi timp...

— Bine, bine, o s-o citesc cu plăcere. Dar nu înţeleg ce legătură poate avea cartea asta cu bietele femei?

— Ce legătură? Foarte strânsă. Punctul unu (Evpsihi Afrikanovici îşi îndoi degetul arătător, gros şi păros de la mâna stângă); „Uriadnicul trebuie să urmărească neostenit ca toţi să se ducă plini de râvnă la biserică de bunăvoie şi nesiliţi de nimeni...” Daţi-mi voie să vă-ntreb: Asta... Cum îi zice... Manuiliha? Se duce ea vreodată la biserică?

Amuţisem, uimit de întorsătura neaşteptată a discuţiei. El m-a privit triumfător, îndoindu-şi al doilea deget.

— Punctul doi: „Se interzic pretutindeni prezicerile mincinoase şi tălmăcirea semnelor...” Pri-ce-peti? Acum vine punctul trei: „Se interzice ca cineva să se dea drept vrăjitor şi să folosească astfel de înşelăciuni”. Ce mai zi-ceţi? Dacă ies deodată în vileag toate astea şi ajung pe ocolite la urechile superiorilor mei? Cine răspunde? Eu. Cine e dat afar' din slujbă? Eu. Vedeţi cam cum devine cazul?

S-a instalat din nou în fotoliu. În timp ce privirea îi rătăcea distrată de-a lungul pereţilor, cu degetele bătea darabana în masă.

— Şi dacă vă rog eu, Evpsihi Afrikanovici? am început iar cu rugă-n glas. Desigur, îndatoririle dumneavoastră sunt complicate şi

vă dau multă bătaie de cap, dar ştiu că aveţi o inimă de aur. Ce vă costă să-mi promiteţi că n-o să vă atingeţi de femeile astea?

Ochii lui s-au oprit pe neaşteptate undeva deasupra capului meu.

— Aveţi o puşcă pe cinste, a zis el ca în treacăt, bătând mereu darabana în masă. Frumoasă puşcă. Mai acum câteva zile, când am fost pe la dumneavoastră – nu eraţi acasă – am admirat-o mult. Grozavă puşcă!

Am întors capul şi m-am uitat la puşcă.

— Da, nu-i rea, am lăudat-o şi eu. E de tip vechi, marca Gastine-Rennet. Am transformat-o abia anul trecut. Ia uitaţi-vă bine la ţevi.

— Nici vorbă, nici vorbă... Atunci am admirat mai ales ţevile. Grozavă puşcă... o adevărată comoară, nu alta.

Privirile noastre s-au întâlnit şi în colţul buzelor uriadnicului am zărit un zâmbet uşor, dar plin de înţeles. M-am ridicat de la locul meu, am scos puşca din perete şi m-am apropiat cu ea de Evpsihi Afrikanovici.

— Muntenii din Caucaz au obiceiul foarte frumos de a dărui oaspetelui obiectul pe care acesta îl laudă, i-am spus eu, prietenos. Deşi nu suntem munteni din Caucaz, vă rog să primiţi puşca aceasta ca amintire.

Uriadnicul s-a prefăcut ruşinat.

— Vai de mine, un lucru atât de minunat! Nu, nu, e un obicei prea generos!

Nu mi-a trebuit însă multă vreme ca să-l conving. A privit puşca, a pus-o cu grijă între genunchi şi a şters drăgăstos cu batista curată praful de pe trăgaci. M-am mângâiat întrucâtva cu gândul că arma a încăput cel puţin pe mâna unui amator şi cunoscător. Evpsihi Afrikanovici s-a ridicat grăbit să plece.

— Treaba n-aşteaptă, iar eu m-am cam întins la vorbă, a zis el, izbind tare cu piciorul în podea, ca să-şi pună galoşii. Când vă găsiţi pe aproape, vă rog mult să treceţi şi pe la mine.

— Şi cu Manuiliha cum rămâne, domnule şef? i-am amintit eu cu delicateţe.

— O să vedem, o să vedem... a mormăit el în doi peri. Uite ce am vrut să vă mai rog. Aveţi nişte ridichi excelente.

— Le-am cultivat chiar eu.

— Minunate ridichi! Hm, nevastă-mea, ştiţi, adoră legumele. Dacă s-ar putea... o legăturică...

— Cu plăcere, Evpsihi Afrikanovici. Socot că e de datoria mea... O să vă trimit chiar astăzi un coşuleţ şi daţi-mi voie să mai adaug şi

nişte untişor... Am un unt minunat.

— Mă rog, şi untişor... mi-a îngăduit uriadnicul. Iar muierilor ălora spuneţi-le că deocamdată le las pe loc. Numai să ştie, a ridicat el deodată glasul, că doar cu un bogdaproste nu scapă de mine. Iar acum, cu bine. Vă mulţumesc încă o dată pentru dar şi ospătare.

Şi-a ciocnit călcâiele milităreşte şi cu mersul greoi al omului sătul şi demn a pornit spre trăsurica lui, lângă care îl aşteptau respectuoşi şi cu căciula-n mână vătăşelul, primarul satului şi Iarmola.

IX

Evpsihi Afrikanovici s-a ţinut de cuvânt şi le-a lăsat în pace pentru un timp pe locatarele colibei din pădure. Dar între Olesia şi mine lucrurile s-au schimbat într-un mod brusc şi ciudat. În purtarea ei nu mai rămăsese nici urmă din duioşia încrezătoare şi naivă de mai înainte, în care se îmbinau cu atâta drăgălăşenie cochetăria unei fete frumoase cu ştrengăria vioaie de copil. Acum, în discuţiile noastre apărea un fel de stânjeneală... Ea se ferea cu un fel de teamă de subiectele interesante care oferiseră până atunci un orizont atât de larg curiozităţii ei.

Când mă duceam pe acolo, se apuca de lucru şi muncea cu încordare, cu o preocupare dârză, însă observam adesea că braţele i se lăsau deodată neputincioase de-a lungul genunchilor, iar ochii i se aţinteau în podea. Dacă în clipele acestea o strigam pe nume sau o întrebam ceva, tresărea, întorcându-şi spre mine faţa pe care citeam spaima şi străduinţa de a-mi înţelege cuvintele. Uneori, mi se părea că prezenţa mea o apasă şi o stinghereşte. Ceea ce nu se prea potrivea cu interesul atât de mare pe care-l stârnea numai cu câteva zile mai înainte orice observaţie, orice frază a mea... Nu-mi mai rămânea să cred decât că Olesia nu-mi ierta amestecul în povestea cu uriadnicul, care tulburase firea ei independentă. Dar nici presupunerea aceasta nu mă satisfăcea. Cum se putea ca o fată simplă, crescută în mijlocul pădurii, să fie atât de orgolioasă?

Aveam nevoie de o explicaţie, dar ea se ferea cu încăpăţânare de orice prilej prielnic pentru o discuţie sinceră. Plimbările noastre, pe care le făceam seara, încetaseră. În zadar îi aruncam, ori de câte ori mă pregăteam să plec, priviri pline de înţeles şi implorare. Se prefăcea că nu le înţelege. Prezenţa bătrânei, în ciuda surzeniei sale, mă stingherea.

Uneori, mă răzvrăteam împotriva propriei mele neputinţe şi împotriva obişnuinţei care mă îndemna s-o văd în fiecare zi. Nici nu bănuiam ce fire nevăzute, gingaşe, dar tari, îmi legau inima de fata aceasta fermecătoare, pe care nu o înţelegeam. Nu mă gândeam încă la dragoste, dar treceam prin starea de nelinişte premergătoare dragostei, plină de tot felul de senzaţii puternice, chinuitoare, de o tristeţe nelămurită. Oriunde mă aflam, orice făceam pentru a mă distra într-un fel sau altul, gândul îmi era la Olesia, întreaga mea fiinţă năzuia spre ea, amintirea glasului ei îmi strângea inima cu o durere uşoară şi dulce. Iar când venea seara, şedeam multă vreme lângă ea pe băncuţa scundă şi şubredă, simţind cu ciudă că sunt tot mai timid şi mai stângaci.

O dată, am stat astfel lângă Olesia aproape o zi întreagă. Îmi fusese rău de dimineaţă, dar nu-mi dădusem seama ce am. Spre seară, m-am simţit mai prost. Mi-era capul greu, îmi vâjâiau urechile, iar în creştet simţeam o durere surdă, neîntreruptă, de parcă mă apăsa mereu o mână moale, dar viguroasă. Gura mi se uscase şi prin tot trupul mi se revărsa un fel de slăbiciune care mă predispunea la lenevie şi mă făcea să simt în fiece clipă dorinţa de a căsca şi de a mă întinde. Ochii mă dureau, ca şi cum m-aş fi uitat ţintă, de aproape, la un obiect strălucitor.

În seara aceea, pe când mă întorceam târziu acasă, pe la jumătatea drumului m-au apucat deodată nişte frisoane îngrozitoare. De rău ce-mi era, aproape că nu vedeam drumul şi nu-mi dădeam seama încotro merg, clănţănind din dinţi şi clătinându-mă ca un om beat.

Nici acum nu ştiu cine m-a adus acasă. Şase zile am zăcut scuturat de friguri cumplite, caracteristice acestei regiuni. În timpul zilei boala parcă se mai potolea şi-mi recăpătăm cunoştinţa. Istovit, abia mă târam prin odaie. Genunchii mă dureau şi simţeam o slăbiciune cumplită. La orice mişcare mai bruscă, sângele îmi năvălea, fierbinte, la cap, şi toate obiectele din faţa ochilor mei se cufundau în beznă. Seara, însă, de obicei pe la ora şapte, accesele bolii se năpusteau asupra mea ca o furtună; culcat în pat, petreceam o noapte îngrozitoare, lungă cât un secol, ba tremurând de frig sub plapumă, ba cuprins de călduri insuportabile. De îndată ce aţipeam puţin, creierul meu înfierbântat era cuprins de fel de fel de visuri chinuitoare, ciudate şi absurde. În toate aceste năluciri vedeam lucruri mărunte, microscopice, care se îngrămădeau, agăţându-se unele de altele, într-un talmeş-balmeş îngrozitor. Ba

mi se năzărea că desfac nişte lăzi multicolore, cu forme stranii, şi scot cutii mici din altele mai mari, iar din cele mici altele şi mai mici, fără să pot pune capăt acestei munci nesfârşite, care mi se părea din ce în ce mai respingătoare. Ba pe dinaintea ochilor îmi treceau cu o iuţeală ameţitoare dungile lungi, viu colorate, ale tapetelor, pe care, în locul desenelor, vedeam cu o claritate uimitoare ghirlande întregi de chipuri omeneşti, uneori frumoase, blânde şi zâmbitoare, dar alteori îngrozitor de schimonosite, cu limbile scoase, cu dinţii rânjiţi şi rotindu-şi albul uriaş al ochilor. Apoi începeam cu Iarmola o discuţie abstractă, neobişnuit de încurcată. Argumentele pe care le aduceam şi unul şi altul erau tot mai subtile şi mai adânci. Diferitele cuvinte şi chiar literele căpătau pe neaşteptate o semnificaţie misterioasă, neînchipuit de profundă, şi mă cuprindea o teamă tot mai mare şi plină de dezgust în faţa forţei tainice şi supranaturale ce-mi storcea din creier, unul după altul, sofisme monstruoase, nelăsându-mă să curm discuţia de care mi-era de mult lehamite...

Era ca un vârtej clocotitor, alcătuit din siluete de oameni şi fiare, din peisaje, obiecte cu cele mai uluitoare forme şi culori, din cuvinte şi fraze, a căror semnificaţie o percepeam cu toate simţurile... Dar, ciudat, în acelaşi timp vedeam fără întrerupere şi cercul luminos pe care-l făcea pe tavan lampa cu abajurul verde ars pe margine. Şi nu ştiu de ce credeam că în cercul acesta nemişcat, cu marginile sinuoase, se ascunde o viaţă tăcută, monotonă, misterioasă şi înfricoşătoare, mai înfricoşătoare şi mai apăsătoare decât haosul înnebunitor al viselor mele.

Apoi mă trezeam, sau mai bine zis constatam deodată că sunt treaz, cunoştinţa îmi revenea aproape complet. Îmi dădeam seama că sunt în pat, că delirasem cu puţin mai înainte, însă cercul luminos de pe tavanul întunecat continua să mă sperie, ca o ameninţare sinistră şi ascunsă. Îmi întindeam mâna slăbită spre ceas şi descopeream cu nedumirire că toată succesiunea viselor mele hidoase nu durase mai mult de două-trei minute. „Doamne! Vor mai veni oare zorile?” mă gândeam cu disperare, mişcând capul pe pernele fierbinţi încoace şi-ncolo, cu buzele care-mi ardeau şi cu respiraţia grea şi întretăiată... Şi iar mă cuprindea moleşeala, creierul meu cădea iar pradă unui coşmar absurd şi după două minute mă trezeam din nou copleşit de o tristeţe de moarte.

După şase zile, trupul meu viguros, ajutat de chinină şi de infuzie

de patlagină, a biruit boala. Când m-am sculat din pat, abia mă ţineam pe picioare. Sănătatea, însă, îmi revenea cu o rapiditate parcă plină de nerăbdare. În creierul meu, obosit de cele şase zile de delir, lipsa gândurilor aducea o stare de lenevie plăcută. Mâncam cu o poftă de lup, şi trupul meu se întărea văzând cu ochii, sorbind prin toţi porii sănătate şi bucurie de viaţă. Pe zi ce trecea mă simţeam atras de coliba singuratecă din pădure mai mult decât oricând şi fiindcă nervii mei încă nu se vindecaseră pe deplin, ori de câte ori îmi aminteam de faţa şi glasul Olesiei, mă năpădea o înduioşare atât de mare, încât îmi venea să plâng.

X

Au mai trecut cinci zile şi mi-am revenit atât de mult, încât am putut să mă duc pe jos până la colibă, fără să obosesc. Când am ajuns în pragul uşii, inima a început să-mi bată, cuprinsă de teamă şi frământare. Nu o mai văzusem pe Olesia de aproape două săptămâni şi-mi dădeam seama foarte bine cât îmi era de apropiată şi de dragă. Am rămas câteva clipe cu mâna pe clanţă, abia stăpânindu-mi bătăile inimii, şi înainte de a împinge uşa, am închis chiar nehotărât ochii şi am stat câtva timp nemişcat.

E cu neputinţă să analizezi impresiile de felul acelora pe care le-am avut după ce am intrat în casă... Oare eşti în stare să-ţi aduci aminte de cuvintele rostite în primele clipe de întâlnire dintre mamă şi fiu, dintre soţ şi soţie, sau dintre doi îndrăgostiţi? Dacă le-ai aşterne întocmai pe hârtie, ai vedea că sunt frazele cele mai simple, cele mai obişnuite, ba chiar caraghioase. Dar fiecare cuvânt îşi are rostul lui şi ţi-e neînchipuit de scump, fiindcă e rostit de glasul cel mai drag din lume.

Mi-aduc aminte, da, mi-aduc aminte foarte limpede că Olesia şi-a întors repede faţa palidă spre mine, şi pe chipul ei fermecător, care-mi apărea cu totul nou, s-au oglindit într-o frântură de clipă: nedumerirea, spaima, neliniştea şi un zâmbet delicat, luminos, de dragoste... Bătrâna bombănea ceva, învârtindu-se în jurul meu, dar nu-i auzeam cuvintele de bun venit. Doar glasul Olesiei, ca o muzică plăcută, îmi vibră în urechi:

— Ce ţi s-a întâmplat? Ai fost bolnav? O, ce mult a slăbit, bietul de el!

Nu am fost multă vreme în stare să-i răspund. Stăteam tăcuţi, unul în faţa celuilalt, ţinându-ne de mână şi privindu-ne în ochi,

plini de bucurie. Am socotit totdeauna că aceste câteva clipe de tăcere au fost cele mai fericite din viaţa mea. Niciodată, nici mai înainte, nici după aceea nu m-am bucurat de o încântare atât de curată, de plină, de copleşitoare. Şi câte n-am citit în ochii mari şi întunecaţi ai Olesiei! Emoţia întâlnirii, mustrarea pentru lipsa mea îndelungată, mărturisirea plină de înflăcărare a dragostei... Am simţit că o dată cu această privire, ea îmi dăruia din toată inima, fără nicio condiţie şi fără nicio şovăială, întreaga ei fiinţă.

Ea a rupt cea dintâi farmecul care ne cuprinsese, arătându-mi-o pe Manuiliha cu o mişcare uşoară a pleoapelor. Ne-am aşezat alături şi Olesia a început să mă întrebe amănunţit, îngrijorată, de mersul bolii mele, de medicamentele pe care le luasem, de părerea doctorului (care venise de două ori din târguşor ca să mă vadă). Mi-a cerut în repetate rânduri să-i vorbesc de medic şi, din când în când, pe buzele ei apărea un zâmbet ironic.

— O, dac-aş fi ştiut că eşti bolnav! a exclamat ea cu o neînchipuită părere de rău, te-aş fi pus pe picioare într-o singură zi... Cum poţi să te dai pe mâna lor, când ei n-au habar de nimic? De ce n-ai trimis după mine?

M-am simţit stânjenit.

— Vezi tu... boala m-a pălit pe negândite... Şi-apoi n-am vrut să te necăjesc. În ultimul timp te-ai purtat atât de ciudat, de parcă ai fi fost mereu supărată pe mine, sau te-aş fi plictisit... Ascultă-mă, Olesia, am adăugat eu în şoaptă, ar trebui să stăm mai mult de vorbă... numai noi... mă înţelegi?

Ea şi-a coborât pleoapele în semn de încuviinţare, apoi a aruncat o privire temătoare spre bunica ei, şoptind repede:

— Da... Am vrut şi eu... Dar mai pe urmă... Ai puţină răbdare...

După apusul soarelui, Olesia m-a grăbit să plec.

— Hai mai repede, mai repede, mi-a spus ea, trăgându-mă de mânecă. Dacă te prinde umezeala, ţi se întoarce boala.

— Dar tu unde te duci? a întrebat-o Manuiliha, văzându-şi nepoata că se leagă grăbită la cap cu o basma cenuşie şi mare.

— Îl petrec puţin, a răspuns ea.

Vorbise cu un ton nepăsător, uitându-se pe fereastră, şi nu la bunica ei, dar în glasul ei am prins o uşoară enervare.

— Chiar te duci? a întrebat-o bătrâna, accentuând cuvintele.

Ochii scânteietori ai Olesiei s-au oprit pe faţa bătrânei.

— Da, mă duc! a răspuns ea, cu sfruntare. Cred că ne-am lămurit o dată... E treaba mea şi eu răspund.

— E-eeh! a exclamat bătrâna, cu năduf şi dojană.

A mai vrut să adauge ceva, dar a făcut un gest de lehamite, s-a îndreptat cu paşii ei tremurători spre colţul odăii şi s-a aplecat, gemând, deasupra unui coş.

Mi-am dat seama că discuţia aceasta scurtă era urmarea unor îndelungate certuri şi nemulţumiri. Pe când coboram pe cărarea spre pădure, am întrebat-o:

— Bunicii tale nu-i place că te plimbi cu mine? Nu-i aşa?

Ea a dat din umeri, necăjită.

— Te rog să nu te superi. Nu vrea... dar ce, nu pot să fac ce-mi place?

M-a cuprins deodată o dorinţă nestăpânită s-o dojenesc pentru asprimea ei din trecut.

— Aşadar, ai fi putut să rămâi singură cu mine şi înainte de boala mea, dar nu ai vrut... Dac-ai şti cât m-ai chinuit... Aşteptam, aşteptam cu atâta ardoare în fiecare seară că o să mă însoţeşti, iar tu păreai totdeauna distrată, plictisită, supărată... M-ai chinuit mult, Olesia!

— Destul, dragul meu... Hai să nu ne mai gândim la asta, m-a rugat ea, şi glasul ei îmi cerea parcă iertare.

— N-am vrut să-ţi aduc nicio învinuire, am spus doar aşa... Acum înţeleg tot ce s-a întâmplat... Chiar că-mi vine să râd când îmi aduc aminte! La început, credeam că te-ai supărat pe mine din cauza uriadnicului, şi m-am întristat foarte mult. Mi se părea că-ţi sunt atât de străin, încât ţi-e greu să primeşti de la mine chiar şi un simplu serviciu prietenesc... Asta m-a amărât cum nu-ţi închipui... Nici prin gând nu-mi trecea că toate astea se datorau bunicii tale...

Chipul Olesiei s-a îmbujorat.

— Ba nu se datora nicidecum bunicii! Eu n-am vrut-o! a strigat ea cu aprindere.

I-am privit dintr-o parte capul uşor înclinat, cu profilul pur şi gingaş, şi abia atunci mi-am dat seama că şi ea a slăbit în timpul acesta, şi în jurul ochilor i s-au aşternut umbre albăstrii. Simţindu-mi privirea, Olesia şi-a ridicat ochii spre mine, dar în aceeaşi clipă i-a coborât iar, întorcându-şi faţa cu un zâmbet ruşinat.

— De ce nu voiai, Olesia? Spune, am întrebat-o eu cu glasul sugrumat, apucând-o de mână şi silind-o să se oprească.

Tocmai ne aflam pe o cărare lungă, îngustă şi dreaptă ca o săgeată. Pini înalţi şi zvelţi se înălţau de ambele părţi, alcătuind un coridor uriaş ce se pierdea departe, sub bolta de crengi împletite şi

înmiresmate. Trunchiurile golaşe, scorojite, sclipeau în reflexele purpurii ale soarelui ce se stingea în apus...

— Spune, de ce nu voiai să mă petreci, Olesia, de ce? repetam eu în şoaptă, strângându-i mâna cu tot mai multă putere.

— Nu puteam... Mi-era teamă, a zis ea atât de încet, încât abia am auzit-o. Credeam că pot să scap de soarta mea... Dar acum... acum...

S-a oprit cu respiraţia tăiată, şi-a aruncat braţele pe neaşteptate în jurul gâtului meu, m-a strâns tare, şi pe buze am simţit arsura dulce a şoaptelor ei grăbite şi întretăiate.

— Acum mi-e totuna, mi-e totuna! Fiindcă te iubesc, dragul meu, fericirea mea, scumpul meu!

Se lipea de mine tot mai strâns şi sub mâinile mele simţeam freamătul trupului ei viguros şi fierbinte, iar pe piept, bătăile puternice ale inimii ei. Sărutările ei pătimaşe îmi pătrundeau în creierul încă slăbit de boală ca un vin ameţitor, şi începeam să-mi pierd cumpătul.

— Pentru numele lui dumnezeu, Olesia, destul... Lasă-mă, spuneam eu, străduindu-mă să-i desfac braţele din jurul gâtului meu. Acum m-a cuprins şi pe mine teama. Mă tem de mine însumi, lasă-mă.

Atunci şi-a ridicat spre mine faţa luminată de un zâmbet galeş.

— Nu te teme, dragul meu, a zis ea, cu o gingăşie şi îndrăzneală mişcătoare, care nu pot fi descrise. N-o să te învinuiesc niciodată de nimic. Nu voi fi geloasă, ori cu cine ai fi... Spune-mi doar atât: mă iubeşti?

— Te iubesc, da, te iubesc de multă vreme şi nespus de mult. Dar... nu mă mai săruta... N-o să mă mai pot stăpâni, ameţesc şi nu mai sunt în stare să răspund de faptele mele...

Dar buzele ei s-au lipit iar de buzele mele, îndelung şi chinuitor de dulce, şi mai mult i-am ghicit decât i-am auzit vorbele:

— Nu te teme şi nu te mai gândi la nimic... Ziua de azi e a noastră şi nimeni n-o să ne-o poată lua.

*

Noaptea aceea a fost ca un basm încântător şi fermecat. Răsărise luna şi smălţase în chip straniu pădurea, aşternând în beznă pete palid-albăstrii pe trunchiurile noduroase, pe crengile răsucite şi pe muşchiul moale ca un covor de pluş. Mestecenii albi şi subţiri se vedeau clar în noapte, cu frunzişul lor rar parcă acoperit cu văluri argintii şi străvezii. Pe alocuri, lumina nu

pătrundea deloc sub acoperământul des al crengilor de pin. Acolo domnea o beznă de nepătruns şi doar în mijlocul ei, prelingându-se de cine ştie unde, o rază strălucea în chip neaşteptat pe un şir de copaci, întinzând pe pământ o cărăruie îngustă, dreaptă, atât de luminoasă şi de frumoasă, de parcă ar fi fost aleea împodobită de zâne pentru marşul triumfal al lui Oberon şi al Titaniei. Înaintam îmbrăţişaţi prin legenda aceasta vie, plină de zâmbet, fără să scoatem o vorbă, copleşiţi de fericirea noastră şi de tăcerea pădurii care te înfiora.

— Dragul meu, am uitat de tot că trebuie să te grăbeşti spre casă. Ce rea sunt! Abia te-ai făcut bine şi eu te ţin atât de târziu în pădure.

Am îmbrăţişat-o, am îndepărtat basmaua de pe părul ei negru, des, şi m-am aplecat spre urechea ei, şoptind .

— Nu-ţi pare rău, Olesia? N-o să te căieşti?

Ea a clătinat încet din cap.

— Nu, nu... Orice s-ar întâmpla, n-o să-mi pară rău. Mă simt atât de bine...

— Dar trebuie să se întâmple neapărat ceva rău?

Am citit în ochii ei, o clipă, groaza mistică pe care o cunoşteam atât de bine.

— O, da, neapărat... Îţi aminteşti de dama de cruce de care ţi-am vorbit? Ei bine, dama aceea de cruce sunt eu. Mie mi se va întâmpla nenorocirea prezisă de cărţi... Ştii, tocmai voiam să te rog să nu mai vii pe la noi, însă te-ai îmbolnăvit şi nu te-am mai văzut două săptămâni... Şi-n vremea asta m-au cuprins un dor şi o tristeţe atât de mare, că aş fi dat orice numai să fiu lângă tine măcar o clipă... Atunci m-am hotărât. Mi-am zis că orice s-ar întâmpla, n-o să renunţ pentru nimic în lume la fericirea mea...

— Într-adevăr, Olesia, acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu mine, am şoptit eu, sărutându-i uşor tâmpla. Nu mi-am dat seama că te iubesc, până nu m-am îmbolnăvit şi nu te-am mai putut vedea. Se vede că a avut dreptate cel care a spus că despărţirea este pentru dragoste ca vântul pentru foc. Dragostea mică o stinge, dar pe cea mare o înteţeşte şi mai mult.

— Cum ai spus? Mai zi o dată, te rog, încă o dată, m-a rugat ea, foarte atentă.

Am repetat dictonul spus de nu ştiu cine. Ea a stat câteva clipe gânditoare şi după mişcarea buzelor am ghicit că îmi repeta cuvintele.

M-am uitat îndelung la obrazul ei palid, lăsat pe spate, la ochii ei mari, negri, în care licăreau reflexele razelor lunii şi presimţirea nelămurită a unei nenorociri apropiate mi s-a furişat pe neaşteptate în suflet ca un fior rece.

XI

Povestea naivă şi fermecătoare a dragostei noastre a durat aproape o lună şi chiar şi astăzi, pe lângă chipul încântător al Olesiei, în sufletul meu trăiesc la fel de viu înserările sângerii, scăldate în razele asfinţitului, dimineţile înrourate, cu mireasma lor de ghiocei şi de miere, pline de prospeţime şi de ciripit răsunător de păsări, zilele calde, toropitoare de iunie... În toată vremea asta nu am ştiut ce-i plictiseala, nu am simţit nici oboseală şi nici veşnica mea pasiune pentru viaţa de hoinar. Lumina, căldura, bucuria conştientă a vieţii şi dragostea liniştită, sănătoasă, senzuală, mă desfătau ca pe un zeu păgân sau ca pe un animal tânăr şi viguros.

După însănătoşirea mea, bătrâna Manuiliha se făcuse atât de nesuferită, mă întâmpina cu atâta mânie făţişă şi zdrăngănea cu atâta înverşunare oalele de pe sobă cât timp mă aflam în colibă, încât preferam să ne întâlnim seara în pădure... Farmecul verde, majestos, al codrului împodobea ca un cadru preţios dragostea noastră lipsită de griji.

Pe zi ce trecea, descopeream cu tot mai multă uimire că Olesia – care crescuse în mijlocul pădurii şi nici nu ştia măcar să citească – dovedeşte în multe împrejurări sensibilitate, delicateţe şi un tact deosebit, înnăscut. Dragostea – în sensul ei direct, grosolan, are totdeauna laturi urâte, care constituie chinul şi ruşinea firilor sensibile, înclinate spre frumos. Dar Olesia ştia să le evite cu atâta virtuoasă simplitate, încât legătura noastră nu a fost pângărită niciodată de vreo asociere nelalocul ei sau de vreo clipă de cinism.

Treptat, se apropia timpul plecării mele. La drept vorbind, îmi terminasem obligaţiile de serviciu la Perebrod şi amânam cu bună ştiinţă ziua întoarcerii mele în oraş. Olesiei nu-i spusesem încă nicio vorbă, temându-mă chiar să-mi închipui cum va primi vestea plecării mele. În general, mă aflam într-o situaţie grea. Obişnuinţa prinsese în mine rădăcini foarte adânci. S-o văd zilnic pe Olesia, să-i aud glasul drag şi râsul voios, să simt farmecul duios al mângâierilor ei, devenise pentru mine mai mult decât o necesitate.

În puţinele zile, când vremea proastă nu ne îngăduia să ne vedem, mă simţeam parcă pierdut, lipsit de tot ceea ce era mai important în viaţa mea. Orice treabă mă plictisea, mi se părea inutilă, şi întreaga mea fiinţă năzuia spre pădure, căldură, lumină, spre chipul drag al Olesiei.

Mă gândeam tot mai des s-o iau de nevastă, deşi la început căsătoria cu ea îmi apărea doar arareori ca singura soluţie posibilă şi cinstită a legăturii noastre. Un singur amănunt mă speria şi mă oprea: nu îndrăzneam nici măcar să-mi închipui cum va arăta Olesia îmbrăcată într-o rochie la modă, stând de vorbă în salon cu soţiile colegilor mei, smulsă din cadrul de vrajă al bătrânei păduri pline de legende şi de puteri tainice.

Dar cu cât se apropia ziua plecării mele, cu atât mai mult mă cuprindeau tristeţea şi groaza de singurătate. Hotărârea de a mă căsători cu ea mi se întărea pe fiecare zi în suflet şi până la urmă nu mai vedeam în ea o provocare cutezătoare a societăţii. Nu s-au însurat oare oameni onorabili şi învăţaţi cu croitorese, cu servitoare, şi au trăit minunat, binecuvântând până la sfârşitul zilelor lor soarta care-i îndemnase să ia această hotărâre? încercam eu să mă consolez. De ce să fiu eu mai nefericit decât alţii?”

O dată, pe la mijlocul lui iunie, pe seară, o aşteptam ca de obicei la cotitura cărării din pădure, lângă nişte tufişuri de păducel înflorit. I-am recunoscut de departe pasul uşor şi iute.

— Bună ziua, iubitul meu, a zis ea, îmbrăţişându-mă şi respirând greu. Pesemne că mă aştepţi de mult? Abia am izbutit să scap... M-am războit cu bunica.

— Tot nu s-a potolit?

— Nici gând! „O să te nenoroceşti din pricina lui, zice ea... Se satură de tine şi te părăseşte. Nu te iubeşte deloc...”

— De mine vorbea?

— De tine, dragul meu... Dar eu n-o iau în seamă.

— Ştie totul?

— Nu sunt sigură... Cred că ştie. De altfel, nu vorbesc niciodată cu ea de asta, dar pesemne că bănuieşte. Hai s-o lăsăm în plata domnului şi să mergem.

A rupt o crenguţă cu flori bogate, albe, şi-a înfipt-o în păr şi am pornit încet pe cărarea trandafirie sub razele soarelui ce sta să apună.

În ajun, noaptea, hotărâsem ca în ziua aceea să-mi descarc sufletul. Dar o sfială ciudată îmi încleştase gura. Mă întrebam dacă

Olesia o să mă creadă când îi voi spune de plecarea mea şi de căsătorie. N-o să i se pară că propunerea mea ţintea doar să domolească prima durere pe care i-o pricinuiam? „Când ajungem la arţarul cu trunchiul zdrelit, o să-i vorbesc”, m-am hotărât eu. Dar când am ajuns acolo şi, palid de emoţie, îmi trăgeam suflarea ca să-i vorbesc, mi-am pierdut curajul, m-au apucat nişte bătăi de inimă iuţi şi dureroase şi mi-am simţit gura încleştată. „Douăzeci şi şapte este numărul meu norocos, mi-am zis după câteva minute. Să număr până la douăzeci şi şapte şi...” Număram în minte, dar când ajungeam la douăzeci şi şapte, nu mă puteam hotărî. „Nu, mi-am spus eu în cele din urmă, e mai bine să număr până la 60. O să fie un minut întreg şi atunci neapărat că, neapărat că...”

— Ce ai astăzi? m-a întrebat Olesia. Te gândeşti la ceva neplăcut? Ce s-a întâmplat?

Atunci am început să vorbesc, dar cu un ton de care-mi era şi mie scârbă, cu o nepăsare artificială, nefirească, de parcă ar fi fost vorba de un lucru de nimic.

— Într-adevăr, e o mică neplăcere... Ai ghicit, Olesia... Vezi tu, am terminat ce aveam de făcut aici, şi şefii mei mă cheamă la oraş.

I-am aruncat o privire piezişă. A pălit, şi buzele au început să-i tremure, dar nu a spus nimic. Câteva minute am mers alături, tăcuţi. Greierii ţârâiau pătrunzător în iarbă, iar de undeva, de departe, se auzea scârţâitul monoton şi aspru al unui cristei.

— Tu înţelegi, sunt convins, Olesia, că nu pot rămâne aici şi nici slujbei nu-i pot da cu piciorul, am început eu iar.

— Nu... Nici vorbă... Ce pot să spun, a zis ea, liniştită în aparenţă, însă cu o voce atât de surdă şi fără de viaţă, încât m-am îngrozit. Dacă-i vorba de serviciu, negreşit... Trebuie să pleci.

S-a oprit lângă un copac şi s-a sprijinit cu spatele de el. Stătea, palidă, cu braţele atârnând fără vlagă de-a lungul trupului, pe buze cu un zâmbet jalnic, chinuitor. Paloarea ei m-a înspăimântat. M-am apropiat de ea repede şi i-am strâns mâinile cu putere.

— Olesia... Ce-i cu tine? Olesia... draga mea!

— Nu-i nimic... Iartă-mă... O să-mi treacă. Aşa... Mi-a venit ameţeală...

A făcut un efort şi a pornit mai departe, fără să-şi retragă mâna dintr-a mea.

— Olesia, de ce mă crezi atât de rău? am mustrat-o eu. Să-ţi fie ruşine! Crezi că aş putea într-adevăr să plec şi să te părăsesc? Nu, draga mea. Ţi-am vorbit de asta, tocmai din cauză că vreau să mă

duc chiar astăzi la bunica ta să te cer de soţie.

Împotriva tuturor aşteptărilor, Olesia nu s-a mirat aproape deloc.

— Soţia ta? A clătinat ea încet şi cu tristeţe din cap. Nu, Vanecika, dragul meu, asta nu e cu putinţă.

— De ce, Olesia? Spune, de ce?

— Nu, nu... Doar îţi dai şi tu seama că ar fi caraghios chiar şi numai să ne gândim la aşa ceva. Ce nevastă ţi-aş fi eu? Tu eşti boier, om deştept, cu carte, pe când eu? Nu ştiu nici măcar să citesc, nu ştiu să mă port... O să te fac doar de râs...

— Astea-s prostii! i-am întors eu vorba cu înflăcărare. Peste şase luni nici n-o să te mai recunoşti. Nici nu bănuieşti câtă inteligenţă înnăscută şi cât spirit de observaţie ai. O să citim împreună multe cărţi bune, o să cunoaştem oameni cumsecade, deştepţi, o să vedem împreună toată lumea asta largă, Olesia... O să mergem până la bătrâneţe, până la moarte mână în mână, aşa cum mergem acum şi n-o să-mi fie ruşine cu tine, ba chiar o să mă mândresc cu tine şi-o să-ţi fiu recunoscător!

La vorbele mele înflăcărate, Olesia a răspuns cu o strângere de mână recunoscătoare, dar a stăruit în hotărârea ei.

— Dac-ar fi numai atât! Poate că nu ştii încă, nu ţi-am spus niciodată... N-am tată... Sunt copil din flori...

— Destul, Olesia... Asta mă interesează mai puţin decât orice. Cum să-mi pese de familia ta, când tu-mi eşti mai dragă decât tatăl şi mama mea, mai dragă decât lumea întreagă? Astea-s fleacuri, vorbe fără temei!

Ea şi-a lipit, plină de tristeţe, umărul de umărul meu.

— Iubitul meu... Ar fi fost mai bine dacă nu am fi vorbit de asta... Eşti tânăr, liber... Crezi că m-ar răbda inima să te leg de mâini şi de picioare pe toate viaţa? Dacă mai târziu o să-ţi placă alta? O să mă urăşti, o să blestemi ziua şi ceasul când m-am învoit să te urmez. Nu te supăra, dragul meu! a exclamat ea, rugătoare, văzând după faţa mea că nu-mi plăceau vorbele ei. Nu vreau să te jignesc, mă gândesc numai la fericirea ta. Şi-apoi, ai uitat-o pe bunica. Gândeşte-te şi tu, ar fi frumos din partea mea s-o părăsesc?

— La urma urmei... o să se găsească un loc la noi şi pentru ea, am zis eu (mărturisesc că la gândul bunicii nu m-am simţit deloc în apele mele). Şi dacă n-o vrea să stea cu noi, nu-i nimic, în orice oraş există nişte case... care se cheamă aziluri... unde bătrânii se bucură de linişte şi sunt bine îngrijiţi...

— Cum te poţi gândi la aşa ceva? Ea n-o să-şi părăsească

pădurea în ruptul capului. Se teme de oameni.

— Atunci, Olesia, fă cum crezi tu că e mai bine. Ai de ales între mine şi bunica ta. Dar să ştii că fără tine o să-mi fie scârbă de viaţă.

— Dragostea mea! a zis ea, cu o duioşie de nedescris. Îţi mulţumesc pentru cuvintele acestea... Mi-ai încălzit inima... Dar n-o să te iau de bărbat... Mai bine vin să stau aşa cu tine, dacă nu m-alungi... Însă nu te grăbi, şi, te rog, să nu mă grăbeşti nici pe mine. Dă-mi răgaz două zile, să mă gândesc... Trebuie să vorbesc şi cu bunica.

— Ascultă, Olesia, nu cumva te temi iar... de biserică? am întrebat-o eu, bănuind că asta ar putea s-o reţină.

Poate că ar fi trebuit, de fapt, să încep cu întrebarea aceasta. Aproape în fiecare zi o mustram, străduindu-mă s-o fac să înţeleagă absurditatea convingerii sale, că neamul ei ar fi blestemat pentru puterea iluzorie de a face vrăji. În fond, în fiecare intelectual rus există dorinţa de a lumina oamenii din popor. Obiceiul acesta îl avem în sânge, ni l-a insuflat întreaga literatură rusă din ultimele decenii. Cine ştie, poate dacă Olesia ar fi fost o habotnică, ar fi respectat cu scrupulozitate posturile şi nu ar fi lipsit de la nicio slujbă, aş fi ironizat-o (într-o oarecare măsură, fiindcă am fost totdeauna un om credincios) pentru religiozitatea ei şi aş fi încercat să dezvolt în ea simţul critic. Dar ea mărturisea cu o naivitate şi cu o convingere de neclintit legătura ei cu forţele oculte şi înstrăinarea de dumnezeu, pe care chiar se temea să-l pomenească.

Mă străduiam în zadar să-i zdruncin superstiţiile. Toate argumentele logice, toate ironiile mele, uneori brutale şi răutăcioase, se sfărâmau de convingerea ei supusă că are o menire misterioasă şi fatală.

— Te temi de biserică, Olesia? am întrebat-o eu încă o dată.

Ea şi-a aplecat, tăcută, capul.

— Crezi că dumnezeu nu te va primi? am urmat eu tot mai înflăcărat. Crezi că n-o să fie milostiv cu tine? Cel care, deşi cârmuia milioane de îngeri, a coborât pe pământ ca să moară de o moarte îngrozitoare, ruşinoasă, pentru izbăvirea tuturor oamenilor? Cel care n-a dispreţuit căinţa ultimei dintre femei şi a făgăduit unui tâlhar şi ucigaş că va fi în aceeaşi zi cu el în rai?

Toate acestea i le mai spusesem Olesiei, dar în ziua aceea nici n-a vrut să m-asculte. Cu o mişcare iute, şi-a scos basmaua de pe cap, a făcut-o ghem şi mi-a aruncat-o în obraz. Am început să ne hârjonim. Am încercat să-i iau din păr crenguţa înflorită, ea s-a

împotrivit, a căzut, trăgându-mă după ea, râzând plină de bucurie şi întinzându-mi buzele umede şi dragi...

Târziu, noaptea, după ce ne-am luat rămas bun şi ne-am îndepărtat unul de celălalt, i-am auzit deodată glasul:

— Vanecika! Stai o clipă... Vreau să-ţi spun ceva!

Am pornit în întâmpinarea ei. Olesia a venit în fugă la mine. Pe cer plutea secera subţire şi argintie a craiului nou, şi la lumina lui palidă am văzut ochii Olesiei plini de lacrimi mari.

— Ce-i cu tine? am întrebat-o neliniştit.

Mi-a apucat mâinile şi a început să le sărute, pe rând.

— Dragul meu, cât eşti de bun! Cât eşti de bun! a zis ea cu voce tremurătoare. Mergeam şi mă gândeam la tine că mă iubeşti atât de tare. Şi-atunci m-a copleşit dorinţa să fac ceva care să te bucure foarte, foarte mult.

— Olesia... Fetiţa mea scumpă, linişteşte-te...

— Spune-mi, a urmat ea, ai fi mulţumit dacă m-aş duce o dată la biserică? Dar să-mi spui adevărul, adevărul adevărat.

Am rămas câteva secunde pe gânduri. În minte mi-a răsărit deodată un gând superstiţios: dar dacă din pricina asta o să se întâmple o nenorocire?

— Pentru ce taci? Spune mai repede, te-ar bucura sau ţi-ar fi totuna?

— Ce să zic, Olesia? am început eu, tărăgănat. Cred că mi-ar face plăcere. Doar ţi-am spus de atâtea ori că nu-i nimic dacă un bărbat nu crede în dumnezeu, are îndoieli, ba chiar râde pe socoteala religiei... dar o femeie... O femeie trebuie să fie evlavioasă, să creadă, fără să întrebe. În încrederea plină de simplitate şi duioşie cu care ea cere ocrotirea lui dumnezeu găsesc totdeauna ceva mişcător, feminin şi frumos.

Am tăcut. Olesia tăcea şi ea, cu capul alipit de pieptul meu.

— Dar pentru ce m-ai întrebat? am iscodit-o eu, curios.

Ea a tresărit.

— Aşa... Fără pricină... Nu mă lua în seamă. La revedere, scumpul meu. Te aştept mâine.

A dispărut. Am mai rămas multă vreme cu ochii aţintiţi în întuneric, ascultând zgomotul paşilor ei iuţi, care se tot îndepărtau. În clipa aceea m-a cuprins o presimţire îngrozitoare. M-a năpădit dorinţa nestăvilită să fug după ea, s-o ajung din urmă şi s-o rog, s-o implor, iar dacă va fi nevoie chiar să-i pretind să nu se ducă la biserică. Însă mi-am stăpânit pornirea neaşteptată şi-mi amintesc

că, pe când mă îndreptam spre casă, chiar am zis cu glas tare:

„Dragul meu Vanecika, mi se pare că te-ai molipsit şi tu de superstiţii”.

O, doamne! Pentru ce nu am dat atunci ascultare acestei porniri nedesluşite a inimii, care – acum sunt ferm convins – nu greşeşte niciodată în presimţirile ei tainice.

XII

A doua zi tocmai se sărbătorea sfânta treime, care în anul acela cădea în ziua marelui martir Timofei, când, potrivit legendelor populare, dacă va fi secetă, apar semne prevestitoare. Satul Perebrod avea biserică, dar nu avea parohie. Din când în când, în timpul postului şi de marile sărbători, venea să slujească aici preotul din satul Volcie.

În ziua aceea am fost nevoit să plec pentru nişte treburi de serviciu într-un târguşor din apropiere. Am pornit călare, dimineaţa pe la ora opt, pe vreme răcoroasă. Pentru astfel de drumuri îmi cumpărasem mai demult un armăsar scund, de vreo şase-şapte ani, din rasa locală, nu prea arătoasă, care fusese însă îngrijit cu foarte multă dragoste de vechiul său proprietar, hotarnicul judeţului. Armăsarul se numea Tarancik. Mă ataşasem mult de animalul acesta simpatic, cu picioare subţiri, dar viguroase, cu o coamă lăţoasă, de sub care apăreau, supăraţi şi neîncrezători, doi ochişori scânteietori, şi cu nişte buze puternice şi energice. Culoarea lui era destul de rară şi de caraghioasă: avea trupul cenuşiu ca de şoarece şi numai pe crupă nişte pete albe şi negre...

Trebuia să străbat tot satul. Piaţa mare, plină de verdeaţă, care se întindea de la biserică la cârciumă, era înţesată de şiruri de căruţe ale ţăranilor din satele dimprejur – Voloşa, Pecealovka şi Zulna, care-şi aduseseră cu prilejul sărbătorii nevestele şi copiii. Printre ele mişunau o mulţime de oameni. În ciuda orei timpurii şi a dispoziţiilor stricte, unii se şi îmbătaseră (în zilele de sărbătoare şi în timpul nopţii, fostul cârciumar Strul vindea rachiu într-ascuns). După zăpuşeala fără o adiere de vânt îţi dădeai seama că o să fie o căldură înăbuşitoare. Pe cerul încins, parcă acoperit cu o pâclă argintie, nu vedeai un nor.

După ce mi-am terminat treburile în târguşor, am luat în grabă o gustare la han. Am mâncat ştiucă umplută, am băut o bere tulbure foarte proastă şi am pornit spre casă. Dar când am trecut pe lângă

fierărie, mi-am amintit că pe Tarancik îl bătea de mult potcoava de la piciorul stâng din faţă şi m-am oprit să i-o prindă, ceea ce mi-a mai răpit un ceas şi jumătate. Aşa că atunci când m-am apropiat de satul Perebrod, se făcuse ora patru sau cinci după-amiază.

Piaţa era plină de oameni beţi, care ţipau pe întrecute. Curtea şi treptele de la intrarea cârciumii erau înţesate de lume; clienţii se îmbrânceau şi se striveau între ei. Ţăranii din Perebrod se amestecaseră cu cei veniţi din alte sate, care şedeau pe iarbă, în umbra căruţelor. Pretutindeni se zăreau capete lăsate pe spate şi sticle ridicate în sus. Nu mai era niciunul treaz. Beţia ajunsese la limita la care ţăranul îşi arată bucuros şi plin de mândrie starea lui de ameţeală, când toate mişcările sale devin greoaie şi exagerate, când, de pildă, în loc să dea afirmativ din cap, se apleacă, lăsându-se cu totul pe vine, şi, pierzându-şi deodată echilibrul, se prăvale neputincios înapoi. Copiii se hârjoneau şi se jucau printre picioarele cailor, care-şi mestecau nepăsători fânul. Ici-colo, câte o muiere, şi ea abia ţinându-se pe picioare, îşi trăgea de mânecă, plângând şi înjurând, bărbatul ce se opintea din răsputeri, beat criţă... Lângă un gard, vreo douăzeci de ţărani şi de muieri îl înconjuraseră pe un cântăreţ orb, şi glasul tremurător şi fonf, de tenor, al acestuia, însoţit de bâzâitul monoton al instrumentului său, se desprindea din vuietul mulţimii. Încă de departe am auzit cuvintele cunoscute ale cântecului:

Alelei cum ard în zare
Norii sângerii,
Alelei că mulţi s-adună
Turcii osmanlâi.

Mai departe cântecul spunea că turcii, când au văzut că nu pot lua cu asalt mânăstirea din Pociaiev, s-au hotărât s-o cucerească prin şiretlic. În acest scop, au trimis, chipurile, ca dar, mânăstirii, o lumânare uriaşă, umplută cu praf de puşcă. Lumânarea a fost adusă cu douăsprezece perechi de boi. Călugării, bucuroşi, au vrut s-o aprindă în faţa icoanei maicii domnului din Pociaiev, dar dumnezeu nu a îngăduit să se săvârşească mişelia pusă la cale.

Au văzut în vis poruncă
Să nu ia lumânarea,
Ci s-o ducă hăt în luncă,

Să pună pe ea securea.

Şi astfel călugării:

Au dus lumânarea-n luncă
Şi au pus pe ea securea;
Hăt zbura praful de puşcă,
Risipindu-se aiurea...

Văzduhul încins duhnea a rachiu, ceapă, cojoace de oaie, mahorcă tare şi a sudoare de trupuri murdare. Deşi mă strecuram cu greu prin mulţime, abia stăpânindu-l pe Tarancik, care-şi smucea mereu capul, am băgat de seamă că de peste tot mă petreceau priviri obraznice, curioase şi duşmănoase. Împotriva obiceiului, niciunul nu-şi scotea căciula din cap, iar zarva parcă se potolise o dată cu apariţia mea. Pe neaşteptate, chiar în mijlocul mulţimii, a izbucnit strigătul răguşit al unui beţiv. Nu am înţeles ce spunea, dar, ca răspuns, am auzit hohote de râs înfundate. Speriată, o femeie a încercat să-l potolească pe scandalagiu:

— Mai încet, dobitocule... Ce urli aşa! O s-audă...

— Şi dac-aude, ce-i? a zis cu îndrăzneală ţăranul. Ce, mi-e şef mie? Numai în pădure, la... aia a lui...

*

Fraza dezgustătoare, lungă şi îngrozitor de murdară, urmată de o explozie de râs, a rămas parcă suspendată în aer. Am întors repede calul, strângând mânerul biciului, cuprins de furia aceea turbată, care nu-ţi mai îngăduie să vezi nimic, să te gândeşti la nimic, să te temi de nimic. În clipa aceea m-a fulgerat un gând chinuitor. „Asta mi s-a mai întâmplat cândva, cu mulţi ani în urmă... Soarele dogorea ca şi astăzi... Piaţa uriaşă era tot atât de plină de oameni zgomotoşi... Tot aşa m-am sucit pe loc, cuprins de furie turbată... Dar unde s-a întâmplat? Când? Când?” Am lăsat biciul în jos şi am pornit în galop spre casă.

Iarmola a ieşit agale din bucătărie şi a luat calul în primire, zicându-mi grosolan:

— În odaie aşteaptă conţopistul de la moşia Marinovka.

Mi s-a părut că vrea să mai spună ceva neplăcut şi foarte însemnat pentru mine. Ba chiar mi s-a părut că descopăr pe chipul lui un zâmbet răutăcios. M-am oprit dinadins în uşă, aruncându-i o privire provocătoare, însă el nu se mai uita la mine, ci se îndepărta,

trăgând de căpăstru calul care păşea uşor înainte cu gâtul întins.

În odaia mea l-am găsit pe conţopistul de la moşia învecinată, Nikita Nazarâci Mişcenko. Era îmbrăcat cu o haină gri cu carouri roşii, uriaşe, cu pantaloni strâmţi de culoarea albăstrelelor, şi la gât avea o cravată de un roşu aprins. Părul lui pomădat, cu cărarea la mijloc, mirosea atât de tare a liliac că te trăsnea. Când m-a văzut, a sărit de pe scaun şi a început să se încline cu un zâmbet care-i dezgolea gingiile palide.

— Am onoarea să vă salut, a început el prietenos. Mă bucur foarte mult că vă văd... Vă aştept de când s-a terminat slujba. Nu v-am mai întâlnit de mult. Chiar că mi se făcuse dor de dumneavoastră. Pentru ce nu mai treceţi pe la noi? Domnişoarele noastre din Stepani cam râd pe socoteala dumneavoastră.

Şi parcă amintindu-şi pe neaşteptate de ceva, a izbucnit într-un hohot de râs.

— Ce mai haz a fost astăzi! a exclamat el, înăbuşindu-se de râs. Ha – ha – ha – ha... Credeam că mor de râs!...

— Ce s-a întâmplat? Ce haz a fost? l-am întrebat eu brutal, fără să-mi ascund nemulţumirea.

— După slujbă, s-a stârnit aici un scandal grozav, a urmat Nikita Nazarâci, înecându-se în hohote de râs. Fetele din Perebrod... Zău că nu mai pot... Fetele din Perebrod au prins în piaţă o vrăjitoare... Bineînţeles că aşa o socot ele, din prostie... Şi i-au tras o papară!... Au vrut s-o ungă cu catran, dar le-a scăpat din mâini şi-a şters-o...

Prin minte mi-a fulgerat un gând înfricoşător. M-am repezit la conţopist şi fără să-mi dau seama de ce fac, mi-am înfipt mâna în umărul lui.

— Ce tot bâigui?! am urlat eu. Nu mai necheza aşa, lua-te-ar dracul! Despre ce vrăjitoare vorbeşti?

El a amuţit deodată şi s-a holbat la mine cu ochii mari şi speriaţi.

— Eu... eu... zău că nu ştiu, a îngăimat el, fâstâcit. Mi se pare, una Samuiliha... Manuiliha... sau... daţi-mi voie... fata uneia Manuiliha. Ţăranii flecăreau, dar mărturisesc că n-am reţinut...

L-am silit să-mi povestească din fir în păr tot ce auzise şi văzuse. Vorbea fără şir, încurcându-se în amănunte, şi eu îl întrerupeam în fiecare clipă cu întrebări nerăbdătoare, cu exclamaţii, aproape cu ocări. Din povestirea lui nu am înţeles mare lucru; abia după două luni am reconstituit întâmplarea aceea blestemată din spusele soţiei şefului ocolului silvic care fusese şi ea în ziua aceea la liturghie şi văzuse totul cu ochii ei.

Presimţirea nu mă înşelase. Olesia îşi biruise teama şi se dusese la biserică. Deşi ajunsese abia pe la jumătatea slujbei şi se oprise lângă uşă, venirea ei fusese observată numaidecât de toţi ţăranii aflaţi înăuntru. În tot timpul slujbei, femeile şoptiseră între ele, uitându-se mereu înapoi.

Totuşi, Olesia avusese destulă tărie să rămână până la sfârşit. Poate că nu-şi dăduse seama de adevăratul înţeles al privirilor duşmănoase, poate că le nesocotise din mândrie. Oricum, când a ieşit afară, lângă gard au înconjurat-o o mulţime de muieri care strângeau tot mai mult cercul în jurul ei. La început, s-au mulţumit s-o privească tăcute pe fata lipsită de apărare, care se uita speriată în jur, apoi au împroşcat-o cu batjocuri grosolane, cu ocări însoţite de râsete, şi, mai la urmă, vorbele lor se contopiseră într-un urlet nestăvilit din care nu mai puteai să desluşeşti nimic, dar care aţâţa şi mai mult mulţimea dezlănţuită. De câteva ori, Olesia a încercat să răzbată prin cercul acesta viu şi înfricoşător, însă fusese mereu împinsă îndărăt, în mijlocul lui. Şi, deodată, vocea stridentă a unei bătrâne a urlat din spatele mulţimii: „S-o ungem cu catran, târfa!” (Se ştie că în Ucraina, dacă ungi cu catran chiar şi numai poarta casei unei fete, este cea mai mare ocară care i se poate aduce şi care nu se şterge niciodată.) Aproape în aceeaşi secundă, pe deasupra capetelor muierilor turbate a apărut o găleată cu catran şi o bidinea, care treceau din mână în mână.

Atunci, Olesia, cuprinsă de furie, groază şi disperare, s-a năpustit atât de năprasnic asupra celei dintâi dintre femeile care-i tăiau calea, încât a doborât-o la pământ. S-a iscat pe loc o înghesuială neînchipuită şi zeci de trupuri s-au rostogolit într-un vălmăşag turbat. Olesia a izbutit ca prin minune să scape de acolo şi s-o ia la fugă pe drum, fără basma, cu îmbrăcămintea zdrenţuită, prin care i se întrezărea pe alocuri trupul gol. O dată cu ocările, huiduielile şi hohotele de râs, zburau după ea şi pietre. Ba, destul de mulţi au pornit chiar în urmărirea ei, dar s-au lăsat curând păgubaşi... După ce a alergat vreo cincizeci de paşi, Olesia s-a oprit, şi-a întors faţa palidă şi însângerată spre mulţimea sălbăticită şi a strigat atât de tare, încât în piaţă s-a auzit răspicat fiecare cuvânt:

— Bine...! N-o să uit asta! O să mi-o plătiţi voi cu vârf şi-ndesat!

După cum îmi povestea mai târziu soţia şefului silvic, ameninţarea fusese rostită cu o ură atât de sălbatică şi cu un glas atât de hotărât şi de profetic, încât mulţimea a înmărmurit o clipă, dar numai o clipă, fiindcă ocările au izbucnit din nou.

Repet că multe amănunte ale acestei întâmplări le-am aflat abia mai târziu. Atunci nu am avut putere şi nici răbdare să ascult până la capăt istorisirea lui Mişcenko. Mi-a venit în minte pe neaşteptate că Iarmola nu apucase încă să scoată şaua de pe cal, şi, fără să-i mai spun o vorbă conţopistului înmărmurit, m-am repezit în curte. Într-adevăr, Iarmola îl ducea pe Tarancik de-a lungul gardului. I-am pus repede zăbala, am strâns chingile şi, pe ocolite, ca să nu mai trec din nou prin mulţimea de oameni beţi, am pornit în galop spre pădure.

XIII

Nu pot să descriu starea în care mă aflam în timpul acestui galop nebunesc. În unele clipe uitam cu totul unde mă găsesc şi pentru ce alerg aşa în goana calului. Nu mai aveam decât conştiinţa tulbure că se petrecuse ceva ireparabil, absurd şi îngrozitor, conştiinţă asemănătoare cu neliniştea grea şi lipsită de temei, care-l cuprinde uneori pe om, când se zbate într-un coşmar pricinuit de friguri. În acelaşi timp, oricât ar părea de ciudat, nu-mi ieşea din minte glasul fonf, dogit al cântăreţului orb care cânta în tact cu ropotul calului:

Alelei că mulţi s-adună
Turcii osmanlâi.

Când am ajuns pe cărarea ce ducea drept spre coliba Manuilihăi, am descălecat de pe calul înspumat şi l-am luat de căpăstru. Din pricina căldurii şi a goanei mele, sângele îmi vâjâia în urechi, împins parcă de o pompă uriaşă, nevăzută.

L-am legat pe Tarancik de gard şi am intrat în colibă. Întâi mi s-a părut că Olesia nu era acasă şi un fior m-a trecut din creştet până-n tălpi, dar după o clipă, am văzut-o întinsă pe pat, cu faţa spre perete, cu capul ascuns în perne. Când a auzit uşa deschizându-se, nici nu a întors capul.

Manuiliha, care şedea lângă ea, s-a ridicat cu greu în picioare, făcându-mi semne furioase cu mâna.

— Mai încet! Potoleşte-te, afurisitule! a şoptit ea, ameninţătoare, apropiindu-se de mine. Apoi, aţintindu-mă cu ochii ei spălăciţi şi reci, a şuierat furioasă: Ce zici? Eşti mulţumit de ce-ai făcut?

— Ascultă, bătrâno, i-am răspuns eu cu asprime. Acum nu-i

timpul de mustrări. Ce-i cu Olesia?

— Sst... Mai încet! E leşinată, asta-i cu Olesia... Dacă nu te băgai unde nu-ţi fierbea oala şi nu-i vârai în cap tot felul de prostii, nu i se-ntâmpla nimic. Şi eu, bătrână proastă, mă uitam şi închideam ochii... Deşi inima mea presimţea nenorocirea... A simţit chiar din ziua când ai intrat în casa noastră cu de-a sila. Ce? Vrei să spui că nu tu ai îndemnat-o să se ducă la biserică? s-a repezit bătrâna la mine, cu faţa schimonosită de ură. Nu tu, boiernaş blestemat? Să nu minţi, să n-o-ntorci, neobrăzatule! Ce te-a făcut s-o ispiteşti să se ducă la biserică?

— N-am ispitit-o... Îţi dau cuvântul meu. Ea a vrut să se ducă.

— Of, vai de capul meu şi de zilele mele! se văita Manuiliha. Când a venit de-acolo, era galbenă ca turta de ceară, cu cămaşa zdrenţe, cu părul despletit... Mi-a spus ce i s-a întâmplat, ba râzând, ba plângând... Parcă era nebună... S-a trântit pe pat, bocindu-se, şi apoi credeam c-a aţipit. Eu, bătrână proastă, mă bucuram. Gândeam că după ce o dormi, o să-i treacă. O mână îi atârna în jos şi mi-am zis: să-i ridic mâna, să nu-i amorţească. Dar când am atins-o, am văzut că porumbiţa mea avea fierbinţeli. Asta înseamnă că o apucaseră frigurile... Vreun ceas a vorbit fără şir, cu un fel de durere în glas. Numai acum de curând a tăcut. Ce-ai făcut? Ce-ai făcut cu ea? a strigat bătrâna, cuprinsă iar de disperare.

În clipa aceea, pe obrazul ei cafeniu a apărut o grimasă de plâns monstruoasă şi respingătoare. Buzele i s-au întins lăsându-şi colţurile în jos, toţi muşchii feţei i s-au încordat şi au prins să tremure, sprâncenele i s-au ridicat în sus, făcându-i pe frunte brazde adânci, iar din ochi au început să-i picure lacrimi mari ca boabele de mazăre. Şi-a prins capul în mâini, şi-a proptit coatele de masă şi a pornit să-şi legene trupul înainte şi înapoi, tânguindu-se cu jumătate glas:

— Fetiţa mea! Nepoţica mea dragă! Vai de mine şi de mine!

— Nu mai urla aşa, bătrâno! am întrerupt-o eu brutal. Ai s-o trezeşti.

Bătrâna a tăcut, dar a continuat să-şi legene trupul cu aceeaşi grimasă înfricoşătoare, în timp ce din ochi lacrimi mari îi picurau mereu pe masă... Au trecut aşa vreo zece minute. Eu şedeam lângă Manuiliha, ascultând plin de tristeţe bâzâitul monoton al unei muşte care se izbea de geam.

— Bunico, s-a auzit deodată vocea slabă a Olesiei. Bunico, cine e la noi?

Bătrâna s-a grăbit şontâc-şontâc spre pat şi a început iar să se bocească:

— Vai, vai, nepoţica mea dragă! Vai şi-amar de mine, bătrâna...

— Destul, bunico, a zis Olesia, cu glas rugător, plin de suferinţă. Cine e la noi?

M-am apropiat încet de pat, în vârful picioarelor, cu acea ruşine involuntară şi stângace pentru sănătatea şi puterea mea, pe care o ai totdeauna când te afli lângă un bolnav.

— Eu sunt, i-am spus încet. Am venit chiar acum călare din sat... Toată dimineaţa am fost în oraş... Ţi-e rău, Olesia?

Şi-a întins mâna de parcă ar fi căutat ceva, fără să-şi ridice faţa îngropată în pernă. Mi-am dat seama ce căuta şi i-am cuprins cu palmele mâna fierbinte. Două pete vinete, uriaşe, una deasupra mâinii, cealaltă mai sus de cot, îţi săreau în ochi pe pielea ei albă şi gingaşă.

— Iubitul meu, a şoptit ea, alegând vorbele cu greutate. Aş vrea... să mă uit la tine... dar nu pot... toată... m-au urâţit... Ţii minte?... Îţi plăcea faţa mea. Aşa-i că-ţi plăcea, dragul meu? Şi cât de bucuroasă eram... Şi-acum o să-ţi fie scârbă... să te uiţi la mine... din cauza asta... nu vreau...

— Olesia, iartă-mă, am şoptit eu, aplecându-mă spre urechea ei.

Mâna ei fierbinte mi-a strâns tare şi îndelung mâna.

— Cum poţi să vorbeşti aşa, iubitul meu? Nu ţi-e ruşine chiar şi numai să te gândeşti la aşa ceva? Ce vină ai tu? Eu sunt vinovată, proasta de mine... De ce m-am băgat? Nu, sufletul meu, să nu te simţi vinovat.

— Olesia, dă-mi voie... Numai făgăduieşte-mi de la bun început c-o să-mi dai voie...

— Îţi făgăduiesc, iubitule... Îţi făgăduiesc tot ce vrei...

— Te rog, dă-mi voie să trimit după doctor... Te rog! Dacă nu vrei, nu urmezi tratamentul lui. Dar lasă-mă să-l chem, pentru liniştea mea, Olesia.

— O, dragul meu... În ce capcană m-ai prins! Mai bine lasă-mă să nu-mi ţin făgăduiala. Chiar dacă aş fi într-adevăr bolnavă, dacă aş fi pe moarte, n-aş lăsa un doctor să se apropie de mine. Dar parcă eu sunt bolnavă? Spaima, numai ea m-a adus în halul ăsta, şi până seara îmi trece. Iar dacă nu, să-mi dea bunica o fiertură de ghiocei sau un ceai cu zmeură. Ce nevoie am eu de doctor? Tu eşti cel mai bun doctor al meu. De cum ai venit, parcă mă simt mai bine... Numai îmi pare rău, că aş vrea să te privesc măcar cu un singur

ochi, dar mi-e teamă...

I-am desprins cu blândeţe faţa din pernă. Chipul ei era îmbujorat de friguri, ochii de culoare închisă străluceau nefiresc, buzele uscate se mişcau în tresăriri nervoase. Fruntea, obrajii şi gâtul îi erau brăzdate de zgârieturi lungi, roşii. Pe frunte şi sub ochi avea câteva vânătăi.

— Nu te uita la mine... Te rog... Acum sunt urâtă, a şoptit ea, rugătoare, încercând să-mi acopere ochii cu palma.

Mi se rupea inima de milă. Mi-am lipit buzele de mâna ei care zăcea nemişcată pe plapumă şi am început s-o sărut îndelung. Şi înainte îi sărutasem uneori mâinile, dar de fiecare dată şi le retrăgea repede, cu o spaimă timidă. Acum, însă nu s-a mai împotrivit acestei mângâieri, şi cu cealaltă mână mă dezmierda uşor pe păr.

— Ai aflat tot ce s-a întâmplat? m-a întrebat ea în şoaptă.

Am dat din cap. E drept că nu înţelesesem tot ceea ce-mi povestise Nikita Nazarâci, dar nu voiam ca Olesia să se frământe, amintindu-şi de ceea ce se petrecuse în dimineaţa aceea. Dar, gândindu-mă la jignirea care-i fusese adusă, m-a cuprins deodată un val de furie nestăpânită.

— O! Dac-aş fi fost acolo! am strigat eu, ridicându-mă de jos cu pumnii strânşi. Aş fi... Aş fi...

— Lasă... lasă... Nu te necăji, iubitule, m-a întrerupt ea cu blândeţe.

Nu mi-am mai putut stăpâni lacrimile, care mă sufocau de mult şi-mi ardeau ochii. Mi-am lipit faţa de umărul ei şi am început să plâng amarnic, tremurând din tot trupul.

— Plângi? Plângi? În glasul ei se simţea uimirea, duioşia şi compătimirea. Dragul meu... destul... destul... Nu te mai chinui, iubitul meu... Mă simt atât de bine lângă tine. Să nu mai plângem cât timp suntem împreună. Să fim veseli măcar ultimele zile pe care le mai petrecem împreună, pentru ca despărţirea să nu mai fie atât de grea.

Am ridicat capul, uimit. O presimţire nelămurită mi-a strâns deodată inima.

— Ultimele zile, Olesia? De ce ultimele? De ce să ne despărţim?

Olesia a închis ochii şi a tăcut câteva clipe.

— Trebuie să ne despărţim, Vanecika, a zis ea, cu hotărâre. Cum mă voi întrema puţin, plec cu bunica. Nu mai putem rămâne aici...

— Ţi-e frică de ceva?

— Nu, dragul meu, nu mi-e frică de nimic. Dar de ce să-i duc pe oameni în ispită? Poate n-ai aflat încă... Acolo... la Perebrod... de furie şi de ruşine m-am apucat să-i ameninţ şi-acum, dacă se va întâmpla ceva – dacă le moare vreo vită, ori se aprinde casa cuiva – o să ne facă de îndată pe noi vinovate. E adevărat, bunico? s-a întors ea spre Manuiliha, ridicând glasul.

— Ce-ai spus, nepoţico? N-am auzit, a bâlbâit bătrâna, apropiindu-se cu palma la ureche.

— Spun că acum, dac-o să se-ntâmple vreo nenorocire la Perebrod, or să arunce vina pe noi.

— Aşa-i, aşa-i, Olesia. Noi o să tragem ponosul, amărâtele de noi... Nu mai avem loc pe lumea asta, o să ne omoare, blestemaţii... Parcă atunci, când m-au alungat din sat... n-a fost la fel? Tot aşa, cuprinsă de furie, am ameninţat-o pe o proastă şi uite că i-a murit copilul. N-am avut nicio vină, dar era cât p-aci să mă omoare, afurisiţii. Au aruncat cu pietre după mine... Fugeam şi te feream pe tine, că erai micuţă... Las' să mă nimerească pe mine, gândeam eu. Da' de ce să lovească un copil nevinovat? Sunt adevărate fiare!

— Şi unde-o să vă duceţi? N-aveţi nicăieri nici rude, nici cunoştinţe... Şi-apoi, ca să te statorniceşti într-altă parte, ai nevoie de bani.

— Ne descurcăm noi, a zis nepăsătoare, Olesia. Bunica a strâns ceva bani.

— Ăia-s bani?! a mormăit, nemulţumită, bătrâna, îndepărtându-se de pat. Bănuţi amărâţi, stropiţi cu lacrimi...

— Şi cu mine cum rămâne, Olesia? La mine nu vrei să te gândeşti? am exclamat eu cu un simţământ amar şi nedrept de nemulţumire.

Atunci, ea s-a ridicat în capul oaselor şi, fără s-o ia în seamă pe bătrână, mi-a cuprins capul cu mâinile şi m-a sărutat de câteva ori pe frunte şi pe obraz.

— La tine mă gândesc mai mult decât la oricine, dragul meu. Numai că... vezi tu... nu ne este hărăzit să fim împreună... Ţi-aminteşti când ţi-am dat în cărţi? S-a întâmplat tocmai aşa cum s-a arătat. Înseamnă că nu ne-ngăduie soarta să fim fericiţi... Dacă n-ar fi fost asta, crezi că ar fi putut să mă sperie ceva?

— Iar vorbeşti de soarta aceea, Olesia! am exclamat eu nerăbdător. Nu vreau să cred în ea... Nu voi crede niciodată!

— O, nu, nu... Să nu spui asta, a şoptit ea, speriată. Nu mă tem

pentru mine, ci pentru tine, dragul meu. Mai bine nici nu mai aduce vorba de asta.

Am încercat zadarnic s-o întorc de la gândul ei, i-am zugrăvit zadarnic tabloul unei fericiri desăvârşite pe care n-o vor tulbura nici soarta invidioasă, nici oamenii răi şi grosolani. Ea doar îmi săruta mâinile, clătinând din cap.

— Nu... nu... nu... Ştiu, văd, spunea ea, cu stăruinţă. De nimic n-o să avem parte în afară de durere, de nimic... de nimic...

Până la urmă, descumpănit de încăpăţânarea aceasta superstiţioasă, am întrebat-o:

— Dar cred c-o să mă înştiinţezi de ziua plecării?

Olesia a căzut pe gânduri, şi pe buze i-a fluturat un zâmbet.

— O să-ţi răspund printr-o poveste... Într-o zi, pe când un lup gonea prin pădure, a zărit pe neaşteptate un iepuraş şi i-a spus: „Iepuraşule, iepuraşule, o să te mănânc!” Acesta s-a rugat de el: „O, lupule, fie-ţi milă de mine, aş vrea să mai trăiesc, că am acasă copii mici”. Dar lupul nu s-a înduplecat. Atunci iepurele a zis: „Lasă-mă să mai trăiesc măcar trei zile, după aceea poţi să mă mănânci. Atunci o să-mi fie mai uşor să mor.” Lupul l-a îngăduit pe trei zile, dar în timpul ăsta nu l-a scăpat din ochi. A trecut o zi, au trecut două, s-apropia şi sfârşitul celei de-a treia. „Acum pregăteşte-te, a zis lupul, c-o să te mănânc.” Iepurele s-a pornit pe un plâns amarnic: „De ce mi-ai dăruit cele trei zile? Mai bine m-ai fi mâncat chiar în clipa când ţi-am ieşit în cale. Că-n aste trei zile n-am trăit, ci doar m-am chinuit!” Nu-i aşa, dragul meu, că iepurele a spus adevărul? Tu ce crezi?

Tăceam, cuprins de presimţirea tristă a apropiatei singurătăţi. Olesia s-a sculat şi s-a aşezat pe pat, pe faţă cu o seriozitate neaşteptată.

— Ascultă-mă, Vanea... a zis ea, rar. Spune, ai fost fericit cu mine? Ţi-a fost bine cu mine?

— O, cum poţi să mai întrebi?!

— Ascultă... Ţi-a părut vreodată rău că m-ai cunoscut? Cât timp ai fost legat de mine te-ai gândit vreodată la altă femeie?

— Niciodată! Şi nu numai când eram cu tine, dar chiar şi când rămâneam singur nu mă gândeam decât la tine.

— Te-am făcut vreodată gelos? Te-am nemulţumit cu ceva? Te-ai plictisit vreodată cu mine?

— Niciodată, Olesia! Niciodată!

Mi-a pus mâinile pe umăr, uitându-se în ochii mei cu dragoste

neţărmurită.

— Atunci să ştii, dragul meu, că niciodată n-ai să gândeşti despre mine ceva urât sau rău, a zis ea atât de convinsă de parcă ar fi citit în ochii mei viitorul. Când ne vom despărţi, la-nceput o să-ţi fie tare greu, da, tare greu... O să plângi şi nicăieri n-o să-ţi găseşti locul. Dar, treptat, o să-ţi treacă, toate or să s-aşeze pe vechiul lor făgaş. Şi n-o să te mai gândeşti cu durere la mine, ci cu bucurie, cu inima uşoară.

Şi-a lăsat iar capul pe pernă şi a şoptit cu voce mai slabă:

— Acum du-te, dragul meu... Du-te acasă, iubitule... Am obosit puţin. Stai un pic... Sărută-mă... Nu te teme de bunica... Ne dă voie. Nu-i aşa că ne dai voie, bunico?

— Hai, fie! Luaţi-vă rămas bun cum trebuie, a bombănit, nemulţumită, bătrâna. Ce să vă mai ascundeţi de mine? Ştiu de mult...

— Sărută-mă aici, şi aici... şi aici, a zis Olesia, arătându-mi cu degetul ochii, obrajii şi gura.

— Olesia! Îţi iei rămas bun de la mine, ca şi cum nu ne vom mai vedea niciodată! am spus eu, speriat.

— Nu ştiu, nu ştiu, dragul meu. Nu ştiu nimic. Hai, du-te cu dumnezeu. Nu, stai puţin... Încă o clipă... Apleacă-ţi urechea... Îmi pare rău de ceva, a şoptit ea, atingându-mi obrazul cu buzele, că nu am un copil de la tine. Cât m-ar fi bucurat!

Am ieşit din casă, însoţit de Manuiliha. Jumătate din cer era acoperit cu un nor negru, cu marginile zdrenţuite, dar soarele mai lumina, coborând spre asfinţit. Îmbinarea aceasta de lumină şi beznă avea în ea ceva sinistru. Bătrâna s-a uitat în sus, cu palma streaşină la ochi şi, dând din cap cu înţeles, a zis cu voce aspră:

— Azi o să fie furtună la Perebrod. Poate chiar şi grindină.

XIV

Tocmai mă apropiasem de sat, când un vârtej a prins să gonească pe drum coloane de praf. Apoi au căzut primele picături de ploaie, rare şi grele.

Manuiliha nu greşise. Furtuna, care se pregătise încet în tot timpul acelei zile îngrozitor de fierbinţi şi plină de zăpuşeală, se dezlănţuise cu o putere neobişnuită peste satul Perebrod. Fulgerele se ţineau lanţ, şi tunetele bubuiau, zgâlţâind geamurile de la ferestrele odăii mele. Pe la opt seara, furtuna s-a potolit pentru

câteva minute, dar numai ca s-o ia de la-nceput cu o nouă înverşunare. Deodată, am auzit nişte lovituri asurzitoare pe acoperişul şi zidurile casei vechi. M-am repezit la fereastră. O grindină cât nuca lovea cu repeziciune pământul, sărind apoi în sus. Dudul de lângă casă rămăsese golaş, toate frunzele îi fuseseră smulse de loviturile înfricoşătoare ale grindinei... Sub fereastră, a apărut silueta abia întrezărită a lui Iarmola, care ieşise în fugă din bucătărie, cu sumanul pe cap, ca să închidă obloanele. Dar era prea târziu. O bucată foarte mare de gheaţă a izbit cu atâta putere geamul, încât l-a spart şi zeci de cioburi au căzut cu zgomot pe podea.

Mă simţeam obosit şi m-am întins pe pat fără să mă dezbrac. Credeam că n-o să pot dormi deloc în noaptea aceea şi că mă voi zvârcoli până dimineaţa, frământat de dorul Olesiei. De aceea mă şi hotărâsem să rămân îmbrăcat, ca mai târziu să mă plimb puţin prin odaie, să obosesc şi să pot adormi. Însă mi s-a întâmplat ceva foarte ciudat. Mi s-a părut că abia am închis ochii, şi când i-am deschis iar, prin crăpăturile obloanelor se strecurau raze lungi de soare, în care se roteau nenumărate firicele de praf auriu.

La căpătâiul meu stătea Iarmola, nerăbdător, pe faţă cu o nelinişte aspră. Pesemne că aştepta de mult să mă trezesc.

— Conaşule, a zis el cu un glas surd, neliniştit. Conaşule, trebuie să plecaţi de-aici...

M-am dat jos din pat, privindu-l uimit.

— Să plec? Unde să plec? De ce să plec? Ai înnebunit?

— N-am înnebunit deloc, mi-a tăiat el vorba. Ştiţi ce bucluc a făcut grindina de ieri? La jumătate din oamenii satului grânele parc-au fost călcate-n picioare. La Maxim cel chior, la Kozel, la Muta, la Prokopciuk, la Gordei Olefir... A trimis pacostea peste oameni vrăjitoarea dracului... Arde-o-ar focul!

Într-o clipă mi-am amintit de tot ceea ce se întâmplase în ajun, de ameninţarea pe care le-o strigase în faţă Olesia, în biserică, şi de temerile ei.

— Tot satul clocoteşte, a urmat Iarmola. Au luat-o iar de dimineaţă cu beţia şi urlă... Şi de dumneavoastră, conaşule, spun vorbe urâte... Doar cunoaşteţi satul nostru. Dac-or judeca-o pe vrăjitoare, o să fie pe drept, da' dumneavoastră, conaşule, vă spun un lucru: plecaţi cât mai repede.

Aşadar, temerile Olesiei se adeveriseră. Trebuia s-o previn fără întârziere de primejdia care le ameninţa pe ea şi pe Manuiliha. M-

am îmbrăcat în grabă, mi-am spălat în fugă faţa şi peste o jumătate de oră mă îndreptam spre Smârcul Dracului.

Cu cât mă apropiam mai mult de coliba părăginită, cu atât mai puternice erau neliniştea şi mâhnirea care puseseră stăpânire pe mine. Eram încredinţat că în curând o să mă lovească o altă durere neaşteptată.

Am străbătut aproape în fugă cărarea şerpuitoare de pe dâmbul nisipos. Ferestrele colibei erau deschise, şi uşa dată de perete.

— Doamne! Ce s-o fi întâmplat? am îngăimat eu, păşind în tindă cu inima strânsă.

Coliba era goală. Înăuntru domnea dezordinea plină de tristeţe pe care o lasă în urmă o plecare pripită. Un maldăr de gunoi şi de cârpe zăcea pe jos, iar într-un colţ se vedea scheletul de lemn al patului...

Cu inima îndurerată, înecat de lacrimi, tocmai voiam să ies din colibă, când deodată mi-a atras atenţia un obiect viu colorat, atârnat pesemne dinadins de colţul ferestrei. Era un şirag de mărgele roşii, ieftine, care se cheamă în Polesie salbă, singurul lucru care mi-a rămas ca amintire de la Olesia şi ca mărturie a dragostei sale gingaşe şi mărinimoase.

DUELUL

Traducere de *Livia Storescu* şi *Renata Vasilescu*

Lui Maxim Gorki, cu sinceră prietenie şi adânc respect, îi dedică autorul povestirea aceasta.

I

Instrucţia de după-amiază a companiei a şasea se apropia de sfârşit şi ofiţerii inferiori se uitau tot mai des şi mai nerăbdători la ceasornice. Compania făcea exerciţii practice după regulamentul serviciului în garnizoană... Soldaţii erau împrăştiaţi pe tot terenul de instrucţie: unii de-a lungul plopilor din marginea şoselei, alţii în faţa uşii de la pavilionul regimentului, iar alţii în apropierea aparatelor de gimnastică sau a celor de ochire. Toate acestea închipuiau posturi de strajă, fie la depozitul de muniţii, la drapel, la corpul de gardă sau la casieria regimentului... Printre ele, circulau caporalii de schimb şi puneau santinelele. Se schimba garda, iar subofiţerii inspectau posturile şi controlau cunoştinţele soldaţilor, căutând prin şiretlicuri, ba să ia arma din mâna santinelei, ba s-o silească să-şi părăsească locul, ba să-i dea în păstrare vreun obiect, de cele mai multe ori chiar chipiul subofiţerului... Soldaţii mai vechi în serviciu, care cunoşteau bine vicleniile acestea cazone, răspundeau atunci cu glas neobişnuit de aspru: „În lături! N-am voie să-mi dau arma din mână, decât dacă primesc ordin de la majestatea-sa ţarul.” Dar cei mai tineri se încurcau. Nu ştiau încă să deosebească glumele şi încercările de adevăratele îndatoriri ale serviciului, şi cădeau dintr-o extremă într-alta.

— Hlebnikov! Diavole neîndemânatic! Răcnea caporalul Şapovalenko, mic de stat, grăsuţ şi vioi, în glasul căruia se desluşea suferinţa şefului nemulţumit de subalternii lui. Nu te-am învăţat eu, mă nătărăule? Cine ţi-a dat ordinul pe care l-ai executat acuma? Un arestat! Lua-te-ar dracu!... De ce-ai fost pus în post? Răspunde... În plutonul al treilea se întâmplă o încurcătură serioasă. Tânărul soldat Muhamedjinov, un tătar ce abia îndruga ruseşte, era cu desăvârşire zăpăcit de cursele pe care i le întindeau şefii, atât cei adevăraţi, cât şi cei închipuiţi. Înfuriindu-se deodată, ţinea arma în poziţia de luptă şi, la toate lămuririle sau ordinele ce i se dădeau, răspundea hotărât:

— Bag baioneta!

— Stai mă... da’ prost mai eşti!... încercă să-l dumirească

sergentul Bobâliov. Cine sunt eu? Eu sunt comandantul tău de gardă, nu-i aşa?...

— Bag baioneta! răcni cu glas înfricoşat şi ameninţător tătarul şi, cu ochii însângeraţi de furie, îndrepta nervos baioneta spre toţi cei care se apropiau de el. În jurul lui se adunară câţiva soldaţi, bucuroşi de întâmplarea aceasta caraghioasă care le îngăduia un scurt răgaz în ceasurile de instrucţie plictisitoare.

Comandantul companiei, căpitanul Sliva, se duse să vadă ce se întâmplă. Până să-ajungă agale, gheboşându-se şi târându-şi picioarele spre celălalt capăt al terenului de instrucţie, ofiţerii inferiori se strânseră la un loc, să mai flecărească un pic şi să fumeze o ţigară. Erau trei: locotenentul Vetkin, bărbat de vreo treizeci şi trei de ani, chel, mustăcios, vesel şi vorbăreţ, mare iubitor de cântece şi de băutură, sublocotenentul Romaşov care servea numai de doi ani în regiment şi stegarul[1] Lbov, băieţandru vioi şi subţirel, cu ochi şireţi, cam prostălăi, şi cu un veşnic zâmbet pe buzele-i cărnoase de copil. Ştia o mulţime de anecdote ofiţereşti învechite...

— Ce măgărie! zise Vetkin, aruncându-şi privirea pe ceasornicul său de alpaca şi închizându-i zgomotos capacul. La ce dracu mai ţine compania până la ora asta? Tâmpitul!

— Ce-ar fi să-l lămureşti, Pavel Pavlâci? îl sfătui Lbov cu o înfăţişare şmecheră.

— Ei, pe dracu! Du-te tu şi lămureşte-l... Sigur este că totu-i de prisos! Totdeauna se zbat înainte de inspecţie şi regulat sar peste cal... Înnebunesc soldatul, îl întărâtă şi-l zăpăcesc, iar la inspecţie stă omul ca un buştean. Ştii povestea celor doi comandanţi de companie care au făcut prinsoare să vadă al cui soldat o să mănânce mai multă pâine? Au ales pe cei mai straşnici mâncăi şi au pus rămăşag pe o sumă mare... cam vreo sută de ruble! Unul din soldaţi s-a dat bătut după patru pâini... Nu putea mai mult! Atunci căpitanul se năpusti asupra sergentului-major: „Bine, mă gură-cască... aşa şi pe dincolo... de ce m-ai tras pe sfoară?” Sergentul-major înghiţi în sec şi se încruntă: „Nu ştiu nici eu, s'trăiţi, ce-o fi păţit! Azi dimineaţă am făcut repetiţie cu el şi a înfulecat cinci pâini, pe nerăsuflate!”... Aşa şi cu ai noştri... Repetă fără rost, iar la inspecţie au să se facă de ruşine.

Lbov pufni deodată de râs:

— Ieri, după ce se isprăvise instrucţia la toate companiile, mă-

[1] Aspirant la gradul de sublocotenent (n. r.).

ntorceam acasă pe la opt, şi se întunecase de-a binelea. Când colo, ce să vezi? În compania a opta învăţau semnalele... toţi în cor. Întreb pe locotenentul Andrusevici: „Ce-nseamnă muzica asta la voi, aşa de târziu?” Iar el îmi răspunde: „Ia urlăm şi noi cum urlă câinii la lună.”

— M-am plictisit de toate, la naiba! zise Vetkin, căscând. Ia staţi. Cine o fi călăreţul de colo? Parcă-i Bek!

— Da, chiar Bek-Agamalov! întări Lbov care avea vederea ageră. Ce frumos se ţine în şa...

— Foarte frumos! încuviinţă Romaşov. După părerea mea, călăreşte mai bine decât orice ofiţer de cavalerie. Ho! ho! ho!... Calul a început să-i joace... Bek face pe grozavul.

Pe şosea trecea încet un ofiţer călare, cu mănuşi albe şi uniformă de aghiotant. Roibul său înalt şi cu coama tăiată scurt, englezeşte, dădea semne de nerăbdare, sucindu-şi în toate părţile gâtul încordat, îndoit ca o lulea, şi lăsându-se la rând pe picioarele-i subţiri.

— Pavel Pavlâci, oare Bek o fi într-adevăr cerchez? întrebă Romaşov pe Vetkin.

— Cred că da... Nu-i vorbă, armenii se dau uneori drept cerchezi sau lezghini, dar mi se pare că Bek nu minte... Ia te uită cum se ţine în şa!

— Staţi, c-o să-l chem! zise Lbov.

Îşi făcu mâinile pâlnie la gură şi strigă cu glas înăbuşit, ca să nu-l audă comandantul companiei:

— Locotenent Agamalov! Bek!

Călăreţul strânse frâul şi se opri o clipă, privind spre dreapta... Apoi, întorcându-şi calul şi încovoindu-se uşor, sări mlădios peste un şanţ şi se îndreptă la trap către ofiţeri.

Era mai mult scund, uscăţiv, muşchiulos şi foarte puternic. Faţa lui, cu fruntea teşită, nasul subţire acvilin, buzele pline şi bine arcuite, era bărbătească şi frumoasă, fără să-şi fi pierdut încă paloarea orientală smeadă şi totuşi oacheşă.

— Bună ziua, Bek, spuse Vetkin. Pentru cine-ţi jucai roibul? Pentru fete?

Bek-Agamalov dădu mâna cu ofiţerii, plecându-se mult cu o mişcare firească. Zâmbi, iar dinţii lui albi şi strânşi parcă-i aruncară o fâşie de lumină pe toată partea de jos a feţei şi pe mustăcioara neagră, bine îngrijită...

— Erau acolo două ovreicuţe frumuşele... Da' ce-mi pasă mie?

Nici nu le-am băgat în seamă.

— Las' că ştim noi ce prost joci dame! zise Vetkin, dând din cap.

— Ascultaţi, domnilor! începu Lbov, râzând iar. Ştiţi ce-a spus generalul Dohturov despre aghiotanţii de infanterie? Bek, asta-i pentru tine... A spus că sunt cei mai îndrăzneţi călăreţi din lume...

— Nu minţi, puştiule! îi tăie vorba Bek-Agamalov, strângând calul între pulpe şi făcându-se că vrea să se repeadă la el.

— Pe cuvântul meu! Ei n-au cai, susţine Dohturov, ci nişte mârţoage, nişte gloabe... cai cu tignafes, şchiopi, chiori... Şi totuşi, dacă dai ordin unui aghiotant din ăştia, zboară ca vântul de te minunezi... Nimic nu-l opreşte, nici gard, nici şanţ... Trece-n goană peste tufişuri, dârlogii îi scapă din mână, scările-i fug din picioare şi chipiul i se duce dracului! Straşnici călăreţi!

— Ce mai nou, Bek? întrebă Vetkin.

— Ce să fie? Nimic, afară doar că deunăzi comandantul regimentului l-a luat la rost pe locotenent-colonelul Leh, la cercul militar. Răcnea aşa de tare la el, de se auzea până-n piaţa catedralei. Leh era beat turtă şi nu putea să spună nici mamă, nici tată. Rămăsese locului şi se clătina pe picioare, cu mâinile la spate. Şulgovici numai ce urlă o dată la el: „Când vorbeşti cu comandantul regimentului, fă bine să nu-ţi mai ţii mâinile pe fund! ” Era de faţă şi ordonanţa.

— Bine i-a mai zis-o! zâmbi Vetkin în batjocură sau cu încuviinţare. Merge vorba că ieri, în compania a patra, ar fi strigat: „Ce-mi tot bateţi capul cu regulamentul? Eu sunt regulamentul vostru şi gata socoteala! Aici eu sunt şi ţar şi Dumnezeu!”

Amintindu-şi nu ştiu ce, Lbov începu iar să râdă.

— Să vedeţi, domnilor, ce s-a întâmplat unui aghiotant din regimentul X...

— Mai ţine-ţi gura, Lbov! i-o curmă Vetkin grav. N-ai astâmpăr astăzi!

Bek-Agamalov îşi întoarse iar calul spre Lbov şi se prefăcu din nou că dă peste el. Calul scutura din cap şi sforăia, împroşcând cu spumă pe cei din jur.

— Mai este o noutate! urmă el. Colonelul cere ca, în toate companiile, ofiţerii să facă exerciţii cu sabia pe manechine. La compania a noua, le-a tras o săpuneală să-ţi vină rău, nu alta. Pe Epifanov l-a băgat la arest, că n-avea sabia destul de ascuţită... Ce, ţi-e frică, puştiule? strigă el deodată, întorcându-se către stegar. Trebuie să te obişnuieşti. Ai să fii şi tu odată aghiotant şi-o să stai

pe cal ca cioara-n par...

— Ei, asiaticule! Dă-te la o parte cu gloaba ta, strigă Lbov, ferindu-se de botul calului. Ai auzit ce-a păţit aghiotantul regimentului X... care şi-a cumpărat un cal de la circ? Cică era călare la trecerea în revistă, iar animalul a început să defileze în faţa comandantului de corp de armată în pas spaniol, ştii cum... Ridica în sus picioarele şi apoi se legăna într-o parte şi-ntr-alta. Până la urmă a intrat drept în rândul companiei din frunte... Ce învălmăşeală, ce ţipete şi ce înjurături au mai fost! Dar calul nu voia să ştie de nimic şi-i dădea înainte cu pasul spaniol... Atunci, Dragomirov şi-a dus mâinile pâlnie la gură – uite-aşa – şi a strigat: „Locotenente! Şterge-o tot în pasul ăsta la arest, pe douăzeci şi una de zile... înainte, ma-rrş!”...

— Ei, fleacuri! se strâmbă Vetkin. Ascultă, Bek, vestea ta despre exerciţiile cu sabia e într-adevăr o bombă!... Ce înseamnă asta? Nu ne mai rămâne timp liber deloc! De altfel, ieri au adus şi la noi o asemenea dihanie – şi arătă cu mâna în mijlocul terenului o momâie de lut umed, care de departe semăna oarecum a om, dar n-avea nici mâini, nici picioare.

— Şi ce-aţi făcut? Aţi început exerciţiile? întrebă Bek-Agamalov, curios. Romaşov, ai încercat?

— Încă nu!

— Nici eu! Ce să-mi pierd vremea cu bazaconiile astea, bombăni Vetkin. Când mai am eu timp să spintec? De la nouă dimineaţa şi până seara la şase, eşti ţintuit aici... Abia mai ai când să îmbuci câte ceva şi să dai de duşcă un păhărel de votcă! Slavă Domnului, nu mai sunt elev la şcoala militară...

— Caraghiosule! Un ofiţer trebuie să ştie a mânui sabia.

— Şi pentru ce, mă rog? Pentru război? Cu armele de foc de astăzi, nu izbuteşti să te apropii nici la o sută de paşi de duşman. Atunci, ce dracu să fac eu cu sabia asta? Doar nu-s cavalerist! La nevoie, mai bine pun mâna pe puşcă şi cu patul ei – pleosc, trosc... la capăţână. E mai sigur!

— Bine, bine, dar în timp de pace? Parcă ştii ce se mai întâmplă? O răscoală, o răzvrătire, sau poate...

— Ei şi? La ce mi-ar folosi sabia? Doar n-am să tai capetele oamenilor ca un măcelar. Ajunge să comand: „Companie... fo-oc!” şi gata!...

Bek-Agamalov luă o înfăţişare nemulţumită.

— Ei, Pavel Pavlâci, ca totdeauna spui prostii. Răspunde-mi şi tu

o dată serios. Închipuie-ţi că la o serbare sau la teatru sau într-un restaurant, te insultă vreun ţivil sau, şi mai grav – îţi trage chiar o palmă!... Ce te faci?

Vetkin dădu din umeri, strângându-şi buzele cu dispreţ.

— Ehei! Mai întâi, n-o să mă lovească niciun ţivil, fiindcă mănâncă bătaie numai cel care se teme de ea. În al doilea rând... ei, ce-am să fac? Îl curăţ cu revolverul.

— Şi dacă ţi-ai lăsat revolverul acasă? întrebă Lbov.

— Ei, drace... mă duc să mi-l iau! Ce tâmpenie... Doar a mai fost insultat un ofiţer de cavalerie la şantan. S-a dus acasă cu birja, şi-a luat revolverul şi a ucis doi ţivili. Şi atâta tot!...

Bek-Agamalov dădu din cap nemulţumit.

— Ştiu! Am auzit... Totuşi, consiliul de război a găsit că era crimă cu premeditare şi l-a condamnat. Bine-i asta? Ei, nu! Dacă m-ar insulta sau m-ar lovi cineva...

Nu isprăvi vorba, dar mâna-i mică în care ţinea dârlogii se încleştă cu atâta putere, încât începu să tremure.

Deodată, Lbov se strică de râs.

— Iarăşi... zise Vetkin cu asprime.

— Domnilor... vă rog... Ha, ha, ha! La regimentul M... s-a întâmplat o istorie. Stegarul Krause a făcut scandal la clubul nobilimii... Atunci bufetierul l-a apucat de epolet şi numai că nu i l-a smuls... Krause a scos îndată revolverul, i-a tras una drept în cap şi l-a ucis pe loc. S-a mai amestecat şi un avocat oarecare – poc – l-a lichidat şi pe el! Fireşte că toată lumea a luat-o la goană... Krause s-a întors liniştit în tabără şi s-a îndreptat spre drapel. Santinela i-a strigat: „Cine-i? Stai!” „Stegarul Krause vine să moară sub drapel!” S-a culcat, apoi şi-a tras un glonte în mână... La judecată, a fost achitat!

— Halal să-i fie! zise Bek-Agamalov.

Începu atunci discuţia obişnuită, atât de scumpă ofiţerilor tineri, despre feluritele răfuieli sângeroase care mai totdeauna rămâneau nepedepsite. Într-un orăşel oarecare, un june ofiţer de cavalerie, beat, se năpustise cu sabia într-o mulţime de evrei, după ce mai întâi le dăduse jos tradiţionalele „cuşti de paşti”. La Kiev, într-o sală de dans, un sublocotenent de infanterie spintecase cu sabia un student care-l ghiontise cu cotul la bufet. Într-un oraş mare – nu se ştie anume dacă la Moscova sau la Petersburg – un ofiţer împuşcase „ca pe un câine” un civil, fiindcă-i atrăsese atenţia că la restaurant, un om binecrescut nu se leagă de doamne pe care nu le

cunoaşte.

Româşov, care până atunci tăcuse, se înroşi deodată, îşi îndreptă fără niciun rost ochelarii şi, după ce-şi drese glasul, se amestecă în vorbă:

— Cât despre mine, domnilor, iată ce-aş mai adăuga: Să zicem că pe bufetier nu-l mai pun la socoteală... da... Dacă-i vorba însă de un civil... cum să spun?... Da... Ei, dacă-i un om de treabă, nobil şi aşa mai departe... de ce să mă reped cu sabia asupra unui ins dezarmat. De ce să nu-i cer satisfacţie pe calea armelor? Doar suntem oameni civilizaţi, cum s-ar spune...

— Eh, vorbeşti prostii, Romaşov! îl opri Vetkin. O să-i ceri satisfacţie, iar el are să-ţi răspundă, schimonosindu-se: „Nu... he, he, he. Eu... ştiţi, eu în principiu... nu admit duelul. Sunt împotriva vărsărilor de sânge... Şi afară de asta, he, he... avem o judecătorie de pace”... Şi aşa, ai să rămâi pălmuit pe toată viaţa.

Belc-Agamalov zâmbi iar cu zâmbetu-i larg şi luminos.

— Aha! Eşti de părerea mea? Ascultă-mă pe mine, Vetkin... Învaţă să mânuieşti sabia! La noi, în Caucaz, toată lumea se exercită din copilărie, pe nuiele, pe berbeci morţi, pe apă...

— Da' pe oameni? se amestecă Lbov.

— Şi pe oameni, răspunse liniştit Bek-Agamalov. Şi ce bine-i mai spintecă! Dintr-o singură lovitură, ţi-l despică de-a curmezişul de la umăr până la şold. Asta zic şi eu că-i lovitură! Altminteri, păcat să te mai murdăreşti.

— Dar tu, Bek, poţi să faci una ca ăsta?

Bek-Agamalov oftă cu părere de rău.

— Nu, nu pot... Un berbec tânăr, ţi-l tai în două...! Am încercat chiar şi pe un viţel mort... Dar un om, nu, zău... nu cred c-aş putea. Capul i-l zbor la mama dracului, ştiu bine, dar aşa, de-a curmezişul... nu. Taică-meu o făcea cu uşurinţă...

— Haideţi, domnilor, să încercăm! se rugă stăruitor Lbov şi ochii i se aprinseră. Bek, dragul meu, să mergem, te rog...

Se apropiară cu toţii de momâia de lut. Vetkin lovi cel dintâi. Chipu-i blând şi naiv luă o înfăţişare fioroasă, şi ofiţerul ridică braţul cu o mişcare largă şi neîndemânatică, izbind din răsputeri momâia. În acelaşi timp, îi ieşi fără voie din gâtlej sunetul caracteristic – hrrşş – pe care-l scot măcelarii când hăcuie carnea. Tăişul pătrunse în lut până la o adâncime de un sfert de arşin şi Vetkin izbuti anevoie să-l tragă îndărăt.

— Prost! găsi Bek-Agamalov, clătinând din cap. E rândul

dumitale, Romaşov.

Romaşov trase sabia din teacă şi, stingherit, îşi îndreptă cu mâna ochelarii. De statură mijlocie, uscăţiv, dar destul de puternic, era totuşi neîndemânatic din pricina marii lui sfieli. Nici în şcoală nu fusese prea tare la scrimă, iar de un an şi jumătate, de când servea la regiment, uitase cu desăvârşire arta aceasta. Ridică arma sus deasupra capului şi, totodată, printr-o mişcare firească, întinse înainte braţul stâng.

— Braţul! îi strigă Bek-Agamalov.

Era însă prea târziu... Vârful săbiei mai că nici n-atinse lutul. Cum Romaşov se aşteptase la o mare împotrivire, îşi pierdu echilibrul şi se clătină. Tăişul săbiei, lovindu-i mâna întinsă, îi rupse o mică fâşie de piele la baza degetului arătător. Sângele ţâşni.

— Ei! Ai văzut? strigă supărat Bek-Agamalov, sărind de pe cal. Aşa nu-i greu să-ţi retezi braţul. Dar cum se poate să mânuieşti în halul ăsta o sabie? În sfârşit, nu-i nimic! Un fleac... leagă-te strâns cu batista, domnişoară de pension ce eşti... Ţine-mi calul, puştiule! Acuma, uită-te aici. La o lovitură cu sabia, lucrul de căpetenie nu-i nici umărul, nici cotul, ci încheietura mâinii. Îşi învârti iute de câteva ori mâna dreaptă ridicată deasupra capului, iar tăişul sabiei se prefăcu într-un cerc necurmat şi scânteietor. Şi acuma, priveşte! Duc mâna stângă la spate... Când loveşti, nu trebuie nici să ciopârţeşti, nici să spinteci obiectul, ci să-l retezi, trăgând sabia înapoi, ca şi cum l-ai pili... Înţelegi? Şi mai ales, nu uita că latul sabiei trebuie numaidecât să fie înclinat faţă de suprafaţa pe care o vei lovi... Asta negreşit! Unghiul e astfel mai ascuţit... Poftim, uită-te...

Bek-Agamalov se trase doi paşi îndărăt de momâia de lut, aţinti asupra ei o privire pătrunzătoare, neclintită, parc-ar fi vrut să măsoare ceva şi, deodată, plecându-şi tot trupul înainte, cu o mişcare înfricoşătoare şi grăbită, pe care ochii abia puteau s-o urmărească, spintecă aerul cu luciul sabiei, deasupra capului, şi apoi lovi. Romaşov auzi numai şuieratul ascuţit al aerului şi, îndată, jumătatea de sus a momâiei se prăbuşi greoaie şi moale, turtindu-se, la pământ. Tăişul lăsase în urmă o suprafaţă netedă, ca şlefuită.

— Ei, drace! Asta zic şi eu lovitură! exclamă Lbov entuziasmat. Bek, dragul meu, te rog mai trage-i o dată.

— Haide, Bek, încă o dată! stărui şi Vetkin.

Dar Bek-Agamalov, ca şi cum s-ar fi temut să nu strice impresia făcută, îşi puse zâmbind sabia în teacă. Răsufla zgomotos, şi-n clipa

aceea, cu ochii lui plini de ură, larg deschişi, nasul coroiat şi dinţii rânjiţi, semăna cu o pasăre de pradă, crudă şi mândră.

— Parcă asta înseamnă spintecat? zise el cu prefăcut dispreţ. În Caucaz, taică-meu, la şaizeci de ani, reteza dintr-o dată capul unui cal! Trebuie să te exercitezi într-una. Uite cum se face la noi... Înţepeneşti o nuia de salcie să stea dreaptă şi o spinteci cu o lovitură de sabie, sau laşi să curgă de la oarecare înălţime un şuvoi subţire de apă şi pe urmă îl tai... Dacă nu te împroaşcă stropii, se cheamă c-ai lovit bine. Ei, Lbov, acuma treci tu la rând!

Sergentul Bobâliov se apropie în goană de Vetkin, cu o înfăţişare speriată.

— Să trăiţi, dom' locotenent... Vine domnul colonel!

— Drre-e-e-pţi! strigă, tărăgănând aspru şi tulburat, căpitanul Sliva, din celălalt capăt al terenului.

Ofiţerii se îndreptară în grabă spre companiile lor.

O trăsură mare şi greoaie coti încet din şosea pe terenul de exerciţii şi se opri. Colonelul coborî pe o parte, şi trăsura se aplecă sub greutatea lui, iar pe cealaltă parte sări sprinten aghiotantul comandantului, locotenentul Feodorovski, un ofiţer înalt şi fercheş.

— Noroc, a şasea! răsună glasul plin şi liniştit al comandantului.

Soldaţii, risipiţi prin toate colţurile terenului de instrucţie, strigară asurzitor:

— Să trăiţi!

Ofiţerii duseră mâinile la chipiuri.

— Vă rog, urmaţi instrucţia! zise comandantul regimentului şi se îndreptă spre cel mai apropiat pluton.

Colonelul Şulgovici era în toane rele. Se oprea la toate grupele, punea soldaţilor întrebări cu privire la serviciul în garnizoană şi, din când în când, îi înjura birjăreşte cu măiestria semeaţă, firească ofiţerilor îmbătrâniţi sub arme, în regimentele de frontieră. Soldaţii, ca hipnotizaţi de cătătura neclintită şi stăruitoare a ochilor lui de bătrân, spălăciţi şi aspri, îl priveau fără să clipească, abia răsuflând, cu trupul încordat de groază. Colonelul era un bătrân uriaş, gras şi impunător. Faţa-i plină, cu umerii obrajilor foarte laţi, se îngusta spre frunte, prelungindu-se în jos cu o barbă deasă, argintie, în formă de lopată, ceea ce o făcea să semene cu un romb mare şi neregulat. Avea sprâncene cărunte, zbârlite şi ameninţătoare. Vorbea aproape fără să ridice tonul, dar fiecare sunet al glasului său neobişnuit, vestit în toată divizia – datorită căruia, fie zis în treacăt, îşi făcuse cariera – se auzea desluşit până în colţurile cele

mai îndepărtate ale întinsului teren de instrucţie şi chiar până la şosea.

— Tu ce eşti? întrebă aspru colonelul, oprindu-se pe neaşteptate în faţa tânărului soldat Şarafutdinov, care sta lângă porticul de gimnastică.

— Să trăiţi, dom' colonel, sunt soldatul Şarafutdinov, din compania şasea! strigă tătarul, răguşit şi plin de râvnă...

— Dobitocule! Te întreb în ce post eşti de santinelă?

Înjurătura şi înfăţişarea furioasă a colonelului zăpăciră soldatul care tăcea, clipind din ochi.

— Ei! ridică glasul Şulgovici.

— Santinela-i... invi...olabilă... bâigui tătarul la întâmplare. Nu pot ca să ştiu, s'trăiţi! zise el deodată, fără grabă, dar cu hotărâre.

Faţa puhavă a colonelului se făcu atunci cărămizie ca a unui bătrân, iar sprâncenele stufoase i se zbârliră de mânie. Aruncându-şi privirea în jur, întrebă răstit:

— Cine-i aici ofiţerul instructor?

Romaşov făcu un pas înainte şi duse mâna la chipiu.

— Eu, domnule colonel.

— Aha! Sublocotenentul Romaşov! După cât se vede, ai mare grijă de oamenii dumitale... Lipeşte călcâiele! zbieră pe neaşteptate Şulgovici cu glas răguşit, holbându-şi ochii. Cum stai înaintea colonelului dumitale? Căpitan Sliva, îţi atrag atenţia că subalternul dumitale n-are ţinută corespunzătoare faţă de şefi, în timpul serviciului... Şi tu, porc de câine, se întoarse el spre Şarafutdinov, cum îl cheamă pe colonelul tău?

— Nu pot ca să ştiu! răspunse tătarul abătut, dar cu hotărâre şi fără să mai stea la gânduri.

— He!... Te întreb cum îl cheamă pe colonelul tău? Cine sunt... eu? Înţelegi? Eu, eu, eu!... şi Şulgovici se bătu de câteva ori din răsputeri cu palma în piept.

— Nu pot ca să ştiu!...

— ...înjură colonelul cu o frază întortocheată de vreo douăzeci de vorbe grele. Căpitan Sliva, fă bine să-l pui îndată pe măgarul ăsta... să putrezească la carceră, ticălosul! Cât despre dumneata, sublocotenente, te ţii mai mult de fuste decât de serviciu... Joci vals, citeşti romane de Paul de Kock... După dumneata, ăsta-i soldat? zise el, înfigându-şi degetul în buzele lui Şarafutdinov. Asta-i o ruşine, o batjocură, o porcărie, dar nu-i soldat. Nu cunoaşte numele colonelului său... mă mi-i-r de dumneata, sublocotenente!...

Romaşov se uita la faţa lui roşie şi mânioasă cu barbă căruntă, simţind cum i se bate inima să-i spargă pieptul şi începe să vadă negru pe dinaintea ochilor... Deodată, aproape fără voie, zise cu glas înăbuşit:

— E tătar, domnule colonel! Nu ştie ruseşte şi, afară de asta...

Şulgovici se îngălbeni pe loc, obrajii fleşcăiţi prinseră a-i tremura, iar ochii i se făcură sălbatici şi înspăimântători.

— Cum? urlă el cu glas atât de nefiresc şi de asurzitor, încât puştii cocoţaţi pe gardul dinspre şosea se împrăştiară în toate părţile, ca un stol de vrăbii. Cum? Răspunzi? Să ta-a-ci! Un ţâncău, un sublocotenent, îşi îngăduie... Locotenent Feodorovski, să comunici prin ordin confidenţial că-i dau sublocotenentului Romaşov patru zile de arest, pentru lipsă de disciplină militară, iar căpitanul Sliva o să primească o mustrare scrisă, pentru că n-a ştiut să insufle subalternilor săi adevăratele principii ale îndatoririlor în serviciu.

Aghiotantul salută cu o înfăţişare respectuoasă şi rece. Sliva, care se încovoiase, sta cu faţa încremenită, fără expresie, ţinându-şi mereu mâna tremurătoare la chipiu.

— Ruşine, căpitan Sliva, bombăni Şulgovici, liniştindu-se cu încetul. Dumneata, unul dintre cei mai buni ofiţeri din regiment, îmbătrânit în serviciu, îngădui ca tineretul să-şi facă de cap... Mai strânge şurubul, mai scuturã-i, nu te sfii! N-are rost să te sfieşti! Doar nu-s domnişoare să leşine...

Colonelul se întoarse deodată pe călcâie şi porni spre trăsură, urmat de aghiotant. Cât timp se aşează şi până s-ajungă trăsura la şosea, pierind după clădirea pavilionului de companie, domni pe terenul de instrucţie o tăcere adâncă şi nedumerită.

— Ei, poftim! zise Sliva scurt şi nu tocmai prietenos, când, după câteva clipe, ofiţerii plecară acasă. Te-a mâncat limba să răspunzi... Trebuia să taci din gură, chiar dacă ţi-a căzut năpasta pe cap. Uite, din pricina dumitale, m-am pomenit acuma cu o mustrare scrisă. Cine dracu te-a trimis în compania mea? Îmi lipseai cum îi lipseşte chelului tichia de mărgăritar. Ar trebui să mai sugi la doică, iar nu să...

Nu isprăvi vorba, ci dădu doar obosit din mână, apoi, întorcând spatele tânărului ofiţer şi încovoindu-se ca sub o povară, se îndreptă cu paşi greoi spre locuinţa lui neîngrijită, de burlac bătrân. Romaşov îi urmări cu privirea spinarea îngustă şi gârbovită de om ce nu cunoaşte bucurii şi, cu toată amărăciunea jignirii şi a ruşinii

îndurate în public, simţi deodată cum i se trezeşte în inimă mila faţă de omul acesta înăsprit şi retras, lipsit de orice dragoste şi pentru care nu mai rămăseseră decât două lucruri de preţ pe lume: să aibă o companie bine ţinută, şi-n fiecare seară să-i tragă, liniştit şi singur, o duşcă, „înainte de culcare”, cum spuneau beţivii cei vechi şi fără leac din regiment.

Ca atâţia oameni tineri, Romaşov avea obiceiul naiv şi cam ridicol de a vorbi despre el la persoana a treia, folosind expresii din romane foiletoane...

Şi de data aceasta, rosti în gând:

„Ochii lui blânzi şi expresivi se învăluiră într-un nor de tristeţe!”

II

Soldaţii se îndreptară pe plutoane spre cazarmă şi terenul de instrucţie rămase pustiu. Romaşov se opri o clipă, nehotărât, pe şosea. Nu era întâia dată, după un an şi jumătate de serviciu, când, cuprins de simţământul chinuitor al singurătăţii lui printre străini răuvoitori şi reci, se întreba cu nelinişte unde şi cum să-şi petreacă seara. Îl scârbea chiar numai gândul de a se întoarce acasă sau de a merge la cercul militar... La ora asta trebuie să fie gol... Fără îndoială că vreo câţiva ofiţeri inferiori beau bere, fumează şi joacă biliard pe o masă mică şi jerpelită, însoţind fiecare bilă de înjurături şi vorbe murdare, iar prin încăperi pluteşte mirosul acru de mâncare proastă de popotă. Ce plictiseală!...

„Mă duc la gară, îşi zise Romaşov. Mi-e totuna!”

În sărăcăciosul târguşor evreiesc nu era niciun restaurant. Cluburile, atât cel militar, cât şi cel civil, se găseau într-o jalnică stare de părăsire. De aceea gara era singurul loc unde locuitorii se întâlneau să mai tragă un chefuşor, să-şi mai piardă vremea, sau chiar să joace cărţi. Veneau şi doamnele acolo la ora când treceau trenurile, ceea ce aducea o mică distracţie în adânca monotonie a vieţii de provincie.

Romaşov mergea şi el cu plăcere la gară seara, când sosea expresul care se oprea aici pentru ultima oară, înainte de a trece graniţa în Prusia. Încerca o ciudată încântare când se uita tulburat cum se iveşte în goană de după o cotitură, năpustindu-se vijelios spre gară, trenul ăsta alcătuit numai din vreo cinci vagoane noi-nouţe şi strălucitoare, cu locomotiva ai cărei ochi de jar se făceau tot mai mari şi mai orbitori, aruncând înaintea lor pete luminoase

pe şine. Când ţi se părea că-i gata să iasă în goană din staţie, se oprea năprasnic, şuierând şi duduind, „ca un uriaş, care-n fuga lui s-a agăţat de o stâncă”, gândea Romaşov. Din vagoanele luminate ca de sărbătoare, coborau doamne frumoase şi distinse, foarte elegante, cu pălării uimitoare şi rochii neobişnuit de luxoase... Coborau şi civili, îmbrăcaţi fără cusur, care vorbeau tare, franţuzeşte şi nemţeşte, cu aroganţă boierească şi mişcări fireşti, râzând cu îngăduinţă. Niciunul dintre ei nu-l băga vreodată în seamă pe Romaşov, nici măcar în treacăt. Dar el vedea într-înşii un crâmpei dintr-o lume de care nu te poţi apropia, o lume rafinată şi orbitoare, unde viaţa-i o neîncetată bucurie.

Treceau opt minute... Clopotul suna, locomotiva fluiera şi strălucitorul tren pleca din staţie. Luminile de la peron şi de la bufet se stingeau în grabă... Întunericul de toate zilele domnea din nou. Romaşov urmărea totdeauna cu uşoară şi visătoare melancolie micul felinar roşu care se legăna lin în spatele vagonului din urmă, mistuindu-se în noaptea neagră şi prefăcându-se treptat într-o scânteie ce abia se mai zărea...

„Mă duc la gară”, îşi zise Romaşov. Aruncându-şi însă privirea asupra galoşilor lui, simţi că i se înroşesc obrajii de ruşine. Erau galoşi greoi şi înalţi de cauciuc – cum purtau toţi ofiţerii din regiment – plini până sus de noroi negru şi lipicios ca o cocă. Se uită apoi la mantaua lui scurtă până la genunchi, tot din pricina noroiului, iar pe deasupra şi zdrenţuită la poale, cu cheutorile unsuroase căscate... Şi oftă! Săptămâna trecută, pe când se plimba prin faţa expresului, văzuse, la uşa unui vagon de clasa întâi, o doamnă înaltă, zveltă şi foarte frumoasă, îmbrăcată în negru. Era fără pălărie şi Romaşov avu timp să-i zărească în grabă, dar foarte desluşit, nasul subţire şi drept, buzele încântătoare mici şi pline, părul negru ondulat şi lucios, pieptănat cu cărare la mijloc, care cădea în bucle peste tâmple, acoperindu-i coada sprâncenelor şi urechile. La spatele ei, se ivea un tânăr voinic, într-un surtuc de culoare deschisă, cu înfăţişarea semeaţă şi mustaţa în furculiţă ca a lui Wilhelm al II-lea, cu care şi semăna puţin. Doamna îl zări şi ea pe Romaşov, ba chiar i se păru că-l priveşte cu luare-aminte, aşa că, trecând prin faţa ei, sublocotenentul îşi zise după obicei: „Ochii necunoscutei se opriră cu plăcere asupra staturii zvelte a tânărului ofiţer”. Dar când, după zece paşi, întoarse capul să mai întâlnească o dată privirea frumoasei doamne, băgă de seamă că atât ea, cât şi tovarăşul ei de călătorie râdeau cu poftă, uitându-se în urma lui.

Atunci se văzu deodată ca într-o oglindă, cu o limpezime uimitoare, parcă l-ar fi privit un străin care i-ar fi cercetat galoşii, mantaua, faţa palidă, ochii miopi şi sfiala plină de stângăcie... Amintindu-şi frumoasa frază pe care o ticluise cu o clipă mai înainte, se îmbujoră dureros, chinuit de o ruşine usturătoare şi de neîndurat... Şi chiar acum, pe când mergea singur în amurgul de primăvară, se înroşi iar de ruşine, gândindu-se la umilinţa din trecut.

— Nu, hotărât! Ce să mai caut la gară? murmură el cu amară deznădejde. Mă mai plimb un pic şi mă întorc acasă...

Era la începutul lui aprilie. Întunericul se lăsa pe nesimţite. Plopii din marginea şoselei, căsuţele albe şi joase cu acoperişuri de olane, aşezate de amândouă părţile drumului, cei câţiva trecători, toate se învăluiră în ceaţă, pierzându-şi treptat culoarea şi forma. Obiectele se prefăcură în siluete negre fără relief, dar contururile lor se mai desprindeau minunat de limpede, în văzduhul întunecat. Spre apus, dincolo de oraş, zarea mai ardea în vâlvătaia asfinţitului. În craterul unui vulcan încins din care se revărsa lavă de aur topit parcă, se aruncau nori grei şi cenuşii, sclipind cu flăcări purpurii, galbene şi violete, iar deasupra vulcanului, se înălţa ca o boltă de peruzea şi de smaragd cerul blând al serii de primăvară.

Umblând încet pe şosea, târându-şi anevoie picioarele încălţate cu galoşii uriaşi, Romaşov nu-şi lua o clipă ochii de la focul acesta uimitor. Totdeauna, încă din copilărie, i se părea că, dincolo de nori şi de zarea amurgului, vede altă viaţă, tainică şi luminoasă, ca şi cum acolo, departe, foarte departe, sub razele arzătoare ale unui soare nevăzut pământenilor, ar fi scânteiat un oraş minunat şi strălucitor pe care nori străbătuţi de flăcări îl ascundeau vederii. Străzile lui, poleite cu aur, luceau orbitor, cupole ciudate şi turnuri cu acoperişuri de purpură se înălţau spre ceruri, diamante străluceau la ferestre şi steaguri de culori vii fâlfâiau în văzduh... I se mai părea că-n oraşul acela îndepărtat şi de basm trăiau oameni veseli, a căror viaţă era ca o muzică îmbătătoare, ba chiar melancolia şi tristeţea lor erau fermecătoare şi gingaşe. Se plimbau prin pieţe largi scăldate în lumină, prin grădini umbroase, printre flori şi fântâni cu jocuri de apă, ca nişte zei senini şi plini de o negrăită bucurie, care nu întâlneau nicio piedică în calea dorinţelor şi a fericirii lor şi nu ştiau ce-i tristeţea chinuitoare, nici ruşinea sau grijile...

Deodată, Romaşov îşi aminti de întâmplarea cu colonelul, de vorbele lui răstite şi grosolane şi de simţământul de jignire cumplită

şi totodată copilărească care-l cuprinsese atunci în faţa soldaţilor. Mai mult decât orice îl durea că strigase cineva la el, întocmai cum striga şi el uneori la martorii aceştia tăcuţi ai ruşinii lui de astăzi... Vedea în asta ceva care ştergea deosebirile de grad, ceva care-i înjosea demnitatea de ofiţer şi, socotea el, chiar şi pe cea de om.

Îndată, ca şi cum ar fi fost un băieţandru – la drept vorbind, mai păstra multe apucături copilăreşti – începură să-i clocotească în minte gânduri de răzbunare, îndrăzneţe şi ameţitoare. „Astea-s fleacuri! Doar am toată viaţa înaintea mea!” îşi zicea el, şi, însufleţit de gândurile lui, păşea cu mai multă siguranţă şi răsufla mai adânc. „Uite, în ciuda tuturor, chiar de mâine dimineaţă mă pun pe învăţătură şi mă pregătesc să intru la Academia militară. Munca! Da, prin muncă, poţi înfăptui tot ce doreşti... Trebuie numai să ai voinţă! Am să tocesc ca un nebun şi... spre mirarea tuturor, am să trec un examen strălucit... Fără îndoială, că toţi au să spună: «Ei, şi adică de ce vă miraţi? Eram siguri de mai înainte c-o să reuşească... E un tânăr atât de vrednic, atât de fermecător şi de înzestrat!»”

Şi nemaipomenit de limpede, Romaşov se şi văzu savant ofiţer de stat-major, cu viitor strălucit... Numele lui e înscris pe tabloul de onoare al Academiei... Profesorii îi prevestesc o carieră excepţională şi-i propun să rămână la Academie, dar el vrea mai bine să se întoarcă la regiment... Trebuie să-şi facă stagiul de comandant de companie şi ţine neapărat să-l îndeplinească în fostul său regiment. Iată-l că se prezintă aici, elegant, îngăduitor, cu oarecare dispreţ şi o trufaşă politeţe, ca toţi ofiţerii de stat-major pe care-i văzuse la marile manevre de anul trecut şi la ridicările topografice. Se fereşte de societatea ofiţerilor. Grosolanele obiceiuri cazone, familiaritatea, jocul de cărţi, beţiile... nu, toate acestea nu-i mai sunt îngăduite! Nu uită nicio clipă că serviciul de aici nu-i decât o etapă a carierei lui, a drumului care-l duce spre glorie.

Încep manevrele... Se dă o mare bătălie între cele două tabere potrivnice... Colonelul Şulgovici nu înţelege ordinele, se încurcă şi se frământă fără rost, hărţuindu-i şi pe ceilalţi... Până acum comandantul de corp de armată i-a şi trimis două mustrări prin ofiţerii de legătură. „Hei, căpitane, scapă-mă din încurcătură! se întoarce el către Romaşov. Suntem doar vechi prieteni... Îţi mai aminteşti – he! he! he! – cum ne mai ciorovăiam? Haide, te rog.” Are o înfăţişare stingherită şi linguşitoare. Atunci Romaşov,

salutându-l reglementar, se pleacă uşor în şa şi-i răspunde demn şi rece: „Îmi pare rău, domnule colonel! Datoria dumneavoastră este să conduceţi operaţiile regimentului... Datoria mea este să vă primesc ordinele şi să le execut.” Dar în răstimp, soseşte în galop un al treilea ofiţer de legătură al comandantului, care aduce colonelului o nouă mustrare...

Strălucitul ofiţer de stat-major Romaşov urcă mereu alte trepte pe drumul gloriei... Iată c-a izbucnit o grevă a muncitorilor la o mare turnătorie. Compania lui Romaşov e trimisă în grabă acolo... E noapte, cerul s-a înroşit de foc, mulţimea urlă şi azvârle cu pietre... Un căpitan zvelt şi frumos înaintează în fruntea companiei lui... E Romaşov. „Fraţilor, declară el muncitorilor, pentru a treia şi cea din urmă oară, vă pun în vedere că voi trage!” Strigăte, fluierături, hohote de râs... O piatră îl loveşte pe Romaşov în umăr, dar faţa-i bărbătească şi senină rămâne liniştită. Se întoarce spre soldaţi, ai căror ochi strălucesc de mânie că mult iubitul lor comandant a fost insultat. „Trageţi în plin! Companie... foc!”... O sută de împuşcături se contopesc într-una singură... Un urlet de groază... Zeci de morţi şi de răniţi se prăbuşesc... Ceilalţi fug în neorânduială, iar unii cad în genunchi, cerând îndurare. Greva a fost înăbuşită. Romaşov primeşte felicitările şefilor şi o decoraţie pentru neîntrecuta lui vitejie.

Pe urmă vine războiul... Nu!... Înainte de război, e mai bine ca Romaşov să înveţe întâi nemţeşte şi să plece în Germania ca spion militar. Ce curaj grozav! Singur, cu desăvârşire singur, numai cu paşaportul german în buzunar şi cu flaşneta în spinare – trebuie neapărat o flaşnetă! – merge din oraş în oraş, învârte mânerul flaşnetei, adună pfenigi, face pe prostul şi-n acelaşi timp, fără ca nimeni să-l bănuiască, schiţează planuri de fortăreţe, depozite de muniţii, cazărmi şi tabere militare. E înconjurat de primejdii neîncetate... Guvernul ţării lui nu-l recunoaşte, e în afara legii... Dacă izbuteşte să culeagă informaţii de preţ, va fi răsplătit cu bani, va fi înaintat în grad şi va dobândi o situaţie socială şi mare faimă!... De nu, va fi împuşcat fără judecată şi fără nicio formalitate, în zorii zilei în vreun şanţ de fortăreaţă. Din compătimire, i-au propus să-i lege ochii cu o basma, dar el o azvârle cu mândrie la pământ: „Credeţi oare că un adevărat ofiţer se teme să privească moartea în faţă?” Un colonel bătrân îi zice atunci mişcat: „Ascultă, tinere, am şi eu un fiu de vârsta dumitale... Spune-ţi numai numele şi naţionalitatea, şi-ţi vom schimba

pedeapsa cu moarte, în puşcărie.” Romaşov îl opreşte însă cu o politeţe rece: „E în zadar, domnule colonel, vă mulţumesc! Făceţi-vă datoria.” Pe urmă, întorcându-se către plutonul de execuţie: „Soldaţi! rosteşte el cu glas hotărât şi, bineînţeles, pe nemţeşte, vă cer un serviciu de camarad! Ochiţi drept în inimă!” Un locotenent sentimental, stăpânindu-şi anevoie lacrimile, flutură o batistă albă. O salvă...

Tabloul acesta închipuit i se arătă aşa de viu şi de limpede, încât Romaşov care mergea cu paşi mari şi grăbiţi, gâfâind, se înfioră deodată cuprins de groază şi încremeni locului cu pumnii strâns încleştaţi, iar inima-i bătea puternic... Dar îndată, îşi zâmbi în umbră cu o înfăţişare sfioasă şi vinovată, apoi, cu capul între umeri, îşi văzu de drum.

Curând însă visuri năvalnice puseră iar stăpânire pe el ca un puhoi nestăvilit. Un război sângeros şi înverşunat a izbucnit împotriva Austriei şi a Prusiei! Iată un uriaş câmp de bătălie, cadavre, şrapnele, sânge, moarte...

E bătălia hotărâtoare pentru soarta întregii campanii. Sosesc cele din urmă rezerve, iar din minut în minut se aşteaptă să se ivească în spatele inamicului o coloană rusă de încercuire. Armata trebuie să ţină piept cu orice preţ îngrozitorului atac al duşmanului. Cel mai cumplit foc, cele mai înverşunate sforţări ale inamicului se îndreaptă împotriva regimentului Kerenski. Soldaţii luptă ca nişte lei şi nicio clipă nu şi-au pierdut avântul, cu toate că rândurile lor se răresc mereu, sub ploaia de gloanţe duşmane. Clipă istorică! Să mai ţină un minut sau două şi a lor e victoria... Dar colonelul Şulgovici se zăpăceşte... E viteaz, fără îndoială, nervii lui însă nu pot îndura această grozăvie. Închide ochii, tremură şi se îngălbeneşte... Iată, a şi făcut un semn gornistului să sune retragerea... Soldatul a şi dus goarna la gură, dar tocmai atunci, de după un deal, se năpusteşte în goană pe un cal arab, alb de spumă, colonelul Romaşov, şeful statului-major al diviziei: „Domnule colonel, niciun pas îndărăt! Aici se hotărăşte soarta Rusiei!”... Şulgovici se aprinde: „Colonele, aici comand numai eu! Eu singur răspund în faţa lui dumnezeu şi a ţarului! Gornist, retragerea!” Romaşov însă a şi apucat goarna din mâinile soldatului: „Înainte, băieţi! Ţarul şi patria vă privesc! Ura-a!” Urlând înspăimântător, soldaţii se reped înainte ca turbaţi, urmându-l pe Romaşov... Totul se învălmăşeşte şi se învăluie în fum, prăbuşindu-se parcă într-o prăpastie. Rândurile duşmanului se clatină, dau îndărăt şi fug în neorânduială.

În spatele duşmanului, pe dealurile îndepărtate, strălucesc acum baionetele coloanei de încercuire. „Ura, fraţilor, a noastră-i biruinţa!...”

Romaşov care acum nu mai mergea, ci alerga, dând din mâini cu însufleţire, se opri deodată, venindu-şi anevoie în fire. I se părea că pe sub haine i se plimbă o mână rece, de-a lungul spinării, a braţelor şi a picioarelor; simţea cum i se ridică părul măciucă, iar lacrimi de bucurie îi umezesc ochii. Nici nu băgase de seamă că ajunsese în dreptul locuinţei lui... Trezindu-se din înflăcăratele-i visuri, se uită cu mirare la poarta bine cunoscută care dădea în livada sărăcăcioasă şi la căsuţa albă din fundul ei.

— Ce prostii îţi mai trec uneori prin minte, şopti el ruşinat, vârându-şi cu sfială capul între umeri.

III

Întors acasă, Romaşov se trânti pe pat, fără să-şi mai scoată mantaua; şi nici chiar sabia, rămânând multă vreme nemişcat, cu privirea neclintită şi pierdută în tavan. Îl durea capul şi spatele, iar sufletu-i era gol, ca şi cum niciodată n-ar fi avut vreun gând, vreo amintire, sau vreun sentiment... Nu simţea nici măcar mânie sau plictiseală, ci numai o nepăsare adâncă şi întunecată.

La fereastră, trist şi duios, se stingea domol amurgul verzui de aprilie. În antret, ordonanţa îşi făcea de lucru, zăngănind încet un obiect de metal.

„Ciudat, îşi zise Romaşov, am citit undeva că omul nu poate să stea nicio clipă fără să gândească. Şi totuşi sunt culcat şi nu cuget la nimic. Să fie oare într-adevăr aşa? Nu... Deoarece m-am gândit că nu mă gândesc la nimic, înseamnă că tot s-a învârtit o rotiţă din creierul meu. Uite, acuma iar mă analizez, deci mă mai gândesc la ceva”...

Şi se împotmoli până într-atâta în gândurile acestea chinuitoare şi încurcate, încât deodată simţi un dezgust aproape fizic, de parcă sub craniu i s-ar fi întins o plasă de păianjen cenuşie şi murdară, din care nu putea să scape cu niciun chip. Ridicându-şi capul de pe pernă, strigă:

— Gainan!

În antret se auzi cum cade şi se rostogoleşte ceva, pesemne burlanul de la samovar. Ordonanţa se repezi în odaie, deschizând uşa aşa de iute şi de zgomotos ca şi cum l-ar fi urmărit cineva.

— Ordonaţi! strigă el speriat.

— N-a venit nimeni din partea locotenentului Nikolaev?

— Nu, să trăiţi! strigă iar Gainan.

Între ofiţer şi ordonanţă se stabiliseră încă de mult raporturi de încredere, simple şi chiar oarecum afectuoase şi familiare. Dar când era vorba de vreuna din formulele reglementare ca: „am înţeles", „ordonaţi", „da, să trăiţi", „nu ştiu, să trăiţi"... Gainan le rostea maşinal, cu glasul sugrumat cu care soldaţii răspund în front ofiţerilor. Era un obicei nesăbuit care se înrădăcinase adânc în el chiar din primele zile ale recrutării lui şi, după cum se arăta, avea să-i rămână pe toată viaţa.

Gainan era ceremis de felul lui şi de religie păgână, ceea ce-l măgulea mult pe Romaşov, dumnezeu ştie de ce. La regiment, ofiţerii tineri răspândiseră jocul copilăresc şi caraghios de a-şi învăţa ordonanţele să răspundă la tot felul de lucruri ciudate şi neobişnuite. Vetkin, de pildă, când veneau la el camarazii, îşi întreba totdeauna ordonanţa, un moldovean: „Ia spune, Buzescule, mai avem noi şampanie în pivniţă?" Iar Buzescu răspundea fără să crâcnească: „Nu mai avem deloc, să trăiţi, că aţi binevoit să beţi aseară cea din urmă duzină". Alt ofiţer, sublocotenentul Epifanov, făcea haz, punând ordonanţei lui întrebări încurcate pe care nici el pesemne nu le înţelegea. „Ce părere ai, camarade, despre restaurarea principiilor monarhice în Franţa de astăzi?" Şi ordonanţa răspundea fără să clipească măcar: „Taman aşa, să trăiţi, o să iasă tare bine". Locotenentul Bobetinski îl învăţase catehismul pe ordonanţa lui, care răspundea fără a şovăi la întrebările cele mai ciudate, cu totul rupte de viaţa adevărată: „Care-i în al treilea rând însemnătatea acestui lucru?" „În al treilea rând, lucrul acesta n-are nicio însemnătate." Sau: „Ce părere are sfânta biserică despre faptul ăsta?" „Sfânta biserică nu pomeneşte nimic despre faptul ăsta." Ordonanţa aceluiaşi ofiţer declama cu gesturi tragice şi nesăbuite monologul călugărului Pimen din Boris Godunov. De asemenea, mai era răspândit obiceiul de a sili ordonanţele să vorbească franţuzeşte: *„Bonjour, mousié"... „Bonne nuit, mousié"... „Voulez-vous du thé, mousié*?"[1] şi câte şi mai câte. Toate născocirile acestea erau un fel de leac împotriva plictiselii, o distracţie în viaţa aceasta fără orizont şi aveau la bază lipsa oricăror alte interese, în afara celor legate de serviciu.

[1] Bună ziua, domle... (corect *monsieur*). Noapte bună, domle... Vreţi ceai, domle? (n. t.)

Romaşov vorbea adesea cu Gainan despre idolii lui, despre care, de altfel, chiar ceremisul avea noţiuni foarte greu de înţeles şi nedesluşite, dar mai ales despre chipul într-adevăr ciudat în care ordonanţa depusese jurământul de credinţă pentru patrie şi tron. În timp ce formulele de jurământ erau citite ortodocşilor de un preot, evreilor de un rabin, catolicilor de un preot polonez, iar protestanţilor, în lipsa unui pastor, de către căpitanul Ditz şi mahomedanilor, de locotenentul Bek-Agamalov – cu Gainan lucrurile se petrecuseră într-un fel cu totul deosebit. Aghiotantul regimentului întinsese pe rând, atât lui cât şi altor doi compatrioţi şi corelegionari de-ai săi, câte o bucată de pâine presărată cu sare şi înfiptă în vârful săbiei. Toţi trei, fără s-atingă pâinea cu mâna, o apucaseră cu gura, mâncând-o pe loc. Pe cât se pare, înţelesul simbolic al ceremoniei era următorul: „Acuma, după ce am mâncat pâine şi sare în slujba noului stăpân, să fiu pedepsit prin fier, dacă nu voi fi credincios”. Gainan era se vede mândru de ceremonialul acesta neobişnuit şi-i făcea plăcere să şi-l amintească. Dar, cum de fiecare dată, adăuga mereu noi amănunte, ajunsese până la urmă un fel de basm fantastic, uluitor şi cu adevărat caraghios care-l înveselea mult pe Romaşov şi pe sublocotenenţii care veneau la el.

Şi de data aceasta, Gainan credea că locotenentul va începe, ca de obicei, să-i vorbească despre idoli şi despre jurământ şi aştepta, zâmbind cu şiretenie. Dar Romaşov zise cu glas moale:

— Bine... poţi pleca...

— Pregătim tunica cel nou, dom' sublocotenent? întrebă, grijuliu, Gainan.

Romaşov tăcea, şovăind. Ar fi vrut să spună, da... apoi, nu, pe urmă iar da. Oftă adânc şi de mai multe ori la şir, ca un copil, şi răspunse abătut:

— Nu, Gainan... Nu-i nevoie... O să-i mai las în plata domnului... Pune samovarul şi pe urmă dă fuga la popotă şi adu-mi masa de seară.

„Înadins n-am să mă duc astăzi... gândi el cu un fel de îndărătnicie şovăitoare. Nu se poate să plictiseşti oamenii în fiecare zi... De altfel, mi se pare că nici ei nu se prea bucură de venirea mea.”

Credea că hotărârea lui era nestrămutată, dar undeva în adâncurile tăinuite ale sufletului îşi făcea loc aproape inconştient siguranţa, de care abia-şi dădea seama, că şi în seara asta, ca şi în ajun, ca în mai toate serile de aproape trei luni încoace, se va duce

totuşi la Nikolaevi. În fiecare seară, plecând de la ei către miezul nopţii, ruşinat şi mânios de lipsa lui de voinţă, jura să nu mai dea pe la ei o săptămână sau două, ba chiar să nu mai meargă deloc pe acolo. Tot drumul şi până când se culca şi adormea, credea c-o să-şi poată ţine cu uşurinţă cuvântul... Noaptea însă trecea, venea o zi nouă, nesfârşită, plicticoasă şi se simţea iar atras de casa aceea curată şi luminoasă, de odăile plăcute şi primitoare, de oamenii aceia liniştiţi şi veseli, dar mai ales de farmecul dulce al frumuseţii, al gingăşiei şi al cochetăriei feminine...

Romaşov se ridică pe pat. Afară se întuneca, totuşi mai putea desluşi destul de bine toată odaia. Ah, cum i se mai urâse să tot vadă în fiecare zi mereu aceleaşi câteva lucruri sărăcăcioase care-i alcătuiau „mobilierul”: pe o măsuţă de scris o lampă cu abajur trandafiriu, în formă de lalea, lângă un deşteptător rotund cu tic-tacul grăbit şi o călimară în chip de mops; la perete, de-a lungul patului, un covor de lână reprezentând un tigru şi un negru călare, înarmat cu o suliţă; într-un colţ, o poliţă cam şubredă cu cărţi, iar în alt colţ, silueta fantastică a unei cutii de violoncel; deasupra singurei ferestre atârna un stor de paie răsucit sul, iar lângă uşă, un cearceaf care acoperea cuierul de haine. La fiecare ofiţer şi la fiecare subofiţer neînsurat, găseai exact aceleaşi lucruri, afară de violoncel, fireşte, pe care Romaşov îl luase de la orchestra regimentului, unde nimeni n-avea nevoie de el. Dar încă de anul trecut, înainte să fi învăţat măcar gama, părăsise atât violoncelul, cât şi muzica.

Cu un an şi ceva în urmă, Romaşov, proaspăt ieşit din şcoala militară, ajunsese posesorul fericit şi mândru al acestor lucruri mărunte. Să ai locuinţa ta, chiar mobilele tale, putinţa de-a cumpăra, de-a alege, aşezându-le după gustul tău, toate acestea încântaseră sufletul unui băieţandru de douăzeci de ani, care mai sta ieri în bancă şi mergea încolonat la sala de mese împreună cu colegii lui. Ce de speranţe, ce de planuri nu-şi făcuse pe vremea când cumpăra aceste păcătoase obiecte de lux!... Şi ce program aspru de viaţă nu-şi întocmise el atunci! În primii doi ani, avea să studieze temeinic literatura clasică şi să înveţe metodic franceza şi germana, cât şi muzica. În anul următor, ar fi început pregătirea pentru Academie. Trebuia să fie la curent cu viaţa de toate zilele, cu literatura şi cu ştiinţa, aşa că se abonase la un ziar şi la o revistă lunară foarte răspândită. Pentru a-şi desăvârşi cunoştinţele, cumpărase *Psihologia* de Wundt, *Fiziologia* de Lewis şi *Ajută-te*

singur de Smiles.

Dar vai! Cărţile acestea zac de nouă luni pe poliţă, iar Gainan uită să le mai şteargă de colb, ziarele stau sub masa de scris, cu banderola nedesfăcută, revista nu i se mai trimite că n-a mai plătit abonamentul pe semestrul următor, iar sublocotenentul Romaşov bea votcă la cercul militar, are o legătură veche, murdară şi plictisitoare cu soţia unui ofiţer care-şi înşală soţul gelos şi ofticos, joacă cărţi şi se simte tot mai dezgustat de serviciu, de camarazi şi chiar de viaţa lui...

— Iertaţi, să trăiţi!... strigă ordonanţa, dând buzna pe neaşteptate în odaie, dar îndată urmă cu glas prietenos şi blând: Am uitat spunem că ai primit scrisoare de la coniţa Peterson... Ai adus ordonanţa şi ai cerut răspuns!

Încruntându-se, Romaşov rupse plicul lung, trandafiriu, pe marginea căruia zbura un porumbel cu o scrisoare în cioc.

— Aprinde lampa, Gainan! porunci el.

„Scumpul, dragul şi mustăciosul meu Jorjik, citi Romaşov scrisul cunoscut, cu rândurile ce se lăsau neîngrijit în jos. N-ai mai fost la noi de o săptămână întreagă şi mi-e aşa dor de tine, c-am plâns ieri toată noaptea. Dacă vrei să-ţi râzi de mine, să ştii că nu voi putea îndura trădarea aceasta. O singură înghiţitură din sticluţa cu morfină şi voi înceta pe vecie să mai sufăr, iar pe tine te va mustra conştiinţa. Vino neapărat diseară la şapte şi jumătate. *El* n-are să fie acasă, va fi dus la exerciţii practice şi eu am să te sărut tare, tare, tare, cât pot de tare. Aşa că, vino. Te sărut de un miliard de ori. Toată a ta, Raisa.

P. S.

Iubito, mai ştii salcia plângătoare,
Ce-şi oglindeşte-n râu plecatu-i ram,
Tu-mi dădeai sărutări arzătoare
Şi fericirea-n doi o împărţeam.

P.P.S. Trebuie neapărat, neapărat să vii la serata de sâmbăta viitoare. Te invit dinainte la cadrilul al treilea. După consideraţie!!!!!

R. P.”

În sfârşit, jos de tot, pe pagina a patra, era scris într-un chenar frumos:

Aici
am depus o sărutare...

Scrisoarea mirosea a liliac persan, parfumul binecunoscut din care câteva picături se uscaseră pe hârtie, întinzându-se ca nişte pete galbene sub care literele îşi pierduseră forma. Parfumul ăsta dulceag, tonul de ieftină cochetărie al scrisorii şi chipul ce i se arătă deodată – cap mic, păr roşu şi faţă sulemenită – treziră pe loc în sufletul lui Romaşov un dezgust de neînvins. Cu o plăcere furioasă, rupse scrisoarea în două, o împături, apoi o rupse în patru şi tot aşa mereu, în bucăţele din ce în ce mai mici. Până la urmă, când erau prea mici să le distrugă, le aruncă sub masă, scrâşnind din dinţi. Dar şi-n clipa aceea nu-şi uită obiceiul de a declama, vorbind de el la persoana a treia, în cuvinte bine alese:

„Şi izbucni într-un râs amar şi dispreţuitor”.

În acelaşi timp, îşi dădu seama că se va duce cu siguranţă la Nikolaevi. „Va fi însă pentru cea din urmă oară... cu adevărat cea din urmă oară”, încercă el să se amăgească singur şi îndată se simţi voios şi liniştit:

— Gainan, dă-mi hainele să mă-mbrac!

Se spălă în grabă, îşi puse tunica cea nouă, parfumându-şi apoi batista curată cu apă de colonie. Chiar în clipa când se pregătea să iasă, Gainan îl opri pe negândite:

— Trăiţi dom' sublocotenent! zise ceremisul cu glas neobişnuit de blând şi de rugător, începând deodată să ţopăie pe loc.

Totdeauna se fâţâia aşa când era tulburat sau stingherit: scotea înainte când un genunchi, când celălalt, dădea din umeri, întindea gâtul şi-l trăgea înapoi, lăsându-şi braţele în jos şi mişcându-şi nervos degetele.

— Ei, ce mai vrei?

— Dom' sublocotenent, nu supăraţi, vrem rugăm foarte mult. Dă la mine domnul alb.

— Ce? Care domn alb?

— Care ai poruncit aruncăm pe el. Uite, colo...

Şi arătă cu degetul pe podea după sobă, un bust al lui Puşkin, pe care Romaşov îl cumpărase cândva de la un vânzător ambulant. În ciuda inscripţiei, bustul, grosolan lucrat şi murdărit tot de muşte, nu reprezenta, fie zis în treacăt, pe marele poet rus, ci vreun bătrân misit evreu. Ofiţerul nu-l mai putea vedea în ochi şi, într-adevăr, îi ordonase cu câteva zile în urmă să-l arunce...

— Ce vrei să faci cu el? întrebă râzând sublocotenentul. Poftim, ia-ţi-l. Îmi pare bine că-ţi face plăcere... Mie tot nu-mi trebuie! Dar ce nevoie ai de el?

Gainan tăcea, lăsându-se când pe un picior, când pe celălalt.

— Bine, lasă! zise Romaşov. Dar ştii măcar cine-i ăsta?

Gainan zâmbi blând şi tulburat, începând să ţopăie şi mai dihai.

— Nu ştii... Şi-şi şterse buzele cu mâneca.

— Dacă nu ştii, să-ţi spun eu! Ăsta-i Puşkin... Alexandr Sergheevici Puşkin. Ai înţeles? Hai, spune după mine: Alexandr Sergheevici...

— Besiev, repetă hotărât Gainan.

— Besiev? Ei, fie şi Besiev! se învoi Romaşov. Am plecat... Dacă vine cineva de la Petersoni, să spui că sublocotenentul a ieşit, dar că nu ştii unde s-a dus... Ai înţeles? Dacă se întâmplă ceva în legătură cu serviciul, să vii fuga după mine la locotenentul Nikolaev! Rămâi cu bine! Adă de la popotă masa mea de astă-seară şi poţi s-o mănânci.

Îl bătu prieteneşte pe umăr şi ceremisul îi răspunse numai cu un zâmbet larg, vesel şi cald.

IV

Afară noaptea era aşa de întunecoasă şi de adâncă, încât la început Romaşov fu nevoit să-şi găsească drumul bâjbâind ca orbii. Picioarele, încălţate tot cu galoşi uriaşi, i se înfundau adânc în noroiul cleios ca o peltea şi abia ieşeau anevoie, plescăind lung. Uneori, câte un galoş i se împotmolea atât de tare, de-i rămânea piciorul afară şi Romaşov era nevoit să se cumpănească numai într-un picior, iar cu celălalt să-şi dibuiască în beznă şi la întâmplare galoşul pierdut.

Târguşorul părea mort şi nici măcar câinii nu lătrau. Pe alocuri, de la ferestrele caselor joase şi albe răzbeau raze de lumină ceţoasă, care cădeau pieziş în fâşii drepte şi lungi pe pământul lucios, galben-cafeniu. Totuşi, gardurile jilave şi năclăite de-a lungul cărora mergea Romaşov, scoarţa udă a plopilor bătrâni şi glodul de pe drum, toate răspândeau o mireasmă puternică şi îmbătătoare, primăvăratică, ce te înviora, dându-ţi parcă puteri noi. Până şi vântul mare ce răbufnea vijelios pe străzi sufla ca primăvara, năvalnic şi zbenguindu-se sprinţar, înfiorat.

În faţa casei unde locuiau Nikolaevii, sublocotenentul se opri o clipă, pradă slăbiciunii şi nehotărârii... Ferestrele mici erau acoperite cu perdele groase cafenii, prin care se ghicea o lumină egală şi vie. Într-un loc perdeaua se îndoise, lăsând o crăpătură

îngustă. Romaşov îşi lipi capul de geam, foarte tulburat, căutând să-şi ţină răsuflarea, ca şi cum cei din odaie ar fi putut să-l audă.

Zări faţa şi umerii Alexandrei Petrovna care şedea cu spatele uşor încovoiat pe canapeaua de rips verde, binecunoscută ofiţerului. Atitudinea ei, mişcările uşoare ale trupului, cât şi capul foarte plecat arătau că lucra ceva.

Deodată, se îndreptă, ridică fruntea şi oftă adânc... Buzele i se mişcară... „Ce-o fi spunând? gândi Romaşov, uite-o că zâmbeşte... Ce ciudat e să priveşti pe fereastră un om care vorbeşte şi să nu-l auzi!”

Zâmbetul i se şterse pe neaşteptate de pe faţă şi fruntea i se încreţi. Buzele prinseră iar să se mişte repede, cu o expresie stăruitoare, apoi alt surâs şăgalnic şi batjocoritor îi lumină chipul. Pe urmă, dădu încetişor din cap, de parc-ar fi negat ceva... „Poate că-i vorba de mine?” îşi zise cu sfială Romaşov. Femeia asta tânără la care se uita acum ca la un scump tablou viu, de mult ştiut, răspândea în juru-i un fel de seninătate curată şi liniştită care-l cuprindea şi pe el. „Şurocika”, murmură Romaşov cu duioşie...

Deodată, Alexandra Petrovna lăsă lucrul şi, ridicând capul, îşi întoarse repede privirea îngrijorată spre fereastră. Romaşov crezu că se uită drept în ochii lui. Inima i se strânse şi-i îngheţă de frică... Sări ars, ascunzându-se după un colţ al zidului. O clipă se ruşină, cât pe ce să se întoarcă acasă, dar se stăpâni şi, deschizând portiţa grădinii, se îndreptă spre bucătărie.

În timp ce ordonanţa Nikolaevilor îi scotea galoşii plini de glod şi-i curăţa cizmele cu o cârpă, iar el îşi ştergea cu batista ochelarii ce se aburiseră la căldură, apropiindu-i de fiecare dată de ochii lui de miop, se auzi din salon glasul sonor al Alexandrei Petrovna:

— Stepan, a venit cineva cu vreun ordin?

„Înadins spune aşa! gândi sublocotenentul, chinuindu-se singur. Doar ştie că vin totdeauna pe la ora asta.”

— Nu... eu sunt, Alexandra Petrovna! strigă el prin uşă, cu voce nefirească.

— A! Romocika! Ei, poftim intră... intră! Ce ai încremenit acolo? Volodea, a venit Romaşov!

Ofiţerul intră, tulburat, plecându-se sfios şi frecându-şi mâinile fără rost.

— Îmi închipui cât v-aţi plictisit de mine, Alexandra Petrovna.

O spunea, nădăjduind că va izbuti să se exprime cu ton voios şi nesilit, dar vorbea dimpotrivă cu stângăcie şi, după cum singur

băgă de seamă, foarte puţin firesc.

— Iar începi cu prostiile! exclamă Alexandra Petrovna. Stai jos, o să luăm ceaiul...

Aţintindu-şi privirea atentă şi senină în ochii lui, îi strânse tare, ca de obicei, mâna rece în mâna ei mică, moale şi caldă.

Nikolaev şedea cu spatele spre ei, la o masă plină de cărţi, de atlase de geografie şi de schiţe. Trebuia să-şi treacă în curând examenul de admitere la Academia militară şi tot anul se pregătise, muncind cu îndârjire, fără o clipă de răgaz. Se prezenta acum pentru a treia oară fiindcă doi ani de-a rândul căzuse la examen.

Fără să se întoarcă şi fără să-şi ridice ochii de pe cartea deschisă în faţa lui, Nikolaev întinse lui Romaşov mâna peste umăr cu glas liniştit şi plin:

— Bună seara, Iuri Alexeici! Ce mai nou? Şurocika, dă-i un ceai... Pe mine, te rog să mă ierţi, am de lucru!

„Sigur că nu trebuia să vin, îşi zise cu deznădejde Romaşov. Ah, că prost mai sunt!”

— Nimic nou... Doar că Centaurul l-a repezit la cerc pe locotenent-colonelul Leh, care cică era beat turtă. Cere ca-n toate companiile să se facă exerciţii cu sabia pe manechine. Pe Epifan l-a băgat la arest.

— Da? întrebă Nikolaev cu gândul aiurea. Nu mai spune?!

— Şi eu m-am ales cu patru zile... Pe scurt, numai noutăţi vechi...

Lui Romaşov i se părea că vocea-i era străină şi suna înăbuşit, ca şi cum vorbele i s-ar fi oprit în gât. „Ce caraghios m-or fi găsind!” îşi spuse el, dar se linişti singur prin raţionamentul la care adesea recurg oamenii sfioşi: totdeauna când eşti prea tulburat îţi închipui că toţi o văd, de fapt însă numai tu singur îţi dai seama.

Se aşeză într-un fotoliu lângă Şurocika. Împletea o dantelă, mânuind repede croşeta. Nu sta niciodată degeaba şi feţele de masă, şerveţelele, abajururile şi perdelele din casă, toate erau făcute de mâna ei.

Romaşov luă cu grijă între degete aţa care se întindea de la ghem la mâna ei, şi întrebă:

— Cum se numeşte dantela asta?

— Ghipiură... Mă întrebi pentru a zecea oară!

Şurocika aruncă o privire grăbită şi atentă sublocotenentului şi apoi, tot aşa de iute, lăsă iar ochii în jos pe dantelă... Dar îndată, începu să râdă:

— Lasă, Iuri Alexeici... Stai şi te odihneşte un pic. „Pe loc

repaus!” cum se comandă la voi.

Romaşov oftă, uitându-se cu coada ochiului la ceafa vânjoasă a lui Nikolaev, care părea şi mai albă alături de gulerul bluzei cenuşii.

— Ce fericit e Vladimir Efimâci, zise el. O să plece la vară la Petersburg... Şi-o să intre la Academie...

— Ei, asta rămâne de văzut! exclamă Şurocika, sfidându-şi oarecum soţul. Doar ne-am mai întors de două ori cu ruşine la regiment... Acum e ultima oară!

Nikolaev se răsuci. Faţa-i energică, dar blândă, cu mustăţi stufoase, se înroşi, iar ochii lui mari, negri şi bovini scânteiară mânioşi.

— Nu vorbi prostii, Şurocika! Am spus că voi trece examenul şi-l voi trece. Bătu tare cu palma în masă. Ştii numai să cobeşti... Asta-i!...

— Asta-i! îl îngână nevastă-sa şi se lovi şi ea peste genunchi cu mâna-i mică şi negricioasă. Ia spune-mi, mai bine, ce condiţii trebuie să îndeplinească formaţiunea de luptă a unei unităţi? Ştii, urmă ea, uitându-se la Romaşov cu un zâmbet şiret şi vioi în ochi, eu sunt mai tare decât el la tactică. Ei, Volodea, ofiţer de stat-major general, care sunt acele condiţii?

— Prostii, Şurocika... Lasă-mă în pace! mormăi Nikolaev, nemulţumit.

Dar deodată se întoarse cu scaun cu tot spre nevastă-sa, iar în ochii larg deschişi, frumoşi şi cam nerozi, i se citea nedumerirea şi aproape spaima.

— Stai, fetiţo, într-adevăr, nu-mi amintesc tocmai bine. Formaţiunea de luptă? Formaţiunea de luptă trebuie să fie alcătuită în aşa fel, încât să sufere cât mai puţin sub focul inamicului, apoi să fie uşor de comandat... Apoi... stai...

— Pentru „stai”... se plătesc parale! îl opri Şurocika, biruitoare.

Şi începu să spună pe dinafară, cu o iuţeală uluitoare, plecându-şi ochii şi legănându-se uşor, ca o şcolăriţă premiantă care răspunde la lecţie:

— Formaţiunea de luptă trebuie să îndeplinească următoarele condiţii: repeziciune, mobilitate, mlădiere pentru înlăturarea obstacolelor, uşurinţă în comandă, adaptare la teren... Unitatea trebuie să sufere cât mai puţin sub focul inamicului, să-şi desfăşoare şi să-şi strângă lesne rândurile şi să treacă repede în formaţie de marş... Asta-i tot!...

Deschise ochii, răsuflă adânc şi, întorcându-şi spre Romaşov faţa

zâmbitoare şi expresivă, întrebă:

— E bine?

— Ei, drăcie, ce memorie! făcu Nikolaev cu invidie şi admiraţie, cufundându-se iar în caietele lui.

— Doar învăţăm totdeauna împreună, lămuri Şurocika. Eu aş putea să reuşesc chiar acum la examen... Lucrul de căpetenie, zise ea, despicând aerul cu croşeta, e să ai metodă. Metoda noastră eu am născocit-o şi sunt mândră de ea. În fiecare zi, puţină matematică, puţină strategie militară – artileria, ce-i drept, nu se prea prinde de mine, că sunt formule plictisitoare la culme, mai ales în balistică – apoi câteva articole din regulamentele militare... În sfârşit, o dată la două zile, amândouă limbile – franceză şi germană – iar a doua zi, geografia şi istoria...

— Dar limba rusă? întrebă Romaşov din politeţe.

— Limba rusă? Un fleac... Am şi isprăvit ortografia după Grot. Tezele se cunosc! Totdeauna acelaşi subiect în fiecare an: *„Si vis pacem, para bellum”*[1] şi „Caracterizarea lui Oneghin în legătură cu epoca lui”...

Deodată, însufleţindu-se tot mai mult, trase aţa din mâinile sublocotenentului, ca şi cum ar fi vrut ca nimic să nu împrăştie gândurile lui, şi începu să vorbească pătimaş despre ceea ce alcătuia tot interesul, însăşi rostul vieţii ei de astăzi:

— Nu pot, nu pot să mai rămân aici, Romocika! Înţelege-mă! Să rămâi aici, înseamnă să te tâmpeşti, s-ajungi ca toate ofiţeresele, să mergi la seratele voastre plictisitoare, să bârfeşti, să te ţii de intrigi şi să te înfurii din pricina unor indemnizaţii de deplasare sau diurne, sume cu totul neînsemnate!... Brr... să organizezi pe rând cu prietenele banale sindrofii dansante, să joci *whist...* Şi mai spui că la noi în casă e plăcut! Te rog, uită-te la bunăstarea asta de mic-burghezi... Dantelele şi ghipiurile le-am lucrat eu, rochia asta mi-am prefăcut-o singură, covorul ăsta îngrozitor, făcut numai din bucăţele... toate acestea sunt dezgustătoare şi meschine! Înţelege, dragă Romocika... Mie-mi trebuie societate adevărată, înalta societate, îmi trebuie lumină, muzică, adoraţie, complimente subţiri şi oameni inteligenţi cu care să stau de vorbă! Ştii că Volodea n-a descoperit praful de puşcă, dar e un om cinstit, curajos şi muncitor... Numai s-ajungă ofiţer de stat-major şi jur să-i fac o carieră strălucită. Vorbesc limbi străine, ştiu să mă port în orice societate şi am – cum să spun? – o fire atât de mlădioasă, încât mă

[1] Dacă vrei pace, pregăteşte-te de război (lat.) (n. t.).

voi descurca oriunde şi voi şti să mă adaptez la orice... În sfârşit, Romocika, uită-te la mine, uită-te cu luare-aminte... Sunt eu oare o fiinţă aşa de puţin interesantă şi o femeie aşa de urâtă, ca să mucezesc toată viaţa în colţul ăsta uitat de lume, în târguşorul ăsta îngrozitor care nici măcar nu figurează pe vreo hartă?

Cu o mişcare grăbită, îşi acoperi faţa cu batista şi izbucni deodată într-un plâns de femeie, ambiţioasă şi mândră, care varsă lacrimi de ciudă. Nikolaev, îngrijorat, se apropie repede de ea, cu o înfăţişare nedumerită şi pierdută. Dar Şurocika izbutise acum să se stăpânească şi-şi luase batista de pe faţă. Nu mai plângea, în ochii ei însă mai dăinuia totuşi o licărire de mânie pătimaşă.

— Nu-i nimic, Volodea, nu-i nimic, dragul meu! zise ea, îndepărtându-l cu mâna.

Pe urmă începu să râdă din nou, se întoarse către Romaşov şi, luându-i iar din mână ghemul de aţă, întrebă cu un zâmbet ciudat şi cochet:

— Romocika, stângaciule, ia răspunde-mi, sunt eu frumoasă ori nu? Când o femeie îţi cere un compliment, să ştii că-i culmea necuviinţei să nu-i răspunzi!

— Şurocika, nu ţi-e ruşine? zise Nikolaev, de la locul său.

Romaşov zâmbi sfios, apoi răspunse deodată, grav şi trist, cu glas tremurător:

— Foarte frumoasă!...

Şurocika făcu ochi mici, scuturându-şi capul aşa de ştrengăreşte, încât părul răvăşit începu să-i joace pe frunte.

— Ah, Romo-o-cika, ce caraghio-os mai eşti! tărăgănă ea cu glăscior subţirel de copil.

Sublocotenentul se înroşi, spunându-şi ca de obicei: „Inima-i era crunt rănită”.

Tăcură tustrei. Şurocika lucra, dând repede din croşetă. Vladimir Efimovici mormăia încet fraze din metoda Toussaint şi Langenscheidt pe care le traducea în nemţeşte. Se auzea pocnind şi fâşâind flacăra în lampa acoperită cu un abajur de mătase galbenă, în formă de cort. Romaşov pusese iar stăpânire pe aţă şi, încetişor, aproape fără să bage nici el de seamă, o trăgea din mâinile femeii. Încerca o dulce şi gingaşă fericire, simţind cum mâinile Şurocikăi se împotriveau, fără voie, sforţărilor lui sfioase. I se părea că de-a lungul firului curgea un tainic şi tulburător fluid, care-l lega de ea.

În acelaşi timp, se uita dintr-o parte, pe furiş, dar cu stăruinţă, la

capul ei plecat şi se gândea, abia mişcându-şi buzele şi rostind cuvintele doar pentru el într-o şoaptă liniştită, ca şi cum ar fi vorbit intim şi sentimental cu Şurocika.

„Cu ce îndrăzneală m-a întrebat... Sunt frumoasă? O, da, eşti minunată, draga mea! Ce fericire să mă uit aşa la tine! Ascultă-mă şi am să-ţi spun ce frumoasă eşti... Ascultă! Ai faţa palidă şi oacheşă... O faţă pătimaşă, cu buze roşii, arzătoare – o, cum trebuie să sărute buzele astea! – iar ochii tăi au cearcăne viorii... Când priveşti drept înainte, albul ochilor ţi se albăstreşte un pic, iar pupilele mari sunt de un albastru-închis şi adânc. Nu eşti brună, dar ai în tine ceva de ţigancă... Totuşi, părul tău e aşa de subţire şi de deschis... şi-i strâns la spate într-un coc aşa de copilăresc, de cuminte şi de aşezat, că-ţi vine să-l atingi încetişor cu degetele. Eşti mică şi uşoară de te-aş ridica în braţe ca pe un copil. Dar eşti puternică şi mlădioasă, ai un piept de fată şi eşti plină de viaţă şi de avânt. Jos, pe urechea stângă, ai o aluniţă ca urma unui cercel – şi-i încântător...”

— N-ai citit în ziare un articol despre un duel între ofiţeri? întrebă pe neaşteptate Şurocika.

Romaşov tresări, întorcându-şi anevoie ochii de la ea.

— Nu, n-am citit, dar am auzit vorbindu-se. De ce mă-ntrebi?

— Fireşte, ca de obicei nu citeşti nimic. Zău, Iuri Alexeici, ai început să decazi. După părerea mea, s-a întâmplat ceva absurd. Înţeleg bine că duelurile între ofiţeri sunt câteodată necesare şi de neînlăturat. Şurocika îşi strânse la piept dantela cu o mişcare convingătoare. De ce însă atâta lipsă de tact? Gândeşte şi dumneata că un locotenent a insultat un camarad... Insulta a fost gravă şi consiliul hotărăşte duelul. Dar aici începe prostia şi absurditatea... Condiţiile duelului seamănă într-adevăr cu un fel de osândire la moarte... Se va trage la o depărtare de cincisprezece paşi până la rănire gravă. Dacă cei doi adversari se mai pot ţine pe picioare, vor redeschide focul... Asta-i căsăpie, asta-i... ceva de neînchipuit! Dar aşteaptă... Până acum a fost numai floare la ureche... La locul duelului sosesc toţi ofiţerii regimentului, pare-se că şi nevestele lor şi chiar un fotograf care se aşază prin tufişuri. Nu-i înfiorător, Romocika? Bietul sublocotenent, un puşti, cum spune Volodea, un băiat ca dumneata, şi care pe deasupra-i insultatul şi nu insultătorul, se alege după a treia împuşcătură cu o rană groaznică în burtă şi moare spre seară în chinuri cumplite... După cât s-a aflat, avea, ca şi Mihin al nostru, o mamă în vârstă şi o

soră fată bătrână, care locuiau împreună cu el. Ia spune-mi acuma te rog, din ce pricină era oare nevoie să se facă din duelul acesta un caraghioslâc sângeros? Bagă de seamă că asta s-a întâmplat chiar în primele zile după ce au fost îngăduite duelurile... Uite, poţi să mă crezi, te asigur, exclamă Şurocika şi-i sclipeau ochii, au şi început să se ivească duşmani ai duelurilor între ofiţeri... A, îi cunosc eu pe liberalii ăştia mişei, vrednici de tot dispreţul, care desigur vor zbiera: „Ah, ce barbarie! Ce rămăşiţă a vremurilor sălbatice! Ah, ce fratricid!”

— După cum văd, eşti însetată de sânge, Alexandra Petrovna? întrebă Romaşov.

— Nu, nicidecum! răspunse ea scurt. Dimpotrivă, sunt miloasă... Când mă gâdilă un gândăcel pe gât, îl iau cât pot mai uşurel să nu-i fac vreun rău. Dar încearcă să mă înţelegi, Romaşov! E o simplă chestiune de logică... De ce sunt ofiţeri? Pentru război! Ce se cere înainte de toate la război? Curaj, mândrie şi nepăsare faţă de moarte. În timp de pace, în ce împrejurări anume se vădesc cel mai bine calităţile acestea? În dueluri... Asta-i tot! Mi se pare că-i destul de limpede... Ofiţerii francezi se pot lipsi de dueluri, fiindcă orice francez are în sânge noţiunea de onoare – ba chiar în prea mare măsură! Tot aşa şi nemţii, fiindcă sunt disciplinaţi şi cuminţi din născare! Dar noi, noi, noi? Datorită duelului, nu vor mai fi niciodată printre ofiţerii noştri măsluitori de cărţi ca Arceakovski, sau beţivi fără leac în felul lui Nazanski al dumitale... Atunci vor pieri de la sine falsa camaraderie, familiaritatea, glumele nesărate la cerc faţă de ordonanţe, înjurăturile reciproce şi obiceiul de a vă arunca unul altuia sticle în cap, având totuşi grijă să nu vă nimeriţi, ci să daţi pe alături... Atunci n-o să vă mai ponegriţi unul pe altul, pe la spate. Un ofiţer trebuie să-şi cântărească fiecare cuvânt... Ofiţerul e un model de corectitudine! Şi apoi, la urma urmei, ce-s mofturile astea să-ţi fie teamă de-o împuşcătură? Profesiunea voastră e doar să vă primejduiţi viaţa... Dar ce să mai vorbim!

Se opri deodată şi, supărată, se cufundă iar în lucru. Şi iar urmă o tăcere.

— Şurocika, cum se spune pe nemţeşte rival? întrebă Nikolaev, ridicându-şi ochii de pe carte.

— Rival? repetă Şurocika, apăsându-şi gânditoare croşeta pe cărarea ce-i despărţea în două părul moale. Spune-mi toată fraza.

— Fraza?... o clipă, iat-o... „Rivalul nostru de peste hotare”...

— *Unser ausländischer Nebenbühler*, traduse ea îndată.

— *Unser,* reluă în şoaptă Romaşov, uitându-se visător la lumina lămpii. „Când se frământă, îşi zise el, vorbele-i cad din gură aşa de grăbite, de sonore şi de limpezi, ca nişte alice pe-o tavă de argint.” *Unser* – ce cuvânt nostim... *Unser, unser, unser...*

— Ce şopteşti acolo, Romocika? întrebă deodată cu asprime Alexandra Petrovna. Nu-ţi dau voie să aiurezi în faţa mea...

El zâmbi cu gândul în altă parte.

— Nu aiurez... Repetam pentru mine: *unser, unser,* ce cuvânt caraghios...

— Ce prostii... *Unser?* De ce-l găseşti caraghios?

— Uite... Îi venea greu să-şi lămurească gândul. Dacă repeţi multă vreme acelaşi cuvânt, cugetând la ce înseamnă, el îşi pierde deodată înţelesul şi se face... cum să-ţi spun?

— A, ştiu, ştiu! îl opri Şurocika fără veste, cu glas voios. Acuma nu mai e aşa uşor de făcut, dar înainte, în copilărie... Ah! ce vesel mai era!...

— Da, da, chiar aşa... în copilărie! Ai dreptate...

— Cum să nu: îmi amintesc foarte bine chiar şi cuvântul care mă uimea mai mult. Cuvântul *„poate”!* Mă legănam cu ochii închişi, repetând mereu *„poate... poate...”* Şi, deodată, uitam cu desăvârşire ce înseamnă... Mă trudeam să-mi amintesc şi nu izbuteam! Mi se părea că-i o pată roşcată, cafenie, cu două codiţe. Nu-i aşa?

Romaşov o privea cu duioşie.

— Ciudat! Avem amândoi aceleaşi gânduri, zise el încet. Cuvântul *unser,* înţelegi, mi se pare ceva foarte înalt, uscăţiv şi cu un ac de albină, un fel de insectă lungă, subţire şi rea tare.

— *Unser?* Şurocika ridică fruntea şi, făcând ochi mici, se uită în depărtare spre colţul întunecat al odăii, încercând să-şi închipuie lucrul despre care vorbea Romaşov. Nu, stai! E ceva verde şi ascuţit... Ei da... da... ai dreptate! E o insectă! Un fel de lăcustă, dar mai scârboasă şi mai rea... Ah, ce proşti mai suntem amândoi, Romocika.

— Câteodată mi se întâmplă să-mi mai vină în minte şi altceva, începu în taină Romaşov, dar şi asta era mult mai viu în copilărie. Rostesc un cuvânt oarecare şi încerc să-l întind cât mai mult, tărăgănând la nesfârşit fiecare literă. Atunci, simt că, o clipă, mă cuprinde un simţământ ciudat, foarte ciudat... ca şi cum totul ar fi pierit în jurul meu... Şi atunci mă mir cum de mai pot să vorbesc, să cuget, să trăiesc...

— A, da, şi eu cunosc asta! reluă vesel Şurocika. Dar nu chiar la fel... Se întâmplă să-mi ţin răsuflarea cât puteam răbda şi-mi ziceam: uite, acum nu mai respir... nici acum nu mai respir... nici acum... nici... Atunci se producea senzaţia aceea ciudată... Simţeam cum fuge timpul pe lângă mine! Nu, nu-i chiar aşa: poate că timpul nici nu mai exista de loc... Vezi, asta nu se poate lămuri...

Romaşov o sorbea din ochi şi repeta cu glas scăzut şi fericit:

— Da, da... nu se poate lămuri... Ce ciudat e... De neînţeles....

— Ei, psihologilor, sau cum să vă mai spun, ajunge... E vremea să mâncăm! zise Nikolaev, sculându-se de pe scaun.

Şezuse atâta că-i amorţiseră picioarele şi-l durea spatele. Ridicându-se cât era de înalt, îşi întinse braţele în sus, scoţând pieptul în afară, cu o mişcare aşa de puternică, încât trupul mare şi muşchiulos îi trosni din toate încheieturile.

O gustare rece era pregătită în sufrageria micuţă, dar plăcută şi bine luminată cu o lampă de porţelan alb, mat, atârnată de tavan. Nikolaev nu era băutor, pentru Romaşov însă se găsi o sticluţă cu votcă. Strângându-şi faţa drăgălaşă într-o strâmbătură de dezgust, Şurocika întrebă cu nepăsare după obiceiul ei:

— N-ai să te mai laşi odată de porcăria asta?

Romaşov zâmbi cu o înfăţişare vinovată. Încurcat, se înecă, bându-şi votca, şi începu să tuşească.

— Mă mir cum de nu ţi-e ruşine! îl dojeni gazda. Nici nu ştii încă să bei dar nu te laşi... Înţeleg să i se mai treacă iubitului dumitale Nazanski! El, cel puţin, e un om sfârşit, dar dumneata, de ce bei? Un băiat aşa de tânăr, drăguţ şi capabil care nu se poate aşeza la masă fără votcă... Ei, spune, de ce? Mi se pare că Nazanski acela te strică...

Nikolaev, care în timpul ăsta citea un ordin ce i se adusese ceva mai înainte, exclamă deodată:

— A, bine că veni vorba... Ştiţi că Nazanski a cerut un concediu de o lună, în interese de familie! He, he, he! Înseamnă că iar s-a pus pe băut. Dumneata, Iuri Alexeici, l-ai văzut desigur. Ce-i cu el? I s-a întâmplat ceva?

Romaşov se zăpăci şi clipi din ochi.

— Nu, nu ştiu nimic... Adică, mi se pare că... bea!

— Nazanski al dumitale e dezgustător, zise Şurocika şi în glasu-i stăpânit se desluşea ura. Dac-ar fi în puterea mea, aş împuşca oamenii de felul ăsta ca pe nişte câini turbaţi. Astfel de ofiţeri sunt o ruşine pentru regiment... O pacoste!

Îndată după gustare, Nikolaev, care mânca mult şi cu aceeaşi râvnă ca pentru studiul ştiinţelor militare, începu să caşte şi, până la urmă, declară cu sinceritate:

— Ei, domnilor, ce-ar fi dacă ne-am duce la culcare? „Să-i tragem un pui de somn”, cum se spunea în bunele romane de odinioară.

— Ai toată dreptatea, Vladimir Efimâci! răspunse grăbit Romaşov cu glas firesc, pe care-l găsi cam linguşitor. Şi, sculându-se de la masă, îşi zicea abătut: „Hotărât lucru, aici nu prea se umblă cu mănuşi faţă de mine... Dar cine mă pune să vin?”

I se părea că Nikolaev era bucuros să-l vadă ieşind din casa lui. Totuşi, salutându-l anume întâi pe el, înainte de a-şi lua rămas bun de la Şurocika, se gândea cu nespusă bucurie c-o să simtă îndată strângerea puternică şi mângâietoare a drăgălaşei mâini de femeie. De câte ori se pregătea să plece, avea acelaşi gând. Şi când clipa aceasta se apropia, era atât de absorbit de farmecul încântătoarei atingeri, încât nici n-auzi că Şurocika-i spune:

— Să nu ne uiţi... Ne faci totdeauna plăcere! Decât să te îmbeţi cu Nazanski al dumitale, vino mai bine la noi. Numai să ştii că nu ne prea sfiim faţă de dumneata.

El nu-şi dădu seama de vorbele acestea şi nu le înţelese decât abia când ajunse în stradă.

— Da, cu mine nu se sfieşte nimeni! murmură el cu simţământul amar al jignirii, spre care sunt bolnăvicios de porniţi tinerii de vârsta lui, plini de amor propriu.

V

Romaşov ieşi în prag. Noaptea se făcuse parcă şi mai întunecoasă, mai caldă şi mai adâncă. Sublocotenentul mergea dibuind şi ţinându-se cu mâinile de gardul de nuiele, aşteptând ca ochii să i se deprindă cu întunericul. Chiar atunci, uşa de la bucătăria Nikolaevilor se deschise fără veste, aruncând o clipă în bezna din jur o fâşie largă de lumină, ceţoasă şi galbenă. Cineva tropăi prin glod şi Romaşov auzi glasul supărat al lui Stepan, ordonanţa Nikolaevilor.

— Vine în fiecare zi... în fiecare zi! Dracu ştie de ce vine!

Alt glas de soldat, necunoscut sublocotenentului, răspunse nepăsător, căscând lung şi alene:

— Auzi vorbă!... N-au ce face! De aceea! Ei, la revedere, Stepan.

— La revedere, Baulin! Mai treci pe aici...

Romaşov se lipi de gard. Se înroşi de ruşine, cu tot întunericul... Îl trecură năduşelile şi simţea că mii de ace îl înţeapă în spate şi-n picioare. „Sigur! până şi ordonanţele îşi bat joc de mine”, îşi zise el cu deznădejde. Toată seara i se perindă în minte, şi-n unele vorbe, în tonul frazelor, în unele priviri schimbate între gazde, descoperi o sumedenie de amănunte pe care mai înainte nu le băgase în seamă, iar acum i se păreau dovada nepăsării, a batjocurii şi a unei vădite enervări faţă de un musafir plictisitor.

— Ce ruşine, ce ruşine! murmură sublocotenentul, rămânând pironit locului. S-ajungi până acolo, încât abia să te mai rabde când vii... Nu, destul! Acum ştiu sigur că-i destul!

Lumina se stinse în salonul Nikolaevilor. „Au trecut în dormitor”, gândi Romaşov şi, cu o limpezime uimitoare, şi-i închipui cum se pregătesc de culcare, dezbrăcându-se unul lângă altul, cu obişnuita nepăsare şi lipsă de ruşine a celor căsătoriţi de multă vreme, şi vorbesc despre el. Ea, numai în fustă, se piaptănă pentru noapte în faţa oglinzii. Vladimir Efimovici stă pe pat în cămaşă, îşi scoate cizmele şi, înroşindu-se de sforţare, spune cu glas supărat şi somnoros: „Ştii, Şurocika, m-am săturat până-n gât de Romaşov al tău. Mă mir de ce-i dai atâta atenţie.” Iar ea, cu spelca în gură şi fără să se întoarcă, îi răspunde prin oglindă, cu glas nemulţumit: „Ba nu-i deloc al meu, ci al tău!”

Mai trecură cinci minute până când Romaşov, chinuit de cugetările-i amare, se hotărî s-o pornească mai departe. Trecu furişându-se de-a lungul gardului de nuiele care împrejmuia casa Nikolaevilor, trăgându-şi cu băgare de seamă picioarele din noroi, ca şi cum ar fi putut să-l audă cineva şi să-l prindă asupra unei fapte urâte. N-avea chef să se întoarcă acasă, îl cuprindea un fel de spaimă, aproape un dezgust, când se gândea la odaia lui îngustă şi lungă, cu o singură fereastră şi la toate lucrurile din ea, de care se plictisise de moarte. „Uite, numai ca să-i fac în ciudă, am să mă duc la Nazanski, se hotărî el pe loc şi îndată simţi oarecare mulţumire de răzbunare. M-a certat pentru prietenia mea cu Nazanski, dar, ca să-i arăt că nu-mi pasă de ce spune, mă duc la el! Iaca aşa!”...

Ridicând ochii spre cer şi strângându-şi cu putere mâinile la piept, îşi zise cu căldură: „Jur, da, jur că astăzi am fost pentru ultima oară la ei... Nu vreau să mai îndur asemenea umilinţă. Jur!”

Apoi, după obicei, adăugă în minte:

„Ochii lui negri şi vii scânteiau de hotărâre şi de dispreţ”, cu toate că n-avea ochi negri, ci foarte obişnuiţi, căprui, încercuiţi cu o

dungă verzuie.

Nazanski locuia într-o cameră închiriată la camaradul său, locotenentul Zegrjt, care pesemne, era cel mai bătrân locotenent din toată armata rusă, deşi îşi făcea serviciul într-un mod exemplar şi luase parte la campania împotriva turcilor. O soartă vitregă şi de neînţeles îl împiedicase să înainteze în grad. Văduv cu patru copii mici, izbutea totuşi, de bine de rău, s-o scoată la capăt cu solda lui de patruzeci şi opt de ruble. Lua locuinţe mari, subînchiriind apoi camere ofiţerilor necăsătoriţi, ţinea o pensiune, creştea găini şi curci şi se pricepea să cumpere lemne foarte ieftin şi totdeauna la vreme. Singur îşi scălda copiii în albie, singur îi îngrijea cu doctoriile pe care le avea în casă şi singur le cosea la maşină bluze, pantalonaşi şi cămăşuţe. Încă înainte de a se căsători, ca de altfel mulţi ofiţeri burlaci, Zegrjt încercase de plăcere să brodeze ori să coasă, ca o femeie; acum însă îl silea crunta nevoie. Gurile rele spuneau chiar că lucruşoarele acestea le trimitea la vânzare, în mare taină şi pe sub mână.

Dar toate măruntele îndeletniciri gospodăreşti nu-i prea foloseau lui Zegrjt. Păsările din curte mureau de molimi, camerele rămâneau neînchiriate, abonaţii la pensiune se plângeau că mâncarea nu-i bună şi nu plăteau. Aşa că aproape regulat, de vreo patru ori pe an, puteai să-l vezi pe Zegrjt, deşirat şi bărbos, cu faţa răvăşită şi asudată, alergând prin oraş cu nădejdea de a face rost de ceva bani... Atunci, şapca, turtită ca o clătită, îi luneca pe o ureche, iar mantaua străveche, de pe vremea lui Nicolae I, încă dinainte de război, se umfla şi poalele-i fâlfâiau la spate ca două aripi.

De data aceasta, odăile lui erau luminate. Romaşov se apropie de fereastră şi-l văzu pe Zegrjt stând la o masă rotundă, sub lampa atârnată de tavan. Aplecându-şi capul chel, cu faţa blândă, murdară şi zbârcită, broda cu arnici o bucată de pânză pe care era un model de hârtie roşie – fără îndoială piepţii unei cămăşi ucrainene. Romaşov bătu cu degetul în geam. Zegrjt tresări, îşi lăsă lucrul deoparte şi se apropie de fereastră.

— Eu sunt, Adam Ivanovici. Deschide-mi o clipă, zise ofiţerul.

Zegrjt se căţără pe pervaz, trecându-şi prin oblon capul pleşuv şi barba rară care-i atârna într-o parte.

— Dumneata eşti, sublocotenent Romaşov? Ce este?

— Nazanski e acasă?

— Acasă... acasă! Unde ar putea să se ducă? Ah, dumnezeule! (Barba lui Zegrjt începu să fluture la fereastră.) Nazanski al

dumitale îşi bate joc de mine... E a doua lună de când îi trimit masa la prânz, iar el numai îmi făgăduieşte c-o să-mi plătească, şi atât. Când s-a mutat la mine, l-am rugat stăruitor, pentru a înlătura orice fel de neînţelegeri...

— Da, da, da... într-adevăr... îl opri Romaşov cu gândul aiurea. Dar ia spune-mi, în ce stare-i? Pot să-l văd?

— Cred că da... Se plimbă întruna prin odaie. Zegrjt trase o clipă cu urechea. Uite... şi-acuma umblă! Înţelegi, i-am spus limpede: „Pentru a înlătura orice fel de neînţelegeri, stabilim ca plata...

— Iartă-mă, Adam Ivanovici, îl opri iar Romaşov, dacă-mi dai voie, o să vin altă dată! Astăzi sunt tare grăbit...

Trecu mai departe şi coti după colţ. În fundul grădiniţei, la odaia lui Nazanski era luminată şi una din ferestre, larg deschisă. Nazanski, fără tunică, numai în cămaşă, cu gulerul descheiat, se plimba de colo până colo cu paşi repezi prin odaie... Faţa-i albă şi capul cu păr bălai, când se iveau în dreptul ferestrelor, când piereau după zid... Romaşov sări gardul grădiniţei şi-l strigă.

— Cine-i? întrebă Nazanski, plecându-se pe fereastră, foarte liniştit, parcă s-ar fi aşteptat să fie strigat. A, dumneata eşti, Gheorghi Alexeici? Stai! Uşa-i departe şi-i tare întuneric. Mai bine urcă-te pe fereastră... Dă-mi mâna!

Odaia lui Nazanski era şi mai sărăcăcioasă decât a lui Romaşov. La peretele de lângă fereastră, un pat de fier îngust şi scund, cu somiera lăsată, iar drept aşternut parcă n-avea decât o învelitoare de pichet trandafirie deasupra. La celălalt perete, o masă simplă de lemn nevopsit şi două scăunele grosolan cioplite. Într-un colţ al odăii era prins în cuie un dulăpior îngust de lemn. La picioarele patului, un geamantan roşcat de piele, acoperit tot cu etichete de hoteluri. Afară de lucrurile acestea şi de lampa de pe masă, nu mai era nimic în odaie.

— Bună seara, dragul meu, zise Nazanski, scuturând puternic mâna lui Romaşov şi pironindu-şi asupra lui minunaţii ochi albaştri, gânditori. Stai colea, pe pat! Ai auzit c-am cerut un concediu de boală?

— Da!... Mi-a spus mai adineauri Nikolaev!

Romaşov îşi aminti iar de cuvintele cumplite ale ordonanţei, şi faţa i se strâmbă dureros.

— Aha! Ai fost la Nikolaevi? întrebă deodată Nazanski cu vioiciune şi cu vădit interes. Te duci des pe la ei?

Un nedesluşit instinct de prevedere, stârnit de tonul neobişnuit

al întrebării, îl făcu pe Romaşov să mintă şi răspunse cu nepăsare:

— Nu, foarte rar! Am trecut numai din întâmplare...

Nazanski, care umbla în lung şi-n lat prin odaie, se opri în faţa dulăpiorului şi-l deschise. Pe un raft era o sticlă de votcă şi lângă ea, un măr tăiat cu grijă în felioare subţiri. Stând cu spatele la musafirul său, îşi umplu în grabă un păhărel şi-l bău. Romaşov văzu cum spatele i se înfioară ca-n spasme sub cămaşa subţire de pânză.

— Nu vrei să iei ceva? întrebă Nazanski, arătând dulăpiorul. Gustarea nu-i prea bogată, dar dacă ţi-e foame, pot să-ţi fac nişte ochiuri. Am putea să-l mai înduplecăm pe strămoşul nostru Adam!

— Mulţumesc, am să mănânc mai târziu.

Nazanski, cu mâinile în buzunare, îşi reluă plimbarea. După ce făcu de două ori ocolul odăii, prinse a vorbi, ca şi cum ar fi urmat o conversaţie întreruptă cu o clipă mai înainte:

— Da, uite, umblu mereu şi mă tot gândesc... Ştii, Romaşov, sunt fericit! Mâine la regiment, or să spună toţi că iar m-am pus pe băut... Ei, da, oarecum e adevărat, şi totuşi nu-i chiar aşa! În clipa aceasta, sunt fericit, nu-s bolnav şi nici nu sufăr de nimic... În zilele obişnuite, mintea şi voinţa-mi sunt înăbuşite. Atunci mă pierd în mediocritatea laşă, flămândă, şi ajung vulgar şi plicticos chiar faţă de mine însumi, prevăzător şi chibzuit. Aşa, de pildă, urăsc serviciul militar, şi totuşi sunt în armată. De ce mai sunt oare în armată? Numai dracu ştie de ce! Fiindcă din copilărie mi s-a spus întruna, şi acum toţi cei din jurul meu repetă că în viaţă lucrul de căpetenie e să ai slujbă, să mănânci bine şi să fii bine îmbrăcat... Cât despre filozofie, spun ei, e o prostie, bună doar pentru cel care n-are ce face sau a moştenit avere de la maică-sa. Aşa că, de frică să nu mor de foame, fac lucruri străine de sufletul meu şi execut ordine ce mi se par uneori aspre, iar alteori tâmpite... Existenţa mea e monotonă ca un zăplaz şi cenuşie ca postavul cazon! N-am curaj să gândesc – de discutat cu cineva nici nu poate fi vorba – dar numai să meditez asupra dragostei, a frumuseţilor naturii, a relaţiilor dintre oameni, asupra egalităţii şi a fericirii oamenilor, asupra poeziei şi a lui dumnezeu... Toţi râd de mine: „Ha-ha-ha, ce tot atâta filozofie!”... E neîngăduit, e chiar ridicol şi nesăbuit pentru un ofiţer de infanterie să se gândească la lucruri înalte. Asta-i filozofie, ce dracu!... şi deci prostii şi pălăvrăgeală zadarnică, fără niciun rost...

— Şi totuşi e lucrul de căpetenie în viaţă! declară Romaşov, dus pe gânduri.

— Uite că am şi eu uneori perioade pe care ei le judecă atât de crud! urmă Nazanski, fără să-l asculte.

Umbla mereu în lung şi-n lat şi făcea din când în când gesturi convingătoare, nu spre Romaşov, ci spre cele două colţuri opuse ale odăii, spre care se îndrepta pe rând.

— Acesta-i timpul libertăţii mele, Romaşov, al libertăţii sufletului meu, a voinţei şi a minţii mele! Atunci trăiesc o viaţă lăuntrică, ciudată poate, dar adâncă şi minunată... O viaţă aşa de plină! Tot ce-am văzut, tot ce am citit sau am auzit, totul se însufleţeşte în mine şi capătă o strălucire puternică şi un înţeles adânc şi nemărginit! Memoria mea ajunge ca un muzeu cu lucruri de preţ... Înţelegi? Atunci sunt un adevărat Rotschild! Iau cel dintâi subiect ce-mi vine la îndemână şi-l cercetez îndelung, adânc, cu voluptate... Mă gândesc la chipurile oamenilor, la felurite întâlniri, la caractere, la cărţi, la femei... A, mai ales la femei şi la iubire!... Uneori îmi fuge gândul la oamenii mari din trecut, la martirii ştiinţei, la înţelepţi şi la eroi, cât şi la cuvintele uimitoare pe care le-au rostit. Câteodată, deşi nu cred în dumnezeu, cuget la sfinţii făcători de minuni, la pustnici, la martiri şi-mi aduc aminte de canoane şi de rugăciuni înduioşătoare... Doar am învăţat şi la seminar, dragul meu, şi am o memorie uimitoare! Ei bine, când mă gândesc la toate acestea, mi se-ntâmplă uneori să simt cu atâta putere bucuria sau durerea altuia, ori frumuseţea nemuritoare a unei fapte mari, încât încep să umblu aşa, singuratic... şi plâng... plâng cu lacrimi fierbinţi...

Romaşov se ridică încetişor de pe pat şi se aşează pe marginea ferestrei deschise, cu spatele şi cu tălpile sprijinite de laturile pervazului. De-aici, din odaia luminată, noaptea părea mai întunecoasă, mai adâncă şi mai tainică. Un vânt cald, cu toane, dar ce abia se auzea, legăna sub fereastră frunzişul negru al tufişurilor scunde. În văzduhul molcom, plin de ciudate miresme primăvăratice, în tăcerea întunecată şi-n strălucirea puternică, aproape caldă a stelelor, simţeai o nelinişte tainică şi pătimaşă, ghiceai setea de zămislire şi darnica voluptate a pământului, a plantelor, a copacilor şi a lumii întregi.

Nazanski se plimba întruna şi vorbea, fără să se uite la Romaşov, adresându-se parcă pereţilor şi colţurilor odăii.

— În ceasurile acestea, gândurile mele aleargă capricioase, nespus de felurite şi de neaşteptate. Judecata parcă mi se ascute şi se luminează, iar închipuirea mea se preface într-un adevărat

şuvoi! Toate lucrurile, toate fiinţele pe care le rechem în minte mi se arată în adevărata lor înfăţişare şi cu atâta limpezime, de parcă le-aş vedea într-o cameră de proiecţie. Ştiu, ştiu, dragul meu, că această ascuţire a simţurilor şi toată lumina asta spirituală nu este, vai! decât acţiunea fiziologică a alcoolului asupra sistemului nervos... La început, când am simţit pentru întâia dată această minunată încântare a vieţii lăuntrice, am crezut că-i însăşi inspiraţia... Dar nu! Starea aceasta nu-i nici creatoare şi nici măcar nu ţine mult. E numai un proces bolnăvicios, un aflux trecător care, de fiecare dată, te roade tot mai mult din temelie! Da... Totuşi, nebunia asta mă încântă şi... ducă-se dracului orice prevedere salvatoare şi, o dată cu ea, şi nădejdea prostească de a trăi o sută zece ani şi de a fi semnalat în ziare, la rubrica faptelor diverse, ca un neobişnuit exemplu de longevitate... Sunt fericit şi asta-i tot!

Nazanski se apropie iar de dulăpior, îşi umplu un pahar şi, după ce-l bău, închise la loc dulapul cu grijă. Alene şi aproape fără să-şi dea seama, Romaşov se ridică şi făcu acelaşi lucru.

— Şi la ce te gândeai când am venit, Vasili Nilâci? întrebă el, aşezându-se iar pe marginea ferestrei.

Dar Nazanski mai că nu-i auzi întrebarea:

— Aşa, de pildă, ce fericire-i să te gândeşti la femei! exclamă el, făcând un gest larg spre colţul cel mai îndepărtat, unde ajunsese în plimbarea lui. Să nu cugeţi la ele cu gânduri rele... Ce rost are? Nu trebuie niciodată – nici chiar în gând – să-l faci pe om părtaş la o răutate şi, cu atât mai mult, la o murdărie... Mă gândesc adesea la femeile gingaşe, neprihănite şi graţioase, la lacrimile lor senine şi la zâmbetele lor încântătoare, la mamele tinere şi virtuoase, la îndrăgostitele care înfruntă moartea din iubire, la minunatele fete nevinovate şi mândre cu suflete neîntinate care ştiu tot şi nu se tem de nimic. Nu există asemenea femei! Sau poate că mă-nşel... Pesemne că totuşi există, Romaşov, dar nici eu, nici dumneata nu le vom cunoaşte niciodată. Poate dumneata să le mai vezi, dar eu, niciodată.

Nazanski sta înaintea lui Romaşov, privindu-l ţintă; dar după expresia visătoare a feţei lui şi după zâmbetul nelămurit ce-i flutura pe buze, îţi dădeai seama că nu-l vedea... Niciodată până acum, nici chiar în clipele cele mai bune, când Nazanski era treaz, chipul său nu i se păruse lui Romaşov atât de frumos şi de fermecător. Părul bălai cădea în bucle mari în jurul frunţii înalte şi senine, barba roşcată, pătrată şi potrivit de mare se lăsa în valuri regulate, parc-

ar fi fost ondulată; capul mândru şi puternic, cu liniile distinse ale gâtului descoperit, amintea de eroii sau înţelepţii greci, ale căror busturi minunate Romaşov le admirase cândva în gravuri. Ochii albaştri, luminoşi şi cam umezi sclipeau de inteligenţă şi de bunătate. Până şi gingaşa culoare trandafirie a feţei lui frumoase şi cu trăsături regulate te uimea prin netezimea ei şi numai un ochi foarte încercat ar fi putut deosebi în această aparentă frăgezime, ca şi în uşoara congestionare a trăsăturilor, efectul alcoolului.

— Iubirea! Ce taină de nepătruns! Ce încântare, ce suferinţă arzătoare şi dulce totodată! se înflăcără fără veste Nazanski.

În tulburarea lui, îşi trecu mâinile prin păr şi se îndreptă iar cu paşi grăbiţi spre colţul odăii, dar, înainte de-a ajunge, se opri şi, întorcându-se către Romaşov, izbucni într-un râs vesel. Sublocotenentul îl urmărea cu nelinişte.

— Mi-am adus aminte de o întâmplare nostimă! reluă Nazanski cu glas blând şi simplu. Ah, cum îmi mai fug gândurile de la una la alta. Mă aflam o dată la Riazan, în portul „Oka”, şi trebuia s-aştept vaporul mai bine de o zi! Era primăvară, pe timpul revărsării apelor, iar eu, după cum ţi-ai închipuit desigur, m-am aşezat în tihnă la bufet. La tejghea şedea o fată de vreo optsprezece ani. Fata, cum să-ţi spun, nu prea frumoasă, ciupită de vărsat, părea vioaie, cu ochi negri şi un zâmbet fermecător, într-un cuvânt grozav de drăguţă. În sală eram numai eu, fata şi un tânăr telegrafist, bălai şi mărunţel. Ba mai era şi tatăl ei, o mutră obişnuită de negustor, roşu la faţă şi gras, care semăna cu un dulău de vânătoare bătrân şi arţăgos. Tatăl însă parcă sta în culise... Se ivea o clipă după tejghea, căsca întruna, scărpinându-şi burta pe sub haină şi abia deschizându-şi ochii de somn, apoi se ducea iar să moţăie. Telegrafistul se apropia mereu de tejghea... Parcă-l văd cum se rezema acolo cu coatele şi tăcea... Tăcea şi ea, uitându-se pe fereastră la apele revărsate... Din când în când, băiatul începea să cânte, repede, mai mult declamând:

Ce este iubirea?
E un dar ceresc
Şi ne aprinde simţuri
Ce ne zăpăcesc!

Şi tăcea din nou. Peste cinci minute, îngâna la rândul ei: „Ce este-e iubi-i-rea? E un dar cer-e-esc...” Ştii, o melodie cum nu se poate mai banală. Pesemne c-o auziseră amândoi la operetă sau la vreun spectacol de estradă... Sau or fi fost împreună – poate pe jos –

anume s-o audă la oraş. Da... Mai cântau puţin şi apoi iar tăceau... Pe urmă, în timp ce privea pe geam, ea-şi uita ca din întâmplare mâna pe tejghea, iar el i-o lua în mâinile lui şi-i dezmierda degetele, unul după altul... Şi din nou: „Ce este-e iubi-i-rea”... Afară era primăvară, apele se revărsau şi peste tot simţeai o nelinişte voluptoasă... Aşa şi-au petrecut toată ziua! Atunci, această „iubire” m-a plictisit rău de tot, dar acuma îmi amintesc de ea cu duioşie. Pesemne că-n felul ăsta au dus-o vreo două săptămâni înaintea sosirii mele şi poate tot aşa încă o lună după plecarea mea... Abia mult mai târziu am înţeles ce mare le era fericirea, care răsărea ca o rază de lumină în sărăcăcioasa şi atât de mărginită lor viaţă, de o sută de ori mai neînsemnată chiar decât amărâtul nostru trai!... De altfel... stai puţin, Romaşov! Mi se încurcă gândurile... Cum de-am ajuns la telegrafistul ăsta?

Nazanski se apropie din nou de dulăpior, dar de data aceasta nu bău ci, întorcându-se cu spatele la Romaşov, îşi frecă fruntea şi-şi strânse tare tâmplele cu degetele mâinii drepte. În această mişcare nervoasă de neputinţă era ceva vrednic de milă şi înjositor.

— Vorbeai despre iubire, despre nemărginirea, despre tainele şi bucuriile ei... îi aminti Romaşov.

— Da, iubirea! se aprinse Nazanski cu vioiciune. Dădu de duşcă un păhărel şi se întoarse de la dulăpior cu ochi înflăcăraţi, ştergându-şi grăbit buzele cu mâneca de la cămaşă. Iubirea! Cine o înţelege? A ajuns subiect de operete murdare şi josnice, de ilustraţii pornografice, de anecdote necuviincioase şi de poezii scârboase. Asta am făcut-o noi, ofiţerii! Ieri a fost la mine Ditz! Chiar de pe locul unde stai acum, vorbea despre femei, jucându-se cu *pince-nez*-ul lui de aur. Romaşov, dragul meu, dacă animalele, câinii, de pildă, ar avea darul să înţeleagă vorba omenească şi dacă unul dintre ei l-ar fi auzit ieri pe Ditz, te asigur c-ar fi fugit de ruşine... Ştii că Ditz e băiat bun. De altfel, toţi oamenii sunt buni, nu există oameni răi... Dar el se sfieşte să vorbească altfel despre femei, de frică să nu-şi piardă renumele de cinic, de desfrânat şi de cuceritor... E o înşelătorie generală, un fel de fanfaronadă a bărbaţilor, un dispreţ îngâmfat faţă de femeie. Şi totul numai fiindcă cei mai mulţi dintre noi văd în dragoste, în posesiune, da... înţelegi... în definitiva posesiune a femeii, ceva grosolan, bestial şi egoist, ceva tăinuit şi josnic... o ruşinoasă desfrânare. Ei, drăcie! Nu prea ştiu cum să mă exprim... De aceea, în cele mai multe cazuri, după posesiune, urmează răceala, dezgustul, duşmănia... De aceea

oamenii au şi ales noaptea pentru dragoste, ca pentru hoţii şi pentru omoruri... Aici, dragul meu, natura le întinde o cursă, o momeală şi un streang!

— E adevărat! încuviinţă încet şi cu tristeţe Romaşov.

— Ba nu-i adevărat! se mânie Nazanski. Îţi spun eu că nu-i adevărat... Natura a fost genială în tot ce-a orânduit! Tocmai de aceea pentru locotenentul Ditz, după dragoste, vine dezgustul şi saturaţia, în timp ce pentru Dante dragostea-i numai farmec, încântare şi primăvară! Să nu mă înţelegi greşit! Vorbesc despre dragoste în înţelesul propriu al cuvântului, numai despre dragostea fizică... Chiar şi ea-i partea celor aleşi! Să-ţi dau un exemplu... Toată lumea are – mai mult sau mai puţin – simţ muzical, dar la milioane de oameni simţul ăsta e la fel cu al peştelui sau cu al căpitanului Vasilcenko, iar printre ei nu se găseşte decât un singur Beethoven... Aşa-i în toate, în poezie, în artă, în înţelepciune... Şi dragostea, te asigur, are culmile ei la care pot s-ajungă numai câţiva aleşi, între milioane de oameni...

Nazanski se apropie de fereastră, îşi rezemă fruntea de colţul peretelui lângă Romaşov şi, cu privirea pierdută în calda întunecime a nopţii de primăvară, urmă cu glas tremurător, adânc şi inspirat:

— O, cum nu ştim noi, oameni grosolani, leneşi şi mărginiţi să preţuim farmecul delicat şi inefabil al iubirii... Înţelegi oare ce nenumărate bucurii şi ce încântătoare suferinţe se ascund într-o iubire neîmpărtăşită, o iubire fără speranţă? Când eram mai tânăr, n-aveam decât un singur vis: să mă îndrăgostesc de o femeie neobişnuită, de care să nu mă pot apropia, o femeie, ştii, cu care niciodată n-aş putea să am nimic comun. Să mă îndrăgostesc de ea şi întreaga viaţă să-i închin toate gândurile mele. Puţin îmi păsa, dacă m-aş fi tocmit argat, lacheu, vizitiu, dacă m-aş fi travestit ori aş fi recurs la tot felul de şiretlicuri ca s-o văd din întâmplare o dată pe an, să pot săruta urmele paşilor ei pe scară, şi ah! neînchipuită fericire, să-i ating rochia măcar o singură dată în viaţa mea!

— Şi să sfârşeşti la casa de nebuni, zise trist Romaşov.

— Ah, dragul meu, oare nu-i totuna? se înflăcără Nazanski şi iar începu să se plimbe nervos prin odaie. Cine ştie? Poate că abia atunci vei cunoaşte o viaţă de basm şi pe deplin fericită... Fie, poate că dumneata vei înnebuni din pricina acestei iubiri unice şi de necrezut, pe câtă vreme locotenentul Ditz îşi va pierde minţile de pe urma paraliziei progresive şi a bolilor venerice... Ce-i de ales?

Închipuie-ţi numai ce fericire-i să stai o noapte întreagă în beznă, de cealaltă parte a străzii, şi să te uiţi la ferestrele iubitei... Ele se luminează deodată şi o umbră se mişcă după perdea. O fi ea? Ce face? La ce se gândeşte? Lumina se stinge... Dormi în pace, dormi, bucuria mea, dormi iubita mea!... Şi toată ziua ţi-e plină. E o victorie! Zile, luni, ani întregi, îţi încordezi toate puterile, toată imaginaţia şi stăruinţa şi... în sfârşit, iată măreaţa, suprema încântare! Ai în mâinile tale batista ei, o hârtiuţă în care a învelit o bomboană, un program scăpat pe jos... Ea nu ştie nimic despre tine şi nici nu va şti vreodată... Privirile ei lunecă asupra ta fără să te vadă, dar tu eşti acolo, alături, o adori, gata oricând să-ţi jertfeşti pentru ea – nu, de ce pentru ea? – pentru un capriciu de-al ei, pentru soţul, pentru amantul, pentru căţeluşul ei drag, eşti gata să-ţi dai şi viaţa şi onoarea şi tot ce se poate dărui! Romaşov, astea-s bucurii pe care nu le cunosc seducătorii obişnuiţi.

— O, ce adevărat e! Ce minunat e tot ce spui! exclamă Romaşov mişcat. De câtva timp, nu mai şedea pe fereastră, ci se plimba ca Nazanski prin odaia lungă şi îngustă, izbindu-se în fiecare clipă de el şi oprindu-se locului. Ce de gânduri îţi mai vin în minte! Am să-ţi vorbesc şi eu despre mine! Eram îndrăgostit de o femeie... A, nu-i de aici! Nu... locuia la Moscova, pe când... eram încă... iuncher. Ea habar n-avea, şi simţeam o minunată bucurie să stau în preajma-i când lucra câte ceva, să-i iau ghemul de aţă şi să-l trag încetişor spre mine. Numai atât... Ea nu băga de seamă nimic, iar eu ameţeam de fericire.

— Da, da, înţeleg, dădea din cap Nazanski, zâmbind voios şi blând. Te înţeleg! E ca un fel de fir electric, ca un fluid, nu-i aşa? Ca o legătură sufletească dulce şi gingaşă... Ah, dragul meu, ce frumoasă-i viaţa!...

Nazanski tăcu, mişcat de gândurile lui, iar ochii albaştri i se umplură de lacrimi strălucitoare. Romaşov fu şi el cuprins de o mare duioşie şi de-o încântare cam exaltată. Sentimentele acestea le nutrea în aceeaşi măsură pentru Nazanski şi pentru el însuşi.

— Vasili Nilâci, mă mir de dumneata! zise el, luând mâinile lui Nazanski şi strângându-i-le cu putere. Eşti un om aşa de deştept, aşa de talentat şi de simţitor... Ai un suflet atât de mare şi uite că... parcă înadins te nenoroceşti. O, nu, nu, nu îndrăznesc să-ţi fac morala obişnuită... Eu însumi sunt... Dar dac-ai întâlni în viaţă o femeie care ar şti să te preţuiască şi ar fi vrednică de dumneata? E un lucru la care mă gândesc adesea!...

Nazanski se opri din mers şi privi multă vreme pe fereastra larg deschisă.

— O femeie... zise el dus pe gânduri. Da, am să-ţi povestesc! exclamă el deodată cu hotărâre. Am întâlnit o singură dată în viaţa mea o femeie minunată şi neobişnuită. O fată... Dar ştii, aşa cum spune Heine: „Ea era demnă de dragoste şi el o iubea, dar el nu era demn de dragoste şi ea nu-l iubea”. Ea a încetat să mă iubească fiindcă beau... De altfel, nu ştiu, poate că dimpotrivă... am început să beau fiindcă ea nu m-a mai iubit. Ea... nici ea nu-i de aici... asta s-a petrecut demult! Ştii că, după ce-am făcut trei ani de serviciu, am trecut apoi patru ani în rezervă, şi acum trei ani am intrat iar în armată. N-a fost niciun roman de dragoste între noi... Am avut în totul numai zece sau cincisprezece întâlniri şi cinci sau şase convorbiri intime. Te-ai gândit însă vreodată la puterea de atracţie şi la farmecul de neînvins al trecutului? Uite, nimicurile acestea nevinovate sunt acum toată bogăţia mea. O mai iubesc şi astăzi! Aşteaptă, Romaşov... Eşti vrednic să-ţi citesc singura scrisoare, prima şi ultima pe care mi-a scris-o.

Se aplecă în faţa geamantanului şi începu să scotocească fără grabă printre hârtii, în timp ce vorbea mai departe.

— Cred că n-a iubit niciodată pe nimeni decât pe ea însăşi. O roade o nemărginită ambiţie şi-i stăpânită de nu ştiu ce putere crudă şi mândră... Dar totodată-i bună, plină de feminitate şi de afecţiune... Parc-ar fi în ea două fiinţe: una cu inteligenţă aspră şi egoistă, cealaltă, cu inimă duioasă şi pătimaşă. Iată scrisoarea, citeşte-o, Romaşov! Începutul n-are însemnătate. Nazanski îndoi câteva rânduri de sus. Citeşte de-aici înainte.

Ca lovit cu măciuca în cap, Romaşov simţi că totul din jur se învârte o dată cu el. Scrisul mare, nervos şi fin nu putea fi decât al Alexandrei Petrovna, atât era de personal, de neregulat şi de elegant. Cum primea adesea bileţele de la ea cu invitaţii la masă sau la o partida de *whist,* l-ar fi putut recunoaşte dintr-o mie de scrisuri felurite.

„...E şi dureros şi greu pentru mine s-o spun, citi el sub mâna lui Nazanski, dar singur ai făcut totul ca relaţiile noastre să aibă un sfârşit aşa de trist. Mai mult decât orice pe lume nu pot suferi minciuna, care-i totdeauna urmarea laşităţii şi a slăbiciunii, încât n-am să te mint. Te-am iubit şi te mai iubesc încă, şi ştiu că n-o să-mi pot înăbuşi sentimentul ăsta nici prea uşor şi nici prea repede. Dar până la urmă tot îl voi învinge. Ce s-ar întâmpla dac-aş face

altceva? Ce-i drept, aş fi avut destulă putere şi abnegaţie să fiu călăuza, îngrijitoarea, sora de caritate a unui om lipsit de voinţă, decăzut şi pierdut moralmente. Urăsc însă mila şi veşnica, umilitoarea iertare a tuturor păcatelor şi nu vreau să trezeşti în mine asemenea sentimente. Nu vreau să trăieşti din pomana compătimirii şi a unui devotament de câine. Dar ştiu că nu poţi să te schimbi, cu toată inteligenţa şi sufletu-ţi minunat. Mărturiseşte cinstit şi sincer că nu poţi! Ah, dragul meu Vasili Nilâci, dac-ai putea! Dac-ai putea! La dumneata năzuieşte inima mea şi mi se îndreaptă toate dorinţele... Te iubesc! Dar nu m-ai vrut. Pentru fiinţa pe care-o iubeşti, poţi răsturna lumea întreagă, şi eu ţi-am cerut aşa de puţin... Nu poţi? Adio! Te sărut în gând pe frunte... ca pe un mort, fiindcă pentru mine ai murit. Te sfătuiesc să distrugi scrisoarea aceasta, nu că m-aş teme de ceva, dar fiindcă ţi-ar fi cu timpul un prilej de tristeţe şi de chinuitoare amintiri. Încă o dată, repet...”

— Urmarea nu te mai poate interesa! zise Nazanski, luând hârtia din mâinile lui Romaşov. Asta-i singura scrisoare pe care mi-a trimis-o.

— Şi ce s-a mai întâmplat pe urmă? îngăimă Romaşov.

— Pe urmă? Pe urmă nu ne-am mai văzut. Ea... ea a plecat nu ştiu unde şi mi se pare că s-a măritat cu... un inginer. Nu mai are nicio însemnătate...

— Şi nu te mai duci niciodată pe la Alexandra Petrovna?

Romaşov rosti cuvintele acestea în şoaptă... Amândoi tresăriră auzindu-le, şi multă vreme nu-şi putură lua ochii unul de la altul. În aceste câteva clipe, pieriră dintre ei toate stavilele pe care le ridică şiretenia, prefăcătoria, tot ce-l face pe om de nepătruns, şi, nestingheriţi, îşi citiră în suflete. Înţeleseră numaidecât mii de lucruri pe care până atunci le tăinuiseră, şi toată convorbirea lor din ziua aceea căpătă un înţeles cu totul aparte, adânc şi aproape tragic.

— Cum? Şi... dumneata? zise, în sfârşit, foarte încet Nazanski, cu o expresie de spaimă nebună în ochi. Dar îndată îşi veni în fire şi izbucni într-un râs nefiresc: Ia te uită ce încurcătură! Ne-am îndepărtat cu totul de subiect... Scrisoarea pe care ţi-am arătat-o a fost scrisă acum o sută de ani, iar femeia asta trăieşte astăzi tare departe... în Transcaucazia, mi se pare!... Aşadar, unde am rămas?

— E timpul să mă duc acasă, Vasili Nilâci... E târziu! făcu Romaşov, ridicându-se.

Nazanski nu încercă să-l oprească. Se despărţiră liniştiţi, dar ruşinându-se parcă unul de altul. Romaşov era acum şi mai sigur că scrisoarea-i de la Şurocika. Întorcându-se acasă, se gândea mereu la scrisoarea aceasta şi nu înţelegea nici el natura sentimentelor pe care i le trezise. Era gelos pe Nazanski, gelos pe trecut, şi simţea un fel de victorioasă şi răutăcioasă compătimire faţă de Nikolaev, dar, în acelaşi timp, nutrea şi o nouă nădejde, nedesluşită, dulce însă şi ademenitoare. Scrisoarea parcă-i întindea şi lui un fir tainic, nevăzut, care-l călăuzea spre viitor.

Vântul se potolise.

O tăcere adâncă umplea noaptea, iar întunecimea ei părea caldă şi catifelată. Dar în văzduhul neadormit, în liniştea copacilor nevăzuţi şi-n mireasma pământului, ghiceai o viaţă ascunsă, creatoare. Romaşov mergea fără să vadă drumul şi aştepta mereu ca o suflare puternică, măreaţă şi blândă să-i mângâie faţa cu adierea ei fierbinte. În sufletul lui, îşi amintea cu părere de rău de primăverile luminoase şi pentru totdeauna apuse ale copilăriei, şi tânjea cu duioşie după trecutul lui curat şi scump...

Când ajunse acasă, găsi alt bileţel de la Raisa Alexandrovna Peterson. Într-un stil pompos şi nesăbuit, îi imputa trădarea crudă, spunea c-a înţeles tot şi-l ameninţa cu grozăviile răzbunării, de care-i în stare o inimă zdrobită de femeie.

„Ştiu ce-mi rămâne de făcut! scria ea. Dacă nu mor de oftică din pricina ticăloasei dumitale purtări, fii sigur c-am să mă răzbun cumplit. Poate crezi că nimeni nu ştie unde-ţi petreci toate serile? Ce orb eşti! Şi pereţii au urechi. Te urmăresc pas cu pas. De altfel, cu fizicul şi elocvenţa dumitale, n-ai să te alegi cu nimic acolo, decât doar că N. te va da pe uşă afară ca pe un câine. Iar cu mine te sfătuiesc să fii mai cu băgare de seamă. Nu-s din femeile care iartă jignirile ce li se aduc.

Pumnalul ştiu să-l mânuiesc,

Doar sunt născută în Caucaz.

Odinioară a dumitale, iar acum a nimănui,

Raisa

P. S. Să vii neapărat sâmbăta viitoare la club. Trebuie s-avem o explicaţie. Îţi rezerv al treilea cadril, dar, de data aceasta, nu după consideraţie! R. P.”

Romaşov simţi cum din paginile acestea tâmpite, scrise ca de un analfabet, se desprindeau prostia şi josnicia, iar miasmele mocirlei de provincie, cu bârfelile ei pline de răutate, parcă-l învăluiau şi pe

el. Se văzu împroşcat din cap până-n picioare cu noroiul lipicios şi de nespălat al unei legături cu o femeie pe care n-o iubea, legătură ce se prelungea de aproape şase luni. Se culcă abătut, oarecum zdrobit de greutatea acestei zile, şi, câteva clipe înainte de-a adormi, îşi spuse, folosind cuvintele pe care le rostise în seara aceea Nazanski: „Gândurile lui erau cenuşii ca postavul cazon”.

Se cufundă curând într-un somn greu. În vis, se văzu copil, aşa cum i se întâmpla totdeauna în vremea din urmă de câte ori avea necazuri mari. Mizeriile, mâhnirea, monotonia vieţii piereau, trupu-i era puternic, iar sufletul luminos şi curat îi tresărea de o neînţeleasă bucurie. Lumea întreagă era şi ea luminoasă şi curată, iar în mijlocul ei, străzile dragi şi binecunoscute ale Moscovei aveau minunata strălucire pe care o poţi vedea numai în vis. Dar undeva, la capătul acestei lumi pline de bucurii, departe în zare, dăinuia o pată întunecoasă, rău prevestitoare... Acolo era un orăşel cenuşiu şi mort, cu serviciu obositor şi plicticos, cu ore de teorie, beţii la cercul militar, cu povara unei legături dezgustătoare, cu tristeţe şi singurătate... Toată viaţa cânta şi scântela de bucurie, dar pata aceea întunecată, ca o nălucă neagră, duşmănoasă îl pândea în taină pe Romaşov, aşteptându-şi rândul. Şi un Romaşov, copil nevinovat şi fără nicio grijă, îşi plângea cu lacrimi amare celălalt eu al său, mai în vârstă, care se îndepărta mereu, destrămându-se parcă în bezna aceasta vicleană.

În mijlocul nopţii se trezi şi văzu că perna-i era udă de lacrimi. Nu izbutea să şi le stăpânească şi multă vreme-i mai curseră şiroaie calde şi repezi pe obraji.

VI

Afară de câţiva ambiţioşi şi carierişti, toţi ofiţerii îşi făceau serviciul ca pe o corvoadă chinuitoare şi nesuferită care-i obosea şi-i dezgusta. Ofiţerii inferiori întârziau la exerciţii, ca şcolarii, şi fugeau în ascuns, când ştiau că nu vor păţi nimic. Comandanţii de companie, cei mai mulţi însuraţi şi cu familie numeroasă, absorbiţi de grijile casnice şi de aventurile soţiilor lor, copleşiţi de o cruntă sărăcie şi de greutăţile unei vieţi care depăşea mijloacele lor de trai, gemeau sub povara cheltuielilor covârşitoare şi a poliţelor. Căutau să-şi plătească datoriile, luând bani dintr-o parte, ca să astupe într-alta... Mulţi dintre ei se hotărau – şi de obicei la stăruinţa soţiilor – să ia bani din casa companiei sau din plata ce se

cuvenea soldaţilor pentru munci suplimentare. Alţii opreau cu lunile şi chiar cu anii scrisorile cu bani, adresate soldaţilor şi pe care, conform regulamentului, trebuiau să le deschidă. Câţiva trăiau numai din câştigul de la *whist* şi de la alte jocuri de cărţi, ca *stos* şi *landsknecht.* Unii înşelau la joc şi lucrul era cunoscut, dar li se trecea cu vederea. Afară de asta, toţi se îmbătau regulat, atât la cercul militar, cât şi pe la petreceri, când la unul când la altul, iar câţiva beau de unul singur ca Sliva.

În felul acesta, ofiţerii nici nu mai aveau vreme să-şi îndeplinească bine îndatoririle de serviciu. De obicei, tot mecanismul interior al companiei era pus în mişcare şi orânduit de sergentul-major, şi tot el ducea şi întreaga muncă de birou, aşa că, pe nesimţite, dar sigur, îl avea pe comandantul companiei în mâinile lui iscusite. Căpitanii îşi făceau serviciul cu acelaşi dezgust ca şi ofiţerii inferiori, şi „ţineau puştii din scurt”, numai ca să-şi păstreze prestigiul, iar uneori, din plăcerea de a-şi arăta autoritatea.

Comandanţii de batalioane nu făceau cu desăvârşire nimic, mai ales iarna. Sunt în armată două funcţii intermediare, cea de comandant de batalion şi cea de comandant de brigadă, ai căror şefi titulari au totdeauna situaţia cea mai nedefinită şi nu fac niciodată nimic. Ce-i drept, vara, şefii de batalion tot mai erau nevoiţi să facă instrucţia unităţii lor, să ia parte la exerciţiile regimentului şi ale diviziei şi să îndure oboseala manevrelor. Iar timpul liber şi-l petreceau la club, citind cu sârguinţă *Invalidul,* discutând despre avansări şi jucând cărţi. Primeau bucuros să le facă cinste ofiţerii inferiori, înjghebau la ei acasă mici sindrofii şi se străduiau să-şi mărite cârdul de fete...

Dar în ajunul marilor parăzi şi al inspecţiei trupelor, toţi ofiţerii, de la mic la mare, căutau să întărească disciplina, scuturându-se unii pe alţii. Atunci nu mai ştiau ce-i odihna şi recâştigau timpul pierdut, sporind numărul orelor de instrucţie şi desfăşurând o energie pe cât de încordată şi de dezorganizată, pe atât de rău înţeleasă. Nu se ţinea seama de puterea fizică a soldatului, oamenii fiind aduşi la istovire. Comandanţii de companie se purtau aspru şi grosolan cu ofiţerii inferiori; aceştia înjurau trivial şi peste măsură de murdar, în timp ce subofiţerii, răguşiţi de atâtea răcnete, băteau fără milă oamenii. De altfel, nu erau singurii care ridicau mâna asupra soldaţilor.

Asemenea zile erau un adevărat chin şi tot regimentul, de la

comandant şi până la cea mai istovită şi mai păcătoasă ordonanţă, năzuia ca la o fericire cerească la odihna de duminică, cu cele câteva ceasuri de somn mai mult.

În primăvara aceasta, regimentul se pregătea cu deosebită râvnă pentru parada din mai. Se ştia cu siguranţă că trecerea în revistă o va face comandantul corpului de armată, general foarte exigent, cu un trecut de lupte şi cunoscut în literatura militară mondială prin însemnările lui despre războiul carliştilor[1] şi despre campania franco-germană din 1870, la care luase parte ca voluntar. De o şi mai mare faimă se bucurau ordinele lui, întocmite în felul lapidar al lui Suvorov. Aici, mustra pe subalternii vinovaţi cu o batjocură amară, biciuitoare şi brutală, de care ofiţerii se temeau mai mult ca de oricare altă pedeapsă disciplinară.

Aşa că, de două săptămâni, se muncea cu înfrigurare în companii, iar duminica era aşteptată cu aceeaşi nerăbdare atât de ofiţeri, cât şi de soldaţii uluiţi şi îndobitociţi.

Dar pentru Romaşov, care era la arest, pierise tot farmecul acestei dulci odihne. Se trezi foarte devreme şi, oricât se strădui, nu mai putu s-adoarmă. Se îmbrăcă alene, îşi bău ceaiul cu dezgust şi chiar se răsti aspru la Gainan care, ca de obicei, era vesel, neastâmpărat şi stângaci ca un căţelandru.

Cu bluza cenuşie descheiată, Romaşov se învârtea prin odăiţa lui, împiedicându-se de picioarele patului şi lovindu-se cu coatele de poliţa şubredă şi plină de colb. Pentru întâia dată, după un an şi jumătate – şi datorită unei împrejurări nenorocite şi neprevăzute – se găsea singur cu el însuşi. Până atunci fusese împiedicat de instrucţie, de serviciu, de serile petrecute la cercul militar, de partidele de cărţi, de legătura cu Raisa şi de timpul petrecut la Nikolaevi. Uneori, chiar dacă i se întâmpla să aibă câte un ceas liber când n-avea ce face, Romaşov, copleşit de plictiseală şi de trândăvie, se temea parcă de el însuşi şi alerga în grabă la cerc, sau la prieteni, sau o pornea pe stradă, până ce întâlnea vreun camarad neînsurat, cu care făcea totdeauna vreo beţie. Acum se gândea amărât că-l aşteaptă o zi întreagă de singurătate şi-i treceau prin minte tot felul de gânduri ciudate, plicticoase, fără rost.

În oraş sunară clopotele pentru liturghie. Prin al doilea rând de ferestre puse pe iarnă şi încă nescoase, dangătul clopotelor pătrundea până la el, tremurător, izvorând parcă unul din altul şi

[1] Partizanii lui Carol al X-lea al Franţei (n. r.).

răsunând de o încântătoare şi primăvăratică tristeţe. Fereastra dădea într-o livadă de cireşi, ninşi cu flori albe, rotunzi şi creţi, ca o turmă de oi albe ca zăpada, sau ca un stol de fetiţe îmbrăcate în alb. Printre ei se înălţau ici, colo, plopi zvelţi şi drepţi, cu ramuri ce se ridicau spre cer ca pentru rugăciune, iar castanii bătrâni şi puternici îşi desfăşurau coroanele largi în formă de cupolă. Copacii erau încă desfrunziţi, cu crengi negre şi despuiate, dar, din loc în loc, începea să se ivească cea dintâi verdeaţă, ca un puf gălbui şi vesel, ce abia se vedea. Ramurile tresăreau, se înfiorau uşor şi se legănau încet. Simţeai că le alintă un vântişor blând şi răcoros care se juca printre ele şi le scutura florile la pământ, sărutându-le...

Pe fereastră, Romaşov zărea la dreapta, dincolo de poartă, o parte din strada neagră, plină de glod, şi gardul de peste drum. De-a lungul acestei îngrădituri, oamenii treceau încet, păşind cu băgare de seamă şi numai pe locurile uscate. „Au o zi întreagă înaintea lor”, gândea ofiţerul, uitându-se cu invidie în urma lor, de aceea nici nu se grăbesc... O zi întreagă de libertate!”

Deodată, îl cuprinse o dorinţă de neînvins, pătimaşă, chinuitoare până la lacrimi, de a se îmbrăca îndată şi de a ieşi din odaie. Nu se simţea atras ca de obicei de cercul militar, ci voia numai să se plimbe pe stradă la aer. I se părea că nu cunoscuse până acum preţul libertăţii şi se mira singur de fericirea pe care poate s-o dea chiar numai putinţa de a merge unde vrei, de a coti pe orice stradelă, de a te plimba prin piaţă sau de a intra într-o biserică, fără teamă şi fără să te gândeşti la urmările faptelor tale. Această libertate de mişcări i se arătă deodată drept una din cele mai mari bucurii sufleteşti.

Îşi aduse aminte că-n primii ani ai copilăriei, înainte de a intra în corpul de cadeţi, maică-sa îl pedepsea legându-l de piciorul patului cu o aţă subţire, apoi pleca singură.

Şi micul Romaşov şedea cuminte ceasuri întregi...

Altminteri, n-ar fi şovăit o clipă să fugă de acasă toată ziua, chiar dac-ar fi trebuit să coboare de la etajul al doilea pe un burlan. De multe ori scăpase în felul ăsta din odaie şi, luându-se după muzica militară sau după vreo înmormântare, ajunsese până la celălalt capăt al Moscovei. Adesea îndrăznise să şterpelească de la maică-sa dulceaţă, zahăr şi ţigări pentru colegii mai mari, dar aţa aceasta... aţa avea asupra lui o înrâurire ciudată! Era ca hipnotizat şi se temea chiar s-o întindă ceva mai tare ca nu cumva să se rupă... N-o făcea de frica pedepsei şi cu atât mai puţin din cinste

sau sub imboldul pocăinţei, ci numai sub stăpânirea sugestiei: un fel de spaimă superstiţioasă faţă de faptele atotputernice şi de neînţeles ale persoanelor mari, ceva asemănător cu teama respectuoasă a sălbaticului înaintea cercului vrăjit al şamanului. „Şi iată-mă acum ca un şcolar, ca un băieţel, legat de picior, gândea Romaşov, plimbându-se în lung şi-n lat prin odaie. Uşa-i deschisă... Aş vrea să mă duc unde-mi place, să fac ce vreau, să vorbesc, să râd, dar sunt legat cu o aţă... *Eu* sunt legat. *Eu!* Da, chiar *eu!* Dar asta a hotărât-o numai *el... Eu* nu mi-am dat consimţământul."

— *Eu!...* Romaşov se opri în mijlocul odăii cu picioarele îndepărtate şi capul lăsat în jos, cufundat în gânduri. *Eu! Eu! Eu!* rosti el deodată cu glas tare, cu mirare, de parcă acum ar fi priceput pentru întâia oară înţelesul acestui cuvânt scurt. Cine stă pironit locului aici şi se uită la o crăpătură neagră din podea? *Eu* sunt acela... O, cât e de ciudat!... *Eu-u,* rosti el tărăgănat, căutând să pătrundă adânc înţelesul acestui cuvânt.

Pe urmă, zâmbi stingherit şi cu gândul aiurea, dar încordarea minţii îl făcu iar să se încrunte şi să se îngălbenească. În cei din urmă cinci, şase ani, lucrul acesta i se întâmpla adesea, ca mai tuturor tinerilor în perioada maturizării lor sufleteşti. Un adevăr din cele mai simple, un proverb obişnuit, o maximă răspândită al cărei înţeles îl cunoştea cu totul maşinal şi de multă vreme, căpătau fără veste, datorită unei neaşteptate lumini lăuntrice, o adâncă însemnătate filozofică, şi i se părea atunci că le aude pentru întâia dată, ba şi mai mult, că le născoceşte el singur. Îşi amintea chiar cum i se întâmplase asta la început... Era la corpul de cadeţi, în ora de religie... Preotul tălmăcea parabola muncitorilor care cărau pietre. Unul din ei le duse întâi pe cele mai mărunte şi trecu apoi la cele mai grele, dar nu mai putu să le care; celălalt făcu tocmai pe dos, isprăvindu-şi cu bine munca. Romaşov înţelese îndată nemărginita înţelepciune practică, ascunsă în această simplă parabolă pe care o cunoştea şi o înţelegea de când învăţase să citească.

Peste puţin, i se întâmplă acelaşi lucru cu binecunoscuta zicătoare: „Măsoară de şapte ori şi taie numai o dată". Fără veste, ca într-o străfulgerare, pătrunse tot înţelesul ei: cuminţenie, isteţime, prevedere, socoteală. În aceste câteva cuvinte, era cuprinsă o nemărginită experienţă de viaţă.

În acelaşi fel îl uimi şi-l zgudui şi de astă dată conştiinţa neaşteptat de puternică a individualităţii lui...

„Eul – e ceva lăuntric – gândea Romaşov – iar tot restul e ceva străin de mine! Uite, de pildă, odaia aceasta, strada, copacii, cerul, comandantul regimentului, locotenentul Andruşievici, serviciul, steagul, soldaţii, toate acestea nu-s *eu.* Nu, nu sunt *eu!* Iată mâinile şi picioarele mele – îşi ridică mâinile la înălţimea obrazului şi se uită cu mirare la ele ca şi cum le-ar fi văzut pentru întâia dată – nu... nici mâinile şi nici picioarele mele nu sunt *eu.* Dacă însă mă pişc acum de braţ... uite aşa... atunci *eu* fac asta. Văd mâna mea şi o ridic în sus – tot *eu* o fac... Şi ceea ce gândesc acum – tot *eu* o gândesc! Iar când vreau să umblu sau să mă opresc – tot *eu* sunt. A, ce lucru ciudat şi uimitor. Oare toţi oamenii au şi ei un *eu?* Sau unii nu l-or fi având? Poate că numai eu îl am! Dar dacă-l au şi ei? Când comand celor o sută de soldaţi din compania mea: «Capul la dreapta!» toţi oamenii ăştia, fiecare cu *eul* lui şi care mă socotesc ca pe ceva străin şi în afară de *eul* lor, întorc toţi în acelaşi timp capul la dreapta. Dar nu-i deosebesc unul de altul... Pentru mine, ei sunt masa, mulţimea... Atunci, poate că şi pentru colonelul Şulgovici, eu, Vetkin, Lbov şi toţi locotenenţii şi căpitanii se contopesc de asemenea într-un singur chip şi toţi îi suntem străini, el neputând să ne deosebească unul de altul?”

Uşa se deschise zgomotos şi Gainan dădu buzna în odaie, tropăind pe loc şi ridicându-şi umerii ca şi cum ar fi jucat.

— Trăiţi dom'sublocotenent, nu dat ţigări... Spus că locotenentul Scriabin oprit să mai dai pe datorie, răcni el cât îl ţinea gura.

— Ei la dracu! exclamă Romaşov. Bine, du-te, du-te... Ce mă fac fără ţigări?... Poţi pleca acum, Gainan.

„Oare la ce mă gândeam? se întrebă Romaşov, când rămase singur. Pierduse firul gândirii şi, din neobişnuinţa de a cugeta cu rost, nu izbuti să-l regăsească îndată. Ei, asta-i... la ce mă gândeam acuma? La ceva însemnat... Stai, stai... trebuie s-o iau de la început... Sunt la arest... lumea se plimbă pe stradă... Când eram copil, mama mă lega... *Eu* eram legat... Da, da... Şi soldatul are *eul* lui... Colonelul Şulgovici... A, mi-aduc aminte! Hai să mergem mai departe... Stau în odaie! Uşa nu-i încuiată... Vreau să plec şi totuşi nu îndrăznesc! De ce? Am săvârşit oare vreo crimă? Vreun furt? Vreun omor? Nu! În timp ce vorbeam cu alt om, străin de mine, nu mi-am lipit călcâiele şi am răspuns ceva... Dar poate că era de datoria mea să mi le lipesc! De ce? Oare-i, într-adevăr, atât de însemnat? E un lucru de căpetenie în viaţă? Vor mai trece douăzeci sau treizeci de ani. O clipă faţă de timpul care s-a scurs înainte de

naşterea mea şi se va mai scurge după moartea mea. O clipă! *Eul meu se* va stinge ca o lampă, când îi cobori fitilul... Dar poţi oricând să mai aprinzi lampa, pe când eu voi fi încetat de a mai fi pe veci. Nu va mai fi nici odaia asta, nici cerul, nici regimentul, nici toată armata, nici stelele, nici globul pământesc şi nici mâinile şi picioarele mele... Pentru că *eul* meu nu va mai fi...

Da, da... chiar asta-i!... Ei bine... stai puţin, trebuie să înaintez treptat! Şi mai departe... Va să zică, eul meu nu mai există! Era întuneric şi cineva mi-a aprins făclia vieţii, ca s-o stingă aproape îndată şi iar s-a lăsat întunericul, pentru totdeauna, în vecii vecilor... Ce-am făcut eu în timpul acestei clipe scurte? Am stat cu mâinile de-a lungul vipuştii pantalonilor şi cu călcâiele lipite, am ţinut vârful piciorului în jos la parăzi, am strigat ca un bezmetic: «Pe umăr... arm'!», am înjurat, m-am înfuriat din pricina unui pat de armă «ţinut prea departe de trup» şi am tremurat în faţa a sute de oameni... De ce? Nălucile acestea, care vor pieri o dată cu *eul* meu, m-au silit să fac sute de lucruri neplăcute şi zadarnice, şi de aceea mi-au jignit şi mi-au umilit eul... *Eul* meu! De ce oare s-a supus *eul* meu unor «năluci?»"

Romaşov se rezemă cu coatele pe masă şi cu capul în palme. Îşi stăpânea anevoie gândurile acestea neobişnuite pentru el.

„Hm... cum de ţi-ai uitat oare patria? Căminul? Cenuşa strămoşilor? Altarele?... Şi onoarea, şi disciplina militară? Cine o să-ţi apere ţara dacă-i cotropită de duşmani? Da, eu însă voi muri şi n-o să mai fie nici patrie, nici duşmani şi nici onoare... Toate acestea nu trăiesc decât atâta vreme cât trăieşte conştiinţa mea! Dac-ar pieri însă patria, onoarea, uniforma şi toate cuvintele mari, *eul* meu ar rămâne neatins. Va să zică *eul* meu e totuşi mai presus de toate concepţiile acestea despre datorie, despre onoare şi despre dragoste... Uite, sunt militar... Deodată, *eul* meu spune: «nu vreau!» Şi nu numai *eul* meu, ci milioane de eu-uri care alcătuiesc armata... Nu, chiar şi mai mulţi, toţi acei *eu* care trăiesc pe pământ spun laolaltă: «nu vreau!» Atunci războiul va fi cu neputinţă şi niciodată, niciodată n-o să se mai audă «rupeţi rândurile» şi «la dreapta», fiindcă nu va mai fi nevoie de ele... Da, da, da! Asta-i sigur, asta-i sigur, strigă în Romaşov un glas lăuntric biruitor. Vitejia militară, disciplina, respectul gradelor, onoarea uniformei şi toată ştiinţa militară, toate acestea există numai pentru că omenirea nu vrea, sau nu ştie, sau nu îndrăzneşte să spună: «nu vreau!» Ce reprezintă atunci toată năstruşnica întocmire a meşteşugului

militar? Nimic... O gogoriţă, un edificiu atârnat în văzduh, care mai dăinuie, nu datorită celor două cuvinte scurte: «nu vreau», ci numai fiindcă nimeni nu le-a rostit până acum. Bineînţeles că *eul* meu n-o să spună niciodată «nu vreau să mănânc, nu vreau să răsuflu, nu vreau să văd». Dacă însă i se va propune să moară, va răspunde negreşit: «nu vreau». Ei, dar ce este atunci războiul, cu toate morţile lui de neînlăturat şi cu toată arta militară, care studiază cele mai desăvârşite mijloace de a ucide? O greşeală universală? Sau poate o orbire?

Nu... o clipă... stai... Se vede că mă înşel! Nu se poate să nu greşesc, fiindcă acest «nu vreau» e atât de simplu, atât de firesc, încât ar trebui să le vină în minte tuturor... Ei bine, fie! Să ne gândim... Să presupunem că mâine, sau chiar în clipa de faţă, gândul ăsta le vine în minte tuturor ruşilor, nemţilor, englezilor, japonezilor... Nu va mai fi război, nu vor mai fi nici ofiţeri şi nici soldaţi. Toţi se vor întoarce la casele lor! Ce se va întâmpla? Da, ce se va întâmpla atunci? Ştiu că Şulgovici îmi va răspunde: «Atunci duşmanii vor năvăli la noi pe neaşteptate, ne vor lua pământul şi casele, ne vor călca în picioare lanurile şi ne vor răpi soţiile şi surorile...» Dar răzvrătiţii? Dar socialiştii şi revoluţionarii?... Totuşi, nu-i aşa! Când toată omenirea va fi spus: «Nu mai vreau vărsare de sânge», cine va mai recurge oare la arme şi la silnicie? Nimeni! Ce se va întâmpla atunci? Se va împăca toată lumea? Îşi vor face hatâruri unul altuia? Îşi vor împărţi bunurile între ei? Se vor ierta? Doamne, doamne, oare ce se va întâmpla?”

Cufundat în gândurile lui, Romaşov nu băgase de seamă că Gainan se apropiase încetişor de el pe la spate, întinzându-şi fără veste mâna peste umărul lui. Tresări cu un uşor strigăt de spaimă:

— Ce vrei, mă diavole?...

Gainan puse pe masă un pacheţel învelit în hârtie cafenie.

— Pentru tine! zise el cu glas familiar şi blând, iar ofiţerul ghici că ordonanţa zâmbea prietenos în spatele lui. Iaca ţigări pentru tine. Fumezi!

Romaşov se uită la pacheţel şi citi: Ţigări *Gornistul,* preţul 3 copeici – 20 bucăţi.

— Ce-i asta? întrebă el cu mirare. De unde le-ai luat?

— Am văzut tu n-are ţigări. Am cumpărat pe banii mei. Fumezi, te rog, fumezi. Nu-i nimic. Eu dau la tine!

Gainan se ruşină şi fugi în goană, trântind uşa zgomotos. Sublocotenentul aprinse o ţigară. Un miros de ceară roşie şi de

pene arse se răspândi prin odaie.

„Ce băiat bun! gândi Romaşov, foarte mişcat. Mă înfurii şi strig la el, îl pun să-mi scoată seara cizmele, ba chiar şi ciorapii şi pantalonii, şi uite-l că-mi cumpără ţigări cu cele din urmă copeici din solda lui. «Fumezi te rog!» Merit eu să se poarte astfel cu mine?”

Se sculă iar şi începu să se plimbe prin odaie cu mâinile la spate.

„În compania noastră sunt o sută de oameni şi fiecare cugetă, simte şi are firea lui proprie, oarecare experienţă de viaţă, simpatiile şi antipatiile lui personale...

Ce ştiu eu despre oamenii ăştia? Nimic! Le cunosc doar chipurile... Iată-i, începând din flancul drept: Soltâs, Riaboşapka, Vedeneev, Egorov, Iaşcişin... feţe cenuşii care seamănă între ele. Ce-am făcut eu ca să-mi apropii sufletul de sufletele lor şi *eul* meu de *eul* lor? Nimic!”...

Deodată, Romaşov îşi aminti de o seară ploioasă, într-o toamnă târzie. Câţiva ofiţeri, printre care şi el, Romaşov, şedeau la popotă şi beau votcă la o masă, când intră în goană, gâfâind, sergentul-major Gumeniuk din compania a 9-a şi strigă comandantului său de companie:

— Să trăiţi, dom' căpitan – au adus recruţii!...

În adevăr, fuseseră *aduşi* ca o turmă de vite şi stăteau îngrămădiţi cu toţii laolaltă în curtea cazărmii, în ploaie, ca nişte animale speriate şi supuse, cu priviri piezişe şi neîncrezătoare. Dar fiecare avea înfăţişarea lui deosebită sau poate că numai părea aşa, fiindcă purtau haine felurite. „Ăsta-i desigur lăcătuş, gândi atunci Romaşov, trecând pe lângă ei şi cercetându-le feţele, iar ăsta trebuie să fie un om foarte vesel şi mare meşter la armonică. Celălalt ştie carte, e mai vioi, vorbeşte repezit, alegându-şi cuvintele şi pare cam şmecher... N-o fi vreun chelner?” Se vedea că fuseseră într-adevăr aduşi cu sila, că, numai cu câteva zile mai înainte, femeile şi copiii lor îi petrecuseră la drum cu văicăreli şi cu bocete, în timp ce ei făceau pe vitejii şi se ţineau să nu izbucnească în lacrimi, mahmuri încă după beţia tradiţională, cu prilejul recrutării...

A trecut abia un an şi iată-i aliniaţi în şirul lung şi nemişcat, toţi la fel de ţepeni şi de cenuşii, într-un cuvânt, *soldaţi!* Nu voiau să vină la regiment. *Eul lor se împotrivea.* Dumnezeule, care să fie pricina acestei neînţelegeri? Unde începe răul? Care-i cheia tainei? Sau poate că toate acestea seamănă cu binecunoscuta experienţă:

dacă pui capul unui cocoş pe o masă, el se zbate, dacă însă-i tragi o linie cu creta pe cioc şi o prelungeşti mai departe pe masă, crede c-a fost legat şi stă neclintit cu ochii aţintiţi, cuprins de o spaimă neînchipuită.

Romaşov merse să se trântească pe pat.

„Atunci, ce-mi rămâne de făcut? se întrebă el cu asprime, aproape cu ură. Da!... Ce să fac? Să părăsesc serviciul? Dar ce ştiu eu să fac? De ce m-aş putea apuca? Întâi, am urmat la şcoală, apoi la corpul de cadeţi şi la şcoala militară, iar pe urmă am dus viaţă de ofiţer într-un cerc strâmt. Am cunoscut oare lupta? Nevoia? Nu!... Am trăit totdeauna scutit de orice griji, ca o fată de pension care-şi închipuie că franzelele cresc calde pe copaci... Dacă încerc să părăsesc serviciul, o să rămân în urma tuturor, ajung un beţiv şi-o să mă poticnesc de la cei dintâi paşi de viaţă liberă... Ia stai! Este vreunul, printre ofiţerii pe care-i cunosc, care să fi părăsit de bună-voie serviciul? Nu, niciunul! Toţi se agaţă de epoleţii lor, fiindcă nu ştiu nimic altceva şi nu-s buni de nimic. Dacă li se întâmplă să părăsească armata, încep să umble cu o şapcă slinoasă cu cozoroc şi spun ca cerşetorii «*Ayez la bonté*[1]... sunt un nobil ofiţer rus... *Comprenez-vous?*[2]» Ah, ce să mă fac... ce să mă fac?”

— Ei, arestatule! Arestatule! strigă sub fereastră un glas cristalin de femeie.

Romaşov sări jos din pat şi alergă la fereastră. Şurocika era în curte... Cu mâinile streaşină la ochi, apărându-se de lumină, îşi lipi de geam faţa fragedă, zâmbitoare şi zise cu glas tărăgănat:

— „Fa-a-ceţi-vă mi-i-lă de un biet arestat!”

Romaşov puse mâna pe mânerul ferestrei, dar îşi aduse aminte că fereastra mai era lipită pentru iarnă. Atunci, cuprins pe loc de o neaşteptată şi voioasă îndrăzneală, trase din răsputeri cerceveaua care se desfăcu şi se deschise larg, pârâind, în timp ce peste capul lui cădea o ploaie de var şi de chit uscat.

Aerul răcoros, cu mireasma gingaşă şi înviorătoare a florilor albe, năvăli ca un şuvoi în odaie.

„Uite cum găseşti o ieşire!” răsună în sufletul lui un glas râzător şi voios.

— Romocika! Eşti nebun? Ce faci?

El îi luă mâna mică, strânsă într-o mănuşă cafenie, pe care i-o întindea pe fereastră şi o sărută cu îndrăzneală întâi sus, apoi mai

[1] Aveţi bunătatea... (fr.) (n. t.)

[2] Înţelegeţi? (fr.) (n. t.)

jos la încheietură, în deschizătura rotundă de deasupra nasturilor. N-o mai făcuse niciodată până atunci, iar ea, supunându-se parcă fără să-şi dea seama valului de înflăcărată cutezanţă care-l cuprinsese pe neaşteptate, nu se împotrivea sărutărilor lui şi-l privea numai, zâmbind uşor încurcată şi uimită.

— Alexandra Petrovna! Cum să-ţi mulţumesc? Ce drăguţă eşti!

— Romocika, dar ce ai? De ce te bucuri? întrebă ea, râzând şi aţintindu-şi asupra lui căutătura plină de curiozitate. Îţi strălucesc ochii... Uite! Ţi-am adus colăcei, ca unui arestat... Astăzi, avem plăcintă cu mere, o bunătate! Stepan, dă-mi coşul!

Romaşov o privea cu ochi scânteietori de îndrăgostit, ţinându-i strâns mâna într-a lui, fără ca ea să se împotrivească, şi apoi zise grăbit:

— Ah, dac-ai şti la ce m-am gândit azi toată dimineaţa!... Dac-ai şti! Am să-ţi spun mai târziu...

— Da, mai târziu... Iată că vine soţul şi stăpânul meu... Lasă-mi mâna! Ce ciudat eşti astăzi, Iuri Alexeevici... Te-ai făcut chiar mai frumos!

Nikolaev se apropie şi el de fereastră. Era încruntat şi-l salută cu o înfăţişare nu tocmai binevoitoare.

— Hai, Şurocika, vino! îşi zori el nevasta. Ce dumnezeu mai e şi asta?! Pe cinstea mea, sunteţi nebuni amândoi! Dac-ar afla colonelul, bună treabă ar mai fi... Doar e la arest! Rămâi cu bine, Romaşov... Mai treci pe la noi!

— Da, mai treci pe la noi, Iuri Alexeevici! repetă şi Şurocika.

Plecă de la fereastră, dar se întoarse îndată şi murmură repede, în şoaptă:

— Ascultă, Romocika! Zău, nu ne da uitării! Te socot drept singurul meu prieten... M-auzi? Numai, nu te mai uita la mine cu ochii ăştia de berbec, că de nu, nici nu vreau să te mai văd. Te rog, Romocika, să nu te crezi şi să nu-ţi dai aere... Nici nu eşti încă un adevărat bărbat!

VII

La ora trei şi jumătate, locotenentul Feodorovski, aghiotantul regimentului, intră la Romaşov. Era un tânăr înalt şi, cum spuneau soţiile ofiţerilor, impunător, cu ochi reci şi mustăţi lungi şi stufoase.

Era de o curtenie exagerată, dar numai oficială faţă de ofiţerii inferiori. Nu se împrietenea cu niciunul din ei şi era foarte mândru

de funcţia lui. Comandanţii de companie se linguşeau toţi pe lângă el...

Când intră în odaie, îşi aruncă în treacăt o privire printre gene asupra mobilierului sărăcăcios al lui Romaşov. Sublocotenentul care, în clipa aceea, era întins pe pat, se ridică repede, înroşindu-se, şi se grăbi să-şi încheie nasturii de la bluză.

— Am venit după dumneavoastră, din ordinul colonelului, zise Feodorovski cu glas nepăsător. Vă rog să vă îmbrăcaţi şi să mă urmaţi.

— Iertaţi-mă... îndată! Să-mi pun ţinuta de serviciu. Sunt ca acasă...

— Vă rog, nu vă sfiiţi! Puneţi-vă tunica. Îmi daţi voie să stau jos?

— Iertaţi-mă, vă rog... Nu doriţi un ceai? întrebă repede Romaşov.

— Nu, mulţumesc... Vă rog, grăbiţi-vă!

Aghiotantul se aşeză pe scaun, fără să-şi scoată mantaua şi mănuşile, în timp ce Romaşov se îmbrăca, încurcat, frământându-se mai mult decât era nevoie şi ruşinat de cămaşa lui nu tocmai curată. Locotenentul Feodorovski rămase întruna drept şi nemişcat, cu faţa încremenită şi cu mâinile pe mânerul sabiei.

— Nu ştiţi de ce mă cheamă?

Aghiotantul dădu din umeri:

— Ciudată întrebare... De unde să ştiu? Fără îndoială că ştiţi mai bine decât mine... Sunteţi gata? Vă sfătuiesc să vă treceţi diagonala pe sub epoleţi şi nu deasupra lor. Nu uitaţi că asta nu-i place colonelului. Da, aşa... Să mergem!

În faţa porţii aştepta o trăsură de-a regimentului cu doi cai înalţi şi bine hrăniţi. Ofiţerii se suiră şi trăsura porni. Din politeţe, Romaşov se strădui să stea într-o parte, ca să nu-l stingherească pe aghiotant, el însă parcă nici nu băgă de seamă. Pe drum, îl întâlniră pe Vetkin care salută aghiotantul, dar, după ce trecu trăsura, Romaşov întoarse capul şi-l văzu că-i face un semn hazliu, cu neputinţă de redat în cuvinte ce parcă spunea: „Ehei, frate, te duce la săpuneală!” Mai întâlniră şi alţi ofiţeri. Unii se uitau cu luare-aminte, alţii cu mirare, iar câţiva cu un fel de batjocură la Romaşov care, fără voie, se strângea tot sub privirile lor.

Colonelul Şulgovici nu-l primi îndată... Mai avea pe cineva în birou. Sublocotenentul fu nevoit s-aştepte în vestibulul pe jumătate întunecos, ce mirosea a mere, a naftalină, a mobilă proaspăt lustruită, unde stăruia mirosul acela special şi oarecum plăcut pe

care-l răspândesc hainele şi lucrurile în familiile nemţeşti cu stare şi îngrijite. Plimbându-se prin încăpere, Romaşov se uită de câteva ori în oglinda din perete, prinsă într-o ramă de frasin şi, de fiecare dată, faţa lui i se păru dezgustător de galbenă, de urâtă şi de nefirească, iar tunica prea roasă şi epoleţii prea mototoliţi.

La început, nu răzbatea din birou decât glasul monoton de bas al colonelului. Cuvintele nu se desluşeau, dar din vorba răsunătoare şi întărâtată ghiceai că ceartă pe cineva cu o furie nestăpânită.

Aşa ţinu cam cinci minute. Apoi Şulgovici tăcu pe neaşteptate... Atunci se auzi o voce tremurătoare ce se ruga, iar după o clipă de linişte, Romaşov desluşi limpede, fără să piardă o iotă, cuvintele rostite cu îngrozitoare aroganţă, indignare şi dispreţ:

— Ce-mi tot îndrugi acolo? Copiii? Nevasta? Puţin îmi pasă de copiii dumitale! Înainte de a-i face, trebuia să te întrebi cu ce-o să-i hrăneşti... Hai? Acuma parcă te aud spunându-mi: „Iertaţi-mă, domnule colonel!” Dar domnul colonel nu-i vinovat de ceea ce ţi se întâmplă dumitale! Să ştii, căpitane, că dacă eu, colonelul, nu te trimit în faţa consiliului de război, săvârşesc o crimă împotriva serviciului! Ce-e-e? Să ta-a-ci din gură! Nu o greşeală, ci un delict... Locul dumitale nu-i la regiment, ci acolo unde singur ştii prea bine... Hai?

Şi din nou răsună glasul tremurător, sfios, plin de rugă fierbinte şi atât de jalnic, de parcă nu mai avea nimic omenesc.

„Dumnezeule, ce-i asta? gândi Romaşov care rămăsese lipit de oglindă, privindu-şi faţa palidă, fără s-o vadă, şi simţind cum i se strânge inima, bătând dureros în piept. Doamne, ce grozăvie!”...

Glasul plângător mai vorbi vreme destul de îndelungată...

Când tăcu, bombăni iar, vocea adâncă de bas a colonelului, dar de data aceasta mai liniştită şi ceva mai blândă, ca şi cum Şulgovici şi-ar fi domolit furia, răcnind, sau poate că umilinţa celuilalt i-ar mai fi potolit setea de autoritate.

Vorbea întretăiat:

— Fie... Dar e pentru ultima oară! Nu uita că-i pentru ultima oară... Auzi? Înseamnă-ţi-o bine pe nasul roşu de beţiv. Dacă mai aflu vreodată că te-ai îmbătat... Hei? Lasă... lasă că-ţi cunosc eu făgăduielile... Pregăteşte-ţi compania pentru inspecţie! Asta nu-i companie, ci... adunătură! Am să vin chiar eu s-o inspectez peste o săptămână... Ei, şi acuma-ţi dau un sfat: Restituie banii pe care i-ai luat din solda trupei şi pune rânduială în scriptele companiei! Auzi? Asta s-o faci chiar mâine... Hai? Nu mă priveşte că n-ai bani! Să-i

scoţi din piatră seacă... Şi acum, căpitane, nu te mai opresc... Salutare!

Din birou se auzi cum se mişcă nehotărât cineva şi se îndreaptă apoi spre uşă, în vârful picioarelor, cu cizmele care-i scârţâiau. Dar, în aceeaşi clipă, îl opri glasul colonelului care se înăspri deodată, ca să nu pară că s-a lăsat convins.

— Ia stai! Vino-ncoace, hârcă bătrână... Sigur c-o să dai fuga la cămătari? Hai? Să semnezi poliţe! Nătărăule, nătărăule, cap sec ce eşti!... Uite, ia astea, lua-te-ar dracu să te ia... Una, două... una, două, trei, patru... Nu, trei sute! Nu pot să-ţi dau mai mult... O să mi le înapoiezi când ăi putea... Ptiu, drăcie, ce măgărie faci, căpitane! răcni colonelul, ridicând glasul din ce în ce mai tare. Să nu te mai prind cumva că faci una ca asta... E o josnicie!... Acum... înainte marş! Du-te la dracu! Salutare!

În vestibul se ivi Svetovidov, căpitanul cel mărunţel, roşu ca un rac, cu faţa răvăşită, cu broboane de sudoare la tâmple şi pe nas. Cu mâna dreaptă mototolea maşinal în buzunar hârtiile noi care foşneau.

Când îl văzu pe Romaşov, tropăi pe loc şi izbucni într-un râs nefiresc de paiaţă, strângând puternic mâna sublocotenentului în mâna lui umedă, fierbinte şi tremurătoare. Ochii lui stingheriţi rătăceau, cercetându-l totodată pe Romaşov ca să ştie, dacă auzise sau nu...

— E fioros ca un tigru! mormăi el umil, arătând cu capul spre birou. Dar nu-i nimic! Svetovidov îşi făcu de două ori cruce, cu o mişcare grăbită şi nervoasă. Nu-i nimic... Slavă ţie, doamne, slavă ţie!

— Bondarenko-o! strigă colonelul de dincolo şi glasul lui puternic umplu îndată toate ungherele casei, cutremurând parcă pereţii subţiri ai vestibulului. Nu întrebuinţa niciodată soneria, bizuindu-se pe puterea neobişnuitului său gâtlej. Bondarenko! Cine mai e acolo? Pofteşte-l înăuntru...

— Parcă-i un leu! şopti Svetovidov cu un zâmbet acru. Rămâi cu bine, locotenente... îţi doresc succes!

În uşă se arătă ordonanţa, adevăratul tip al ordonanţei de colonel, cu faţa netedă şi obraznică, păr unsuros, cărare la o parte şi mănuşi de aţă albă pe mâini. Aţintindu-şi privirea uşor sfidătoare drept în ochii locotenentului, zise cu respectuoasă îndrăzneală:

— Domnul colonel vă roagă să poftiţi!

Apoi deschise uşa biroului şi se dădu la perete să-i facă loc.

Romaşov intră.

Colonelul Şulgovici şedea la birou, la stânga intrării. Purta o bluză cenuşie, sub care se vedea o cămaşă bună de o albeaţă strălucitoare. Îşi ţinea mâinile roşii şi grase pe braţele fotoliului de lemn. Faţa-i mare de bătrân, cu părul cărunt, tuns scurt ca o perie, şi cu barba albă, triunghiulară, era aspră şi rece. Ochii de culoare deschisă şi spălăciţi priveau duşmănos.

Răspunse la salutul sublocotenentului, dând uşor din cap. Romaşov zări deodată în urechea lui un cercel de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra, şi gândi: „Uite că nu i-am văzut până acum cercelul ăsta”.

— E rău! începu colonelul cu glasul lui de bas, ce parcă mugea, înălţându-se din adâncul stomacului. Apoi făcu o pauză lungă. E o ruşine! urmă el, ridicând glasul. Abia ai intrat în serviciu şi ai şi început să-ţi faci de cap... Sunt nemulţumit de dumneata din foarte multe pricini! Unde s-a mai pomenit aşa ceva? Cum de-şi îngăduie un mucos să răspundă nu mai ştiu ce nerozie, când colonelul său îi face o observaţie? Hai? Ce neobrăzare! strigă el deodată atât de asurzitor, încât Romaşov tresări. De neînchipuit! Asta-i destrăbălare!

Romaşov se uita posomorât într-o parte şi i se părea că nicio putere din lume nu l-ar putea sili să-şi ridice privirea şi să se uite în ochii colonelului. „Unde-i oare *eul* meu? se întrebă el deodată batjocoritor. Iată, acum trebuie să stai drepţi şi să taci.”

— N-am să-ţi spun cum am aflat, dar ştiu, ştiu sigur că bei... E dezgustător! Un băieţandru, un ţânc abia ieşit din şcoală se îmbată la cercul militar ca cea din urmă calfă de cizmar... Eu, dragul meu, ştiu tot! nimic nu-mi scapă... Ştiu chiar multe lucruri pe care nici nu le bănuieşti... Ei, dacă vrei să te rostogoleşti până jos în râpă, poftim, n-ai decât! Dar îţi spun pentru cea din urmă oară... Gândeşte-te bine la înţelesul vorbelor mele! Aşa se întâmplă totdeauna, dragul meu... Începi cu un păhărel, apoi mai iei unul, şi până la urmă mori sub un gard! Bagă-ţi bine asta-n cap... Trebuie să ştii că suntem răbdători, dar şi răbdarea unui înger are o margine... Ia seama să nu ne scoţi din sărite! Dumneata eşti unul singur, iar corpul ofiţeresc reprezintă o adevărată familie. Aşa că, oricând se poate întâmpla... să te înhaţe de guler şi să te arunce afară!

„Stau nemişcat şi tac, îşi zicea Romaşov cu amărăciune, fără să-şi poată lua privirea de la cercelul colonelului, când ar trebui să-i

spun că nici eu nu ţin la familia asta şi sunt gata s-o părăsesc chiar acum, trecând în rezervă. Voi îndrăzni oare să-i vorbesc?”

Romaşov simţi că inima prinde iar să-i bată cu putere... Făcu chiar o mişcare neputincioasă cu buzele, dar se opri, înghiţi în sec şi rămase nemişcat.

— Şi îndeobşte, purtarea dumitale lasă de dorit! urmă Şulgovici cu glas foarte aspru. Aşa, de pildă, anul trecut, când nici măcar nu împliniseşi un an de serviciu, ai cerut o permisie... Ai îndrugat nu mai ştiu ce despre o boală a mamei dumitale, ai arătat o scrisoare de la ea... Desigur, nu îndrăznesc, mă-nţelegi, nu în-drăz-nesc să nu cred ce-mi spune un ofiţer de-al meu. Dacă zici că-i vorba de mama dumitale, bine, fie şi mama... Ce să-i faci, multe se pot întâmpla! Dar ştii, când una se adaugă la alta, înţelegi...

Romaşov simţea încă de mult că genunchiul drept îi tremură, întâi foarte slab şi apoi din ce în ce mai tare. Până la urmă, această nestăpânită mişcare nervoasă ajunse atât de puternică, încât îl trecură fiori prin tot trupul. Foarte stingherit şi ruşinat, se temea ca Şulgovici să nu ia tremurul ăsta drept frică faţă de el. Dar când colonelul pomeni de maică-sa, un val de sânge cald şi ameţitor i se sui deodată la cap, iar tremuru-i încetă pe loc. Pentru întâia dată, îşi ridică privirea, pironind-o stăruitor drept în ochii colonelului, cu ură şi cu o înfăţişare sfidătoare, o simţea singur, ce parcă desfiinţa nenumăratele trepte ale rangului care-l despărţeau pe el, neînsemnatul subaltern, de şeful temut! Încăperea i se păru întunecoasă ca şi cum ar fi tras cineva deodată perdelele. Glasul gros al colonelului se prăbuşi într-o prăpastie mută... Urmă un răstimp de întunecare şi de linişte groaznică, un răstimp fără gânduri, fără voinţă şi fără vreo impresie din afară, aproape fără conştiinţă, afară de singura şi cumplita convingere că acum, chiar în clipa aceasta, se va întâmpla ceva nesăbuit, îngrozitor şi cu neputinţă de îndreptat. O voce ciudată, străină, parcă-i şoptea la ureche: „Am să-l lovesc”, şi Romaşov îşi îndreptă încet privirea spre obrazul lat şi cărnos al bătrânului şi spre cercelul de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra.

Pe urmă, ca prin vis şi fără să înţeleagă bine ce se întâmplă, zări cum ochii lui Şulgovici exprimau pe rând mirarea, spaima, îngrijorarea şi mila... Valul nebun, de neînlăturat care, atât de ameninţător şi de sălbatic, pusese stăpânire pe sufletul lui Romaşov, se prăbuşi deodată, trăgându-se înapoi departe. Parcă se trezi din somn şi răsuflă adânc şi tare... Totul i se păru iar simplu şi

obişnuit. Şulgovici, îngrijorat, îi arăta un scaun, şi-i vorbea cu neaşteptată şi duioasă dojană.

— Ptiu, drace... Da' supărăcios mai eşti! Haide, stai jos, lua-te-ar naiba! Ei, da... toţi sunteţi la fel! Mă priviţi ca pe o fiară şi vă spuneţi: „Răcneşte fără niciun rost prostul ăsta bătrân, lua-l-ar dracu!” Dar eu, dragul meu – şi glasul gros îi tremura de o caldă tulburare – eu, pe cinstea mea, vă iubesc pe toţi ca pe copiii mei... Credeţi că nu sufăr, că nu mă doare pentru voi? Ehei, domnilor, domnilor, nu mă înţelegeţi... Ei, să zicem că m-am înfierbântat puţin, c-am mers ceva prea departe, dar poţi oare să te superi pe un bătrân? Ehei, tinereţe, tinereţe... Şi acuma, basta! Am făcut pace... Dă-mi mâna şi să trecem la masă!

Fără să scoată o vorbă, Romaşov se plecă şi strânse mâna mare, puhavă şi rece pe care i-o întindea colonelul. Nu mai era jignit, dar nici nu se simţea mai bine. După gândurile grave şi mândre din chiar dimineaţa aceea, se socotea acum un biet şcolar jalnic, un băieţandru sfios, părăsit de toţi, şi se ruşina de schimbarea aceasta sufletească.

În timp ce-l urma pe colonel în sufragerie, îşi zise, ca de obicei, la persoana a treia: „Gânduri întunecate îi brăzdau fruntea”.

Şulgovici n-avea copii. La masă, veni soţia lui, o femeie înaltă şi voinică, fără gât, dar cu mai multe bărbii. Tăcea aproape tot timpul şi era foarte impunătoare. În ciuda *pince-nez*-ului şi a privirii ei arogante, avea o faţă simplă ce părea plămădită în grabă din aluat, cu două stafide înfipte în loc de ochi. În urma ei, târându-şi paşii mici, se ivi mama colonelului, o bătrânică mărunţică şi surdă, dar încă vioaie, tăioasă şi autoritară.

Fără sfială, îl măsură pe Romaşov din cap până-n picioare, cu o privire stăruitoare pe deasupra ochelarilor, şi-i întinse o mână micuţă, negricioasă şi zbârcită, ca de moaşte, pe care i-o puse drept pe buze. Apoi se întoarse către colonel şi-l întrebă, ca şi cum n-ar fi fost decât ei amândoi în sufragerie:

— Cine-i ăsta? Parcă nu mi-l amintesc.

Şulgovici duse mâinile pâlnie la gură şi-i strigă chiar în ureche:

— E sublocotenentul Romaşov, mamă! Un ofiţer minunat... bun ofiţer de trupă şi vrednic... provenit din corpul de cadeţi... A, da! îşi aminti el deodată. Mi se pare, sublocotenente, că eşti de la noi, din gubernia Penza.

— Da, desigur, domnule colonel, din gubernia Penza.

— Ei, da, da... Acuma-mi aduc aminte... Atunci, suntem

concetăţeni! Din judeţul Narovciat, mi se pare.

— Da, chiar din judeţul Narovciat!

— Ei, da... Cum de am putut să uit? Vorba ceea: „La noi în Narovciat, doar ţăruşi în lung şi-n lat...” Noi suntem din Insat. Mamă, strigă iar colonelul în urechea maică-si: sublocotenentul Romaşov e de la noi, din Penza!... Din Narovciat!... E un concetăţean de al nostru!...

— A-a! făcu bătrâna, mişcându-şi sprâncenele cu tâlc. Da, da.... Chiar aşa socoteam şi eu... Va să zică eşti băiatul lui Serghei Petrovici Şişkin?

— Mamă! Te înşeli! Pe sublocotenent îl cheamă Romaşov şi nu Şişkin.

— Păi!... Eu ce spuneam... Nu l-am cunoscut pe Serghei Petrovici decât din auzite. Dar pe Piotr Petrovici îl vedeam tare des. Moşiile noastre erau aproape vecine. Îmi pare bine, foa-ar-te bine, tinere... Eşti de toată lauda...

— Ei, acuma s-a pornit bătrâna să huruie, zise colonelul încet, cu un fel de bunătate morocănoasă. Stai jos, sublocotenente. Locotenent Feodorovski! strigă el spre uşă. Isprăveşte-ţi treburile şi vino să-ţi bei votca!...

Aghiotantul care, după un obicei stabilit în multe regimente, lua masa la colonel, intră repede în sufragerie. Foarte firesc şi zornăind uşor din pinteni, se apropie de o măsuţă de majolică, aşezată mai la o parte anume pentru gustări, îşi turnă un pahar de votcă şi bându-l fără grabă, luă o gustare. Romaşov încerca faţă de el o nedesluşită invidie şi un fel de consideraţie ce-i păreau caraghioase şi meschine.

— Ei, sublocotenente, nu iei o votcă? întrebă Şulgovici. Doar obişnuieşti...

— Nu, vă mulţumesc respectuos! Nu prea simt nevoia, răspunse Romaşov cu glas răguşit şi apoi tuşi încetişor.

— Foa-arte bi-ne. Nici nu se poate mai bine. Îţi doresc să fie tot aşa şi pe viitor.

Masa era îmbelşugată şi excelentă. Se vedea că atât colonelul cât şi soţia lui, oameni fără copii, aveau nevinovata patimă de a mânca bine. Se servi o supă de legume noi cu verdeaţă ce mirosea frumos, plătică prăjită cu caşă, o raţă bine îndopată şi sparanghel. Pe masă erau trei sticle, ce-i drept începute şi închise cu dopuri cu figurine de argint, dar cu vinuri străine scumpe şi de mărci renumite: vin alb, vin roşu şi vin de Madera. Ca şi cum ultima-i

mânie i-ar fi aţâţat pofta de mâncare, colonelul se ospăta cu deosebită mulţumire şi atât de voios, de-ţi era mai mare dragul să te uiţi la el. Făcea întruna glume pline de haz, dar cam grosolane. Când se aduse sparanghelul, îşi băgă mai adânc după gulerul tunicii şervetul scrobit, de o albeaţă strălucitoare, şi zise voios:

— De-aş fi rege, aş mânca mereu sparanghel.

În timp ce mânca peştele, nu se putu opri să nu-i strige lui Romaşov cu glas de comandă:

— Sublocotenente! Lasă cuţitul deoparte. Peştele şi pârjoalele se mănâncă numai cu furculiţa... Vezi bine, un ofiţer trebuie să ştie să mănânce... Orice ofiţer poate fi poftit la masa maiestăţii-sale! Să n-o uiţi...

De la începutul mesei, Romaşov se simţea stângaci şi stingherit. Neştiind unde să-şi pună mâinile, le ţinea aproape tot timpul sub masă, împletind codiţe din ciucurii feţei de masă. Pierduse de mult obişnuinţa unei vieţi de familie plăcute, a mobilelor frumoase şi comode şi a bunei ţinute la masă. Îl chinuia mereu acelaşi gând: „E dezgustător ce fac! Ce grozavă slăbiciune şi mişelie din partea mea că n-am îndrăznit să refuz această umilitoare invitaţie la masă. Uite, am să mă scol chiar acum, am să-i salut pe toţi şi am s-o şterg. Creadă ce-or vrea! Doar el n-o să mă înghită... N-o să-mi ia sufletul, gândurile şi conştiinţa. Oare-am să pot pleca?” Apoi, cu inima strânsă iar de sfială şi îngălbenindu-se de frământare sufletească, furios pe el însuşi, simţea că nu-i în stare s-o facă.

Soarele apunea când se aduseră cafelele. Razele roşii cădeau pieziş pe fereastră, aruncând pete arămii orbitoare pe tapetele închise, pe faţa de masă, pe cristaluri şi pe chipurile mesenilor. Toţi tăceau, cuprinşi de vraja melancolică din amurg.

— Când eram sublocotenent, zise deodată Şulgovici, îl aveam comandant de brigadă pe generalul Fofanov, un bătrânel tare simpatic, ofiţer încercat în lupte, dar ieşise, pare-se, din rândul copiilor de trupă. La inspecţii, mi-aduc aminte că se apropia de toboşar – îi plăcea grozav toba – şi-i spunea: „Ascultă, măi frate, ia cântă-mi ceva melancolic”. Da... când avea musafiri, generalul ăsta, pleca totdeauna să se culce la ora unsprezece... Uneori zicea oaspeţilor: „Hai, domnilor, mâncaţi, beţi, veseliţi-vă... Cât despre mine mă duc în braţele lui Neptun!” Ceilalţi îi răspundeau: „Ale lui Morfeu, domnule general!” „Eh, totuna-i... E aceeaşi *mineralogie...”* Aşa voi face şi eu acuma, domnilor, şi Şulgovici se sculă, punându-şi şervetul pe spătarul scaunului. Mă duc şi eu în braţele lui

Neptun... Sunteţi liberi, domnilor ofiţeri!

Ofiţerii se sculară, luând poziţia de drepţi.

„Un zâmbet ironic şi amar flutură pe buzele-i subţiri”, gândi Romaşov, dar gândi numai fiindcă, de fapt, în clipa aceea, faţa-i era palidă cu o umilă expresie de supunere, lipsită de orice frumuseţe.

Romaşov se întorcea iar spre casă, simţindu-se nespus de singur, sfâşiat de tristeţe şi pierdut într-o lume străină, întunecată şi duşmănoasă.

În amurg, ardeau iar grămezi de nori grei şi cenuşii în flăcări roşietice ca chihlimbarul, şi lui Romaşov i se părea iar că departe, dincolo de zare, peste case şi peste câmpii, se ascunde un oraş minunat şi de neînchipuit, unde viaţa-i numai frumuseţe, graţie şi fericire...

Pe străzi se întuneca tot mai tare şi pe şosea alergau plozii, ţipând. Pe ici, pe colo, pe prispe, în faţa porţilor şi prin grădini, răsunau întruna râsete aţâţătoare de femei cu fiorul acela cald, plin de o bucurie animalică, care numai primăvara se aude.

În sufletul lui Romaşov, o dată cu o melancolie liniştită şi plină de gânduri, se trezeau amintiri ciudate şi nedesluşite, părerea de rău după fericirea pe care n-o cunoscuse, după primăverile de altădată, şi mai frumoase decât aceasta, iar în inima lui încolţea încet presimţirea tulbure şi dulce a unei iubiri apropiate...

Când ajunse acasă, îl găsi pe Gainan în colţişorul lui întunecat, privind bustul lui Puşkin. Marele poet era acum uns tot cu untdelemn... Flacăra lumânării ce ardea în faţa lui îi punea pete lucioase pe nas, pe buzele groase şi pe gâtul cu vinele umflate. Gainan şedea turceşte pe cele trei scânduri ce-i slujeau drept pat, legănându-se uşor înainte şi înapoi, şi mormăia tărăgănat ceva prelung şi monoton.

— Gainan! strigă Romaşov.

Ordonanţa tresări şi sări ars de pe pat, luând poziţia de drepţi. Pe faţă i se citeau frica şi tulburarea.

— Alah? întrebă prietenos Romaşov.

Gura de băieţandru, fără urmă de mustaţă, a ceremisului, se întinse într-un zâmbet larg ce-i dezvălui dinţii minunaţi şi albi, scânteietori la licărirea lumânării.

— Alah... dom'sublocotenent!

— Bine, bine... Stai acolo! Romaşov mângâie cu blândeţe ordonanţa pe umăr. Nu-i nimic, Gainan, tu ai un Alah, eu am Alah... Vezi, nu-i decât un singur şi acelaşi Alah pentru toţi oamenii.

„Ce de treabă-i Gainan ăsta, gândi sublocotenentul, intrând în odaie. Iar eu mă ruşinez să-i strâng mâna... Da, nu pot... Nu îndrăznesc! Ei, drăcie! De azi înainte trebuie să mă îmbrac şi să mă dezbrac singur... E o porcărie să-l sileşti pe aproapele tău să te slujească astfel.”

În seara aceea, nu se mai duse la cercul militar. Scoase din sertar un caiet gros, cu pagini liniate şi acoperite cu slove mărunte, neregulate, şi scrise până noaptea târziu.

Era a treia lui povestire, intitulată *Cel din urmă şi fatal început.* Sublocotenentul se ruşina de îndeletnicirile lui literare şi pentru nimic în lume nu le-ar fi mărturisit cuiva.

VIII

Abia acum se începea clădirea cazărmilor pentru regiment, dincolo de calea ferată, pe aşa-zisul islaz, iar până să fie gata, regimentul, împreună cu toate serviciile lui, era încartiruit prin case particulare. Cercul militar fusese aşezat într-o casă nu prea mare, numai cu parter, în formă de L; în aripa mai lungă de la stradă se aflau sala de dans şi salonul, iar în cea mai scurtă care se înfunda într-o curte plină de noroi, se găseau popota, bucătăria şi „camerele” pentru ofiţerii în trecere prin orăşel. Amândouă aripile erau legate între ele printr-un fel de culoar îngust, întortocheat, cu o serie de ieşinduri ce comunicau între ele prin câte o uşă, alcătuind un şir de cămăruţe mici care slujeau drept bufet, cameră de biliard, cameră pentru joc de cărţi, vestiar şi garderobă pentru doamne.

Cum toate aceste încăperi, afară de popotă, erau de obicei nelocuite şi nu se aeriseau niciodată, stăruia în ele un miros acru de mucegai şi de casă închisă, la care se mai adăuga şi mirosul de naftalină al învelitorii vechi de mobilă.

Romaşov sosi la cerc la ora nouă. Cinci, şase ofiţeri neînsuraţi se şi adunaseră pentru serată, dar doamnele nu veniseră încă. De mult, se stabilise între ele o ciudată întrecere cât priveşte respectarea unei purtări alese în societate şi socoteau că era ruşinos ca o doamnă să sosească printre cele dintâi la bal.

Muzicanţii se şi aşezaseră la locul lor, într-o verandă închisă cu sticlă care dădea în sala de dans printr-o boltă mare cu geamuri.

Între ferestrele sălii, ardeau lămpi cu trei braţe, iar în tavan atârna un policandru împodobit cu mici prisme de cristal

tremurătoare.

La lumina puternică, părea şi mai deşartă încăperea aceasta mare, cu pereţii goi, tapetaţi cu hârtie albă, cu perdele de tul la ferestre şi mobilată numai cu scaune vieneze, aşezate de-a lungul pereţilor.

În camera de biliard, doi aghiotanţi de batalion jucau în cinci bile pe o sticlă de bere. Erau locotenenţii Bek-Agamalov şi Olizar sau *contele Olizar,* cum îi ziceau toţi la regiment, un tânăr bătrânicios, deşirat, cu părul lins şi pomădat, faţa rasă şi zbârcită, cu o expresie cam uşuratică, şi care făcea întruna obişnuitele glume de biliard.

Căpitanul Leşcenko sta pe marginea ferestrei şi privea jocul lor. Era un om de vreo patruzeci şi cinci de ani, abătut, care ar fi putut să-i întristeze şi pe ceilalţi numai cu înfăţişarea lui. Toate parcă atârnau jalnic pe el. Nasul lung, cărnos, roşu şi moale îi atârna ca un ardei pe sfoară, mustaţa-i cădea până la bărbie, isprăvindu-se în două fire cenuşii, subţiri ca aţa, iar sprâncenele coborau de la rădăcina nasului spre tâmple, dând ochilor o expresie veşnic plângăreaţă. Până şi tunica veche-i atârna pe umerii căzuţi şi pe pieptul scofâlcit, ca pe un umărar de haine. Leşcenko nu bea niciodată, nu juca cărţi şi nici măcar nu fuma. Îi făcea însă o plăcere ciudată – de neînţeles pentru alţii – să stea ceasuri întregi în spatele jucătorilor, în camera de biliard sau de cărţi, ori să rămână în sala de mese când cheful era în toi. Şedea acolo, trist şi jalnic, fără să scoată o vorbă. La regiment, se obişnuiseră toţi cu ciudăţenia lui, ba chiar jocul şi băutura parcă nici nu le tihneau tuturor, când lipsea el de la cerc.

După ce-i salută pe cei trei ofiţeri, Romaşov se aşeză lângă Leşcenko, care se dădu prevenitor la o parte să-i facă loc şi oftă, aruncând noului venit o privire tristă de câine credincios.

— Cum o mai duce cu sănătatea Maria Viktorovna? întrebă Romaşov înadins mai tare aşa cum vorbeşti cu surzii sau cu cei grei de cap, ton pe care-l întrebuinţau cu Leşcenko toţi cei din regiment, până şi subofiţerii.

— Mulţumesc, dragul meu, răspunse Leşcenko, oftând adânc. Fireşte c-o mai supără nervii uneori... că aşa-s timpurile!

— Dar de ce n-aţi venit împreună? Sau poate că Maria Viktorovna nici n-are de gând să vină astăzi?

— Ba da, cum să nu... Vine, vine, dragul meu! Numai că vezi, nu mai era loc în trăsură... A luat o birjă împreună cu Raisa Alexandrovna şi atunci, înţelegi, dragul meu, că mi-au spus:

„Cizmele ţi-s pline de noroi şi ai să ne murdăreşti rochiile”.

— Încrucişare la mijloc! Bine jucat... Scoate bila, Bek! strigă Olizar.

— Întâi trimite-o tu, că de scos o scot eu îndată, îl repezi Bek-Agamalov.

Leşcenko îşi prinse între buze vârfurile mustăţilor cenuşii şi începu să le molfăie cu înfrigurare.

— Am o rugăminte, dragul meu Iuri Alexeevici, îngăimă el nehotărât. Azi eşti conducătorul dansurilor?

— Da! Mi-au dat beleaua asta pe cap, fir-ar să fie! Degeaba am căutat să-l conving pe aghiotantul regimentului şi am vrut chiar să-i fac un raport că-s bolnav. Da' parcă poţi să te înţelegi cu el? „Adu-mi un certificat de la doctor”, mi-a spus.

— De aceea, te rog, dragul meu, urmă Leşcenko cu glas rugător şi umil, fă aşa fel să danseze şi ea un pic. Ştii, te rog ca un camarad.

— Care *ea*? Maria Viktorovna?

— Ei, da! Te rog frumos...

— Bila pentru dublet, în colţ! ordonă Bek-Agamalov. E ca şi făcut.

Îi venea greu să joace din pricina staturii lui scunde şi fu nevoit să se întindă pe burtă peste biliard. Faţa i se înroşi de încordare, iar pe frunte i se umflară două vine ce coborau spre rădăcina nasului, alcătuind un fel de „V”.

— *J-a-m-a-i-s*,[1] îl sfidă Olizar, sigur de el. Nici eu n-aş putea s-o fac!

Tacul lui Agamalov lunecă, trosnind scurt peste bilă, dar ea nu se clinti din loc.

— Chix! strigă voios Olizar şi începu să joace cancan în jurul biliardului. Ei, sufleţele, spui la mine: când dormim, sforăim?[2]

Agamalov bătu în podea cu capătul cel gros al tacului.

— Nu-ţi îngădui să cobeşti când mă pregătesc să joc! răcni el, iar ochii negri îi scăpărau. Dacă-i aşa, nici nu mai joc.

— Nu supărăm, sufleţele, că stricăm sânge la noi. Bila în colţ!

Unul din plantoanele care stăteau la vestiar s-ajute doamnele să-şi scoată hainele se apropie în grabă de Romaşov.

— Să trăiţi, dom' sublocotenent, vă pofteşte o doamnă în sala de dans.

Trei doamne care sosiseră tocmai atunci se plimbau încet prin

[1] Niciodată (fr.) (n. t.).

[2] Vorbeşte stricat, imitând graiul caucazienilor (n. t.).

sală; niciuna nu mai era în floarea tinereţii. Cea mai în vârstă, Anna Ivanovna Migunova, soţia ofiţerului administrator, se adresă lui Romaşov cu glas aspru şi nefiresc, lungind ciudat ultimele silabe ale cuvintelor şi plecându-şi capul cu graţia unei femei de lume.

— Sublocotenent Romaşo-ov, dă ordin să cânte ceva-a frumos!... Te ro-og...

— La ordinele dumneavoastră.

Romaşov se înclină şi se apropie de fereastra muzicanţilor:

— Zissermann! strigă el şefului orchestrei, zi-i ceva frumos!

Prin fereastra deschisă a verandei, răsunară furtunos primele măsuri din uvertura *Viaţa pentru ţar,* iar flăcările lumânărilor începură să se legene în tactul muzicii.

Doamnele se adunau încet. Cu un an în urmă, lui Romaşov îi plăceau foarte mult clipele acestea de la începutul balului, când îşi îndeplinea îndatoririle de maestru al dansurilor şi întâmpina doamnele la intrarea lor în vestiar. Ce tainice şi fermecătoare i se păreau ele când, însufleţite de lumină, de muzică şi de aşteptarea dansului, îşi scoteau într-un freamăt voios glugile, eşarfele şi hainele de blană. O dată cu râsetele femeilor şi cu glasurile lor sonore, pătrundea în vestiarul îngust şi un miros de ger, de parfum, de pudră şi de mănuşi de piele fină – mirosul atât de tulburător al femeilor frumoase care s-au gătit de bal. Ce strălucitori şi galeşi se răsfrângeau ochii lor în oglinzile înaintea cărora se opreau să-şi îndrepte în grabă pieptănăturile! Ce armonios era foşnetul rochiilor! Ce mângâietoare atingerea mâinilor mici, a eşarfelor şi a evantaielor...

Vraja aceasta pierise acum pentru totdeauna şi Romaşov înţelegea, nu fără oarecare ruşine, că farmecul acesta se datora în mare măsură lecturii unor romane proaste franţuzeşti, în care trebuia neapărat să se descrie cum trec prin vestibul Gustave sau Armand, poftiţi la balul de la ambasada rusă... Mai ştia, de asemenea, că soţiile ofiţerilor purtau ani de-a rândul una şi aceeaşi rochie „elegantă”, făcând deznădăjduite încercări s-o împrospăteze pentru seratele mai strălucite şi că-şi curăţau mănuşile cu benzină. I se părea ridicolă şi pretenţioasă patima lor pentru tot felul de egrete, de eşarfe, pentru pietre false, pentru pene şi pentru sumedenie de panglici... Toate acestea dovedeau un lux ţipător, fără gust şi ieftin. Ele întrebuinţau creme şi farduri într-un chip atât de neîndemânatic şi de vulgar, aproape prostesc, încât faţa unora căpăta o nuanţă albăstruie, înfiorătoare. Romaşov cunoştea, ca de

altfel tot regimentul, istorioarele tainice ale fiecărui bal, ale fiecărei rochii, aproape ale fiecărei fraze rostite cu cochetărie, ceea ce-i sporea dezgustul. Ştia că-n spatele acestei faţade se ascund o jalnică sărăcie, şiretlicuri, bârfeli, invidie reciprocă, un joc neputincios al provincialelor de a se arăta femei de lume şi, în sfârşit, obişnuite şi anoste legături amoroase.

Căpitanul Talman sosi împreună cu nevastă-sa. Erau amândoi foarte înalţi şi voinici: ea, blondă, grasă, cu trăsături delicate; el, o figură oacheşă de bandit, tuşea mereu şi vorbea răguşit. Romaşov ştia dinainte c-o să-i pună întrebarea lui obişnuită... Într-adevăr, rotindu-şi ochii de ţigan, rosti:

— Ia spune, sublocotenente, a început *whist*-ul?

— Încă nu... Sunt toţi în sala de mese!

— Încă nu? Ştii, Sonecika... mă duc acolo să răsfoiesc *Invalidul.* Dragă Romaşov... ai grijă de nevastă-mea, pentru vreun cadril...

Deodată, năvăli în vestiar familia Lâkaciov, un adevărat stol de fete drăguţe, zâmbitoare, vorbind cu *r*, în frunte cu mama lor, o femeie mărunţică, vioaie şi care, la patruzeci de ani, era neobosită la dans şi făcea mereu copii, „între al doilea şi al treilea cadril", cum spunea despre ea Arceakovski, omul de duh al regimentului.

Domnişoarele, rostindu-l pe *r*, fiecare în felul ei, şi luându-şi vorba din gură una alteia, se năpustiră asupra lui Romaşov.

— De ce n-ai mai venit pe la noi?

— Rhăutăcios, rhăutăcios, rhăutăcios!

— Hrăule, hrăule!

— Te invit la phrimul cadhril...

— *Mesdames... Mesdames!...* zise Romaşov, arătându-se, fără voie, cavaler amabil şi făcând plecăciuni în toate părţile.

Tocmai atunci, îşi aruncă din întâmplare privirea spre uşa de la intrare şi zări pe geam faţa slabă cu buze groase a Raisei Alexandrovna Peterson, cu un fular alb care-i acoperea pălăria ca s-o apere. Romaşov o şterse ca un băieţandru în salon. Deşi clipa aceea fusese foarte scurtă şi sublocotenentul credea că Raisa nu-l văzuse, era totuşi neliniştit... I se părea că desluşise în ochii mici ai amantei lui o expresie nouă şi îngrijorată, ca o ameninţare crudă şi plină de ură.

Trecu în sala popotei, unde se adunase lume şi mai toate locurile erau ocupate la masa lungă şi acoperită cu muşama. Fumul albastru de tutun plutea legănându-se prin aer. Din bucătărie venea miros de unt prăjit. Două, trei grupuri de ofiţeri începuseră

chiar să mănânce şi să bea. Câţiva citeau ziare. Larma glasurilor se contopea cu zăngănitul cuţitelor, cu ţăcănitul scurt al bilelor de biliard şi cu zgomotul uşii de la bucătărie, care se trântea întruna. Din antret pătrundea frigul şi trăgea la picioare. Romaşov îl căută pe locotenentul Bobetinski şi, zărindu-l, se apropie de el. Bobetinski sta în picioare lângă masă, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, legănându-se când pe vârfurile picioarelor, când pe tocuri, cu ochii pe jumătate închişi, ferindu-i de fumul ţigării pe care o ţinea în gură. Romaşov îl trase uşor de mânecă.

— Ce-i? întrebă el, întorcându-se şi scoţându-şi mâna din buzunar, dar cu ochii tot abia deschişi. Cu o mişcare foarte elegantă, îşi răsuci mustaţa lungă şi roşcată, ridicându-şi cotul în sus şi se uită la Romaşov cu coada ochiului, adăugând: A! A! Dumneata eşti? Îmi pare bi-ine...

Vorbea totdeauna în felul acesta căutat şi nefiresc, imitând, cel puţin aşa credea el, pe tinerii nobili din regimentele de gardă. Avea o părere foarte bună despre el, socotindu-se drept un mare cunoscător de cai şi de femei, un dansator minunat, nobil şi binecrescut, dar dezgustat şi dezamăgit, în ciuda celor douăzeci şi patru de ani ai săi. De aceea, îşi înălţa mereu umerii cu o mişcare de efect, avea un mers nesigur, legănat, şi întrebuinţa franţuzisme neizbutite, iar, când vorbea, gesticula cu plictiseală şi nepăsare...

— Piotr Faddeevici, iubitule, te rog să conduci tu programul de dans în locul meu, îl rugă Romaşov.

— *Mais, mon ami!* Bobetinski îşi ridică umerii şi sprâncenele, privindu-l cu ochi mari, tâmpiţi. Dar, prietene, traduse el cuvintele, de ce? *Pourquoi?*[1] Într-adevăr, dumneata mă... cum se spune? Mă uimeşti!!

— Dragul meu, te rog mult...

— Stai... Mai întâi, fără *familiarités*[2]*.* Ce înseamnă expresiile astea... *dragul meu,* aşa şi pe dincolo...

— Te conjur, Piotr Faddeici... Mă doare capul... Şi gâtul... mi-e cu neputinţă...

Multă vreme Romaşov se rugă stăruitor de camaradul său. Până la urmă, se hotărî să recurgă şi la linguşire.

— Doar nimeni în regiment nu se pricepe să conducă dansurile atât de variat şi de distins ca Piotr Faddeevici şi, afară de asta, îl mai roagă şi o doamnă...

---

[1] De ce? (fr.) (n. t.)

[2] Familiarităţi (fr.) (n. t.).

— O doamnă? Faţa lui Bobetinski luă o expresie gânditoare şi melancolică. O doamnă? La vârsta mea, prietene... şi izbucni de râs cu prefăcută amărăciune şi dezamăgire. Ce-i femeia? Ha! Ha! Ha!... *Une énigme*[1]. Ei bine, fie! Primesc...

Şi, deodată, adăugă cu acelaşi glas dezamăgit:

— *Mon cher ami,*[2] n-ai cumva... cum se spune... trei ruble?

— Din păcate, nu!... răspunse Romaşov, oftând.

— Dar o rublă?

— Hm!...

— *Désagréable*[3]... Nu-i nimic de făcut. Dacă-i aşa, hai să bem o votcă.

— Vai! Din păcate, nu mai am nici măcar credit, Piotr Faddeevici.

— Da-a? *O, pauvre enfant!*[4]*...* Nu-i nimic, să mergem. Bobetinski făcu o mişcare largă de dispreţuitoare mărinimie. Fac eu cinste!

Între timp, conversaţia se însufleţise şi ajunsese chiar interesantă pentru toată lumea. Se discuta despre duelurile dintre ofiţeri, care tocmai atunci fuseseră încuviinţate prin lege, şi părerile erau împărţite.

Cel mai mult vorbea locotenentul Arceakovski, un om destul de dubios, aproape un escroc. Se spunea în ascuns despre el că, înainte de a veni la regiment, pe când se găsea încă în rezervă, fusese şef la rateşul poştei şi ar fi fost dat în judecată fiindcă ucisese un surugiu cu o lovitură de pumn.

— Duelul e bun în regimentele de gardă, spunea cu dispreţ Arceakovski, pentru tot felul de pierde-vară şi de filfizoni, dar la noi... Eu, de pildă, sunt holtei... Să zicem c-am băut la cerc cu Vasili Vasilici Lipski şi, beat fiind, i-am trântit una după ceafă... Ce ne rămâne de făcut? Dacă nu vrea să se bată cu mine, e dat afară din regiment şi atunci, vă întreb, ce-au să mănânce copiii lui? Dacă se bate în duel, îi trimit un glonte în burtă... şi copiii lui iar n-au să aibă ce mânca. Toate acestea-s prostii!

— Stai... aşteaptă... aşteaptă puţin! îl opri bătrânul locotenent-colonel Leh, care se îmbătase şi ţinea într-o mână un păhărel cu votcă, iar cu cealaltă făcea mişcări nesigure în aer. Ştii tu ce înseamnă onoarea uniformei?... Ehei, e mare lucru... Onoarea... Uite, îmi amintesc o întâmplare de la noi din regimentul Temriuk...

---

[1] O enigmă (fr.) (n. t.).

[2] Dragă prietene (fr.) (n. t.).

[3] Neplăcut (fr.) (n. t.).

[4] Biet copil (fr.)(n.t.).

prin 1862...

— A, slăbeşte-ne, i-o curmă Arceakovski, fără să se stingherească, n-avem timp de poveştile dumitale. Iar ai să ne spui ceva de pe vremea străbunicului!

— Ei, frate... da' obraznic mai eşti! Eşti încă un băieţandru, pe când eu... A fost, zic, o întâmplare...

— Numai sângele poate spăla o insultă, se amestecă în vorbă locotenentul Bobetinski cu glas înflăcărat, ridicându-şi umerii, ca un cocoş care-şi înfoaie aripile.

— Ei, era în regimentul nostru un subofiţer pe care-l chema Soluha, încercă să urmeze Leh.

Căpitanul Osadci, comandantul companiei întâi, care tocmai venea de la bufet, se apropie de masă.

— Aud că vorbiţi despre dueluri... E un subiect foarte interesant! mugi el cu glas gros de bas, care le acoperi îndată pe toate celelalte. Să trăiţi, domnule colonel! Vă salut, domnilor...

— A, colosul din Rodos! îl întâmpină cu bunătate Leh. Ei, ia loc lângă mine, monumentule! Bei cu mine un pahar de votcă, nu-i aşa?

— Şi încă cum! răspunse cu o octavă mai jos Osadci.

Ofiţerul acesta făcea totdeauna asupra lui Romaşov o impresie ciudată şi supărătoare, trezind în el un simţământ de frică şi de curiozitate totodată. Ca şi colonelul Şulgovici, Osadci era renumit, nu numai în regiment, ci în toată divizia, pentru tăria neobişnuită şi frumuseţea glasului său, cât şi pentru statura lui uriaşă şi neobişnuita-i putere fizică. Tot atâta faimă avea şi pentru cunoaşterea desăvârşită a regulamentelor militare. Uneori, era mutat în interes de serviciu dintr-o companie într-alta şi, în şase luni, izbutea să prefacă unităţile cele mai rele şi mai nedisciplinate, într-o mare maşină care executa minunat ordinele şi era pătrunsă de o spaimă aproape neomenească faţă de şeful ei. Ofiţerii înţelegeau cu atât mai puţin farmecul şi înrâurirea lui asupra soldaţilor, cu cât, nu numai că nu-i bătea niciodată, dar nici măcar nu-i înjura decât foarte rar, în cazuri cu totul excepţionale. Pe faţa lui frumoasă şi întunecată, a cărei ciudată paloare era sporită de părul negru, bătând în albăstrui, Romaşov vedea totdeauna o dârzenie, o stăpânire de sine şi o cruzime ce nu păreau omeneşti, ci mai degrabă ale unei fiare puternice. Adesea, observându-l de departe, Romaşov şi-l închipuia în clipele de mânie şi, numai la gândul ăsta, se îngălbenea de groază, strângându-şi degetele care i

se răceau deodată. Nici acum nu-şi putea desprinde privirea de la omul acesta puternic şi sigur de sine, care se aşeza lângă perete pe scaunul dat de mâini îndatoritoare.

Osadci bău votcă, ronţăi cu poftă o ridiche şi întrebă nepăsător:

— Ei, pe scurt, ce s-a discutat în onorata adunare?

— Stai, frate, că-ţi povestesc îndată... Pe vremea când eram în regimentul Temriuk, s-a întâmplat o chestie: într-o zi, la cerc, locotenentul von Soon – soldaţii îi ziceau „Fason”...

Dar căpitanul Lipski îi tăie vorba... Era un om de vreo patruzeci de ani, gras şi rumen care, cu toată vârsta lui, făcea totdeauna pe caraghiosul la cercul militar, luând un ton ciudat şi comic de băieţandru răsfăţat şi iubit de toţi.

— Daţi-mi voie, domnule căpitan... Voi fi scurt! Iată, locotenentul Arceakovski a spus că duelul e o prostie... „Mai bine să fie ca la noi... la seminar, arde-i una după ceafă şi gata...” Apoi s-a amestecat în vorbă locotenentul Bobetinski care a fost pentru vărsare de sânge. Pe urmă, domnul colonel s-a străduit zadarnic să mai povestească o anecdotă din trecutul său... Chiar la începutul discuţiei, sublocotenentul Mihin şi-a dat părerea în mijlocul gălăgiei generale, datorită însă slabelor sale coarde vocale şi a modestiei lui de fată mare, nu l-a auzit nimeni.

Sublocotenentul Mihin se înroşi deodată ca un rac. Era un tânăr mărunţel, cu pieptul îngust şi faţa oacheşă, ciupită de vărsat şi pistruiată. Avea ochi negri, blânzi care aruncau priviri sfioase, aproape înspăimântate.

— Eu, domnilor, iertaţi-mă... Eu, domnilor, mă înşel poate, zise el, bâlbâindu-se şi strângându-şi în mâini faţa-i imberbă... Dar, după mine... adică cel puţin aşa cred eu... trebuie cercetat fiecare caz în parte. Uneori, duelul e vădit folositor! Sigur că fiecare dintre noi e gata să iasă pe teren... Nici nu mai încape vorbă! Dar câteodată, ştiţi... cea mai mare onoare constă în a... a ierta... pur şi simplu. Acuma, nu ştiu ce fel de cazuri se mai pot prezenta... astfel...

— Ei, tinere decadent, du-te să mai sugi biberon! i-o curmă Arceakovski cu grosolănie.

— Hei, fraţilor, da' lăsaţi-mă să-mi spun şi eu părerea! zise Leh.

Deodată, acoperind toate vocile cu glasul lui puternic, Osadci începu să vorbească:

— Duelul, domnilor, trebuie neapărat să aibă un deznodământ tragic, altfel nu-i decât o nerozie, o milă prostească, un compromis,

o îngăduinţă şi o comedie... La cincizeci de paşi depărtare, un schimb de două gloanţe? Vă spun cinstit că, în chipul acesta, n-o să iasă decât ceva banal, în felul duelurilor franceze, de pildă, despre care citim în ziare. Adversarii sosesc pe teren şi trag cu pistolul... apoi ziarele publică un proces-verbal întocmit cam aşa: „Din fericire, duelul s-a isprăvit cu bine. Adversarii au schimbat două focuri de armă fără rezultat, dar cu prilejul acesta au dat dovadă de cel mai mare curaj. În timpul dejunului, foştii duşmani şi-au strâns mâinile cu prietenie.” Un astfel de duel, domnilor, e o prostie şi nu va aduce nicio îmbunătăţire în societatea noastră!

Mai multe glasuri îi răspunseră laolaltă. Leh, care cât vorbise Osadci încercase de câteva ori să-şi povestească istorioara, o luă de la capăt:

— Hei, fraţilor... da' ascultaţi-mă o dată şi pe mine, măi mânjilor!

Dar nu-l asculta nimeni şi, rotindu-şi ochii de la un ofiţer la altul, căuta o privire binevoitoare. În focul discuţiei, nu-l băga nimeni în seamă şi omul dădea amărât din capu-i greu de băutură. În sfârşit, ochii i se opriră asupra lui Romaşov. Tânărul ofiţer ştia din experienţă ce dureroase sunt asemenea clipe, când vorbele, repetate de mai multe ori, rămân parcă atârnate în gol fără niciun sprijin, iar un fel de ruşine te sileşte să le reiei mereu cu deznădăjduită stăruinţă. Aşa că nu se feri de privirile locotenent-colonelului care, foarte bucuros, îl trase de mânecă la bufet.

— Ei, măcar tu să m-asculţi până la capăt! zise Leh cu amărăciune. Stai jos şi bea o votcă... Toţi ceilalţi sunt nişte netrebnici, şi Leh arătă cu dispreţ ofiţerii care discutau cu aprindere. Latră toată ziua... hau, hau, hau... dar n-au niciun fel de experienţă. Vreau să-ţi povestesc ce s-a întâmplat la...

Ţinând într-o mână păhărelul şi tot dând din cealaltă, ca şi cum ar fi dirijat un cor, Leh începu să povestească una din nenumăratele istorioare de care-i era plin capul, ca un cârnat bine umplut cu carne; nu izbutea însă niciodată să le isprăvească, fiindcă făcea mereu digresiuni, adăugiri, comparaţii şi presupuneri. În anecdota de acum care se petrecea, bineînţeles, cu o mie de ani în urmă, era vorba de un duel în stil american, între doi ofiţeri: aveau să-şi tragă viaţa la sorţi cu o hârtie de o rublă, cap sau pajură, cum s-ar spune. Unul din ei – nu puteai înţelege care anume: von Soon sau Soluha – a recurs la o şmecherie şi a lipit în aşa chip două hârtii de câte o rublă, încât amândouă feţele erau la fel... şi se apucă amândoi să joace la noroc... şi atunci unul îi spune

celuilalt...

Dar, ca de obicei, colonelul Leh nu izbuti nici de data aceasta să-şi povestească istorioara, pentru că Raisa Alexandrovna Peterson, sprintenă, se ivi la bufet. Din uşa popotei, fără să intre înăuntru (ceea ce îndeobşte nu era îngăduit), strigă cu glas voios şi alintat ca fetiţele răsfăţate, iubite însă de toată lumea:

— Domnilor, ce înseamnă asta? Doamnele au sosit de mult, iar dumneavoastră staţi aici şi petreceţi... Noi vrem să dansăm!

Câţiva ofiţeri tineri se ridicară să meargă în sala de dans, alţii rămaseră la locurile lor, fumând şi vorbind înainte, fără s-o ia în seamă. În schimb, bătrânul Leh se apropie de ea cu paşi mărunţi şi nesiguri, apoi, încrucişându-şi mâinile pe piept şi vărsându-şi votca pe cămaşă, exclamă cu o înduioşare de beţiv:

— O! Divina mea! Cum de îngăduie autorităţile să existe pe lume asemenea frumuseţe?! Dă-mi mânuţa să ţi-o sărut!...

— Iuri Alexeevici, urmă doamna Peterson ciripind, mi se pare c-ai fost numit conducătorul seratei de astăzi... Nimic de zis, halal conducător!

— *Mille pardons, madame, c'est ma faute*...[1] E vina mea! exclamă atunci Bobetinski, apropiindu-se grăbit de ea.

Îşi târa picioarele în mers şi se lăsa pe genunchi, legănându-şi tot trupul, cu braţele în jos, ca şi cum ar fi făcut cei dintâi paşi dintr-un balet comic.

— Mâna dumneavoastră, doamnă. *Votre main, madame.* Domnilor, în sala de dans!

Ridicându-şi mândru capul, porni ca un vârtej cu doamna Peterson la braţ, iar glasul lui de maestru de ceremonie al seratei – cum se credea el – răsună în cealaltă încăpere:

— *Messieurs,* invitaţi doamnele la vals! Domnilor muzicanţi, un vals!

— Scuzaţi-mă, domnule colonel, mă cheamă îndatoririle, zise Romaşov.

— Hei, băiete, zise Leh, dând din cap cu amărăciune, şi tu eşti la fel ca ceilalţi... Ia... aşteaptă, sublocotenente... Ai auzit vorbindu-se despre Moltke? Despre marele şi tăcutul feldmareşal, ehei... şi mare strateg Moltke?

— Domnule colonel, daţi-mi voie...

— Hai, stai frumuşel locului!... Povestea nu-i lungă... Marele şi tăcutul Moltke se ducea pe la cercurile militare şi, în timp ce

[1] Mii de scuze, doamnă, e vina mea (fr.) (n. t.).

mânca... ehei... punea pe masă înaintea lui, măi băiete, o pungă plină cu aur. Avea de gând s-o dăruiască celui dintâi ofiţer de la care ar fi auzit un singur cuvânt înţelept... Ei bine! Bătrânul a murit la nouăzeci de ani, iar punga, băiete, i-a rămas neatinsă. Cum? Ai înţeles? Ei, acuma pleacă. Poţi s-o ştergi. Du-te, cocoşelule... du-te şi mai ţopăie şi tu puţin...

IX

În sala de dans, ce parcă se clătina toată în sunetele asurzitoare ale valsului, lunecau două perechi. Bobetinski, cu coatele desfăcute ca nişte aripi, se rotea cu paşi mărunţi în jurul înaltei doamne Talman care dansa cu liniştea impunătoare a unui monument de piatră. Deşirat şi pletos, Arceakovski o învârtea în jurul lui pe cea mai mică din domnişoarele Lâkaciov, o fată mărunţică şi rumenă... Se pleca deasupra ei, aţintindu-şi privirea drept în cărarea fetei, iar în loc să facă paşii de vals, îşi târâia doar picioarele, alene şi cu nepăsare, aşa cum dansezi de obicei cu copiii. Alte cincisprezece doamne şedeau părăsite de-a lungul pereţilor, căutând să pară cât mai nepăsătoare. Ca la toate balurile regimentului, erau şi acum de patru ori mai puţini cavaleri decât doamne şi începutul seratei făgăduia să fie plictisitor.

Doamna Peterson, care tocmai deschisese balul, ceea ce era totdeauna prilej de deosebită mândrie pentru doamne, dansa acum cu subţirelul Olizar. Ţinea mâna dansatoarei lipită de şoldu-i stâng, ca prinsă în cuie, în timp ce ea-şi rezema galeş bărbia de cealaltă mână pe care o pusese pe umărul cavalerului, întorcându-şi capul spre sală, într-o atitudine afectată şi nefirească. Când se sfârşi valsul, se aşeză înadins nu departe de Romaşov, care sta în picioare lângă uşa garderobei doamnelor. Doamna Peterson îşi făcea repede vânt cu evantaiul şi, uitându-se la Olizar, care se apleca în faţa ei, îi zise, alintându-se, cu glas tărăgănat:

— Spune-mi, conte, de ce mi-e totdeauna aşa de cald? Te implor, spu-u-u-ne!...

Olizar făcu o uşoară plecăciune, zăngănind din pinteni, şi-şi netezi cu palma vârfurile mustăţilor.

— Doamnă, la întrebarea aceasta n-ar putea să răspundă nici chiar atotştiutorul Martin Zadeka.

Cum în clipa aceea Olizar îşi arunca privirea spre rochia ei foarte decoltată, ea începu să răsufle des şi neobişnuit de adânc.

— Ah, am totdeauna temperatură! şopti Raisa Alexandrovna, cu un zâmbet care lăsa să se înţeleagă că vorbele ei aveau un înţeles ascuns şi oarecum deocheat. Am un temperament prea arzător!

Olizar scoase un fel de nechezat scurt.

Romaşov se uita dintr-o parte la doamna Peterson, zicându-şi cu scârbă: „Ce dezgustătoare-i!” La gândul legăturii intime de odinioară cu femeia aceasta, avu deodată senzaţia că nu s-ar fi spălat şi nu şi-ar fi schimbat rufăria timp de câteva luni.

— Da, da, da, nu râde, conte! Nu ştii că mama mea era grecoaică?

„Şi ce glas neplăcut are, gândea mai departe Romaşov. Ciudat că n-am băgat de seamă până acum... Parc-ar avea guturai cronic sau polipi... «bama bea era grecoaică».”

În clipa aceea, doamna Peterson se întoarse către Romaşov şi-i aruncă o privire provocătoare printre gene.

După obicei, Romaşov murmură în gând: „Faţa lui se făcu de nepătruns ca o mască”.

— Bună seara, Iuri Alexeici! De ce nu vii să mă saluţi? întrebă cu glas cântător Raisa Alexandrovna.

Romaşov se apropie. Ea-i strânse mâna cu putere, iar pupilele i se micşorară cu o expresie răutăcioasă şi tăioasă.

— La dorinţa dumitale, ţi-am rezervat al treilea cadril! Sper că n-ai uitat... adăugă ea.

Romaşov făcu o plecăciune.

— Ce puţin amabil eşti! urmă, sclifosindu-se, doamna Peterson. Ar trebui să-mi spui: *Enchanté, madame!*[1] Romaşov auzi un fel de „adşadte badab”... E un necioplit, nu-i aşa, conte? zise ea, întorcându-se către Olizar.

— Cum de nu... n-am uitat... mormăi Romaşov cu glas nesigur. Vă mulţumesc pentru onoare.

Bobetinski nu contribuia prea mult la însufleţirea seratei. Conducea dansurile cu o înfăţişare plictisită şi cam ocrotitoare, de parc-ar fi îndeplinit o îndatorire foarte neplăcută pentru el, dar de cea mai mare însemnătate pentru toţi ceilalţi. Totuşi, înainte de al treilea cadril, se mai învioră şi, lunecând prin sală cu paşi repezi, ca şi cum ar fi patinat pe gheaţă, strigă cu glas răsunător:

— *Quadrille monstre! Cavaliers, engagez vos dames!*[2]

Romaşov şi Raisa Alexandrovna luară loc aproape de fereastra

[1] Încântat, doamnă! (fr.) (n. t.)

[2] Marele cadril! Cavaleri, invitaţi-vă doamnele! (fr.) (n. t.).

muzicanţilor, având drept vis-à-vis pe Mihin şi pe soţia lui Leşcenko, care abia ajungea la umărul cavalerului ei. Numărul dansatorilor sporise simţitor la cadrilul al treilea, aşa că perechile fură nevoite să se aşeze de-a lungul şi de-a latul sălii. Cum şi unii şi alţii erau siliţi să danseze pe rând, toate figurile se repetau de două ori.

„Trebuie să am o explicaţie şi s-o sfârşesc", gândea Romaşov, asurzit de bătaia tobei şi de sunetele alămurilor ce năvăleau pe fereastră. „Ajunge!" Şi adaugă: „Faţa lui arăta o neclintită hotărâre".

Ofiţerii care conduceau dansurile îşi îngăduiau de mult să introducă anumite schimbări şi să facă unele glume. Astfel, la cadrilul al treilea, se obişnuia să se încurce figurile, făcând tot felul de greşeli nostime, care stârneau totdeauna aceeaşi învălmăşeală şi aceleaşi hohote de râs. Aşa că Bobetinski, după ce începuse pe neaşteptate cadrilul cu figura a doua, comanda acum c*avaliers seuls*[1]*,* dar numaidecât, răzgândindu-se parcă, îi trimitea iar la doamnele lor, sau făcea un *grand rond*[2] şi, rupându-l îndată, silea cavalerii să-şi caute doamnele.

— *Mesdames, avancez, pardon, reculez! Cavaliers seuls! Pardon, reculez, balancez vos dames*[3]*.* Ba nu, înapoi, înapoi!

În răstimp, înăbuşindu-se de furie, Raisa Alexandrovna spunea cu glas acru, dar zâmbind, ca şi cum ar fi vorbit despre lucrurile cele mai vesele şi mai plăcute din lume:

— Nu îngădui ca cineva să se poarte astfel cu mine... M-auzi? Doar nu-s o fetişcană! Da... Oamenii binecrescuţi nu procedează în felul ăsta. Da...

— Să nu ne înfuriem, Raisa Alexandrovna! o rugă stăruitor şi cu blândeţe Romaşov.

— A, nu-ţi fac cinstea să mă supăr! Nu pot decât să te dispreţuiesc. Nu îngădui însă ca cineva să-şi bată joc de mine. De ce nu ţi-ai dat osteneala să-mi răspunzi la scrisoare?

— Dar nu eram acasă când a sosit scrisoarea, ţi-o jur.

— Aha! Râzi de mine! Parcă n-aş şti unde te duci... Dar fii sigur...

— *Cavaliers, en avant! Ronde de cavaliers! À gauche!*[4] La stânga, la stânga, domnilor! Ah, ce neînţelegători! *Plus de vie,*

---

[1] Cavaleri singuri (fr.) (n. t.)

[2] Cerc mare (fr.) (n. t.).

[3] Doamnelor, înaintaţi, scuzaţi, înapoi! Balanseu cu doamnele! (fr.) n. t.).

[4] Cavaleri, înainte! Cerc de cavaleri! La stânga! (fr.) (n. t.).

messieurs![5] strigă Bobetinski, târând după sine dansatorii într-un vârtej repede şi tropăind el însuşi din răsputeri.

— Cunosc eu toate intrigile acestei femei, acestei liliputane, urmă Raisa când Romaşov se întoarse la locul lui. Numai că degeaba se crede aşa de mult!... E doar fata unui şarlatan de notar...

— Te-aş ruga să nu vorbeşti astfel în faţa mea despre prietenii mei, i-o tăie cu asprime Romaşov.

Atunci avu loc o scenă dintre cele mai grosolane. Doamna Peterson vărsă un adevărat puhoi de injurii groaznice la adresa Şurocikăi. Uitându-şi zâmbetele prefăcute, cu faţa aprinsă, răcnea cât mai tare ca s-acopere fanfara cu vocea ei guturală. Zăpăcit şi neputincios, Romaşov se înroşi până-n urechi de durerea insultelor aduse Şurocikăi, fără să poată scoate o vorbă din pricina zgomotului asurzitor al cadrilului, dar mai cu seamă fiindcă lumea începea să se uite la ei.

— Da, da, tatăl ei e un hoţ, aşa că n-are de ce să se ţină cu nasul pe sus, striga doamna Peterson. Şi poftim, cucoana asta ne dispreţuieşte! Las' că ştim noi anumite lucruri pe socoteala ei! Da!

— Te rog, bâigui Romaşov.

— Aşteptaţi numai, c-o să-mi simţiţi voi ghearele. Am să-i deschid ochii prostului de Nikolaev. De trei ani tot nu izbuteşte să-l bage la Academie. Cum să reuşească la examen, când e aşa de tont că nu vede nici măcar ce se petrece sub nasul lui? Şi apoi, nimic de zis, frumos adorator mai are!...

— *Mazurka générale! Promenade!* strigă Bobetinski, lunecând repede de-a lungul sălii, cu trupul aplecat înainte, ca un arhanghel în zbor.

Podeaua se cutremură sub paşii cadenţaţi şi greoi ai dansatorilor, podoabele de cristal ale policandrului zăngăniră în ritmul mazurcii, scânteind cu focuri de toate culorile, iar perdelele de tul de la ferestre începură să freamăte în tact.

— De ce să nu ne despărţim prieteneşte şi liniştit? întrebă Romaşov cu blândeţe. Simţea în adâncul sufletului că, pe lângă dezgust, femeia asta-i insufla şi un fel de frică meschină şi ruşinoasă, dar de neînvins. Nu mă mai iubeşti... Să ne despărţim ca doi prieteni.

— Aha! Vrei să mă părăseşti? N-avea nicio grijă, dragul meu (rosti „dragul beu”), nu-s din acelea cărora le dai cu piciorul. Eu îl

[5] Mai multă viaţă, domnilor! (fr.) (n. t.).

dau, când găsesc de cuviinţă. Dar ticăloşia dumitale mă uimeşte din cale-afară...

— S-o isprăvim cât mai repede, zise Romaşov nerăbdător, cu glas înăbuşit şi cu dinţii strânşi.

— Cinci minute pauză. *Cavaliers, occupez vos dames!*[1] răcni Bobetinski.

— Da, când am să vreau eu... M-ai înşelat într-un chip josnic. Ţi-am jertfit tot, ţi-am dat tot ce poate da o femeie cinstită... Nu mai îndrăzneam să mă uit în ochii soţului meu, omul ăsta ideal, minunat. Pentru dumneata mi-am uitat îndatoririle de soţie şi de mamă. O, de ce, de ce nu i-am rămas credincioasă?

— Vo-or-bă să fie! Romaşov nu-şi putu stăpâni un zâmbet.

Numeroasele ei aventuri cu toţi tinerii ofiţeri care veneau în garnizoană erau bine cunoscute la regiment, ca, de altfel, toate aventurile de dragoste ale celor şaptezeci şi cinci de ofiţeri, ale soţiilor şi rudelor lor. Îşi amintea acum expresii ca: „prostul meu”, „omul ăsta vrednic de dispreţ”, „nătângul cela care stă veşnic pe capul meu” şi câte altele nu mai puţin tari, pe care Raisa le folosea din plin la adresa soţului ei, atât verbal, cât şi în scris.

— A! Ba mai îndrăzneşti să râzi? Bine! se întărâtă Raisa... E rândul nostru! zise ea apoi în grabă şi, luându-şi cavalerul de mână, înaintă cu paşi mărunţi, legănându-şi graţios şoldurile, cu un zâmbet silit pe buze.

După ce se isprăvi figura, chipul ei îşi reluă înfăţişarea supărată. „Parcă-i o insectă înfuriată”, gândi Romaşov.

— N-am să ţi-o iert! M-auzi? Niciodată! Ştiu de ce vrei să mă părăseşti atât de mişeleşte şi de josnic. Dar n-are să fie cum ţi-ai pus în gând, nu, nu, nu! În loc să-mi spui pe faţă şi cinstit că nu mă mai iubeşti, ai socotit că-i mai bine să mă-nşeli şi să te foloseşti de mine ca femeie, ca femelă... pentru cazul când nu ţi-ar merge cu cealaltă... Ha! Ha! Ha i

— Ei bine, să vorbim deschis, zise Romaşov cu furie stăpânită. Se îngălbenea tot mai tare, muşcându-şi întruna buzele. Singură m-ai provocat... Da, e adevărat! Nu te iubesc...

— Vai, nu mai spune-e... Ce grozav mă doare!

— Şi nici nu te-am iubit vreodată... Cum de altfel nici dumneata nu m-ai iubit! Am jucat amândoi un joc dezgustător, mincinos şi murdar, o farsă banală, jucată de amatori. Te-am înţeles foarte bine, Raisa Alexandrovna. Nu-ţi trebuia nici duioşie, nici iubire, nici

[1] Cavaleri, aveţi grijă de doamne! (fr.) (N. t.)

măcar o simplă afecţiune... Eşti prea mică la suflet şi prea meschină pentru aşa ceva! Nu pot să iubească – şi Romaşov îşi aminti deodată vorbele lui Nazanski – nu pot să iubească decât firile alese, oamenii deosebit de simţitori.

— Ah, şi, bineînţeles, eşti o fire aleasă.

Muzica răsună iar puternic. Romaşov se uită cu duşmănie pe fereastră la gura de alamă strălucitoare a trombonului care, cu o fioroasă nepăsare, parcă scuipa în sală sunete răguşite şi asurzitoare. Prinse ură şi pe ostaşul care cânta cu obrajii umflaţi, cu ochii sticloşi ieşiţi din cap, vânăt tot de atâta sforţare.

— Să nu ne certăm... Poate că nici eu nu-s vrednic de o adevărată dragoste, dar nu despre asta-i vorba. Cu vederile înguste şi cu ambiţia dumitale de provincială, ai neapărată nevoie să-ţi facă cineva curte în văzul tuturor... Poate crezi că nu înţelegeam familiaritatea pe care mi-o arătai la serate şi privirile duioase, glasul poruncitor şi intim, cu care-mi vorbeai când se uita lumea la noi? Da, da, trebuia neapărat să bage toţi de seamă! Altfel, jocul ăsta n-ar mai fi avut niciun rost... Nu-ţi trebuia iubirea mea, ci voiai numai ca toţi să te vadă compromisă o dată mai mult!

— Aş fi putut atunci s-aleg pe cineva mai frumos şi mai interesant decât dumneata, răspunse doamna Peterson cu mândrie.

— N-avea grijă! Ceea ce spui nu mă poate jigni... Da, repet: aveai nevoie numai ca cineva să fie socotit sclavul dumitale, noul sclav al farmecului dumitale irezistibil. Dar anii trec şi sclavii sunt din ce în ce mai rari! Ca să nu-ţi pierzi cel din urmă adorator, dumneata, fiinţă rece şi nesimţitoare, îţi jertfeşti atât îndatoririle de mamă, cât şi credinţa pe care o datorezi soţului.

— Las' c-o să mai auzi de mine! şopti Raisa, cu glas ameninţător în care se desluşea ura.

Căpitanul Peterson, soţul Raisei, străbătu sala întreagă şi se îndreptă spre ei, ferindu-se din calea dansatorilor. Era un om uscăţiv şi ofticos, chel, cu ochii negri, blânzi şi înfrigurați, prin care treceau însă tainice licăriri de răutate.

Se spunea că era îndrăgostit nebun de nevastă-sa, aşa că arăta o prietenie duioasă, dulceagă şi mincinoasă tuturor adoratorilor ei. De asemenea, se mai ştia că le plătea cu ură, cu viclenie şi cu tot felul de intrigi în serviciu, îndată ce se despărţeau cu bucurie şi uşurare de soţia lui.

Încă de departe, căpitanul începu să zâmbească silit, cu buzele-i

vinete, lipite de dinţi.

— Dansezi, Raecika? Bună seara, dragă Jorjik. Cum se face că nu te-am mai văzut de atâta vreme? Ne-am obişnuit aşa de mult cu dumneata, încât ne lipseşti.

— Da... Ştiu şi eu?... Tot felul de treburi, bolborosi Romaşov.

— Cunoaştem noi treburile voastre, îl ameninţă cu degetul Peterson, izbucnind într-un râs ca un schelălăit. Dar ochii lui negri, cu albul gălbui, se plimbau de la soţia lui la Romaşov, cu o privire îngrijorată şi cercetătoare. Să vă spun drept, credeam că vă certaţi... Vedeam că discutaţi cu atâta înflăcărare! Ce s-a întâmplat?

Romaşov tăcea, uitându-se stingherit la gâtul slab, zbârcit şi cafeniu al lui Peterson. Raisa însă răspunse cu neruşinata îndrăzneală de care dădea totdeauna dovadă când minţea.

— Iuri Alexeevici face pe filozoful! Susţine că şi-a trăit traiul şi că-i o prostie să mai danseze.

— Şi totuşi dansează, făcu Peterson cu o blândeţe veninoasă. Hai, dansaţi, copii, dansaţi, nu vă împiedic.

Abia se îndepărtase bărbatul ei şi Raisa exclamă cu prefăcută tulburare:

— Şi pe omul ăsta sfânt, pe omul ăsta excepţional, eu l-am înşelat! Şi pentru cine? O, dac-ar şti numai, dac-ar şti...

— *Mazurka générale!* vesti Bobetinski. Cavalerii îşi răpesc doamnele!

Trupurile în neîncetată mişcare se înfierbântau şi un colb subţire se ridica de pe parchet. În sala de dans începeai să te înăbuşi, iar flăcările lumânărilor păreau pete galbene şi ceţoase. Acum dansau mai multe perechi şi, cum nu era loc destul, dansatorii se învârteau într-un spaţiu restrâns şi se înghesuiau, împingându-se unii pe alţii. Conducătorul comandase o figură în care orice cavaler liber urmărea una din perechile ce dansau. Se rotea în jurul ei, făcând în acelaşi timp paşii de mazurcă – ceea ce-i dădea un aer caraghios – şi căuta să prindă clipa când doamna se găsea drept în faţa lui. Atunci bătea repede din palme, în semn c-a răpit-o... Celălalt cavaler se străduia tot timpul să-l împiedice, învârtindu-şi dansatoarea când într-o parte, când într-alta, şi el însuşi se dădea îndărăt sau sărea în lături, iar cu cotul stâng liber îşi lovea adversarul în piept ca să-l respingă. Figura aceasta stârnea totdeauna o învălmăşeală grosolană, fără niciun farmec.

— Prefăcuto! şopti răguşit Romaşov, plecându-se spre Raisa. Tot

ce spui e ridicol şi penibil.

— Mi se pare că eşti beat! exclamă Raisa cu dispreţ, aruncând asupra lui Romaşov privirea aceea cu care eroinele din romane îi măsoară din cap până-n picioare pe ticăloşi.

— Spune-mi, de ce m-ai minţit? făcu Romaşov cu ură. Mi-ai cedat, numai ca să nu te părăsesc. Dac-ai fi făcut-o din dragoste, sau cel puţin din simplă senzualitate, aş mai înţelege. Dar te-a împins numai destrăbălarea şi o josnică ambiţie. Nu te îngrozeşti, gândindu-te ce ticăloşie am săvârşit amândoi, dându-ne unul altuia fără dragoste, numai din plictiseală, numai pentru a ne distra, nici măcar din curiozitate, ci doar aşa... cum ronţăie slujnicele seminţe în zilele de sărbătoare! Nu simţi că-i şi mai mârşav decât dacă o femeie se dă pentru bani? Ea are măcar dezvinovăţirea mizeriei, a ispitei... Înţelege odată că mi-e ruşine şi mi-e scârbă să mă gândesc la desfrâul ăsta rece, zadarnic şi de neiertat!

Se uita la dansatori, cu ochii stinşi, plini de suferinţă, iar fruntea-i era îmbrobonată de o sudoare rece. Însoţită de Epifanov, care sărea ca un ţap, impunătoarea doamnă Talman nici nu se uita la cavalerul ei şi înainta, lunecând, aproape fără să mişte picioarele, cu umerii neclintiţi şi cu înfăţişarea jignită a unei nedezminţite virtuţi. Iat-o pe mica Lâkaciova, cu faţa roşie ca focul, cu ochişorii strălucitori, gâtul gol, alb şi feciorelnic. Iată-l şi pe Olizar cu picioarele lui subţiri, drepte şi zvelte, ca picioarele unui compas. Romaşov îşi simţea capul greu şi-i venea să plângă, în timp ce lângă el Raisa, galbenă de furie, îi spunea cu glas batjocoritor şi teatral:

— Încântător! Un ofiţer de infanterie care face pe pudicul Iosif!

— Da, da, bine ai spus, e într-adevăr rolul meu... se aprinse deodată Romaşov. Ştiu singur că-i caraghios şi fără rost... Dar nu mi-e ruşine să-mi deplâng castitatea pierdută, simpla castitate fizică. Amândoi ne-am cufundat de bunăvoie într-o groapă de gunoaie şi simt că niciodată nu voi mai îndrăzni să iubesc cu o dragoste fierbinte şi curată. Dar toată vina o porţi numai dumneata, m-auzi? Dumneata, dumneata, dumneata! Eşti mai în vârstă şi mai experimentată decât mine, şi eşti destul de cunoscătoare în ale iubirii.

Cu nespusă mânie, doamna Peterson se ridică de pe scaun.

— Destul! zise ea cu glas dramatic. Ţi-ai ajuns ţinta. Te urăsc! Sper că de azi înainte vei înceta să mai vii în casa noastră, în care erai primit ca o rudă apropiată, unde ţi s-a dat de mâncat şi de

băut, iar dumneata te-ai purtat ca un ticălos. Ce rău îmi pare că nu pot dezvălui totul soţului meu. E un om sfânt! Mă închin zilnic pentru el... Dacă i-aş spune adevărul, l-aş omorî. Dar fii sigur c-ar şti să răzbune insulta adusă unei femei fără apărare.

În picioare înaintea ei, Romaşov clipea dureros din ochi, uitându-se prin ochelari la gura ei mare, cu buze subţiri şi ofilite, strâmbate acum de ură. Pe fereastră năvăleau sunetele asurzitoare ale muzicii, nesuferitul trombon se încăpăţâna să tuşească, iar bătăile stăruitoare ale tobei parcă răsunau chiar în capul sublocotenentului. N-auzea decât pe jumătate vorbele Raisei şi nu le înţelegea, dar i se părea că-l lovesc drept în creştet, ca şi sunetele tobei, cutremurându-i creierul.

Raisa îşi strânse zgomotos evantaiul. „Ah, ce ticălos mârşav!" şopti ea cu glas tragic şi străbătu grăbită sala, intrând în vestiar.

Totul se sfârşise, dar Romaşov nu simţea mult aşteptata mulţumire cum nădăjduise mai înainte, iar de pe suflet nu i se luase încă toată greutatea murdară şi dezgustătoare. Nu, acuma-şi dădea seama că nu se purtase bine, că fusese mişel şi nesincer, aruncând toată vina morală pe femeia aceasta mărginită şi vrednică de milă. Îşi închipuia durerea şi descumpănirea, ura-i neputincioasă şi lacrimile amare pe care le vărsau ochii ei roşii şi umflaţi, acolo în vestiar.

„Mă prăbuşesc, mă împotmolesc, gândea el cu scârbă şi plictiseală. Ce viaţă! Îngustă, cenuşie şi murdară... Legătura asta zadarnică şi ruşinoasă, beţia, nostalgia, ucigătoarea monotonie a serviciului, şi nicio vorbă bună, nicio clipă de bucurie curată. Cărţile, muzica, ştiinţa, ce s-au făcut toate acestea?"

Se întoarse iar la bufet. Aici, Osadci şi Vetkin, camaradul de companie al lui Romaşov, îl duceau de subsuori spre uşa de ieşire pe Leh care, beat turtă, dădea moale din cap şi-i încredinţa că-i arhiereu. Osadci, cu o înfăţişare serioasă, rostea cu glas adânc de diacon:

— Binecuvântează, înalt preasfinte. Începe slujba...

Pe măsură ce balul se apropia de sfârşit, larma de la bufet creştea. Aerul era atât de îmbâcsit cu fum de ţigară, încât ofiţerii de la capetele mesei abia se mai vedeau unii pe alţii. Câţiva cântau într-un colţ, iar alţii, strânşi la un loc lângă fereastră, istoriseau anecdote deocheate care de obicei înveseleau orice prânz al militarilor.

— Staţi, staţi, domnilor... daţi-mi voie să vă povestesc striga

Arceakovski. Un soldat a fost încartiruit într-o noapte la un ucrainean, care avea o soţie foarte frumoasă. Soldatul îşi zise: „Cum dracu să mă învârt ca...”

N-apucă bine să isprăvească şi Vasili Vasilievici Lipski, care-şi aştepta cu nerăbdare rândul, îi şi tăie vorba:

— Asta nu-i nimic, domnilor! Ascultaţi să vă spun eu una...

Dar înainte să fi sfârşit, următorul se şi grăbea s-o istorisească pe a lui.

— Domnilor, ştiu eu una mai grozavă... Lucrurile s-au petrecut la Odesa şi...

Toate anecdotele acestea erau ordinare, necuviincioase, fără niciun haz şi, ca de obicei, numai povestitorul cel mai încrezut şi mai cinic stârnea râsul.

Vetkin, care se întorcea din curte unde-l urcase pe Leh într-o trăsură, îl pofti pe Romaşov să se apropie de masă.

— Ia şezi aici, Jorjinka... s-o facem lată! Azi sunt bogat ca un negustor... Ieri am câştigat la cărţi şi astăzi voi lua iar banca.

Romaşov simţea nevoia să vorbească deschis cu cineva, să-i mărturisească tristeţea şi dezgustul lui de viaţă. Golind pahar după pahar şi uitându-se la Vetkin cu ochi plini de rugă fierbinte, îi spuse cu glas cald, vibrant şi convingător:

— Am uitat cu toţii, Pavel Pavlâci, că mai este alt fel de viaţă. Undeva, nu ştiu anume în ce loc, trăiesc cu totul alţi oameni, iar viaţa lor e atât de plină şi de voioasă, viaţă adevărată! Undeva sunt oameni care luptă, suferă şi iubesc din răsputeri şi pătimaş... Dar noi, dragul meu, *cum* trăim noi? Ce fel de viaţă ducem?

— M-da, frate, ce mai vorbă, ducem o viaţă de câine, răspunse moale Pavel Pavlovici. Dar, în general, totul nu-i decât o filozofie a naturii şi energetică. Şi, fiindcă veni vorba, iubitule, ia spune-mi ce mâncare-i asta, energetica?

— Ei, şi noi ce facem? se mânie Romaşov. Astăzi ne îmbătăm, mâine o să răcnim la companie un... doi... la stânga... la dreapta... seara o să mai bem, şi poimâine o să ieşim din nou la instrucţie... Se poate oare ca toată viaţa să se mărginească numai la atât? Gândeşte-te bine... Toată viaţa!

Vetkin se uită la el cu ochi tulburi, ca prin ceaţă, sughiţă şi începu deodată să cânte cu glas subţire şi tremurător:

În codrul tăcut,
Mândra mea torcea
Şi fusu-nvârtea.

— Dă-le dracului pe toate, îngeraşule, şi cruţă-ţi sănătatea.

Din tot sufletul

Furca o-ndrăgea...

— Hai la joc, Romaşovici-Romaşovski, te împrumut cu o bumaşcă de zece ruble!

„Nimeni nu mă-nţelege. N-am nicio fiinţă mai apropiată”, gândi cu deznădejde Romaşov. O clipă, i se ivi în minte Şurocika – aşa de puternică, de mândră, de frumoasă – şi o durere dulce şi sfâşietoare îi cuprinse inima.

Rămase la cercul militar, până-n ziuă, privind jocul de cărţi şi chiar luând parte la el, dar fără nicio plăcere şi fără să se înflăcăreze. O dată îl văzu pe Arceakovski care sta la o masă mai deoparte, împreună cu doi tineri stegari, cum înşela destul de neîndemânatic la joc, aruncându-şi două cărţi deodată. Romaşov era gata să se amestece şi să-i facă observaţie, dar se stăpâni îndată, zicându-şi cu nepăsare: „Eh, totuna-i... cu asta nu schimb nimic!”

Vetkin, care-şi pierduse „milioanele” în cinci minute, dormea pe scaun cu gura căscată, alb ca varul la faţă. Lângă Romaşov, Leşcenko urmărea cu tristeţe jocul. Nu puteai înţelege ce putere îl silea să stea astfel ceasuri întregi, cu chipul său atât de jalnic. Se lumina de ziuă. Lumânările topite ardeau cu flacără lungă, galbenă şi tremurătoare. Feţele jucătorilor erau palide şi păreau istovite. Romaşov privea într-una cărţile de joc, grămezile de argint şi de bancnote, postavul verde plin de semne făcute cu creta, iar capu-i obosit şi tulburat frământa înainte, fără niciun chef, mereu aceleaşi gânduri despre decăderea lui morală şi viaţa-i tristă, monotonă şi ruşinoasă.

X

Dimineaţa era însorită, dar rece, o adevărată dimineaţă de primăvară. Înfloreau mălinii.

Romaşov, care încă nu se deprinsese să-şi înfrâneze somnul tineresc, întârzie ca de obicei la programul de dimineaţă şi se apropie de terenul unde făcea instrucţie compania lui, cuprins de un simţământ de ruşine şi de nelinişte. Starea aceasta sufletească, pe care o mai încercase, îl umilea totdeauna, iar comandantul companiei, căpitanul Sliva, avea darul să i-o facă şi mai jignitoare.

Sliva era unul dintre ultimii reprezentanţi grosolani ai vechii

discipline aspre, astăzi de domeniul legendei, cu înjurăturile şi formalismul ei mărunt, marşul în trei timpi şi bătaia cu pumnii. Chiar în regimentul acesta care, datorită sălbaticelor condiţii de viaţă provincială, nu se deosebea prin prea multă omenie, căpitanul Sliva trecea drept un fel de monument ciudat al străvechilor şi crudelor vremuri militare. Se povesteau despre el multe anecdote neobişnuite şi aproape de necrezut... Căpitanul privea cu dispreţ, socotind drept nerozie şi prostie, tot ce era în afară de regulamentul companiei şi, bineînţeles, neroziile acelea nici nu existau pentru el. Purtând povara unui serviciu greu, nu citise toată viaţa o carte sau o gazetă, afară doar de partea oficială a ziarului *Invalidul.* Dispreţuia din adâncul sufletului său grosolan orice fel de distracţii, ca dansuri, teatre şi altele, şi nu erau expresii mai urâte şi mai murdare din vocabularul lui cazon pe care să nu le folosească la adresa lor. Se povestea despre el – şi putea fi adevărat – că într-o minunată noapte de primăvară, în timp ce verifica socotelile companiei, în faţa ferestrei deschise începuse să cânte o privighetoare într-un tufiş apropiat. Sliva ascultă puţin, apoi strigă deodată ordonanţei:

— Z-Zaharciuk! Ia o piatră şi alungă pasărea ceea... Mă supără!

Omul ăsta decăzut şi molâu era grozav de aspru cu soldaţii. Nu numai că îngăduia subofiţerilor să-i bată, dar el însuşi îi lovea sălbatic, până la sânge, până când vinovatul cădea la pământ sub loviturile lui. Pe de altă parte însă, avea o deosebită grijă de nevoile soldaţilor. Nu oprea banii care li se trimeteau de acasă şi zilnic supraveghea personal mâncarea companiei, deşi putea întrebuinţa cum găsea de cuviinţă sumele provenite din muncile voluntare. Numai în compania a cincea soldaţii erau mai sătui şi mai voioşi decât într-a lui...

Sliva îi dojenea şi-i muştruluia pe tinerii ofiţeri cu expresiile cele mai grosolane şi mai usturătoare pe care hazul lui înnăscut de ucrainean le făcea deosebit de dureroase... Dacă, de pildă, un ofiţer inferior nu mergea în pas la instrucţie, răcnea, gângăvind uşor, ca de obicei:

— Hei, pri... priviţi! Toată compania, fir-ar al dracului să fie, a greşit pasul... Numai sublocotenentul merge cum trebuie.

Alteori, după ce copleşea compania întreagă cu cele mai mârşave înjurături, adăuga grăbit şi muşcător:

— A-afară de d... domnii ofiţeri şi de subofiţeri.

Era însă din cale-afară de aspru când un ofiţer inferior întârzia la

instrucţie şi Romaşov o simţise adesea chiar pe pielea lui. Încă de departe, cum îl zărea pe sublocotenent, Sliva comanda companiei „drepţi”, dând întârziatului onorul în derâdere şi sta apoi nemişcat, cu ceasul în mână şi cu ochii pironiţi asupra lui Romaşov, care, poticnindu-se de ruşine şi împiedicându-se în sabie, nimerea anevoie la locul său. Câteodată îl întreba cu o politeţe exagerată şi fără să-i pese că-l auzeau şi soldaţii:

„Sublocotenente, cred că ne îngădui să urmăm!” Alteori, se interesa cu o grijă binevoitoare, dar ridicând înadins glasul: „Cum ai dormit? Ce ai visat?” Şi numai după o astfel de festă, îl lua pe Romaşov deoparte şi-l mustra de zor, aţintindu-şi asupra lui ochii bulbucaţi de peşte. „Eh, la urma urmei, fie ce-o fi, gândi Romaşov cu deznădejde, apropiindu-se de companie. Pretutindeni e rău, tot un drac! S-a zis cu viaţa mea!”

Căpitanul, locotenentul Vetkin, Lbov şi sergentul-major erau în mijlocul terenului de instrucţie. Toţi îşi îndreptară privirile asupra lui Romaşov care venea. Soldaţii întoarseră şi ei capelele spre el.

În clipa aceea, Romaşov îşi închipuia limpede cum arată, înaintând ruşinat cu paşi nesiguri, stânjenit de ochii pironiţi asupra lui, şi se simţi şi mai abătut.

„Poate că nici nu-i chiar aşa de ruşinos! încercă el să se liniştească singur, cum fac de obicei sfioşii. Poate că numai mie mi se pare ceva atât de grav, pe când alţii nici nu-şi bat capul. Ei, să-mi închipui că n-am întârziat eu, ci Lbov, şi că mă uit la el cum se apropie... Pe cinstea mea, nu-i nimic grav. Acelaşi Lbov de totdeauna... Fleacuri!” încheie el până la urmă şi deodată se linişti. „Totuşi e supărător... Dar stinghereala asta n-o să ţină nicio lună, nicio săptămână şi nici măcar o zi. De altfel, şi viaţa-i aşa de scurtă, încât toate se uită îndată!”

Împotriva obiceiului său, Sliva mai că nu-l băgă în seamă şi nu-i făcu nicio figură de-a lui... Când Romaşov se opri respectuos la un pas de el, cu mâna la chipiu şi cu călcâiele lipite, căpitanul îi spuse, întinzându-i mâna cu degetele moi ca cinci cârnăciori reci:

— Sublocotenente, te rog să nu uiţi că trebuie să vii la instrucţie cu cinci minute înaintea locotenentului şi cu zece minute înaintea comandantului companiei.

— Iertaţi-mă, domnule căpitan, răspunse Romaşov cu glas străin.

— Ei, da, iertaţi-mă... dormi mereu! Să ştii că nu te îmbogăţeşti dormind... Rog pe domnii ofiţeri să treacă la plutoanele lor!

Unităţile companiei erau înşirate pe câmpul de instrucţie pentru

gimnastica de dimineaţă. Soldaţii, aşezaţi în rânduri, la un pas unul de altul, îşi descheiaseră tunicile, ca să le fie mişcările mai slobode. Sprintenul sergent Bobâlev, din plutonul lui Romaşov, trăgând respectuos cu coada ochiului spre ofiţerul care se apropia, comandă cu glas sonor, scoţându-şi falca de jos în afară:

— Ridicarea pe vârful picioarelor, cu lăsarea lină pe genunchi... Mâinile în şolduri! şi sfârşi, lungind sunetele cu glas gros şi tărăgănat: înce-e-e-peţi...

— Unu! răspunseră în unison soldaţii, lăsându-se încet pe vine, în timp ce Bobâlev, făcând şi el aceeaşi mişcare, supraveghea tot plutonul cu o privire ageră şi aspră.

Lângă el, micul şi neastâmpăratul caporal Seroştan ţipa cu glas subţire, piţigăiat şi furios ca al unui cocoşel:

— Fandarea pe piciorul stâng, cu aruncarea înainte a mâinii stângi... Aceeaşi mişcare cu piciorul şi braţul drept. Atenţie! Începeţi: un, doi, un, doi! şi zece glasuri tinere şi puternice strigau întretăiat şi stăruitor:

— Hăt, doi... hăt, doi...

— Stai! chelălăi deodată Seroştan. Lapşin! De ce faci pe prostu?... Execută mişcarea cum trebuie! Întinzi pumnii ca o babă din Riazan... hai! Ia execută mişcările cum trebuie, mama ta de porc!

Apoi subofiţerii îşi duseră unităţile în pas alergător spre aparatele de gimnastică, aşezate în diferite puncte ale terenului de instrucţie. Stegarul Lbov, un băieţandru voinic, îndemânatic şi foarte tare la gimnastică, îşi scoase repede mantaua şi tunica şi, rămânând numai într-o cămaşă albastră de stambă, alergă cel dintâi la paralele. Prinzându-se cu mâinile de capetele lor, îşi făcu vânt de trei ori şi descrise cu tot trupul un cerc complet, încât la un moment dat picioarele-i erau drept deasupra capului, şi deodată, azvârlindu-se cu putere de pe paralele, făcu un salt de trei metri, se învârti în aer şi, mlădios ca o pisică, căzu pe pământ în vârful degetelor.

— Stegar Lbov! Iar te ţii de ghiduşii! îi strigă Sliva cu prefăcută asprime. Bătrânul hodorog avea o slăbiciune ascunsă pentru tânărul acesta, ofiţer exemplar şi bun cunoscător al regulamentului. Arată numai mişcările reglementare. Nu suntem aici la iarmarocul de paşti.

— Am înţeles, domnule căpitan! răspunse voios Lbov. Am înţeles, dar îi dau înainte, adăugă el cu glas scăzut, făcând cu ochiul lui

Romaşov.

Secţia a patra făcea exerciţii la scara oblică. Unul după altul, soldaţii se apropiau de ea, apucau o treaptă cu braţele întinse şi, încordându-şi muşchii, se căţărau numai cu mâinile până sus. Sergentul Şapovalenko se uita la ei de jos, făcându-le observaţii.

— Nu-ţi bălăbăni picioarele... Vârfurile cizmelor în sus!

Veni şi rândul soldăţelului Hlebnikov, din flancul stâng, de care-şi bătea joc toată compania. Adeseori, uitându-se la el, Romaşov se întreba cum de fusese luat în armată pipernicitul ăsta slăbănog, aproape un pitic, cu faţa cât un pumn, murdară şi spână. O groază tâmpită şi resemnată se întipărise parcă de la naştere pentru totdeauna în ochii lui. Când sublocotenentul întâlnea privirea lor ştearsă, i se trezea în inimă un simţământ ciudat de tristeţe şi de remuşcare.

Hlebnikov rămăsese atârnat de mâini, respingător şi greoi ca un spânzurat.

— Ţin'te mai bine, câine, ţinte mai bine-e! striga sergentul. Hai, caţără-te!

Hlebnikov se străduia din răsputeri să se ridice, dar nu izbutea decât să dea cu deznădejde din picioare şi să se bălăbănească dintr-o parte într-alta. O clipă, îşi plecă în jos faţa mică şi cenuşie, în care nasul cârn şi murdar părea lipit fără rost şi, deodată, dându-şi drumul de pe treaptă, căzu la pământ ca un sac.

— Aha! Nu binevoieşti să faci jimnastică! zbieră subofiţerul. Ticălosule, îmi strici regula în toată secţia! Las' că-ţi arăt eu...

— Şapovalenko, nu-ţi îngădui să-l loveşti! strigă Romaşov, înroşindu-se de ruşine şi de mânie. Să nu-l mai loveşti niciodată! adăugă el, alergând spre sergent şi apucându-l de umăr.

Şapovalenko luă poziţia de drepţi şi duse mâna la chipiu. În ochii lui însă care luaseră deodată o expresie de dobitocie cazonă, juca însă un zâmbet batjocoritor abia vădit.

— Am înţeles, să trăiţi! Daţi-mi voie numai să vă raportez că nu-i chip s-o scoţi la capăt cu el.

Hlebnikov sta alături, cu spatele încovoiat. Îşi aţintea asupra ofiţerului o privire tâmpită, ştergându-şi nasul cu palma. Romaşov se îndepărtă de el cu un adânc simţământ de milă zadarnică şi porni spre secţia a treia.

După gimnastică, se dădu oamenilor zece minute repaos, iar ofiţerii se adunară în mijlocul terenului de instrucţie lângă paralele. Îndată veni vorba despre inspecţia care urma să aibă loc în mai.

— Ei, cum să ghiceşti unde-i aţa mai slabă? zicea Sliva, dând din mâini şi holbându-şi mirat ochii şterşi. Trebuie să vă mai spun că fiecare general îşi are damblaua. Mi-aduc aminte c-am avut un comandant de corp de armată, un general-locotenent Lvovici. Fusese mai înainte la geniu. Ei bine, ăsta ne punea numai la săpat tranşee. Regulamentul, mânuirea armelor, marşurile – toate erau lăsate la o parte. De dimineaţă până seara, săpam tot felul de adăposturi, lua-le-ar dracu! Vara le făceam în pământ şi iarna în zăpadă... Tot regimentul umbla plin de noroi din cap până-n picioare. Comandantul companiei a zecea, căpitanul Aleinikov – fie-i ţărâna uşoară! – a fost propus pentru ordinul Sfânta Anna, fiindcă a construit în două ore nu mai ştiu ce lunetă sau barbetă.

— Straşnic lucru! făcu Lbov.

— D-apoi tirul pe vremea generalului Aragonski! Cred că ţi-l aminteşti, Pavel Pavlâci?

— A! Poziţia de tragere? zise Vetkin, râzând.

— Ce-nseamnă asta? întrebă Romaşov.

Sliva dădu din mână cu dispreţ.

— Înseamnă că pe atunci n-aveam în cap decât instrucţia pentru tragere... La o inspecţie, un soldat care spunea Crezul, în loc de „carele pentru noi şi pentru-a noastră izbăvire”, a zis „carele pentru noi şi pentru linia de ochire”... Până într-atâta erau de zăpăciţi! Degetului arătător, nu i se mai spunea decât degetul trăgător, iar ochiului drept, ochiul de ochire.

— Îţi aminteşti, Afanasi Kirillâci, cum toceam atunci teoria? întrebă Vetkin. Traiectorie, abatere... Pe cinstea mea, că nici eu nu mai înţelegeam nimic... Spuneam, de pildă, unui soldat: „Ia arma şi uită-te în gura ţevii... Ce vezi?” „Văd o linie închipuită care se cheamă axul ţevii prelungit la infinit.” Dar în schimb ce bine se mai trăgea! Nu-i aşa, Afanasi Kirillâci?

— Desigur! S-a scris şi în ziarele străine despre tirul în divizia noastră. Mai mult de zece la sută aveau excepţional. Da, aşa era! Dar, dumnezeule, ce de şmecherii mai făceam! Trăgătorii cei mai buni se împrumutau de la un regiment la altul. Uneori, când trăgea compania, ofiţerii inferiori ascunşi în adăpost trăgeau în acelaşi timp cu revolverele în ţintă. În felul acesta o companie s-a distins până într-atâta, încât s-au găsit în ţintă cinci gloanţe mai mult decât se trăseseră. Nimeriseră o sută cinci la sută... Noroc că sergentul-major avu timp s-astupe găurile cu clei.

— Da' de gimnastica Schreiber de pe vremea lui Slesarev, îţi mai

aduci aminte?

— Cum să nu! Îmi stă şi acuma în gât, după toate baletele pe care le-am dansat... Câţi generali de-ăştia n-am avut, lua-i-ar dracu! Dar toate acestea-s floare la ureche faţă de ceea ce-i astăzi. Asta-i, cum s-ar zice, judecata de apoi. Altădată, cel puţin ştiai ce o să-ţi ceară, pe când acuma? Ah, dumnezeule, cică soldatul e aproapele tău şi trebuie să te porţi omenos cu el. Dimpotrivă, trebuie să-l jupoi de viu, ticălosul! Eh!... Dezvoltarea facultăţilor intelectuale, repeziciune şi pricepere, şcoala lui Suvorov! Nici nu mai ştii ce să-l înveţi pe soldat. Şi, poftim, acum s-a mai scornit şi altă bazaconie: „Atacul direct”.

— Da, asta nu-i glumă! încuviinţă Vetkin.

— Stai pe loc ca un butuc, iar cazacii se năpustesc vijelios asupra ta. Direct! Ia încearcă numai să te fereşti! Îndată-ţi şi vine ordin observator: „Căpitanul cutare are nervii slabi. Să nu uite că nu-l ţine nimeni cu sila în serviciu.”

— Al dracului moşneag! zise Vetkin. Ştiţi ce trăsnaie a făcut la regimentul din C...? A dus compania în mijlocul unei bălţoace foarte mari şi i-a dat ordin căpitanului să comande: „Culcaţi!” Căpitanul stă puţin la gânduri, dar pe urmă comandă: „Culcaţi!” Soldaţii şovăie, crezând că n-au auzit bine. Atunci generalul l-a luat la rost pe căpitan, chiar de faţă cu oamenii: „Cum ţi-ai instruit dumneata compania? Nişte sclifosiţi, nişte domnişoare! Dacă soldaţii se tem să se culce aici într-o bălţoacă, apăi cum ai să izbuteşti să-i scoli în timp de război, când s-or ascunde în vreun şanţ, sub focul inamicului? Ăştia nu-s soldaţi, ăştia-s muieri, iar căpitanu-i şi el tot o muiere! La arest!”

— Ei, şi la ce bun? Îl batjocoreşti pe şef în faţa oamenilor, iar pe urmă mai vorbeşti de disciplină... La dracu! Ce disciplină mai poate fi asta? De bătut, n-ai voie să-l baţi pe ticălos... Nu-u-u! Ferească dumnezeu, că doar e o personalitate, un om! Ehei, pe vremuri nu erau niciun fel de personalităţi din astea, dobitocii erau bătuţi măr – şi totuşi am avut şi Sevastopolul, şi campania din Italia, şi toate celelalte... N-au decât să mă dea afară din armată, dar eu tot am să-i cârpesc pe nemernici când o trebui...

Romaşov, care tăcuse până atunci, zise înăbuşit:

— E o ticăloşie să baţi un soldat! Nu trebuie să loveşti un om care, nu numai că nu-ţi poate răspunde, dar n-are nici măcar dreptul să-şi ridice mâna la faţă să se apere de-o lovitură şi nici nu îndrăzneşte să-şi ferească cel puţin capul într-o parte... E ruşinos!

Sliva aruncă printre gene o privire fulgerătoare asupra lui Romaşov şi, ţuguindu-şi buza de jos, sub mustaţa-i scurtă şi căruntă, îl măsură din cap până-n picioare.

— Ce-ai spu-u-s? întrebă el răspicat, cu adânc dispreţ.

Romaşov se îngălbeni. Simţi în piept un sloi de gheaţă şi parcă-şi auzi bătăile inimii în tot trupul.

— Am spus că nu-i bine... Da, şi o repet... Asta-i! răspunse el cam fără şir, dar hotărât.

— Ei, poftim! făcu Sliva cu glas subţire şi cântător. Am mai cunoscut noi oameni delicaţi de-alte ăştia, n-avea grijă. Parcă te văd şi pe dumneata peste un an, dacă până atunci nu eşti dat afară din regiment, că-i cârpeşti peste bot... şi încă cum! Nu mai rău decât mine...

Romaşov îl privi cu ură drept în ochi şi zise, aproape în şoaptă:

— Dacă veţi mai bate oamenii, am să raportez domnului colonel...

— Cum? strigă ameninţător Sliva, dar se potoli îndată. Să lăsăm neroziile astea! urmă el rece. Să ştii, sublocotenente, că eşti încă prea tânăr să dai lecţii unor cătane bătrâne şi încercate în lupte şi care au servit douăzeci de ani cu cinste pe maiestatea-sa. Rog pe domnii ofiţeri să treacă în sala de teorie, încheie el supărat. Şi, pe neaşteptate, întoarse spatele ofiţerilor.

— Ce ţi-a venit să intri în discuţie cu el? zise împăciuitor Vetkin, mergând alături de Romaşov. Doar vezi singur că *pruna*[1] asta nu-i din cele dulci. Încă nu-l cunoşti cum îl cunosc eu... O să-ţi facă atâtea mojicii că n-ai să mai ştii unde să te ascunzi! Şi dacă-i răspunzi, te bagă la arest!

— Dar bine, Pavel Pavlâci, asta nu-i serviciu, asta-i adevărată bătaie de joc! exclamă Romaşov cu lacrimi de mânie şi de jignire în glas. Tipicarii ăştia învechiţi îşi bat joc de noi. Caută înadins să păstreze în raporturile dintre ofiţeri grosolănia cazonă şi un fel de îndrăzneală cinică.

— Ei, da, e adevărat, încuviinţă cu nepăsare Vetkin şi căscă.

Romaşov urmă, înflăcărându-se:

— Cui folosesc toate acestea, la ce bun toate jignirile, toate urletele şi toate grosolăniile? Mă aşteptam la cu totul altceva când am ieşit ofiţer! Niciodată n-am să uit cea dintâi impresie. Eram abia de trei zile în regiment, când m-a bruftuluit diaconul cela roşcat de Arceakovski. Stând de vorbă cu el la cercul militar, i-am zis:

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă, *sliva* înseamnă prună (n. t.).

locotenente, pentru că şi el îmi spusese: *sublocotenente.* Cu toate că şedea lângă mine şi beam bere împreună, mi-a strigat: „Mai întâi, pentru dumneata nu sunt *locotenente,* ci *domnule locotenent!* În al doilea rând... în al doilea rând, fă bine şi te ridică în picioare când un ofiţer mai mare în grad îţi face observaţie!” Atunci, m-am sculat şi am rămas în picioare înaintea lui, umilit, până în clipa când l-a repezit colonelul Leh. Nu, nu-mi mai spune nimic, Pavel Pavlâci... Ah, cum mă dezgustă şi mă scârbesc toate acestea!

XI

În şcoala companiei se făcea „teoria”. Într-o sală îngustă, pe bănci aşezate în formă de careu, şedeau soldaţii plutonului al treilea, cu faţa spre interiorul careului, în mijlocul căruia umbla în lung şi-n lat caporalul Seroştan. Alături, într-un grup asemănător, păşea la fel celălalt gradat din secţia lui Şapovalenko.

— Bondarenko! strigă Seroştan cu glas ţiuitor.

Bondarenko, bătând cu amândouă picioarele în podea, se ridică repede şi drept, ca o păpuşă de lemn cu arc.

— Bondarenko, dacă eşti, de pildă „în front cu arma” iar şeful te întreabă: „Ce-ai în mână, Bondarenko?” Ce trebuie să-i răspunzi?

— O puşcă? zise la întâmplare Bondarenko.

— Nicio puşcă! Ce, asta-i puşcă? Mă mir că nu-i zici flintă, ca pe vremuri... Acasă i se spune puşcă, dar la regiment se cheamă mai simplu: Armă de calibru mic, sistem Berdan, numărul doi, cu închizător mobil! Repetă, câine ce eşti!

Bondarenko repetă grăbit cuvintele pe care, de altfel, le cunoştea de mult.

— Stai jos! îi porunci Seroştan, binevoitor. Şi de ce ţi-a fost dată arma? urmă el, plimbându-şi privirea aspră asupra tuturor oamenilor. Să-mi răspundă Şevciuk!

Şevoiuk se sculă ursuz şi răspunse încet, cu glas înăbuşit şi fornăit de bas, despărţind frazele parc-ar fi dictat punctuaţia.

— Mi-a fost dată pentru ca... în timp de pace... să dau cu ea onorul, iar în timp de război – să apăr tronul şi patria de duşmani... Tăcu un timp, smârcâi o dată pe nas şi adăugă posomorât: Atât de cei dinăuntru... cât şi de cei din afară.

— Da! Bine, Şevciuk! Numai că te bâlbâi cam mult! Soldatul trebuie să fie iute ca vulturul. Stai jos! Acuma, spune-mi tu, Ovecikin, pe cine numim noi duşmani din afară?

Ovecikin, un flăcău dezgheţat de prin partea Orelului, care păstrase vorba vioaie şi dulceagă a fostului băiat de prăvălie, răspunse repede, sigur şi înecându-se de plăcere:

— Numim duşmani din afară toate popoarele cu care putem purta războaie: francezii, nemţii, italienii, turcii, europenii, indi...

— Destul! i-o taie scurt Seroştan, asta nu mai scrie la regulament. Stai jos, Ovecikin. Iar acum să-mi spună... Arhipov... ce se înţelege prin duş-mani di-nă-untru?

Rosti foarte tare şi răspicat cele din urmă două cuvinte, ca şi cum ar fi vrut să le sublinieze, şi aruncă o privire cu tâlc spre Marcuson, soldat cu termen redus.

Arhipov, un băietan stângaci cu faţa ciupită de vărsat, tăcu îndărătnic, uitându-se la fereastră. Priceput, deştept şi îndemânatic în afara serviciului, se arăta cu desăvârşire tâmpit în orele de teorie. Pesemne că mintea lui sănătoasă, obişnuită să observe numai întâmplările simple şi limpezi din viaţa de la ţară, nu izbutea să prindă legătura dintre „teoria" ce i se preda şi viaţa adevărată. Aşa că nu înţelegea şi nu ţinea minte nici lucrurile cele mai simple, spre marea uimire şi mânie a şefului său de pluton.

— Ei! Mult am să te mai aştept până când ai să te hotărăşti să-mi răspunzi? zise Seroştan, începând să se înfurie.

— Duşmanii dinăuntru... duşmanii...

— Nu ştii? făcu aspru Seroştan şi se îndreptă spre el, dar, uitându-se cu coada ochiului la ofiţer, dădu numai din cap şi-i aruncă soldatului o privire ameninţătoare.

— Ei, ascultă... Numim duşmani dinăuntru pe toţi cei care se împotrivesc legii. De pildă, cei... Atunci întâlni ochii rugători ai lui Ovecikin. Ia spune tu!

Ovecikin sări ars şi strigă plin de voioşie:

— Răzvrătiţii, studenţii, hoţii de cai, ovreii şi polonezii.

Alături, Şapovalenko se îngrijea de secţia lui. Plimbându-se printre bănci, punea cu glas subţire şi cântător întrebări din *Manualul soldatului* pe care-l ţinea în mână.

— Soltâs, ce este o santinelă?

Soltâs, un lituanian, holbă ochii, gâfâind de silinţa pe care şi-o da să răspundă cât mai bine:

— O santinelă e o fiinţă inviolabilă...

— Ei, şi mai departe?

— Santinela e un soldat pus cu arma în mână într-un post oarecare.

— Bine! Văd, Soltâs, că începi să-ţi dai silinţa. Dar de ce eşti tu pus în post, Pahorukov?

— Ca să nu dorm, să nu aţipesc, să nu fumez şi să nu primesc de la nimeni niciun fel de obiecte sau daruri.

— Dar onorul?

— ...şi să dau onorul reglementar domnilor ofiţeri care trec pe lângă mine.

— Bine! Stai jos!

De câtva timp, Şapovalenko băgase de seamă un zâmbet ironic pe buzele soldatului cu termen redus Fokin, aşa că-i strigă cu asprime:

— Soldat cu termen redus! Voluntarule! Hei, cum te ridici? Când te strigă şeful, trebuie să te ridici repede, ca împins de un arc. Ce este steagul?

Soldatul cu termen redus Fokin, care poartă pe piept insigna studenţească, stă respectuos în faţa subofiţerului. În ochii lui tineri, cenuşii, sclipeşte o licărire batjocoritoare.

— Steagul e o flamură militară sfântă, sub care...

— Nu-i adevărat, îl opri Şapovalenko înfuriat, lovindu-se cu manualul peste palmă.

— Ba-i exact! răspunse Fokin cu îndărătnicie, dar liniştit.

— Ce-e? Când şefu' spune că nu-i bine, înseamnă că nu-i bine...

— Uitaţi-vă şi dumneavoastră în regulament.

— Dacă sunt sergent, cunosc regulamentul mai bine decât dumneata. Ei, poftim! Orice soldat cu termen redus face pe grozavul... Poate că şi eu vreau să mă duc la şcoala militară, la învăţătură! Ce poţi să ştii dumneata? Ce înseamnă asta flamură? În niciun caz nu poate fi flamură!... O flamură militară sfântă... Doar nu-i icoană!

— Şapovalenko, nu discuta, se amestecă Romaşov. Urmează-ţi teoria.

— Am înţeles, dom' sublocotenent! răspunse Şapovalenko, luând poziţia de drepţi. Daţi-mi voie numai să raportez că soldatul acesta cu termen redus face pe deşteptu'...

— Bine, bine... urmează!

— Da' s'trăiţi dom' sublocotenent!... Hlebnikov, cum îl cheamă pe comandantul nostru de corp de armată?

Hlebnikov se uită cu ochi zăpăciţi la sergent. Din gura lui căscată ieşi un şuierat monoton, ca un croncănit de cioară răguşită:

— ...ă... ă!

— Ei, dă-i drumu' odată! se răsti subofiţerul înfuriat.

— 'scelenţa...

— Hai, excelenţa... şi mai departe?

Romaşov, care-n clipa aceea întoarse capul, auzi cum Şapovalenko adăugă înăbuşit, cu glas scăzut:

— Las' că după teorie, îţi mut eu fălcile! Şi fiindcă tocmai atunci Romaşov se întoarse cu faţa spre el, subofiţerul spuse tare şi cu o înfăţişare nepăsătoare:

— Excelenţa-sa... Ei, Hlebnikov, dă-i drumu'!

— xce... locotenent... de infanterie, bâigui întretăiat şi cu spaimă Hlebnikov.

— Aha-a! mugi Şapovalenko printre dinţii strânşi. Ei, ce să mă fac eu cu tine, Hlebnikov? Degeaba mă zbat, că eşti o adevărată cămilă, numai coarnele-ţi lipsesc. Nu-ţi dai nicio silinţă... Stai aici ca un buştean până la sfârşitul teoriei. Să vii după prânz, să te învăţ numai pe tine singur. Grecenko! Cine-i comandantul nostru de corp de armată?

„Iată ce fac astăzi şi ce-o să fac şi mâine... şi poimâine. Mereu, mereu acelaşi lucru, până la sfârşitul vieţii mele, gândea Romaşov, mergând de la o secţie la alta. Dac-aş lăsa tot baltă? Dac-aş pleca?... Mi s-a urât!”

După teorie, oamenii trecură în curte să facă exerciţii pregătitoare pentru tir. Într-un pluton, soldaţii ţinteau într-o oglindă, în altul trăgeau cu cartuşe reduse la ţintă, iar în plutonul al treilea, întrebuinţau aparatul Livceak. La plutonul al doilea, Lbov comanda cu glas voios de tenor ce răsuna pe tot terenul de instrucţie:

— Drept asupra coloanei din faţă... Foc de salvă... La-a ochi!... Da-a-ţi... tărăgăni el ultima silabă, se opri un timp şi aruncă deodată: Foc!

Percutoarele ţăcăniră şi Lbov, bucurându-se să-şi mai arate glasul, reluă şi mai tare:

— La picio-o-or... Ar’!

Sliva, gârbovit şi fără vlagă, umbla de la un pluton la altul, îndreptând poziţia soldaţilor şi făcând observaţii scurte şi grosolane.

— Suge-ţi burta! Ce stai ca o muiere grea? Cum ţii arma? Parcă eşti un diacon cu lumânarea! De ce căşti gura, Kartaşov? Ce, ţi s-a făcut de plăcinte? Sergent-major, după instrucţie, să-l pui pe Kartaşov un ceas la carceră... Ticălosul! Cum ţi-ai strâns mantaua,

Vedeneev? Nu mai are nici cap, nici coadă, şi niciun fel de faţă? Dobitocule!

După exerciţiile de tir, oamenii aşezară armele în piramidă şi se lungiră lângă ele pe iarba proaspătă de primăvară, turtită pe alocuri de cizmele soldaţilor. Vremea era caldă şi senină. În aer plutea mireasma de frunză tânără a plopilor înşiraţi pe două rânduri de-a lungul şoselei. Vetkin se apropie din nou de Romaşov.

— Dă-le naibii pe toate, Iuri Alexeevici! zise el, luându-l de braţ. Nu face, zău! Uite, îndată după instrucţie, ne ducem la cerc să-i tragem o duşcă şi o să te simţi mai bine. Ce zici?

— Toate acestea mă deprimă, dragul meu Pavel Pavlâci! mărturisi Romaşov cu tristeţe.

— Ştiu bine că nu-i vesel! reluă Vetkin. Dar ce să-i faci? Trebuie să instruim oamenii. Dacă izbucneşte cumva un război?

— Doar pentru cazul c-ar fi război! încuviinţă abătut Romaşov. Dar de ce să fie război? Poate-i o greşeală, o rătăcire generală, o nebunie? Oare-i firesc să ucizi?

— Ei, la dracu! Iar filozofie! Dacă nemţii ne-ar ataca pe neaşteptate? Cine o să apere Rusia?

— Nu-s destul de pregătit, Pavel Pavlâci, ca să-mi dau părerea, răspunse îndurerat şi blând Romaşov. Nu ştiu nimic, nimic... Uite, de pildă, americanii în timpul războiului de secesiune, italienii în epoca eliberării sau sub Napoleon guerilele... sau „chouan-ii” în timpul Revoluţiei... Toţi oamenii ăştia s-au bătut când a fost nevoie! Şi totuşi erau simpli ţărani, nişte păstori...

— Ei, aceia erau americani... Cum poţi face asemenea comparaţie?... E cu totul altceva! După mine, când ai astfel de gânduri, e mai bine să-ţi dai demisia. Îndeobşte, în cariera noastră, nici nu se cuvine să gândeşti. Dar se pune întrebarea ce ne-am face noi, dumneata şi cu mine, dac-am părăsi serviciul? La ce suntem buni noi, care afară de „stâng... drept!” nu ştim nimic altceva? Ştim să murim... ce-i drept! Şi o să murim, dracu să ne ia! Când va fi nevoie! Cel puţin n-am mâncat pâine degeaba... Asta-i, domnule filozof! Şi după instrucţie, s-o ştergem la cerc...

— Bine, se învoi cu nepăsare Romaşov. De fapt însă e dezgustător să-ţi petreci astfel vremea în fiecare zi, şi bine spui că, dacă ai asemenea gânduri, e mai bine să-ţi dai demisia.

Vorbeau, plimbându-se în lung şi-n lat pe terenul de instrucţie şi, până la urmă, se opriră în dreptul secţiei a patra. Soldaţii şedeau jos, ori lungiţi pe pământ, lângă armele aşezate în piramidă. Câţiva

mâncau pâine, cum obişnuiesc soldaţii să mănânce pâine toată ziua, de dimineaţă până seara şi în toate împrejurările: la inspecţii, în ceasurile de odihnă, la manevre, la biserică, înainte de spovedanie şi chiar înaintea unor pedepse corporale.

Romaşov auzi pe un soldat strigând cu glas domol, dar stăruitor:

— Hlebnikov, n-auzi, Hlebnikov!

— Ce-i? mormăi Hlebnikov ursuz.

— Ce făceai tu acasă?

— Munceam, răspunse el somnoros.

— Da' la ce anume munceai, nătărăule?

— La toate... Aram... vedeam de vite...

— Ce te legi de el? se amestecă moş Spânev, care îmbătrânise în serviciu. Doar se ştie ce făcea: hrănea copiii cu biberonul.

Romaşov aruncă în treacăt o privire spre faţa cenuşie, bicisnică şi spână a lui Hlebnikov şi din nou i se strânse inima de un dureros sentiment de stinghereală.

— La arme! strigă Sliva din mijlocul terenului. Domnii ofiţeri să treacă la plutoane.

Baionetele se agăţară unele de altele şi armele zăngăniră... Îndreptându-şi în grabă neorânduiala ţinutei, soldaţii îşi reluară locurile.

— La dreapta-a... V-aliniaţi! comandă Sliva. Drrepţi!

Apoi, apropiindu-se de companie, strigă tărăgănat:

— Onorul cu arma pe plutoane... Executarea în timpi, descompusă şi numărând cu glas tare... Apoi comandă: Prezenta-a-aţi... arm'!

— Un! răcniră răguşit soldaţii şi cu o mişcare scurtă îşi ridicară armele de pe umeri.

Sliva trecu încet şi cu paşi rari prin faţa frontului, făcând pe ici-colo câte o observaţie: „Patul armei mai înainte!” „Baioneta mai sus!” „Patul armei mai aproape de trup!”

Apoi ieşi în faţa companiei şi comandă:

— Face-e-eţi... doi!

— Doi! strigară şi soldaţii.

Sliva trecu iar în faţa frontului, cercetând preciziunea şi exactitatea mişcărilor.

După onorul cu arma pe plutoane, urmară mânuirile cu compania întrunită, apoi exerciţiile de întoarcere din mers, de strângere şi rupere a rândurilor, şi altele de felul acesta.

Romaşov executa maşinal tot ce i se cerea prin regulament, dar

vorbele pe care i le aruncase cu dispreţ Vetkin nu-i ieşeau din minte: „Când ai astfel de gânduri, mai bine să-ţi dai demisia”. Toate învăţămintele regulamentului militar, sprinteneală în mişcări, dibăcie în mânuirea armei, siguranţa piciorului în marş şi, o dată cu ele, toate tacticile şi fortificaţiile pe care le studiase – pierzându-şi cei mai frumoşi nouă ani din viaţă – şi care aveau să-i umple de acum înainte existenţa, tot ceea ce i se păruse cu puţin mai înainte atât de însemnat şi plin de înţelepciune – totul i se arătă deodată ca o îndeletnicire plictisitoare, nefirească şi zadarnică, rezultată dintr-o înşelătorie comună, dintr-un delir nesăbuit...

Când se isprăvi instrucţia, Romaşov şi cu Vetkin plecară împreună la cerc şi băură multă votcă. Romaşov se ameţise şi-l săruta pe Vetkin, plângea în hohote isterice pe umărul lui, jeluindu-se de deşertăciunea şi de tristeţea vieţii, de nenorocirea de a nu fi înţeles de nimeni şi de durerea de a nu fi iubit de o femeie al cărei nume nu-l va afla nimeni niciodată... Vetkin înghiţea păhărel după păhărel şi spunea numai din când în când, cu o milă dispreţuitoare:

— Nu-mi place, Romaşov, că nu ştii să bei... Te-ai şi turtit dintr-un singur păhărel! Apoi, bătând deodată cu pumnul în masă, strigă ameninţător: Dacă ni se porunceşte să murim, o să murim!

— O să murim! repetă Romaşov cu glas plângător. Ce înseamnă să mori? E un fleac... Dar sufletul, sufletul mă doare!

Romaşov nu-şi dădu seama cum s-a întors acasă şi nici cine l-a culcat în pat. I se părea că pluteşte într-o ceaţă deasă, albastră, cu miliarde şi miliarde de scântei microscopice risipite prin ea, şi ceaţa se înălţa şi cobora încet, târând în mişcările ei şi trupul lui Romaşov. Legănarea aceasta ritmică slăbea inima sublocotenentului, pricinuindu-i o greaţă chinuitoare şi amară.

Capul parcă i se umflase îngrozitor de tare, iar un glas lăuntric nemilos îi striga, fără o clipă de răgaz, stârnindu-i o suferinţă cumplită: „Un... doi!”

XII

Ziua de 23 aprilie a fost pentru Romaşov o zi ciudată şi plină de griji. Cam pe la zece dimineaţa, când sublocotenentul mai era în pat, Stepan, ordonanţa Nikolaevilor, îi aduse un bileţel de la Alexandra Petrovna.

„Dragă Romocika, scria ea, nu m-ar mira deloc să fi uitat că azi ne serbăm amândoi onomastica. De aceea, vreau să ţi-o amintesc.

Orice-ar fi, vreau să te văd neapărat astăzi. Numai nu veni să mă feliciţi în timpul zilei, ci la ora cinci! Vom pleca la un picnic la Dubecinaia.

A dumitale A. N.”

Scrisoarea tremura în mâinile lui Romaşov în timp ce o citea. De o săptămână întreagă, nu-i mai văzuse faţa dragă – când mângâietoare, când ironică sau plină de o prietenoasă bunăvoinţă – şi nici nu-i mai simţise farmecul gingaş şi atotputernic. „Astăzi” cânta voios în sufletul lui un glas înflăcărat.

— Astăzi! strigă Romaşov, sărind din pat cu picioarele goale pe podea. Gainan, dă-mi de spălat!

Gainan intră.

— Să trăiţi, dom' sublocotenent, eşti ordonanţa afar!... întrebi dacă scrii răspuns?

— Asta-i bună! Romaşov făcu ochi mari şi se lăsă uşor pe genunchi. Hm! Hm!... Ar trebui să-i dau un bacşiş, dar n-am niciun ban. Se uita nedumerit la ordonanţă.

Gainan zâmbi larg şi vesel.

— Nici eu n-are! Tu n-ai, eu n-are... Ei, nu-i nimic! Las' că pleci el aşa...

Prin faţa ochilor lui Romaşov se ivi, ca o străfulgerare, noaptea întunecoasă de primăvară, glodul, zaplazul ud şi lunecos de care se rezemase şi glasul nepăsător al lui Stepan, bombănind prin întuneric: „Vine în fiecare zi... în fiecare zi”. Îşi aminti şi ruşinea arzătoare care-l cuprinsese atunci. O, câte fericiri viitoare n-ar fi jertfit acum sublocotenentul pentru douăzeci de copeici, numai pentru douăzeci de copeici!

Romaşov îşi frecă faţa cu mâinile care-i tremurau de tulburare, dregându-şi glasul:

— Gainan, şopti el, uitându-se îngrijorat cu coada ochiului la uşă. Gainan, spune-i că sublocotenentul o să-i dea neapărat diseară un bacşiş. M-auzi, spune-i că neapărat.

Romaşov trecea printr-o criză îngrozitoare şi ducea mare lipsă de bani. Nu i se mai dădea nicăieri nimic pe datorie, nici la bufet, nici la cooperativă, nici la casa de împrumut a ofiţerilor... Putea numai să-şi ia mesele la popotă, dar fără votcă şi fără gustări. Nu mai avea nici măcar ceai şi zahăr. Printr-o ciudată întâmplare, îi rămăsese numai o cutie uriaşă de cafea. În fiecare dimineaţă, Romaşov bea vitejeşte cafea fără zahăr, iar după el, cu aceeaşi resemnare în faţa soartei, Gainan bea restul.

Acum, sorbind cu o strâmbătură de dezgust băutura neagră, tare şi amară, sublocotenentul se gândea cu îngrijorare la situaţia în care se afla. „Hm... mai întâi, cum să mă prezint fără un dar? Bomboane sau mănuşi? De altfel, nici nu ştiu ce număr poartă... Bomboane? Mai bine i-aş lua un parfum... Bomboanele-s grozav de proaste aici... Un evantai? Hm!... Nu, desigur, parfumul e mai potrivit. Îi place *Ess-bouquet.* Şi or să mai fie şi cheltuielile pentru picnic: birja dus şi întors, să zicem, cinci ruble, bacşişul lui Stepan, o rublă! Da, domnule sublocotenent Romaşov, n-ai să scapi mai ieftin de zece ruble!

Atunci începu să cerceteze în gând cum să iasă din încurcătură. Solda? Nu mai departe decât ieri semnase pe statul de plată: „Am primit întocmai. Sublocotenent Romaşov.” Toată solda lui fusese împărţită pe coloane, printre care se găseau şi reţinerile făcute pentru plata unor poliţe iscălite la particulari. Sublocotenentul nu primise în mână nici măcar o copeică. Să ceară poate un avans? Mai încercase cel puţin de treizeci de ori mijlocul acesta, dar totdeauna fără succes... Casier era căpitanul Doroşenko, om tăcut din fire şi aspru, mai ales faţă de „puşti”. În războiul cu turcii, fusese rănit la locul cel mai neplăcut şi mai puţin vrednic de cinste... în călcâi. Veşnicile glume şi spirite cu privire la rana lui – de altfel, nici n-o primise în timpul fugii, ci tocmai în clipa când se-ntorsese cu faţa spre pluton, să comande atacul – făcuseră din tânărul şi veselul ofiţer care plecase la război, un ipohondru înăcrit. Nu, Doroşenko nu va da bani, mai cu seamă unui sublocotenent care de trei luni semna „Am primit întocmai”, fără să aibă ceva de încasat.

„Să nu ne pierdem curajul! îşi zise Romaşov. Să-i luăm la rând pe toţi ofiţerii, începând cu comandanţii de companie... Compania întâi – Osadci.”

Înaintea lui Romaşov, se ivi chipul impunător şi frumos al lui Osadci, cu privirea grea şi crudă. „Nu, oricine, numai el nu! Compania a doua – Talman. Scumpul Talman care cere bani totdeauna şi oricui, chiar până şi ofiţerilor inferiori... Hutânski?”

Romaşov se opri. Un gând năstruşnic de băieţandru îi trecu prin minte: să facă un mic împrumut la comandantul regimentului. „Parcă văd ce s-ar întâmpla! Sigur că mai întâi ar încremeni de uimire, apoi ar începe să tremure ca turbat, pe urmă i-ar da drumul ca din mitralieră: «Ce-e? Să ta-aci! Patru zile de arest!»”

Sublocotenentul pufni de râs.

„Ei, da' oricum, până la urmă, trebuie să găsesc ceva! O zi care a început aşa de bine nu poate să se isprăvească rău... E ceva de neînţeles, dar pe care-l simţi în subconştient şi nu te înşală niciodată.

Căpitanul Duvernois? Nu, Duvernois e zgârcit şi apoi ştiu bine că nu mă are la inimă...

Îi luă astfel la rând pe toţi comandanţii de companie, de la întâia până la a şaisprezecea, fără să uite nici compania de depozit... Apoi, oftând din greu, trecu la ofiţerii inferiori. Încă nu-şi pierduse cu desăvârşire încrederea în izbândă, dar începea să fie cuprins de o nedesluşită îngrijorare, când, deodată, îi străfulgeră prin minte un nume: Locotenent-colonelul Rafalski!

„Rafalski. Şi eu care-mi storceam creierii!”...

— Gainan! Tunica, mănuşile şi mantaua, repede!

Locotenent-colonelul Rafalski, comandantul batalionului al patrulea, era un holtei bătrân, cu multe ciudăţenii. La regiment i se spunea în glumă şi, fireşte, în ascuns, colonelul Brehm[1]. Nu se ducea la niciunul din camarazii lui, mulţumindu-se numai cu vizitele oficiale de paşti şi de Anul nou, iar serviciul şi-l făcea cu atâta nepăsare, încât primea mereu mustrări scrise şi era strunit fără cruţare la instrucţie. Tot timpul liber, toate grijile, toată puterea lui de a iubi şi toată duioşia le dăruia animalelor lui dragi: păsări, peşti şi patrupede. Avea o mare şi ciudată menajerie. Ofiţeresele, jignite în adâncul sufletului de lipsa lui de atenţie faţă de ele, spuneau că nu înţeleg cum poate cineva să meargă la Rafalski: „Vai, animalele acelea sunt o grozăvie. Şi, afară de asta (iertaţi expresia), un miros! Pfui!”

Colonelul Brehm îşi cheltuia toate economiile cu întreţinerea menajeriei lui. Omul ăsta ciudat îşi mărginise toate cerinţele numai la cele neapărat trebuitoare. Purta o tunică şi o manta de cine ştie când, dormea cum se întâmpla şi mânca la cazanul companiei a 15-a, unde plătea o sumă destul de însemnată, faţă de alocaţia soldaţilor. Dar când avea bani, rareori refuza mici împrumuturi camarazilor şi mai ales ofiţerilor inferiori. Trebuie să adăugăm că, la regiment, se socotea drept ceva neobişnuit şi chiar caraghios să i se înapoieze datoriile. Doar nu degeaba trecea drept un om cu ciudăţenii, poreclit colonelul Brehm. Când ofiţerii inferiori,

[1] Alfred Edmond Brehm (1829-1884) – renumit naturalist german care a făcut o călătorie de studiu şi în Siberia. Operele lui, traduse, erau foarte cunoscute în Rusia (n. r.).

dezordonaţi în cheltuieli, de felul lui Lbov, veneau la el să-i ceară bani cu împrumut, îi spuneau: „Mă duc să văd menajeria!” Era calea cea mai sigură spre inima şi buzunarul bătrânului holtei. „Ivan Antonici, n-ai cumva vreo sălbăticiune nouă? Arată-mi-o, te rog! Lămuririle dumitale sunt aşa de interesante!...”

Romaşov fusese la el de mai multe ori, dar dezinteresat: iubea într-adevăr animalele cu o dragoste deosebită, duioasă şi adâncă. La Moscova, când era cadet şi apoi iuncher, mergea mai bucuros la circ decât la teatru, ba încă mai degrabă la grădina zoologică şi la toate menajeriile. Visul copilăriei lui era să aibă un *Saint-Bernard,* iar acum năzuia în taină la postul de aghiotant al batalionului, ca să poată dobândi un cal. Dar visurile lui nu se împliniseră. Cel din copilărie fusese zădărnicit din pricina lipsurilor în care se zbătea familia lui, iar în prezent nu prea putea nădăjdui să fie numit aghiotant fiindcă n-avea o „statură destul de impunătoare”.

Romaşov ieşi de acasă. O caldă adiere de primăvară îi mângâia uşor obrajii. Pământul, abia zvântat după ploaie, se lăsa sub paşii lui cu o plăcută elasticitate. Crengi albe de mălini şi altele de liliac se împleteau deasupra gardurilor şi atârnau dese şi grele.

Deodată, ca şi cum s-ar fi pregătit să-şi ia zborul, sufletul lui Romaşov parcă prinse aripi. Se uită în jur şi, văzând că nu-i nimeni pe stradă, scoase din buzunar scrisoarea Şurocikăi şi o reciti, lipindu-şi cu patimă buzele de semnătură.

— Cerule drag! Copaci dragi! murmură el cu ochi umezi.

Colonelul Brehm locuia în fundul unei curţi, împrejmuită cu un grilaj înalt, vopsit în verde. Pe portiţă, atârna un anunţ scurt: „Nu intraţi fără a suna. Câini răi!” Romaşov sună. O ordonanţă, cu părul răvăşit şi cu înfăţişarea leneşă şi adormită, deschise portiţa.

— Domnul colonel e acasă?

— Poftiţi, dom'sublocotenent... Să trăiţi!

— Du-te întâi de m-anunţă.

— Nu-i nevoie, poftiţi şi aşa. Ordonanţa se scărpina alene pe pulpă. Domnului colonel nu-i place când îi spun c-a venit cineva.

Romaşov se îndreptă spre casă, de-a lungul cărării pietruite cu cărămizi. De după un colţ, se năpustiră doi tineri dulăi suri, cu urechile ascuţite. Unul din ei lătra tare, dar fără răutate. Romaşov pocni din degete şi câinele începu să sară cu vioiciune când la dreapta, când la stânga, pe labele de dinainte, lătrând tot mai tare. Celălalt mergea în urma sublocotenentului şi-i adulmeca poalele mantalei. În fundul curţii, pe iarba verde şi fragedă, un măgăruş

moţăia în tihnă la soarele de primăvară, clipind din ochi de plăcere şi ciulindu-şi urechile. În jurul lui rătăceau agale găini şi cocoşi pestriţi, raţe şi gâşte chinezeşti cu pliscuri pocite; bibilicile ţipau sfâşietor, iar un curcan falnic, rotindu-şi coada şi târându-şi aripile pe pământ, se învârtea semeţ şi cu desfătare în jurul curcilor cu gâtul subţire. Lângă o covată, sta pe coastă o scroafă uriaşă de Yorkshire cu pielea trandafirie.

Colonelul Brehm, într-o scurtă suedeză de piele, şedea la fereastră, cu spatele spre uşă şi nu băgă de seamă când intră Romaşov. Trebăluia la un acvariu de sticlă, cu mâinile în apă până la cot. Romaşov fu nevoit să tuşească tare de două ori, până când colonelul îşi întoarse spre el faţa slabă, lungăreaţă şi bărboasă, cu ochelari străvechi de baga pe nas.

— Aha! Sublocotenentul Romaşov! Poftim, poftim... zise prietenos Rafalski. Iartă-mă că nu-ţi dau mâna... e udă toată. Vezi, instalez, cum s-ar zice, un sifon nou. L-am simplificat pe cel vechi şi a ieşit o minune. Vrei un ceai?

— Vă mulţumesc respectuos, dar am luat ceaiul! Am venit, domnule colonel...

— Ai auzit? S-a zvonit că regimentul va fi mutat în alt oraş, reluă Rafalski, parc-ar fi urmat o convorbire abia întreruptă. Cum s-ar zice, sunt oarecum deznădăjduit. Gândeşte şi dumneata, cum să-mi transport eu peştii? Jumătate din ei au să moară... D-apoi acvariul? Uită-te singur... Pereţii de sticlă au mai bine de doi metri lungime. Hei, dragul meu! făcu el, schimbând deodată vorba, ce frumos acvariu am mai văzut la Sevastopol! Bazine de apă, cum s-ar zice, mari cât odaia asta, pe cinstea mea, şi numai de piatră, cu apă de mare care se primenea întruna... şi luminate cu electricitate! De sus, stai şi te uiţi, cum s-ar zice, la traiul acestor peşti: moruni, delfini, calcani, cocoşi de mare. Ah, dragii de ei! Sau, de pildă, pisica de mare: închipuie-ţi, cum s-ar zice, un fel de clătită, cu un diametru de mai bine de un metru care-şi mişcă marginile, uite aşa, în valuri, cum s-ar zice, iar la spate are o coadă ca o săgeată... Am rămas acolo vreo două ceasuri şi am privit... De ce râzi?

— Iertaţi-mă... abia acum am băgat de seamă că pe umărul dumneavoastră stă un şoricel alb.

— Ah, ştrengarule, unde te-ai căţărat? Rafalski întoarse capul şi făcu din buze un sunet care semăna cu un sărut, dar neobişnuit de uşor, ca un chiţăit de şoricel.

Micul animal cu ochişori roşii ajunse până în dreptul feţei lui şi se

gudură din tot trupul, vârându-şi botişorul drept în mustăţile şi în barba colonelului.

— Ce bine vă mai cunosc animalele! zise Romaşov.

— O, da... mă cunosc! oftă Rafalski, clătinând din cap. Din păcate, nu le cunoaştem noi pe ele... Oamenii au dresat câinele, au îmblânzit, cum s-ar zice, calul, au domesticit pisica, dar niciunul nu vrem să ştim de fapt ce sunt aceste fiinţe. Câte un savant – lua-l-ar dracu! – îşi petrece toată viaţa studiind vreun fleac de elefant antediluvian şi pentru asta i se aduc atâtea onoruri, încât e pus în rândul sfinţilor. Pe când aici... să luăm, de pildă, câinii. Alături de noi trăiesc nişte fiinţe inteligente, cum s-ar zice, care pot gândi, şi niciun singur profesor nu le face cinstea să le studieze psihologia.

— Poate că sunt unele lucrări pe care nu le cunoaştem, îşi dădu sfios părerea Romaşov.

— Lucrări? Hm... desigur că se găsesc şi încă din cele mai bune. Uite, chiar şi eu am o mulţime, zise locotenent-colonelul, arătând cu mâna spre un şir de rafturi cu cărţi aşezate de-a lungul pereţilor. Totul e scris cu inteligenţă şi pătrundere. Găseşti aici cunoştinţe uriaşe! Ce mai aparate, cum s-ar zice, câte procedee dibace... Dar nu despre asta vreau să-ţi vorbesc. Niciunul din ei, cum s-ar zice, nu şi-a propus drept scop să cerceteze cu băgare de seamă măcar o singură zi din viaţa unui câine sau a unei pisici... Să observe cum trăieşte câinele, ce gândeşte el, la ce şiretlicuri recurge, suferinţele şi bucuriile lui. Am văzut ce obţin clovnii de la animale. E uimitor!... Ţi-o spun eu, e hipnotism, cum s-ar zice, adevărat hipnotism! La Kiev, într-un hotel, un clovn mi-a arătat lucruri uluitoare, într-adevăr de necrezut! Şi gândeşte că nu era decât un clovn! La ce rezultate s-ar ajunge, cum s-ar zice, dacă de aşa ceva s-ar ţine un savant serios, cu multe cunoştinţe şi cu minunata-i pricepere de a face experienţe cu mijloace ştiinţifice? A, ce lucruri uimitoare am afla noi despre caracterul şi inteligenţa câinelui, despre aptitudinea lui de-a cunoaşte cifrele şi încă despre atâtea altele! O lume nouă, uriaşă şi interesantă. Uite, poţi spune ce vrei, cum s-ar zice, dar eu sunt încredinţat că şi câinii au limba lor, ba chiar o limbă destul de dezvoltată.

— Cum se face oare că savanţii nu s-au îndeletnicit până acum cu lucrul ăsta, Ivan Antonovici? întrebă Romaşov. E doar aşa de simplu!

Rafalski izbucni într-un râs batjocoritor.

— Tocmai de aceea, he... he... he... că-i prea simplu! Tocmai de

aceea! Simplu ca bună ziua. Mai întâi, ce-i un câine pentru un savant? Un animal vertebrat, mamifer, carnivor, de rasă canină şi aşa mai departe. Toate acestea sunt adevărate! Dar e timpul, cum s-ar zice, să studiezi câinele aşa cum studiezi un om, un copil, o fiinţă care gândeşte. Pe cinstea mea, cu toată mândria lor ştiinţifică, ei nu sunt departe de ţăranul care crede că bietul câine are abur în loc de suflet.

Tăcu supărat şi, fornăind zgomotos pe nas, se apucă iar să aşeze un tub de gutapercă în fundul acvariului.

Romaşov îşi luă inima în dinţi.

— Ivan Antonovici, am o mare, foarte mare rugăminte la dumneavoastră.

— Bani?

— Pe cuvântul meu că mi-e ruşine să vă necăjesc. Dar nu-mi trebuie mult... vreo zece ruble! Nu făgăduiesc să vi le înapoiez curând. Dar...

Ivan Antonovici îşi scoase mâinile din apă şi, ştergându-le cu prosopul, zise:

— Zece pot! Mai mult, cu neputinţă. Dar zece, cu cea mai mare plăcere. Vrei să faci desigur prostii, nu-i aşa? Ei, lasă, lasă... doar glumesc. Să mergem!

Îl purtă prin toată locuinţa, alcătuită din cinci, şase încăperi care n-aveau nici mobile, nici perdele. Aerul era îmbâcsit de mirosul propriu micilor carnivore. Podelele erau pline de atâtea murdării, încât alunecai pe ele la tot pasul.

În toate ungherele se găseau mici vizuine şi ascunzători, în chip de coteţe, trunchiuri de copaci, scobite pe dinăuntru, butoaie fără fund... În două odăi erau aşezaţi doi arbori pletoşi, cu scorburi şi cuiburi artificiale: unul pentru păsări, iar celălalt pentru jderi şi veveriţe. Îndemânarea cu care fuseseră întocmite adăposturile acestea arăta grijă, chibzuinţă şi dragoste faţă de animale şi un mare spirit de observaţie.

— Vezi animalul ăsta? Rafalski arătă cu degetul un coteţ înconjurat cu sârmă ghimpată, împletită strâns. Printr-o deschizătură rotundă, cam de mărimea unui fund de pahar, scânteiau două puncte negre strălucitoare. Iată animalul de pradă cel mai fioros de pe faţa pământului: dihorul! Nu râde. Să ştii că faţă de el, cum s-ar zice, leii şi panterele sunt nişte mieluşei blânzi. Când leul şi-a isprăvit uriaşul prânz de carne, se lungeşte la pământ şi se uită liniştit la şacalii care-i mănâncă rămăşiţele... Dar

şmecherul ăsta drăguţ, dacă se furişează într-un coteţ de păsări, cum s-ar zice, nu lasă nici măcar o găină vie...

Cu dinţii, le roade la toate creierul mic. Până nu isprăveşte, nu se lasă, hoţomanul! Afară de asta, e cel mai sălbatic şi mai greu de domesticit dintre toate animalele. Hei, ticălosule!

Îşi strecură mâna pe după sârmă. Îndată, în deschizătura rotundă se ivi un botişor căscat şi furios, în care luceau dinţişori albi şi ascuţiţi. Dihorul se arăta câte o clipă şi apoi repede se făcea nevăzut, scheunând de parc-ar fi tuşit.

— Ei, poftim! L-ai văzut ce face? Şi doar eu îl hrănesc de un an de zile... Pesemne că locotenent-colonelul uitase cu desăvârşire de rugămintea lui Romaşov.

Îl ducea de la o vizuină la alta şi-i arăta animalele care-i erau mai dragi, vorbind despre ele cu atâta patimă şi duioşie, cu o cunoaştere aşa de adâncă a obiceiurilor şi a firii lor, ca şi cum ar fi vorbit de vechi şi buni prieteni. Într-adevăr, pentru un simplu amator care mai şi trăia într-un orăşel pierdut de provincie, avea o colecţie destul de însemnată: şoareci albi, iepuri de casă, cobai, porci de mare, arici, marmote, căţelul pământului, câţiva şerpi veninoşi închişi în cutii de sticlă, câteva soiuri de şopârle, două maimuţe, un iepure negru de Australia şi o pisică minunată şi rară de Angora.

— Ce zici? E frumoasă? întrebă Rafalski, arătând pisica. E o adevărată minune, nu-i aşa? Dar nu mi-e dragă. Prea-i proastă, cum s-ar zice. Cea mai proastă dintre toate pisicile. Uite! se însufleţi el deodată. Iată încă o dovadă de nepăsarea noastră faţă de psihologia animalelor domestice. Ce ştim noi despre pisică? Dar despre cal, despre vacă, despre porci? Ştii că porcul e foarte deştept? Da, da, nu râde! Romaşov nici nu se gândea să râdă. Porcii sunt foarte deştepţi! Ce mai festă mi-a făcut anul trecut un porc... Mi se aducea de la fabrica de zahăr borhot pentru grădina de zarzavat şi pentru porci. Ei bine, cum s-ar zice, dumnealui n-avea niciodată răbdare s-aştepte... În timp ce căruţaşul căuta ordonanţa, porcul trăgea afară cu colţii cepul butoiului. Borhotul curgea, cum s-ar zice, iar el se ospăta. Dar asta încă nu-i nimic! O dată, când a fost prins asupra faptului, nu numai c-a tras afară cepul, dar l-a dus în grădina de zarzavat şi l-a îngropat sub o brazdă. Iaca, aşa-i porcul! Trebuie să-ţi mărturisesc, adăugă Rafalski, închizând pe jumătate un ochi şi luând o înfăţişare şireată, că scriu un mic articol despre porcii mei! Numai, sst!... e o taină...

să nu spui nimănui nimic! Parcă mi-e ruşine, cum s-ar zice, că un locotenent-colonel din glorioasa armată rusă studiază porcii. Acuma am nişte Yorkshiri. I-ai văzut? Vrei să trecem si pe la ei? Colo în curte am şi un bursuc tânar, un bursucel tare drăguţ... Mergem?

— Iertaţi-mă, Ivan Antonovici, bâigui Romaşov. V-aş urma cu plăcere, dar... pe cinstea mea, n-am vreme!

Rafalski se lovi cu palma peste frunte.

— Ah, doamne! Iartă-mă, te rog, pentru numele lui dumnezeu. M-am luat cu vorba ca un hodorog bătrân ce sunt. Ei, hai, hai, vino repede.

Intrară într-o odaie îngustă şi goală, în care nu se găsea decât un pat strâmt de campanie cu salteaua încreţită la mijloc, ca fundul coşcovit al unei bărci, o măsuţă de noapte şi un scăunel. Rafalski deschise sertarul măsuţei şi scoase banii.

— Sunt fericit că pot să-ţi fiu de folos, sublocotenente, foarte fericit. Nu, nu, nu-mi mulţumi... Nu face... Mă bucur să mai treci pe la mine când ai vreme. Să mai stăm puţin de vorbă!

Ieşind în stradă, Romaşov dădu peste Vetkin. Avea mustaţa ciufulită, iar şapca-i cu marginile elegant îndoite pe părţi, era lăsată semeţ pe o ureche.

— A! A! Prinţul Hamlet! strigă el voios. De unde vii şi încotro mergi? Ei drace, eşti vesel ca şi cum astăzi ar fi ziua dumitale!

— E, într-adevăr, ziua mea! răspunse Romaşov, zâmbind.

— Da? Bine zici, azi e sfântul Gheorghe şi sfânta Alexandra. Minunat... Îngăduie-mi să te îmbrăţişez cu căldură.

Şi se sărutară chiar în stradă.

— Cu prilejul ăsta, poate că trecem şi pe la cercul militar... Să împuşcăm câte o sticluţă cum spune nobilul nostru prieten Arceakovski! propuse Vetkin.

— Cu neputinţă, Pavel Pavlâci... Mă grăbesc! De altfel, mi se pare că de pe acuma eşti cam cu chef.

— O! o! o! făcu Vetkin, ridicându-şi mândru şi cu înţeles bărbia. Am găsit astăzi o combinaţie aşa de grozavă, încât, de-ar cunoaşte-o un ministru de finanţe, ar plesni de necaz.

— Şi care anume?

Combinaţia lui Vetkin, deşi din cele mai simple, nu era totuşi lipsită de iscusinţă: rolul principal îl avea Haim, croitorul regimentului. El luase de la Vetkin o adeverinţă de primire a unei uniforme. Dar, de fapt, în locul uniformei, Pavel Pavlâci încasase de la croitor treizeci de ruble bani gheaţă.

— La urma urmei, suntem mulţumiţi amândoi, zise Vetkin, triumfător. Croitorul e fericit fiindcă, în schimbul celor treizeci de ruble ale lui, va primi patruzeci şi cinci de la casieria regimentului, iar eu sunt bucuros fiindcă azi, la cerc, am să-i mănânc fripţi pe toţi jucătorii ăştia păcătoşi. Ce zici? Am ticluit-o bine?

— Foarte bine! încuviinţă Romaşov. Am luat notă pentru data viitoare! Aşadar, la revedere, Pavel Pavlâci, şi noroc la cărţi...

Se despărţiră. După o clipă însă Vetkin îşi strigă iar prietenul. Romaşov se întoarse.

— Ai vizitat menajeria? îl întrebă cu şiretenie Vetkin, arătând cu degetul peste umăr spre casa lui Rafalski. Romaşov încuviinţă din cap şi zise cu convingere:

— Brehm al nostru e un om minunat! Şi-i aşa de drăguţ...

— Nici vorbă! răspunse Vetkin. Numai că-i cam ţicnit!

XIII

Pe la ora cinci, când se apropia cu trăsura de casa în care locuiau Nikolaevii, Romaşov simţi cu mirare că siguranţa lui de dimineaţă se prefăcuse într-o nelinişte ciudată şi neîndreptăţită. Îşi dădea seama că schimbarea aceasta nu se petrecuse deodată, ci, fără îndoială, începuse, cu mult mai înainte... Desigur, se trezise în sufletul lui într-o clipă de care nu-şi mai amintea şi crescuse pe nesimţite. Ce putea fi oare? Mai cunoscuse astfel de stări încă din frageda copilărie şi ştia că, pentru a se potoli, trebuia să găsească pricina dintâi a nedesluşitei nelinişti. O dată se chinuise o zi întreagă şi abia spre seară îşi amintise că la amiază, în timp ce trecea peste calea ferată în gară, îl asurzise fluierătura neaşteptată a unei locomotive, iar spaima aceea fără de veste îi stricase buna dispoziţie. Îndată după ce-şi adusese aminte, se simţise uşurat şi chiar vesel.

Începu să-şi perinde în grabă toate impresiile din ziua aceea, dar în ordine inversă. „Magazinul lui Sviderski... parfumul... l-am luat pe Leiba, birjarul – mână minunat; apoi am întrebat la poştă cât e ceasul... Era o dimineaţă frumoasă... Stepan... Să fie, într-adevăr, din pricina lui Stepan? Nu, fiindcă am în buzunar o rublă anume pregătită pentru el... Atunci, ce să fie oare? Ce?”.

La poarta casei văzu trei trăsuri cu doi cai. Două ordonanţe ţineau de căpăstru câţiva cai de călărie cu şaua pusă: un sur bătrân pe care Olizar îl cumpărase de curând la vânzarea cailor de

cavalerie reformaţi şi iapa roaibă a lui Bek-Agamalov, zveltă şi nerăbdătoare, cu ochi scânteietori şi răi.

„Ah! Scrisoarea! îşi zise Romaşov şi în mintea lui se făcu deodată lumină. Cuvintele acelea ciudate *«orice-ar fi...»* Şi încă subliniate... Cu siguranţă că este ceva! Poate că Nikolaev e supărat pe mine! Să fie gelos? Poate-s bârfeli la mijloc? Zilele trecute, Nikolaev a fost aşa de înţepat cu mine... Nu, nu, am să trec numai pe lângă casa lor fără să mă opresc!”

— Mână înainte! strigă el birjarului.

Dar îndată, mai degrabă ghici decât văzu sau auzi, că uşa casei se deschide... ghici după bătăile puternice şi dulci ale inimii lui.

— Romocika! Unde te duci? răsună în spatele lui glasul vesel şi sonor al Alexandrei Petrovna.

Îl trase pe Leiba de cingătoare şi sări jos din birjă. Şurocika sta în pervazul negru al uşii deschise. Purta o rochie albă simplă, cu un buchet de flori roşii prins de cordon în partea dreaptă şi flori de aceeaşi culoare îi împodobeau părul. Lucru ciudat: Romaşov ştia cu siguranţă că era ea şi totuşi parcă n-o recunoştea. Simţea într-însa ceva nou, solemn şi voios.

În timp ce-şi bolborosea felicitările, ea-i ţinea mâna într-a ei, cu o strânsoare mângâietoare şi familiară, silindu-l s-o urmeze în vestibulul întunecos. Totodată, îi spuse repede şi cu glas scăzut:

— Mulţumesc c-ai venit, Romocika! Mi-era aşa de teamă c-o să refuzi!... Ascultă! Fii azi drăguţ şi vesel! Nu lua în seamă nimic. Eşti aşa de ciudat! Abia te atinge cineva, că te şi ofileşti! Ce mimoză pudică!

— Alexandra Petrovna... scrisoarea dumitale de astăzi m-a tulburat foarte mult. Este în ea o anumită frază.

— Dragul meu, dragul meu, lasă asta!...

Îi luă amândouă mâinile într-ale ei şi i le strânse cu putere, privindu-l drept în ochi. În privirea aceasta erau taine pe care Romaşov nu le mai observase până atunci: duioşie mângâietoare, încordare, nelinişte, iar în fund de tot, în adâncul ochilor albaştri, se ascundea ceva ciudat, de neînţeles care se exprima în limba cea mai nepătrunsă şi mai tainică a sufletului...

— Nu vorbi de asta, te rog... Nu te gândi la aşa ceva astăzi... Nu-i de ajuns c-am pândit tot timpul clipa când o să treci prin faţa casei? Ştiu doar că eşti un biet fricos. Nu te uita aşa la mine!

Râse, tulburată, şi dădu din cap.

— Ei destul, Romocika, stângaciule! Iar nu-mi săruţi mâinile!

Vezi, aşa-i bine... Acum şi pe cealaltă. Aşa, eşti cuminte. Haidem! Nu uita că azi e ziua noastră, adăugă ea într-o şoaptă grăbită şi fierbinte. Împărăteasa Alexandra şi cavalerul ei Gheorghi. M-auzi? Să mergem!

— Îngăduie-mi, te rog... un dar modest...

— Ce-i asta? Parfum? Faci prostii! Nu, nu, glumesc... Mulţumesc, dragul meu Romocika! Volodea! zise ea cu glas tare şi cu o înfăţişare nesilită intră în salon. Uite, mai avem un tovarăş pentru picnic. Şi apoi astăzi e şi ziua lui!

În salon era zgomot şi neorânduială, aşa cum se întâmplă totdeauna înaintea unei plecări în grup. Fumul gros de tutun părea albastru ca azurul, în dreptul razelor soarelui de primăvară care năvăleau în snopi de aur pe fereastră. În mijlocul încăperii, şapte, opt ofiţeri vorbeau cu însufleţire. Mai tare decât toţi, striga Talman cel înalt, cu vocea-i răguşită şi tuşind în fiecare clipă. Erau acolo căpitanul Osadci, Olizar şi Bek-Agamalov, cei doi aghiotanţi nedespărţiţi, apoi locotenentul Andrusevici, un omuleţ vioi, cu faţa ascuţită ca de şobolan, şi încă unul pe care Romaşov nu-l recunoscu îndată. Sofia Pavlovna Talman, zâmbitoare, sulemenită şi pudrată ca o păpuşă mare şi elegantă, şedea pe canapea împreună cu cele două surori ale sublocotenentului Mihin. Amândouă domnişoarele purtau rochii albe la fel, simple, lucrate chiar de ele, dar drăguţe şi împodobite cu funde verzi; amândouă aveau păr negru, ochi de culoare închisă, obraji rumeni şi pistruiaţi; amândouă aveau dinţi strălucitori de albi, dar neregulaţi, ceea ce dădea gurilor proaspete un farmec deosebit; amândouă la fel de drăgălaşe şi de vesele semănau foarte mult între ele, cât şi cu fratele lor care era totuşi urât.

Printre celelalte soţii şi fiice de ofiţeri mai fusese poftită şi soţia locotenentului Andrusevici, o femeie mărunţică, durdulie şi cu faţa albă, prostuţă şi gata totdeauna să râdă, mare iubitoare de glume cu dublu înţeles şi de anecdote piperate. De asemenea, mai erau şi drăgălaşele domnişoare Lâkaciov, vorbăreţe cu „r”-ul lor nostim.

Cum se întâmplă de obicei într-un cerc de ofiţeri, doamnele se ţineau deoparte, alcătuind un grup al lor. Numai căpitanul Ditz, nepăsător şi ameţit, şedea lângă ele, tolănit într-un fotoliu. Cu aerul lui înţepat şi faţa-i trecută şi arogantă, Ditz semăna cu ofiţerii prusaci, aşa cum sunt înfăţişaţi în caricaturile nemţeşti. Fusese transferat dintr-un regiment de gardă într-unul de infanterie, în urma unei întâmplări cam necurate şi scandaloase. Se deosebea

printr-o îndrăzneală sfidătoare faţă de bărbaţi şi o purtare obraznică şi cutezătoare faţă de doamne. Mare jucător, avea totdeauna noroc la cărţi, nu juca însă la cercul militar, ci la clubul nobilimii, la funcţionarii din oraş şi la moşierii polonezi de prin împrejurimi. La regiment nu era iubit, dar toţi se temeau de el şi se aşteptau, nu ştiau nici ei de ce, să aibă vreo ieşire urâtă, cu răsunet. Se spunea că era încurcat cu tânăra soţie a bătrânului general de brigadă, care locuia în oraş. De asemenea, era bine cunoscută şi legătura lui cu doamna Talman, de hatârul căreia era poftit pretutindeni, după cum o cereau regulile ciudate ale politeţei şi atenţiei, obişnuite în regiment.

— Încântat, încântat, zise Nikolaev, ieşind înaintea lui Romaşov, cu atât mai bine! Dar de ce n-ai venit de dimineaţă să mănânci plăcinta cu noi?

Vorbea foarte prietenos, zâmbind amabil, dar în glasul şi-n privirea lui, Romaşov desluşi aceeaşi expresie străină, nefirească şi rece pe care, de un timp, o simţise aproape fără să-şi dea seama de câte ori se întâlnea cu Nikolaev. „Nu mă înghite, gândi repede Romaşov. Ce are? E supărat pe mine? E gelos? Îl plictisesc?”

— Ştii... – minţi el cu îndrăzneală – revizuim armamentul în companie. Ne pregătim pentru inspecţia generală şi nu mai avem odihnă nici în zilele de sărbătoare... Te asigur însă că mă simt foarte stingherit... Nu bănuiam că plecaţi la picnic şi s-ar părea că vă silesc să mă poftiţi. Pe cuvântul meu, mi-e ruşine...

Nikolaev zâmbi larg şi-l bătu pe umăr cu o bunăvoinţă cam jignitoare:

— A, nu... Ce spui, dragul meu?... Cu cât e mai multă lume, cu atâta-i mai vesel... Dar să lăsăm fleacurile acestea!... Numai, nu ştiu cum o să facem cu locurile în trăsuri! Ei, da'... ne descurcăm noi până la urmă!

— Am şi eu o trăsură, îl linişti Romaşov, desprinzându-şi pe nesimţite umărul din mâna lui Nikolaev. Chiar îmi face mare plăcere să v-o pun la dispoziţie!

Întorcându-se, întâlni ochii Şurocikăi.

„Mulţumesc, dragul meu!” spunea privirea ei caldă şi ciudat de atentă.

„Ce minunată-i astăzi!” gândi Romaşov.

— Foarte bine, răspunse Nikolaev, uitându-se la ceas. Ce ziceţi, domnilor? întrebă el. N-ar fi timpul să pornim?

— Călătorului îi şade bine cu drumul! cum spunea papagalul

când motanul Vaska îl trăgea de coadă afară din cuşcă! declamă caraghios Olizar.

Toţi se sculară cu exclamaţii şi râsete. Doamnele îşi căutau pălăriile şi umbrelele, punându-şi mănuşile; iar Talman, care suferea de bronşită, striga cât îl ţinea gura să nu se uite şalurile. Se iscă o adevărată învălmăşeală.

Mihin îl luă deoparte pe Romaşov.

— Iuri Alexeici, fă-mi un bine! zise el. Te rog mult ia loc lângă surorile mele, altfel o să vină Ditz în trăsură cu ele şi mi-ar fi tare neplăcut. Spune totdeauna porcării aşa de grozave fetelor, încât mai că le face să plângă. Sunt împotriva oricărei violenţe, dar zău, că într-o zi am să-l pălmuiesc!...

Romaşov ar fi dorit mult să stea lângă Şurocika, totuşi fiindcă Mihin îi fusese totdeauna simpatic, iar ochii limpezi şi senini ai acestui băiat de treabă îl rugau fierbinte, sublocotenentul n-avu puterea să-l refuze, mai ales că în clipa aceea un simţământ puternic şi cald îi umplea sufletul.

În faţa uşii de la intrare, se suiră cu toţii în trăsuri, veseli şi fără grabă. Romaşov se aşeză lângă cele două domnişoare Mihin. Abătut ca de obicei, căpitanul Leşcenko, pe care la început Romaşov nu-l băgase de seamă, se învârtea cu faţa deznădăjduită în jurul trăsurilor. Nimeni nu-l lăsa să se suie... Romaşov îl strigă şi-i dădu un loc lângă el pe scăunelul din faţă. Leşcenko îşi pironi asupra locotenentului ochii lui blânzi de câine credincios şi, oftând, se urcă în trăsură.

În sfârşit, toată lumea îşi găsise loc. În faţa alaiului, Olizar făcând pe paiaţa şi răsucindu-se pe calu-i bătrân şi leneş, începu să cânte o arie dintr-o operetă:

Hai, repede în diligenţă!

Să ne-aşezăm mai repe-e-e-de!

— La trap, înainte ma-arrrş! comandă cu glas tunător Osadci.

Trăsurile se urniră din loc.

XIV

Picnicul fu mai mult zgomotos şi dezordonat decât vesel. După un drum de trei verste, ajunseră la Dubecinaia, o dumbravă de vreo cincisprezece hectare, răsfirată pe un povârniş lung la poalele căruia şerpuia un pârâu îngust şi limpede. Era o dumbravă de stejari seculari minunaţi. La picioarele lor creşteau tufişuri mari, iar

pe alocuri erau poieni încântătoare şi destul de întinse, proaspete, vesele şi acoperite cu cea dintâi iarbă fragedă, de un verde-închis.

Într-o poiană, aşteptau ordonanţele trimise din timp cu samovare şi coşuri.

Feţele de masă se întinseră chiar pe iarbă şi toată lumea luă loc în jurul lor. Doamnele aşezau farfuriile şi gustările, iar bărbaţii le ajutau cu o râvnă glumeaţă şi peste măsură de binevoitoare. Olizar se încinse cu un şervet drept şorţ, mai înfăşurându-şi capul cu altul în formă de scufie, şi-l imita pe bucătarul Lukici de la cercul ofiţerilor. Locurile se schimbară de mai multe ori, ca fiecare doamnă să se găsească neapărat între doi cavaleri. Trebuia să stai pe jumătate culcat, într-o poziţie incomodă, ceea ce era neobişnuit şi hazliu. În uimirea şi râsul tuturor comesenilor, tăcutul Leşcenko rosti deodată afectat şi cu o înfăţişare neroadă:

— O să ne întindem ca vechii greci din Roma antică!

Şurocika se aşează între Talman şi Romaşov. Vorbea mai mult ca niciodată, era veselă şi aşa de însufleţită, încât mulţi chiar băgară de seamă.

Niciodată Romaşov n-o găsise atât de încântătoare. Ghicea că un simţământ puternic, nou şi înfrigurat creştea clocotitor în sufletul ei, gata să izbucnească. Din când în când, se întorcea spre Romaşov şi-l privea în tăcere, poate doar o clipă mai mult decât ar fi trebuit şi, de fiecare dată, simţea în privirea ei aceeaşi putere de un farmec neînţeles.

Osadci, care sta în capul mesei, se ridică în genunchi. După ce bătu cu vârful cuţitului în pahar să se facă linişte, vorbi cu glas gros, din piept, ce răsuna prin aerul curat al pădurii:

— Domnilor, să bem cea dintâi cupă în sănătatea frumoasei şi scumpei noastre gazde, a cărei onomastică o serbăm astăzi. Să-i dea dumnezeu toate fericirile şi s-ajungă generăleasă!

Şi, ridicând deasupra capului un pahar mare, răcni din toată puterea grozavului său gâtlej:

— Ur-ra!

Dumbrava parcă tresări la mugetul acesta de leu, iar ecoul sonor alergă sprinten printre copaci. Andrusevici, care şedea alături de Osadci, se aruncă la pământ cu o groază caraghioasă, prefăcându-se că-i năucit... Ceilalţi strigară şi ei într-un singur glas: „Ura!” Bărbaţii se îndreptară spre Şurocika să ciocnească paharul cu-al ei. Romaşov rămase înadins cel din urmă. Ea băgă de seamă. Întorcându-se către el, cu un zâmbet pătimaş pe buze, îi întinse

tăcută paharul ei plin cu vin alb. În clipa aceea ochii i se măriră şi se întunecară deodată, iar buzele-i rostiră încet un cuvânt nedesluşit. Apoi întoarse capul şi începu să vorbească râzând cu Talman. „Ce-a spus? se întrebă Romaşov, ah, ce-o fi spus?" Asta-l tulbura şi-l neliniştea... Îşi acoperi pe furiş faţa cu mâinile şi buzele-i încercară să imite mişcările buzelor Şurocikăi. Nădăjduia să găsească astfel, în închipuirea lui, cuvintele pe care le rostise. Dar nu izbutea... „Dragul meu?" „Te iubesc?"... „Romocika?" Nu, era altceva! Ştia numai cu siguranţă că vorba n-avea decât trei silabe...

Apoi băură cu toţii în sănătatea lui Nikolaev şi pentru izbânda lui în viitoarea-i carieră la marele stat-major, ca şi cum nimeni nu s-ar fi îndoit vreodată că va putea totuşi să intre la Academie. Pe urmă, la propunerea Şurocikăi, băură, fără însă prea multă însufleţire, şi în sănătatea lui Romaşov, de ziua lui, băură în sănătatea doamnelor şi a tuturor celor de faţă, apoi în sănătatea doamnelor în general, iar, la sfârşit, pentru gloria regimentului şi a invincibilei armate ruse...

Talman, destul de beat, se ridică şi strigă cu glas răguşit, dar plin de înduioşare:

— Domnilor, propun să bem în sănătatea adoratului nostru monarh, pentru care fiecare dintre noi e gata să-şi verse sângele până la cea din urmă picătură!

Şuieră ultimele cuvinte cu glas neaşteptat de subţire, că-şi pierduse răsuflarea. Ochii lui de ţigan, negri şi ameninţători, cu albul gălbui, clipiră deodată obosiţi, iar lacrimile începură să-i curgă pe obrajii palizi.

— Imnul, imnul! ceru cu înflăcărare mica şi durdulia doamnă Andrusevici.

Toţi comesenii se sculară în picioare. Ofiţerii duseră mâna la cozoroc. Sunete discordante, dar pline de însufleţire, se pierdură în dumbravă. Mai tare şi mai fals decât toţi cânta sentimentalul căpitan Leşcenko, faţa lui însă era mai melancolică decât oricând.

Se băuse mult, aşa cum, de altfel, se întâmpla totdeauna la regiment, fie la vizite, fie la cercul militar sau la mesele şi picnicurile festive. Acum vorbeau toţi laolaltă şi glasurile nu se mai desluşeau. Şurocika băuse destul vin alb şi, îmbujorată la faţă, avea ochii aproape negri din pricina pupilelor dilatate, iar buzele-i erau umede şi roşii. Deodată, se plecă spre Romaşov:

— Nu-mi plac picnicurile din provincie, zise ea. Au ceva meschin şi banal. E drept c-am fost siliţi să-l facem pentru soţul meu,

înaintea plecării, dar, dumnezeule, ce mai prostie! Puteam doar tot aşa de bine să înjghebăm ceva la noi în grădină... Ştii doar ce grădină frumoasă avem, mare şi plină de umbră. Totuşi, nu ştiu de ce astăzi sunt nespus de fericită. Vai, ce fericită sunt! Ah, Romocika, dragul meu! Ştiu de ce-s fericită şi am să-ţi spun mai târziu... mai târziu! Am să-ţi spun... Dar nu, nu, Romocika! Nici eu nu ştiu, nu ştiu nimic... nimic...

Închise pe jumătate ochii ei minunaţi. Pe faţa-i, care se făcuse pătimaş de frumoasă, se citea un fel de chemare, o făgăduială dureroasă şi nerăbdătoare. Fără să-şi dea încă seama, Romaşov simţea printr-un tainic instinct cum se revarsă şi asupra lui voluptoasa tulburare care o cuprinsese, şi un fior dulce îi străbătu tot trupul.

— Ce ciudată eşti astăzi! Ce ai? şopti el.

Ea-i răspunse cu o mirare naivă şi blândă:

— Doar ţi-am mai spus că nu ştiu... Nu ştiu... Uite, ceru-i albastru, lumina albastră... iar eu parcă plutesc astăzi în azur, într-un fel de bucurie albastră! Mai toarnă-mi vin, Romocika, dragul meu băiat...

La celălalt capăt al mesei, veni vorba despre războiul cu Germania pe care mulţi îl socoteau atunci aproape sigur. Se porni o discuţie zgomotoasă şi fără rost: vorbeau toţi în acelaşi timp... Deodată, răsună glasul morocănos şi hotărât al lui Osadci. Era aproape beat, ceea ce se cunoştea la el numai după marea paloare a feţei lui frumoase şi după privirea şi mai întunecată a ochilor mari, negri.

— Prostii! făcu el furios. Susţin că toate acestea nu-s decât prostii! Războiul a degenerat. Totul a degenerat acum pe pământ. Copiii se nasc idioţi, femeile sunt sucite, iar bărbaţii au nervi. „Ah... sânge! Ah... leşin!” fonfăi el parc-ar fi îngânat pe cineva. Şi toate acestea numai fiindcă a trecut vremea războiului adevărat, a războiului crud şi neîndurător. Ce sunt războaiele de astăzi? Trage în tine de la cincisprezece verste – bum!... şi te întorci acasă erou. Doamne iartă-mă, ce vitejie o mai fi şi asta? Eşti făcut prizonier? „Ah, dragul meu, micule, nu vrei o ţigară? Sau poate un ceai? Ţi-e destul de cald, sărăcuţul de tine? Dar patul ţi-e de ajuns de moale?” U-uf! Osadci scoase un muget ameninţător şi lăsă capul în jos ca un taur gata să împungă. În evul mediu ştiau să se bată! Aşa, mai înţeleg şi eu! Asalt de noapte... Tot oraşul e în flăcări... „Timp de trei zile îi las pe soldaţi să jefuiască oraşul!” Intri, şi totu-i numai foc

şi sânge! Se desfundă butoaiele cu vin... Sângele şi vinul curg pe străzi! Hei, ce vesele orgii printre ruine! Femei frumoase goale, cu ochii în lacrimi, târâte de păr... Nu ştiai ce-i mila... Şi erau dulcea pradă a vitejiilor!...

— Nu da prea multe amănunte! observă glumind Sofia Pavlovna Talman.

— Casele ardeau în noapte, vântul bătea şi legăna trupurile negre atârnate în spânzurători! Deasupra lor, croncăneau corbii, iar dedesubt lângă focuri chefuiau învingătorii. Pe atunci nu erau prizonieri. La ce bun prizonieri? De ce să ţii zadarnic oameni în loc pentru paza lor? A-ah! gemu furios Osadci, cu dinţii strânşi. Ce vremuri minunate, ce vremuri de vitejie! D-apoi luptele! Se întâlneau piept la piept şi se băteau ceasuri întregi, cu turbare şi sânge rece, cu o cruzime de fiară şi o dibăcie deosebită. Hei... ce oameni mai erau aceia! Ce înspăimântătoare putere fizică aveau, domnilor! Se sculă în picioare, îndreptându-şi trupul uriaş, iar glasul îi tremură de înflăcărare şi de dârzenie. Domnilor, ştiu c-aţi ieşit din şcolile militare cu jalnice concepţii de scrofulos despre războiul umanitar din zilele noastre. Dar eu ridic paharul... chiar dacă nimeni nu se alătură la închinarea mea, beau singur pentru bucuria războaielor de odinioară, pentru cruzimea lor veselă şi sângeroasă!

Toţi tăceau, copleşiţi parcă de neaşteptatul extaz al omului acestuia de obicei întunecat şi tăcut, privindu-l cu frică şi curiozitate. Deodată, Bek-Agamalov se sculă atât de repede şi de neaşteptat, încât mulţi tresăriră, iar o doamnă nu-şi putu stăpâni un ţipăt de spaimă. Ochii ieşiţi din orbite îi scânteiau sălbatic şi dinţii albi rânjeau parc-ar fi fost colţii unui animal de pradă. Se înăbuşea şi nu-şi găsea cuvintele...

— O, o!... Asta... asta eu o înţeleg! Ha! şi strânse mâna lui Osadci, scuturând-o cu mânie, aproape cu ură. La dracu dulcegăria! La dracu mila! Ah... să trecem totul prin sabie!

Simţea nevoia să-şi uşureze încordarea sufletului său de barbar, în fundul căruia mocnea în taină vechea şi străbuna sete de sânge. Cu ochii însângeraţi, aruncă o privire în jur şi, trăgându-şi deodată sabia din teacă, lovi cu turbare într-o creangă de stejar. O ploaie de ramuri şi de frunze tinere căzu pe faţa de masă, împroşcându-i pe toţi.

— Bek! Nebunule! Sălbaticule! strigară doamnele...

Bek-Agamalov îşi veni parcă deodată în fire şi se întoarse la locul său. Se arăta vădit ruşinat de pornirea lui nestăpânită, dar pufnea

zgomotos pe nas şi nările subţiri i se umflau şi fremătau, iar ochii negri, scânteind de furie priveau chiorâş şi provocator la cei de faţă.

Romaşov n-auzise decât pe jumătate spusele lui Osadci. Era cuprins de un simţământ ciudat. Parcă visa, parcă-l ameţea o minunată băutură necunoscută pe pământ. I se părea că o pânză de păianjen uşoară şi caldă-i înfăşură blând şi alene trupul, alintându-l cu duioşie, şi-i umplea sufletul de o nestăpânită bucurie.

Mâna lui atingea adesea, ca din greşeală, mâna Şurocikăi, dar nici ea, nici el nu se mai uitau unul la altul. Romaşov parcă dormita. Glasul lui Osadci şi al lui Bek-Agamalov ajungeau până la el ca nişte sunete goale şi fără rost, pierdute într-o ceaţă fantastică din depărtare.

„Osadci... E un om crud şi nu mă are la inimă", îşi zicea Romaşov, dar nu se mai gândea la adevăratul Osadci, ci la altul nou, foarte îndepărtat şi ireal care parcă se mişca pe un ecran cu imagini schimbătoare. Osadci ăsta are o nevastă mărunţică, slăbuţă, cu înfăţişare jalnică şi-i totdeauna însărcinată... Nu iese nicăieri cu ea... Anul trecut, un soldat tânăr s-a spânzurat în casa lui... Da... Cine-i Osadci ăsta? Iată, acum răcneşte Bek... Ce fel de om e Bek? Oare-l cunosc? Da, îl cunosc de ce însă mi se pare astăzi atât de ciudat, de străin şi de neînţeles? Lângă mine stă cineva... Cine eşti tu? Răspândeşti în jurul tău o bucurie care mă-mbată! O bucurie albastră! Şi uite-l pe Nikolaev în faţa mea... E nemulţumit şi nu scoate o vorbă... Din când în când, se uită pe furiş la noi! Ei, n-are decât să se supere. Ce-mi pasă? O, bucuria mea albastră!"

Se înserа. În poiană, copacii îşi întindeau pe jos umbrele domoale şi viorii. Cea mai mică dintre surorile Mihin îşi aminti deodată:

— Domnilor, cum rămâne cu viorelele? Se spune că-s foarte multe pe aici. Hai să le culegem!

— E târziu, îşi dădu cineva părerea. Acum nu se mai vede nimic în iarbă.

La ceasul ăsta-i mai uşor să pierzi decât să găseşti ceva în iarbă, adăugă Ditz, râzând răutăcios.

— Ei, atunci hai să facem un foc de tabără, propuse Andrusevici.

Adunară o grămadă mare de vreascuri amestecate cu frunze uscate şi le dădură foc. O coloană înaltă şi scânteietoare de flăcări se înălţă vesel spre cer. Ca speriate, cele din urmă răsfrângeri ale zilei pieriră deodată, făcând loc întunericului care venea dinspre

dumbravă şi împresura focul din toate părţile. Pe vârfurile stejarilor, tremurau sfioase pete purpurii, aprinzându-se şi stingându-se, ca şi cum copacii s-ar fi mişcat şi s-ar fi legănat, ivindu-se în lumina roşiatică sau pierind iar în beznă.

Toată lumea se sculă de la masă. Ordonanţele aprinseră lumânări în sfeşnice cu globuri de sticlă. Tinerii ofiţeri se jucau ca şcolarii. Olizar se lupta cu Mihin şi, spre mirarea tuturor, micul şi stângaciul Mihin îşi trânti de două ori la pământ adversarul care era mai înalt şi mai mlădios decât el. Apoi începură să sară peste foc... Andrusevici imită bâzâitul unei muşte ce se zbate pe geam, şi o bătrână care-şi cheamă găina, apoi, ascunzându-se după tufişuri, mai imită scrâşnetul ferestrăului şi al cuţitului pe tocilă. Era mare meşter în arta aceasta. Până şi Ditz jongla dibaci cu sticlele goale.

— Îngăduiţi-mi, domnilor, să v-arăt o scamatorie nemaipomenită! strigă deodată Talman. Aici nu-i vorba nici de minune, nici de vrăjitorie, ci numai de îndemânarea mâinilor. Rog onoratul public să bage de seamă că în clipa de faţă n-am nimic în mânecă. *Eins... zwei... drei... Allez, hop!...*

Şi-n râsul tuturor, scoase din buzunar două pachete de cărţi noi pe care le desfăcu zgomotos unul după altul.

— Un *whist,* domnilor! propuse el. La aer curat... Ei, ce ziceţi?

Osadci, Andrusevici şi Nikolaev se aşezară la cărţi, iar Leşcenko, oftând adânc, luă loc în spatele lor. Nikolaev bombănise nemulţumit multă vreme, nevoind să joace, dar până la urmă se lăsă convins. De mai multe ori se uită îndărăt cu nelinişte, căutând-o din ochi pe Şurocika, dar lumina focului îl împiedica să vadă bine şi, de fiecare dată, faţa i se încrunta de încordare cu o expresie chinuită şi urâcioasă.

Ceilalţi se răspândiră treptat prin poiană, nu departe de foc. Începură să se joace „de-a prinselea”, jocul încetă însă când cea mai mare din fetele Mihin, pe care o prinsese Ditz, se înroşi deodată până la lacrimi şi nu mai vru în ruptul capului să mai joace. Glasul îi tremura de mânie şi de indignare, totuşi nu voi să lămurească pricina refuzului ei.

Romaşov se îndreptă spre mijlocul dumbrăvii, de-a lungul unei cărări înguste. Nu ştia nici el ce aşteaptă, dar inima-i era cuprinsă de o sfâşiere dulce şi ameţitoare, de presimţirea nedesluşită a unei mari fericiri. Se opri. În spatele lui auzi un trosnet slab de crengi, apoi un zgomot de paşi grăbiţi şi foşnetul unei fuste de mătase. Uşoară şi zveltă, Şurocika venea repede spre el, ca o zână

luminoasă a pădurii în rochia ei albă, care când se ivea, când pierea printre trunchiurile întunecate ale copacilor uriaşi. Romaşov îi ieşi înainte şi o strânse în braţe, fără să spună o vorbă. Şurocika mersese repede şi gâfâia. Răsuflarea-i caldă atingea obrajii şi buzele lui Romaşov care, sub mâna lui, simţea cum bate inima tinerei femei.

— Să stăm jos! zise Şurocika.

Se lăsă pe iarbă, îndreptându-şi părul cu amândouă mâinile. Romaşov se culcă la picioarele ei, dar, pământul fiind destul de povârnit pe locul acela, nu izbutea să-i zărească decât liniile nedesluşite şi gingaşe ale bărbiei şi gâtului.

Deodată, ea-l întrebă cu glas scăzut şi tremurător:

— Romocika, te simţi bine?

— Da, bine! răspunse el. Apoi, gândindu-se o clipă la toate întâmplările din ziua aceea, repetă cu căldură; O, da, mă simt atât de bine astăzi, atât de bine! Spune, de ce eşti aşa astăzi?

— Cum sunt?

Se plecă mai aproape de el, uitându-se drept în ochii lui. Romaşov îi văzu atunci toată faţa.

— Eşti minunată... deosebită! Niciodată până acum n-ai fost atât de frumoasă. Nu ştiu ce anume cântă şi străluceşte în dumneata. Ai ceva nou, tainic şi nu pot să înţeleg ce anume. Dar... iartă-mă, Alexandra Petrovna... nu ţi-e teamă c-or să bage de seamă lipsa noastră?

Ea râse încetişor şi râsul acesta cald şi mângâietor trezi în pieptul lui Romaşov un fior de bucurie.

— Romocika drag! Romocika drag, bun şi fricos. Doar ţi-am spus că ziua asta-i a noastră. Nu te gândi la nimic, Romocika... Ştii de ce sunt astăzi atât de îndrăzneaţă? Nu, nu ştii? Astăzi sunt îndrăgostită de dumneata! Nu, nu, să nu-ţi faci iluzii, mâine o să-mi treacă...

Romaşov întinse braţele spre ea, căutând s-o îmbrăţişeze.

— Alexandra Petrovna... Şurocika... Saşa! o rugă el fierbinte.

— Nu-mi zice Şurocika, nu vreau! Oricum, dar numai aşa nu! Voiam să-ţi spun, parcă-şi aminti ea deodată, că ai un nume foarte frumos, Gheorghi. E mult mai frumos decât Iuri... Ghe-or-ghi, rosti ea rar, ca şi cum ar fi ascultat fiecare sunet al cuvântului. Sună mândru!

— O, draga mea! exclamă Romaşov cu patimă.

— Aşteaptă puţin şi ascultă-mă... E ceva foarte interesant! Te-am

visat astă-noapte... Era minunat! Parcă dansam amândoi un vals, într-o sală cu totul neobişnuită. O, aş recunoaşte-o îndată până în cele mai mici amănunte... Erau multe covoare, un pian nou care lucea, două ferestre cu perdele roşii şi doar o singură lampă cu abajur roşu. Totul era roşu. Orchestra cânta, dar nu se vedea, iar noi dansam amândoi... Nu! Nu! Numai în vis poate să fie o apropiere atât de dulce şi de senzuală. Ne-nvârteam repede-repede, fără s-atingem pământul cu picioarele, pluteam parcă în aer şi ne-nvârteam, ne-nvârteam, ne-nvârteam. O, asta a ţinut aşa de mult... şi era nespus de plăcut şi de fermecător... Ascultă, Romocika, ţi se-ntâmplă să visezi că zbori?

Romaşov nu răspunse îndată. Intrase parcă, fără veste, într-un basm ciudat, încântător, adevărat şi totodată închipuit. Da, căldura şi întunericul nopţii de primăvară, copacii tăcuţi şi nemişcaţi din jur, femeia asta ciudată şi dragă, în rochie albă, care şedea aşa de aproape de el, toate păreau un basm... Şi pentru a scutura vraja aceasta, fu nevoit să facă o sforţare.

— Sigur că zbor în vis! răspunse el. Dar tot mai jos, cu fiecare an ce trece. Odinioară, în copilărie, zburam la înălţimea tavanului. Grozav de caraghios era să priveşti oamenii de acolo din aer: parcă umblau cu picioarele în sus! Se străduiau să m-ajungă cu vreo mătură, dar nu izbuteau... Eu zburam mereu şi-mi băteam joc de ei! Acum, s-a schimbat, nu mai zbor, ci numai sar, oftă Romaşov. Îmi fac vânt, lovind pământul cu picioarele, şi zbor abia la un metru înălţime.

Şurocika se întinse cu totul pe jos, rezemându-se într-un cot şi sprijinindu-şi capul în palmă. După ce tăcu un timp, urmă, dusă pe gânduri:

— ...Şi dimineaţa, după visul ăsta, am vrut să te văd... Am dorit-o mult, mult de tot! Dacă n-ai fi venit, nu ştiu ce-aş fi făcut. Mi se pare că m-aş fi dus eu singură la dumneata. De aceea, te-am şi rugat să nu vii înainte de cinci. N-aveam încredere în mine! Dragul meu, mă-nţelegi acum?

Aproape de faţa lui Romaşov erau picioarele Şurocikăi, încrucişate unul peste altul, două picioruşe în pantofi cu tocul jos şi-n ciorapi negri cu dungă albă într-o parte, la gleznă. În timp ce urechile-i vâjâiau, Romaşov, ameţit, îşi înfipse deodată dinţii în pulpa aceasta pe care prin ciorap, o simţea vie, rece şi elastică.

— Romocika... Lasă-mă, auzi el glasu-i slab şi tărăgănat...

Ridică fruntea. În clipa aceea, totul i se păru iar un basm

minunat şi tainic al pădurii. Dumbrava se înălţa lin pe coastă, cu iarba ei întunecată, cu copacii rari, tăcuţi şi negri care dormitau neclintiţi, ascultând parcă ceva cu încordată luare-aminte. Sus de tot, prin desimea frunzişului şi a trunchiurilor îndepărtate, deasupra liniei drepte şi înalte a zării, ardea o fâşie îngustă de cer în amurg, de-o culoare neobişnuită, nici roşie, nici sângerie, ci de purpură închisă ca jarul ce se stinge sau ca o flacără răsfrântă printr-un vin roşu. Iar aici, pe colnicul ăsta, printre copacii negri, în iarba întunecată şi plină de miresme, sta întinsă – ca o zână a pădurii, care se odihneşte – o minunată şi tainică femeie în alb.

Romaşov se trase mai aproape de ea. I se părea că faţa ei răspândeşte o lucire palidă. Nu i se vedeau ochii... În locul lor erau două pete mari şi negre, dar Romaşov simţea că-l priveşte.

— E un basm! şopti el încet.

— Da, dragul meu, e un basm...

El începu să-i sărute rochia, apoi, luându-i mâna îşi lipi obrazul de palma îngustă, caldă şi parfumată, spunându-i cu glas înăbuşit şi întretăiat:

— Saşa, te iubesc... te iubesc...

Ridicându-se mai sus, îi vedea bine ochii, acum foarte negri care, când se strângeau, când se măreau, aşa că faţa ei, cunoscută şi străină totodată, îşi schimba ciudat expresia. El îi căută gura cu buzele-i uscate şi lacome, dar ea se ferea, dând uşor din cap şi şoptind rar:

— Nu... nu... nu... dragul meu!... Nu...

— Iubita mea... Ce fericire!... Te iubesc!... repeta Romaşov într-un delir ameţitor. Te iubesc! Uită-te: noapte, tăcere şi nimeni afară de noi... O, tu, fericirea mea, ce dragă-mi eşti!

Dar ea-i răspundea în şoaptă: „Nu... nu”, cu răsuflarea întretăiată, stând lungită pe pământ... În sfârşit, reluă parcă anevoie cu glas ce abia se auzea:

— Romocika, de ce eşti atât de... slab? N-aş vrea s-o ascund! Totul mă atrage şi mi-e drag la dumneata... şi stângăcia, şi puritatea şi duioşia... N-am să-ţi spun că te iubesc, dar mă gândesc mereu la dumneata, te văd în vis... te simt... apropierea, atingerea dumitale mă tulbură... Dar de ce inspiri milă? Mila e doar sora dispreţului. Gândeşte-te, eu nu te pot stima. O, dac-ai fi puternic! Îi scoase şapca din cap şi-i dezmierdă încet părul moale, răsfirându-l. Dac-ai fi în stare să-ţi cucereşti un nume mare, o situaţie înaltă!...

— Sunt în stare şi o voi face! exclamă Romaşov. Fii numai a

mea... Vino cu mine! Şi toată viaţa...

Şurocika îl opri cu un zâmbet mângâietor şi trist pe care-l simţi din glasul ei:

— Cred că ai bunăvoinţă, dragul meu, sunt convinsă, dar n-ai să faci nimic. Ştiu! A, dac-aş avea cea mai mică încredere în dumneata, aş părăsi tot şi te-aş urma! Ah, Romocika, scumpul meu! Am auzit o legendă care spune că dumnezeu a creat întâi oameni întregi, iar apoi, nu ştiu de ce, i-a tăiat pe fiecare în două jumătăţi şi i-a împrăştiat prin lume. Şi, de veacuri, o jumătate o caută pe cealaltă şi nu poate s-o găsească! Ei bine, dragul meu, dumneata şi cu mine suntem chiar acele două jumătăţi... Totul ne este comun: şi ce iubim şi ce urâm, şi gândurile, şi visele, şi dorinţele... Ne înţelegem dintr-un simplu gând, dintr-un singur cuvânt – şi chiar fără cuvinte – numai cu sufletele... Şi, uite, sunt silită să renunţ la tine! Asta mi se întâmplă acum pentru a doua oară în viaţă...

— Da, ştiu!

— Ţi-a spus-o el? întrebă cu vioiciune Şurocika.

— Nu, am aflat-o din întâmplare! Ştiu...

Tăcură. Cele dintâi stele, ca nişte puncte verzi, scânteietoare se aprindeau pe cer. Din dreapta, abia ajungeau până la ei glasuri, râsete şi un cântec. Cealaltă parte a dumbrăvii rămânea cufundată într-o întunecime catifelată şi într-o tăcere solemnă şi gânditoare. De acolo, focul nu se putea vedea, dar, din când în când, o lumină roşiatică şi tremurătoare se aprindea o clipă, ca o răsfrângere a zării îndepărtate, lunecând parcă peste vârfurile stejarilor din preajmă. Şurocika mângâia încetişor capul şi faţa lui Romaşov, iar când buzele lui îi întâlneau mâna, ea-şi apăsa palma pe gura lui.

— Nu-mi iubesc soţul! zise ea rar, parcă dusă pe gânduri. E grosolan, nesimţitor şi nedelicat. A! Mi-e ruşine s-o mărturisesc, dar noi, femeile, nu uităm niciodată cea dintâi violenţă pe care am îndurat-o... Afară de asta-i sălbatic de gelos! Şi acuma mă mai chinuieşte din pricina nenorocitului de Nazanski... Caută să afle fiecare fleac, face presupuneri cu adevărat îngrozitoare, pfui!... Îmi pune întrebări mârşave! Doamne! Era doar o poveste de dragoste foarte nevinovată şi aproape copilărească; totuşi el turbează chiar numai când îi aude numele.

În timp ce vorbea, glasu-i tremura uşor, iar mâna care mângâia capul lui Romaşov se înfioră şi ea.

— Ţi-e frig? întrebă el.

— Nu, dragul meu! Mi-e bine, răspunse ea blând. Dar deodată izbucni cu o patimă nestăpânită: Ah, mi-e aşa de bine cu tine, dragostea mea!

Atunci el îi luă mâna într-a lui şi, atingându-i uşor degetele subţiri, o întrebă cu glas sfios şi nesigur:

— Spune-mi... te rog... Ai mărturisit că nu-l iubeşti... Atunci de ce mai sunteţi împreună?...

Ea se îndreptă deodată, trecându-şi nervos mâinile pe frunte şi pe obraji, ca şi cum s-ar fi trezit din somn.

— E târziu... Să mergem! S-ar putea să ne caute! zise ea cu alt glas, cu totul liniştit.

Se ridicară de pe iarbă şi rămaseră în picioare unul în faţa celuilalt, tăcuţi, auzindu-şi răsuflarea şi privindu-se drept în ochi fără să se vadă.

— Adio! rosti ea deodată, cu glas limpede. Adio, fericirea mea... scurta mea fericire!

Încolăcindu-i gâtul cu braţele, îşi lipi gura fierbinte şi umedă de buzele lui şi, cu dinţii încleştaţi, într-un geamăt pătimaş, se strânse cu tot trupul de el. Romaşov parcă văzu deodată că trunchiurile negre ale copacilor se pleacă toate într-o parte, în timp ce pământul lunecă în cealaltă, iar vremea se opreşte în loc.

Dar, făcând o sforţare, ea se desprinse din braţele lui şi zise cu hotărâre:

— Adio... ajunge... Acum să mergem!

Romaşov se lăsă pe iarbă şi, aproape culcat, îi îmbrăţişă picioarele şi-i sărută lung şi cu înfrigurare genunchii.

— Saşa, Saşenka, bolborosea el fără şir. De ce nu vrei să fii a mea? De ce? Fii a mea!...

— Hai să mergem! îl zori ea. Scoală-te odată, Gheorghi Alexeevici... Or să bage de seamă lipsa noastră. Să mergem!

Se îndreptară spre partea în care se auzeau glasurile. Romaşov simţea că-i tremură picioarele, tâmplele-i zvâcneau şi umbla clătinându-se.

— Nu vreau nicio minciună! zise Şurocika repede şi tot mai palpita. Sau mai degrabă sunt deasupra oricărei minciuni, nu vreau însă laşitate... În minciună-i totdeauna şi laşitate... Am să-ţi spun adevărul. Nu mi-am înşelat niciodată bărbatul şi nici n-am să-l înşel, decât atunci când îl voi părăsi dintr-o pricină oarecare... Dar mângâierile şi sărutările lui îmi sunt nesuferite şi mă dezgustă. Ştii, abia acum – ba nu, chiar şi mai înainte, când mă gândeam la tine şi

la buzele tale – am înţeles ce bucurie şi ce fericire-i să te dai fiinţei iubite. Dar nu vreau laşitate, nu vreau furt tăinuit! Şi apoi... ascultă, pleacă-te mai aproape de mine, dragul meu, să-ţi spun la ureche, mi-e ruşine s-o mărturisesc... Nu vreau să am copii! O, ce dezgustător! Nevastă de ofiţer inferior, soldă de patruzeci şi opt de ruble, şase copii, scutece peste tot... mizerie... Vai, ce grozăvie!

Romaşov se uita la ea nedumerit.

— Bine, dar ai un soţ!... Cu siguranţă că asta n-ai s-o poţi înlătura! rosti el cu nehotărâre.

Şurocika izbucni de râs. Era ceva neplăcut şi batjocoritor în râsul ăsta, şi Romaşov simţi că i se strânge inima.

— Romocika... Vai, vai, vai! Ce prostuţ mai eşti! tărăgănă ea cu glasul acela subţirel de copil pe care Romaşov îl cunoştea bine. Cum se poate să nu înţelegi lucrurile acestea? Nu, spune drept, chiar nu le înţelegi?

Pierzându-şi cumpătul, el dădu din umeri. Se simţea parcă ruşinat de naivitatea lui.

— Iartă-mă... dar trebuie să-ţi mărturisesc... pe cinstea mea...

— Bine, fie!... Nici nu trebuie să ştii! Ce curat eşti, dragul meu Romocika! Ei bine, când ai să creşti mare, ai să-ţi aminteşti desigur vorbele mele. Ce se poate cu bărbatul e cu neputinţă cu cel pe care-l iubeşti... Ah, te conjur nu te mai gândi la asta... E dezgustător, dar ce să-i faci?

Se apropiau de locul unde se aflau ceilalţi... De după copaci se zăreau flăcările focului. Trunchiurile noduroase parcă erau turnate dintr-un metal negru, iar pe marginile lor juca o licărire roşiatică şi cu luciu schimbător.

— Şi dacă fac o sforţare de voinţă? întrebă Romaşov. Dacă ajung la situaţia pe care o râvneşte soţul tău sau poate chiar la alta mai bună? Atunci?

Ea-şi lipi strâns obrazul de umărul lui şi rosti cu patimă:

— Atunci, da! Da! Da! Da!...

Ajunseră în poiană. De acolo, se vedeau bine focul şi umbrele mărunte şi negre ale celor din jurul lui.

— Romocika, cel din urmă cuvânt, adăugă în grabă Alexandra Petrovna, cu tristeţe şi nelinişte în glas. Nu voiam să-ţi stric toată seara şi de aceea nu ţi-am spus nimic până acum... Ascultă-mă bine: nu trebuie să mai vii pe la noi...

El se opri buimăcit, pierzându-şi cumpătul.

— De ce, Saşa?...

— Să mergem, să mergem... Soţul meu e copleşit de scrisori anonime. Nu ştiu cine i le scrie! Nu mi le-a arătat, dar mi-a vorbit numai în treacăt de ele. I se spun mârşăvii, lucruri dezgustătoare şi josnice despre dumneata şi despre mine... Într-un cuvânt, te rog să nu mai vii pe la noi!

— Saşa! gemu Romaşov, întinzând braţele spre ea.

— Ah, şi pe mine mă doare mult, scumpul meu, dragul meu, iubirea mea! Dar trebuie!... Aşa că, ascultă-mă! Mi-e teamă să nu-ţi vorbească el singur despre asta. Te conjur. Pentru numele lui dumnezeu, să te stăpâneşti. Făgăduieşte-mi!

— Bine, răspunse cu tristeţe Romaşov.

— Şi asta-i tot! Adio, bietul, bietul meu băiat! Dă-mi mâna. Strânge-o pe a mea tare... tare, să mă doară. Uite-aşa... Au!... Acum adio! Adio, bucuria mea!

Se despărţiră, înainte de a ajunge lângă foc. Şurocika merse drept înainte, iar Romaşov făcu un ocol de-a lungul râului. *Whist*-ul nu se isprăvise încă, dar lipsa lor fusese băgată în seamă. Cel puţin Ditz se uită cu atâta obrăznicie la Romaşov care se apropia de foc, şi tuşi aşa de nefiresc şi cu atâta înţeles, încât sublocotenentului îi veni să-i arunce cu un tăciune aprins în cap.

Văzu apoi că Nikolaev părăseşte furios jocul şi, luând-o deoparte pe Şurocika, îi vorbeşte multă vreme cu gesturi nervoase. Deodată, ea-şi îndreptă trupul şi rosti câteva cuvinte, cu o înfăţişare de nespusă mânie şi dispreţ.

Atunci bărbatul acesta, înalt şi puternic, parcă se micşoră şi se îndepărtă supus, ca un animal sălbatic îmblânzit, în care mocneşte în taină ura.

Peste puţin, se isprăvi şi picnicul.

Noaptea se mai răcorise şi dinspre râu venea o adiere umedă. Veselia oaspeţilor se sfârşise de mult şi toţi plecau obosiţi, nemulţumiţi şi fără să-şi mai ascundă căscatul.

În trăsură, Romaşov se aşează iar în faţa domnişoarelor Mihin şi tăcu tot drumul. În mintea lui se iveau copaci negri şi nemişcaţi, colnicul întunecat, fâşia însângerată a amurgului peste vârfurile stejarilor şi silueta albă a unei femei, întinsă pe iarba neagră şi înmiresmată. Totuşi, cu toată tristeţea lui sinceră, adâncă şi ascuţită, îşi spunea duios din când în când: „Suferinţa aruncase un văl de umbră pe frumoasa lui faţă”.

XV

La 1 mai, ca-n toţi anii, regimentul se aşează în tabăra din acelaşi loc, la două verste de oraş de cealaltă parte a căii ferate. Conform regulamentului, ofiţerii inferiori trebuiau să locuiască la un loc cu companiile lor, în barăci de lemn. Romaşov însă rămase în oraş, fiindcă baraca ofiţerilor din compania a şasea era o hardughie veche, gata să se dărâme, şi lipseau sumele trebuitoare pentru repararea ei. Avea deci de făcut patru drumuri pe zi: dimineaţa, ca să se ducă la instrucţie şi să se întoarcă la cerc pentru masă; iar după-amiază să plece iar la instrucţie şi să pornească apoi din nou spre oraş.

Acest du-te-vino îl supăra şi-l obosea. După cincisprezece zile de tabără, slăbi, se înnegri şi ochii i se lăsară în fundul capului.

De altfel, viaţa în tabără era deopotrivă de grea pentru toţi, atât pentru ofiţeri cât şi pentru soldaţi. Se pregăteau pentru inspecţia din mai şi nu mai era nici îngăduinţă, nici odihnă. Comandanţii de companie îşi chinuiau oamenii la instrucţie câte două-trei ceasuri mai mult ca de obicei. În timpul acesta răsuna întruna, din toate părţile, din toate companiile şi din toate plutoanele, pocnetul palmelor. Romaşov desluşea adesea de la vreo două sute de paşi pe câte un căpitan care se înfuria deodată, pălmuindu-şi la rând toţi soldaţii de la flancul drept şi până la stângul. Întâi îl vedea ridicând braţul, apoi, numai după o secundă, auzea şi zgomotul înăbuşit al loviturii care se mai repeta o dată şi încă o dată... Era înspăimântător şi scârbos! Subofiţerii îşi loveau crunt subalternii pentru cea mai mică greşeală de teorie. Pentru un pas greşit în timpul marşului, îi băteau până la sânge, le sfărâmau dinţii, le spărgeau timpanul şi-i trânteau la pământ cu pumnii. Nu-i trecea nimănui prin minte să se plângă; toţi erau cufundaţi ca într-un vis urât, groaznic şi ameninţător. Un fel de hipnoză nesăbuită pusese stăpânire pe întregul regiment. Căldura le făcea pe toate şi mai cumplite – în anul acela luna mai era neobişnuit de înăbuşitoare.

Toţi aveau nervii încordaţi la culme. La cercul militar, în timpul mesei, se iscau tot mai des discuţii fără rost, supărări stupide, certuri.

Soldaţii erau traşi la faţă şi buimăciţi. În rarele clipe de odihnă, nu se auzeau nici râsete, nici glume în corturi. Totuşi, oamenii erau siliţi să se înveselească seara, după apel. Strânşi roată, zbierau cu gândul aiurea şi cu faţa nepăsătoare:

Hei, pentru soldatul rus

Gloanţe, bombe, nimic nu-s.
Doar cu ele e bun frate,
Nu-s decât nimicuri toate...

Apoi cântau din armonică un cântec de joc, iar sergentul-major comanda:

— Gregoraş, Skvorţov! Intraţi în horă! Jucaţi şi vă veseliţi... grijania mamei voastre!

Jucau, dar în jocul ăsta, ca şi-n cântecul de mai înainte, era ceva încremenit şi mort de-ţi venea să plângi.

Numai compania a cincea trăia uşor şi liber. Ieşea la instrucţie cu un ceas mai târziu decât celelalte şi se întorcea cu un ceas mai devreme. Oamenii din companie erau aleşi pe sprânceană, bine hrăniţi, vioi, se uitau semeţ şi înţelegător în ochii şefilor şi chiar purtau tunicile şi bluzele parcă mai fercheş decât celelalte companii.

Comandantul companiei era căpitanul Stelkovski, un om ciudat. Holtei – destul de bogat faţă de ceilalţi din regiment – primea lunar, nu se ştie de unde, aproape două sute de ruble – fire foarte independentă, se purta rece, ţinându-şi la distanţă camarazii şi, pe deasupra, mai era şi destrăbălat. Ademenea fetişcane de la ţară, adesea chiar minore, tocmindu-se ca slujnice, iar peste vreo lună le trimitea înapoi acasă, după ce le dădea o sumă de bani destul de frumuşică. Asta de ani de zile, cu o uluitoare regularitate. Soldaţii lui, deşi nu prea răsfăţaţi, nu erau nici bătuţi şi nici chiar înjuraţi.

Totuşi, compania lui nu era întru nimic mai prejos, prin minunata ei ţinută şi prin instrucţie, decât oricare unitate de gardă.

Avea o neobişnuită stăruinţă, plină de răbdare, de sânge rece şi de siguranţă, pe care ştia s-o transmită şi subofiţerilor săi.

Ceea ce-n alte companii se dobândea într-o săptămână cu bătăi, pedepse, urlete şi învălmăşeală fără rost, el obţinea uşor şi liniştit într-o singură zi. Era zgârcit la vorbă şi foarte rar ridica glasul, dar când vorbea, soldaţii parcă încremeneau.

Camarazii nu-l simpatizau, oamenii însă îl iubeau cu adevărat, fapt poate fără pereche în toată armata rusă.

În sfârşit, sosi şi 15 mai, ziua hotărâtă de comandantul corpului de armată pentru inspecţie.

În ziua aceea, subofiţerii din toate companiile, afară de a cincea, treziră oamenii la ora patru. Cu toate că dimineaţa era caldă, soldaţii, căscând somnoroşi, tremurau în bluzele lor de doc.

În lumina voioasă a dimineţii trandafirii şi senine, feţele lor păreau cenuşii, cu un fel de luciu nesănătos şi jalnic.

La ora şase, ofiţerii se prezentară la companie. Adunarea generală a regimentului era hotărâtă pentru ora zece, dar, afară de Stelkovski, niciun comandant de companie n-avusese gândul bun să lase oamenii să-şi împlinească somnul şi să se odihnească înainte de trecerea în revistă.

Ba, dimpotrivă, „teoria" şi instrucţiile pentru tir li se băgau în cap cu mai multă râvnă şi frământare decât oricând, înjurăturile murdare, mai multe şi mai grele ca niciodată, parcă pluteau în văzduh, iar ghionţii şi palmele curgeau mai din plin ca de obicei...

La ora nouă, companiile se adunară pe platou, cam la cinci sute de paşi în faţa taberei, unde, într-o linie dreaptă şi lungă de o jumătate de verstă, se aşezaseră şaisprezece soldaţi cu steguleţe de toate culorile în vârful armelor.

Locotenentul Kovako, ofiţerul direcţional, unul din eroii zilei, trecea călare în galop când într-o parte, când într-alta de-a lungul acestei linii, şi făcea alinierea. Năduşit şi roşu de atâta sârguinţă, cu şapca pe ceafă, lăsase dârlogii din mână şi răcnea furios. Sabia i se bălăbănea tare de coastele calului bălan şi slab, năpârlit de bătrâneţe şi cu albeaţă pe ochiul drept. Gloaba dădea întruna din coada scurtă, scoţând sunete înăbuşite şi întretăiate ca nişte împuşcături, în tactul galopului său neregulat.

Răspunderea locotenentului Kovako era mare... După direcţionalii lui, trebuiau să se alinieze fără greş, ca o sfoară bine întinsă, cele şaisprezece companii ale regimentului.

Exact la ora zece fără zece, compania a cincea ieşi din tabără. Cu pas larg şi cadenţat, sub care duduia pământul, defilară în faţa întregului regiment aceşti o sută de oameni, toţi unul şi unul, sprinteni, fercheşi şi drepţi, cu feţele proaspete şi curate şi cu bonetele lăsate semeţ pe o ureche. Căpitanul Stelkovski, un om mărunţel, uscăţiv, cu pantaloni bufanţi foarte largi, mergea nepăsător, fără să ţină pasul, cam la cinci paşi de flancul drept, închidea pe jumătate ochii, zâmbind, şi, plecându-şi capul într-o parte şi într-alta, supraveghea alinierea.

Comandantul batalionului, locotenent-colonelul Leh, care, ca toţi ofiţerii, era încă de dimineaţă într-o stare de nervi şi într-o frământare fără rost, se repezi răcnind la el şi-i impută că soseşte târziu. Stelkovski îşi scoase liniştit ceasul, se uită la el şi răspunse scurt, aproape cu dispreţ:

— Ordinul de zi spune să ne adunăm la ora zece. Acum e zece fără trei minute. N-am dreptul să-mi obosesc oamenii zadarnic.

— Vo-orba! zbieră Leh, dând din mâini şi oprindu-şi calul. Te rog să taci când superiorul îţi face-o observaţie în timpul serviciului!

Totuşi, înţelegând că n-are dreptate, se îndepărtă îndată, năpustindu-se cu înverşunare asupra companiei a opta unde ofiţerii controlau raniţele.

— Ce mai e şi asta? Ce-i aici? Piaţă? Prăvălie de mărunţişuri? Unde s-a mai pomenit să dai de mâncare la câini, când porneşti la vânătoare? De ce nu v-aţi gândit mai înainte? Îndată... raniţele în spate!

La zece şi un sfert, companiile începură să se alinieze. Era treabă grea, îndelungată şi migăloasă. De la un direcţional la altul, întinseră frânghii lungi, înfipte în pământ cu ţăruşi. Fiecare soldat din rândul întâi trebuia neapărat să se alinieze cu vârfurile picioarelor pe frânghia aceasta cu o precizie matematică... În aceasta consta deosebita estetică a frontului. Dar nu era de ajuns. Se mai cerea ca între vârfurile picioarelor îndreptate în afară să poată încăpea patul unei arme, şi ca toţi soldaţii să aibă aceeaşi înclinare a trupului. Comandanţii de companii se înfuriau, strigând: „Ivanov, pleacă-te înainte! Burcenko, scoate umărul drept în afară! Vârful piciorului stâng îndărăt! Mai mult!...”

Comandantul regimentului sosi la zece şi jumătate, călare pe un murg uriaş, cu pete mai închise şi pintenog. Colonelul Şulgovici avea pe cal o înfăţişare impunătoare, aproape maiestoasă, şi sta bine înfipt în şa, deşi cam în felul ofiţerilor de infanterie, cu scările prea scurte. Salută regimentul, strigând semeţ şi cu un fel de prefăcută înflăcărare.

— Noroc, voinicilor!...

Romaşov, gândindu-se la plutonul său şi mai ales la făptura firavă şi copilărească a lui Hlebnikov, nu-şi putu stăpâni un zâmbet. „Halal voinici, nimic de zis!”

În sunetele fanfarei regimentului care cânta „onorul”, se aduse drapelul... Şi aşteptarea obositoare începu. Pe o mare distanţă, chiar până la gară unde avea să sosească generalul, comandantul corpului de armată, se întindea un lanţ de semnalizatori să vestească venirea şefilor. Se dădură câteva semnale false... Ţăruşii şi frânghiile se scoteau în grabă, apoi soldaţii se mai aliniau o dată, luau poziţia de drepţi şi încremeneau, aşteptând. Se scurgeau astfel câteva clipe chinuitoare, apoi li se îngăduia din nou să stea în

repaus, dar fără să-şi schimbe poziţia călcâielor... La vreo trei sute de paşi în faţa trupei, rochiile pestriţe, umbreluţele şi pălărioarele ofiţereselor care veniseră să privească parada, se vedeau ca nişte pete vii de toate culorile.

Romaşov ştia bine că Şurocika nu era în mulţimea colorată şi gătită de sărbătoare... Totuşi, de câte ori se uita într-acolo, o dulce îngrijorare îi strângea inima, iar răsuflarea i se tăia de o tulburare ciudată şi neînţeleasă.

Deodată, ca o răbufneală speriată de vânt, trecu printre rânduri un singur strigăt scurt şi sfios: „Vine!” Toţi înţeleseră atunci că sosise adevărata clipă grea. Soldaţii, zăpăciţi încă de dimineaţă şi cuprinşi de nervozitatea generală, se aliniau singuri, fără să mai fi primit ordin, potrivindu-şi în grabă echipamentul şi tuşind neliniştit.

— Drepţi! Direcţionalii la locurile lor! comandă Şulgovici.

Aruncându-şi privirea spre dreapta, Romaşov văzu chiar la marginea câmpului de instrucţie un grup des de călăreţi, strânşi unul lângă altul. Păreau foarte mici. Învăluiţi în nori uşori de colb gălbui, înaintau în trap mărunt spre frontul regimentului. Cu o înfăţişare gravă şi mândră, Şulgovici se îndepărtă de trupă la o distanţă cel puţin de patru ori mai mare decât cea reglementară. Apoi, cu mişcări scurte îşi ridică barba argintie şi, îmbrăţişând cu o privire impunătoare şi mulţumită masa neagră şi nemişcată a regimentului, strigă cu glas ce răsună în tot câmpul:

— Regime-e-ent! Prezenta-a-aţi...

Făcu înadins o pauză lungă, bucurându-se parcă de uriaşa putere pe care o avea asupra acestor câteva sute de oameni şi vrând să prelungească această clipă de bucurie. Deodată, înroşindu-se tot de sforţare şi cu vinele gâtului umflate, răcni scurt, din toate puterile plămânilor:

— ...Arrm'!

Un-doi! Mâinile apucară plesnind curelele armelor, iar închizătoarele se loviră zgomotos de paftalele centiroanelor... Din flancul drept, izbucniră vesele şi cadenţate sunetele „onorului la general”. Flautele şi clarinetele jucăuşe o luară la goană ca nişte copii zburdalnici şi râzători; trompetele lungi de aramă izbucniră cu biruitoare solemnitate, în timp ce bătăile înăbuşite ale tobelor le grăbeau strălucitul galop, iar tromboanele greoaie, neizbutind să le urmeze, bombăneau prietenos cu glasul lor plin, liniştit şi grav. Din gară se auzi şuieratul prelung, subţire şi limpede al unei locomotive, iar sunetul acesta nou şi mângâietor, împletindu-se cu

sunetele mândre şi metalice ale alămurilor, alcătui o minunată şi voioasă armonie. Romaşov se simţi cuprins de un val de vioiciune şi de îndrăzneală, care-l înălţă într-o uşoară şi îmbătătoare legănare.

Deodată, văzu cu voioasă limpezime albastrul-deschis al cerului încins de arşiţă, în tremurătoarea lumină aurie a soarelui, şi verdele fraged al câmpului întins, de parcă nu le-ar fi băgat în seamă până atunci şi, pe neaşteptate, se simţi tânăr, puternic, mai vioi şi chiar mândru că face şi el parte din această puternică şi armonioasă masă de oameni, legaţi tainic între ei printr-o voinţă nevăzută...

Şulgovici, cu sabia scoasă din teacă şi ridicată în dreptul feţei, se repezi în galop greoi întru întâmpinarea celor care se apropiau.

Răzbătând prin sunetele marţiale şi vesele ale fanfarei, se auzi glasul liniştit şi plin al generalului:

— Bună ziua, compania întâi!

Soldaţii răspunseră puternic laolaltă, ca un singur om. La gară şuieră iar locomotiva, de data aceasta întretăiat, scurt şi parcă voioasă şi înflăcărată. Generalul saluta fiecare companie la rând, trecând la pas de-a lungul frontului.

Romaşov îi vedea acum desluşit silueta prea grasă, tunica încreţită de-a curmezişul sub piept şi peste burta-i mare, faţa lată şi pătrată, întoarsă către soldaţi, valtrapul şeii elegant cu monograme roşii, care-i acoperea calul sur înalt, inelele de os ale frâului, şi-n scară, piciorul mic, încălţat cu cizma scurtă de lac.

— Bună ziua, a şasea!

În jurul lui Romaşov, oamenii răspunseră peste măsură de tare, ca şi cum şi-ar fi rupt gâtlejurile în strigătul acesta... Generalul avea o ţinută plină de siguranţă şi de nepăsare pe cal, iar animalul cu ochi blânzi şi strălucitori înainta cu paşi mărunţi şi săltăreţi, de parcă juca, încordându-şi frumos gâtul şi rozând cu zgomot zăbala, în timp ce din bot îi picura pe pământ o spumă uşoară şi albă.

„Are tâmplele cărunte şi mustaţa neagră, desigur că şi-o căneşte”, gândi Romaşov.

Prin sticlele ochelarilor de aur, generalul îşi pironea cu luare-aminte ochii de culoare închisă, tinereşti, inteligenţi şi batjocoritori, în fiecare privire aţintită asupra lui. Ajungând în dreptul sublocotenentului, îşi duse mâna la cozorocul şepcii... Romaşov, în poziţie de drepţi, cu picioarele încordate, strângea de-l durea mâna mânerul sabiei lăsate în jos. O înflăcărare plină de entuziasm şi de devotament îl cuprinse deodată, trecând ca un fior prin braţele şi picioarele lui, iar pielea i se făcu zgrunţuroasă. Uitându-se stăruitor

drept în ochii generalului, îşi zise, după naivul şi copilărescul său obicei: „Privirea generalului încercat în lupte se opri cu plăcere asupra siluetei zvelte şi mlădioase a tânărului sublocotenent”.

Generalul trecu astfel pe rând prin faţa tuturor companiilor, salutându-le pe fiecare în parte. În urma lui, venea în neorânduială grupul strălucitor al însoţitorilor lui, vreo cincisprezece ofiţeri de stat-major, pe cai frumoşi, bine îngrijiţi.

Romaşov se uita la ei cu aceeaşi privire devotată, dar niciunul nu-şi întoarse capul spre el.

Erau obişnuiţi şi de mult plictisiţi de toate parăzile acestea, de primirile cu muzică şi de toată frământarea ofiţerilor de infanterie. Romaşov simţi cu un fel de pizmă şi de răutate că oamenii aceştia trufaşi trăiau o viaţă aparte, frumoasă, deosebită, străină de el, inaccesibilă lui.

Cineva făcu de departe semn muzicii să se oprească. Generalul se întorcea acum la trap de-a lungul frontului din flancul stâng spre cel drept, iar în urma lui veneau însoţitorii, frământându-se şi alcătuind un alai pestriţ şi fercheş. Colonelul Şulgovici se apropie în galop de compania întâi... Strângând frâul murgului şi lăsându-şi pe spate trupul greoi, răcni cu glasul sălbatic, speriat şi răguşit, pe care-l au comandanţii de pompieri în timpul incendiilor:

— Căpitan Osadci! Scoate-ţi compania... Repede!...

La instrucţie, colonelul şi Osadci se luau prieteneşte la întrecere cât priveşte puterea glasului. De data aceasta, până şi compania a şaisprezecea auzi comanda mândră şi metalică a lui Osadci.

— Pe umă-ă-ăr... Arm'! Baza la centru... Companie înainte-e... marrş!

După o muncă stăruitoare şi îndelungată, compania lui Osadci alesese pentru marş un pas special, hotărât şi puţin obişnuit, soldaţii ridicând piciorul foarte sus şi lovind apoi pământul cu putere. Efectul era zgomotos şi impunător, stârnind invidia celorlalţi comandanţi de companie.

Dar compania întâi nu făcuse nici măcar cincizeci de paşi, când generalul strigă nerăbdător:

— Ce mai e şi asta? Opreşte compania! Opreşte-o! Căpitane, vino încoace! Ce vrei să-mi arăţi aci? Ce-i asta? Înmormântare? Retragere cu torţe? Soldaţi de plumb? Un marş în trei timpi? Doar nu mai suntem pe vremea lui Nicolae I, când soldaţii făceau douăzeci şi cinci de ani serviciul militar... Câte zile ai pierdut degeaba cu *baletul* ăsta? Câte zile de preţ?

Osadci sta în faţa lui, drept, nemişcat, posomorât, cu sabia scoasă din teacă şi lăsată în jos, pentru onor. După câteva clipe de tăcere, generalul urmă mai liniştit, cu o înfăţişare tristă şi ironică:

— Desigur c-ai zăpăcit oamenii cu mărşăluitul ăsta! Halal războinici! Dacă v-ar întreba cineva... Uite, ia spune-mi numele ostaşului de colo? Generalul arătă cu degetul spre soldatul al doilea din flancul drept.

— Ignati Mihailov, domnule general! răspunse Osadci cu glas gros de soldat, aspru şi nepăsător.

— Bine... Şi ce ştii despre el? E însurat sau nu? Are copii? Poate că acolo, în satul lui să aibă vreun necaz... o năpastă... o nevoie? Ei, ce zici?

— Nu pot să ştiu, domnule general! Am o sută de oameni... E greu să-i ţii minte pe toţi!

— Greu să-i ţii minte pe toţi... repetă cu amărăciune generalul. Hei, domnilor, domnilor! Sfânta Scriptură spune: „Să nu întristezi sufletele”, iar voi nu faceţi decât asta! Bine, dar tocmai această sfântă mulţime cenuşie o să vă apere la război cu pieptul ei, o să vă scoată pe umeri din foc, o să vă acopere pe ger cu mantaua ei găurită, iar voi spuneţi: „Nu pot să ştiu!”

Întărâtându-se deodată şi trăgând fără rost frâul, generalul strigă colonelului peste capul lui Osadci:

— Colonele, ia compania asta de aici... Nici măcar n-am s-o inspectez. Ia-o... Să plece îndată! Ăştia-s măscărici, paiaţe de carton... capete de tuci!

Cu întâmplarea aceasta, inspecţia regimentului începu să meargă prost. Oboseala şi spaima soldaţilor, cruzimea fără rost a subofiţerilor, nepăsarea şi obiceiurile învechite ale ofiţerilor la serviciu, toate acestea ieşiră limpede şi ruşinos la iveală în timpul inspecţiei. La compania a doua, oamenii nu ştiau „Tatăl nostru”, la a treia, chiar ofiţerii se încurcau la exerciţii... iar la a patra, un soldat leşină în timpul onorului cu arma. Şi mai ales, nicio companie nu ştia să ia dispozitivul de apărare împotriva atacurilor neaşteptate ale cavaleriei, deşi se dăduseră instrucţiuni în privinţa aceasta şi însemnătatea lor era bine cunoscută. Aceste instrucţiuni fuseseră întocmite şi puse în practică de însuşi comandantul corpului de armată. Ele constau în repeziciunea regrupărilor care, de fiecare dată, cereau de la comandant prezenţă de spirit, privire ageră şi o mare iniţiativă personală. La exerciţiile acestea se făcură de râs toate companiile pe rând, afară de a cincea.

După ce inspectă fiecare companie, generalul îndepărtă din front toţi ofiţerii şi subofiţerii şi întrebă oamenii dacă-s mulţumiţi, dacă primesc tot ce li se cuvine şi dacă n-au de făcut plângeri. Dar soldaţii strigau toţi într-un singur glas: „Să trăiţi, suntem mulţumiţi!” Pe când generalul întreba compania întâi, Romaşov auzi în spatele lui cum sergentul-major Rânda din compania lui îşi ameninţa oamenii cu voce şuierătoare:

— S-aud numai pe unul că se plânge! Ce mai plângere am să-i trag eu pe urmă!

În schimb, cu atât mai strălucit se prezentă compania a cincea. Oamenii, fercheşi şi proaspeţi, executară exerciţiile într-un pas atât de uşor şi de sigur, cu atâta îndemânare şi vioiciune, ca şi cum inspecţia n-ar fi fost pentru ei un examen primejdios, ci un fel de distracţie voioasă şi uşoară. Cu toate că mai era încruntat, până la urmă generalul le aruncă în treacăt un: „Bine, băieţi!”... Cel dintâi de la începutul inspecţiei.

Căpitanul Stelkovski îl cuceri cu dispozitivele împotriva atacurilor cavaleriei. Chiar generalul îi arăta inamicul prin fraze neaşteptate şi scurte: „Cavaleria la dreapta... La opt sute de paşi”, iar Stelkovski, fără să piardă o clipă, liniştit şi precis, oprea de fiecare dată compania, întorcând-o cu faţa spre inamicul închipuit care se năpustea în galop... Punea repede plutoanele în linie, cu rândul întâi în genunchi şi cu al doilea rând în picioare, arăta ţinta, comanda două-trei salve închipuite şi apoi striga: „Înainte!”

— Minunat, băieţi! Mulţumesc, ostaşi! îi lăuda generalul.

În sfârşit, compania se strânse în linie...

Dar generalul tot mai zăbovea pe lângă ea. Înaintând încetişor de-a lungul frontului, cerceta cu deosebit interes feţele soldaţilor. Sub pleoapele grele şi umflate, ochii lui inteligenţi zâmbeau de mulţumire prin ochelari. Deodată, îşi opri calul, se întoarse spre şeful său de stat-major şi-i zise:

— Ia te uită, colonele, ce mutre mai au! Nu cumva-i hrăneşti cu plăcinte, căpitane? Ei, tu, grăsunul cel de colo! Ascultă! – generalul arătă cu bărbia spre un soldat – te cheamă Koval?

— Da, să trăiţi, domnule general! Sunt soldatul Mihailo Boriiciuk, strigă voios omul, zâmbind copilăreşte şi mulţumit.

— Ei asta-i, şi eu care credeam că te cheamă Koval... Va să zică n-am nimerit-o, glumi generalul. Am dat pe-alături... şi adăugă o frază veselă şi cam slobodă.

Faţa soldatului se lumină toată de o bucurie nătângă.

— Nu, să trăiţi, dom' general! strigă el şi mai tare. La noi în sat, ţineam o covălie. Eram covaci[1].

— Aha! Ai văzut? şi generalul dădu prietenos din cap. Se mândrea că-şi cunoaşte bine soldaţii. Ce zici, căpitane, e soldat bun?

— Foarte bun! Toţi soldaţii sunt buni în compania mea! răspunse Stelkovski cu obişnuita-i siguranţă.

Generalul îşi încruntă sprâncenele, dar buzele-i zâmbiră şi toată faţa luă o expresie blajină de bătrân simpatic.

— E-hei, căpitane, mi se pare că mergi cam departe... Ai şi pedepsiţi?

— Niciunul, domnule general! De cinci ani n-am niciunul...

Generalul se plecă greoi în şa şi-i întinse mâna lui groasă, în mănuşă albă descheiată.

— Îţi mulţumesc din suflet, dragul meu, zise el cu glas tremurător şi deodată-i străluciră ochii de lacrimi. Ca mulţi militari încercaţi în lupte şi cam ciudaţi, generalul plângea uşor. Mulţumesc, l-aţi mai mângâiat pe bătrânul vostru general! Vă mulţumesc, ostaşi! strigă el energic spre companie.

Datorită bunei impresii lăsate de Stelkovski, inspecţia companiei a şasea se desfăşură şi ea fără neplăceri. Generalul nu-i aduse laude, dar nici nu-i făcu observaţii. Cu toate acestea, şi compania a şasea se făcu de râs, când soldaţii începură să străpungă cu baioneta manechinele de paie aşezate în cadre de lemn.

— Nu aşa! Nu aşa! Nu aşa! se aprinse generalul, răsucindu-se în şa. Nu-i bine aşa! Măi băieţi, ascultaţi-mă pe mine... Străpungeţi din toată inima, drept în mijloc, şi înfigeţi baioneta până-n prăsele... Mai înfuriaţi-vă şi voi, ce dracu! Doar nu băgaţi pâine-n cuptor... Îl străpungeţi pe inamic...

Una după alta, şi celelalte companii se făcură de ocară. Comandantul corpului de armată nici nu-şi mai arăta supărarea, ci dădea numai indicaţii juste şi ironice, stând pe cal tăcut şi gârbovit, cu faţa plictisită. Nici nu se mai uită la companiile a cincisprezecea şi a şaisprezecea şi zise numai cu dezgust, dând obosit din mână:

— Eh, ăştia-s... nişte stârpituri!

Rămânea acum defilarea... Tot regimentul se adună într-o coloană strânsă, pe front de plutoane. Direcţionalii ieşiră din rânduri şi se înşirară în faţa flancului drept, jalonând direcţia de urmat. Oamenii erau istoviţi de zăpuşeala tot mai mare, de

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă, *coval* înseamnă fierar (n. t.).

duhoarea grea a trupurilor înghesuite, de mirosul cizmelor, al mahorcei, al pielii de om murdare şi al pâinii negre mistuite...

Dar, înaintea clipei solemne a defilării, se înviorară cu toţii... Ofiţerii aproape că-şi rugau fierbinte soldaţii: „Măi băieţi, siliţi-vă să defilaţi bine în faţa comandantului de corp de armată. Nu ne faceţi de ruşine!”

În felul cum vorbeau şefii cu subalternii era acum ceva linguşitor, şovăielnic şi vinovat. Ai fi zis că mânia unui om atât de însemnat ca un comandant de corp de armată strivise deodată sub greutatea ei atât ofiţerii cât şi soldaţii şi le nimicise personalitatea, punându-i pe picior de egalitate, la fel de speriaţi, de pierduţi şi de jalnici unii şi alţii...

— Regime-ent, drrre-epţi!... Muzica înainte! comandă de departe colonelul Şulgovici.

Cei o mie cinci sute de oameni tresăriră, tropăind repede cu zgomot înăbuşit... Apoi, deodată, încremeniră în poziţie de drepţi, nemişcaţi şi tăcuţi.

Şulgovici nu se vedea, dar glasu-i sonor răsună din nou, rostogolindu-se parcă peste tot câmpul:

— Pe batalioane... Arma pentru onor!

Cei patru comandanţi de batalioane călări, întorcându-se cu faţa spre unităţile lor, comandară fiecare în felul lui:

— Pentru ono-ooor... aţintindu-şi cu încordare privirea spre colonel.

În faţa regimentului, la mare distanţă, o spadă spintecă văzduhul, strălucind, şi apoi se lăsă în jos. La semnalul acesta pentru comanda generală, cei patru comandanţi de batalioane strigară într-un singur glas:

— ...Arrrm'!

Cu zgomot înăbuşit de sticlă spartă, regimentul ridică armele într-o mişcare cam dezordonată. Pe alocuri, baionetele zăngăniră.

Atunci Şulgovici, lungind înadins prea mult silabele, comandă solemn, aspru, tare, cu toată puterea uriaşilor săi plămâni şi glasul îi tremura de bucurie:

— Pentru de-fi-la-a-ree...

De data aceasta, cei şaisprezece comandanţi de companii strigară pe rând, tărăgănat şi pe glasuri felurite:

— ...Pentru de-fi-la-a-re!

Unul dintre ei, tocmai din coada coloanei, începu prea târziu cu voce nesigură şi stingherită, după ce tăcuseră ceilalţi:

— Pentru de... dar se opri numaidecât, ruşinat.

— Pe semi-compa-a-a-nii... tună răsunător Şulgovici.

— ...Pe semi-compa-a-a-ni-i... reluară îndată căpitanii.

— In-ter-val, două plutoane! urlă sonor Şulgovici.

— ...Interval, două plutoane-e-e...

— La dreap-ta!

— ...La dreapta-a-a... repetă ecoul pe mai multe glasuri.

Şulgovici aşteptă două, trei secunde, apoi aruncă întretăiat:

— Prima semi-companie, marş!

— Pr-rima semi-companie-e-e... La drreapta-a... v-aliniaţi! Drepţi!... Înainte-e-e... marş! comandă Osadci cu glas plin care străbătu înăbuşit printre rândurile dese şi, ca târându-se pe pământ, răsună până-n capătul coloanei.

În faţă, toboşarii regimentului răpăiră toţi deodată...

Din spate se zări o linie lungă regulată care se desprindea din pădurea de baionete plecate în jos şi se legăna ritmic în aer.

— A doua semi-companie, înainte! auzi Romaşov glasul subţire de femeie al lui Arceakovski.

Şi altă linie de baionete se despărţi, legănându-se. Bătaia tobelor era tot mai înăbuşită şi mai slabă de parcă intra cu încetul în pământ, apoi deodată pieri în valul muzicii, de o frumuseţe impunătoare, voioasă şi strălucită.

Era fanfara care prinsese tactul, luând locul tobelor... Pe neaşteptate, tot regimentul se învioră, capetele se ridicară mai sus, trupurile se îndreptară, parcă mai zvelte, iar feţele obosite şi cenuşii se înseninară.

Companiile porniră una după alta şi, de fiecare dată, sunetele marşului militar răsunau tot mai vii şi mai vesele. Iată că se îndepărtă ca un talaz şi cea din urmă jumătate de companie din batalionul întâi. Locotenent-colonelul Leh, însoţit de Olizar, înaintează pe un cal negru, cu coastele ieşite în afară. Amândoi îşi ţin săbiile în sus, cu mânerul la înălţimea feţei, se aude comanda liniştită şi nepăsătoare ca totdeauna a lui Stelkovski. Drapelul se înalţă deasupra baionetelor şi pluteşte lin... Căpitanul Sliva trece în faţă, gârbovit, gras, cu braţele-i lungi lăsate-n jos, ca o maimuţă bătrână plictisită. Măsoară frontul cu ochii lui şterşi, bulbucaţi, şi comandă:

— P-prima semi-companie înainte!

Cu mers uşor şi sigur, Romaşov iese în faţa plutonului său. Un simţământ de fericire, de armonie şi de mândrie îi cuprinde

sufletul. Se uită repede la feţele celor din rândul întâi. „Bravul luptător îşi cercetă veteranii cu o privire de şoim!” Pompoasa frază îi trece prin minte, în timp ce strigă semeţ cu glas cântător:

— Înainte-e...

„Un, doi!” numără el în gând şi ţine tactul numai din vârfurile cizmelor. „Trebuie să pornesc cu piciorul stâng... Stângu'... dreptu.” Cu faţa fericită, lăsându-şi capul pe spate, strigă cu glas de tenor ce răsună peste tot câmpul de instrucţie:

— Marrş!

După ce se întoarce pe un singur picior ca pe un arc, adaugă, fără să se mai uite îndărăt, cu două tonuri mai jos:

— La dreapta-a!

Solemnitatea momentului îl îmbată. O clipă i se pare că-l învăluie muzica într-o lumină caldă şi orbitoare, iar falnicele sunete metalice cad de sus, din cer, din soare. Şi, ca la sosirea generalului, îi trece iar prin tot trupul un fior plăcut, pielea i se face zgrunţuroasă şi părul i se ridică măciucă.

Compania a cincea a răspuns într-un singur glas şi-n tactul muzicii la felicitările generalului. Sunetele sonore ale marşului se apropie de Romaşov mai puternice şi mai voioase, de când au scăpat de piedica vie a trupurilor de oameni din faţă, şi parcă se bucură de libertatea aceasta. Acum, sublocotenentul vede limpede înaintea lui, spre dreapta, silueta greoaie a generalului pe calu-i sur, în spatele lui însoţitorii nemişcaţi, iar mai departe, grupul pestriţ al rochiilor de femei care par flori minunate şi arzătoare în lumina de amiază.

În stânga, răsună şi strălucesc aurii alămurile fanfarei, şi Romaşov simte cum între ea şi general e întins un fir nevăzut, fermecat, pe care-i treci cu bucurie şi cu frică totodată. Iată că cea dintâi jumătate de companie a şi intrat în linia aceasta.

— Bine, băieţi! încuviinţează, mulţumit, generalul.

— 'S-tră-iţi! răspund răsunător şi vesel soldaţii.

Fanfara cântă tot mai puternic. „O, dragul de general! se înduioşează Romaşov. Ce om de treabă-i!”

Romaşov e acum singur. Cu mers mlădios şi elastic, abia atingând pământul, se apropie de linia fermecată, îşi lasă semeţ capul pe spate şi aruncă spre stânga o privire de mândră sfidare. Simte în tot trupul o senzaţie de uşurinţă şi de libertate, ca şi cum ar fi căpătat pe neaşteptate putinţa de a zbura. Văzându-se admirat de toţi, minunat centru al lumii, îşi spune ca într-un vis

luminos şi însufleţit:

„Uite, acesta-i Romaşov... Ochii doamnelor strălucesc de entuziasm.”

Un... doi, stângul!

„Tânărul şi frumosul sublocotenent înaintează cu paşi graţioşi în fruntea plutonului său.”

— Stâng... drept!... „Colonel Şulgovici, declară generalul. Romaşov al dumitale e încântător... Aş vrea să-l am aghiotant.”

— Stângul!...

Încă o secundă, încă o clipă şi Romaşov va trece de linia vrăjită... Marşul răsună măreţ, eroic, înflăcărat!

„Generalul o să mă felicite numaidecât”, gândeşte Romaşov şi sufletu-i saltă de o sărbătorească bucurie. Aude glasul comandantului de corp de armată, al lui Şulgovici şi încă alte glasuri... „Desigur că generalul m-a lăudat, dar de ce n-au răspuns soldaţii? În spatele meu strigă cineva dintre rânduri... Ce s-a întâmplat oare?”

Romaşov întoarse capul îndărăt şi se îngălbeni. Plutonul lui, în loc să fie aliniat pe două linii drepte şi armonioase, era un grup în neorânduială, frânt din toate părţile, care se înghesuia ca o turmă de oi. Şi asta numai fiindcă sublocotenentul, îmbătat de entuziasmul şi de visurile lui arzătoare, nu băgase de seamă că se îndepărta treptat de la mijloc spre dreapta, împingând totodată şi jumătate din companie, iar, până la sfârşit, ajunsese în flancul ei drept, pricinuind învălmăşeală şi dezorganizând întreaga mişcare. Romaşov zări şi înţelese totul într-o singură clipă, fulgerătoare ca un gând... Îl văzu şi pe soldatul Hlebnikov care şchiopăta singur la vreo douăzeci de paşi în urma coloanei, chiar în dreptul generalului. Nenorocitul căzuse din mers şi, plin de colb, încerca să-şi ajungă compania din urmă... Încovoiat sub povara raniţei, parcă alerga în patru labe, ţinându-şi într-o mână arma pe care o apucase de la mijloc, iar cu cealaltă îşi ştergea nasul ce-i curgea întruna.

Deodată, i se păru lui Romaşov că strălucitoarea zi de mai s-a întunecat şi că-i apasă pe umeri o greutate mare, străină de el şi nemişcată, ca un munte de nisip, iar muzica răsună trist şi înăbuşit. Se simţea mic, slab, urât, cu mişcări neîndemânatice, şi picioarele ca de plumb i se împleticeau. Aghiotantul regimentului se repezi în goană spre el. Faţa lui Feodorovski era roşie şi schimonosită de mânie, iar falca de jos îi tremura. Gâfâind de furie şi de alergătură, încă de departe, răcni întărâtat, înăbuşindu-se şi mâncând

cuvintele.

— Sublocotenent... Romaşov... Domnul comandant al regimentului vă comunică cea mai aspră mustrare... şapte zile de arest sever... la statul-major al diviziei... ce neruşinare, ce scandal, tot regimentul l-ai... o-of! Păcătosule!

Romaşov nu-i răspunse şi nici măcar nu-l privi. Fireşte c-avea tot dreptul să înjure! Dar şi soldaţii auziseră cum striga aghiotantul la el. „Ei, şi? Las' să audă... Aşa-mi trebuie şi gata! gândi Romaşov, înfuriindu-se el însuşi. De acum înainte totu-i pierdut pentru mine... Am să mă împuşc... Sunt dezonorat pentru totdeauna! Totul, totul e pierdut... Sunt un caraghios, o stârpitură, am faţa palidă şi urâtă, o mutră tâmpită... Cea mai dezgustătoare din toate mutrele de pe pământ. Totu-i pierdut! Soldaţii care merg în urma mea îşi bat joc de mine, dându-şi coate! Sau poate că le-o fi şi milă de mine... Nu, trebuie neapărat să mă împuşc... Trebuie!..."

După ce se îndepărtau de general, companiile ocoleau una după alta la stânga, întorcându-se la locul de unde porniseră a defila.

Aci se regrupau, aliniindu-se pe front de companie. În timp ce soseau unităţile din coadă, se îngădui oamenilor să stea în repaus, iar ofiţerii plecară să se mai dezmorţească şi să-i tragă pe furiş o ţigară.

Numai Romaşov rămase în front la dreapta plutonului. Cufundat în gânduri, scobea pământul cu vârful sabiei şi, cu toate că ţinea capul plecat, simţea cum din toate părţile se îndreaptă spre el priviri curioase, batjocoritoare şi pline de dispreţ.

Căpitanul Sliva trecu prin faţa lui şi, fără să se oprească sau să se uite la el, mormăi răguşit printre dinţii strânşi, cu o mânie stăpânită, parcă vorbea singur:

— B-binevoiţi să faceţi, chiar astăzi, o cerere de mutare în altă comp-panie...

Apoi se apropie Vetkin. În ochii lui buni şi limpezi şi-n colţurile buzelor lăsate în jos, Romaşov desluşi simţământul de milă dispreţuitoare pe care o arată oamenii când se uită la un câine călcat de tren. În aceeaşi clipă, dezgustat, simţi că el însuşi zâmbea şters şi fără rost.

— Hai să fumăm o ţigară, Iuri Alexeevici, zise Vetkin.

Apoi, plesnind din limbă şi clătinând din cap, adăugă cu ciudă:

— Eh! Frate!...

Romaşov simţi că-i tremură bărbia, gâtlejul i se usucă şi-i e gura amară. Stăpânindu-se anevoie să nu izbucnească în hohote de

plâns, răspunse cu glas întretăiat de copil jignit:

— Nu... Ce mai... Nu vreau!

Vetkin se îndepărtă.

Un gând deznădăjduit fulgeră prin mintea lui Romaşov: „Am să-l pălmuiesc pe Sliva... Sau mă duc la general să-i spun: «Nu ţi-e ruşine, om bătrân, să te joci de-a soldaţii şi să chinuieşti oamenii? Lasă-i să se odihnească. Din pricina ta, au fost bătuţi două săptămâni la şir!»”

Deodată, îşi aminti mândrele lui visuri de adineauri... frumosul şi zveltul sublocotenent... admiraţia doamnelor şi mulţumirea din privirea generalului încercat în lupte, şi se ruşină atât de tare, încât se înroşi până-n vârful urechilor.

„Eşti un caraghios, dezgustător şi ticălos, strigă el în gând. Să ştie toată lumea că azi mă împuşc!”

Parada era pe sfârşite. Companiile mai defilară de vreo câteva ori prin faţa comandantului de corp de armată, întâi la pas, apoi în pas alergător, iar la urmă într-o coloană compactă cu baionetele pentru atac. Generalul parcă se mai îmbunase şi lăudă chiar de câteva ori soldaţii. În sfârşit, regimentul se opri pe loc şi oamenii fură lăsaţi în repaus. Gornistul sună adunarea ofiţerilor.

— Domnii ofiţeri sunt chemaţi la domnul comandant de corp de armată! se auzi printre coloane.

Ofiţerii ieşiră din rânduri şi făcură cerc strâns în jurul generalului. Era tot călare, gârbovit, şi părea foarte obosit, dar ochii lui umflaţi, pe jumătate închişi, aruncau prin ochelarii de aur priviri vioaie şi ironice.

— Voi fi scurt, zise el răspicat şi grav. Regimentul nu-i bun de nimic! Nu mi-e necaz pe soldaţi, dar învinovăţesc comandanţii. Dacă vizitiul e prost, nici caii nu trag. Nu văd la dumneavoastră inimă, pricepere şi grijă de oameni... Aduceţi-vă bine aminte: „Fericit e cel care-şi jertfeşte sufletul pentru aproapele său”. Dumneavoastră însă n-aveţi decât un singur gând: să ieşiţi bine la inspecţia şefilor! Aţi spetit oamenii ca pe nişte cai de birjă. Ofiţerii au o înfăţişare caraghioasă şi neîngrijită. Parcă-s diaconi în uniformă. De altfel, toate acestea o să le citiţi şi-n ordinul meu de zi, după procesul-verbal de inspecţie... Un sublocotenent din compania a şasea sau a şaptea, mi se pare, a pierdut alinierea şi a făcut din companie o adevărată harababură. E ruşinos! Nu pretind marş în trei timpi, dar cer neapărat măsură şi sânge rece.

„Vorbeşte despre mine!” gândi Romaşov, îngrozit, şi i se păru că

toţi cei de faţă se uită deodată la el, dar nimeni nu se clintise. Toţi stăteau tăcuţi, abătuţi şi nemişcaţi, cu ochii aţintiţi asupra generalului.

— Mulţumesc din suflet căpitanului din compania a cincea, urmă generalul. Unde eşti, căpitane? A, iată-l! Cu o mişcare cam teatrală, îşi ridică şapca cu amândouă mâinile deasupra capului, dezgolindu-şi craniul puternic şi pleşuv care se isprăvea cu o frunte bombată, umflată parcă, şi-l salută adânc. Încă o dată îţi mulţumesc şi-ţi strâng mâna cu plăcere. Dacă o vrea dumnezeu să mai lupte corpul de armată tot sub comanda mea – ochii generalului clipiră, strălucind de lacrimi – adu-ţi aminte, căpitane, că cea dintâi misiune primejdioasă am să ţi-o încredinţez dumitale. Acum, domnilor, am onoarea... Sunteţi liberi! Voi fi fericit să vă mai văd cu alt prilej, dar în altă stare. Lăsaţi, vă rog, calul să treacă.

— Domnule general, făcu Şulgovici, înaintând, îndrăznesc să vă rog, în numele tuturor ofiţerilor, să luaţi masa la cercul nostru. Am fi...

— Nu, mulţumesc! îl opri scurt generalul. Vă sunt foarte recunoscător, dar astăzi sunt poftit la contele Ledohovski.

Străbătând locul larg pe care-l deschiseseră ofiţerii dându-se la o parte, generalul se îndreptă în galop spre regiment. Soldaţii tresăriră şi, fără să fi primit vreun ordin, luară poziţia de drepţi, păstrând tăcere.

— Vă mulţumesc, dragii mei! strigă hotărât şi prietenos generalul. Vă dau două zile de odihnă. Şi acum... ridică el voios glasul, la corturi! În galop, marş! Ura!

Şi cu strigătul acesta scurt parcă electriză deodată tot regimentul. Răcnind asurzitor de bucurie, cei o mie cinci sute de oameni se împrăştiară în toate părţile, iar pământul se cutremură, duduind înăbuşit sub picioarele lor.

Romaşov părăsi grupul ofiţerilor care se întorceau în oraş şi o luă pe drumul cel mai lung, de-a curmezişul taberei. În clipele acestea, se simţea părăsit, dezmoştenit, aruncat afară din familia regimentului, un străin antipatic tuturor, ba mai mult, nici măcar un om în toată firea, ci un băieţandru stricat, neisprăvit şi scârbos.

Când trecea pe aleea din spatele corturilor companiei lui, auzi un răcnet înăbuşit şi plin de mânie. Se opri o clipă şi, printre corturi, îl zări pe Rânda, sergentul-major al companiei, mic de stat, puternic ca un atlet şi cu chip roşu de apoplectic, care-l bătea pe Hlebnikov

cu pumnii peste faţă, însoţindu-şi loviturile cu un potop de înjurături mârşave. Hlebnikov avea o mutră întunecată şi tâmpită, iar în ochii lui lipsiţi de gândire se citea o spaimă de animal. La fiecare lovitură, capul i se bălăbănea neputincios dintr-o parte într-alta, iar fălcile-i clănţăneau.

Romaşov se îndepărtă grăbit, aproape alergând. N-avea puterea să ia apărarea lui Hlebnikov şi, totodată, se gândea cu durere că-n ziua aceea soarta i se împletise ciudat şi dezgustător cu a bietului soldat schingiuit şi îndobitocit în bătăi. Parc-ar fi fost amândoi betegi, suferind de aceeaşi boală şi trezind în ceilalţi aceeaşi scârbă. Deşi gândul asemănării de situaţii îi insufla dezgust şi ruşine, totuşi recunoaşterea aceasta avea ceva neobişnuit, adânc şi cu adevărat omenesc.

XVI

De la tabără la oraş, nu ducea decât un singur drum, ce se întretăia cu linia ferată într-o vale adâncă între două povârnişuri înalte. Romaşov coborî repede pe cărarea îngustă şi aproape dreaptă, apoi începu să suie anevoie pe cealaltă parte. Încă de la jumătatea urcuşului, zări sus un ofiţer în bluză de vară şi cu mantaua pe umeri. Se opri câteva clipe şi, încordându-şi privirea, îl recunoscu pe Nikolaev. „Iată lucrul cel mai neplăcut!” îşi zise el. Inima i se strânse dureros ca de o presimţire rea, dar îşi urmă resemnat calea.

Cei doi ofiţeri nu se văzuseră de aproape cinci zile. Totuşi, fără să ştie nici ei de ce, nu se salutară, şi Romaşov găsi că-i foarte firesc, parcă aşa trebuia să fie în ziua aceea neobişnuită şi grea. Niciunul din ei nu duse măcar mâna la şapcă.

— Te-am aşteptat înadins aici, Iuri Alexeici, zise Nikolaev, uitându-se în depărtare spre tabără, peste umărul lui Romaşov.

— Îţi stau la dispoziţie, Vladimir Efimâci! răspunse sublocotenentul cu o linişte prefăcută, dar cu glas tremurător. Se plecă şi culese un fir de iarbă uscat şi cafeniu din toamna trecută şi, cu gândul aiurea, îl molfăia, aţintindu-şi ochii asupra nasturilor de la mantaua lui Nikolaev, în care i se răsfrângea silueta; şolduri din cale-afară de umflate, un cap îngust şi picioare foarte scurte.

— Nu te ţin mult! N-am să-ţi spun decât două vorbe, începu Nikolaev neobişnuit de domol, cu politeţea exagerată a omului iute la mânie, dar hotărât să se stăpânească, deşi e furios.

Cum însă le venea tot mai greu să vorbească, fără a se privi, Romaşov propuse:

— N-ai vrea să ne urmăm calea?

Cărăruia întortocheată, bătătorită de trecători, străbătea un câmp cu sfeclă. În depărtare, se zăreau căsuţele albe ale oraşului şi acoperişurile lor de ţiglă roşie. Cei doi ofiţeri mergeau alături, dar ţinându-se departe unul de altul şi călcând pe stratul gros de verdeaţă care foşnea sub picioarele lor. Câtva timp, tăcură amândoi. În sfârşit, Nikolaev răsuflă anevoie, adânc şi zgomotos, apoi vorbi cel dintâi:

— Înainte de toate, trebuie să-ţi pun o întrebare... Crezi că te porţi cu tot respectul cuvenit faţă de soţia mea... Alexandra Petrovna?

— Nu înţeleg, Vladimir Efimovici... făcu Romaşov. La rândul meu, trebuie să te întreb...

— Dă-mi voie! se înfierbântă deodată Nikolaev. Să ne punem întrebările pe rând... Întâi eu şi pe urmă dumneata! Altfel, n-o să ne putem înţelege... Să vorbim fără înconjur şi sincer. Răspunde-mi întâi, dacă te interesează câtuşi de puţin ceea ce se spune pe socoteala ei? Într-un cuvânt... drace!... Reputaţia ei! Nu, nu, aşteaptă... nu mă întrerupe... N-ai să tăgăduieşti, sper, că ea şi cu mine am fost totdeauna foarte drăguţi cu dumneata şi c-ai fost primit în casa noastră ca un bun prieten, aproape ca o rudă...

Romaşov se împiedică greoi în pământul moale şi mormăi, ruşinat:

— Crede-mă, c-o să-ţi fiu totdeauna recunoscător, ca şi Alexandrei Petrovna...

— Eh, dar nu-i vorba de asta! Nu de asta... Nu-ţi cer recunoştinţă, se înfurie Nikolaev. Vreau numai să te înştiinţez că, pe socoteala nevestei mele, se răspândesc bârfeli murdare şi mincinoase, care... cum să spun... în care... Nikolaev se înăbuşea, ştergându-şi faţa cu batista. Într-un cuvânt... în care eşti amestecat şi dumneata! Soţia mea şi cu mine primim aproape în fiecare zi scrisori anonime mârşave. N-am să ţi le arăt... Sunt prea scârboase... Dar în scrisorile acestea se spune... Nikolaev se opri o clipă, nehotărât. Ei bine, da, la dracu... se spune că eşti amantul Alexandrei Petrovna şi că... Eh, ce lucru josnic!... În sfârşit... că vă întâlniţi zilnic în taină şi că tot regimentul ştie. Ce ticăloşii!

Scrâşni din dinţi cu ură şi scuipă.

— Ştiu cine a scris scrisorile! zise încet Romaşov, întorcând

capul.

— Ştii?

Nikolaev se opri şi-l apucă brutal de mânecă. Se vedea că o neaşteptată mânie îi alungase deodată prefăcuta stăpânire de sine. Ochii lui de taur se măriră, faţa i se învineţi, şi o spumă albă se ivi la colţurile buzelor care-i tremurau. Plecându-se înainte cu tot trupul şi aproape atingând cu faţa capul lui Romaşov, izbucni:

— Atunci, cum îndrăzneşti să taci, dacă ştii? În situaţia dumitale, datoria oricărui om cu câtuşi de puţin simţ al onoarei este să închidă gura acelui mişel. M-auzi?... Don Juan de garnizoană! Dacă eşti un om cinstit şi nu un...

Romaşov se îngălbeni şi se uită cu ură în ochii lui Nikolaev. Mâinile şi picioarele i se îngreuiară deodată ca plumbul, capul i se goli, iar inima parcă i se prăbuşi în adânc, bătând puternic şi dureros de-i tremura tot trupul.

— Te rog să nu strigi la mine, zise Romaşov cu glas înăbuşit, tărăgănând cuvintele. Vorbeşte mai cuviincios! Nu-ţi îngădui să răcneşti!

— Nici nu răcnesc, răspunse Nikolaev tot grosolan, dar cu glas mai potolit. Încerc numai să te conving atunci când am dreptul să-ţi pretind! Legăturile noastre din trecut îmi dau dreptul ăsta. Dacă ţii câtuşi de puţin la numele bun şi nepătat al Alexandrei Petrovna, trebuie să pui capăt acestui scandal.

— Bine, voi face tot ce-mi stă în putinţă! încheie scurt Romaşov.

Şi, întorcându-i spatele, o luă înainte prin mijlocul cărării. Nikolaev îl ajunse îndată din urmă.

— Încă ceva, numai... te rog să nu te superi! zise Nikolaev cu glas mai moale şi cam stingherit. Dacă tot am început să vorbim, măcar să ne spunem tot ce avem de spus. Nu-i aşa?

— Da... şi? întrebă Romaşov.

— Ai văzut câtă simpatie ţi-am arătat, Alexandra Petrovna şi cu mine! Dacă astăzi sunt nevoit să... A, doar ştii singur că-n păcătosul ăsta de orăşel nu-i nimic mai îngrozitor decât bârfeala!

— Bine! răspunse cu tristeţe Romaşov. N-am să mai vin pe la dumneavoastră. Parcă asta voiai să-mi ceri, nu-i aşa? Foarte bine! De altfel, eu singur mă hotărâsem să-mi încetez vizitele. Acum câteva zile, am intrat numai cinci minute să înapoiez Alexandrei Petrovna cărţile pe care mi le împrumutase şi îndrăznesc să te asigur că era ultima mea vizită.

— Da... aşa... rosti nedesluşit Nikolaev şi apoi tăcu încurcat.

Cei doi ofiţeri ajunseră la şosea. Până în oraş mai erau vreo trei sute de metri şi cum nu mai aveau să-şi spună nimic, mergeau alături tăcuţi şi fără să se privească. Niciunul nu se putea hotărî să se oprească sau să se întoarcă îndărăt. Cu fiecare clipă, se simţeau mai stingheriţi.

În sfârşit, în dreptul celor dintâi case, le ieşi înainte o birjă şi-o opri Nikolaev.

— Da... aşa... se întoarse el către Romaşov, repetând aceleaşi cuvinte fără rost. Atunci, la revedere, Iuri Alexeevici.

Nu-şi strânseră mâinile, ci doar le ridicară la cozoroc. Iar când Romaşov văzu ceafa albă şi puternică a lui Nikolaev îndepărtându-se într-un nor de colb, se simţi deodată părăsit şi singur de parcă în clipa aceea i s-ar fi smuls lucrul cel mai însemnat şi mai de preţ din viaţa lui.

Se îndreptă încet spre casă. Gainan îl aştepta în curte şi, încă de departe, îşi dezvălui toţi dinţii într-un zâmbet prietenos şi vesel. Îi scoase mantaua, surâzând mereu de plăcere şi ţopăind pe loc, după obiceiul lui.

— Stat la masă? întrebă el cu o familiaritate grijulie. Eşti flămând! Îndată eu fuge la cercu' şi aduce mâncare.

— Du-te dracului! urlă Romaşov. Pleacă şi să nu mai intri cumva în odaie! Dacă întreabă cineva de mine, să spui că nu-s acasă... Fie chiar şi împăratul!

Se întinse pe pat, înfundându-şi capul în pernă şi muşcând-o cu dinţii. Ochii îi ardeau, ceva usturător îi sfâşia gâtlejul şi-i venea să plângă. Dorea cu lăcomie lacrimile fierbinţi şi mângâietoare, suspinele lungi şi amare care-ţi uşurează sufletul. Şi atunci, îşi perindă în minte toate întâmplările din ziua aceea, oprindu-se înadins asupra faptelor ruşinoase şi umilitoare; se vedea limpede – parc-ar fi fost vorba de altcineva – jignit, îndurerat, slab, părăsit şi se înduioşa de propria lui soartă.

Dar lacrimile tot nu-i dădeau.

Pe urmă, se întâmplă ceva ciudat... Când se trezi, i se păru că nu dormise deloc, nici măcar nu aţipise, ci doar şezuse o clipă întins cu ochii închişi, fără să gândească. De altfel, simţea aceeaşi sfâşiere în inimă. Acum era întuneric în odaie. Rămăsese mai bine de cinci ceasuri în starea aceasta neobişnuită de toropeală a minţii.

I se făcuse foame. Se sculă, se încinse cu sabia, îşi aruncă mantaua pe umeri şi porni spre popotă. Cercul era numai la vreo două sute de paşi, dar Romaşov n-o luă de-a dreptul pe stradă, ci

trecu pe din dos prin locuri virane şi grădini de zarzavat, sărind gardurile.

Sala de mese, camera de biliard şi bucătăria erau puternic luminate, în timp ce curtea murdară şi ticsită de lucruri părea neagră, ca înecată în cernealã. Toate ferestrele erau larg deschise. Se auzeau frânturi de discuţii, râsete, cântece şi pocnetul sec al bilelor de biliard.

Romaşov se şi urcase pe scara din dos, când se opri deodată, desluşind printre glasurile palavragiilor de la popotă şi glasul mânios şi batjocoritor al căpitanului Sliva. Fereastra era la doi paşi, iar privind cu băgare de seamă, zări spatele încovoiat al căpitanului său.

— Toa-toată compania mer-mergea ca un sin-singur om! Un doi... un... doi... spunea Sliva, ridicând şi coborând în tact mâna întinsă, şi s-a găsit tocmai el, parcă înadins, ca să se facă de râs, Hop... hop... ca un ţap. Apoi, cu o mişcare dezordonată întinse de mai multe ori degetul arătător în sus. I-am spus în fa-faţă, pe şleau: „Ddu-te, s-sti-stimabile, în altă com-companie. Ba chiar mai bine ai face s-să pă-părăseşti cu desăvârşire r-regimentul. La dracu! Ce fel de ofiţer mai eşti şi dumneata? Doar aşa, numai cu numele...”

Romaşov închise ochii şi se strânse tot. I se părea că de-ar face acum o mişcare, toţi cei din sală s-ar întoarce şi-ar veni la fereastră. Rămase neclintit un minut, două... Apoi, ţinându-şi răsuflarea, încovoiat şi cu capul între umeri, se strecură în vârful picioarelor de-a lungul peretelui şi, grăbind pasul, ajunse la poartă. De aici trecu în goană strada luminată de lună şi se ascunse în umbra deasă a gardului din faţă.

În seara aceea, Romaşov rătăci în neştire prin oraş, mergând numai pe partea umbrită, fără să-şi dea seama prin ce străzi trecea. O dată, se opri chiar în faţa casei Nikolaevilor care părea orbitor de albă în lumina lunii, iar acoperişul de tablă verde lucea ciudat şi rece, ca lăcuit. Strada era tăcută şi pustie, parcă necunoscută. Umbrele drepte şi bine conturate ale caselor şi ale gardurilor tăiau strada în două. O jumătate era cu desăvârşire neagră, iar cealaltă, albă şi pietrişu-i rotund şi neted lucea ca uns. Prin perdelele groase şi roşii, străbătea lumina lămpii ca o pată mare şi caldă.

— Iubita mea, nu simţi tu oare ce trist sunt, cât sufăr şi ce dragă-mi eşti? şopti Romaşov cu glas îndurerat, apăsându-şi pieptul cu amândouă mâinile.

Deodată, îi trecu prin minte c-ar putea s-o facă pe Şurocika să-l audă şi să-l înţeleagă de departe, prin pereţii odăii.

Încleştându-şi cu atâta putere pumnii de i se înfigeau unghiile în carne şi-l dureau, strângându-şi fălcile ca-n spasme, în timp ce un fior rece îi furnica tot trupul, începu să murmure în gând, încordându-şi pătimaş toată voinţa: „Priveşte pe fereastră... Apropie-te de perdele... Scoală de pe canapea şi apropie-te de perdele... Vino, vino, vino! M-auzi? Îţi poruncesc să te apropii de fereastră!”

Perdelele rămâneau nemişcate.

„Nu m-auzi! şopti Romaşov cu amară imputare. În clipa aceasta, stai lângă lampă alături de el, liniştită, nepăsătoare şi frumoasă. Ah, dumnezeule, dumnezeule, ce nenorocit sunt!”

Oftă şi se îndepărtă încet, cu paşi greoi şi cu capul plecat.

Trecu şi prin faţa locuinţei lui Nazanski, dar nu văzu lumină. I se păru totuşi că cineva în alb umblă în lung şi-n lat prin odaia întunecată şi ajunge din când în când prin dreptul ferestrelor, dar, cuprins de o frică ciudată, nu îndrăzni să-l strige pe Nazanski.

După câteva zile, Romaşov îşi amintea de plimbarea aceasta fantastică şi aproape nebună ca de un vis îndepărtat, pe care însă nu-l putea uita. Nu ştia să spună cum ajunsese afară din oraş pe un colnic, unde se întindea cimitirul evreiesc, cufundat în tăcere şi-n taină, împrejmuit de un zid scund, alb. Din iarba adormită sub razele lunii, se înălţau, triste, pietrele goale şi reci, aruncând toate aceeaşi umbră firavă şi îngustă. Măreţia gravă şi tăcută a singurătăţii stăpânea întreg cimitirul.

Poate că într-adevăr fusese un vis!

Se vedea apoi în celălalt capăt al oraşului. Sta în mijlocul unui zăgaz lung şi strălucitor, aruncat între amândouă malurile Bugului. Valurile somnoroase se legănau agale sub picioarele lui, sfărâmându-se de ţărm cu un murmur melodios, iar luna se răsfrângea în mişcătoarea oglindă a fluviului într-o dâră tremurătoare, ca şi cum milioane de peştişori argintii s-ar fi jucat la faţa apei, îndreptându-se pe o cărăruie lungă şi îngustă spre celălalt mal, întunecat, tăcut şi pustiu. Romaşov îşi mai amintea că pretutindeni, pe străzi, şi afară din oraş, îl urmărise un miros dulce, delicat şi pătrunzător de salcâm în floare. Toată noaptea-i trecură prin minte gânduri ciudate, când înspăimântătoare, când copilăreşti şi ridicole. De cele mai multe ori, ca pe jucătorii începători care şi-au pierdut într-o singură seară toată averea, îl ademenea gândul,

iluzia că nu i s-a întâmplat nimic neplăcut, că frumosul sublocotenent Romaşov a defilat cum nu se poate mai bine în faţa generalului, fiind lăudat de toţi cei de faţă, iar acum stă cu camarazii lui în sala luminată a popotei, râzând în hohote la un pahar de vin roşu. Dar de fiecare dată visul se spulbera, când îşi amintea de injuriile lui Feodorovski, de cuvintele usturătoare ale lui Sliva sau de convorbirea pe care-o avusese cu Nikolaev, şi iar se simţea nefericit şi dezonorat pentru totdeauna.

Un tainic instinct îl mâna spre locul unde se despărţise în ziua aceea de Nikolaev. În acelaşi timp, se gândea la sinucidere, dar fără hotărâre şi fără teamă, cu un simţământ ascuns de amor propriu măgulit.

Ca de obicei, nestăpânita lui închipuire îi micşora toată grozăvia acestui gând, înfrumuseţându-l şi împodobindu-l cu imagini vii şi strălucitoare...

„...Iată, Gainan, cu faţa schimonosită de spaimă, iese în fugă din odaia lui Romaşov. Galben şi tremurând, aleargă într-o goană la cercul militar, plin de ofiţeri. La ivirea lui, toţi se scoală fără voie în picioare. «Să trăiţi... dom' sublocotenent... s-a împuşcat!» rosteşte anevoie Gainan. Toată lumea se tulbură. Feţele se îngălbenesc şi-n ochii tuturor se vede groaza. «Cine s-a împuşcat? Unde? Care sublocotenent?» «Domnilor, ăsta-i ordonanţa lui Romaşov! exclamă cineva care l-a recunoscut pe Gainan. E ceremisul lui». Toţi se reped spre locuinţa lui Romaşov. Unii fără şapcă... Romaşov e întins pe pat. Pe podea, o băltoacă de sânge, iar în mijlocul ei, un revolver Smith şi Wesson, tip militar... Znoiko, doctorul regimentului, răzbeşte anevoie prin mulţimea de ofiţeri care umple odaia. «În tâmplă! zice el încet, în mijlocul tăcerii generale. Totul s-a sfârşit!» «Domnilor, descoperiţi-vă!» murmură cineva. Mulţi îşi fac cruce. Vetkin găseşte pe masă un bileţel cu câteva rânduri scrise cu creionul de o mână hotărâtă şi-l citeşte cu glas tare: «Iert pe toată lumea... Mor de bunăvoie, fiindcă viaţa-i prea grea şi prea tristă! Vestiţi-o cu cât mai multă cruţare pe mama despre moartea mea. Gheorghi Romaşov.» Toţi schimbă o privire şi fiecare citeşte în ochii celuilalt acelaşi gând tulburător îşi nerostit: *«Noi* l-am ucis!» Purtat pe braţe de opt camarazi şi acoperit cu brocart auriu, sicriul se leagănă ritmic. În urma lui, vin toţi ofiţerii. În spatele lor merge compania a şasea. Căpitanul Sliva e încruntat şi posomorât. Faţa blândă a lui Vetkin e umflată de lacrimi, dar acum, pe stradă, se stăpâneşte. Lbov plânge în hohote, bunul şi dragul băiat nu se

ascunde şi nu se ruşinează de durerea lui! Sunetele marşului funebru plutesc în aerul de primăvară ca suspine adânci şi mâhnite. Toate soţiile ofiţerilor sunt şi ele de faţă, iar printre ele şi Şurocika. «L-am sărutat! Îşi zice ea cu deznădejde. L-am iubit! Aş fi putut să-l opresc şi să-l scap!» «Prea târziu!» îi răspunde în gând Romaşov, cu un zâmbet amar. Ofiţerii care merg în urma sicriului vorbesc încet între ei: «Păcat de el, săracu'! Ce bun camarad era şi ce ofiţer minunat!... Da... noi nu l-am înţeles!» Iar marşul funebru hohoteşte tot mai tare. E marşul lui Beethoven: *La moartea unui erou.* Şi Romaşov zace în sicriu, nemişcat şi rece, cu un zâmbet veşnic pe buze. Pe pieptul lui, un modest buchet de violete depus de o mână necunoscută... I-a iertat pe toţi: pe Şurocika, pe Sliva, pe Feodorovski şi pe comandantul corpului de armată. Să nu plângă nimeni! Era prea frumos şi prea curat la suflet pentru viaţa aceasta! O să-i fie mult mai bine dincolo..."

Ochii lui Romaşov se umpluseră de lacrimi, dar nu şi le ştergea. Simţea o mare plăcere să-şi închipuie că-i plâns de toţi, el, oropsitul jignit pe nedrept!

Mergea acum de-a lungul câmpului de sfeclă. La picioarele lui, frunzele scurte şi groase păreau pete pestriţe, albe şi negre. Nemărginirea câmpului pustiu, luminat de lună, îl apăsa. Se sui pe o mică ridicătură de pământ, oprindu-se deasupra văii unde trecea calea ferată. Povârnişul pe care se găsea era învăluit într-o umbră neagră, iar pe celălalt, o lumină albă şi orbitoare parcă-ţi îngăduia să desluşeşti fiecare firicel de iarbă. Povârnişul se lăsa în jos ca o prăpastie întunecată, în fundul căreia abia luceau şinele şlefuite. Mai departe, dincolo de vale, în mijlocul câmpului, se iveau şiruri regulate de corturi albe cu vârful ţuguiat.

Ceva mai jos de creastă, de-a lungul şinelor, era un drumeag îngust. Romaşov coborî într-acolo şi se aşeză pe iarbă. Îi venea rău de foame şi de oboseală şi simţea o mare slăbiciune şi un tremur în picioare. Câmpul mare şi pustiu, povârnişul pe jumătate învăluit în umbră, văzduhul tulbure şi străveziu, iarba udă de rouă, toate erau cufundate într-o tăcere apăsătoare ce parcă se furişa, vuindu-i în urechi. Doar arareori, la gară, locomotivele de manevră îşi scoteau ţipătul, iar în tăcerea nopţii neobişnuite fluierăturile lor întretăiate erau ca nişte strigăte omeneşti, neliniştite şi ameninţătoare.

Romaşov se întinse pe spate. Luna plină luneca repede deasupra norilor albi, uşori şi nemişcaţi în înaltul cerului. Acolo sus, era un gol nemărginit şi rece, iar tot spaţiul dintre pământ şi cer părea plin de

groază şi de tristeţe veşnice. „Acolo sălăşluieşte dumnezeu!” îşi zise Romaşov şi deodată, într-o naivă izbucnire de umilinţă, de obidă şi de milă faţă de el însuşi, prinse a murmura amărât şi pătimaş:

— Doamne, dumnezeule! De ce ţi-ai întors faţa de la mine? Sunt mic, sunt slab, un biet fir de nisip! Cu ce ţi-am greşit, doamne? Doar eşti atotputernic şi bun... Tu le vezi pe toate! De ce eşti oare nedrept cu mine?

Îl cuprinse frica şi şopti repede cu căldură:

— Nu, nu, dumnezeule! Eşti bun, iartă-mă, iartă-mă! N-am să mai fac. Şi adăugă cu înduioşată şi umilă resemnare: Fă cu mine ce vrei... Mă supun cu recunoştinţă voii tale.

În timp ce se ruga astfel, un gând de o naivă viclenie se înfiripa în adâncurile cele mai tăinuite ale sufletului său... Dumnezeu, care le vede pe toate, va fi cu siguranţă mişcat de resemnata lui supunere şi va face deodată o minune, datorită căreia toate întâmplările ruşinoase şi chinuitoare de peste zi nu vor mai fi decât un vis urât...

„Unde e-eşşti?” întrebă o locomotivă într-un şuierat scurt şi mânios.

Iar alta-i răspunse cu glas gros, lung şi ameninţător: „Pă-zea-a!”

De cealaltă parte a văii, chiar pe creasta luminată a povârnişului, se auzi un foşnet, ca şi cum s-ar fi strecurat cineva. Romaşov ridică uşor capul să vadă mai bine. O grămadă cenuşie, uniformă care abia semăna a om cobora în vale şi, în lumina tulbure, spectrală a lunii, se pierdea prin iarbă. O puteai urmări doar după mişcarea umbrei şi după zgomotul uşor al pământului care se surpa sub picioarele ei.

Iată că trece peste şine. „Pare să fie un soldat, îşi zise Romaşov, neliniştit. În orice caz, e un om. Dar numai un lunatic sau un beţiv poate să meargă atât de ciudat. Oare cine să fie?”

Omul cenuşiu trecuse dincolo de şine şi intra în umbră. Acum se vedea limpede că era un soldat. Urca încet şi greoi povârnişul şi pieri câteva clipe din ochii lui Romaşov. Iar după câteva minute se ridică încet de jos un cap rotund, descoperit, cu părul tuns. Lumina tulbure cădea drept pe faţa omului şi Romaşov îl recunoscu pe soldatul Hlebnikov din flancul stâng al companiei lui. Înainta, ţinându-şi capela în mână, cu privirea stinsă şi aţintită în gol. Parcă era mânat de o putere lăuntrică, străină şi tainică. Trecu aşa de aproape de ofiţer, încât mai că-l atinse cu poalele mantalei. Lumina

lunii se răsfrângea în ochii lui, ca două puncte vii şi strălucitoare.

— Hlebnikov! Tu eşti? strigă Romaşov.

— Hî! făcu scurt soldatul şi, oprindu-se deodată, începu să tremure de frică.

Romaşov se sculă repede. Zări înaintea lui o faţă ca de mort, schimonosită, cu buzele rupte, umflate şi pline de sânge şi un ochi ce nu se mai vedea sub o vânătaie uriaşă. În lumina difuză a lunii, urmele loviturilor păreau şi mai groaznice. Romaşov îşi zise: „Omul ăsta şi cu mine am pricinuit astăzi nereuşita regimentului. Amândoi suntem la fel de nenorociţi.”

— Unde te duci, dragul meu? Ce-i cu tine? întrebă el cu blândeţe şi, fără voie, îşi puse amândouă mâinile pe umerii soldatului.

Hlebnikov îi aruncă o privire pierdută, sălbatică, şi îndată întoarse capul. Buzele i se desfăcură încet într-un fel de horcăit, scoţând un sunet răguşit şi fără înţeles. Romaşov simţi treptat şi dureros o senzaţie înăbuşită şi neplăcută în stomac şi-n piept ca înainte de leşin.

— Te-au bătut? Da? Ei, hai, spune odată... Da? Şezi aici, lângă mine...

Îl trase de mânecă spre el. Fără să se împotrivească, soldatul căzu moale ca un manechin pe iarba udă, alături de sublocotenent.

— Unde te duceai? îl cercetă Romaşov.

Hlebnikov tăcea şi sta stângaci, cu picioarele întinse şi nefiresc de ţepene. Încetul cu încetul, capul i se lăsa pe piept cu mişcări abia vădite. Sublocotenentul mai auzi un sunet scurt, răguşit şi o milă plină de teamă i se trezi în suflet.

— Voiai să fugi? Pune-ţi capela în cap! Ascultă, Hlebnikov, acuma nu vorbesc cu tine ca un şef... Şi eu sunt nenorocit, singur şi crunt lovit! Nu mai poţi răbda? Te doare? Spune-mi pe faţă. Voiai să te omori? întrebă el într-un murmur fără şir.

Hlebnikov înghiţi zgomotos în sec, dar nu spuse nimic. În acelaşi timp, Romaşov băgă de seamă că soldatul tremura din tot trupul, capul i se bălăbănea, iar dinţii îi clănţăneau. O clipă, ofiţerul se înfricoşă. Noaptea nedormită, simţământul singurătăţii, lumina egală, ştearsă şi moartă a lunii, prăpastia neagră de sub picioarele lui şi, lângă el, soldatul acesta tăcut, năucit în bătăi – toate i se păreau un vis nesăbuit şi chinuitor, aidoma cu cel pe care oamenii îl vor avea pesemne în cele din urmă zile ale lumii. Deodată, un val cald de compătimire şi o milă nesfârşită îi năpădiră sufletul. Înţelegând că propria lui durere e măruntă şi neînsemnată, că el

însuşi e matur şi inteligent pe lângă omul ăsta zdrobit şi tâmpit în bătăi, Romaşov îşi trecu braţul pe după gâtul lui şi, strângându-l cu putere şi duioşie, îi spuse cu adâncă şi caldă încredinţare:

— Hlebnikov, ţi-e greu? Nici eu nu mă simt bine, crede-mă, dragul meu! Nu înţeleg nimic din câte se petrec în lume... Totu-i crud şi fără rost... Dar trebuie să rabzi, prietene, trebuie să rabzi... Aşa trebuie!

Capul lui Hlebnikov se plecă tot mai tare şi căzu deodată pe genunchii lui Romaşov. Îmbrăţişând strâns picioarele ofiţerului şi lipindu-şi faţa de ele, soldatul tremura din tot trupul, căutând să-şi înăbuşe hohotele de plâns.

— Nu mai pot... bolborosea el, pierzând şirul, nu mai pot, boierule, nu mai pot... O, doamne... Mă bat, râd de mine... Şeful secţiei cere bani, sergentul-major strigă... De unde să-i iau? Mi-e burta vătămată, am surpătură... Abia eram băieţandru când mi-am vătămat-o... Ah! Doamne, doamne!

Romaşov se plecă peste capul care se frământa chinuit pe genunchii lui. Simţi mirosul trupului bolnav şi murdar, al părului nespălat şi duhoarea acră a mantalei care slujea noaptea drept plapumă. O tristeţe nesfârşită, groaza, nedumerirea, o milă adâncă, împletită cu conştiinţa propriei lui vinovăţii, toate i se lăsară greu pe inima care i se strânse de durere. Aplecându-se binişor deasupra capului murdar, cu părul tuns scurt şi ţepos ca o perie, şopti încet, de abia auzit:

— Frate!...

Hlebnikov îi apucă mâna şi ofiţerul simţi, o dată cu lacrimile calde, atingerea buzelor lipicioase şi reci. Dar nu-şi trăgea mâna şi rostea vorbe de mângâiere, simple şi mişcătoare, cum spun oamenii mari unui copil necăjit.

Apoi îl duse în tabără şi-l chemă pe sergentul de zi al companiei... Era Şapovalenko. Ieşi numai în cămaşă şi-n izmene, căscând, cu ochii pe jumătate închişi şi scărpinându-se, când pe spate, când pe burtă. Romaşov îi ordonă să pună pe altul de planton în locul lui Hlebnikov. Sergentul încercă să-i răspundă.

— Să trăiţi, domnule sublocotenent, nu i-a venit încă rândul la schimb!

— Fără vorbă! se răsti Romaşov. Să spui mâine domnului căpitan că aşa ţi-am ordonat eu!... Va să zică, vii mâine la mine! se întoarse el apoi spre Hlebnikov care-i răspunse cu o privire sfioasă şi plină de recunoştinţă.

Romaşov se îndrepta spre casă, mergând încet de-a lungul taberei. Auzind şoapte într-un cort, se opri s-asculte. Cineva spunea o poveste cu glas scăzut şi tărăgănat.

— ...Şi atunci, numai ce-l trimite dracu cela pe cel mai mare vrăjitor al lui la soldat... Şi iaca soseşte vrăjitorul şi-i zice: „Hei, soldatule, să ştii c-am să te mănânc!” Dar soldatul de colo-i răspunde: „Ehei, nu poţi tu să mă mănânci, că şi eu îs tot vrăjitor!”

Romaşov se îndepărtă şi ajunse iar la povârniş. Îl apăsa simţământul neroziei acestei vieţi fără rost şi de neînţeles. Oprindu-se pe margine, ridică ochii spre cer. Acolo, domnea aceeaşi nemărginire rece de mai înainte şi acelaşi gol înspăimântător şi fără de sfârşit. Atunci, aproape fără să-şi dea seama, ridică ameninţător pumnii deasupra capului şi strigă furios:

— Hei, tu! înşelător bătrân! Dacă ai, într-adevăr, putere şi cutezi... fă să-mi rup acuma un picior.

Cu ochii închişi, coborî ca un vârtej povârnişul repede, trecu din două sărituri peste şine şi, fără a se mai opri, se caţără pe urcuşul din faţă. Nările i se umflaseră şi răsufla neregulat şi adânc... Apoi, simţi deodată că-l cuprinde o îndrăzneală semeaţă, dârză şi sfidătoare...

XVII

Din noaptea aceea, se făcu în sufletul lui Romaşov o adâncă schimbare. Fugea de ofiţeri, mânca mai mult acasă, nu se mai ducea niciodată la seratele dansante de la cerc şi nu mai bea deloc. Părea mai matur şi mai serios, dându-şi singur seama de aceasta, după liniştea tristă şi nepăsătoare cu care privea acum oamenii şi întâmplările. Fără voie, îşi amintea adesea ceva ridicol, auzit sau citit cândva, cum că viaţa omenească se împarte în perioade de câte şapte ani, în timpul cărora omul îşi reînnoieşte cu desăvârşire ţesuturile, sângele, gândurile, sentimentele şi caracterul. Romaşov tocmai împlinise de curând douăzeci şi unu de ani.

Soldatul Hlebnikov veni la el în seara aceea, dar abia după ce-l mai chemase o dată. Apoi se arăta tot mai des. La început, înfăţişarea lui îţi amintea un câine flămând şi râios, care a fost mult bătut şi se fereşte cu spaimă chiar şi de mâna întinsă ca să-l mângâie. Dar grija şi bunătatea ofiţerului îi încălziră şi-i muiară încetul cu încetul inima. Cu ruşine, amestecată cu milă şi remuşcare, Romaşov află amănuntele vieţii lui. Hlebnikov îşi lăsase

acasă mama, tatăl beţiv, un frate pe jumătate tâmpit şi patru surori mai mici. Pământul le fusese luat cu hapca şi pe nedrept de obşte, care le îngăduia acum să se adăpostească de pomană într-un bordei; cei mai mari lucrau la străini, iar cei mici cerşeau pe drumuri. Nu primea bani de acasă, iar la muncă plătită nu-l lua nimeni că era slab. Fără câtuşi de puţini bani, viaţa soldatului e tare grea... N-are nici ceai, nici zahăr, n-are nici măcar cu ce să-şi cumpere săpun şi mai trebuie neapărat să-i cinstească din când în când cu votcă şi pe sergent şi pe sergentul-major la cantină, aşa că toată solda – douăzeci şi două de copeici şi jumătate pe lună – se duce pe cheltuieli pentru şefii aceştia. În fiecare zi, era bătut, oamenii râdeau de el, îl înjurau şi-l treceau de corvoadă la muncile cele mai grele şi mai neplăcute, chiar când nu-i venea rândul.

Cu mirare şi cu groază, Romaşov începea să vadă că soarta-l punea zilnic faţă în faţă cu sute de Hlebnikovi cenuşii care-şi aveau fiecare păsurile şi bucuriile lor, dar îşi pierduseră cu toţii personalitatea, striviţi de propria lor neştiinţă, de robia generală, de nepăsarea şefilor, de bunul plac şi de silnicia subofiţerilor. Mai înspăimântător decât orice era că niciun ofiţer nici măcar nu bănuia – ca, de altfel, nici Romaşov până atunci – că toţi aceşti umili Hlebnikovi, cu feţele lor supuse şi şterse, sunt de fapt oameni vii şi nu unităţi denumite companie, batalion, regiment...

Romaşov dobândi ceva de lucru pentru Hlebnikov, făcându-i rost de un mic câştig. În companie, se băgă de seamă neobişnuita ocrotire a unui soldat de către un ofiţer. Sublocotenentul constata adesea că-n faţa lui subofiţerii se purtau cu Hlebnikov cu o politeţe batjocoritoare şi-i vorbeau înadins cu glas dulceag. Pare-se că prinsese de veste şi căpitanul Sliva care bombănea uneori, fără să se adreseze cuiva anume.

— Ia te uită... Ce mai li-liberali au răsărit şi-mi strică compania! Ticăloşii trebuiesc bătuţi măr... iar dumnealor îi cocoloşesc.

Acum, când Romaşov era mai liber şi rămânea singur mai multă vreme, îl năpădeau gânduri ciudate şi încâlcite, ca cele care-l tulburaseră aşa de adânc în timpul arestului din luna trecută. Îl cuprindeau mai ales după serviciu, când, la asfinţitul soarelui, rătăcea agale prin grădină, sub copacii somnoroşi cu frunza deasă, ascultând trist şi singuratic zbârnâitul cărăbuşilor şi privind cerul trandafiriu şi senin care se întuneca încet.

Această nouă viaţă lăuntrică îl uimea prin bogăţia simţămintelor ei. Altădată, nici n-ar fi îndrăznit să bănuiască ce bucurii, ce putere

şi ce interes adânc se ascund într-un lucru atât de simplu şi de obişnuit cum e gândirea omenească.

Era hotărât să nu mai rămână în armată şi să treacă în rezervă, îndată ce se vor împlini cei trei ani pe care-i datora Statului în schimbul învăţăturii primite la şcoala militară. Dar nu ştia defel ce-o să facă în viaţa civilă... Se gândea pe rând la fisc, la căile ferate, la comerţ, să intre administrator la o moşie, ori funcţionar într-un minister.

Pentru întâia dată îşi dădu seama cu uimire de feluritele îndeletniciri şi profesiuni. „De unde s-or fi ivit, se întreba el, toate aceste specialităţi ridicole, groaznice, tâmpite şi dezgustătoare? De pildă, cum de-a născocit viaţa meseriile de temnicer, acrobat, pedichiurist, călău, curăţitor de latrine, frizer de câini, jandarm, scamator, prostituată, băieş, veterinar, gropar, uşier? Sau poate că nu-i nicio născocire omenească – oricât de simplă, oricât de întâmplătoare, de ciudată, de brutală sau de vicioasă ar fi – care să nu-şi găsească pe loc un executant slugarnic.

De asemenea, în meditaţiile lui se mai minuna că cele mai multe profesiuni intelectuale se întemeiază numai pe neîncrederea în cinstea omului şi, prin urmare, îi slujesc viciile şi cusururile. Altfel, de ce ar fi pretutindeni nevoie de slujbaşi de birou, contabili, funcţionari de stat, poliţişti, vameşi, controlori, inspectori şi supraveghetori, dacă omenirea ar fi desăvârşită?

Se mai gândea la preoţi, la medici, la profesori, la avocaţi şi la judecători, la toţi oamenii ăştia care – prin îndeletnicirile lor – sunt tot timpul în legătură cu sufletele, cu gândurile şi cu suferinţele semenilor lor. Nedumerit, Romaşov ajungea la concluzia că tocmai oamenii din categoria aceasta, înţepenindu-se într-un formalism rece şi mort, se împietreau şi se lăsau prinşi mai repede decât alţii într-o învechită şi ruşinoasă nepăsare. Ştia că mai este categoria de meserii a celor care au grijă de bunăstarea exterioară pământească: inginerii, arhitecţii, inventatorii, fabricanţii şi industriaşii. Dar şi aceştia, a căror strădanie comună ar putea face viaţa uimitor de frumoasă şi de uşoară, slujesc numai bogăţia... Toţi tremură pentru pielea lor, toţi sunt stăpâniţi de o dragoste de animal pentru copiii şi bârlogul lor, toţi se tem de viaţă, de unde şi laşa lor lăcomie de bani. Cine oare va avea, în sfârşit, grijă de soarta îndobitocitului Hlebnikov, cine-l va hrăni, cine-l va învăţa şi-i va spune: „Dă-mi mâna, frate!”

Astfel, cu paşi încă nesiguri şi foarte încet, dar gândind tot mai

adânc, Romaşov se străduia să pătrundă problemele existenţei. Odinioară, totul i se părea atât de simplu! Împărţea lumea în două părţi inegale: una mai mică ce cuprindea ofiţerimea, care, prin demnitatea şi prestigiul vrăjit al uniformei, deţinea parcă şi toată onoarea, vitejia, puterea fizică, aroganţa şi trufia, iar cealaltă parte, foarte mare şi anonimă, unde intrau civilii. Aceştia erau dispreţuiţi: se socotea drept un act de vitejie să baţi ori să înjuri din senin un civil, să-ţi stingi ţigara de nasul lui sau să-i înfunzi cilindrul pe urechi... Despre asemenea isprăvi vorbeau cu încântare încă din şcoală ţâncii de iuncheri. Acum, cercetând realitatea parcă din afară şi privind-o ca dintr-un colţişor tăinuit sau prin crăpătura vreunui gard, Romaşov începea să-şi dea seama că viaţa militară cu farmecul ei amăgitor se întemeia pe o crudă şi ruşinoasă neînţelegere generală: „Cum poate să existe, se întreba Romaşov, o categorie socială care, fără să fie de niciun folos în timp de pace, mănâncă pâinea şi carnea altuia, poartă hainele altuia, locuieşte în casele altora, iar în timp de război pleacă să-şi omoare sau să-şi schilodească fără rost semenii?”

Şi tot mai limpede înţelegea că omul n-are decât trei mândre chemări: ştiinţa, arta şi munca fizică liberă. Visa iar pătimaş să se îndrepte spre literatură. Uneori, când i se întâmpla să citească o carte bună, pătrunsă de adevărată inspiraţie, îşi zicea chinuitor: „Doamne, ce simplu e! Şi eu am simţit şi-am gândit acelaşi lucru... Şi eu aş putea face la fel!” Era ispitit să scrie o povestire sau un mare roman care ar fi avut drept subiect grozăvia şi plictiseala vieţii militare. În capul lui, toate se potriveau de minune: tablourile erau colorate, tipurile vii, naraţiunea se desfăşura interesant şi firesc, şi ce plăcere-i făcea să cugete la toate acestea. Dar, aşternută pe hârtie, opera lui era ştearsă, copilărească, fără viaţă, greoaie, pompoasă ori banală. În focul lucrului, nu băga de seamă lipsurile acestea, când isprăvea însă de scris era de ajuns să citească cea mai neînsemnată pagină din marii scriitori ruşi, ca să-l cuprindă o amară deznădejde, ruşinea şi dezgustul faţă de arta lui.

Cu asemenea gânduri, rătăcea adesea prin oraş în nopţile calde de la sfârşitul lui mai. Fără să-şi dea seama, alegea totdeauna acelaşi drum care ducea de la cimitirul evreiesc la dig şi apoi la calea ferată. Uneori, cufundat în pătimaşa sforţare intelectuală, atât de nouă pentru el, nu-şi dădea seama cât umblase, iar apoi, venindu-şi deodată în fire şi trezindu-se parcă din somn, se pomenea la celălalt capăt al oraşului.

În fiecare noapte, trecea prin faţa ferestrelor Şurocikăi, se furişa pe partea cealaltă a străzii, ţinându-şi răsuflarea şi simţind cum îi bate inima, ca şi cum ar fi săvârşit vreun furt ruşinos şi tainic. Când se stingea lumina în salonul Nikolaevilor, iar ferestrele negre în bătaia lunii căpătau o strălucire moartă, se rezema de gard, cu mâinile strânse tare pe piept şi murmura într-o şoaptă plină de rugă fierbinte:

— Dormi, minunea mea... dormi, dragostea mea! Sunt foarte aproape... Te păzesc!

În clipele acelea, simţea că-i dau lacrimile, dar în sufletul lui, alături de duioşie, de abnegaţie şi de devotament, se zvârcolea gelozia oarbă şi bestială a bărbatului ajuns la maturitate.

Într-o seară, Nikolaev fu poftit la un *whist* la comandantul regimentului. Romaşov ştia. Plimbându-se noaptea pe stradă, simţi într-o grădină mireasma tare şi ameţitoare a narciselor. Sări gardul şi, pe întuneric, culese dintr-un strat un mănunchi mare de flori gingaşe, albe şi umede.

Fereastra deschisă de la dormitorul Şurocikăi dădea în curte şi nu era luminată. Cu o îndrăzneală de care el însuşi nu s-ar fi crezut în stare, Romaşov se strecură pe portiţa ce scârţâia, se apropie de zid şi aruncă florile pe fereastră. În odaie nu se mişcă nimic. Aşteptă vreo trei minute... Bătăile inimii lui parcă umpleau toată strada... Ghemuit, cu obrajii arzând de ruşine, ieşi din curte în vârful picioarelor.

A doua zi, primi de la Şurocika un bileţel scurt de dojana: „Să n-o mai faci niciodată! Duioşiile gen Romeo şi Julieta sunt ridicole, mai ales într-un regiment de infanterie.”

În timpul zilei, Romaşov încerca s-o zărească măcar de la distanţă pe stradă, dar nu izbutea niciodată. Adeseori, când vedea de departe o femeie cu silueta, mersul sau pălăria care i-o aminteau pe Şurocika, alerga spre ea cu inima strânsă şi gâfâind, simţindu-şi mâinile reci şi jilave de tulburare. Apoi, de fiecare dată, dându-şi seama că s-a înşelat, era cuprins de tristeţe şi de singurătate, iar în suflet simţea un gol de moarte...

XVIII

La sfârşitul lui mai, se spânzură un recrut în compania căpitanului Osadci. Printr-o coincidenţă neobişnuită, acelaşi fapt se mai petrecuse cu un an înainte, în aceeaşi companie şi la aceeaşi

dată.

În ziua când se făcu autopsia, Romaşov era de serviciu pe regiment şi fu nevoit să ia parte. Soldatul nu era încă descompus. Romaşov simţea cum din trupul ciopârţit se răspândeşte un miros de carne crudă, ca al vitelor expuse în uşile măcelăriilor. Văzu intestinele învineţite, vâscoase şi lucioase, ca date cu lac, conţinutul stomacului şi creierul cenuşiu-gălbui, brăzdat de circumvoluţiuni, care tremura pe masă ca o gelatină răsturnată din formă. Priveliştea aceasta nouă, înspăimântătoare şi scârboasă îi insuflă un dispreţuitor dezgust faţă de om.

Din când în când, dar destul de rar, începea la regiment o perioadă de chefuri neînfrânate şi fără margine... Pesemne că faptul se petrecea în clipele ciudate, când oamenii aceştia, adunaţi întâmplător laolaltă, dar osândiţi cu toţii la o plictisitoare trândăvie şi la o cruzime tâmpită, zăreau deodată unul în ochii altuia o licărire din adâncul conştiinţei lor întunecate şi înăbuşite, o licărire tainică de groază, de durere şi de nebunie... Atunci viaţa lor liniştită şi sătulă de tauri la îngrăşat parcă ieşea deodată din matca obişnuită. Aşa se întâmplă şi după sinuciderea recrutului! Osadci dădu semnalul... Nimerindu-se tocmai câteva zile de sărbătoare la şir, le petrecu pe toate la cerc, jucând cu deznădejde şi bând fără socoteală. Ciudat... Voinţa uriaşă a omului voinic, puternic şi crud ca o fiară, târî după ea tot regimentul într-o vâltoare în care se prăbuşea din ce în ce mai adânc. Şi câtă vreme ţinu orgia aceasta nebunească, Osadci ponegri întruna memoria sinucigaşului cu cele mai mârşave înjurături, cu neruşinare şi cu glas îndrăzneţ şi provocător, parcă înadins ar fi căutat pe cineva care să-l contrazică.

Era ora şase seara. Romaşov şedea acasă pe pervazul ferestrei, cu picioarele strânse sub el şi fluiera încetişor o arie din *Faust.* În grădină, ciripeau vrăbiile şi cârâiau coţofenele. Nu se întunecase încă, printre copaci însă rătăceau umbre uşoare şi domoale.

Deodată, auzi lângă uşa de la intrare o voce sonoră ce cânta fals, dar cu însufleţire:

Sar caii, spumegă-n zăbale

Şi sforăie-n galop turbat...

Amândouă canaturile se deschiseră cu zgomot asurzitor şi Vetkin se năpusti în odaie. Abia ţinându-şi echilibrul, cânta anevoie:

Femei şi fete triste-n cale

Petrec pe cei care-au plecat.

Încă din ajun era beat, aproape îndobitocit. Nu dormise toată

noaptea şi pleoapele-i erau umflate şi roşii. Îşi lăsase şapca pe ceafă. Mustăţile ude păreau mai închise şi-i atârnau ca doi ţurţuri groşi sau ca mustăţile unei foci.

— R-romuald! Anahoret din Siria! Vin... să te pup! zbieră el de răsună odaia. Da' de ce-mi mucegăieşti aici? Haidem, frate... Acolo-i veselie, muzică, jocuri. Haidem!

Şi-l sărută lung şi apăsat pe gură, udându-i faţa cu mustăţile.

— Ei, ajunge, ajunge, Pavel Pavlovici, se împotrivi slab Romaşov. Ce-nseamnă înflăcărarea asta prostească?

— Prietene, dă mâna-ncoa! Fetiţă de pension... ce eşti! Iubesc în tine suferinţele trecute şi... îndepărtata mea tinereţe. Osadci ne-a cântat adineauri o... „veşnică pomenire" de s-au cutremurat geamurile. Romaşevici, te iubesc, frate! Vino să te pup ruseşte, drept pe gură!

Faţa buhăită cu privirea sticloasă a lui Vetkin, gura care-i mirosea urât şi atingerea buzelor şi a mustăţilor umede îl scârbeau. Dar în asemenea împrejurări, Romaşov era totdeauna slab, iar acum se mulţumea doar să zâmbească în silă.

— Ia stai! De ce-am venit la tine? strigă Vetkin, sughiţând şi clătinându-se pe picioare. Era ceva f-foarte însemnat... A-ha! Iată de ce! Află că l-am curăţat cu totul pe Bobetinski... Mă-nţelegi?... Până la fund, până la cel din urmă ban. La sfârşit... m-a rugat să jucăm pe datorie! Dar eu i-am răspuns: „Nu, puişorule, nu... Pentru asta mai... *attendez,* găseşte altceva... Atunci şi-a jucat revolverul... Uită-te la el, Romaşenko! Vetkin îşi întoarse pe dos buzunarul pantalonilor şi scoase un mic revolver elegant într-un toc de antilopă. E un Mervin! L-am întrebat: „Pe cât îl joci?" „Pe douăzeci şi cinci de ruble", zice. „Nu, pe zece", răspund eu. „Cincisprezece", zice el. „Ei hai, fie... lua-te-ar dracu'!" A mizat o rublă pe damă şi restul pe un număr... Buf, buf, buf, buf! Chiar de la a cincea lovitură, i-am luat dama! Să-ţi fie de bine, puişorule! Ba, mi-a mai rămas ceva dator. Minunat revolver... are şi cartuşe... Ia-ţi-l Romaşevici... Ţi-l dau ca semn al duioasei prietenii pe care ţi-o port şi ca amintire... Să te gândeşti totdeauna cu dragoste şi cu sufletul senin la vitejia locotenentului Vetkin! Ia-l! E un poem!

— Lasă, Pavel Pavlovici! Păstrează-l!

— Ce, crezi cumva că nu-i bun revolverul? Poţi ucide cu el şi un elefant... Stai, că-l încerc chiar acuma... Unde ţi-e sclavul? Mă duc să-i cer o scândură... Hei, sclavule!... Scutierule!

Ieşi împleticindu-se în antretul unde şedea de obicei Gainan şi,

după ce zăbovi câteva clipe acolo, se întoarse ţinând de cap, sub braţul drept, bustul lui Puşkin.

— Lasă, Pavel Pavlovici, că nu face... îl opri sfios Romaşov.

— Eh, fleacuri! Ăsta-i un „ţivil" oarecare... Stai! Îl aşezăm îndată pe scăunaş... Să nu mişti, ticălosule! zise Vetkin, ameninţând bustul cu degetul. M-auzi? Las' că-ţi arăt eu ţie!

Se îndepărtă un pic, apoi se rezemă de pervazul ferestrei lângă Romaşov şi puse degetul pe trăgaci. Dar umbla aşa de stângaci cu revolverul şi cu mişcări de beţiv atât de nesigure, încât Romaşov se încruntă speriat, temându-se de o nenorocire.

Depărtarea până la bust nu era mai mare de opt paşi. Vetkin ochi îndelung, învârtind revolverul în cercuri largi. În sfârşit, trase şi o gaură mare, neagră şi neregulată se ivi pe obrazul drept al bustului. Lui Romaşov îi vâjâiau urechile de împuşcătură.

— Ai văzut, nenişorule? strigă Vetkin. Ei, acuma, ia-ţi-l şi... păstrează-l ca amintire a dragostei mele! Şi pune-ţi tunica, s-o pornim la cerc... Să bem pentru gloria armatei ruse!

— Pavel Pavlovici, zău, nu face... zău, nu pot... Mai bine rămân acasă! îl rugă fierbinte şi sfios Romaşov.

Dar nu putu să se împotrivească. Nu găsea nici cuvinte de ajuns de hotărâte, nici tonul destul de energic. Imputându-şi în minte lipsa de voinţă, îl urmă fără chef pe Vetkin care, cu paşi nesiguri, mergea în zig-zag printre straturile de zarzavat, călcând în picioare castraveţii şi varza.

A fost o seară de pomină, înflăcărată, o seară cu adevărat nebună. Întâi băură la cerc, apoi plecară cu trăsura să-i tragă vin fiert la gară, şi pe urmă se întoarseră iar la cerc.

La început, Romaşov se ruşina, necăjindu-se de slăbiciunea lui de caracter şi-l cuprindea simţământul chinuitor de stinghereală şi dezgust pe care-l încearcă orice om cuminte în mijlocul beţivilor. Râsetele i se păreau nefireşti, glumele proaste şi muzica falsă. Dar vinul roşu şi fierbinte pe care-l bău la gară îl ameţi deodată şi-l umplu de o veselie zgomotoasă şi înfrigurată. Pe dinaintea ochilor parcă i se lăsă o perdea cenuşie, ţesută din milioane de firicele de nisip ce tremurau, şi totul i se păru plăcut, voios şi uşor de înţeles.

Ceasurile treceau ca clipele. Văzând că-n sală se aprind lămpile, Romaşov îşi dădu oarecum seama că trecuse multă vreme şi venise noaptea.

— Domnilor, hai să mergem la dame! propuse cineva. Mergem toţi la Şleiferoaia!

— Da, da... la Şleiferoaia... la Şleiferoaia! Ura!

Toată lumea începu să se frământe, să tragă zgomotos scaunele şi să râdă tare. În seara aceea, toate mergeau parcă de la sine. Birjele cu doi cai se şi înşirau la poarta cercului, fără ca nimeni să ştie de unde se iviseră. De la o vreme, conştiinţa lui Romaşov se cufunda uneori într-un văl de toropeală întunecată din care se trezea cu o deosebită limpezime şi ascuţime de gândire. Deodată, se pomeni în trăsură lângă Vetkin. Pe scăunaşul din faţă luase loc un al treilea, Romaşov însă nu izbutea să-i desluşească chipul pe întuneric, deşi se pleca spre el, clătinându-se neputincios. Faţa aceea negricioasă ba se strângea ca un pumn, ba se lungea, pocindu-se; dar de fiecare dată i se părea foarte cunoscută. Pe neaşteptate, Romaşov izbucni într-un râs fără rost de care singur se miră ca şi cum ar fi auzit pe altul râzând lângă el.

— Minţi, Vetkin! Ştiu unde mergem! zise el cu şiretenie de beţiv. Tu, băiatule, mă duci la dame... Ştiu, iubitule!

Altă trăsură le-o luă înainte, huruind asurzitor pe caldarâm. La lumina felinarelor, Romaşov zări ca într-o strălucire caii negri în galop dezordonat, vizitiul care-şi învârtea sălbatic biciul deasupra capului şi patru ofiţeri, hurducaţi pe pernele trăsurii, răcnind şi fluierând care mai de care.

Romaşov îşi veni o clipă în fire, cu o luciditate neobişnuită.

Da, iată-l că merge într-un local unde câteva femei îşi dau oricui trupul, mângâierile şi marea taină a dragostei lor. Pentru bani? Pentru o clipă? A, ce-are a face!... „Femeile! Femeile!” striga în adâncul fiinţei lui un glas sălbatic şi înfiorat de nerăbdare. Ca o chemare îndepărtată, abia simţită, amintirea Şurocikăi parcă se contopea cu glasul acesta. Apropierea n-avea însă nimic josnic sau jignitor, ci dimpotrivă ceva plăcut, dorit şi tulburător, care-i mângâia încetişor şi blând inima.

Îndată va ajunge la fiinţele acelea încă necunoscute, ciudate, tainice şi ispititoare – la femei! Visul ăsta scump va fi deodată aievea, le va privi, le va lua în braţe, va asculta cântecul şi râsul lor gingaş, va avea o neînţeleasă, dar dulce mângâiere pentru setea pătimaşă care-l atrăgea spre singura femeie din lume, spre ea, spre Şurocika! N-avea însă nicio ţintă bine lămurită... Respins de o femeie, se simţea atras cu o putere de neînvins spre iubirea simplă, deschisă, fără ascunzişuri, după cum în nopţile reci sunt atrase de lumina farului păsările călătoare, obosite şi îngheţate. Nimic mai mult...

Caii cotiră la dreapta. Zgomotul roţilor şi scârţâitul osiilor încetă deodată. Trăsura se zguduia puternic pe arcurile moi, coborând un povârniş repede. Romaşov deschise ochii. Într-o vale adâncă, la picioarele lui, sclipeau în neorânduială sumedenie de luminiţe, când pierind după copacii şi casele nevăzute, când ivindu-se din nou. Ai fi zis o mare mulţime împrăştiată, o fantastică procesiune cu torţe. O clipă veni o adiere caldă, ce mirosea a pelin, apoi o creangă mare, întunecată le atinse capetele şi călătorii se simţiră învăluiţi în aerul rece şi umed, ca de pivniţă veche.

— Unde mergem? mai întrebă o dată Romaşov.

— La Zavalie! strigă ofiţerul de pe scăunaş, iar Romaşov îşi zise mirat: „A! Dar ăsta-i locotenentul Epifanov... Mergem la Şleiferoaia."

— Cum? N-ai fost niciodată acolo? făcu Vetkin.

— Duceţi-vă dracului amândoi! strigă Romaşov.

Dar Epifanov îi zise, râzând:

— Ascultă, Iuri Alexeevici, vrei să le spunem că vii pentru întâia dată în viaţă? Hai? Te rog, puişorule! Sufleţelule! Asta le place... Ce te costă?

O ceaţă deasă şi de nepătruns învălui iar conştiinţa lui Romaşov. Deodată, parcă fără nicio întrerupere; se pomeni într-o sală mare, parchetată, cu scaune vieneze de-a lungul pereţilor. Perdele lungi de stambă roşie cu flori galbene acopereau uşa de la intrare şi alte două uşi ale unor odăiţe întunecoase. Perdele la fel fluturau la ferestrele deschise care dădeau într-o curte de serviciu. Pe pereţi atârnau lămpi aprinse, luminând odaia îmbâcsită de fum şi de un miros iute de bucătărie evreiască. Din când în când, intra pe ferestre o mireasmă de iarbă proaspătă, de salcâm înflorit şi de adieri primăvăratice.

Sosiseră acolo vreo zece ofiţeri. Parcă toţi cântau, strigau şi râdeau în acelaşi timp. Romaşov, cu un zâmbet de naivă fericire pe buze, mergea de la unul la altul, recunoscându-i cu o plăcută uimire, ca şi cum i-ar fi văzut pentru întâia oară în ziua aceea pe Lbov, Bek-Agamalov, Vetkin, Epifanov, Arceakovski, Olizar şi alţii. Căpitanul Leşcenko era şi el de faţă. Sta la fereastră cu înfăţişarea lui veşnic supusă şi abătută. Pe masă se iviră, ca prin farmec – cum, de altfel, se petrecea totul în seara aceea – sticle cu bere şi cu vişinată groasă. Romaşov ciocni cu vecinul său şi, după ce bău şi-l sărută, simţi că mâinile şi buzele-i erau lipicioase şi dulci.

Cinci, şase femei şedeau în mijlocul ofiţerilor. Una din ele părea o

fetiţă de paisprezece ani... Îmbrăcată ca un paj, cu coapsele strânse într-un tricou trandafiriu, sta pe genunchii lui Bek-Agamalov, jucându-se cu fireturile epoleţilor săi. Alta, o blondă grasă, cu bluză roşie de mătase şi fustă de culoare închisă, avea faţa mare, frumoasă şi pudrată, cu sprâncene negre, stufoase şi arcuite. Se apropie de Romaşov:

— Prichindelule, de ce eşti aşa de trist? Vino cu mine în odaie, zise ea cu glas scăzut.

Fără să se stingherească, se aşeză pe masă, picior peste picior. Fusta-i strâmtă dezvăluia o pulpă rotundă şi puternică. Romaşov simţi că-i tremură mâinile şi i se taie răsuflarea. Întrebă sfios:

— Cum te cheamă?

— Pe mine? Malvina! Nepăsătoare, se întoarse cu spatele la ofiţer, bălăbănindu-şi picioarele şi zise: Serveşte-mă cu o ţigară.

Doi muzicanţi evrei se arătară deodată, unul cu o vioară, celălalt cu o tamburină.

În sunetele false şi sâcâitoare ale unei polci însoţite de bătăi înăbuşite şi tremurătoare din tamburină, Olizar şi Arceakovski prinseră să joace un cancan. Săreau unul în faţa altuia, când pe un picior, când pe celălalt, pocnind din degete cu braţele întinse, apoi se trăgeau îndărăt, îndepărtându-şi genunchii îndoiţi şi ducându-şi la subsuoară degetele cele mari de la mâini. Cu mişcări grosolane şi neruşinate, dădeau din şolduri, plecându-şi necuviincios trupul înainte şi înapoi. Deodată, Bek-Agamalov sări de pe scaun şi răcni aspru şi furios:

— Afară ţivilii! Îndată afară! Marş!

Doi civili stăteau în uşă. Îi cunoşteau toţi ofiţerii regimentului, că veneau adesea la seratele cercului militar. Erau doi tineri foarte cumsecade, unul funcţionar la administraţia financiară, iar celălalt mic moşier, frate cu portărelul.

Funcţionarul cu faţa palidă zâmbi în silă şi zise cu glas dulceag ce se străduia să pară firesc:

— Îngăduiţi-ne, domnilor... să rămânem în societatea dumneavoastră. Doar mă cunoaşteţi, domnilor... Sunt Dubeţki... domnilor! N-o să vă supărăm cu nimic, domnilor...

— Oamenii buni se împacă, adăugă fratele portărelului, râzând mânzeşte.

— Afa-a-ră! strigă Bek-Agamalov. Marş!...

— Domnilor, daţi afară „ţovilii”, se rânji Arceakovski.

Se iscă mare zarvă. Şi-n încăpere, toată lumea se învârtea, râdea

şi tropăia sau ofta. Lămpile aruncau, fumegând, mici limbi de foc spre tavan. Aerul rece de afară năvălea pe ferestre, răcorind feţele. Civilii erau acum în curte, unde strigau cu glasuri speriate, plângăreţe şi pline de furie neputincioasă:

— Las' că v-o plătim noi! Vom reclama la comandantul regimentului şi-o să ne plângem şi guvernatorului! Cazonilor!

— Huo... huo... huide-o-o! Mama voastră... ţipă cu glas subţire Vetkin, scoţând capul pe fereastră.

Lui Romaşov i se părea că toate întâmplările zilei se înlănţuiau fără nicio legătură între ele, ca şi cum în faţa lui s-ar fi desfăşurat o bandă pestriţă cu poze tâmpite şi îngrozitoare ca într-un vis urât. Vioara începu iar să scârţâie monoton, iar tamburina tremura înăbuşit. Un ofiţer, fără tunică, în cămaşă albă, juca pe vine în mijlocul încăperii, căzând în fiecare clipă pe spate şi sprijinindu-se cu mâinile de podea. O femeiuşcă frumoasă şi slăbuţă, pe care Romaşov n-o băgase de seamă până atunci, cu părul negru despletit şi cu umerii slabi dezveliţi, îl cuprinse de gât cu braţele-i goale pe tristul Leşcenko şi, silindu-se să acopere muzica şi larma, îi urla în ureche:

Când oftica te chinuieşte,
Ca varul faţa ţi se-albeşte,
Şi doctorul stă şi păzeşte...

Bobetinski îşi arunca berea din pahar pe deasupra unui paravan, într-una din odăiţele întunecoase, iar un glas gros, nemulţumit şi somnoros mormăia:

— Dar... domnilor... încetaţi odată! Cine face asta? E-o adevărată porcărie!

— Ia spune, eşti de mult aci? întrebă Romaşov pe femeia cu bluză roşie, iar pe furiş, ca din întâmplare, îi puse mâna pe piciorul tare şi cald.

Ea-i răspunse nu ştiu ce, dar el n-auzi nimic. Atenţia-i fu atrasă de o scenă neobişnuită.

Stegarul Lbov fugărea prin sală pe unul din muzicanţi, lovindu-l cu tamburina în cap. Evreul scotea ţipete nearticulate şi, uitându-se înapoi cu spaimă, fugea dintr-un colţ într-altul, ridicându-şi drept pavăză faldurile lungi ale redingotei. Toată lumea râdea... Arceakovski se prăbuşi pe jos şi se tăvălea de râs. Apoi se auziră ţipetele ascuţite ale celuilalt muzicant. Cineva îi smulsese vioara din mână, trântind-o cu putere de podele. Se făcu ţăndări cu un zgomot melodios care se amestecă ciudat cu ţipătul deznădăjduit

al evreului. Pentru Romaşov urmară câteva clipe de uitare desăvârşită. Deodată, se trezi ca-n faţa unei vedenii de groază: toţi cei de faţă răcneau, alergau şi dădeau din mâini. În jurul lui Bek-Agamalov se îngrămădise lume care o luă îndată la goană, împrăştiindu-se prin toată sala.

— Ieşiţi afară! Nu vreau să văd pe nimeni! răcnea ca un turbat Bek-Agamalov.

Scrâşnea din dinţi, ameninţa cu pumnii ridicaţi şi tropăia din picioare. Era stacojiu la faţă şi pe frunte i se umflaseră două vine, groase ca nişte şireturi, care se uneau spre rădăcina nasului. Îşi lăsa ameninţător capul în jos, iar ochii şi mai rotunzi, ieşiţi din orbite, străluceau îngrozitor.

Parcă-i pierise graiul şi acum urla ca o fiară înfuriată, cu glas sălbatic şi răsunător.

— Ă-ă-ă-ă!

Deodată, răsucindu-se pe neaşteptate spre stânga, îşi scoase fulgerător sabia din teacă şi, cu un şuierat ascuţit, ea zăngăni, scăpărând deasupra capului său. Toţi cei din odaie se repeziră spre uşi şi ferestre. Femeile ţipau isteric şi bărbaţii se împingeau unii pe alţii. Romaşov se simţi târât iute spre uşă, iar unul, fugind pe lângă el, îi zgârie obrazul până la sânge cu un nasture sau cu colţul epoleţilor. În aceeaşi clipă, se auziră din curte glasurile grăbite şi speriate ce se acopereau unele pe altele. Romaşov rămase singur lângă uşă. Inima-i bătea puternic şi repede... Era stăpânit nu numai de fiorul ăsta de groază, ci şi de o presimţire plăcută, de o veselie sălbatică.

— Vă tai! striga Bek-Agamalov, scrâşnind din dinţi.

Vederea spaimei generale îl îmbătă cu totul. Cu o putere de nebun, numai din câteva lovituri făcu ţăndări o masă, apoi lovi furios cu sabia în oglindă. Cioburile se împrăştiară în toate colţurile, ca o ploaie strălucitoare de culorile curcubeului. Dintr-o singură lovitură, sfărâmă apoi toate sticlele şi paharele ce se găseau pe altă masă.

Deodată, se ridică un glas obraznic:

— Tâmpitule! Mojicule!

Ţipa femeia cu părul despletit şi cu braţele goale care, cu câteva clipe mai înainte, îl îmbrăţişase pe Leşcenko. Sta într-un colţ lângă sobă, cu mâinile în şolduri, plecându-se înainte şi răcnind întruna cu glas de precupeaţă înşelată la socoteală.

— Tâmpitule! Mojicule! Golanule! Nu se sperie nimeni de tine!

Tâmpitule! Tâmpitule! Tâmpitule!

Bek-Agamalov îşi încruntă sprâncenele şi, pierzându-şi cumpătul, lăsă o clipă sabia în jos... Romaşov văzu cum se îngălbeneşte şi i se aprinde în ochi o licărire gălbuie, rău prevestitoare. În acelaşi timp, se pleca tot mai mult pe vine, ghemuindu-se cu capul între umeri, ca o fiară gata să se repeadă.

— Taci! răcni el răguşit.

— Tâmpitule! Boule! Armean afurisit! N-am să tac! Tâmpitule! Tâmpitule! ţipa femeia, tremurând din tot trupul.

Romaşov simţea că se îngălbeneşte şi el tot mai tare, cu fiecare clipă. Avea în cap senzaţia lui cunoscută de gol, de uşurare şi parcă de eliberare. Un ciudat amestec de frică şi de veselie îi înălţa sufletul ca într-o slabă ameţeală. Vedea că Bek-Agamalov nu-şi ia ochii de la femeie şi ridică încet sabia deasupra capului. Deodată, Romaşov se simţi cuprins de un val fierbinte de voioşie nebunească, de groază, de frig, de îndrăzneală şi de râs. Aruncându-se înainte, auzi cum Bek-Agamalov horcăie furios:

— N-ai să taci odată? Pentru cea din urmă oară, îţi...

Romaşov îl apucă de mână cu o putere pe care nici el nu şi-o bănuia. Câteva clipe, cei doi ofiţeri se priviră drept în ochi, fără să clipească, la câţiva centimetri unul de altul. Romaşov auzea răsuflarea grăbită a lui Bek-Agamalov ca fornăitul unui cal, vedea albul ochilor lui înspăimântători cu pupilele scânteietoare şi fălcile-i albe care clănţăneau, scrâşnind, dar îşi dădea seama că flacăra de nebunie se stingea cu încetul pe chipul lui schimonosit. Cuprins de groază şi de bucurie totodată, sta astfel între viaţă şi moarte, ştiind totuşi că el va birui în jocul acesta. Desigur, toţi cei care urmăreau de afară întâmplarea înţeleseseră toată primejdia. În curte, dincolo de ferestre, se făcu o tăcere atât de mare, încât deodată, la doi paşi în umbră, o privighetoare umplu văzduhul cu trilurile ei sonore.

— Dă-mi drumul! rosti anevoie Bek-Agamalov cu glas răguşit.

— Bek, n-ai să loveşti o femeie! zise liniştit Romaşov. Ţi-ar părea rău toată viaţa! N-ai să loveşti, Bek!

Cele din urmă scântei de furie se stinseră în ochii lui Bek-Agamalov. Romaşov clipi repede, lăsă pleoapele în jos şi răsuflă lung, ca după un leşin. Inima începu să-i bată repede şi neregulat ca de spaimă, şi capu-i era iar greu şi fierbinte.

— Dă-mi drumul! strigă din nou Bek-Agamalov, smucindu-şi tare mina.

De data aceasta, Romaşov simţea că nu mai avea putere să i se

împotrivească, nu se mai temea însă de el şi-i spuse cu glas duios şi blând, atingându-i uşor umărul:

— Iartă-mă... dar, mai târziu, tu singur o să-mi mulţumeşti!

Bek-Agamalov îşi băgă zgomotos şi brusc sabia în teacă.

— Bine! Dă-o dracului! strigă el tot mânios, acum însă cu oarecare prefăcătorie şi sfială. O să ne răfuim între noi... N-aveai dreptul să...

Toţi cei care priviseră de afară întâmplarea pricepură că primejdia trecuse. Prinzând curaj, năvăliră grămadă înăuntru cu hohote de râs silite şi începură să-l domolească pe Bek-Agamalov cu o familiaritate prietenească. Totuşi el se potolise şi sta istovit; chipul lui care se întunecase deodată avea o înfăţişare obosită şi dispreţuitoare.

Veni în goană şi Şleiferoaia, o femeie grasă cu rochia slinoasă pe piept, cu ochi aspri, fără gene şi cu pungi vinete. Alerga de la unul la altul, trăgându-l pe fiecare ofiţer de mânecă sau de nasturii tunicii şi striga cu glas tânguitor:

— Dar bine, domnilor, cine o să-mi plătească mie toate acestea: oglinda, masa, băuturile şi fetele?

Un necunoscut rămase să discute cu ea. Ceilalţi ofiţeri plecară toţi împreună. Aerul curat şi proaspăt al nopţii de mai pătrundea blând şi plăcut în pieptul lui Romaşov şi un fior uşor şi voios îi umplea toată fiinţa. I se păru că toate urmele beţiei piereau deodată din creierul lui ca şterse cu un burete ud.

Bek-Agamalov se apropie şi-l luă de braţ.

— Romaşov, propuse el, suie-te aci, cu mine! Vrei?

Şedeau unul lângă altul şi Romaşov, plecat pe dreapta, se uita cum caii scoteau trăsura pe muchia dealului, săltându-şi crupele largi într-un galop neregulat. Atunci, Bek-Agamalov îi dibui pe întuneric mâna şi i-o strânse puternic şi lung. Apoi nu mai schimbară nicio vorbă...

XIX

Dar emoţia prin care trecuseră cu toţii stârni o enervare şi un dezechilibru general. În drum spre cerc, ofiţerii se purtară cu totul necuviincios.

Opriră un evreu care trecea pe stradă şi, după ce-l siliră să se apropie, îi smulseră căciula din cap. Trăsura porni mai departe, iar căciula i-o aruncară într-un copac dintr-o curte... Bobetinski îşi bătu birjarul... Ceilalţi cântau în gura mare şi răcneau fără niciun rost. Numai Bek-Agamalov, care sta lângă Romaşov, tăcu tot drumul, supărat şi pufnind pe nări.

Cu toate că era târziu, cercul militar era încă bine luminat şi plin de lume. În sala de joc şi-n cea de mese, la bufet şi la biliard, pretutindeni se îngrămădeau oameni ameţiţi de vin, de tutun şi de cărţi, cu tunicile descheiate, cu ochii ficşi, întunecaţi şi cu mişcări obosite. Romaşov, salutând mai mulţi ofiţeri, zări deodată cu mirare printre ei şi pe Nikolaev. Şedea lângă Osadci, era beat şi roşu la faţă, dar se ţinea bine. Când Romaşov se apropie de el, trecând pe lângă o masă, Nikolaev îi aruncă o privire grăbită şi se întoarse îndată, ca să nu fie silit să-i dea mâna, căutând anume să înceapă o discuţie cu vecinul său.

— Vetkin, hai, cântă-ne ceva! strigă Osadci peste capul celorlalţi.

— Să cântă-ă-ăm ce-va-a! intonă Vetkin cu glas bisericesc.

— Să cântă-ă-ăm ce-va-a! Să cântă-ă-ăm ce-va-a! repetară ceilalţi tare şi pe acelaşi ton.

Vetkin îngână repede ca dascălii:

Jos, la popa-n bătătură,
Trei deodată se bătură;
Popă, dascăl, clopotar,
Toţi trag într-un secretar,
Trimis de guvernator,
Ţin'te bine, Nicipor...

— Ţin'te bine, Nicipor... răspunse corul liniştit, în deplină

armonie, susţinută şi încălzită parcă de vocea cântătoare de bas a lui Osadci.

Vetkin dirija, în picioare pe o masă, cu braţele întinse peste capetele cântăreţilor. Îşi rotea ochii ba furios, ba înduioşat şi încuviinţător, şuierând spre cei care cântau fals ori domolind repeziţii cu o uşoară şi abia simţită tremurare a mâinii desfăcute.

— Căpitan Leşcenko, cânţi fals! Te-o fi călcat un urs pe ureche... Taci din gură! strigă Osadci. Domnilor, da' tăceţi odată. Nu faceţi zgomot când se cântă lângă voi.

Vetkin îngâna înainte:

Un ţăra-an boga-at, ehe-e,

Bea mereu doar punci glasé-é-é...

Te usturau ochii de fumul de tutun, muşamaua de pe masă era lipicioasă, iar Romaşov îşi aminti că-n seara aceea nu se spălase pe mâini. Ieşi din sală şi trecu prin curte spre încăperea denumită „camera musafirilor”, unde se găsea totdeauna un lavoar. Era o cămăruţă goală şi rece cu o singură fereastră. La perete, două paturi despărţite printr-o măsuţă de noapte, ca la spital. Acolo nu se schimba niciodată rufăria, nu se mătura pe jos şi nici nu se aerisea vreodată, aşa că mirosea greu a închis, a rufe murdare, a fum de tutun vechi şi a unsoare de cizme. Încăperea slujea pentru cazarea ofiţerilor din cantonamentele îndepărtate, chemaţi la statul-major al regimentului. Dar, în timpul seratelor, era obiceiul să fie întinşi pe pat câte doi sau chiar trei ofiţeri beţi. Aşa că i se mai spunea şi „camera mortuară” sau „morga”. Denumirea aceasta ascundea, fără voie, o groaznică ironie a soartei – de când venise regimentul în garnizoana aceasta, tocmai în „camera de musafiri”, şi chiar pe cele două paturi, se împuşcaseră câţiva ofiţeri şi o ordonanţă. De altfel, nu era an în care să nu se sinucidă un ofiţer din regiment.

Când Romaşov intră la „morgă”, doi oameni şedeau pe întuneric la căpătâiul paturilor lângă fereastră şi nu şi-ar fi dat seama de prezenţa lor, dacă n-ar fi auzit un foşnet slab. Îi recunoscu anevoie, abia după ce se apropie, plecându-se spre ei. Erau căpitanul Klodt, un beţiv şi un hoţ, îndepărtat de la comanda companiei, şi sublocotenentul Zolotuhin, un lungan mai în vârstă, chel, jucător de cărţi, scandalagiu, rău de gură şi mare băutor, din cei care rămân o viaţă întreagă sublocotenenţi. Pe noptiera dintre ei, lucea uşor o sticlă de rachiu cu două pahare pline, lângă o farfurie goală cu urme de sos.

Amândoi băutorii tăceau, parcă voiau să se ascundă de camaradul care intrase, iar când Romaşov se uită să vadă cine sunt, surâseră cu şiretenie în beznă, cu ochii în podea.

— Dumnezeule, dar ce căutaţi aci? întrebă Romaşov, speriat.

— Sstt! făcu tainic Zolotuhin, ridicând degetul ca pentru a-l preveni. Stai, nu ne tulbura!

— Linişte! şuşoti scurt Klodt.

Deodată, din depărtare se auzi uruitul unei căruţe. Atunci, amândoi îşi ridicară paharele în grabă, le ciocniră şi băură în acelaşi timp.

— Ce înseamnă asta? strigă neliniştit Romaşov.

— Dragul meu... şopti Klodt cu tâlc, asta-i un fel de gustare... Bem în cinstea căruţei care a trecut! Ascultă, tinere! zise el, întorcându-se către Zolotuhin. Ei, acuma, în cinstea cui mai bem? Vrei să ciocnim pentru razele lunii?

— Pentru lună am mai băut! răspunse foarte serios Zolotuhin, privind secera îngustă a lunii care se vedea tristă, jos pe cer, deasupra oraşului. Aşteaptă... poate că latră vreun câine... Taci din gură!

Şopteau astfel, plecându-se unul spre altul, cu totul cuprinşi de grija asta năstruşnică de beţivi. În acelaşi timp, din sala de mese ajungeau sunetele înăbuşite ale cântării bisericeşti, armonioasă şi tristă, ca o rugăciune de înmormântare ce venea de departe.

Romaşov îşi bătu palmele şi se prinse cu mâinile de cap.

— Pentru numele lui dumnezeu, încetaţi, domnilor! E groaznic! zise el abătut.

— Du-te dracului! urlă deodată Zolotuhin. Adică, nu! Mai stai... Înainte de a pleca, trebuie să ciocneşti un păhărel cu doi oameni de treabă ca noi. Nu, nu... N-ai să ne tragi pe sfoară! Ţine-l tu, căpitane, că eu încui uşa...

Săriră amândoi de pe pat şi, cu un râs plin de viclenie smintită, încercară să-l prindă. Odaia întunecoasă ce mirosea urât, beţia asta ciudată şi tainică, pe întuneric şi la miezul nopţii, cei doi ţicniţi, toate laolaltă treziră în Romaşov un fior de groază, de moarte şi de nebunie. Scoţând un strigăt ascuţit, îl izbi pe Zolotuhin într-o parte şi ieşi de la „morgă”, tremurând tot.

Raţiunea îl îndemna să se întoarcă acasă, dar un imbold de neînţeles îl împinse iar în sala de mese. Mulţi ofiţeri moţăiau pe scaune sau pe prichiciul ferestrelor. Era o căldură de nesuferit în care lămpile şi lumânările ardeau fără să pâlpâie, cu toate că

geamurile erau deschise. Soldaţii de serviciu şi de la bufet, frânţi de oboseală, aţipeau de-a-n picioarele, căscând la fiecare clipă doar pe nări, că nu îndrăzneau să-şi descleşteze fălcile. Totuşi, beţia aceasta generală şi îngrozitoare nu se mai sfârşea.

Vetkin, în picioare pe masă, cânta cu glas subţire şi sentimental de tenor:

Ca valurile repezi,

Trec ale vieţii zile...

Mulţi ofiţeri din regiment, fii de preoţi, cântau bine în cor, chiar când erau beţi. Adeseori, o melodie simplă, tristă şi mişcătoare, înnobila cuvintele triviale. Atunci, se întristau o clipă şi simţeau că se înăbuşă sub tavanul jos, în sala cu aer îmbâcsit şi-n viaţa aceasta mărginită, meschină şi fără orizont.

Când mori, o să te-ngroape,

Oricum ai fi trăit

Pe lumea asta...

cânta cu foc Vetkin, iar ochii lui blajini şi prostănaci se umpluseră de lacrimi. Era mişcat de propriul său glas pătimaş, subţire şi de armonia generală a corului. Arceakovski îi ţinea isonul cu mare grijă. Ca să-i vibreze vocea, îşi tremura cu două degete mărul lui Adam. Osadci susţinea corul cu glasul lui de bas adânc şi tărăgănat, iar celelalte voci parcă pluteau pe valuri întunecate, în sunetele acestea joase ca de orgă.

După ce isprăviră de cântat, se făcu o clipă de tăcere. În focul beţiei, toţi se cufundară în gândurile lor. Deodată, Osadci lăsă ochii în jos, se uită la masă şi începu să cânte cu glas scăzut:

„Cei ce aţi umblat pre calea cea strâmtă, toţi care întru viaţă, crucea ca jugul aţi purtat...”

— Da' isprăviţi odată, zise plictisit cineva. V-aţi agăţat de ruga asta de înmormântare şi aţi cântat-o de zece ori până acum.

Totuşi ceilalţi îi şi ţineau isonul şi, în sala murdară şi afumată, cu mucuri de ţigară şi cu scuipat pe jos, răsunară sunetele curate şi limpezi din slujba morţilor, după sfântul Ioan Damascenul, pătrunse de o tristeţe apăsătoare, adâncă şi de pătimaşă părere de rău după viaţă:

„Şi voi ce cu credinţă m-aţi urmat pre mine, veniţi de luaţi darurile pe care le-am gătit vouă şi cununile cereşti...”

Arceakovski cunoştea liturghia tot aşa de bine ca un preot şi dădu răspunsul:

„Să zicem toţi din tot sufletul nostru, să zicem...”

Astfel cântară toată slujba de înmormântare.

Când veni rândul veşnicei pomeniri, Osadci, cu capul plecat, cu gâtul întins şi cu o privire ciudată, plină de înfricoşătoare răutate în ochii lui trişti, cântă cu voce gravă care tremura ca sunetele unui contrabas:

„Cu sfinţii odihneşte, Hristoase, sufletul adormitului robului tău Nikifor...” – aici Osadci îi trase deodată o groaznică şi neruşinată înjurătură – „şi fă-i lui, doamne, veşnica pomenire...”

Romaşov sări ars de la locul lui şi bătu cu pumnul în masă ca un turbat:

— Nu îngădui una ca asta! Linişte! strigă el cu glas răsunător şi îndurerat. De ce să ne batem joc? Domnule căpitan, doar nu-ţi arde de râs... Dumneata suferi şi ţi-e groază! Văd eu! Ştiu bine ce ai pe suflet!

În mijlocul tăcerii generale ce domni o clipă, se ridică un glas nedumerit:

— E beat?

Dar tot atunci, ca şi cu câteva ceasuri mai înainte la Şleiferoaia, se stârni mare larmă şi toţi începură să urle şi să ţopăie, îngrămădindu-se într-un fel de ghem pestriţ ce se-nvârtea zgomotos. Sărind jos de pe masă, Vetkin se lovi cu capul de lampa din tavan, care se clătina în zig-zag-uri mari şi line, iar umbrele oamenilor înnebuniţi ba creşteau uriaşe, ba piereau sub podea, încolăcindu-se şi tremurând înfiorător de-a lungul pereţilor albi şi pe tavan.

Tot ce se întâmpla la cerc acum cu oamenii aceştia prea aţâţaţi, scoşi din minţi, nenorociţi şi beţi, se desfăşura repede, într-un chip nesăbuit şi fără putinţă de îndreptare. Parcă un diavol rău şi smintit ar fi pus stăpânire pe ei, cu o furie batjocoritoare, silindu-i să spună vorbe mârşave şi să facă gesturi urâte şi necuviincioase.

În mijlocul acestui iad, Romaşov zări deodată lângă el o faţă cu gura schimonosită şi strâmbă de atâtea răcnete, pe care la început nici n-o recunoscu, de tare ce o sluţise furia. Era Nikolaev care, cu spume la gură şi cu un tremur nervos al obrazului sub ochiul stâng, striga la el:

— Dumneata faci de ruşine regimentul! N-ai dreptul să vorbeşti! Dumneata şi de-alde Nazanski! Mucosule!

Romaşov simţi că-l trage cineva încet înapoi. Se întoarse şi-l recunoscu pe Bek-Agamalov, dar nu-l luă în seamă şi uită numaidecât de el.

Se îngălbeni la gândul celor ce aveau să se întâmple şi zise cu glas slab şi răguşit, zâmbind dureros şi jalnic:

— Ce amestec are aici Nazanski? Poate că dumneata ai anumite pricini ascunse să fii nemulţumit de el?

— Am să te pălmuiesc! Ticălosule! Măgarule! răcni Nikolaev cu glas ascuţit de parcă lătra. Mojicule!

Ridică fără veste pumnul asupra lui Romaşov, privindu-l ameninţător, dar nu îndrăzni să lovească. Romaşov simţi că-i vine rău de la stomac şi-l cuprinde un fel de sfârşeală, cât pe ce să leşine. Până atunci, nu băgase de seamă că ţine ceva în mâna dreaptă. Deodată, cu o mişcare scurtă şi grăbită, azvârli în faţa lui Nikolaev berea care-i mai rămăsese în pahar.

În aceeaşi clipă, îl fulgeră o durere în ochiul stâng, din care ţâşniră scântei albe, orbitoare... Cu un urlet lung de fiară se aruncă asupra lui Nikolaev. Amândoi se prăbuşiră cu zgomot pe jos, cu mâinile şi cu picioarele încleştate, şi se rostogoleau, răsturnând scaunele şi înghiţind colbul murdar şi duhnitor. Se sfâşiau, se striveau, se strângeau unul pe altul, mugind înăbuşit şi gâfâind.

Mai târziu, Romaşov îşi aminti că degetele lui dăduseră din întâmplare de buzele lui Nikolaev şi că se străduise să-i rupă gura asta lipicioasă, dezgustătoare şi fierbinte... În lupta aceasta nebună, nici nu mai simţea durere când se lovea cu capul şi cu coatele de podea...

De asemenea, nu ştia nici cum s-a isprăvit... Se pomeni în picioare într-un colţ, unde fusese împins, după ce-l despărţiseră de Nikolaev. Bek-Agamalov îi dădea să bea apă, dar dinţii îi clănţăneau aşa de tare de pahar că se temea să nu-l spargă şi să înghită vreo bucată de sticlă. Tunica-i era ruptă la subsuoară şi la spate, iar un epolet smuls se bălăbănea de un fir de aţă. I se tăiase graiul şi vorbea doar încet numai cu buzele:

— Las' că-i... arăt eu!... Îl provoc la duel!...

Bătrânul Leh care, până atunci, moţăise fără grijă la capătul mesei, se trezi acum cu totul şi rosti cu glas poruncitor şi cu neobişnuită asprime:

— Domnilor, ca ofiţer mai vechi, vă ordon să plecaţi îndată acasă! Aţi înţeles, domnilor? Îndată! Mâine dimineaţă, voi raporta domnului colonel cele petrecute.

Toţi se împrăştiară ruşinaţi, abătuţi, ferindu-se să se uite unul la altul. Fiecare se temea să nu citească în ochii celuilalt propria-i groază, amărăciunea umilinţei, vinovăţia şi spaima de mic animal,

rău şi murdar, a cărui minte întunecată fusese deodată puternic luminată de o licărire de conştiinţă omenească.

Se făcea ziuă, cerul era albastru şi limpede, iar aerul, liniştit şi răcoros. Copacii umezi, învăluiţi într-o ceaţă abia simţită, se dezmeticeau tăcuţi din visurile lor întunecoase şi tainice de peste noapte. Întorcându-se acasă, Romaşov privea cerul, copacii, iarba udă şi argintie de rouă, şi se simţea mic, mişel, urât şi grozav de singur în mijlocul acestei curate şi fermecătoare dimineţi care zâmbea, trezindu-se din vis.

XX

În aceeaşi zi – era într-o miercuri – Romaşov primi o scurtă notă oficială:

„Consiliul de onoare al ofiţerilor din regimentul de infanterie N... invită pe sublocotenentul Romaşov să se prezinte la ora şase în sala cercului militar. Ţinuta de rigoare.

Preşedinte

Locotenent-colonel Migunov.”

Fără voie, Romaşov nu-şi putu stăpâni un zâmbet trist; această „ţinută de rigoare” – tunică cu epoleţi şi centiron de culoare – se poartă numai în împrejurări oficiale, la judecăţi, mustrări publice şi cu prilejul înfăţişărilor neplăcute de tot felul în faţa şefilor.

Pe la şase sosi la cerc şi porunci ordonanţei să-l anunţe la preşedintele consiliului. A fost rugat să mai aştepte.

Se aşeză în sala popotei, lângă fereastra deschisă, luă un ziar şi începu să-l citească maşinal numai cu ochii, fără niciun interes şi fără să înţeleagă nimic. Trei ofiţeri, care se aflau în sală, îi răspunseră rece la salut şi prinseră a şopoti aşa ca el să n-audă. Numai sublocotenentul Mihin, cu ochii umezi, îi strânse mâna tare şi lung, dar nu scoase o vorbă, se înroşi, apoi se îmbrăcă în grabă cu stângăcie şi plecă. Curând intră şi Nikolaev pe uşa dinspre bufet.

Era palid, pleoapele i se înnegriseră, obrazul stâng îi tremura mereu, iar sub tâmplă avea o vânătaie mare şi umflată. Romaşov văzu pe dinaintea ochilor, vie şi chinuitoare, încăierarea din ajun. Ghemuit, cu faţa schimonosită şi copleşit de greutatea acestor ruşinoase amintiri, se ascunse după ziar şi închise strâns ochii.

Îl auzi pe Nikolaev cerând un păhărel de coniac la bufet şi luându-şi rămas bun de la cineva. Apoi îl simţi că trece pe lângă el. Uşa se închise.

După câteva clipe, desluşi deodată în spatele lui o şoaptă uşoară dinspre curte:

— Nu întoarce capul! Stai jos liniştit! Ascultă-mă!

Era Nikolaev. Ziarul tremură în mâinile lui Romaşov.

— De fapt, n-am dreptul să vorbesc cu dumneata... Dar dă-le dracului de subtilităţi franţuzeşti! Ce s-a întâmplat nu se mai poate îndrepta... Totuşi, te socot drept un om de onoare... Te rog, m-auzi? Nicio vorbă despre soţia mea şi despre scrisorile anonime... înţelegi?

Ascunzându-se după gazetă de privirile camarazilor, Romaşov încuviinţă uşor din cap. În curte scârţâiau paşi pe nisip. Abia după cinci minute, se întoarse şi privi în curte... Nikolaev nu se mai zărea.

— Domnule sublocotenent, zise ordonanţa care se ivi deodată înaintea lui. Domnul colonel vă roagă să intraţi.

În sală, de-a lungul peretelui îngust, câteva mese de joc aşezate una lângă alta erau acoperite cu un postav verde. Membrii consiliului luaseră loc în jur cu spatele la ferestre, aşa că feţele lor păreau întunecate. La mijloc, într-un fotoliu sta preşedintele, locotenent-colonelul Migunov, om gras şi trufaş, cu gât scurt şi adus din spate. La dreapta şi la stânga lui, şedeau locotenent-coloneii Rafalski şi Leh, apoi căpitanii Osadci şi Peterson, iar la margini, căpitanii Duvernois şi Doroşenko, casierul regimentului. Nu era nimic pe masă şi numai Doroşenko, raportorul consiliului, avea în faţa lui un mic teanc de hârtii. Era răcoare şi cam întuneric în sala mare şi goală, deşi afară era o zi caldă şi luminoasă. Mirosea a lemn vechi, a mucegai şi a mobilă cu tapiţeria mâncată de molii.

Preşedintele îşi puse amândouă mâinile mari, albe şi grase pe postavul mesei apoi, privindu-şi palmele pe rând, începu cu glas monoton:

— Sublocotenent Romaşov, consiliul de onoare al ofiţerilor, întrunit din ordinul domnului colonel, e însărcinat să stabilească în ce împrejurări s-a produs conflictul regretabil şi neîngăduit în lumea militară, care a avut loc ieri între dumneata şi locotenentul Nikolaev. Te rog să ne expui cazul cât se poate mai amănunţit.

Romaşov sta înaintea lor, cu mâinile lăsate în jos şi-şi frământa şapca. Se simţea încolţit, stângaci şi pierdut, ca odinioară la şcoală când cădea la examen. Cu glas întretăiat, cu fraze încâlcite, fără nicio legătură între ele şi presărate cu interjecţii fără rost, începu declaraţia. În acelaşi timp, îşi plimba privirea de la un judecător la

altul, încercând să-şi dea seama ce impresie făcea asupra lor. „Migunov e nepăsător, parcă-i de piatră, dar e măgulit de neobişnuitul său rol de preşedinte şi de marea putere şi răspundere pe care i-o dă însărcinarea aceasta. Locotenent-colonelul Brehm are o privire plină de milă, o privire de femeie. A, dragul meu Brehm, îţi mai aduci aminte că mi-ai împrumutat zece ruble? Bătrânul Leh îşi ia rolul în serios. Azi e treaz... Are sub ochi două pungi ca două semne de rană. El nu-i împotriva mea, dar în lunga lui carieră a făcut atâtea isprăvi la cerc, încât acum va fi apărătorul aspru şi neînduplecat al onoarei ofiţereşti. Cât despre Osadci şi Peterson, ăştia-mi sunt adevăraţi duşmani! După lege, sigur c-aş putea să cer înlocuirea lui Osadci, fiindcă toată cearta s-a iscat numai de la prohodul pe care l-a cântat... Eh, parcă nu-i totuna? Peterson zâmbeşte uşor numai cu un colţ al gurii. În zâmbetul lui e ceva răutăcios, josnic şi veninos. Oare ştie ceva de scrisorile anonime? Duvernois are faţa somnoroasă şi ochii ca două bile mari şi tulburi. Duvernois nu mă înghite! Nici Doroşenko, de altfel... Un sublocotenent care iscăleşte numai de primirea soldei, dar n-o încasează niciodată! Stai prost, scumpul meu Iuri Alexeevici!

— Îngăduiţi-mi o clipă, zise deodată Osadci. Domnule colonel, mă autorizaţi să pun o întrebare?

— Poftim, încuviinţă Migunov, plecându-şi grav capul.

— Sublocotenent Romaşov, începu răspicat Osadci, binevoieşte să ne spui unde ai fost înainte de a veni la cerc în starea în care erai?

Romaşov se înroşi şi simţi cum fruntea i se îmbrobonează dintr-o dată.

— Am fost... am fost... într-un anumit loc... şi adăugă aproape în şoaptă, într-o casă de toleranţă.

— A-ha, ai fost într-o casă de toleranţă? repetă înadins Osadci cu glas tare şi cu o necruţătoare stăruinţă. Desigur c-ai băut ceva şi în stabilimentul acela.

— Da, am băut! răspunse scurt Romaşov.

— Bine! Nu mai am nimic de întrebat, spuse Osadci, întorcându-se către preşedinte.

— Te rog să-ţi urmezi declaraţia, reluă Migunov. Aşadar, te-ai oprit la clipa când ai azvârlit berea în obrazul locotenentului Nikolaev... Mai departe?

Romaşov istorisi fără şir, dar sincer şi amănunţit, întâmplarea din ajun. Începea tocmai să mărturisească, neîndemânatic şi ruşinat,

ce rău îi părea de purtarea lui, când căpitanul Peterson îl opri. Frecându-şi, parcă le-ar fi spălat, mâinile osoase şi galbene cu degete lungi şi cu unghii albastre ca de mort, zise cu o politeţe exagerată, aproape mângâietoare, şi cu glas subţire şi insinuant:

— Da, desigur, toate acestea fac cinste frumoaselor dumitale sentimente... Dar ia spune, sublocotenent Romaşov... până la această nenorocită şi neplăcută întâmplare, n-ai fost niciodată în casa locotenentului Nikolaev?

Romaşov, cu atenţia încordată şi fără să se uite la Peterson, răspunse scurt şi aspru, întorcându-se spre preşedinte:

— Ba da, am fost! Dar nu înţeleg ce legătură are aceasta cu procesul.

— Aşteaptă o clipă! Te rog să răspunzi numai la întrebări, observă Peterson. Vreau să te întreb dacă, în afară de serviciu, nu erau între locotenentul Nikolaev şi dumneata motive particulare de duşmănie, cu caracter, ca să zic aşa, casnic, privat?

Romaşov se îndreptă din mijloc şi se uită cu ură în ochii întunecaţi de ofticos ai lui Peterson.

— Nu mă duceam mai des la Nikolaev decât la ceilalţi cunoscuţi! răspunse el tare şi tăios. Nu era înainte niciun fel de duşmănie între noi... Tot ce s-a petrecut a fost ceva întâmplător şi neaşteptat, fiindcă eram beţi amândoi.

— He!... He!... He!... Am mai auzit despre beţia asta, îl opri iar Peterson, dar vreau să te întreb numai, dacă între dumneavoastră nu mai fusese cumva vreo ceartă? Nu... nu chiar o ceartă, pricepi, ci doar o neînţelegere sau o încordare, din vreo pricină particulară... să zicem o nepotrivire de păreri sau vreo intrigă oarecare. Hei?

— Domnule preşedinte, pot să nu răspund la unele întrebări? zise deodată Romaşov.

— Da, poţi! încuviinţă rece Migunov. Dacă vrei, poţi chiar să nu dai nicio declaraţie, ori s-o dai în scris. E dreptul dumitale.

— În cazul acesta, declar că nu voi răspunde la niciuna din întrebările pe care mi le-a pus domnul căpitan Peterson! adăugă Romaşov. Va fi mai bine şi pentru domnia-sa şi pentru mine.

I se mai cerură câteva amănunte fără însemnătate, după care preşedintele îi spuse că era liber. Totuşi, mai fu chemat de două ori pentru a da lămuriri complimentare: întâia dată, chiar în aceeaşi seară, şi a doua – joi dimineaţă. Cu toată lipsa lui de experienţă, Romaşov înţelegea că consiliul proceda fără pricepere şi cu o

neîngăduită nepăsare, făcând o mulţime de greşeli şi dând dovadă de lipsă de tact. Cea mai mare abatere era că membrii consiliului de onoare nu se sfiau să pălăvrăgească fără rost, deşi articolul 149 din regulament oprea cu asprime divulgarea deliberărilor. Povesteau nevestelor întâmplările din fiecare şedinţă, iar acestea le repetau doamnelor pe care le cunoşteau în oraş care, la rândul lor, le transmiteau croitoreselor, moaşelor şi chiar servitoarelor.

În douăzeci şi patru de ore, Romaşov ajunse ţinta bârfelilor şi „eroul zilei”. Când trecea pe stradă, lumea îl privea de la toate ferestrele, de după portiţe, din grădini şi prin crăpăturile gardurilor.

Femeile şi-l arătau de departe cu degetul şi auzea cum în urma lui i se şuşotea grăbit numele. În oraş nu se mai îndoia nimeni că între el şi Nikolaev va avea loc un duel... Se făcea chiar prinsoare cine va fi biruitorul. Joi dimineaţă, se duse la cerc şi, trecând prin dreptul casei Lâkaceovilor, auzi deodată că-l strigă cineva:

— Iuri Alexeevici, Iuri Alexeevici, ia vino încoace!

Se opri, ridicându-şi capul. Katia Lâkaceova era în picioare după gard, cocoţată pe o bancă din grădină. Purta un capot japonez de dimineaţă, subţire, decoltat în triunghi ce-i dezvăluia gâtul gingaş şi minunat. Era atât de fragedă, de trandafirie şi de aţâţătoare, încât Romaşov se învioră o clipă.

Plecându-se peste gard, ea-i întinse mâna încă umedă şi rece după spălat, şi începu să pălăvrăgească, graseind:

— De ce nu mai vii pe la noi? Nu-i fhrumos să-ţi uiţi phrietenii, hrăutăciosule... hrăutăciosule, hrăutăciosule... tss... tss... tsss... ştiu tot... tot... tot... Deodată, făcu ochi mari speriaţi şi zise: Ia asta şi leagă-ţi-o la gât; neapărat, neapărat, să ţi-o legi.

Scoase din sân un fel de punguţă de mătase albastră cu şnur în care era smirnă şi i-o puse grăbit în mână. Punguţa mai păstra căldura trupului ei.

— Măcar ajută la ceva? întrebă Romaşov în glumă. Ce-i asta?

— E sfinţită! Nu cumva să-ţi baţi joc, păgânule! Hrăutăciosule!

„Am ajuns la modă acum! Drăguţă fată!” gândi Romaşov, luându-şi rămas bun de la Katia. Totuşi nici de data aceasta nu putu să se stăpânească şi iar ticlui o frază frumoasă la persoana a treia:

„Un zâmbet plin de bunătate se ivi pe chipul aspru al vechiului duelist!”

În seara aceleiaşi zile, fu chemat din nou în faţa consiliului; dar de data aceasta împreună cu Nikolaev. Amândoi adversarii stăteau

în picioare unul lângă altul, înaintea judecătorilor. Nu-şi aruncară nicio privire, fiecare simţea însă starea sufletească a celuilalt, fiind cuprinşi de aceeaşi adâncă tulburare. Amândoi se uitau ţintă la preşedinte, când le citi hotărârea consiliului:

„Consiliul de onoare al ofiţerilor din regimentul de infanterie N... compus din – urmau numele şi gradele judecătorilor – întrunit sub preşedinţia locotenent-colonelului Migunov, cercetând cazul privitor la conflictul de la cercul militar dintre locotenentul Nikolaev şi sublocotenentul Romaşov, hotărăşte:

Dat fiind gravele ofense reciproce, conflictul nu poate fi lichidat prin împăcare, duelul fiind singurul mijloc de a da satisfacţie onoarei şi demnităţii ofiţereşti jignite. Hotărârea consiliului e aprobată de domnul comandant al regimentului.”

Isprăvind de citit, Migunov îşi scoase ochelarii şi-i băgă în toc.

— Nu vă mai rămâne, domnilor, zise el cu glas solemn şi sever, decât să vă alegeţi martorii, câte doi de fiecare, şi să-i trimiteţi diseară la ora nouă, aici, la cerc, unde vor stabili împreună cu noi condiţiile duelului. Totuşi, adăugă el, ridicându-se în picioare şi punându-şi tocul de ochelari în buzunarul de la spate, hotărârea consiliului nu este obligatorie... Fiecare dintre dumneavoastră e liber să se bată în duel, ori... Migunov îşi desfăcu larg braţele şi, după o scurtă pauză, urmă... ori să părăsească serviciul. Şi acum, domnilor, sunteţi liberi... Încă două vorbe... dar nu în calitate de preşedinte al consiliului, ci ca un camarad mai vechi. V-aş sfătui, domnilor, să vă abţineţi de a mai merge pe la cerc până la duel. Asta, pentru a înlătura unele complicaţii... la revedere!

Nikolaev se întoarse scurt şi ieşi din sală cu paşi grăbiţi. În urma lui, plecă încet şi Romaşov. Nu se temea, se simţea însă deodată neobişnuit de singur, parcă s-ar fi rupt de lumea întreagă. Coborând treptele, privi lung şi cu o mirare mută cerul, copacii, vaca dintr-o curte vecină, vrăbiile care se scăldau în colbul din mijlocul drumului, şi gândi: „Iată, totu-i plin de viaţă, totul se frământă, se mişcă, creşte şi se bucură, numai pe mine nu mă mai interesează nimic şi nu-mi mai trebuie nimic. Sunt osândit... Sunt singur pe lume.”

Istovit, porni anevoie să-i caute pe Bek-Agamalov şi pe Vetkin pe care se hotărâse să-i ia drept martori.

Amândoi primiră bucuros: Bek-Agamalov cu o înfăţişare tristă şi stăpânită, iar Vetkin cu o călduroasă strângere de mână, plină de înţelegere.

Romaşov nu voia să se întoarcă acasă, unde era înfiorător de trist. În clipele acestea grele, de deprimare morală, de singurătate şi de silă de viaţă, avea nevoie de un prieten sincer şi apropiat, cu suflet ales şi minte ageră şi înţelegătoare.

Şi, deodată, se gândi la Nazanski.

XXI

Ca de obicei, Nazanski era acasă. De abia se trezise dintr-un somn greu după beţie şi sta în pat, numai în cămaşă de noapte şi cu mâinile sub cap. Avea ochii tulburi, obosiţi şi nepăsători, iar obrazu-i mai păstra expresia adormită când Romaşov, plecându-se peste el, îi zise cu glas nesigur şi tulburat:

— Bună ziua, Vasili Nilâci, nu te supăr?

— Bună ziua! răspunse răguşit şi slab Nazanski. Ce mai nou? Ia loc!

Îi întinse mâna fierbinte şi umedă, dar nu se uită la el ca la un camarad iubit căruia-i purta interes, ci ca la o arătare obişnuită dintr-un vis îndepărtat şi trist.

— Nu te simţi bine? întrebă cu sfială Romaşov, aşezându-se la picioarele patului. Atunci nu vreau să te supăr... Mă duc!

Nazanski ridică puţin capul de pe pernă şi, încreţindu-şi faţa, se străduia să-l privească.

— Nu... Aşteaptă... Ah, ce tare mă doare capul! Ascultă, Gheorghi Alexeevici... ţi s-a întâmplat ceva... ceva neobişnuit! Stai oleacă – nu pot să-mi adun gândurile... Ce-i cu dumneata?

Romaşov se uită la el cu o compătimire mută. Chipul lui Nazanski se schimbase ciudat de când cei doi ofiţeri nu se mai văzuseră. Ochii cu cearcăne negre erau adânciţi în fundul capului, tâmplele se îngălbeniseră, iar obrajii cu pielea murdară şi zbârcită îi atârnau, scofâlciţi şi acoperiţi cu fire de barbă rare şi creţe.

— Nimic deosebit, voiam numai să te văd, răspunse firesc Romaşov. Ştii că mâine mă bat în duel cu Nikolaev... Mi-e silă să mă întorc acasă... Ei, dar nu-i nimic. La revedere! Înţelegi, simţeam nevoia să schimb o vorbă cu cineva... Mi-e inima grea.

Nazanski închise ochii şi faţa i se strâmbă dureros. Se vedea că, într-o mare încordare a voinţei, se străduia să-şi vină în fire. Când deschise iar ochii, o licărire de înţelegere plină de căldură lucea în ei.

— Nu, aşteaptă!... Uite ce-o să facem! Nazanski se întoarse cu

greu pe o coastă şi se rezemă în cot. Ia de colo din dulăpior... Ştii... nu, nu vreau mere... Sunt bomboane de mentă... Mulţumesc, dragul meu! Uite ce-o să facem... Pfui, ce porcărie!... Du-mă undeva afară, la aer. Aici mă înăbuş şi mi-e frică... Am tot timpul halucinaţii îngrozitoare. Hai să ne plimbăm cu barca şi să mai vorbim... Vrei?

Strâmbându-se cu dezgust, bău apoi câteva păhărele de-a rândul şi Romaşov văzu cum i se înviorau ochii albaştri, recăpătându-şi strălucirea şi frumuseţea.

Ieşind din casă, luară o birjă şi porniră spre râu, afară de oraş. De o parte a zăgazului, se înălţa o moară cu turbine, o clădire roşie foarte mare, iar de cealaltă se înşirau cabinele de baie, unde se închiriau şi bărci. Romaşov luă vâslele în mână, iar Nazanski se aşeză la cârmă pe jumătate culcat, învelindu-se cu mantaua.

Înfrânat de zăgaz, râul era larg şi liniştit ca un iaz mare. Amândouă malurile se ridicau drepte, pline de o iarbă atât de netedă şi de un verde atât de luminos şi de viu, că-ţi venea s-o mângâi. Lângă ţărmuri creşteau din apă trestii verzi, iar nuferii îşi înălţau florile albe şi mari printre frunzele late, întunecate şi rotunde.

Romaşov istorisi cu de-amănuntul cearta lui cu Nikolaev. Nazanski îl ascultă dus pe gânduri, cu capul plecat şi uitându-se la valurile pe care partea de dinainte a bărcii le despica în şuvoaie groase şi leneşe, ca de sticlă topită, ce sclipeau în tot felul de culori.

— Spune drept, nu ţi-e frică, Romaşov? întrebă cu blândeţe Nazanski.

— De duel? Nu, nu mi-e frică! răspunse el repede. Tăcu o clipă şi se văzu limpede în picioare, înaintea lui Nikolaev, care, cu mâna întinsă era gata să tragă. Nu, nu, se grăbi el să adauge, n-am să mint... Nu pot spune că nu mi-e frică... Fără îndoială, e îngrozitor... Dar ştiu că n-am să mă tem, n-am să fug şi nici n-am să-mi cer scuze!

Nazanski îşi muie vârfurile degetelor în apa încropită ce abia plescăia şi zise cu glas slab, tuşind des:

— Ah, dragul meu Romaşov, de ce vrei să faci asta? Gândeşte-te: dacă eşti sigur că nu ţi-e frică, dacă eşti cu totul sigur, ar fi cu atât mai îndrăzneţ din partea dumitale să refuzi să te baţi.

— Dar m-a lovit în obraz! zise cu încăpăţânare Romaşov şi simţea cum i se ridică în suflet un val greu ce clocotea de indignare.

— Ei bine, înţeleg, te-a lovit! răspunse prietenos Nazanski, pironindu-şi asupra lui o privire tristă şi plină de duioşie. Ei, şi ce-are a face? Toate trec pe lumea asta... O să treacă şi suferinţa şi ura asta... Ai să le uiţi pe toate... Dar n-ai să uiţi niciodată omul pe care l-ai ucis! El o să te urmărească pretutindeni, la culcare, la masă, când vei fi singur sau laolaltă cu alţii. Secăturile şi nătărăii care îndrugă vorbe goale, capetele încuiate şi papagalii fără minte susţin că a ucide în duel nu-i omor... Ce prostie! Dar toţi ăştia care se socot simţitori cred că numai tâlharii văd mereu în vis creierii şi sângele victimelor lor... Nu, frate, omorul este şi rămâne omor! Şi groaznic aici nu-i durerea, moartea, silnicia sau frica de sânge şi de cadavru. Nu... Cel mai cumplit este că-i răpeşti omului bucuria de a trăi... Marea bucurie de a trăi! repetă deodată Nazanski tare şi cu lacrimi în glas. Nimeni, nici dumneata, nici eu nu credem în viaţa de apoi – ca, de altfel, nimeni pe lume. De aceea ne temem cu toţii de moarte... Cei slabi şi proştii se amăgesc, visând grădini fermecate şi dulci cântări îngereşti, în timp ce puternicii trec în tăcere pragul de neînlăturat. Noi nu suntem puternici. Când cugetăm la ce va urma după moartea noastră, ni se înfăţişează un cavou gol, întunecos şi rece... Nu, frate, toate acestea-s minciuni! Cavoul ar fi o plăcută înşelătorie, o fericită mângâiere, dar închipuie-ţi ce îngrozitor e să-ţi spui că nu va mai rămâne nimic, cu desăvârşire nimic, nici întuneric, nici gol şi nici frig... Nimic... nici măcar gândul şi frica de acest nimic. Nici măcar groaza! Gândeşte-te!

Romaşov lăsă vâslele din mână. Barca abia mai înainta, şi se vedea numai după încetineala cu care malurile verzi lunecau în urmă...

— Da, nu va mai rămâne nimic! repetă Romaşov dus pe gânduri.

— Ia priveşte, priveşte numai ce minunată şi ademenitoare-i viaţa! exclamă Nazanski, desfăcându-şi larg braţele. O, bucurie, o, dumnezeiască frumuseţe a vieţii! Priveşte cerul albastru, apusul de soare, apa liniştită! Te înfiori de încântare la vederea lor! Uite, colo departe, morile de vânt îşi mişcă aripile, iarba-i verde şi gingaşă, iar lângă maluri apa-i trandafirie în razele amurgului. Ah, totul răspândeşte frumuseţe, duioşie şi fericire!

Nazanski îşi acoperi deodată faţa cu mâinile şi izbucni în plâns, dar se stăpâni îndată şi, fără să se ruşineze de lacrimi, se uită la Romaşov cu ochi umezi, strălucitori şi urmă:

— Ascultă, dac-aş cădea sub roţile unui tren care mi-ar sfârteca burta şi m-ar întreba cineva, chiar în clipa din urmă, când

măruntaiele mi s-ar împrăştia în pietrişul drumului ori s-ar încolăci în jurul roţilor: „Găseşti şi acuma că viaţa-i minunată?” aş răspunde cu recunoştinţă şi entuziasm: „O, da, e minunată!” Câtă bucurie ne dă numai văzul! Unde mai pui muzica, parfumul florilor şi iubirea dulce a femeilor! Şi apoi, desfătarea cea mai mare, soarele de aur al vieţii, gândirea omenească! Dragul meu Iurocika!... Să nu te superi că-ţi spun aşa – şi Nazanski îi întinse de departe mâna tremurătoare, parcă voia să-şi ceară iertare. Să presupunem că eşti închis pe veci într-o temniţă şi că toată viaţa nu vei mai zări printre zăbrele decât numai două cărămizi măcinate dintr-un zid vechi, ba chiar şi mai mult, că-n închisoarea dumitale nu pătrunde nici măcar o rază de lumină, nici măcar un sunet... nimic! Totuşi, chiar şi starea aceasta poate fi ea măcar asemuită cu grozăvia cumplită a morţii? Îţi mai rămâne raţiunea, închipuirea, memoria, gândirea creatoare care-ţi ajung să trăieşti... Ai putea chiar să mai cunoşti clipe de încântare şi de bucurie în faţa frumuseţilor vieţii.

— Da, viaţa-i minunată! încuviinţă Romaşov.

— Minunată! repetă cu înflăcărare Nazanski. Şi uite, doi oameni vor acum să se omoare unul pe altul fiindcă unul a dat o palmă celuilalt sau i-a sărutat nevasta, ori numai l-a privit necuviincios în treacăt, răsucindu-şi mustaţa. Ducă-se dracului amorul lor propriu rănit, suferinţa şi moartea lor... Ducă-se dracului toate acestea! Ce, parcă pe el îl ucide cocoloşul acela însufleţit şi jalnic, cu numele de om? Nu, ucide soarele, soarele arzător, prietenos, lumina cerului, natura, toată frumuseţea vieţii, ucide cea mai mare fericire şi mândrie: gândirea omenească! Ucide ceea ce niciodată, niciodată nu se va mai întoarce... Ah, proştii, proştii!

Nazanski oftă adânc şi clătină trist din cap, lăsându-l apoi în jos. Barca intră printre trestii. Romaşov apucă iar vâslele. Tulpinile verzi, înalte şi aspre se plecau încet şi falnic, foşnind când se loveau de proră. Aici era mai întuneric şi mai răcoare decât în partea descoperită a râului.

— Atunci, ce să fac? întrebă posomorât şi aspru Romaşov. Să-mi dau demisia? Unde să mă duc?

Nazanski zâmbi blajin, cu duioşie.

— Aşteaptă, Romaşov! Uită-te în ochii mei... Da, aşa! Nu, nu întoarce capul, uită-te drept în ochii mei şi răspunde-mi sincer: Crezi, într-adevăr, că slujeşti o cauză de preţ, bună şi folositoare? Te cunosc bine, mai bine decât pe toţi ceilalţi, şi-ţi ghicesc sufletul... Nu crezi deloc în toate acestea, nu-i aşa?

— Nu! răspunse cu hotărâre Romaşov. Dar unde să mă duc?

— Stai, nu te grăbi! Ia priveşte-i pe ofiţerii noştri... O, nu vorbesc de ofiţerii din regimentele de gardă care dansează pe la baluri, vorbesc franţuzeşte şi trăiesc pe socoteala părinţilor sau a nevestelor. Nu... Gândeşte-te la bieţii ofiţeri de infanterie, la „nucleul ăsta al glorioasei şi vitezei armate ruse...” Toţi sunt numai nişte lepădături, nişte zdrenţăroşi şi nişte ciurucuri. În cel mai bun caz, sunt fii de căpitani schilodiţi... Cei mai mulţi sunt liceeni care s-au speriat de înţelepciunea învăţăturii, elevi din şcolile comerciale şi chiar seminarişti daţi afară. Să luăm, de pildă, regimentul nostru. Cine serveşte la noi cu râvnă? Calicii împovăraţi cu familii numeroase, gata la orice hatâr, la orice cruzime, gata chiar să ucidă sau să fure copeicile soldaţilor, şi toate acestea numai pentru ciorba de toate zilele. Dacă li se porunceşte să tragă, ei trag şi ucid... Pe cine? De ce? Poate degeaba... Nici nu le pasă, şi nici nu judecă... Ştiu numai că acasă le plâng copiii murdari sau rahitici şi atunci, holbând ochii, repetă şi ei întruna, cu o stăruinţă de ciocănitoare, cuvântul lipsit de înţeles: „Jurământul!” Toţi cei cu oarecare destoinicie sau cu cel mai mic talent ajung beţivi. La noi, şaptezeci şi cinci la sută din ofiţeri sunt sifilitici... Câte un norocos – şi asta numai la cinci ani o dată – intră la Academia militară, atrăgându-şi ura celorlalţi. Linguşitorii şi cei cu ceva protecţie trec de obicei la jandarmi, ori visează să dobândească un post de poliţai într-un oraş mare. Nobilii, chiar cei fără prea mare avere, cer să fie prefecţi. Să zicem că tot mai rămân câţiva oameni de inimă, dar ce fac ei? Serviciul îi dezgustă şi-l socot drept o corvoadă, un jug de nesuferit. Fiecare caută să-şi găsească o îndeletnicire pe de lături, şi i se dedă trup şi suflet. Unii ajung colecţionari, alţii aşteaptă seara cu nerăbdare, ca să se aşeze acasă la lumina lămpii şi să brodeze pe canava vreun covoraş urât şi nefolositor sau să taie la traforaj o ramă pentru propria lor fotografie. În orele de serviciu, visează la treaba aceasta ca la o tainică şi dulce desfătare. Nici nu mai vorbesc de jocul de cărţi şi de fanfaronada de-a avea cât mai multe femei. Lucrul cel mai odios însă e ambiţia lor în serviciu, ambiţia lor meschină şi crudă. Mă gândesc la Osadci şi la cei de seama lui care scot ochii şi dinţii soldaţilor. O dată, în faţa mea, Arceakovski şi-a bătut ordonanţa cu atâta sălbăticie, încât cu mare greu am izbutit să-i smulg omul din mâini: era sânge pe pereţi şi chiar pe tavan. Hei, şi ştii cum s-a isprăvit? Ordonanţa a fugit să se jeluiască la căpitan, căpitanul l-a trimis cu o notă la sergentul-major

care l-a mai bătut o jumătate de ceas peste faţa vânătă, umflată şi plină de sânge. Soldatul a mai făcut două plângeri la inspecţiile generale, dar fără niciun rezultat.

Nazanski tăcu, frecându-şi nervos tâmplele cu palmele.

— Stai... Ah, cum îmi aleargă gândurile... zise el, neliniştit... Rău e când nu le mai poţi stăpâni şi te mână ele pe tine... Ah, da, mi-am adus aminte! Să urmăm. Uită-te la ceilalţi ofiţeri. De pildă, la căpitanul de stat-major Plavski: mănâncă lături, gătindu-şi singur la lampa de gaz, umblă aproape în zdrenţe, dar din solda lui de patruzeci şi opt de ruble pune deoparte lunar cam douăzeci şi cinci de ruble. Ehei! Acum are la bancă vreo două mii de ruble, şi le împrumută în taină camarazilor cu o dobândă uriaşă. Crezi că-i zgârcenie înnăscută? Nu... nu! E numai un mijloc de-a uita, de-a fugi de nerozia neînţeleasă şi dureroasă a serviciului militar... Căpitanul Stelkovski e un om inteligent, energic şi curajos. Care-i ţinta vieţii lui? Perverteşte fetişcane naive de la ţară! În sfârşit, uite-l pe locotenent-colonelul Brehm. E un original simpatic, o inimă de aur, un om încântător şi iată-l prins cu desăvârşire de grija menajeriei lui... Ce sunt pentru el serviciul, parăzile, drapelul, mustrările, onoarea? Amănunte neînsemnate şi zadarnice ale vieţii.

— Brehm e un om minunat şi mi-e drag! îl opri Romaşov.

— Da, da, scumpul meu, încuviinţă cam moale Nazanski. Dar ştii, reluă el încruntându-se, ştii ce am văzut o dată la manevre? După un marş de noapte, porneam la atac. Ofiţeri şi soldaţi, eram cu toţii frânţi de oboseală şi nervoşi. Brehm dă ordin gornistului să sune atacul. Dar gornistul, dumnezeu ştie de ce, sună de trei ori adunarea rezervelor. Atunci Brehm, bunul, blândul şi încântătorul Brehm se repede călare asupra gornistului care mai ţinea goarna la gură, şi-i dă din răsputeri un pumn, îndesându-i-o pe gât. Da, am văzut cu ochii mei cum gornistul şi-a scuipat pe jos sângele şi dinţii sfărâmaţi.

— Ah, dumnezeule! gemu Romaşov cu dezgust.

— Uite, aşa sunt toţi! Chiar şi cei mai buni, cei mai duioşi, care, la ei acasă, sunt părinţi minunaţi şi soţi plini de atenţie, se prefac la serviciu în fiare josnice, fricoase, crude şi tâmpite. Ai să mă întrebi de ce? Tocmai fiindcă niciunul din ei nu crede în serviciu şi nu vede în el vreun scop adevărat... Ştii cât le place copiilor să se joace de-a războiul? A fost şi-n istorie o epocă de copilărie frământată, epoca generaţiilor tinere, zvăpăiate şi vesele. Pe atunci, oamenii rătăceau în cete slobode şi războiul era o bucurie îmbătătoare a tuturor sau

o petrecere sângeroasă şi aducătoare de glorie. Alegeau ca şef pe cel mai viteaz, mai puternic şi mai şiret, iar autoritatea lui era sfântă pentru toţi supuşii lui până-n ziua când îl ucideau. Dar omenirea a crescut de atunci şi, pe an ce trece, e tot mai înţeleaptă, şi, în locul jocurilor copilăreşti zgomotoase, frământă gânduri tot mai serioase şi mai adânci. Aventurierii îndrăzneţi sunt astăzi simpli escroci. Soldatul nu mai socoate serviciul militar drept o meserie veselă care-i aduce o pradă bună. Nu! E târât cu arcanul şi se împotriveşte, blestemând şi plângând, iar şefii, temuţii, fermecătorii, neîndurătorii şi slăviţii conducători de odinioară au ajuns doar nişte funcţionari, trăind cu teamă dintr-o păcătoasă de soldă. Vitejia lor e o vitejie îndoielnică, iar disciplina militară întemeiată pe frică nu-i decât ură reciprocă. Frumoşii fazani au năpârlit! În istorie nu mai găsesc decât un singur exemplu de felul ăsta! Călugării! Începuturile monahismului au fost pline de smerenie, frumoase şi înduioşătoare. Cine ştie? Poate că era o nevoie istorică! Dar de atunci au trecut veacuri şi ce vedem acuma? Sute de mii de trântori, de pierde-vară, sănătoşi, dar desfrânaţi, urâţi chiar de cei care le cer din când în când sprijinul spiritual. Toate ceremoniile lor sunt învăluite în forme exterioare şarlataneşti, de castă, în ritualuri învechite şi caraghioase! Nu, nu din întâmplare am vorbit despre călugări... Comparaţia e logică şi sunt încântat de ea! Gândeşte numai, câtă asemănare şi câte puncte comune!... La călugăr, anteriul şi cădelniţa, la ofiţer uniforma şi sabia... Acolo, smerenia, suspinele făţarnice şi vorba dulceagă, iar aici o vitejie prefăcută şi trufia care-şi roteşte mereu ochii în jur: „nu cumva să mă jignească cineva!”... Piepturi scoase în afară... coate îndepărtate şi umeri ridicaţi... Şi unii şi alţii însă duc o viaţă de paraziţi şi o ştiu prea bine în adâncul sufletului, dar li-e frică s-o înţeleagă cu mintea şi mai ales cu burta... Parcă-s păduchi mari, cu atât mai sătui cu cât trupul pe care-l sug e mai descompus.

Nazanski pufni furios pe nas şi tăcu.

— Vorbeşte, vorbeşte, îl rugă fierbinte Romaşov.

— Da, va veni vremea... a şi început să bată la uşă. Vremea marilor dezamăgiri şi a groaznicelor revizuiri ale vechilor valori! Adu-ţi aminte, ţi-am mai spus-o o dată, că de veacuri un geniu nevăzut şi neîndurător conduce omenirea. Legile lui sunt precise şi neînduplecate. Cu cât omenirea se cuminţeşte, cu atâta le înţelege mai bine şi mai adânc. Sunt sigur că-n virtutea acestor legi

statornice, totul în lume se va echilibra mai devreme sau mai târziu. Dacă robia a ţinut veacuri, prăbuşirea ei va fi cu atât mai îngrozitoare... Cu cât a fost mai mare silnicia, cu atât mai sângeroasă va fi şi răfuiala... Sunt bine încredinţat că va veni timpul când noi, frumoşii brevetaţi şi seducătorii irezistibili, cavalerii ferchezuiţi, vom ajunge să se ruşineze femeile în tovărăşia noastră, iar credincioşii noştri soldaţi nu ne vor mai da ascultare... Şi asta, nu fiindcă am bătut până la sânge oameni fără apărare, nu fiindcă prestigiul uniformei ne îngăduia să rămânem nepedepsiţi când jigneam femeile, nici fiindcă la beţie spintecam cu sabia prin cârciumi pe cei care ne ieşeau în cale. Desigur şi acestea vor atârna greu în cumpănă, dar avem o vină mult mai cumplită, care de pe acuma nu se mai poate îndrepta: suntem orbi şi surzi la tot ce ne înconjoară. Încă de multă vreme, departe de cantonamentele noastre scârboase şi duhnitoare, se făureşte o viaţă nouă, măreaţă şi luminoasă. S-au ivit oameni noi, îndrăzneţi şi mândri, iar în mintea lor se trezesc gânduri înflăcărate de libertate. Ca-n ultimul act al unei melodrame, turnurile şi vechile închisori se prăbuşesc, şi dincolo de ele se zăreşte o strălucire orbitoare. Iar noi, umflându-ne în pene ca nişte curcani, clipim numai din ochi şi bombănim cu trufie: „Ce este? Unde? Ţine-ţi gura! Asta-i răzvrătire! Trag!” Dar tocmai dispreţul ăsta de curcan faţă de libertatea spiritului omenesc n-o să ne fie iertat în vecii vecilor...

Barca intrase într-un mic luminiş de apă, liniştit şi tainic. Păpurişul des, înalt şi neclintit o înconjura cu un zid verde şi rotund, parcă despărţind-o de lumea întreagă. Deasupra ei, zburau ţipând pescăruşii, uneori aşa de jos, încât mai că-l atingeau cu aripile pe Romaşov care le simţea suflul zborului puternic. Pesemne că-şi aveau cuiburile prin apropiere, în desimea păpurişului. Nazanski se întinse cu totul pe spate şi se uită vreme îndelungată la cerul pe care nori aurii şi nemişcaţi începeau să se facă trandafirii.

Romaşov întrebă cu sfială:

— Nu eşti obosit? Mai spune ceva.

Ca şi cum şi-ar fi urmărit gândurile cu glas tare, Nazanski reluă îndată:

— Da, vor veni timpuri noi şi, într-adevăr, minunate... Am trăit mult în libertate, am citit mult, am văzut şi am simţit multe. Până acum, tot felul de bufniţe bătrâne ne împuiau urechile încă de pe băncile şcolii: „Iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi şi nu uita că blândeţea, supunerea şi resemnarea sunt cele mai de seamă

însuşiri ale omului”. Alţii, mai cinstiţi, mai puternici, mai îndârjiţi ne spuneau: „Să strângem rândurile, mergând chiar la pieire, dar să pregătim generaţiilor viitoare o viaţă mai luminoasă şi mai bună”. Mărturisesc însă că n-am înţeles niciodată vorbele lor. Cine-mi va dovedi, fără putinţă de tăgadă, ce anume mă leagă de aproapele meu – lua-l-ar dracu – de sclavul ăsta ticălos, de un bolnav sau de un tâmpit? O, dintre toate legendele, cea pe care o urăsc mai mult, din toată inima şi cu tot dispreţul, e legenda lui Iulian Milostivul. Leprosul îi spune: „Tremur, culcă-te lângă mine. Mi-e frig, lipeşte-ţi buzele de gura mea duhnitoare şi încălzeşte-mă cu răsuflarea ta!” A, cum urăsc fraza asta! Urăsc leprosul şi nu-mi iubesc aproapele... La urma urmei, ce nevoie am să-mi bat capul pentru fericirea oamenilor din veacul al treizeci şi doilea? O, cunosc delirul ăsta prostesc despre sufletul universal, despre datoria sfântă. Dar şi când credeam cu raţiunea în neroziile acestea, niciodată nu le-am simţit cu inima. Mă-nţelegi, Romaşov?

Romaşov îi aruncă o privire recunoscătoare, de care se ruşina oarecum.

— Te înţeleg foarte bine! zise el. Când nu voi mai fi, va pieri tot universul o dată cu mine... Parcă asta voiai să spui!

— Exact! Şi mai adaug acum că şi dragostea faţă de omenire s-a mistuit ca fumul în inimile oamenilor. O va înlocui o credinţă nouă, o credinţă dumnezeiască ce va dăinui în veci, până la sfârşitul lumii. E dragostea faţă de tine însuţi, faţă de trupul tău frumos, de inteligenţa ta puternică, de nesfârşita bogăţie a sentimentelor tale. Ia gândeşte, Romaşov, gândeşte bine! Cine ţi-e mai drag şi mai aproape decât tu însuţi? Nimeni! Tu eşti stăpânul lumii, mândria şi podoaba ei... Tu eşti dumnezeul a tot ce trăieşte. Tot ce vezi, ce auzi şi ce simţi e numai al tău! Poartă-te cum vrei... Ia tot ce-ţi place... Să nu-ţi fie frică de nimeni în lume, fiindcă nimeni nu ţi-e stăpân şi nici egalul tău! Va veni vremea când noua credinţă în propriul tău *Eu* va pogorî ca limbile de foc ale sfântului duh peste capetele tuturor oamenilor şi, atunci, nu vor mai fi nici sclavi, nici stăpâni, nici infirmi, nici milă, nici vicii, nici ură şi nici pizmă... Atunci oamenii vor fi zei! Gândeşte cum aş îndrăzni să jignesc, să lovesc, sau să înşel un om în care voi simţi un zeu luminos, pe semenul şi pe fratele meu? Atunci viaţa va fi minunată... Pe toată faţa pământului se vor înălţa clădiri frumoase şi pline de lumină; nimic josnic şi vulgar nu ne va supăra privirea, iar viaţa va ajunge o muncă veselă, ştiinţa va fi liberă, totul va fi o muzică

dumnezeiască, o voioasă şi nesfârşită sărbătoare... Dragostea nu va mai fi un păcat ruşinos, săvârşit prin unghere întunecoase, cu dezgust şi pe furiş... Scăpată de jugul întunecat al prejudecăţii, ea va fi religia senină a lumii. Chiar trupurile noastre, mai puternice şi mai chipeşe, vor purta veşminte frumoase, viu colorate. Da, exclamă Nazanski, ridicându-şi falnic braţele, aşa cum cred în soarele ce asfinţeşte deasupra mea, cu aceeaşi tărie cred în apropiata sosire a vieţii acesteia dumnezeieşti.

Romaşov, tulburat, zguduit, cu buzele albe, îngăimă:

— Nazanski, astea sunt visuri, închipuiri deşarte!

Nazanski râse încetişor şi cu îngăduinţă.

— Fără îndoială, zise el zâmbind, vreun profesor de teologie dogmatică sau de filologie clasică, o să se aşeze în faţa mea cu picioarele răşchirate, braţele larg desfăcute şi, lăsându-şi capul într-o parte, va spune: „Dar asta-i o manifestare de individualism extrem!" Vorbele mari nu înseamnă nimic, dragul meu băiat! De fapt, nimic pe lume nu-i mai cu putinţă decât închipuirile la care astăzi visează doar câţiva... Nimic nu uneşte mai sigur şi mai trainic oamenii decât visurile acestea. Să uităm că suntem militari! Iată-ne ajunşi deodată civili... În stradă, s-a proptit o dihanie, o dihanie voioasă cu două capete... Stă la pândă şi numaidecât bate în obraz toţi trecătorii. Pe mine încă nu m-a atins, dar numai la gândul că poate să mă lovească sau să insulte femeia pe care-o iubesc şi să atenteze la libertatea mea după bunul ei plac, numai la gândul ăsta, toată mândria mea se revoltă. Singur, nu-i pot veni de hac. Dar, zărind în preajma mea un om tot atât de îndrăzneţ şi de trufaş ca şi mine, îi spun: „Haidem amândoi s-o împiedicăm să ne lovească atât pe tine cât şi pe mine". Şi ne repezim asupra ei. A! Fireşte, e o pildă prea simplă, un fel de schemă, oricum dihania asta cu două capete simbolizează tot ce-mi înlănţuie gândirea, ce-mi siluieşte voinţa şi-mi înjoseşte respectul pe care-l am faţă de propria mea personalitate... Şi atunci, nu neghioaba milă faţă de aproapele meu, ci dumnezeiasca dragoste pentru mine însumi va uni sforţările mele cu ale celorlalţi oameni, semenii mei spirituali!

Nazanski tăcu, fără îndoială obosit de această neobişnuită încordare nervoasă. După câteva clipe, urmă fără vlagă şi cu glas scăzut:

— Da, dragul meu Gheorghi Alexeevici... Lângă noi clocoteşte o viaţă uriaşă, încurcată, se nasc gânduri dumnezeieşti şi înflăcărate, se prăbuşesc vechii idoli auriţi, iar noi stăm în grajdurile noastre cu

mâinile în şolduri şi nechezăm: „Ah, civili tâmpiţi! Las' că vă arătăm noi!” Iată ceea ce viaţa n-o să ne ierte niciodată...

Se ridică pe jumătate şi, învelindu-se în manta, zise obosit:

— E frig! Să ne întoarcem acasă...

Romaşov scoase barca dintre trestii. Soarele coborâse dincolo de oraş, după acoperişurile îndepărtate care se desprindeau negre pe cerul purpuriu. Pe alocuri, lumina, răsfrângându-se în geamuri, parcă ardea învăpăiată. În partea dinspre amurg, apa era trandafirie, netedă şi lucioasă, dar în spatele bărcii se şi învineţise în unde creţe. Romaşov spuse deodată, răspunzând propriilor lui gânduri:

— Ai dreptate! Am să-mi dau demisia... Nu ştiu însă ce-o să fac pe urmă, cu toate c-am mai avut gândul ăsta şi înainte...

Ghemuit în manta, Nazanski tremura de frig.

— Du-te, du-te, făcu el cu tristeţe. În dumneata e un nu ştiu ce, un fel de lumină lăuntrică... Dar în bârlogul nostru s-ar stinge! Ţi-ar stinge-o vreunul numai cu un scuipat... Totul este să nu-ţi fie frică de viaţă: e veselă, interesantă, minunată. Ei, să zicem că nu izbuteşti, că decazi până la vagabondaj, până la beţie! Dar, pe cinstea mea, dragul meu, orice hoinar are o viaţă de mii de ori mai plină şi mai interesantă decât Adam Ivanâci Zegrjt sau căpitanul Sliva. Cel puţin, când hoinăreşti în lumea largă, vezi sate şi oraşe, cunoşti o mulţime de oameni originali, zeflemişti, nepăsători; observi, adulmeci, asculţi, dormi pe iarba udă de rouă, îngheţi pe ger, dar nu eşti legat de nimic, nu ţi-e frică de nimeni şi iubeşti din tot sufletul viaţa liberă... O, ce mărginiţi sunt oamenii! La drept vorbind, oare nu-i acelaşi lucru, dacă mănânci peşte sărat sau pulpă de căprioară cu trufe, dacă te îmbeţi cu votcă sau şampanie, şi mori sub un polog sau la poliţie? Toate, acestea nu-s decât amănunte fără însemnătate, mici plăceri sau obiceiuri repede uitate. Ele întunecă numai şi micşorează ţelul de căpetenie şi cel mai măreţ al vieţii. Mi se întâmplă adesea să privesc înmormântări fastuoase. Într-un sicriu de argint, sub văluri neghioabe e întinsă o maimuţă moartă, iar alte maimuţe vii merg în urma ei cu boturile lungite, cu pieptul şi spatele acoperite cu medalii caraghioase şi cu tinichele... Apoi toate aceste vizite, rapoarte, şedinţe... Nu, dragul meu! Un singur lucru e statornic, minunat şi de neînlocuit: un suflet liber şi, o dată cu el, gândul creator şi setea voioasă de viaţă. Trufele pot să fie sau să lipsească, e un capriciu şi un joc al întâmplării. Şi un vatman, dacă nu-i prea prost, poate învăţa într-un

an să domnească destul de bine şi cu oarecare demnitate. Niciodată însă, o maimuţă trufaşă, îndopată şi tâmpită, care se lăfăieşte în cupeu, cu monoclul bălăbănindu-i-se pe burta mare, nu va înţelege farmecul mândru al libertăţii, niciodată nu va încerca bucuria inspiraţiei şi niciodată nu va vărsa lacrimi dulci de încântare la ivirea celor dintâi mâţişori argintii şi pufoşi pe o crenguţă de salcie.

Nazanski fu apucat de un acces de tuse. Apoi scuipă peste bord şi urmă:

— Pleacă, Romaşov! Ţi-o spun, fiindcă şi eu am gustat libertatea, iar dacă m-am întors în cuşca asta murdară, a fost numai din pricina... ce mai... mă-nţelegi! Aruncă-te cu îndrăzneală în viaţa care n-o să te înşele... Parcă-i o clădire uriaşă cu mii de odăi luminoase, împodobite cu tablouri minunate, locuite de oameni deştepţi şi fermecători, în care răsună cântecele şi domnesc râsetele, dansurile şi iubirea, şi unde se găseşte tot ce-i măreţ şi frumos în artă. Din palatul acesta, n-ai văzut până acum decât o cămăruţă întunecoasă şi strâmtă, plină de colb şi de pânze de păianjen – şi ţi-e frică să ieşi din ea.

Romaşov trase la ponton şi-l susţinu pe Nazanski să iasă din barcă. Se întunecase când ajunseră la locuinţa acestuia.

Romaşov îl ajută să se culce şi-l înveli cu pătura, peste care mai puse şi mantaua.

Nazanski dârdâia aşa de tare, că-i clănţăneau dinţii. Ghemuindu-se tot şi înfundându-şi capul în pernă, se văita cu glas de copil necăjit:

— O, cum mă tem de odaia mea... Ce vise mă urmăresc, ce vise!

— Vrei să stau la noapte lângă dumneata? propuse Romaşov.

— Nu, nu, nu-i nevoie! Te rog, trimite după puţină bromură şi... ceva votcă. Nu mai am un ban.

Romaşov rămase la el până la unsprezece seara. Încetul cu încetul, Nazanski încetă să mai tremure. Deschise deodată ochi mari, strălucitori de friguri, şi zise răspicat:

— Acuma, pleacă... Adio!

— Adio, răspunse cu tristeţe Romaşov.

Ar fi vrut să spună „adio, dascălul meu”, dar se sfii şi adăugă numai, glumind în silă:

— De ce adio? De ce nu la revedere?

Nazanski izbucni într-un râs înfricoşător şi neaşteptat.

— Da! De ce nu la revedere? strigă el cu glas de nebun.

Romaşov simţi că-l trece prin tot trupul un fior de groază, ca un val.

XXII

Apropiindu-se de casă, Romaşov văzu cu mirare o lumină nedesluşită ce licărea la fereastra odăii lui, prin întunericul cald al nopţii de vară. „Oare ce să fie? gândi el cu nelinişte şi, fără voie, grăbi pasul. Poate că s-au întors martorii mei să-mi anunţe condiţiile duelului.” În antret, se izbi de Gainan pe care nu-l zărise, tresări şi strigă, supărat:

— Ei, la dracu! Tu eşti, Gainan? Cine-i la mine?

Cu toată întunecimea, înţelese că Gainan ţopăie pe loc, după obiceiul lui.

— Acolo venit coniţa... Aşteaptă!

Romaşov deschise uşa. Gazul din lampă se isprăvise de mult şi, înainte de a se stinge, flacăra se mai înteţea din când în când, apoi iar se lăsa în jos, sfârâind şi fumegând.

În lumina slabă, zări o siluetă de femeie care sta nemişcată pe pat.

— Şurocika! zise Romaşov cu răsuflarea tăiată şi se apropie de pat cu băgare de seamă. Şurocika, dumneata eşti?

— Mai încet... stai jos! şopti ea repede. Stinge lumina!

El suflă în lampă. Sfioasa flacără albastră se mistui, iar în odaie se făcu deodată întuneric şi linişte. Se desluşea limpede tic-tacul puternic şi grăbit al deşteptătorului de pe masă, pe care nu-l auziseră până atunci.

Romaşov se aşeză lângă Alexandra Petrovna, cu spatele încovoiat şi fără să se uite la ea. Un sentiment ciudat de frică şi de tulburare îi oprea bătăile inimii şi-l împiedica să vorbească.

— Ce-i alături, dincolo de peretele ăsta? întrebă Şurocika. Se aude ce se întâmplă aici?

— Nu, odaia-i goală... mobile vechi... proprietarul meu e tâmplar. Putem vorbi tare!

Totuşi, amândoi urmară tot încet, iar şoapta aceasta întretăiată şi tainică, în bezna grea, trăda teama şi tulburarea lor.

Şedeau aproape lipiţi unul de altul. Lui Romaşov îi zvâcnea sângele în tâmple, cu bătăi înăbuşite.

— De ce, de ce-ai făcut asta? începu deodată încetişor Şurocika, dar cu pătimaşă imputare în glas, şi-i puse mâna pe genunchi.

Prin haine, Romaşov simţi căldura ei vie şi nervoasă, răsuflă adânc şi închise ochii pe jumătate. Întunericul nu i se păru mai adânc, pe dinaintea lui însă plutiră cercuri negre, înconjurate de o lumină albastră, aidoma unor lacuri de basm.

— Adu-ţi aminte că doar te rugasem să te stăpâneşti în faţa lui. Nu, nu-ţi fac imputări... Nu i-ai căutat ceartă cu dinadinsul. Ştiu! Dar în momentul când s-a trezit în dumneata fiara sălbatică, trebuia cel puţin să te gândeşti la mine, fie numai o clipă, şi să te înfrânezi. Nu m-ai iubit niciodată!

— Te iubesc! şopti Romaşov şi, cu degete tremurătoare, îi luă sfios mâna.

Şurocika şi-o trase abia după câtva timp, încet, încet, ca şi cum i-ar fi părut rău şi s-ar fi temut să nu-l jignească.

— Da, ştiu că nici dumneata, nici el n-aţi rostit numele meu, dar cavalerismul vostru a fost zadarnic, fiindcă toată lumea bârfeşte în oraş.

— Iartă-mă, nu mai eram stăpân pe mine... mă orbea gelozia, rosti anevoie Romaşov.

Ea râse lung şi cu amară batjocură:

— Gelozia? Crezi oare că, după încăierarea voastră, bărbatu-meu a fost atât de generos încât să renunţe la plăcerea de a-mi istorisi de unde veneai atunci la cerc? Mi-a vorbit şi despre Nazanski.

— Iartă-mă! repetă Romaşov. N-am făcut nimic rău acolo... iartă-mă!

Deodată, ea ridică glasul şi zise hotărât şi aspru:

— Ascultă, Gheorghi Alexeevici! Fiecare clipă e preţioasă pentru mine... Şi aşa, te-am aşteptat aproape un ceas. De aceea, să vorbim scurt şi numai despre ce ne interesează: ...Ştii ce-i Volodea pentru mine! Nu-l iubesc, dar mi-am înmormântat într-însul o parte din suflet. Am mai multă ambiţie decât el! A căzut de două ori la examenul de admitere la Academie, şi am fost mai jignită şi mai amărâtă decât el. Gândul ăsta cu statul-major e pe de-a-ntregul al meu, numai al meu. L-am stimulat din răsputeri, l-am îmboldit, am învăţat împreună cu el, i-am aţâţat mândria şi l-am îmbărbătat în clipele de descurajare... Pe scurt, asta-i opera mea scumpă şi care mă priveşte mai mult decât crezi. Nu pot să-mi smulg din inimă gândul acesta. Orice-ar fi, va intra la Academie.

Romaşov sta cu capul plecat şi bărbia în palme. Deodată, Şurocika îi mângâie încetişor părul. Cu tristă nedumerire, întrebă:

— Şi ce pot să fac?

Ea-l îmbrăţişă şi-i trase cu duioşie capul pe pieptul ei. Nu purta corset. Romaşov simţi pe obraz apropierea trupului mlădios, cald, ameţitor şi voluptos.

Când vorbea, răsuflarea ei întretăiată îi atingea uşor părul.

— Îţi aduci aminte... seara de la picnic! Ţi-am spus atunci tot adevărul! Nu-l iubesc!... Dar gândeşte şi tu: trei ani, trei ani de speranţe, de visuri, de planuri şi de muncă înverşunată şi nesuferită. Doar ştii bine că urăsc de moarte lumea ofiţerilor, atât de meschină şi de ticăloasă. Vreau să fiu totdeauna bine îmbrăcată, frumoasă şi elegantă, vreau consideraţie, putere, vreau ca toţi să mi se închine! Şi, fără veste, izbucneşte o ceartă nesăbuită la beţie, un scandal între ofiţeri şi totul s-a sfârşit, s-a spulberat! O, dar e îngrozitor... N-am fost niciodată mamă, totuşi îmi închipui sentimentele ei... Uite, am un copil iubit şi alintat, în el mi-am pus toată nădejdea, toată grija, lacrimile şi nopţile nedormite... şi, pe neaşteptate, o nerozie, o întâmplare cumplită şi fatală: copilul meu se joacă pe fereastră, dădaca priveşte în altă parte şi el cade jos pe pietre. Da, dragul meu, numai cu deznădejdea asta de mamă pot compara suferinţa şi ura mea! Dar nu te învinovăţesc...

Romaşov şedea îndoit, într-o poziţie nepotrivită, şi se temea să n-o stingherească. Ar fi rămas însă bucuros ceasuri întregi astfel, fericit s-audă, într-o ciudată şi înăbuşitoare beţie, bătăile grăbite şi precise ale inimii ei micuţe.

— M-asculţi? întrebă ea, plecându-se spre el.

— Da... da... vorbeşte... Dacă-i cu putinţă, fac tot ce vrei...

— Nu, nu. Ascultă-mă până la capăt. Dacă-l ucizi sau dacă nu-i admis la examen – totul se va sfârşi! Chiar în ziua când voi afla, îl las şi plec oriunde: la Petersburg, la Odesa, la Kiev... Să nu crezi că-i o frază de roman foileton. Nu vreau să te sperii cu efecte ieftine. Ştiu însă că-s tânără, deşteaptă şi cultă. Nu-s frumoasă, dar voi şti să fiu mai atrăgătoare decât multe din frumuseţile care, la balurile publice, primesc drept premii tăvi de alpaca sau deşteptătoare cu muzicuţă. Îmi voi râde de mine însămi, voi arde însă cel puţin o clipă ca un foc strălucitor de artificii.

Romaşov se uita afară. Ochii lui, obişnuiţi acum cu întunericul, desluşeau conturul nehotărât al ramei ferestrei.

— Nu vorbi aşa... nu trebuie... mă doare! făcu el mâhnit. Vrei să refuz mâine să mă bat, să-i cer scuze? Asta vrei?

Ea tăcu un timp. Deşteptătorul umplea cu tic-tacul său metalic şi monoton tăcerea ungherelor întunecoase din odaie.

În sfârşit, cu glas abia desluşit, şopti ca dusă pe gânduri:

— Ştiam bine c-ai să mi-o propui!

El ridică fruntea şi, cu toate că ea-l ţinea după gât cu braţul, se îndreptă din spate.

— Nu mă tem! zise el tare, cu voce înăbuşită.

— Nu, nu, nu, reluă ea într-o şoaptă rugătoare, fierbinte şi grăbită, nu m-ai înţeles! Vino mai aproape de mine, ca înainte... Vino!...

Îşi încolăci amândouă braţele de gâtul lui şi-i murmură, în timp ce părul subţire şi răsuflarea-i caldă îi mângâiau faţa.

— Nu m-ai înţeles! M-am gândit la cu totul altceva... Dar mi-e ruşine de tine. Eşti atât de curat şi de bun, că mă sfiesc să-ţi vorbesc despre toate acestea. Eu fac prea multe socoteli... sunt aşa de rea...

— Nu, spune tot! Te iubesc!...

— Atunci, ascultă! bolborosi ea... şi Romaşov mai mult îi ghicea cuvintele decât le auzea. Dacă refuzi să te baţi, câtă ruşine şi suferinţă vor cădea asupra ta! Nu, nu, nu asta voiam să-ţi spun... O, dumnezeule, nu vreau să te mint în clipa aceasta. Dragul meu, de mult le-am chibzuit şi le-am cântărit pe toate. Să presupunem că refuzi să te baţi... Bărbatul meu e reabilitat! Dar, înţelege-mă bine, într-un duel care se isprăveşte cu împăcare rămâne totdeauna ceva... cum să spun... hai să zicem îndoielnic! Ceva care stârneşte neînţelegeri şi dezamăgire... Mă-nţelegi? întrebă ea cu tristă duioşie, sărutându-l sfioasă pe păr.

— Da, şi atunci?

— În cazul ăsta-i aproape sigur că bărbatul meu n-ar mai fi lăsat să se prezinte la examen. Reputaţia unui ofiţer de stat-major nu trebuie să aibă nici cea mai mică pată. Dacă însă vă bateţi, duelul are în el ceva cu adevărat eroic, ceva puternic... Se iartă multe, foarte multe oamenilor care înfruntă cu demnitate un glonte. Mai târziu... după duel... vei putea să-i ceri scuze dacă vrei... dar asta-i treaba ta...

Strâns îmbrăţişaţi, obraz lângă obraz, şi auzindu-şi răsuflarea, şuşoteau ca doi conspiratori. Romaşov simţea însă cum între ei se furişează ceva nevăzut, ceva tainic, murdar şi respingător, care-i îngheţa sufletul. Vru iar să se desprindă din braţele ei, dar ea nu-l lăsa. Căutând să-şi ascundă nedesluşita enervare, el îi zise rece:

— Pentru dumnezeu, fii mai limpede, îţi făgăduiesc orice.

Atunci ea începu să-i vorbească stăruitor, chiar lângă gură, iar

cuvintele ei parcă erau sărutări grăbite şi tremurătoare:

— Trebuie neapărat ca mâine să vă bateţi. Dar niciunul să nu fie rănit... O, înţelege, înţelege-mă... şi nu mă osândi. Sunt cea dintâi care dispreţuiesc fricoşii. Sunt femeie. Fă-o însă pentru mine, Gheorghi. Nu, nu mă întreba nimic, soţul meu ştie! Am pus la cale tot, tot...

Trăgându-şi hotărât capul, Romaşov izbuti să se desfacă din braţele ei moi şi puternice. Se ridică de pe pat şi zise cu tărie:

— Bine, fie şi aşa... Primesc!

Se sculă şi ea. Pe întuneric, Romaşov ghicea, fără să vadă, simţea după mişcările ei că-şi îndreaptă părul în grabă.

— Pleci? întrebă el.

— Adio! oftă ea slab. Sărută-mă pentru cea din urmă oară...

Inima lui tresări de milă şi de iubire. Dibuind cu mâinile prin umbră, îi găsi capul şi-i sărută ochii şi obrajii scăldaţi în lacrimi calde, domoale şi se înduioşă tulburat.

— Iubita mea... nu plânge... Saşa... iubita mea... repeta el, plin de compătimire şi de dragoste.

Deodată, ea-i înlănţui gâtul cu braţele, se lipi toată de el cu patimă şi, fără să-şi desprindă buzele fierbinţi de gura lui, şopti întretăiat, tremurând:

— Nu pot să te părăsesc aşa... N-o să ne mai vedem... să nu ne mai temem de nimic... O vreau, o vreau. Măcar o singură dată... să gustăm fericirea... Iubitul meu, vino lângă mine, vino...

Amândoi, şi cu ei toată odaia şi lumea întreagă, se cufundară într-o bucurie sublimă, într-un delir arzător. O clipă, în mijlocul pernei albe, Romaşov văzu ca-n basme ochii Şurocikăi, foarte aproape de el, strălucind de o fericire deplină, şi-şi lipi cu lăcomie gura de buzele ei...

— Pot să te însoţesc? întrebă el, ieşind cu Şurocika în curte.

— Nu, pentru numele lui dumnezeu, nu trebuie, iubitule!... Să nu faci asta! Şi aşa, nu ştiu cât am rămas la tine. Cât e ceasul?

— Nu ştiu, n-am ceas... Nu-mi dau seama!

Ea întârzia să plece şi sta în picioare, rezemată de uşă. Pământul şi frunzele umpleau văzduhul cu mireasma uscată şi ameţitoare a nopţii călduroase de vară. Era întuneric, totuşi, ca şi odinioară în dumbravă, Romaşov vedea cum obrazul Şurocikăi răspândeşte o ciudată lumină albă, ca faţa unei statui de marmură.

— Haide, adio, iubitul meu! zise ea cu glas obosit. Adio...

Se sărutară, dar buzele-i erau acuma reci şi străine. Cu mers

grăbit, se îndreptă spre poartă şi se mistui în bezna adâncă...

Romaşov rămase în prag şi ascultă cum scârţâie portiţa şi cum se pierd în depărtare paşii ei uşori. Atunci se întoarse în odaie.

O puternică, dar plăcută oboseală îl cuprinse deodată. Doborât de somn, abia apucă să se dezbrace... Adormi numaidecât în mirosul uşor şi voluptos pe care-l răspândea perna, mirosul părului Şurocikăi, al parfumului şi al trupului ei minunat şi tânăr.

XXIII

Garnizoana L...
2 iunie 18...

RAPORT

Căpitanul Ditz din Regimentul de Infanterie N...
către
Domnul Comandant al Regimentului

Am onoarea să vă raportez că duelul dintre locotenentul Nikolaev şi sublocotenentul Romaşov a avut loc astăzi, 2 iunie, conform condiţiilor care v-au fost aduse la cunoştinţă ieri, 1 iunie. Adversarii s-au întâlnit la ora 6 fără cinci minute dimineaţa, în dumbrava „Dubecinaia", situată la trei verste şi jumătate de oraş.

Duelul, inclusiv timpul folosit pentru darea semnalelor, a ţinut un minut şi zece secunde. Locurile au fost trase la sorţi. La comanda „înainte", amândoi adversarii au înaintat unul spre celălalt. Glontele locotenentului Nikolaev l-a atins pe sublocotenentul Romaşov în partea superioară dreaptă a abdomenului. Pentru a trage, locotenentul Nikolaev s-a oprit şi a rămas pe loc în aceeaşi poziţie, aşteptând focul de răspuns al adversarului. După scurgerea jumătăţii de minut stabilită pentru tragerea-ripostă, s-a constatat

că sublocotenentul Romaşov nu era în stare să răspundă adversarului. În consecinţă, martorii sublocotenentului Romaşov au propus ca duelul să fie socotit sfârşit, ceea ce s-a admis cu consimţământul general. În timp ce era transportat la trăsură, sublocotenentul Romaşov a intrat în comă şi a decedat după şapte minute, în urma unei hemoragii interne.

Martorii locotenentului Nikolaev au fost locotenentul Vasin şi cu mine, iar ai sublocotenentului Romaşov, locotenenţii Bek-Agamalov şi Vetkin. Cu consimţământul tuturor, conducerea duelului îmi fusese încredinţată mie. Anexez certificatul medicului-adjunct Znoiko, asesor de colegiu.

Căpitan Ditz.

BRĂŢARA DE GRANATE

Traducere de *Ion Mihail*

L. van Beethoven. Son. 2 (op. 2, Nr. 2).
Largo Appassionato

I

Pe la mijlocul lunii august, înainte de ivirea craiului-nou, vremea s-a stricat pe neaşteptate, cum se întâmplă atât de des pe coasta de nord a Mării Negre. Uneori, o ceaţă deasă învăluia zi şi noapte pământul şi marea, iar sirena uriaşă a farului urla mereu ca un taur turbat. Alteori, din zori şi până-n seară, cernea o ploaie măruntă ca o pulbere, desfundând potecile şi drumurile lutoase în care trăsurile şi căruţele se împotmoleau până la osii. Câteodată, se pornea din nord-vest, dinspre stepă, un vânt năprasnic, vârfurile copacilor se legănau, încovoindu-se ca valurile pe furtună, iar acoperişurile de tablă ale vilelor duruiau noaptea atât de tare, de parcă alerga cineva peste ele cu cizme ţintuite. Ferestrele zăngăneau, uşile se trânteau, vântul urla sălbatec în coşurile sobelor. Câteva bărci de pescari se rătăciseră pe mare, două nu se mai întorseseră deloc, cadavrele pescarilor fuseseră aruncate la ţărm abia după vreo săptămână.

Vilegiaturiştii, cei mai mulţi dintre ei greci şi evrei, plini de viaţă, dar şi sperioşi ca toţi cei din sud, se grăbeau spre oraş. Pe şoseaua desfundată se înşirau nenumărate căruţe încărcate cu tot soiul de boarfe: saltele, canapele, cuiere, scaune, spălătoare şi samovare. Ţi-era şi greu, şi silă, şi lehamite să te uiţi prin perdeaua tulbure a ploii la tot calabalâcul ăsta, care îţi apărea atât de vechi, de slinos şi de mizer. Servitoarele, şi bucătăresele, care şedeau în vârful carelor, pe pânza de cort udă, ţinând pe genunchi fiare de călcat, coşuri şi tinichele, aveau acelaşi aer jalnic şi trist ca şi caii istoviţi ce se opreau mereu, cu picioarele tremurătoare, zvâcnindu-şi coastele slăbănoage sub sudălmile răguşite ale surugiilor încotoşmănaţi în rogojini. Dar o şi mai tristă privelişte alcătuiau vilele părăsite, rămase pe neaşteptate pustii şi goale, cu straturile de flori călcate în picioare, cu geamurile sparte, cu câini lăsaţi în voia soartei şi cu tot felul de gunoaie – mucuri, hârtiuţe, cioburi, cutiuţe şi sticluţe goale de medicamente.

Dar pe la începutul lui septembrie vremea s-a schimbat cu totul pe neaşteptate. Au venit zile atât de senine, însorite şi calde cum nu se întâmplă nici în iulie. Peria aspră şi galbenă a miriştilor a prins a sclipi argintiu în păienjenişul toamnei. Din pomii, acum nemişcaţi, cădeau fără zgomot frunzele galbene.

Prinţesa Vera Nikolaevna Şeina, soţia mareşalului nobilimii, rămăsese la vilă, fiindcă în casa lor de la oraş nu se terminaseră încă reparaţiile şi acum se bucura din plin de zilele minunate, de liniştea din jur, de aerul curat, de ciripitul rândunelelor care se adunau în stoluri pe sârmele de telegraf, pregătindu-se să-şi ia zborul spre ţările calde, precum şi de briza sărată şi călduţă ce sufla domol dinspre mare.

II

Apoi, astăzi, era ziua numelui ei – şaptesprezece septembrie. Amintirile dragi şi îndepărtate ale copilăriei o făceau să iubească ziua aceasta, de la care aştepta întotdeauna o bucurie neaşteptată. Bărbatul său, înainte de a pleca de dimineaţă cu treburi urgente în oraş, îi pusese pe noptieră o cutiuţă cu nişte cercei minunaţi cu perle prelungi, care îi sporiră sentimentul de bucurie.

Era singură în toată casa. Fratele ei, Nikolai, necăsătorit, substitut de procuror, care locuia de obicei la ei, plecase şi el la oraş, la tribunal. Soţul îi promisese să invite la masă câţiva dintre prietenii lor cei mai apropiaţi. Era bine că ziua ei cădea în timpul vacanţei. Dacă ar fi locuit în oraş, ar fi fost nevoită să dea o masă mare, poate chiar şi un bal, pe când aici, la vilă, puteau să scape cu cheltuieli neînsemnate. În ciuda înaltei sale poziţii în societate sau, poate, tocmai datorită ei, prinţul Şein abia o scotea la capăt. Uriaşa moşie strămoşească fusese ruinată de înaintaşii lui, iar viaţa pe care era silit s-o ducă depăşea cu mult veniturile sale. Trebuia să ţină casa deschisă, să facă acte filantropice, să se îmbrace bine, să ţină un grajd cu cai ş.a.m.d. Prinţesa Vera, a cărei dragoste pătimaşă pentru soţul ei se schimbase cu vremea într-un sentiment de prietenie trainică şi adevărată, se străduia din răsputeri să-l ajute să nu se ruineze de tot. Se lipsea – pe ascuns de el – de o mulţime de lucruri şi se silea să reducă pe cât putea cheltuielile gospodăriei.

Acum păşea încet prin grădină şi tăia cu foarfecele flori, ca să împodobească masa de prânz. Straturile erau cam rărite şi în

neorânduială. Garoafele învoalte de toate culorile, tufele de micsandră cu florile mult împuţinate şi cu o mulţime de păstăi verzi, subţiri, ce miroseau a varză, îşi trăiau ultimele zile. Iar trandafirii, care înfloreau pentru a treia oară în acest an, erau parcă degeneraţi şi rari, sortiţi pieirii apropiate. În schimb, înfloreau năvalnic cu frumuseţea lor rece, trufaşă, gherghine, bujori şi ochiul-boului, răspândind în aerul proaspăt un miros de toamnă şi de iarbă, care te predispunea la melancolie. Celelalte flori, după fecundaţia năvalnică şi maternitatea nespus de îmbelşugată din timpul verii, presărau pământul cu nenumăratele seminţe ale vieţii de mâine.

Pe şosea au răsunat sunetele cunoscute ale unui claxon de automobil cu trei tonuri. Era sora prinţesei Vexa – Anna Nikolaevna Friesse, care-i făgăduise de dimineaţă la telefon că va veni s-o ajute să primească musafirii.

Auzul fin n-o înşelase pe Vera. După câteva minute, la poarta vilei se opri brusc un automobil elegant, şi şoferul sări sprinten de la locul lui şi deschise uşa.

Surorile s-au îmbrăţişat bucuroase. Din fragedă copilărie le unea o prietenie plină de afecţiune şi căldură. La înfăţişare erau atât de deosebite una de alta, încât îţi venea greu să crezi că sunt surori. Cea mare, Vera, semăna cu mama lor, o englezoaică fermecătoare, de la care moştenise statura înaltă şi zveltă, faţa gingaşă, dar rece şi mândră, mâini minunate, deşi cam mari, şi rotunjimea fermecătoare a umerilor pe care o vezi la miniaturile vechi. Cea mică, Anna, moştenise dimpotrivă sângele mongol al tatălui lor, prinţ tătar, al cărui bunic se botezase abia pe la începutul secolului al XIX-lea şi se trăgea dintr-o familie străveche, descendentă chiar din Tamerlan sau din Lang Temir, cum îl numea tatăl ei cu mândrie în limba tătară pe acest mare vărsător de sânge. Cu o jumătate de cap mai mică decât sora sa şi cu umerii puţin prea laţi, Anna era o fire vioaie şi uşuratecă, gata oricând să ia în râs pe cineva. Avea o figură de tip mongol destul de pronunţată, cu pometii ieşiţi, cu ochii migdalaţi, pe care, din pricina miopiei îi micşora şi mai mult şi o expresie trufaşă a gurii mici, senzuale, mai ales a buzei de jos, mai groasă şi puţin ieşită în afară. Totuşi, faţa ei avea un farmec insesizabil şi neînţeles, datorat, poate, zâmbetului, poate graţiei profund feminine a tuturor trăsăturilor, ori poate vioiciunii ei pline de cochetărie. Urâţenia ei graţioasă îi pasiona pe bărbaţi şi le atrăgea atenţia mult mai des şi mai stăruitor decât frumuseţea

aristocratică a surorii sale.

Era măritată cu un om foarte bogat şi foarte prost, care nu se ocupa cu nimic, dar figura într-o instituţie filantropică şi avea titlul de Kammerjunker. Ea nu putea să-l sufere, dar îi făcuse doi copii, o fată şi un băiat, după care luase hotărârea să nu mai aibă alţii şi nici nu mai avusese. Vera, în schimb, îşi dorise cu pasiune copii – cu cât mai mulţi cu atât mai bine – dar din cine ştie ce cauză nu avusese şi adora odraslele drăguţe şi anemice ale surorii sale, totdeauna cuviincioase şi ascultătoare, cu chipuri palide, parcă date cu făină, şi cu păr bălai, cârlionţat, ca de păpuşă.

Anna, veselă, nepăsătoare, plină de contradicţii drăgălaşe, iar uneori bizare, cocheta nebuneşte în toate capitalele şi staţiunile balneare din Europa, dar nu-şi înşela soţul, de care îşi bătea totuşi joc şi în prezenţa, şi în lipsa lui. Era risipitoare, îi plăceau grozav de mult jocurile de noroc, dansul, senzaţiile tari, frecventa în străinătate localurile dubioase, dar în acelaşi timp se distingea şi prin bunătate, dărnicie şi o evlavie sinceră, care o făcuse să treacă în taină la catolicism. Avea spatele, pieptul şi umerii de o rară frumuseţe. La balurile mari apărea cu un decolteu mult peste limita admisă de modă şi de buna-cuviinţă, dar se spunea că sub decolteu purta întotdeauna o cămaşă aspră de penitenţă.

Vera era, dimpotrivă, de o simplitate sobră, amabilă cu toată lumea, dar rece şi distantă, independentă şi de un calm impunător.

III

— Doamne, cât de frumos e aici la voi! Cât de frumos! spunea Anna, mergând pe cărare cu paşi repezi şi mărunţi, alături de soră-sa. Hai să stăm puţin pe bancă, la marginea râpei. N-am văzut marea de atâta amar de vreme! Şi ce aer minunat! Când respiri, ţi se umple sufletul de bucurie. Vara trecută, în Crimeea, la Mishor, am făcut o descoperire uimitoare. Ştii a ce miroase marea în timpul fluxului? Închipuie-ţi, a rezedă.

Vera a zâmbit cu îngăduinţă.

— Ai o imaginaţie!

— Nu, nu. Îmi amintesc că o dată au râs toţi de mine când am spus că lumina lunii are o nuanţă trandafirie. Şi acum câteva zile, pictorul Boriţki – cel care-mi face portretul – mi-a dat dreptate, zicând că pictorii cunosc de mult nuanţa aceasta a lunii.

— Pictorul e noua ta pasiune?

— Totdeauna născoceşti câte ceva! a zis Anna, râzând şi apropiindu-se grăbită de marginea râpei care cobora abrupt spre mare. Dar abia a apucat să se uite în jos, că a scos un strigăt de spaimă, dându-se înapoi, cu faţa palidă.

— Vai, ce adâncă e prăpastia asta! a zis ea cu glas slab şi tremurător. Când mă uit în jos de la o asemenea înălţime, pune totdeauna stăpânire pe mine un sentiment de plăcere, dar totodată şi de neplăcere şi simt înţepături în degetele de la picioare... Totuşi, mă atrage, mă atrage...

Tocmai voia să se mai încline o dată peste prăpastie, dar sora ei a oprit-o.

— Anna, draga mea, pentru numele lui dumnezeu! Când te apleci aşa, mă apucă ameţeala şi pe mine. Te rog să te aşezi.

— Bine, bine, iată, mă aşez... Dar uită-te şi tu ce frumos e. Nu mă mai satur privind. Dacă ai şti cât îi sunt de recunoscătoare lui dumnezeu pentru toate minunile pe care le-a făurit pentru noi!

Au rămas amândouă câteva clipe îngândurate. Jos, murmurau molcom valurile mării. De pe bancă nu se vedea ţărmul, ceea ce făcea ca senzaţia de infinit şi măreţie a mării să crească şi mai mult. Suprafaţa apei, liniştită, blândă şi de un albastru plăcut, sclipea în dungi piezişe doar în dreptul curenţilor, transformându-se la orizont într-un albastru intens.

Bărcile pescăreşti atât de mici, încât abia le zăreai, moţăiau nemişcate pe oglinda mării, aproape de ţărm. Mai departe, un vas cu trei catarge încremenise parcă în văzduh, înveşmântat de sus până jos în pânze albe, zvelte, toate la fel, umflate de vânt.

— Te înţeleg, zise, pe gânduri, sora mai mare, dar eu parcă simt altfel decât tine. Când regăsesc marea după un timp mai îndelungat, mă emoţionează, mă bucură, mă uimeşte. Parcă văd pentru prima oară o minune uriaşă, solemnă. Dar după aceea, când mă obişnuiesc cu ea, începe să mă apese cu golul ei fără nicio asperitate... Mă cuprinde urâtul şi caut să n-o mai privesc. Mă plictiseşte.

Anna zâmbi.

— La ce te gândeşti? o întrebă sora ei.

— Vara trecută am plecat într-o zi călare din Ialta spre Uci-Koş, cu un grup numeros, răspunse Anna, cu un ton glumeţ. E dincolo de ocolul silvic, mai sus de cascadă. Întâi mergeam învăluiţi într-un nor, era tare umed şi nu se vedea aproape nimic. Urcam tot mai sus pe o cărare abruptă, printre pini, când iată că pădurea se

curmă deodată şi ieşirăm din ceaţă. Închipuie-ţi un podiş îngust, pe o stâncă, şi la picioare, prăpastia. Satele de jos păreau cutii de chibrituri, iar pădurile şi grădinile, fire de iarbă. Întregul ţinut coboară spre ţărm, neted ca o hartă geografică. Iar mai departe – marea! Privirea pătrunde până la cincizeci, o sută de verste. Mi se părea că sunt suspendată în văzduh şi că acuşi o să zbor. Ce frumuseţe, ce senzaţie de plutire! Mă întorc şi, entuziasmată, îi spun călăuzei: „Aşa e, Said-oglî, că e tare frumos aici?” Dar el plescăie doar din limbă şi spune: „Eh, cocona, cât săturat la mine de asta. Fiecare zi vedem.”

— Îţi mulţumesc pentru comparaţie, zise Vera, izbucnind în râs. Însă cred că noi, nordicii, n-o să putem niciodată să înţelegem farmecul mării. Eu iubesc pădurea. Îţi aminteşti de pădurea de la noi din Egorovskoe? Te saturi vreodată de ea? Ce pini! Ce muşchi! Dar ciupercile! Parcă sunt făcute din atlaz roşiu brodat cu mărgele albe. Ce linişte... Ce răcoare.

— Mie îmi place totul, fără deosebire, răspunse Anna. Dar mai mult decât orice o iubesc pe surioara mea, pe înţeleaptă Verocika. Doar suntem singure pe lume.

Îşi îmbrăţişă sora mai mare, lipindu-şi obrazul de al ei. Dar îşi aminti:

— Ce proastă sunt! Stăm aici şi vorbim despre natură, ca în romane, şi am uitat de cadoul pe care ţi l-am adus. Iată-l. Îţi place?

Şi scoase din geantă un carneţel cu o scoarţă rară: pe o catifea albastră, aproape cenuşie de veche ce era, şerpuia un desen filigranat, de aur mat, de o rară fineţe şi frumuseţe, lucrat fără îndoială de un artist iscusit şi plin de răbdare. Carneţelul era prins de un lănţişor de aur, subţire ca un fir de aţă, şi în loc de foi avea plăcuţe de fildeş.

— Ce lucru minunat! Fermecător! exclamă Vera, sărutându-şi sora. Îţi mulţumesc. Unde ai găsit comoara asta?

— La un anticar. Îmi cunoşti slăbiciunea de a cotrobăi printre vechituri. Aşa am dat şi de cărticica aceasta de rugăciuni. Uită-te, aici ornamentul are formă de cruce. E drept că am găsit numai scoarţa, iar filele, cataramele şi creionul le-am imaginat eu. Dar Molliner n-a putut să mă înţeleagă în niciun chip, oricât m-am străduit să-i explic. Cataramele trebuiau să aibă acelaşi stil cu modelul filigranat, să fie mate, de aur vechi, sculptate fin, iar el naiba ştie ce-a făcut. În schimb, lanţul este veneţian veritabil, foarte vechi.

Vera mângâie cu dragoste scoarţele minunate.

— Cât de vechi sunt! De când o fi cărticica asta? întrebă ea.

— Nu îndrăznesc să precizez. Cred că de pe la sfârşitul secolului al XVII-lea sau de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea...

— Ce ciudat! zise Vera, zâmbind îngândurată. Ţin în mână un obiect pe care poate că l-au atins mâinile marchizei de Pompadour sau chiar ale reginei Antoaneta... Dar ştii, Anna, numai ţie putea să-ţi treacă prin cap o idee atât de trăsnită de a transforma o carte de rugăciune într-un carnet de însemnări. Hai, acum să intrăm în casă, ca să vedem ce se petrece pe acolo.

Trecură printr-o terasă mare, de piatră, închisă din toate părţile de şiruri dese de viţă de vie „Isabela". Ciorchinii grei şi negri, care răspândeau un miros vag de căpşuni, atârnau printre frunzele verzi, aurite pe alocuri de razele soarelui. Pe terasă domnea o penumbră verzuie, care le acoperi deodată obrazul cu o paloare aparentă.

— Pui masa aici? întrebă Anna.

— Aşa am vrut la început... dar serile sunt foarte reci, aşa că o aştern mai bine în sufragerie, şi bărbaţii or să vină aici să fumeze.

— E invitată şi vreo persoană interesantă?

— Nu ştiu încă. Atâta ştiu că o să avem pe bunicul nostru.

— Ah, dragul de el! Ce bucurie! exclamă Anna, bătând din palme. Cred că nu l-am văzut de o sută de ani.

— O să vină sora lui Vasea şi, mi se pare, profesorul Speşnikov. Ieri m-am pierdut cu totul, Annenka. Ştii că ei doi, bunicul şi profesorul, apreciază o masă bună, dar nici aici, nici în oraş nu găseşti nimic, oricât ai plăti. Luka a făcut rost de nişte prepeliţe, pe care le-a comandat unui vânător cunoscut şi acum le prepară. Am găsit un muşchi de vacă destul de bun, dar vai! iar inevitabilul rosbif! Numai racii sunt grozavi.

— Văd că nu-i prea rău, aşa că nu te mai nelinişti. De altfel, fie vorba între noi, şi ţie îţi place o masă bună.

— Dar o să am şi ceva rar. Azi-dimineaţă, un pescar mi-a adus o rândunică de mare. Am văzut-o chiar eu. Un adevărat monstru. Te apucă groaza când o priveşti.

Anna, grozav de curioasă din fire, ceru să i se arate numaidecât rândunica de mare.

Bucătarul Luka, un om înalt, bărbierit, cu faţa galbenă, veni cu un lighean alb, mare, pe care îl ţinea cu grijă, ca să nu verse cumva apa pe parchet.

— Douăsprezece funturi şi jumătate, înălţimea-voastră, zise el cu mândrie. L-am cântărit chiar acum.

Peştele, prea mare pentru lighean, zăcea pe fund, cu coada îndoită. Avea solzi cu reflexe aurii, înotătoare de un roşu aprins, iar de o parte şi de alta a botului său uriaş de vieţuitoare de pradă se întindeau două aripi lungi, de un albastru gingaş, cutate ca un evantai. Rândunica de mare mai trăia şi-şi mişca mereu urechile.

Anna atinse încet cu degetul mic capul peştelui, dar acesta îşi mişcă pe neaşteptate coada şi ea îşi retrase mâna cu un strigăt uşor.

— Nu vă temeţi, înălţimea-voastră. O să rânduiesc totul cum trebuie, zise bucătarul, care pesemne că-şi dădea seama de neliniştea stăpânei. Chiar acum a adus un bulgar doi pepeni galbeni. Ananas. Seamănă cu cantalupii, dar sunt mult mai parfumaţi. Mai îndrăznesc să o întreb pe înălţimea-voastră ce sos porunceşte să servesc la peşte: tartar, polonez, ori poate numai nişte pesmet cu unt?

— Fă cum ştii, şi-acum du-te, îi porunci prinţesa.

IV

După ora cinci au început să sosească oaspeţii. Prinţul Vasili Lvovici o adusese cu el pe sora sa, Ludmila Lvovna, văduvă, după numele soţului Durasova, o femeie grasă, blândă şi neobişnuit de tăcută. Mai veniseră cu dânsul: tânărul bogătaş, chefliu şi pierde-vară Vasiuciok, cunoscut de tot oraşul sub numele acesta familiar, un om foarte plăcut în societate, fiindcă ştia să cânte, să declame şi să organizeze tablouri vivante, spectacole şi bazare filantropice, Jenny Reiter, o pianistă celebră, fostă colegă a prinţesei de la Institutul Smolnâi, precum şi cumnatul său, Nikolai Nikolaevici. Apoi soţul Annei i-a adus cu automobilul pe profesorul Speşnikov, un bărbat dezgustător de gras, cu obrazul ras, şi pe viceguvernatorul local, von Seck. Puţin mai târziu a venit şi generalul Anosov, cu o trăsură frumoasă de piaţă, însoţit de doi ofiţeri – colonelul de stat-major Ponomarev, îmbătrânit înainte de vreme, slab, cu aspectul omului bolnav de ficat, istovit de munca de birou, şi locotenentul Bahtinski, dintr-un regiment de husari de gardă, cunoscut în Petersburg drept cel mai bun dansator şi organizator de baluri.

Generalul Anosov, un bătrân gras, înalt, cu părul argintiu, a coborât greoi din trăsură, ţinându-se cu o mână de capră, iar cu

cealaltă, de banca din spate. În stânga avea un cornet acustic, iar în dreapta, un baston cu vârf de cauciuc. Faţa lui era roşie, mare, grosolană, cu un nas cărnos şi cu expresia binevoitoare, solemnă şi puţin dispreţuitoare a ochilor mijiţi, străjuiţi de nişte pungi umflate, caracteristică oamenilor curajoşi şi simpli, care au trecut adesea prin primejdii de moarte. Cele două surori l-au recunoscut de departe, s-au grăbit spre trăsură şi mai în glumă, mai în serios l-au sprijinit de braţe.

— Parcă aş fi un arhiereu, a zis generalul cu o voce de bas, blândă şi puţin răguşită.

— Bunicule bun şi drag! a spus Vera, în glas cu o uşoară nuanţă de mustrare. În fiecare zi te-am aşteptat să vii, dar zadarnic.

— De când stă aici, în sud, bunicul a cam luat-o razna, a zis Anna, râzând. Ai fi putut să-ţi aminteşti de fina dumitale. Dar dumneata faci pe craiul şi ai uitat cu totul de existenţa noastră...

Generalul îşi descoperi capul majestuos, le sărută pe rând mâna celor două surori, apoi obrajii şi iar mâna.

— Fetelor... mai domol... nu mă ocărâţi, zicea el respirând greu după fiecare vorbă. Pe cuvânt de onoare... Nenorociţii ăia de doctoraşi mi-au scăldat toată vara reumatismele în nişte băi infecte care miroseau îngrozitor... Şi n-au vrut să-mi dea drumul. Sunteţi primii la care vin. Mă bucur foarte mult că vă văd... Cum o mai duceţi? Tu, Verocika... eşti o adevărată lady... Ai început să semeni foarte mult cu răposata maică-ta... Când mă chemi să-ţi botez un copil?

— Mă tem, bunicule, că niciodată...

— Nu deznădăjdui... Eşti tânără... Roagă-te lui dumnezeu... Iar tu, Annia, nu te-ai schimbat deloc... Şi la şaizeci de ani o să fii tot atât de zglobie şi de jucăuşă. Ia staţi să vi-i prezint pe domnii ofiţeri.

— Am avut de mult această cinste! zise colonelul Ponomarev, înclinându-se.

— Iar eu i-am fost prezentat prinţesei la Petersburg, spuse husarul.

— Atunci, Annia, să ţi-l prezint ţie pe locotenentul Bahtinski. Dansator şi scandalagiu, dar bun cavalerist. Ia scoate, Bahtinski, dragul meu, din caleaşcă... Să mergem, fetelor... Ce ne dai de mâncare, Verocika? După regimul de la băi am pofta de mâncare a unui sublocotenent.

Generalul Anosov fusese tovarăşul de luptă şi prietenul devotat

al răposatului prinţ Mirza-Bulat-Tuganovski. După moartea prinţului, el revărsase întreaga sa prietenie şi dragoste asupra fiicelor acestuia. Le cunoştea de mici, iar Annei, mezinei, îi fusese chiar naş. Pe atunci, ca şi acum, comanda marea fortăreaţă, aproape desfiinţată, din oraşul K. şi venea zilnic în vizită la Tuganovski. Copiii îl adorau pentru răsfăţul şi darurile pe care le aducea, pentru lojile luate la circ şi la teatru şi pentru că se pricepea să se joace cu ei ca nimeni altul. Dar mai mult decât orice le încântaseră şi li se întipăriseră în minte povestirile lui despre campanii militare, bătălii, şi viaţă de tabără, despre moarte, răni şi geruri cumplite, pe care le spunea fără grabă, cu un calm epic, povestiri simple şi sincere, istorisite între ceaiul de seară şi ora aceea nesuferită când copiii sunt trimişi la culcare.

Faţă de moravurile actuale, această rămăşiţă a trecutului apărea ca o figură uriaşă, neobişnuit de pitorească, în el se îmbinau acele trăsături simple, dar mişcătoare şi profunde care se întâlneau chiar şi pe vremea lui mult mai des la soldaţii de rând, decât la ofiţeri. E vorba de acele trăsături pur ruseşti, ţărăneşti, care dau în totalitatea lor imaginea aceea înălţătoare ce făcea uneori din soldatul nostru – nu numai un ostaş de neînvins, dar şi un mare martir, aproape un sfânt: o trăsătură caracteristică, alcătuită dintr-o credinţă simplă, naivă, o concepţie senină, binevoitoare şi veselă despre viaţă, un curaj rece şi practic, smerenie în faţa morţii, milă pentru cel învins, neînchipuită răbdare şi o rezistenţă fizică şi morală uimitoare.

Începând cu războiul împotriva polonezilor, Anosov participase la toate campaniile, în afară de aceea japoneză. Ar fi făcut-o fără şovăială şi pe aceasta, dar nu fusese chemat, şi el se călăuzise totdeauna după preceptul măreţ prin modestia lui: „Nu te vârî nechemat în ghearele morţii”. În toată vremea serviciului său el nu numai că nu biciuise vreodată un soldat, dar nu-i dăduse nici măcar o palmă. O dată, în timpul răscoalei poloneze, a refuzat să-i împuşte pe prizonieri, cu toate că primise ordin personal de la comandantul regimentului. „Pe un spion, nu numai că aş pune să-l împuşte, a spus el, ci l-aş împuşca, dacă porunciţi, chiar eu cu mâna mea. Aceştia sunt însă prizonieri şi nu pot să-i omor.” Vorbise atât de simplu şi de respectuos, fără cea mai mică nuanţă de provocare sau poză, uitându-se cu o privire hotărâtă şi deschisă drept în ochii comandantului, încât în loc să fie împuşcat pentru nesupunere, a fost lăsat în pace.

În timpul războiului din 1877-79 şi-a câştigat foarte repede gradul de colonel, deşi nu avea prea multe studii, sau, după cum spunea chiar el, absolvise doar „academia urşilor”.

Trecuse Dunărea şi Balcanii, stătuse în tranşee la Şipca, luase parte la ultimul atac al Plevnei. Fusese rănit o dată grav, de patru ori mai uşor. Şi, în afară de aceasta, o schijă de grenadă îi pricinuise o serioasă contuzie la cap. Radeţkii şi Skobelev îl cunoşteau personal şi-i purtau un respect deosebit. Skobelev spusese într-o zi despre el: „Cunosc un ofiţer mult mai viteaz decât mine – pe maiorul Anosov”.

Se întorsese din război aproape surd din pricina schijei de grenadă, cu un picior beteag, de la care i se amputaseră trei degete, degerate cu prilejul trecerii munţilor Balcani, şi cu un reumatism crâncen, contractat la Şipca. După doi ani de serviciu în timp de pace, au vrut să-l pună în retragere, dar Anosov s-a împotrivit, fiind sprijinit şi de comandantul ţinutului, un om de vază, care cunoştea personal purtarea lui curajoasă din timpul trecerii Dunării. Atunci, Petersburgul a hotărât să nu-l mâhnească pe viteazul colonel şi i-a acordat pe viaţă postul de comandant în oraşul K., funcţie mai mult onorifică decât necesară pentru apărarea statului.

În oraş era cunoscut ca un cal breaz, toţi râdeau îngăduitor de slăbiciunile, obiceiurile şi de felul său de a se îmbrăca. Nu purta niciodată sabie, era îmbrăcat cu o tunică de modă veche, pe cap avea un chipiu cu boruri mari şi cu un cozoroc uriaş, drept, în mâna dreaptă ţinea bastonul, în cea stângă, cornetul acustic şi umbla mereu însoţit de doi mopşi graşi, leneşi şi răguşiţi, care aveau totdeauna limba scoasă. Dacă în timpul plimbării lui obişnuite de dimineaţă întâlnea vreun cunoscut, trecătorii auzeau strigătele comandantului şi lătratul mopşilor de la o distanţă de câteva străzi.

Ca mulţi surzi, era un amator pasionat de operă, şi uneori, în timpul vreunui duet duios, răsuna deodată în tot teatrul vocea lui energică de bas: „Al dracului de bine cântă!” În sală răsunau râsete reţinute, dar generalul habar nu avea. În naivitatea lui, credea că-şi împărtăşise impresiile, în şoaptă, vecinului său.

În virtutea obligaţiilor sale de comandant al pieţei, vizita destul de des, însoţit de mopşii săi răguşiţi, închisoarea principală, unde se odihneau în chip foarte plăcut ofiţerii în stare de arest, jucând cărţi, bând ceai şi povestind anecdote. El îl întreba amănunţit pe fiecare: „Cum te cheamă? Cine te-a trimis aici? Pentru cât timp?

Din ce cauză?” Uneori, îl lăuda pe neaşteptate pe câte un ofiţer pentru o faptă îndrăzneaţă, deşi ilegală, iar alteori îl ocăra pe câte unul, ţipând atât de tare de se auzea din stradă. Însă după ce se sătura de ţipat, întreba deodată fără nicio tranziţie, de unde i se aduce ofiţerului mâncarea şi cu cât o plăteşte. Se întâmpla ca vreun sublocotenent infractor, trimis să-şi ispăşească aici pedeapsa din cine ştie ce colţ pierdut, încât nu avea nici închisoare, să-i mărturisească sincer că din lipsă de bani se mulţumea cu mâncarea de la cazan. Atunci Anosov dădea ordin numaidecât să i se aducă sărmanului masa de la el de acasă, care se afla la o depărtare de cel mult două sute de paşi de închisoare.

Aici, în oraşul K., se împrietenise cu familia Tuganovski şi se ataşase atât de mult de copii, încât simţea necesitatea sufletească să-i vadă în fiecare seară. Dacă domnişoarele erau plecate întâmplător undeva, sau dacă obligaţiile de serviciu îl reţineau pe general, era tare trist şi nu-şi găsea locul în odăile mari din clădirea comenduirii. În fiecare vară îşi lua un concediu şi petrecea o lună la moşia familiei Tuganovski, Egorvskoe, care se afla la cincizeci de verste de oraşul K.

Într-un cuvânt, îşi revărsa toată duioşia şi afecţiunea asupra acestor copii, mai ales a fetelor. Cândva, fusese şi el însurat, dar trecuse atât de multă vreme de atunci, încât uitase şi el. Soţia lui fugise încă înainte de război cu un actor dintr-o trupă venită în turneu, cucerită de haina de catifea a acestuia şi de manşetele lui de dantelă. Generalul i-a trimis o pensie până la moartea ei, însă nu i-a mai îngăduit niciodată să-i treacă pragul, în ciuda scenelor ei de căinţă şi a scrisorilor lacrimogene. Copii nu avuseseră.

V

Împotriva tuturor aşteptărilor, seara era atât de liniştită şi de călduroasă, încât flacăra lumânărilor de pe terasă şi din sufragerie nici nu se clintea măcar. La masă, prinţul Vasili Lvovici îi înveselea pe toţi. Avea un deosebit talent de povestitor. Miezul povestirii consta dintr-o întâmplare adevărată, având ca erou principal pe vreunul dintre cei prezenţi sau un cunoscut, însă îngroşa culorile în aşa fel şi vorbea cu un aer atât de serios, încât ascultătorii se tăvăleau de râs. În ziua aceea povesti încercarea nereuşită a lui Nikolai Nikolaevici de a se căsători cu o doamnă bogată şi frumoasă. Singurul fapt întemeiat al istorisirii sale era că soţul

doamnei nu voia să accepte divorţul, dar în expunerea prinţului, adevărul se împletea în mod admirabil cu ficţiunea. El l-a prezentat pe Nikolai – un om serios şi totdeauna puţin cam înţepat – fugind noaptea pe stradă numai în ciorapi şi cu pantofii în mână. La un colţ de stradă a fost oprit de un vardist şi numai după o explicaţie lungă şi furtunoasă a izbutit Nikolai să demonstreze că este substitut de procuror şi nu spărgător. După spusele povestitorului, era cât pe-aci să se facă nunta, dar în momentul cel mai critic, ceata de martori mincinoşi care luaseră parte la cununia proiectată s-a pus pe neaşteptate în grevă, cerând să li se mărească plata. Nikolai, din zgârcenie (era într-adevăr cam zgârcit), dar şi fiindcă era din principiu un adversar al grevelor, a refuzat categoric să le satisfacă cererea, invocând un anumit articol de lege, confirmat de o sentinţă a curţii de casaţie. Atunci, martorii mincinoşi şi-au ieşit din fire, şi la cunoscuta întrebare: „Cunoaşte cineva din cei de faţă vreun motiv care să împiedice săvârşirea căsătoriei?” au răspuns în cor: „Da, cunoaştem. Tot ce am declarat la procesul de divorţ sub prestare de jurământ e minciună, fiind siliţi la aceasta prin ameninţări de domnul procuror. Iar despre soţul acestei doamne putem să spunem, ca persoane bine informate, că este omul cel mai onorabil, virtuos ca Iosif şi de o bunătate îngerească.”

Pornind pe firul poveştilor despre căsătorie, prinţul Vasili nu l-a cruţat nici pe Gustav Ivanovici Friesse, soţul Annei, istorisind că a doua zi după căsătorie, acesta a venit cu poliţia s-o evacueze pe proaspăta lui soţie din casa părintească, sub cuvânt că nu are buletin de identitate separat şi cerând să fie înscrisă la domiciliul soţului ei legitim. În această anecdotă era exact numai faptul că în primele zile ale căsătoriei, Anna fusese nevoită să vegheze tot timpul la căpătâiul mamei sale, bolnavă, fiindcă Vera trebuise să plece pe neaşteptate acasă la ea în sud, iar bietul Gustav Ivanovici era trist şi disperat.

Toată lumea râdea. Zâmbea şi Anna, mijindu-şi ochii. Gustav Ivanovici râdea şi el în hohote, încântat, şi faţa lui slabă, cu pielea întinsă, cu părul rar şi lins de culoare deschisă, cu ochii afundaţi în orbite, semăna cu un craniu care-şi dezvelea râzând dinţii oribili. O adora şi acum pe Anna ca în prima zi a căsniciei, se străduia totdeauna să se aşeze lângă ea, s-o atingă neobservat, şi-i făcea curte cu aerul omului atât de îndrăgostit şi plin de mulţumire, încât deseori îţi stârnea mila şi un sentiment de jenă pentru el.

Înainte ca oaspeţii să se ridice de la masă, Vera Nikolaevna îi

numără în mod mecanic şi constată că erau treisprezece. Fiind superstiţioasă, îşi zise: „Nu e bine! Cum de nu m-am gândit să-i număr mai din vreme! Dar Vasea e vinovat, ar fi putut să mă anunţe la telefon.”

Când la Friesse ori la Şein se adunau cunoscuţi apropiaţi, după-masă se aşezau de obicei la pocher, fiindcă cele două surori erau ahtiate după jocurile de noroc. În ambele case fuseseră stabilite chiar şi anumite reguli de joc. Jucătorilor li se dădea un număr egal de fise de o anumită valoare, şi jocul dura până ce toate fisele ajungeau în posesia unuia singur. Atunci, jocul se sfârşea pentru seara aceea, oricât ar fi insistat partenerii să se continue. Era strict interzis să se ia fise pentru a doua oară. Legile acestea aspre fuseseră adoptate ca să se pună frâu prinţesei Vera şi Annei, care nu cunoşteau nicio limită în jocurile de noroc. Pierderea totală se ridica rar la o sută sau două sute de ruble.

Şi de data aceasta oaspeţii se aşezară la pocher. Vera, care nu juca, tocmai voia să se ducă pe terasă, unde se întindea masa pentru ceai, când fata din casă o chemă cu un aer misterios din salon.

— Ce s-a întâmplat, Daşa? o întrebă ea nemulţumită, trecând în micul său budoar de lângă dormitor. De ce te uiţi aşa de prosteşte la mine şi ce ai în mână?

Daşa puse pe masă un mic obiect pătrat, înfăşurat cu grijă în hârtie albă şi legat cu o panglică roz.

— Zău că nu sunt vinovată, înălţimea-voastră, bâigui ea, cu obrajii aprinşi de ruşine. A venit şi mi-a spus...

— Cine a venit?

— Un om, înălţimea-voastră... Un comisionar.

— Şi?

— Intră în bucătărie şi pune asta pe masă, zicând: „Dă pacheţelul cucoanei tale, da' numai ei, în mână”. Îl întreb de la cine e, da' el răspunde: „Scrie acolo tot”, şi-o şterge.

— Fugi şi dă-i-l înapoi.

— Nu-l mai ajung, înălţimea-voastră. A venit pe la jumătatea mesei şi n-am îndrăznit să vă tulbur, înălţimea-voastră. Să fi trecut o jumătate de ceas de atunci.

— Bine, du-te.

Vera tăie cu foarfeca panglica şi o aruncă în coş, împreună cu hârtia pe care era scrisă adresa ei. Din învelitoare apăru o cutiuţă de bijuterii, îmbrăcată în pluş roşu, nou-nouţă. Vera ridică capacul

căptuşit cu mătase albastră şi zări o brăţară ovală, de aur, înfiptă în catifeaua neagră, iar înăuntru un bileţel îndoit frumos şi cu grijă. Desfăcu repede bileţelul; scrisul îi păru cunoscut, însă, ca o adevărată femeie, îl puse deoparte, ca să se uite mai întâi la brăţară.

Aceasta era de aur, de o calitate inferioară, foarte groasă, însă goală pe dinăuntru, iar pe din afară, acoperită cu mici granate vechi, şlefuite neîngrijit. În schimb, în mijlocul brăţării, apăreau, înconjurând o ciudată pietricică verde, cinci granate minunate, fiecare de mărimea unui bob de mazăre. Mişcând brăţara, Vera o îndreptă întâmplător cu pietrele spre lumina becului electric, şi de sub suprafaţa netedă, ovală a granatelor izbucniră deodată minunate lumini vii de un roşu intens.

„Parcă ar fi sânge", gândi Vera, cuprinsă de o ciudată nelinişte.

Apoi îşi aminti de scrisoare, o desfăcu şi citi următoarele rânduri, scrise mărunt, cu litere caligrafice:

„Înălţimea-voastră,

Mult stimată prinţesă

Vera Nikolaevna!

Vă felicit respectuos de ziua luminoasă şi plină de bucurie a numelui Dv. şi îndrăznesc să vă ofer modestul dar al unui preasupus servitor..."

„Aha, el e", se gândi, nemulţumită, Vera. Totuşi citi scrisoarea până la capăt...

„N-aş fi îndrăznit niciodată să vă ofer un obiect ales de mine, deoarece nu am nici dreptul, nici gustul potrivit şi mărturisesc, nici bani. De altfel, cred că nicăieri pe lume nu s-ar putea găsi o comoară demnă să vă împodobească.

Însă această brăţară a aparţinut străbunicii mele, iar răposata mea mamă a fost ultima femeie care a purtat-o. În mijloc, printre pietrele mari, veţi vedea una verde, care face parte din soiul foarte rar al granatelor verzi. Potrivit unei vechi legende, păstrată în familia noastră, ea are proprietatea de a da femeilor care o poartă darul previziunii şi de a îndepărta de ele gândurile negre, iar pe bărbaţi îi fereşte de moarte violentă.

Toate pietrele au fost mutate şi rânduite aici exact ca pe vechea brăţară de argint, şi puteţi fi convinsă că înainte de dumneavoastră nimeni nu a mai purtat-o.

Poate că veţi arunca imediat această jucărie caraghioasă, ori o veţi dărui cuiva, dar voi fi fericit să ştiu că aţi atins-o măcar cu

mâinile.

Vă implor să nu vă supăraţi pe mine. Roşesc când îmi amintesc de obrăznicia mea de acum şapte ani, când am îndrăznit să vă trimit dumneavoastră, pe atunci încă domnişoară, scrisori prosteşti şi chiar să aştept răspuns la ele. Acum nu am păstrat decât adoraţia, admiraţia nestinsă şi supunerea de sclav, nu am mai păstrat decât dorinţa să fiţi mereu fericită şi să mă bucur de fericirea dumneavoastră. În închipuire mă înclin în faţa mobilei pe care şedeţi, a parchetului pe care mergeţi, a copacilor pe care-i atingeţi în treacăt, a slugilor cărora le vorbiţi. Nu sunt nici măcar invidios, nici pe oameni, nici pe lucruri.

Vă cer încă o dată iertare că v-am deranjat cu o scrisoare lungă şi inutilă.

Al dumneavoastră până la moarte şi după moarte servitor credincios. .

G. S. J.”

„S-o arăt lui Vasea sau nu? Să i-o arăt acum sau după plecarea musafirilor? Mai bine mai târziu, fiindcă acum nu numai nenorocitul acesta ar fi ridicol, dar şi eu însămi.”

Astfel gândea prinţesa Vera, fără să-şi poată lua privirea de la cele cinci luminiţe sângerii care tremurau în cele cinci granate.

VI

Colonelul Ponomarev a fost convins cu greu să joace pocher. Spunea că nu cunoaşte jocul, că, în general, nu admite hazardul nici măcar în glumă şi singurul joc de cărţi pe care-l ştie destul de binişor şi-i place este *whist*-ul. Totuşi, nu a putut să reziste rugăminţilor şi până la urmă a acceptat.

La început, partenerii i-au explicat jocul şi l-au mai corectat, însă el a învăţat destul de repede regulile, şi după mai puţin de o jumătate de oră a adunat toate fisele în faţa lui.

— Asta nu-i permis! zise Anna cu o supărare comică. Măcar dacă ne-aţi fi lăsat să avem puţină emoţie.

Trei dintre oaspeţii săi, Speşnikov, colonelul şi viceguvernatorul, un neamţ cam mărginit, cuviincios şi plictisitor erau nişte oameni cu care Vera nu ştia ce să facă şi cum să-i distreze. Organizase pentru ei un *whist,* şi-l invitase pe Gustav Ivanovici să fie al patrulea. Anna îi făcuse un semn de recunoştinţă din ochi, şi sora ei o înţelesese. Oricine ştia că dacă Gustav Ivanovici nu ar fi jucat cărţi,

s-ar fi învârtit tot timpul în jurul soţiei sale, rânjindu-şi dinţii stricaţi în capul de mort şi stricându-i buna dispoziţie.

Acum lucrurile se aranjaseră şi seara se desfăşura plăcut, plină de veselie. Acompaniat de Jenny Reiter, Vasiuciok cânta în surdină canţonete italiene şi cântece orientale de Rubinstein. Avea o voce mică, dar cu un timbru plăcut, mlădioasă şi corectă. Jenny Reiter, pianistă foarte exigentă, îl acompania totdeauna cu plăcere. De altfel, se spunea că Vasiuciok îi face curte.

Anna şedea pe canapeaua din colţ şi cocheta de zor cu husarul. Vera s-a apropiat de ei, ascultând amuzată.

— Nu, nu, te rog să nu râzi, spunea Anna, plină de veselie, uitându-se la el printre gene cu ochii ei tătăreşti, frumoşi şi provocatori. Dumneata socoţi desigur că goana nebunească în fruntea escadronului şi trecerea obstacolelor la curse e o muncă. Dar ia gândeşte-te şi la munca noastră. Acum câteva zile am terminat cu loteria de binefacere. Crezi că a fost uşor? Ptiu! Nori de fum, o mulţime de portari şi birjari pe care nici măcar nu ştiu cum îi cheamă... Şi toţi au câte o reclamaţie, câte o supărare... Şi cât e ziua de lungă, în picioare! Acum trebuie să organizăm un concert în favoarea intelectualelor sărace, după aceea, un bal pentru tineret...

— La care sper că-mi veţi acorda o mazurcă? o întrerupse Bahtinski, înclinându-se uşor şi zornăindu-şi pintenii sub fotoliu.

— Îţi mulţumesc... Dar grija mea cea mai mare e azilul nostru. Un azil pentru copii vicioşi...

— Aha, înţeleg. Trebuie să fie ceva foarte nostim.

— Încetează! Cum de nu ţi-e ruşine să râzi de astfel de lucruri? Ştii care e nenorocirea noastră? Vrem să dăm un adăpost copiilor nefericiţi, plini de vicii ereditare sau dobândite din exemple proaste. Vrem să le dăm căldură, să-i mângâiem...

— Aha!

— ...Să facem din ei fiinţe morale, să le trezim în suflet conştiinţa datoriei... Mă-nţelegi? Şi iată că-n fiecare zi sunt aduşi sute şi mii de copii, însă niciunul dintre ei nu e vicios! Dacă întrebi pe părinţi de ce viciu suferă odrasla, se simt chiar jigniţi. Aşa că azilul a fost inaugurat, s-a făcut sfeştania, totul e gata, dar nu are niciun pensionar. Îţi vine să oferi un premiu pentru fiecare copil vicios adus la azil.

— Anna Nikolaevna, o întrerupse husarul cu un ton serios şi insinuant. Ce să mai daţi premiu? Luaţi-mă pe mine, gratuit. Pe cuvânt de onoare că n-o să găsiţi nicăieri un copil mai vicios.

— Astâmpără-te! Cu dumneata nu se poate discuta serios, zise Anna, cu ochi strălucitori, izbucnind în râs şi rezemându-se de speteaza canapelei.

Prinţul Vasili Lvovici stătea la o masă rotundă, mare şi arăta surorii sale, lui Anosov şi cumnatului său un album umoristic, cu desene făcute chiar de el. Toţi patru râdeau în hohote şi, treptat, cei ce nu jucau cărţi se adunară în jurul lor.

Albumul părea să fie o completare, o ilustrare a povestirilor satirice ale prinţului Vasili. El arăta, de pildă, cu calmul său neclintit: „Istoria aventurilor galante ale bravului general Anosov în Turcia, în Bulgaria şi prin alte ţări", „Aventurile prinţului Nikolai Bulat-Tuganovski la Monte-Carlo" etc.

— Acum, domnilor, veţi vedea o scurtă descriere a vieţii iubitei noastre surori, Ludmila Lvovna, zise, aruncând surorii sale o privire amuzată. Partea întâi – copilăria. „Copilul creştea şi i s-a dat numele de Lima."

Pe fila din album era desenată intenţionat copilăreşte o fetiţă, în profil, dar cu amândoi ochii; în loc de picioare, avea două beţişoare ieşite de sub fustă şi mâinile desfăcute în lături.

— Nu mi-a spus nimeni niciodată Lima, zise, râzând, Ludmila Lvovna.

— Partea a doua. Prima dragoste. Un elev al şcolii de cavalerie stă în genunchi şi-i citeşte Limei o poezie compusă chiar de el. Poezia are în ea adevărate perle:

Piciorul tău fermecător,
Al pasiunii dar îmbătător!

Iată şi piciorul cu pricina.

Iar aici, elevul-ofiţer o înduplecă pe nevinovata Lima să fugă cu el din casa părintească. Aici e fuga. Iar dincoace – episodul critic: Tatăl mânios îi ajunge din urmă pe fugari. Elevul-ofiţer, fricos, aruncă toată vina pe seama Limei.

O oră ai pierdut, cu nasul în oglindă
Şi uite că acum suntem încercuiţi...
Descurcă-te cum ştii, iubita mea,
Că eu şterg putina...

După povestea Limei, urma alta: „Prinţesa Vera şi telegrafistul îndrăgostit".

— Deocamdată, vedeţi acest poem emoţionant, ilustrat, doar în peniţă şi creioane colorate, explică Vasili Lvovici, foarte serios. Textul este abia în pregătire.

— E ceva nou. Asta n-am mai văzut-o până acum, a zis Anosov.

— Ultima ediţie. Cel mai nou succes de librărie.

Vera l-a atins uşor pe umăr cu mâna, spunându-i:

— Mai bine lasă!

Dar Vasili Lvovici, fie că nu auzise cuvintele ei, fie că nu le dădu importanţă, continuă:

— Începutul datează din vremuri preistorice. Într-o minunată zi de mai, o fată, pe nume Vera, primeşte cu poşta o scrisoare, având pe plic doi porumbei cioc în cioc. Iată scrisoarea, iată şi porumbeii.

Scrisoarea cuprinde o pasionată declaraţie de dragoste, scrisă contrar tuturor regulilor de ortografie, începe aşa: „Frumoasă Blondă, tu, care... marea de flăcări ce clocoteşte în pieptul meu. Privirea ta, ca un şarpe veninos, s-a înfipt în sufletul meu sfâşiat” şi aşa mai departe. La sfârşit, o semnătură modestă: „Ca gen de armă sunt telegrafist sărac, dar sentimentele mele sunt demne de milordul Georg. Nu îndrăznesc să-mi dezvălui numele complet, căci e prea necuviincios. Semnez numai cu iniţialele: P.P.J. Vă rog să-mi răspundeţi la poste-restant.” Aici puteţi să vedeţi, domnilor, şi portretul telegrafistului, executat într-un mod foarte reuşit cu creioane colorate.

Inima Verei este străpunsă (iată inima, iată săgeata)! Dar ca o fată virtuoasă şi binecrescută ce e, arată scrisoarea onorabililor săi părinţi, precum şi frumosului tânăr Vasea Şein, prieten din copilărie şi logodnicul ei. Aici este ilustraţia. Desigur că la desene se vor adăuga cu timpul explicaţii în versuri.

Plângând amarnic, Vasea Şein îi restituie Verei inelul de logodnă. „O, nu vreau să stau în calea fericirii tale, îi spune el, dar te implor să nu faci imediat pasul hotărâtor. Chibzuieşte, controlează-te şi controlează-l şi pe el. Tu eşti un copil, nu cunoşti viaţa şi zbori ca un fluture atras de lumini sclipitoare. Dar, vai, eu cunosc lumina asta rece şi făţarnică. Să ştii că telegrafiştii sunt simpatici, dar perfizi. Cu frumuseţea lor trufaşă şi cu sentimentele lor false ispitesc, desfătându-se, victima lipsită de experienţă şi apoi îşi bat joc de ea în chipul cel mai crunt.”

Trec şase luni. În vâltoarea valsului vieţii, Vera îl dă uitării pe admiratorul ei şi se mărită cu frumosul tânăr Vasea, dar telegrafistul nu o uită. Iată-l, travestit în coşar şi mânjit cu funingine, cum pătrunde în budoarul prinţesei Vera. După cum vedeţi, urmele a cinci degete şi două buze au rămas pretutindeni: pe covoare, pe perne, pe tapete şi chiar pe parchet.

Iată-l îmbrăcat în ţărancă, muncind în bucătăria noastră ca spălătoare de vase. Dar simpatia excesivă a bucătarului Luka îl face s-o ia la goană.

Iată-l în casa de nebuni. Iar acum s-a călugărit. Dar continuă să-i trimită în fiecare zi Verei scrisori pasionate. Şi hârtia e plină de pete de cerneală în locul unde cad lacrimile lui.

În cele din urmă, îşi dă sufletul, dar înainte de moarte porunceşte să se predea Verei doi nasturi de la uniforma lui de telegrafist şi un flacon de parfum plin cu lacrimile sale...

— Domnilor, cine mai doreşte ceai? întrebă Vera Nikolaevna.

VII

Amurgul lung de toamnă era pe sfârşite; ultima geană roşietică, abia întrezărită la orizont, se stinsese şi ea, strivită între un nor ameninţător şi pământ. Copacii, pământul şi cerul nu se mai vedeau. Numai deasupra capului, stele mari clipeau din gene în noaptea întunecoasă, şi raza albastră a farului se ridica drept în sus, ca o coloană subţire, ce părea că se zdrobeşte de bolta întunecoasă, împroşcând-o cu un cerc de lumini palide şi ceţoase. Fluturii de noapte se izbeau de căpăcelele de sticlă ale lumânărilor. Întunericul şi răcoarea nopţii sporeau mirosul florilor de tabac din grădiniţă.

Speşnikov, viceguvernatorul şi colonelul Ponomarev plecaseră demult, făgăduind să trimită trăsura după comandantul pieţei când vor ajunge la staţia de tramvai. Ceilalţi oaspeţi şedeau pe terasă. În ciuda împotrivirii sale, surorile l-au silit pe generalul Anosov să-şi îmbrace mantaua şi i-au învelit picioarele cu un pled gros. În faţa lui se afla o sticlă cu vinul său preferat – Pommard roşu – iar Vera şi Anna şedeau alături, înconjurându-l cu grija lor afectuoasă; îi umpleau mereu paharul cu vinul uleios şi rubiniu, îl serveau cu brânză, îi ofereau chibriturile. Bătrânului comandant al pieţei i se

închideau ochii de plăcere.

— Mda... Toamnă, toamnă, toamnă, zicea bătrânul, uitându-se la flacăra lumânării şi clătinând îngândurat din cap. Toamnă. E timpul să mă duc şi eu. Şi ce păcat! Abia au început zilele frumoase. Mda, să tot stai aici, pe malul mării, în linişte şi pace...

— Bunicule, de ce n-ai rămâne la noi? îl întrebă Vera.

— Nu se poate, draga mea, nu se poate. Slujba-i slujbă... Mi s-a terminat concediul... Şi ce bine ar fi fost! Ia uite ce plăcut miros trandafirii... De aici se simte. Vara, pe căldură, nu se simte decât parfumul florilor albe de salcâm şi acelea miros a bomboane.

Vera scoase dintr-un vas doi boboci de trandafir – unul, roz, celălalt, carmin, şi îi înfipse în butoniera mantalei generalului.

— Îţi mulţumesc, Verocika. Anosov îşi înclină capul spre gulerul mantalei, mirosi florile, şi pe buze îi flutură deodată un zâmbet blând, de bătrân.

— Îmi amintesc că o dată am ajuns la Bucureşti, unde am fost încartiruiţi. Într-o zi, mergând pe stradă, am simţit un parfum puternic de trandafiri. M-am oprit locului şi ce să vezi? Jos, între doi soldaţi, stătea un minunat flacon de cristal cu ulei de trandafir. Cei doi apucaseră să-şi ungă cu el cizmele şi închizătorile puştilor. „Ce aveţi în sticlă?” i-am întrebat eu. „Ia, un ulei, acolo, înălţimea-voastră. L-am băgat în mâncare, dar nu merge, te arde pe gât. Da' miroase tare frumos.” Am cumpărat flaconul cu o rublă şi au fost foarte încântaţi. Nu mai era plin decât pe jumătate, dar după cât e de scumpă esenţa asta cred că valora cel puţin două sute de ruble. Apoi ei au adăugat: „Am mai găsit, înălţimea-voastră, nişte mazăre turcească, da’ oricât am fiert-o, nu se-nmoaie”. Era cafea. Le-am spus: „Asta-i bună numai pentru turci. Nu merge pentru ostaşi!” Mai găsiseră şi nişte opiu, pe care, din fericire nu-l mâncaseră. Am văzut tablete călcate, înfundate în noroi.

— Bunicule, spune-mi sincer, îl rugă Anna, în timpul bătăliilor ţi-era frică ori nu?

— Ciudat fel de a întreba, Annecika, ţi-era frică ori nu? Nici vorbă că mi-era frică! Să nu-l crezi pe cel ce-ţi spune că nu se teme, şi că şuierul gloanţelor e pentru el muzica cea mai dulce. Omul acela e sau un nebun, sau un lăudăros. Toţi se tem. Numai că unii se pierd cu firea, iar alţii pot să se stăpânească. Teama nu dispare, dar, pe măsură ce te obişnuieşti, creşte şi puterea de stăpânire. Aşa se nasc eroii şi vitejii. Asta e. Dar o dată m-am speriat atât de tare, că era cât p-aci să mor de spaimă.

— Povesteşte-ne, bunicule, îl rugară surorile, într-un glas.

Şi astăzi ascultau istorisirile lui Anosov cu acelaşi entuziasm ca în frageda lor copilărie. Anna îşi aşează, ca un copil, coatele pe masă, sprijinindu-şi bărbia în palme. Felul lui sfătos şi simplu de a povesti avea un farmec deosebit. Până şi frazele pe care le folosea în istorisirea amintirilor sale de război aveau în ele ceva ciudat, stângaci, oarecum livresc, de parcă ar fi povestit după un şablon străvechi şi drag.

— Povestea e foarte scurtă, spuse Anosov. S-a întâmplat pe Şipca, iarna, după ce am fost contuzionat la cap. Locuiam patru inşi într-un bordei. Atunci s-a petrecut cu mine lucrul acela înfricoşător. Când m-am sculat într-o dimineaţă, mi-am zis că eu nu mai sunt Iakov, ci Nikolai, şi gândul ăsta nu-mi ieşea deloc din minte. Mi-am dat seama că sunt pe cale să înnebunesc, am urlat să mi se aducă apă, mi-am turnat-o pe cap şi mi-am venit în fire.

— Îmi închipui că aţi avut acolo mare succes la femei, Iakov Mihailov, zise pianista Jenny Reiter. Cred că-n tinereţe aţi fost foarte frumos.

— O, bunicul nostru e şi acum frumos! exclamă Anna.

— Frumos n-am fost niciodată, zise Anosov, zâmbind liniştit. Dar m-au plăcut şi pe mine femeile. Tot la Bucureşti mi s-a întâmplat ceva foarte emoţionant. Când am intrat în oraş, în bucuria lor, locuitorii ne-au primit cu salve de tun, din care pricină s-au spart multe geamuri. Au scăpat numai ferestrele pe pervazul cărora era pus un pahar cu apă. Cum am aflat asta? Iată cum. Când am ajuns în casa unde eram încartiruit, am văzut pe fereastră o colivie scundă. Pe colivie se afla un vas mare de cristal, cu apă curată, în care înotau nişte peştişori aurii, iar în mijlocul lor şedea, liniştit, un canar. M-a mirat să văd un canar în apă, dar când m-am uitat mai bine, am băgat de seamă că fundul vasului era tare bombat spre interior, aşa încât canarul putea să intre şi să şadă în voie acolo. Mi-am zis atunci că nu am deloc spirit de observaţie.

În casă am dat de o bulgăroaică tare drăguţă. I-am prezentat ordinul de încartiruire şi am întrebat-o cum de-i rămăseseră geamurile întregi după salvele de tun, iar ea mi-a explicat că din pricina apei, şi mi-a arătat şi cum intră canarul sub vas. Pe vremea aceea nu eram deloc perspicace!... Şi cum stăteam eu aşa de vorbă cu ea, privirile ni s-au întâlnit, între noi a scăpărat parcă o scânteie electrică şi am simţit că m-am îndrăgostit de ea cu pasiune.

Bătrânul a tăcut şi a sorbit câteva înghiţituri de vin.

— Dar până la urmă v-aţi declarat unul altuia dragostea? a întrebat pianista.

— Hm... Desigur că ne-am declarat... Dar fără cuvinte. Iată cum s-au petrecut lucrurile...

— Bunicule, sper că n-o să ne faci să roşim? zise Anna, râzând şăgalnic.

— Nu, nu, povestea noastră de dragoste a fost cât se poate de cuviincioasă. Vedeţi, în toate oraşele în care ne opream existau tot felul de reguli şi restricţii, dar la Bucureşti am fost primiţi cu o neobişnuită căldură şi ospitalitate. Când am început într-o seară să cânt la vioară, fetele din vecini s-au gătit numaidecât şi au venit să joace. Apoi asta s-a transformat în obicei.

O dată, pe când fetele jucau la lumina lunii, în curte, am intrat în tinda casei unde se ascunsese mica mea bulgăroaică. Văzându-mă, fata s-a prefăcut că alege nişte petale uscate de trandafiri, pe care, în treacăt fie zis, locuitorii de acolo la strâng cu duiumul, dar eu am cuprins-o în braţe, am strâns-o la piept şi am sărutat-o de câteva ori.

De atunci, ori de câte ori se ivea luna, mă grăbeam la iubita mea şi uitam de toate grijile de peste zi. Iar când a trebuit să părăsim locurile acelea, am jurat amândoi că ne vom purta dragoste veşnică şi ne-am luat rămas bun pentru totdeauna.

— Asta e tot? întrebă, dezamăgită, Ludmila Lvovna.

— Ce-ai fi vrut să fie mai mult? răspunse generalul.

— Vă rog să mă iertaţi, dar asta nu a fost dragoste, ci doar o simplă aventură a unui ofiţer în campanie.

— Nu ştiu, draga mea, zău că nu ştiu dacă a fost dragoste ori altceva...

— Nu, zău... spuneţi-ne: n-aţi iubit niciodată cu o dragoste adevărată? Ştiţi, o dragoste care... cum să zic... într-un cuvânt... o dragoste sfântă, curată, veşnică... nepământească... Aşa n-aţi iubit?

— Nu ştiu ce să răspund, zise, încurcat, bătrânul, ridicându-se din fotoliu. Pesemne că n-am iubit aşa. La început nu aveam niciodată timp: tinereţe, chefuri, cărţi, război... Părea că viaţa, tinereţea şi sănătatea nu se vor sfârşi nicicând. Şi mai târziu, m-am pomenit deodată că sunt o ruină... Şi acum, gata, Verocika, nu mă mai ţineţi. Plec... Husarule, s-a întors el spre Bahtinski, noaptea e caldă, hai să mergem în întâmpinarea trăsurii.

— Vin şi eu cu dumneata, bunicule, zise Vera.

— Şi eu, sări Anna.

Înainte de a pleca, Vera s-a apropiat de soţul ei şi i-a spus încet:

— Du-te şi vezi... În sertarul biroului meu e o cutie roşie, şi înăuntru, o scrisoare. Citeşte-o.

VIII

Anna şi Bahtinski mergeau înainte, iar la vreo douăzeci de paşi în urma lor venea generalul, la braţ cu Vera. Noaptea era atât de adâncă, încât, până s-au obişnuit cu întunericul, au trebuit să caute drumul pe dibuite. Anosov, care avea, în ciuda vârstei, o vedere foarte ageră, o ajuta pe Vera. Din când în când, mângâia afectuos cu mâna lui mare şi rece mâna Verei, care se rezema uşor de braţul lui îndoit.

— Tare caraghioasă mai e şi Ludmila Lvovna, a murmurat generalul, de parcă-şi depăna gândurile cu glas tare. Am observat de multe ori că atunci când o femeie ajunge la cincizeci de ani, mai ales dacă e văduvă sau fată bătrână, începe să se intereseze de dragostea altora. Sau iscodeşte şi bârfeşte, sau se bagă cu tot dinadinsul să organizeze fericirea altora, sau începe să flecărească despre iubirea înălţătoare. Părerea mea e că în zilele noastre oamenii nu mai ştiu să iubească. Nicăieri nu văd o dragoste adevărată. De altfel, nici pe vremea mea n-am văzut-o.

— Cum poţi să vorbeşti aşa, bunicule? răspunse Vera cu blândeţe, strângându-i uşor braţul. De ce calomniezi? Doar ai fost şi dumneata căsătorit odată, ceea ce înseamnă că totuşi ai iubit.

— Nu înseamnă nimica, nimicuţa, dragă Verocika. Ştii cum m-am căsătorit? Într-o zi, am văzut lângă mine o fetişcană proaspătă. Când respira, sânii îi săltau sub bluză. Îşi lăsa mereu în jos genele lungi, lungi, şi se îmbujora toată. Avea obraji gingaşi, gât alb, mâini mici şi calde, şi un aer de nevinovăţie! Eh, drace! Şi pe deasupra, tatăl şi mama ei ascultau pe la uşi, se foiau în jurul nostru şi mă priveau cu nişte ochi trişti şi devotaţi ca de câine. La plecare, apucam s-o sărut în grabă după uşă... Când beam ceai, picioruşul ei mă atingea pe sub masă, ca din nebăgare de seamă... Şi gata, „Dragă Nikita Antonici, am venit să vă cer mâna fiicei dumneavoastră. Vă rog să mă credeţi că această fiinţă sfântă...” Iar taică-său s-a şi repezit la mine, cu ochii umezi, să mă îmbrăţişeze... „Scumpul meu! Bănuiam de mult... Să vă ajute dumnezeu... Dar bagă de seamă, păzeşte comoara asta...” După trei luni, comoara

sfântă umbla îmbrăcată cu un capot mototolit, cu papuci în picioarele goale, cu părul rar şi nepieptănat prins în moaţe. Ocăra ordonanţele ca o bucătăreasă, iar cu ofiţerii tineri făcea pe nebuna, dându-şi ochii peste cap. Bărbatului său, când erau oameni străini de faţă, îi spunea, nu ştiu de ce, Jacques. Dar ştii, aşa pe nas, tărăgănat şi galeş: „Ja-a-acques”. Era fanfaroană, risipitoare, neglijentă şi lacomă. Iar în ochii ei citeai că minte totdeauna... Acum toate au trecut, peste toate s-a aşternut colbul uitării. În sinea mea îi sunt chiar recunoscător actorului aceluia... Slavă domnului că n-am avut copii...

— I-ai iertat, bunicule?

— Iertat, Verocika? Nu-i cuvântul potrivit. La început parcă turbasem. Dacă i-aş fi întâlnit atunci, cu siguranţă că i-aş fi ucis pe amândoi. Apoi, treptat, mi-a trecut, şi-n afară de dispreţ n-a mai rămas nimic. Şi e bine aşa. M-a ferit dumnezeu de vărsare de sânge. Unde pui că am scăpat de soarta celor mai mulţi bărbaţi înşuraţi. Ce-aş fi ajuns, dacă nu intervenea întâmplarea asta murdară? O vită de povară, o vacă de muls, un paravan, un obiect necesar în casă... Nu! Toate s-au petrecut spre binele meu, Verocika.

— Te rog să mă ierţi, bunicule, dar cred că tot mai vorbeşte în dumneata vechea obidă... şi acum îi vezi pe toţi în lumina tristei dumitale experienţe. Gândeşte-te, de pildă, la mine şi la Vasea. Oare poate fi socotită căsnicia noastră ca nefericită?

Anosov tăcu multă vreme. Apoi spuse, rostind parcă în silă cuvintele:

— Mă rog... Să zicem că e o excepţie... Dar de ce se căsătoresc oamenii de obicei? Să luăm, de pildă, femeia: îi e ruşine să rămână fată bătrână, mai ales după ce toate prietenele ei s-au măritat. E greu când te simţi o gură de prisos în familie. Şi-apoi mai e şi dorinţa de a ajunge stăpâna casei, de a fi o doamnă, independentă... la care se mai adaugă necesitatea pur fizică a maternităţii, năzuinţa de a-ţi face un cuib. Bărbaţii au alte motive. În primul rând, se satură de viaţa de burlac, de mâncare de birt, de dezordinea din casă, de murdărie, de mucurile de ţigări şi rufele rupte şi împrăştiate pretutindeni, de datorii, de prieteni obraznici care ţi se bagă-n suflet când vrei şi când nu vrei. În al doilea rând, îţi dai seama că viaţa de familie e mai convenabilă, mai sănătoasă, mai ieftină. În al treilea rând îţi spui: o să am copii, şi după moartea mea va rămâne totuşi pe lume o parte din mine... Un fel de iluzie a

nemuririi. În al patrulea rând, ispita nevinovăţiei, ca în cazul meu. Apoi unii se gândesc şi la zestre. Dar unde-i dragostea? Dragostea dezinteresată, plină de abnegaţie, care nu aşteaptă răsplată? Dragostea despre care se spune că e mai „tare decât moartea”? Mă înţelegi, o iubire pentru care a săvârşi orice faptă eroică, a-ţi sacrifica viaţa, a îndura chinuri, n-ar însemna o suferinţă, ci o bucurie. Stai puţin, Vera, văd că vrei să-mi vorbeşti iar de Vasea al tău. Zău că ţin la el. E un băiat bun. Cine ştie, poate ca în viitor se va dovedi că dragostea lui e nespus de frumoasă. Dar trebuie să înţelegi despre ce dragoste vorbesc eu. Dragostea trebuie să fie o tragedie. Cea mai măreaţă taină din lume, de care nu trebuie să se atingă niciun fel de calcule meschine, de gânduri egoiste său de compromisuri.

— Ai văzut vreodată o astfel de dragoste, bunicule? întrebă Vera încet.

— Nu, răspunse bătrânul cu hotărâre. Cunosc poate două cazuri care să fi semănat cu aşa ceva. Dar unul s-a datorat prostiei; iar celălalt... a fost şi mai jalnic... ţi-e mai mare mila... Dacă vrei, îţi povestesc. Nu durează mult.

— Te rog, bunicule.

— Iată, aşadar. Comandantul unui regiment din divizia noastră (dar nu al nostru) avea o nevastă de o urâţenie, ca să zic aşa, supranaturală. Ciolănoasă, roşcovană, înaltă cât o prăjină, slabă ca o scoabă şi cu o gură... Îţi făcea impresia că pică tencuiala de pe ea ca de pe o casă veche din Moscova. Totuşi, ajunsese Mesalina regimentului: era plină de temperament, voluntară, dispreţuia oamenii, nu suferea monotonia, şi mai era şi morfinomană.

Într-o toamnă, a venit în regimentul lor un sublocotenent de-a dreptul de la şcoala militară – nici nu-i căzuse caşul de la gură. După o lună, mârţoaga asta bătrână l-a luat cu totul în stăpânire. Era pajul, sluga, robul, cavalerul ei veşnic la dans, îi purta evantaiul şi batista, alerga afară, în ger, numai în tunică, pentru ca să-i cheme trăsura. E îngrozitor să vezi cum un băieţaş proaspăt şi curat îşi pune prima dragoste la picioarele unei desfrânate bătrâne, experimentate şi tiranice. Chiar dacă scapă teafăr, oricum, poţi să-l socoţi pierdut în viitor. Cu pecetea asta rămâi toată viaţa.

Până-n crăciun, femeia s-a săturat de el şi s-a întors la una din vechile sale pasiuni. Dar sublocotenentul nu se putea lipsi de ea. O urmărea ca o nălucă. Slăbise şi se făcuse la faţă ca pământul. Dacă aş umbla cu vorbe mari, aş spune: „moartea îşi şi pusese pecetea

pe fruntea-i boltită”. Era nebun de gelozie. Se zice că stătea de veghe nopţi întregi sub ferestrele ei.

Într-o primăvară, în cadrul regimentului s-a organizat o petrecere câmpenească. Îi cunoşteam pe amândoi, dar nu am asistat la ceea ce s-a întâmplat atunci. Ca totdeauna în astfel de împrejurări, se băuse mult. S-au întors în oraş noaptea, mergând pe jos de-a lungul liniei ferate. Deodată le-a ieşit în faţă un tren de marfă, care mergea foarte încet pe o pantă destul de abruptă. Locomotiva şuiera. Când luminile locomotivei au ajuns în dreptul grupului de cheflii, femeia i-a şoptit la ureche sublocotenentului: „Spui mereu că mă iubeşti, dar dacă ţi-aş porunci să te arunci sub roţile trenului, sunt sigură că n-ai face-o”. El s-a întors pe călcâie fără o vorbă şi s-a aruncat sub tren. Se spune că ar fi calculat bine săritura, ca roţile să treacă drept peste el, dar un idiot a sărit să-l scape, fără să poată să-l tragă cu totul de sub roţile trenului. Sublocotenentul s-a agăţat cu mâinile de şine, şi locomotiva i-a tăiat ambele mâini.

— Îngrozitor! exclamă Vera.

— Sublocotenentul a fost nevoit să-şi dea demisia. Camarazii i-au strâns ceva bani, ca să-l ajute să plece. Nu putea să mai rămână în oraş. Ar fi fost o mustrare vie şi pentru femeie, şi pentru regiment. Şi omul a pierit în chipul cel mai mârşav... A ajuns cerşetor şi a murit degerat undeva, pe un chei din Petersburg.

Cazul celălalt a fost şi mai jalnic. Femeia avea aceeaşi fire ca cea dintâi, dar era tânără şi frumoasă. Şi avea purtări tare urâte. Oricât de uşor treceam noi cu vederea idilele de acest fel, dar tot ne scotea din sărite. Bărbatu-său, însă, nu zicea nimic. Ştia tot, vedea tot şi tăcea. Prietenii îi făceau din când în când câte o aluzie, dar el le răspundea: „Să mă lăsaţi în pace, auziţi? Să mă lăsaţi în pace... Nu-i treaba mea, nu m-amestec... Lenocika să fie fericită, asta-i principalul...” Mare dobitoc!

Până la urmă, ea s-a îndrăgostit nebuneşte de locotenentul Vişneakov, subalternul bărbatului ei în compania pe care o comanda. Şi au trăit în trei, ca în cea mai legală formă de căsătorie. Între timp, regimentul nostru a fost trimis pe front. Doamnele au venit să ne petreacă. A apărut şi ea. Zău că-ţi era ruşine s-o priveşti. Măcar de ochii lumii să fi aruncat o privire soţului. Dar femeia se spânzurase de gâtul locotenentului, ca dracu de o salcie uscată. După ce ne-am instalat în vagoane, şi trenul a pornit, a mai avut şi neruşinarea să-i strige soţului ei: ,,Ai grijă şi păzeşte-l pe Volodea! Dacă i se întâmplă ceva, iau copiii, plec de acasă şi nu mă mai

întorc niciodată.”

Poate crezi că bărbatu-său era o cârpă, un bicisnic? Da' de unde! Era un ostaş viteaz. Lângă munţii Zelionâie şi-a condus de şase ori compania la atac împotriva unei redute turceşti şi din două sute de oameni nu a rămas decât cu paisprezece. Deşi căpătase două răni, nu se lăsase dus la punctul sanitar. Iată ce fel de om era. Soldaţii se uitau la el ca la dumnezeu.

Dar *ea* îi poruncise... Lenocika lui îi poruncise!

Şi-l îngrijea pe laşul şi trântorul de Vişneakov ca o dădacă, ce spun eu, ca o mamă. Când erau nevoiţi să rămână noaptea în ploaie şi să doarmă în noroi, îl învelea cu mantaua lui. Se ducea în locul lui la lucrările de fortificaţii, iar celălalt dormea în bordei sau juca stos. Noaptea, controla în locul lui posturile de pază. Şi nu uita, Verocika, başbuzucii pe vremea aceea ne tocau posturile noastre de pază, cum ar toca o muiere din Iaroslav varză. Cu toate că-i păcat să te bucuri de o nenorocire, ne-am bucurat toţi când am aflat că Vişneakov s-a îmbolnăvit de tifos şi a murit la spital...

— Dar spune, bunicule, femei care să iubească n-ai întâlnit?

— Desigur, Verocika. Ba chiar mai mult: sunt convins că aproape fiecare femeie este în stare, din dragoste, de cel mai înalt eroism. Sărutând, îmbrăţişând, dăruindu-se, a şi devenit mamă. Dragostea înseamnă pentru ea tot rostul vieţii, tot universul! Nu ea este vinovată că dragostea a ajuns atât de vulgară, a coborât până la o simplă comoditate în viaţă, până la o distracţie măruntă. Vinovaţi sunt bărbaţii. La douăzeci de ani îi vezi sătui peste măsură de toate, cu trupuri pirpirii şi suflete de iepure, incapabili de o dorinţă puternică, de fapte eroice, de duioşie şi adoraţie pentru femeia iubită. Se spune că pe timpuri toate acestea existau, dar presupunând că nu existau, nu au visat oare la ele minţile cele mai luminate şi firile cele mai alese ale omenirii: poeţi, romancieri, muzicieni, pictori? Acum câteva zile am citit povestea lui Manon Lescaut şi a cavalerului de Grieux... Te rog să mă crezi că am plâns în hohote... Spune, draga mea, cu mâna pe inimă, oare nu visează orice femeie în adâncul sufletului ei la o astfel de dragoste – unică, atotiertătoare, gata la orice, modestă şi plină de abnegaţie?

— O, da, fără îndoială, bunicule...

— Şi fiindcă o astfel de dragoste nu există, femeile se răzbună. Or să mai treacă vreo treizeci de ani... eu n-o să mai apuc, dar tu poate c-o să apuci, Verocika. Ţine minte vorbele mele. Peste vreo treizeci de ani, femeile or să aibă în lume o putere nemaivăzută. Se

vor îmbrăca întocmai ca nişte idoli indieni. Ne vor călca în picioare pe noi, bărbaţii, ca pe nişte robi demni de dispreţ. Capriciile lor nebuneşti vor fi pentru noi legi chinuitoare. Şi toate acestea, fiindcă noi n-am ştiut timp de generaţii întregi să admirăm şi să cinstim dragostea. Asta va fi răzbunarea. Cunoşti legea: forţa acţiunii este egală cu forţa reacţiunii.

După o scurtă pauză, o întrebă deodată:

— Spune-mi, Verocika, bineînţeles dacă nu ţi-e greu, ce-i cu povestea aia a telegrafistului, de care a vorbit astăzi prinţul Vasili? Ce e adevărat şi ce a născocit, după cum îi e obiceiul?

— Te interesează, bunicule?

— Răspunde numai dacă vrei. Dacă din cine ştie ce motive ţi-e greu...

— Câtuşi de puţin. Îţi povestesc bucuroasă.

Şi Vera îi istorisi amănunţit de nebunul care o urmărea de mult cu dragostea lui, cu doi ani înainte de a se mărita.

Nu-l văzuse niciodată, nu-i cunoştea numele. Primise doar scrisori de la el, semnate G.S.J. Într-o zi, strecurase o vorbă că ar fi mic funcţionar într-o instituţie de stat, dar de telegraf nu pomenise nimic. Probabil că o urmărea mereu, fiindcă în epistolele sale arăta foarte exact la ce serate se ducea, în ce societate şi cum era îmbrăcată. La început, scrisorile erau destul de vulgare, vădind o pasiune stranie, deşi absolut curată. Într-o zi, însă, ea l-a rugat în scris (ai grijă, bunicule, să nu-ţi scape vreo vorbă despre asta, fiindcă nu ştie nimeni) să nu o mai obosească atât cu declaraţiile lui de iubire.

De atunci, nu mai pomenise de dragoste şi-i scria rar: de paşte, de Anul nou şi de ziua ei. Prinţesa Vera îi povesti şi despre pachetul primit în ziua aceea şi reproduse aproape cuvânt cu cuvânt ciudata scrisoare a misteriosului ei adorator...

— Mda, mormăi, în sfârşit, generalul. Poate că este numai un nebun, un maniac, dar poate... cine ştie? Poate că prin viaţa ta, Verocika, trece tocmai dragostea la care visează femeile şi de care nu mai sunt în stare bărbaţii. Ia stai. Parcă în faţa noastră se văd mişcându-se nişte felinare. Probabil că e trăsura mea.

În clipa aceea, din spatele lor răsună un claxon strident de automobil, şi pe drumul brăzdat de urmele roţilor se aşternu lumina albă a acetilenei. Gustav Ivanovici îi ajunsese din urmă.

— Annecika, ţi-am luat lucrurile. Urcă-te, zise el. Ne permiteţi să vă conducem, excelenţa-voastră?

— Îţi mulţumesc, dragul meu, răspunse generalul, dar nu-mi place maşina asta. Se zguduie toată, pute şi nu-ţi face nicio plăcere. Cu bine, Verocika. Acum o să vin des pe la voi, adăugă el, sărutându-i fruntea şi mâinile.

Îşi luară rămas bun. Friesse o conduse pe Vera Nikolaevna până la vila ei şi, după un viraj brusc, dispăru în beznă cu automobilul său care duduia şi scotea fum.

IX

Prinţesa Vera urcă treptele terasei şi intră în casă cu un sentiment neplăcut. Auzise de departe glasul răstit al fratelui său Nikolai şi văzuse silueta înaltă şi uscăţivă a acestuia mişcându-se repede prin cameră, dintr-un colţ într-altul. Vasili Lvovici şedea la masa de joc şi desena ceva cu creta pe postavul verde. Îşi ţinea capul mare, tuns, cu păr bălai, aplecat, cu bărbia-n piept.

— Am spus de mult! zicea Nikolai, enervat, făcând cu mâna dreaptă un gest, de parcă ar fi zvârlit jos o greutate nevăzută. Am spus de mult că trebuie să se pună capăt acestor scrisori idioate. Chiar înainte de a te fi căsătorit cu Vera ţi-am atras atenţia că vă distraţi amândoi pe socoteala lor ca nişte copii, văzând în ele numai partea hazlie... Dar uite-o şi pe Vera... Tocmai vorbeam cu Vasili Lvovici despre P.P.J., nebunul ăla al tău. Socot că această corespondenţă este deplasată şi vulgară.

— N-a fost niciun fel de corespondenţă, l-a întrerupt cu răceală Şein. Nu a scris decât el...

La auzul acestor cuvinte, Vera se înroşi şi se aşeză pe divanul care se afla în umbra unei latanii mari.

— Vă rog să-mi iertaţi felul de exprimare, zise Nikolai Nikolaevici, aruncând parcă jos un obiect greu şi nevăzut, care-i apăsa pieptul.

— Nu pricep de ce-l numeşti *al meu*? interveni Vera, bucuroasă de sprijinul soţului ei. E tot atât de mult al meu ca şi al tău...

— Bine, încă o dată scuzele mele: într-un cuvânt, am vrut să spun că trebuie să se pună capăt prostiilor lui. După părerea mea, afacerea asta depăşeşte limitele glumelor şi ale desenelor amuzante... Vă rog să mă credeţi că nu mă îngrijorează altceva decât bunul renume al Verei şi al tău, Vasili Lvovici.

— Cred că ai sărit peste cal, Kolea, replică Şein.

— Poate, poate... Dar s-ar putea să ajungeţi foarte uşor într-o situaţie ridicolă.

— Nu văd în ce fel, ripostă prinţul.

— Închipuie-ţi că brăţara asta idioată... Nikolai luă cutia roşie de pe masă, şi o aruncă în aceeaşi clipă cu dezgust la loc, că această monstruoasă podoabă popească rămâne la noi, ori o aruncăm, ori o dăruim Daşei. Atunci, în primul rând, P.P.J. poate să se laude faţă de cunoscuţii sau colegii săi că prinţesa Vera Nikolaevna Şeina acceptă să primească daruri de la el, iar în al doilea rând, faptul acesta l-ar încuraja să facă cine ştie ce altă prostie. Mâine o să-i trimită un inel cu briliante, poimâine, un colier de perle şi de-aici până la banca acuzaţilor pentru delapidare şi fals nu-i decât un pas, iar prinţesa şi prinţul Şein vor fi chemaţi ca martori... Ar fi drăguţ, nu-i aşa?!

— Nu, nu, brăţara trebuie trimisă imediat înapoi! exclamă Vasili Lvovici.

— Sunt de aceeaşi părere, încuviinţă Vera. Şi trebuie s-o facem cât mai repede. Dar cum? Doar nu-i cunoaştem nici numele, nici prenumele, nici adresa.

— Asta-i un fleac, a zis, dispreţuitor, Nikolai Nikolaevici. Doar îi cunoaştem iniţialele P.P.J.... ori cum, Vera?

— G.S.J.

— Perfect. În afară de aceasta, ştim că este funcţionar de stat. E destul şi prea destul. Chiar mâine voi lua indicatorul funcţionarilor din oraş şi-l voi descoperi pe cel care are iniţialele astea. Dacă din cine ştie ce cauză n-o să-l descopăr, o să chem pur şi simplu un agent de poliţie şi o să-i dau ordin să-l găsească. Dacă întâmpin greutăţi, mă voi folosi de fiţuica asta cu scrisul lui. Într-un cuvânt, până mâine la ora două voi şti precis adresa şi numele acestui individ, ba chiar şi când poate fi găsit acasă. Iar din clipa în care-l dibuim, nu numai că-i vom restitui imediat comoara lui, dar vom lua şi măsuri să nu ne mai amintească niciodată de existenţa sa.

— Ce ai de gând să faci? îl întrebă prinţul Vasili.

— Ce am de gând? Mă duc la guvernator şi-l rog...

— În niciun caz la guvernator. Ştii care sunt relaţiile dintre noi... Am fi în pericol să ajungem într-o situaţie ridicolă.

— Mă rog. Mă duc la colonelul de jandarmi – mi-e prieten de club – şi-l rog să-l cheme pe acest Romeo şi să-l ameninţe puţin. Îl cunoşti. Îi bagă omului degetul sub nas, nu mişcă mâna deloc, ci doar degetul, şi ţipă: „Domnule, nu voi tolera asta!”

— Ah! Cu ajutorul jandarmilor! izbucni Vera, încruntându-se.

— Vera are dreptate, încuviinţă prinţul. Mai bine să nu

amestecăm în afacerea asta pe nimeni. O să dăm prilej la zvonuri, bârfeli... Ne cunoaştem oraşul destul de bine. Toată lumea trăieşte aici parcă în nişte borcane de sticlă... Cel mai potrivit lucru e să mă duc chiar eu la tânărul acesta... deşi, dumnezeu ştie, poate c-o avea şaizeci de ani. Îi dau brăţara şi-i fac o morală aspră.

— Atunci merg şi eu cu tine, îl întrerupse repede Nikolai Nikolaevici. Tu eşti prea moale. Să mă laşi pe mine să-i vorbesc... Iar acum, prieteni, urmă dânsul, scoţându-şi ceasul din buzunar şi uitându-se la el, vă rog să mă iertaţi că o să mă retrag pentru câteva clipe la mine. Sunt mort de oboseală şi trebuie să mai răsfoiesc două dosare.

— Nu ştiu de ce mi-e milă de nenorocitul acesta, spuse Vera, şovăitoare.

— Mila ta nu-şi are rostul, replică Nikolai, cu asprime, întorcându-se de la uşă! Dacă ieşirea asta cu brăţara şi scrisoarea şi-ar fi permis-o un om din cercul nostru, prinţul Vasili l-ar fi provocat la duel. Iar dacă n-ar fi făcut-o el, aş fi făcut-o eu. Dacă am fi trăit în alte vremuri, aş fi poruncit pur şi simplu să fie dus la grajd şi bătut cu vergile. O să-ţi telefonez mâine la birou, Vasili Lvovici.

X

Scara murdară mirosea a şoareci, a pisici, a gaz şi a rufe spălate. Înainte de a ajunge la etajul al cincilea, prinţul Vasili Lvovici se opri.

— Stai puţin, îi spuse el cumnatului său. Lasă-mă să-mi mai trag sufletul. Eh, Kolea, n-ar fi trebuit să facem asta...

Mai urcară două etaje. Pe platforma scării era atât de întuneric, încât Nikolai Nikolaevici a fost silit să aprindă două chibrituri, ca să distingă numărul apartamentului.

Sunară la uşă, şi le deschise o femeie voluminoasă, căruntă, cu ochi cenuşii. Purta ochelari. Trupul îi era puţin încovoiat, probabil din pricina vreunei suferinţe.

— Domnul Jeltkov e acasă? o întrebă Nikolai Nikolaevici.

Femeia îi măsură din ochi, speriată, pe cei doi bărbaţi. Dar probabil că aspectul lor cuviincios o linişti.

— E acasă, poftiţi vă rog, zise ea, deschizând uşa. Prima uşă la stânga.

Bulat-Tuganovski bătu de trei ori scurt şi energic. Dinăuntru se auzi un foşnet uşor. Tuganovski mai bătu o dată.

— Intră, răspunse o voce slabă.

Camera era foarte scundă, însă neobişnuit de mare şi aproape pătrată. Două ferestre mici rotunde, ca la vapoare, abia reuşeau s-o lumineze. De altfel, întreaga încăpere semăna cu sala de mese a unui vapor de marfă. Lângă un perete se afla un pat îngust, lângă altul, un divan foarte mare şi lat, acoperit cu un minunat covor de Tekin, acum zdrenţuit, iar la mijloc, o masă cu o faţă de masă ucraineană brodată în culori vii.

La început, cei doi nu izbutiră să desluşească faţa stăpânului odăii. Stătea cu spatele spre lumină, frecându-şi încurcat mâinile. Era înalt, uscăţiv şi avea un păr lung şi moale.

— Domnul Jeltkov, dacă nu mă înşel? întrebă Tuganovski, trufaş.

— Jeltkov. Mă bucură foarte mult că vă cunosc. Daţi-mi voie să mă prezint.

Omul făcu doi paşi spre Nikolai Nikolaevici cu mâna întinsă, însă acesta se întoarse în aceeaşi clipă cu tot trupul spre Şein, fără să se uite la mâna lui.

— Ţi-am spus că n-am greşit.

Degetele slabe şi nervoase ale lui Jeltkov prinseră a se mişca de-a lungul hainei scurte, cafenii, încheind şi descheind nasturii. Izbuti în sfârşit să pronunţe cu greutate, arătând spre divan şi înclinându-se cu stângăcie:

— Vă rog să luaţi loc.

Acum îl vedeau bine. Era foarte palid, cu un obraz gingaş ca de fată, ochi albaştri şi bărbia ca de copil încăpăţânat, cu o gropiţă la mijloc. Părea să aibă treizeci sau treizeci şi cinci de ani.

— Mulţumesc, îi răspunse cu simplitate prinţul Şein, care-l cerceta cu foarte mare atenţie.

— *Merci,* făcu scurt Nikolai Nikolaevici. Şi amândoi rămaseră în picioare. Am venit numai pentru câteva minute. Dumnealui este prinţul Vasili Lvovici Şein, mareşalul gubernial al nobilimii. Numele meu este Mirza-Bulat-Tuganovski. Sunt substitut de procuror. Chestiunea despre care vom avea onoarea să discutăm cu dumneavoastră ne priveşte în aceeaşi măsură pe prinţ şi pe mine, sau, mai bine zis, pe soţia prinţului care este sora mea.

Jeltkov se pierdu cu totul şi se lăsă deodată pe divan, murmurând cu buzele ţepene: „Vă rog, domnilor, luaţi loc”, dar îşi aminti probabil că le mai propusese asta o dată fără succes, sări în picioare, porni repede spre fereastră, trecându-şi mâna prin păr, apoi se întoarse iar la locul său. Mâinile lui tremurătoare începură din nou să se agite, pipăind în neştire nasturii de la haină, ciupind

în neştire obrazul şi mustăţile roşcovane.

— Sunt la dispoziţia domniei-voastre, excelenţă, zise el cu glas surd, uitându-se la Vasili Lvovici cu o privire imploratoare.

Dar Şein tăcea. Vorbi Nikolai Nikolaevici.

— În primul rând, daţi-mi voie să vă restitui un obiect care vă aparţine, zise el şi, scoţând din buzunar cutia roşie, o puse cu grijă pe masă. Desigur, el face cinste gustului dumneavoastră, dar v-am ruga foarte mult ca astfel de surprize să nu se mai repete.

— Vă rog să mă iertaţi... Ştiu că sunt foarte vinovat, murmură Jeltkov, uitându-se în jos cu obrajii aprinşi. Îmi îngăduiţi să vă ofer un pahar de ceai?

— Vedeţi, domnule Jeltkov, urmă Nikolai Nikolaevici, ca şi cum nu ar fi auzit ultimele cuvinte ale acestuia. Sunt foarte bucuros că am găsit în persoana dumneavoastră un om cumsecade, un gentleman, capabil să înţeleagă totul dintr-un singur cuvânt. Cred că ne vom înţelege uşor. Dacă nu mă înşel, o urmăriţi pe prinţesa Vera Nikolaevna de aproximativ şapte-opt ani?

— Da, răspunse Jeltkov încet, lăsându-şi genele în jos, cu o expresie de pietate.

— Până acum n-am luat împotriva dumneavoastră niciun fel de măsuri, deşi – cred că sunteţi de acord – nu numai că puteam, dar chiar *trebuia* să luăm, nu-i aşa?

— Da.

— Da, dar cu ultima dumneavoastră faptă şi anume cu trimiterea acestei brăţări de granate, aţi depăşit limitele răbdării noastre. M-aţi înţeles? Le-aţi depăşit. Nu vă voi ascunde faptul că primul nostru gând a fost să cerem ajutorul autorităţilor, dar nu am făcut-o şi sunt foarte bucuros că n-am făcut-o, fiindcă, repet, am ghicit numaidecât că aveţi un suflet nobil.

— Vă rog să mă iertaţi. Cum aţi spus? întrebă deodată Jeltkov şi izbucni în râs. Aţi vrut să vă adresaţi autorităţilor? Asta aţi spus?

Şi, vârându-şi mâinile în buzunar, se instală comod pe un colţ al divanului, apoi îşi scoase portţigaretul şi chibriturile şi îşi aprinse o ţigară.

— Aşadar, aţi spus că aţi vrut să cereţi ajutorul autorităţilor? Vă rog să mă iertaţi, prinţe, că stau jos, i se adresă el lui Şein. Şi mai departe?

Prinţul trase un scaun lângă masă şi se aşează. Se uita nedumerit şi cu o nespusă curiozitate la omul acesta ciudat.

— Vezi, dragul meu, nu va fi niciodată prea târziu s-o facem,

urmă Nikolai Nikolaevici cu o uşoară sfidare. Să cauţi să pătrunzi nepoftit într-o familie străină...

— Vă rog să mă iertaţi, dacă vă întrerup, dar...

— Ba vă rog să mă iertaţi dumneavoastră, dar de astă dată am să vă întrerup eu... ripostă procurorul, aproape ţipând.

— Cum doriţi. Puteţi vorbi. Vă ascult. Dar aş vrea mai întâi să-i spun câteva cuvinte prinţului Vasili Lvovici.

Şi, fără să-l mai ia în seamă pe Tuganovski, se întoarse spre prinţ.

— Trăiesc acum cea mai grea clipă din viaţa mea, zise el. Simt nevoia să vă vorbesc, fără a păstra niciun fel de convenţionalism... Vreţi să mă ascultaţi?

— Vă ascult, răspunse Şein. Ah, Kolea, taci puţin, zise el, nerăbdător, observând gestul mânios al lui Tuganovski. Vorbiţi.

Câteva secunde, Jeltkov rămase cu gura deschisă, de parcă s-ar fi sufocat, apoi începu deodată să vorbească precipitat, ca şi cum s-ar fi rostogolit în prăpastie. Vorbea numai din fălci, iar buzele îi erau albe şi nemişcate ca de mort.

— Mi-e greu să rostesc o astfel de... frază... să spun că o iubesc pe soţia dumneavoastră. Dar şapte ani de dragoste cuviincioasă şi fără nicio speranţă îmi dau dreptul s-o fac. Recunosc că la început, când Vera Nikolaevna era încă domnişoară, i-am trimis scrisori stupide şi am aşteptat chiar răspuns la ele. Recunosc şi că ultima mea faptă, adică trimiterea brăţării, a fost o prostie şi mai mare. Dar... vă mărturisesc deschis şi simt că mă veţi înţelege – ştiu că niciodată nu voi putea să n-o mai iubesc... Spuneţi-mi, prinţe, presupunând că lucrul acesta vă displace... spuneţi-mi, ce aţi putea face, ca să puneţi capăt sentimentului care mă stăpâneşte? Să mă expediaţi într-un alt oraş, aşa cum a spus Nikolai Nikolaevici? Dar şi acolo o voi iubi pe Vera Nikolaevna ca şi aici. Să mă băgaţi la închisoare? Şi acolo voi găsi mijlocul să-i atrag atenţia asupra mea. Mai rămâne un singur lucru – moartea. Dacă vreţi, o voi accepta în orice formă.

— În loc să ne ocupăm de miezul problemei, ne apucăm de melodeclamaţii, zise Nikolai Nikolaevici, punându-şi pălăria pe cap. Problema e cât se poate de simplă. Vi se propune una din două: sau renunţaţi cu totul s-o mai urmăriţi pe prinţesa Vera Nikolaevna, sau, dacă nu veţi accepta lucrul acesta, vom lua măsurile oferite de poziţia noastră în societate, de relaţiile noastre şi aşa mai departe.

Deşi îl auzise, Jeltkov nu-i aruncă nici măcar o privire. Se întoarse

spre prinţul Vasili Lvovici şi-l întrebă:

— Îmi permiteţi să lipsesc zece minute? Vă mărturisesc că vreau să vorbesc la telefon cu prinţesa Vera Nikolaevna. Vă asigur că vă voi reda din convorbirea aceasta tot ce va fi posibil.

— Duceţi-vă, îi răspunse Şein.

Când Vasili Lvovici şi Tuganovski rămaseră singuri, acesta din urmă se repezi la cumnatul său.

— Se poate una ca asta? ţipă el, făcând iarăşi un gest, ca şi cum ar fi aruncat jos cu mâna dreaptă un obiect nevăzut pe care-l ţinea la piept. Nu, hotărât, nu! Te-am avertizat că iau asupra mea întreaga parte practică a discuţiei. Dar tu te-ai lăsat înduioşat şi i-ai permis să vorbească pe larg de sentimentele sale. Eu aş fi rezolvat totul în două cuvinte.

— Ai puţină răbdare, acum se va lămuri totul. După faţă îmi dau seama, simt că omul acesta nu este în stare să înşele şi să mintă cu bună ştiinţă. Gândeşte-te, Kolea, oare el e de vină că iubeşte? Şi poţi oare stăpâni un sentiment ca dragostea, care nu şi-a găsit încă până astăzi un tălmaci? După câteva clipe de gândire, prinţul urmă: Mi-e milă de el şi... nu numai atât: simt că asist la o uriaşă tragedie a sufletului şi nu pot să joc comedie.

— Asta-i decadenţă, ripostă Nikolai Nikolaevici.

Jeltkov se întoarse după zece minute. Ochii îi străluceau şi păreau profunzi, de parcă ar fi fost plini de lacrimi. Îşi părăsise poza de gentleman, şi după felul cum se purta se vedea că uitase cu totul bunele maniere. Prinţul Şein înţelese, şi de data aceasta, cu sensibilitatea lui adâncă, ce se petrece în sufletul lui.

— Sunt gata, şi de mâine n-o să mai auziţi de mine, zise Jeltkov. E ca şi cum aş muri. Dar am o singură condiţie, pe care v-o pun *dumneavoastră,* prinţe Vasili Lvovici. Am luat bani din casa statului şi oricum trebuie sa fug din oraş. Îmi permiteţi să-i mai scriu prinţesei Vera Nikolaevna o ultimă scrisoare?

— Nu. Dacă s-a terminat, s-a terminat. Niciun fel de scrisoare, strigă Nikolai Nikolaevici.

— Bine, scrieţi, răspunse Şein.

— Asta-i tot, zise Jeltkov, zâmbind trufaş. Nu veţi mai auzi de mine şi, fireşte, nu mă veţi mai vedea niciodată. Prinţesa Vera Nikolaevna nu a vrut să stea de vorbă cu mine. Când am întrebat-o dacă aş putea să rămân în oraş, ca s-o văd măcar din când în când, fireşte fără să apar în faţa ochilor ei, a răspuns: „Ah, dacă aţi şti cât m-a plictisit toată povestea asta. Vă rog s-o curmaţi cât mai

repede.” Şi iată că o curm. Cred că sunteţi convins că am făcut tot ce am putut?

Seara, când s-a întors la vilă, Vasili Lvovici i-a povestit soţiei sale cu de-amănuntul întrevederea cu Jeltkov. Se simţea dator s-o facă.

Deşi era neliniştită, Vera nu s-a mirat şi nici nu părea descumpănită. Dar noaptea, când soţul a venit în patul ei şi s-a întins lângă dânsa, ea s-a întors cu faţa spre perete, şi i-a spus, cu totul pe neaşteptate:

— Lasă-mă. Ştiu că omul acesta se va omorî.

XI

Vera Nikolaevna nu citea niciodată ziarele, în primul rând, fiindcă nu voia să-şi murdărească mâinile, iar în al doilea rând, pentru că nu pricepea limbajul folosit în ele.

Dar soarta a vrut să pună mâna pe ziar şi să-i cadă privirea tocmai pe coloana în care scria:

„O moarte misterioasă. Ieri seara, pe la ora şapte, s-a sinucis G. S. Jeltkov, funcţionar la Camera de control. Potrivit concluziilor la care au ajuns cercetările judiciare, gestul lui se datoreşte faptului că a sustras şi a cheltuit banii statului. Aşa afirmă cel puţin sinucigaşul în scrisoarea pe care a lăsat-o. Deoarece, în urma declaraţiilor martorilor, s-a stabilit că şi-a luat viaţa din proprie voinţă, s-a renunţat la autopsie.”

Vera se gândea:

„Cum de am presimţit eu asta? Cum de am presimţit tocmai deznodământul acesta tragic? Şi ce a fost asta? Dragoste ori nebunie?”

Întreaga zi s-a plimbat prin grădina de flori şi prin livadă. Neliniştea care o cuprindea tot mai mult clipă de clipă nu-i dădea pace. Toate gândurile îi erau ţintuite de omul necunoscut pe care nu-l văzuse niciodată şi era puţin probabil să-l mai vadă cândva, pe

acest ridicol Pe-Pe-Je.

„Cine ştie, poate că prin viaţa ta a trecut tocmai dragostea adevărată, plină de abnegaţie”, şi-a amintit ea de vorbele lui Anosov.

Pe la ora şase, a venit poştaşul. De data aceasta, Vera Nikolaevna a recunoscut scrisul lui Jeltkov şi a desfăcut plicul cu o duioşie la care nu s-ar fi aşteptat.

Iată ce scria:

„Nu sunt de vină, Vera Nikolaevna, că dumnezeu a vrut să-mi trimită, ca o fericire imensă, dragostea pentru dumneavoastră. Nimic nu mă interesează în viaţa asta: nici politica, nici ştiinţa, nici filozofia, nici fericirea viitoare a oamenilor. Pentru mine, întreaga mea viaţă sunteţi dumneavoastră. Abia acum îmi dau seama că într-un fel oarecare am pătruns supărător în viaţa dumneavoastră. Vă rog să mă iertaţi, dacă puteţi. Astăzi, plec. Nu mă voi mai întoarce niciodată şi nimic nu vă va mai aminti de mine.

Vă sunt nespus de recunoscător chiar şi numai pentru faptul că existaţi. Mi-am analizat sentimentele. Nu este vorba de o boală, nici de ideea fixă a unui maniac, ci de dragostea cu care dumnezeu a vrut, nu ştiu de ce, să mă răsplătească.

Nu-i nimic dacă am fost ridicol în ochii dumneavoastră sau ai fratelui dumneavoastră. Plec, spunând cu înflăcărare: *«Sfinţească-se numele tău».*

Acum opt ani v-am văzut într-o lojă la circ şi mi-am spus din prima clipă: o iubesc, fiindcă nu există pe lume nimic asemănător, nimic mai frumos – nici animal, nici floare, nici stea, niciun om mai minunat şi mai gingaş decât dânsa. Dumneavoastră întruchipaţi întreaga frumuseţe a pământului.

Gândiţi-vă, ce puteam să fac? Să fug într-alt oraş? Oricum, inima mea ar fi fost totdeauna lângă dumneavoastră, la picioarele dumneavoastră. Fiecare clipă a zilei ar fi fost plină de gânduri, de visuri legate de dumneavoastră... de un dulce delir. Mi-e foarte ruşine şi roşesc, gândindu-mă la brăţara mea prostească. Ce să fac? Am greşit. Îmi închipui ce impresie a produs ea asupra oaspeţilor dumneavoastră.

Peste zece minute plec. Mai am de lipit timbrul şi de aruncat scrisoarea la cutie, ca să nu las asta pe seama nimănui. Vă rog să ardeţi scrisoarea. Şi eu am aprins focul în sobă şi arunc în flăcări tot ceea ce am avut mai de preţ în viaţă: batista dumneavoastră, pe care mărturisesc că am furat-o. Aţi uitat-o pe un scaun la balul de

la Cercul nobilimii. Ard şi bileţelul trimis de dumneavoastră – o, de câte ori l-am sărutat – prin care mi-aţi interzis să vă mai scriu. Ard programul unei expoziţii de pictură pe care l-aţi ţinut cândva în mână, şi, înainte de a ieşi, l-aţi uitat pe un scaun... S-a sfârşit. Am tăiat toate punţile, şi totuşi cred, ba sunt chiar convins că nu mă veţi uita. Dacă vă veţi aminti de mine – ştiu că sunteţi foarte muzicală, de cele mai multe ori v-am văzut la cvartetele lui Beethoven – aşadar, dacă vă veţi aminti de mine, cântaţi sau porunciţi să se cânte sonata în Re-major Nr. 2, op. 2.

Nu ştiu cum să închei scrisoarea. Vă mulţumesc din suflet, unica mea bucurie, unica mea mângâiere, unicul meu gând. Să vă dea dumnezeu fericire şi nicio deşertăciune lumească să nu tulbure minunatul dumneavoastră suflet.

Vă sărut mâinile

G. S. J.”

Vera s-a dus la soţul ei cu ochii roşii de plâns, cu buzele umflate şi i-a spus, întinzându-i scrisoarea:

— Nu vreau să-ţi ascund nimic, dar simt că în viaţa noastră a intervenit ceva îngrozitor. Probabil că tu şi Nikolai Nikolaevici aţi făcut ceva... ce nu se cade.

Prinţul Şein a citit scrisoarea cu atenţie, a împăturit-o cu grijă şi a spus după o lungă tăcere:

— Nu mă îndoiesc de sinceritatea acestui om, ba mai mult chiar, nu îndrăznesc să analizez sentimentele lui faţă de tine.

— A murit? întrebă Vera.

— Da, a murit. Pot să-ţi spun că te-a iubit şi nu a fost câtuşi de puţin nebun. L-am privit cu atenţie, am urmărit fiecare mişcare a lui, fiecare expresie a feţei sale. Viaţa pentru el nu exista fără tine. Simţeam că văd o suferinţă uriaşă din pricina căreia oamenii mor şi aproape chiar am înţeles că am în faţa mea un mort. Nu ştiam, Vera, cum să mă port, ce să fac. Înţelegi?

— Spune, Vasenka, îl întrerupse ea: te-ar durea dacă m-aş duce în oraş să-l văd?

— Nu, Vera. Te rog, du-te. Aş fi venit şi eu, dar Nikolai a stricat totul. Mi-e teamă că n-o să mă simt la largul meu.

XII

Vera Nikolaevna porunci vizitiului să oprească trăsura cu două străzi mai înainte de Luteranskaia. Găsi destul de uşor

apartamentul lui Jeltkov. Îi deschise o femeie bătrână cu ochii cenuşii, foarte grasă, pe nas cu ochelari cu ramă de argint. Şi întrebă ca şi în ajun:

— Pe cine căutaţi?

— Pe domnul Jeltkov.

Pesemne că îmbrăcămintea ei, pălăria, mănuşile şi tonul oarecum autoritar produseră o puternică impresie asupra proprietăresei, care începu să-i dea amănunte:

— Poftiţi, poftiţi, prima uşă la stânga, dar acolo... acum... ne-a părăsit atât de curând. Ei şi ce-i dacă a cheltuit banii statului? Ar fi putut să-mi spună mie. Vă închipuiţi ce avere am dacă închiriez camere burlacilor. Dar vreo şase-şapte sute de ruble tot aş fi adunat ca să-i depun pentru el. Dacă aţi şti ce om minunat a fost, doamnă! De opt ani locuieşte la mine şi nu mi se părea că-i chiriaş, ci mai degrabă că-i copilul meu.

În antreu era un scaun, şi Vera se lăsă pe el.

— Sunt o prietenă a răposatului dumneavoastră chiriaş, zise ea, rostind rar cuvintele. Povestiţi-mi ceva despre ultimele clipe ale vieţii sale. Spuneţi-mi ce a făcut şi ce a vorbit.

— Au venit la el doi domni şi au stat foarte mult de vorbă. Mi-a spus că i s-a oferit un loc de administrator la o moşie, apoi domnul Eji a dat fuga la telefon, şi s-a întors tare vesel. Cei doi domni au plecat, iar el s-a apucat de scris. După aceea s-a dus şi a aruncat scrisoarea la cutie, iar puţin mai târziu am auzit un pocnet, ca şi cum ar fi tras cineva cu un revolver de copii. N-am luat în seamă zgomotul. Pe la ora şapte avea obiceiul să bea ceai. Lukeria, servitoarea noastră, i-a bătut în uşă, însă el n-a răspuns. Atunci a mai bătut de câteva ori, dar zadarnic. Când am forţat uşa, l-am găsit mort.

— Povestiţi-mi ceva de brăţară, o rugă Vera Nikolaevna.

— Ah, da, brăţara. Uitasem. De unde ştiţi de ea? Înainte de a scrie scrisoarea, a venit la mine şi m-a întrebat: „Sunteţi catolică?” I-am spus că da. Atunci a zis: „La voi există un obicei frumos – chiar aşa a spus «un obicei frumos» – să atârnaţi la icoana maicii domnului inele, coliere, felurite daruri. Dacă v-aş ruga, aţi atârna brăţara aceasta la icoană?” Eu i-am făgăduit s-o fac.

— Aş putea să-l văd? întrebă Vera.

— Poftiţi, poftiţi, doamnă. Prima uşă la stânga. Au vrut să-l ducă astăzi la morgă, dar are un frate care a căpătat autorizaţie să-l înmormânteze creştineşte. Poftiţi, poftiţi.

Vera făcu un efort şi deschise uşa. În odaie mirosea a tămâie şi ardeau trei lumânări de ceară. Jeltkov era întins pe masă. Capul îi stătea mai jos decât corpul. Cineva îi pusese o perniţă mică şi moale, de parcă unui cadavru nu i-ar fi fost totuna. Pe faţa lui se citea o demnitate profundă şi buzele zâmbeau cu seninătate, ca şi cum înainte de a-şi fi dat suflarea ar fi aflat o taină mare şi minunată, care l-ar fi împăcat deodată cu toată viaţa lui pământeană. Ea îşi aminti că văzuse aceeaşi expresie de împăcare pe măştile mortuare ale unor oameni care suferiseră nespus de mult ca, de pildă, Puşkin şi Napoleon.

— Vreţi să ies din odaie, doamnă? a întrebat-o bătrâna, cu un ton foarte familiar.

— Da, o să vă chem pe urmă, răspunse Vera, şi scoase numaidecât din buzunarul lateral al bluzei un trandafir mare şi roşu, ridică puţin cu mâna stângă capul mortului, şi cu mâna dreaptă îi puse floarea sub căpătâi. În clipa aceea înţelese că iubirea pe care o visează orice femeie trecuse pe lângă ea. Îşi aminti cuvintele generalului Anosov despre o dragoste ce iese din comun, veşnică, şi acum cuvintele lui i se păreau aproape profetice. Apoi dădu deoparte părul de pe fruntea mortului, îi strânse cu putere tâmplele în palme şi-l sărută îndelung, prieteneşte, pe fruntea umedă şi rece.

La plecare, proprietăreasa îi zise pe un ton mieros, de poloneză:

— Văd că nu sunteţi ca alţii şi nu aţi venit numai din curiozitate. Înainte de a muri, răposatul mi-a spus: „Dacă se va întâmpla să mor şi va veni o doamnă să mă vadă, spune-i că cea mai frumoasă bucată a lui Beethoven este...” mi-a şi scris pe o bucată de hârtie, ca să nu uit... Iată...

— Arătaţi-mi, zise Vera Nikolaevna, izbucnind în plâns. Vă rog să mă iertaţi, sunt atât de impresionată de moartea lui, că nu mă pot stăpâni.

Şi citi cuvintele aşternute cu scrisul pe care-l cunoştea de mult:

L. van Beethoven, Son. Nr. 2, op. 2, *Largo Appassionato.*

XIII

Vera Nikolaevna s-a întors acasă, târziu seara, şi s-a bucurat că nu i-a găsit nici pe soţul, nici pe fratele ei.

În schimb, o aştepta pianista Jenny Reiter şi, emoţionată de ceea ce văzuse şi auzise, Vera alergă la ea şi exclamă, sărutându-i

mâinile mari şi frumoase:

— Jenny, scumpa mea, te rog să cânţi ceva pentru mine.

Apoi ieşi numaidecât din cameră şi se aşează pe banca din grădină. Nu se îndoia nicio clipă că Jenny va cânta tocmai pasajul acela din sonata a doua despre care scrisese mortul cu numele caraghios de Jeltkov.

Chiar aşa se şi întâmplă. De la primele acorduri recunoscu bucata aceasta, unică prin profunzimea ei. Şi sufletul ei părea că se dedublează. Se gândea că trecuse pe lângă ea o dragoste mare, care se naşte numai o dată la o mie de ani. Îşi amintea de cuvintele generalului Anosov şi se întreba pentru ce o silise Jeltkov să asculte, fără voia ei, tocmai această bucată de Beethoven. Iar în minte i se închegau cuvinte, care se potriveau atât de bine cu muzica, de parcă ar fi fost strofe ce se încheiau cu vorbele: *„Sfinţească-se numele tău”.*

„O să-ţi arăt în sunete gingaşe o viaţă care s-a osândit cu supunere şi bucurie la chinuri, suferinţe şi moarte. Nicio tânguire, niciun reproş n-am cunoscut, după cum n-am cunoscut nici durerea mândriei jignite. În faţa ta n-am fost decât rugăciune: *«Sfinţească-se numele tău».*

Da, prevăd suferinţă, sânge şi moarte. Cred că trupului îi vine greu să se despartă de suflet, dar, Minunea mea, laudă ţie, laudă înflăcărată şi dragoste fără cuvinte. *«Sfinţească-se numele tău».*

Îmi amintesc de fiecare pas al tău, de privirea ta, de zâmbetul tău, de foşnetul paşilor tăi. Ultimele mele amintiri sunt învăluite într-o tristeţe dulce, tristeţe calmă şi minunată. Dar n-o să-ţi pricinuiesc durere. Plec singur, în tăcere, aşa cum au vrut-o dumnezeu şi soarta: *«Sfinţească-se numele tău».*

În ceasul trist înainte de moarte mă rog numai ţie. Viaţa ar fi putut fi frumoasă şi pentru mine. Dar nu cârti, biată inimă, nu cârti. Sufletul meu cheamă moartea, dar inima mi-e plină de laudă pentru tine: *«Sfinţească-se numele tău».*

Nici tu, nici oamenii din jurul tău, nimeni nu ştie cât eşti de minunată. Bate ceasul. E timpul. Murind, în trista clipă a despărţirii de viaţă, cânt totuşi: «slavă ţie!».

Iat-o că vine, moartea care împacă totul, iar eu spun: «slavă ţie!»”

Prinţesa Vera îmbrăţişa trunchiul unui salcâm, îşi lipi obrazul de el şi plânse. Copacul se clătină uşor. Frunzele foşniră în adierea vântului, de parcă i-ar fi împărtăşit durerea. Stelele tabacului alb

din grădină îşi risipiră cu şi mai multă dărnicie parfumul... Iar muzica fără seamăn, supunându-se parcă durerii ei, urma:

„Linişteşte-te, draga mea, linişteşte-te, linişteşte-te. Îţi aminteşti de mine? Îţi aminteşti, da? Doar tu eşti singura şi cea de pe urmă dragoste a mea. Linişteşte-te, sunt cu tine. Gândeşte-te la mine şi voi fi alături de tine, pentru că ne-am iubit doar o clipă, dar pe veci. Îţi aminteşti de mine? Îţi aminteşti? Îţi aminteşti? Îţi simt lacrimile. Linişteşte-te. Somnul mi-e atât de dulce, atât de dulce, atât de dulce!”

După ce isprăvi de cântat, Jenny Reiter ieşi din casă şi, văzând-o pe prinţesa Vera pe bancă, cu faţa scăldată în lacrimi, o întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

Vera, cu ochii umezi, o sărută tulburată şi plină de nelinişte, pe faţă, pe buze şi pe ochi, şi-i răspunse:

— Nimic! M-a iertat. Acum e totul bine.

1911

SOARELE LICHID

Traducere de *Ion Mihail*

Eu, Henry Deebble, vă voi spune povestea adevărată a unor neobişnuite şi remarcabile întâmplări din viaţa mea. O fac cu o mare prudenţă şi cu o sfială întru totul întemeiată. Multe din relatările pe care socot că trebuie să le aştern pe hârtie vor stârni, desigur, uimirea, îndoiala, ba chiar şi neîncrederea cititorilor mei. Mă aştept de la început la această eventualitate şi socot că o asemenea atitudine faţă de amintirile mele ar fi cu totul posibilă şi logică. De altfel, trebuie să recunosc că de multe ori chiar şi mie mi se pare că anii petrecuţi în călătorii, sau la înălţimea de 6000 de picioare, în vârful vulcanului Cayambe din republica sud-americană Ecuador, nu au existat în realitate, ci au fost doar un vis straniu şi fantastic sau delirul unui om cuprins pe neaşteptate de o nebunie violentă.

Însă lipsa a patru degete de la mâna stângă, durerile de cap care se repetă periodic şi boala de ochi numită de oamenii simpli „orbul găinilor” mă silesc de fiecare dată să cred că am avut prilejul să fiu într-adevăr martorul celor mai uimitoare întâmplări din lume. În sfârşit, nu pot socoti ca delir, vis sau rătăcire a minţii cele patru sute de lire sterline, pe care le primesc regulat de trei ori pe an de la firma „E. Nydstone şi fiul”, *Regent Street* 451. Aceasta este

pensia pe care mi-a lăsat-o cu mărinimie dascălul şi patronul meu, una dintre cele mai mari personalităţi din istoria omenirii, care a pierit în timpul îngrozitorului naufragiu al vasului mexican „Gonzales”.

Am absolvit secţia de fizică şi chimie de la facultatea de matematică a Universităţii regale, în anul una mie... Uite, chiar şi numai faptul acesta îmi aminteşte de aventurile prin care am trecut. În afară de pierderea degetelor de la mâna stângă, retezate de un scripete sau lanţ, cu prilejul catastrofei, cum şi de vătămarea nervilor vizuali şi de toate celelalte, când am căzut în mare, am mai primit şi o lovitură cumplită în creştet, în partea dreaptă a capului, fără să-mi aduc aminte cum şi în ce fel. Lovitura nu a lăsat aproape niciun fel de urme exterioare, dar mi-a influenţat în chip ciudat psihicul şi anume memoria. Îmi amintesc foarte bine şi pot reconstitui în minte, persoane, localităţi, sunete şi ordinea evenimentelor, dar nu mai există pentru mine cifre, nume proprii, numerele caselor, numerele de telefon, precum şi cronologia istorică. Au pierit fără urmă din mintea mea toţi anii, lunile şi zilele care marchează etapele propriei mele vieţi, mi-au dispărut din memorie toate formulele ştiinţifice, deşi pot deduce pe oricare dintre ele cu foarte mare uşurinţă pornind de la simplu la complex, au dispărut numele şi prenumele tuturor celor pe care i-am cunoscut şi îi cunosc, lucru ce mă chinuie îngrozitor. Din păcate, pe vremea aceea nu ţineam un jurnal la zi, însă cele două-trei carnete de însemnări care au scăpat şi nişte scrisori vechi mă ajută în oarecare măsură să mă orientez.

Într-un cuvânt, am terminat facultatea şi am căpătat titlul de magistru în fizică, cu doi, trei, patru sau chiar cu cinci ani înainte de începutul secolului al XX-lea. Tocmai atunci s-a ruinat şi a murit soţul surorii mele mai mari, Maud, fermier din Norfolk, care-mi dăduse de multe ori pe vremea studenţiei un sprijin material, dar, mai ales, moral. Era ferm convins că-mi voi continua cariera ştiinţifică pe lângă una din universităţile din Anglia şi voi ajunge cu timpul o stea strălucitoare pe firmamentul ştiinţei, lăsând astfel să cadă o rază de glorie şi asupra modestei sale familii. Era un bărbat sănătos şi zdravăn ca un taur, căruia îi plăcea să bea un păhăruţ, să cânte un cuplet şi să boxeze, întruchipând tipul omului robust în spiritul bunei, bătrânei şi veselei Anglii. A murit într-o noapte de un atac de apoplexie, după ce mâncase la cină o porţie uriaşă de friptură de berbec stropit cu sos picant, şi băuse o sticlă de whisky,

pe lângă cele două galoane[1] de bere blondă, scoţiană.

Speranţele şi prevederile lui nu s-au împlinit. Nu am ajuns un savant. Nu am avut nici măcar norocul să obţin o catedră de profesor la vreun liceu. Am trecut printr-o perioadă stranie de ghinion aprig, neîndurător şi îndelungat. Cine, în afară de rarii răsfăţaţi ai soartei, nu cunoaşte şi nu a simţit pe propria-i piele înverşunarea aceasta absurdă şi oarbă a destinului? Pe mine însă m-a lovit prea din cale-afară. Nu am reuşit şi nu m-am priceput să-mi fac rost de un loc nici măcar la o uzină ori la un birou tehnic. De cele mai multe ori picam prea târziu, după ce postul se ocupa.

Adeseori, îmi dădeam seama chiar de la început că nimerisem la o întreprindere suspectă şi incorectă. Şi de cele mai multe ori nu mi se plătea nimic pentru munca mea de două-trei luni, ba mă şi aruncau afară ca pe un câine. Nu s-ar putea spune că eram un om sfios şi nedescurcăreţ, ori că, dimpotrivă, aveam o fire supărăcioasă, orgolioasă, cârcotaşă. Dar împrejurările erau pur şi simplu împotriva mea.

Fiind însă în primul rând englez, mă respectam ca gentleman, ca reprezentant al uneia dintre cele mai mari naţiuni din lume. Şi, de aceea, gândul sinuciderii nu mi-a trecut niciodată prin minte în această perioadă îngrozitoare a vieţii mele. Luptam împotriva suferinţelor impuse de soartă cu o dârzenie rece şi lucidă, cu convingerea fermă că un englez nu poate niciodată să fie un sclav. Şi, până la urmă, soarta a capitulat în faţa curajului meu anglo-saxon.

Locuiam pe atunci în Betnal Green, cea mai murdară dintre ulicioarele murdare ale unui cartier uitat de dumnezeu şi de oameni, *East End.* Mă aciuasem în cămăruţa unui hamal din port, care căra cărbuni, despărţită în două de o perdea de stambă. Îi plăteam o chirie de patru şilingi pe lună, trebuind în afară de aceasta s-o ajut pe nevastă-sa la gătit, să-i învăţ carte pe cei trei copii ai lui mai mari, să spăl podeaua în bucătărie şi scara din dos. Gazdele mă pofteau totdeauna cu mărinimie la masă, dar nu m-am putut hotărî niciodată să le împovărez bugetul de mizerie. Mâncam peste drum, într-un subsol întunecos, şi dumnezeu ştie câte vieţi de pisici, câini şi cai am fără să vreau pe conştiinţă. Dar pentru acest bun-simţ al meu, foarte firesc, de altfel, *master* John Johnson, proprietarul meu, mă răsplătea cu o deosebită consideraţie. Când în docurile din *East End* se simţea lipsa mâinii de lucru, şi salariul

[1] 1 galon = 4,546 litri (n. t.).

creştea foarte mult, izbutea totdeauna să mă ajute să fiu angajat la o muncă de încărcare sau descărcare nu prea grea, dându-mi prilej să câştig uşor opt-nouă şilingi pe zi. Păcat numai că omul acesta minunat, blând şi religios se îmbăta în fiecare sâmbătă ca un păgân, şi în astfel de zile simţea o mare înclinaţie pentru box.

În afară de treaba obligatorie de la bucătărie şi de munca ocazională în port, am încercat o seamă de meserii caraghioase, grele şi originale. Am dat o mână de ajutor la tunsul pudelilor şi la tăiatul cozilor foxterierilor, am făcut pe vânzătorul la o mezelărie în timpul lipsei proprietarului, am pus la punct biblioteci lăsate în voia soartei, am fost casier la hipodrom. Din când în când, dădeam lecţii de matematică, psihologie, scrimă şi chiar de dans, am copiat tot felul de rapoarte plictisitoare şi nuvele idioate. Supravegheam caii birjarilor, în timp ce aceştia se duceau la cârciumă să mănânce şuncă şi să bea bere. Uneori, îmbrăcat în uniformă, strângeam covoarele pe arena circului şi nivelam cu grebla manejul în timpul pauzelor. Am făcut pe omul *sandwich,* iar uneori participam la concursuri de box de categorie mijlocie. Am tradus din germană în engleză şi invers, am compus epitafuri pentru pietre funerare şi câte şi mai câte! Mărturisesc că, datorită energiei nesecate şi a cumpătării mele, nu duceam lipsuri prea mari. Aveam un stomac de cămilă. Cântăream dezbrăcat o sută cincizeci de pfunzi, mă bucuram de pumni zdraveni, dormeam perfect şi eram foarte optimist. Mă învăţasem atât de mult cu sărăcia şi nevoile, încât nu numai că trimiteam din când în când ceva bani şi surorii mele mai mici, Esther, părăsită la Dublin cu doi copii de bărbatul ei, un actor irlandez, beţiv, mincinos, vagabond şi desfrânat, dar izbuteam să fiu la curent cu ştiinţa şi viaţa publică. Citeam ziare şi reviste ştiinţifice, cumpăram cărţi de la anticar, eram abonat la o bibliotecă. Ba, pe vremea aceea am făcut chiar şi două invenţii neînsemnate: un aparat foarte ieftin, care-l avertiza în mod automat pe mecanicul de locomotivă, pe ceaţă sau pe viscol, că semaforul era închis şi o lampă de sudură, aproape inepuizabilă, cu flacără de hidrogen. Trebuie să spun că nu eu m-am bucurat de roadele invenţiilor mele, ci alţii. Totuşi, rămâneam credincios ştiinţei, ca un cavaler medieval alesei inimii sale, şi niciodată nu mi-am pierdut speranţa că va veni clipa când iubita mea mă va chema la dânsa cu un zâmbet luminos.

Şi zâmbetul acesta mi s-a arătat în chipul cel mai neaşteptat şi prozaic. Într-o dimineaţă ceţoasă de toamnă, proprietarul meu,

bunul *master* Johnson, a dat fuga la prăvălia de peste drum să aducă apă fiartă pentru ceai şi lapte pentru copii. De acolo, s-a întors cu faţa radioasă, duhnind a *whisky* şi ţinând un ziar în mână. Mi-a vârât sub nas ziarul care mirosea încă a cerneală proaspătă şi, arătându-mi un pasaj subliniat de unghia lui murdară, a exclamat:

— Priveşte ici, bătrâne. Să n-apuc să mai pot face deosebire între antracit şi cocs, dacă rândurile astea nu-s pentru dumneata.

Am citit, plin de interes, următorul anunţ:

„Biroul de avocatură «E. Nydstone şi fiul», *Regent Street,* 451, caută un om pentru o călătorie la ecuator, unde va trebui să rămână cel puţin trei ani în vederea unor cercetări ştiinţifice. Condiţiile: să aibă între 22 şi 30 de ani, să fie englez, perfect sănătos, puţin comunicativ, curajos şi rezistent, să cunoască una sau două limbi europene (franceza şi germana), să fie neapărat burlac şi, în limita posibilităţilor, să nu aibă în patrie multe legături de rudenie sau de altă natură. Salariul iniţial – patru sute de lire sterline pe an. De preferat, cu studii superioare. Cele mai mari şanse de angajare le-ar avea un *gentleman* cu studii teoretice şi practice, de chimie şi fizică. Prezentarea, zilnic între orele nouă şi zece.” Redau atât de precis acest anunţ, fiindcă textul s-a păstrat până astăzi, în puţinele mele hârtii, deşi notat neglijent şi spălat de apa mării.

— Natura te-a-nzestrat cu picioare lungi, fiule, şi cu plămâni sănătoşi, a zis Johnson, bătându-mă încurajator pe spate. Desfă compasul şi dă-i drumu! Fără-ndoială că acolo s-au şi adunat mai mulţi tineri *gentlemen*-i cu o cinste şi o sănătate desăvârşită decât se adună în ziua Derby-ului. Anna, fă-i nişte sandviciuri cu carne şi dulceaţă. Poate c-o să stea la coadă vreo cinci ceasuri. Succes, prietene. Înainte, Anglie vitează!

Am ajuns în *Regent Street* în ultima clipă. În gând i-am mulţumit naturii că-mi dăruise un atât de bun „aparat” de deplasare. Portarul m-a întâmpinat cu un ton de familiaritate dispreţuitoare: „Norocul dumneavoastră, *mister.* Aţi apucat ultimul număr.” A zis şi a atârnat de uşă afişul fatal: „Nu se mai primesc persoane venite în baza anunţului”.

În camera de primire întunecoasă, strâmtă şi destul de murdară – ca aproape toate camerele de primire ale acestor vrăjitori din City care învârtesc afaceri de milioane – aşteptau vreo zece oameni sosiţi înaintea mea. Şedeau de-a lungul peretelui, pe o bancă de lemn lucioasă şi înnegrită de vreme, deasupra căreia, la înălţimea

cefei omului, pe tapetul vechi, se vedea o dungă lată şi murdară. Doamne, ce adunătură jalnică, flămândă, zdrenţăroasă, bolnavă şi zdrobită de mizerie se îngrămădise aici ca la o expoziţie de monştri. Fără să vreau, mi s-a strâns inima de mila lor, simţindu-mă şi oarecum jignit că nimerisem printre ei. Aveau feţe pământii, priviri piezişe, bănuitoare, aruncate pe sub sprâncene. Şi mâini tremurătoare. Erau îmbrăcaţi în zdrenţe, miroseau a mizerie, a tutun prost şi a alcool. Unii dintre aceşti „tineri *gentlemen*-i” nu atinseseră încă vârsta de şaptesprezece ani, iar alţii depăşiseră de mult cincizeci. Ca nişte umbre palide, se strecurau în birou, unul după altul, şi se întorceau de acolo cu aerul unor înecaţi abia scoşi din apă. Îmi era parcă ruşine că eram infinit mai sănătos şi mai puternic decât ei toţi la un loc.

În sfârşit, mi-a venit şi mie rândul. Cineva a deschis dinăuntru uşa cabinetului, şi o voce seacă, acră şi dispreţuitoare a strigat:

— Numărul optsprezece şi, slavă lui Allah, ultimul!

Am intrat în biroul aproape tot atât de neîngrijit ca şi camera de primire, cu singura deosebire că era împodobit cu o mobilă – două scaune, un divan şi două fotolii – tapisată cu muşama scorojită. În fotolii şedeau doi domni mai în vârstă, nu prea înalţi. Cel mai bătrân, îmbrăcat cu o haină lungă, de lucru, era slab, oacheş, cu pielea gălbuie şi cu un aspect sever. Celălalt, care purta o haină nou-nouţă, cu revere de mătase, era, dimpotrivă, rumen, grăsuţ şi cu ochi albaştri. Şedea într-o poziţie neglijentă, picior peste picior.

Mi-am spus numele şi am făcut o plecăciune nu prea adâncă, dar destul de respectuoasă. Apoi, văzând că nu sunt poftit să iau loc, am dat să mă aşez pe divan.

— Staţi puţin, a zis domnul cel oacheş. Mai întâi scoteţi-vă haina şi vesta, ca să vă examineze doctorul.

Mi-am amintit de punctul din anunţ în care se vorbea de sănătatea desăvârşită a candidatului şi mi-am scos tăcut haina şi vesta. Grăsanul cel rumen s-a ridicat alene din fotoliu, m-a luat în braţe şi şi-a lipit urechea de pieptul meu.

— În sfârşit, măcar unul cu rufărie curată, a spus el neglijent.

Mi-a controlat inima şi plămânii, m-a ciocănit cu degetul pe spate şi piept, apoi m-a pus să stau jos ca să-mi verifice reflexele genunchilor, după care a rostit, în sfârşit, tărăgănat:

— E sănătos tun. A mâncat cam puţin în ultima vreme. Dar nu-i nimic! Două săptămâni de hrană bună şi gata! Spre norocul lui, nu descopăr nicio urmă de extenuare obişnuită la tineret din pricina

sportului. Într-un cuvânt, *mister* Nydstone, vi-l predau pe *gentleman*-ul acesta ca pe un model reuşit, aproape desăvârşit al sănătoasei rase anglo-saxone. Cred că acum sunt liber, da?

— Puteţi pleca, doctore, a zis avocatul. Sper că-mi veţi permite să vă chem mâine dimineaţă dacă mai am nevoie de ajutorul dumneavoastră competent?

— O, *mister* Nydstone, vă stau oricând la dispoziţie.

După ce am rămas singuri, avocatul s-a aşezat în faţa mea şi m-a cercetat cu atenţie. Avea ochi mici, ageri, de culoarea boabelor de cafea, cu albul complet galben. Când se uita ţintă la tine, ţi se părea că din pupilele lui mici, albastre ţâşnesc, din când în când, nişte ace subţiri, ascuţite şi strălucitoare.

— Să stăm puţin de vorbă, a zis el pe un ton sec. Numele dumneavoastră, prenumele, obârşia, locul naşterii?

I-am răspuns la fel de sec şi de concis.

— Studiile?

— Universitare.

— Specialitatea?

— Facultatea de matematici. Secţia de fizică.

— Limbi străine?

— Germana, destul de bine. Franceza o înţeleg când mi se vorbeşte rar, şi, dacă nu mă grăbesc, pot să încheg vreo patruzeci de fraze dintre cele mai necesare. De citit, citesc curent.

— Ce rude aveţi şi poziţia lor socială?

— Amănuntele acestea vă interesează într-adevăr, *mister* Nydstone?

— Pe mine? Câtuşi de puţin. Eu reprezint interesele unei terţe persoane.

I-am spus pe scurt situaţia celor două surori ale mele. În timp ce vorbeam, îşi examina cu atenţie unghiile, apoi a lansat două ace din ochi şi a întrebat:

— Beţi? Cât?

— Uneori, la masă, o jumătate de pintă[1] de bere.

— Burlac?

— Da.

— Aveţi de gând să faceţi prostia să vă căsătoriţi?

— O, nu.

— Vreo legătură vremelnică?

— Nu, *sir.*

[1] 1 pintă = 568,2 cm^3 (n. t.).

— Hm... Cu ce vă ocupaţi acum?

La întrebarea aceasta i-am povestit pe scurt adevărul, omiţând, pentru economie de timp, cinci sau şase din profesiile mele întâmplătoare.

— Aşa, făcu el, când am terminat. Aveţi acum nevoie de bani?

— Nu. Sunt sătul şi îmbrăcat. Găsesc totdeauna de lucru. Caut, în măsura posibilităţilor, să mă ţin la curent cu ştiinţa. Am absoluta convingere că mai devreme ori mai târziu voi ieşi la suprafaţă.

— Vreţi ceva bani înainte? Un avans?

— Nu, nu am obiceiul. Nu iau bani degeaba... Şi-apoi, nu ne-am înţeles încă.

— Principiile dumneavoastră nu sunt rele. E foarte probabil că ne vom înţelege. Notaţi-mi aici adresa dumneavoastră. Vă voi înştiinţa. Şi cred că foarte curând. Cu bine.

— Vă rog să mă iertaţi, *mister* Nydstone, l-am oprit eu. Am răspuns cu toată sinceritatea la întrebările dumneavoastră, dintre care unele destul de – gingaşe. Sper că-mi veţi permite şi mie să vă pun o întrebare.

— Vă rog.

— Care este scopul călătoriei?

— Nu vă e indiferent?

— Să presupunem că nu.

— Scopul este pur ştiinţific.

— Asta-i prea puţin.

— Prea puţin? a strigat deodată *mister* Nydstone, aruncând snopi de ace din ochii lui de culoarea boabelor de cafea. Prea puţin? Aveţi îndrăzneala să presupuneţi că firma „Nydstone şi fiul”, care există de o sută cincizeci de ani şi se bucură de respectul întregii Anglii comerciale, v-ar putea propune ceva necinstit sau compromiţător? Sau credeţi poate că ne-am apuca de vreo treabă, dacă n-am avea garanţia sigură că e absolut legală?

— O, sir, nu mă îndoiesc câtuşi de puţin, am răspuns eu stânjenit.

— Bine, m-a întrerupt el, liniştindu-se într-o clipă, ca o mare furtunoasă în care s-au turnat câteva tone de ulei. Vedeţi însă că, în primul rând, mi s-a pus condiţia să nu vă comunic amănunte esenţiale până ce nu vă veţi îmbarca pe vaporul care pleacă din Southampton...

— Încotro? l-am întrebat eu repede.

— Deocamdată nu pot să vă spun. Iar în al doilea rând, nici eu nu

cunosc prea bine scopul călătoriei dumneavoastră (dacă va avea loc vreodată).

— Ciudat, am zis eu.

— Grozav de ciudat, a încuviinţat avocatul. Şi, dacă vreţi, vă voi spune mai mult: este fantastic, grandios, nemaiauzit, admirabil şi de o îndrăzneală nebunească.

Acum era rândul meu să fac „hm”, cu o oarecare îndoială.

— Staţi puţin, a exclamat *mister* Nydstone, înflăcărându-se deodată. Sunteţi tânăr. Eu sunt mai bătrân decât dumneavoastră cu vreo douăzeci şi cinci-treizeci de ani. Dumneavoastră nu vă mai miraţi de multe cuceriri măreţe ale geniului uman. Dar dacă la vârsta dumneavoastră mi-ar fi prezis cineva că voi lucra seara la lumina electricităţii nevăzute ce vine printr-un fir, că voi sta de vorbă cu un cunoscut la o distanţă de optzeci de mile, că voi vedea pe un ecran oameni mişcându-se şi râzând, că voi putea transmite telegrame fără fir şi aşa mai departe, aş fi pariat pe onoarea, libertatea şi cariera mea contra unei pinte de bere londoneze proaste că vorbesc cu un nebun.

— Prin urmare, este vorba de o nouă invenţie sau de o mare descoperire?

— Dacă vreţi, da, însă vă rog să nu mă priviţi cu neîncredere sau bănuială. Ce-aţi zice, de exemplu, dacă energia dumneavoastră tinerească, forţa şi cunoştinţele dumneavoastră ar vrea să le folosească un mare savant care lucrează, de pildă, la prepararea din elementele componente ale aerului, a unui aliment gustos, nutritiv şi aproape gratuit? Sau dacă vi s-ar propune să lucraţi pentru viitoarea organizare şi împodobire a pământului? Să vă consacraţi forţele creatoare şi spirituale fericirii viitoarelor generaţii? Ce aţi spune? Dar iată şi un exemplu viu. Uitaţi-vă pe fereastră.

M-am ridicat fără să vreau de pe scaun, supunându-mă gestului său autoritar, şi m-am uitat prin geamurile tulburi. Pe stradă, între cer şi pământ atârna o ceaţă deasă, de un ruginiu-închis, ca o vată murdară, prin care abia se desluşeau petele galbene, tulburi, ale felinarelor. Era ora unsprezece dimineaţa.

— Da, da, uitaţi-vă, uitaţi-vă cu atenţie, a urmat *mister* Nydstone. Acum, închipuiţi-vă că un om genial, plin de abnegaţie, v-ar propune să participaţi la măreaţa acţiune de însănătoşire şi înfrumuseţare a vieţii pământeşti, v-ar arăta, să zicem, că tot ceea ce există depinde de mintea, voinţa şi mâinile omului, că dacă

dumnezeu, în mânia sa îndreptăţită, şi-a întors faţa de la noi, deşteptăciunea omenească cea fără margini ştie să se ajute singură. Închipuiţi-vă că omul acesta v-ar demonstra că ceţurile, bolile, fenomenele excesive ale climei, vânturile, erupţiile vulcanilor, toate sunt supuse influenţei şi controlului voinţei omeneşti, şi că pământul ar putea fi transformat într-un adevărat paradis, prelungindu-i-se existenţa cu câteva sute de mii de ani. Dacă v-ar spune toate acestea, ce i-aţi răspunde?

— Dar dacă cel care-mi propune cel mai trandafiriu dintre vise greşeşte? Dacă voi ajunge fără să vreau o jucărie în mâinile unui monoman? Ale unui nebun capricios?

Mister Nydstone s-a ridicat din fotoliu şi a zis cu hotărâre, întinzându-mi mâna, în semn că întrevederea se sfârşise.

— Nu! Pe bordul vaporului, peste două-trei luni (fireşte dacă ne vom înţelege), vă voi destăinui numele acestui savant şi măreaţa lui sarcină. Atunci vă veţi scoate pălăria în semn de adâncă veneraţie pentru el şi ideea lui. Din păcate însă, *mister* Deebble, sunt un profan! Sunt doar un avocat, păzitorul şi reprezentantul intereselor altora.

După această convorbire eram aproape convins că soarta se săturase, în sfârşit, să-mi întoarcă mereu spatele cu neînduplecare şi că era înclinată să-mi arate chipul ei misterios. De aceea, în aceeaşi seară, am făcut cu restul modestelor mele economii un chef de un lux nemaivăzut, alcătuit din şuncă fiartă, punci, plum-pudding şi ciocolată fierbinte. La el au luat parte, în afară de mine, onorabilii soţi Johnson şi vreo şase sau şapte Johnsoni-juniori. Umărul meu stâng s-a ales cu o mulţime de vânătăi de pe urma palmelor prieteneşti ale bunului meu proprietar, care şedea în stânga mea.

Şi nu m-am înşelat. În seara următoare, am primit o telegramă: „Vă aştept mâine la amiază, *Regent Street,* 451, Nydstone”.

Am fost acolo exact la ora fixată. Avocatul nu se afla în biroul său, dar uşierul m-a condus, grijuliu, într-un salonaş din restaurantul de după colţ, la vreo două sute de paşi de birou. *Mister* Nydstone era singur. La început, nimic din înfăţişarea lui nu mi-a amintit de omul expansiv, ba chiar înclinat spre poezie, care vor-bise cu atâta înflăcărare, cu două zile mai înainte, de fericirea generaţiilor viitoare. L-am văzut iar pe avocatul rigid şi zgârcit la vorbă, care-mi poruncise în dimineaţa prezentării mele să mă dezbrac, iar după aceea mă interogase ca un anchetator.

— Bună ziua, luaţi loc, mi-a spus el, arătându-mi un scaun. Tocmai îmi iau dejunul şi în timpul acesta sunt mai liber. Deşi firma se cheamă Nydstone şi fiul, nu sunt însurat şi trăiesc singur. Ce luaţi? Ceva de băut?

I-am mulţumit şi am cerut ceai şi pâine prăjită. *Mister* Nydstone mânca fără grabă, sorbind înghiţituri mici de porto vechi şi străpungându-mă din când în când, fără o vorbă, cu acele sfredelitoare ale privirilor sale. În sfârşit, s-a şters la gură, a aruncat şervetul pe masă şi m-a întrebat:

— Aşadar, acceptaţi?

— Să cumpăr mâţa-n sac? l-am întrebat eu la rândul meu.

— Nu, a exclamat el, supărat. Vechile condiţii rămân neschimbate. Înainte de a pleca spre sud, vă voi da absolut toate informaţiile de care dispun. Dacă nu vă vor satisface, sunteţi liber să nu semnaţi contractul, şi eu vă voi plăti o sumă oarecare pentru timpul pierdut.

L-am examinat cu atenţie. În clipa aceea era preocupat să spargă două nuci pe care le strângea în mâna stângă, făcută pumn, apăsându-şi-o cu dreapta. Acele ascuţite din ochii săi erau ascunse de perdelele pleoapelor. Atunci, ca o revelaţie, am văzut deodată într-o frântură de secundă oglindindu-i-se pe chip întreaga sa fire. O fire ciudată de formalist şi jucător, specialist cu orizonturi înguste, dar neobişnuit de generos, sclav al obiceiurilor sale profesionale de birou, dar, în taină, căutător de aventuri, cârcotaş, gata să-l bage la puşcărie pe adversarul său pentru doi penny, însă în acelaşi timp un om plin de ciudăţenii, în stare să-şi jertfească întregul avut, strâns în zeci de ani de muncă grea, de dragul mirajului unei idei minunate. Gândurile acestea îmi fulgerau prin minte, şi în clipa aceea, ca şi cum un curent electric ar fi unit sufletele noastre, Nydstone şi-a deschis ochii, a sfărâmat nucile şi s-a uitat la mine cu un zâmbet senin, copilăresc, aproape ştrengăresc.

— În definitiv, nu riscaţi cine ştie ce, dragă *mister* Deebble. înainte de a pleca spre sud vă voi încredinţa câteva misiuni pe continent. Pentru aceasta nu vă vor trebui prea multe cunoştinţe ştiinţifice, dar veţi avea nevoie de spirit de ordine, precizie şi prevedere. Misiunea dumneavoastră vă va răpi cel mult vreo două luni, poate o săptămână în plus sau una în minus. Va trebui să luaţi în primire, în mai multe localităţi din Europa, câteva sticle foarte scumpe şi foarte fragile, precum şi o serie de instrumente de fizică extrem de fine şi sensibile. Vă încredinţez ambalarea, expedierea

cu calea ferată, apoi transportul lor pe mare şi din nou pe calea ferată, convins că pot să am încredere în grija, îndemânarea şi priceperea dumneavoastră. Ştiţi că nu-i mare lucru ca un marinar sau un hamal beat să arunce o ladă prin chepeng şi să prefacă în cioburi o lentilă mică biconvexă, la care zeci de oameni au lucrat zeci de ani...

„Un observator! m-am gândit eu, plin de bucurie. Cu siguranţă că e vorba de un observator! Ce noroc! În sfârşit, am pus mâna pe tine, soartă insesizabilă."

Deodată, mi-am dat seama că-mi ghicise gândurile. Ochii lui s-au luminat de plăcere.

— N-o să ne târguim pentru retribuirea acestei munci iniţiale. Fără îndoială că, fiind vorba de lucruri mărunte, ne vom înţelege. Văd asta după expresia feţei dumneavoastră. Aş vrea, a urmat el, izbucnind deodată într-un râs tineresc şi lipsit de griji, să vă atrag atenţia asupra unui lucru foarte curios. Prin mâna mea au trecut vreo zece sau douăzeci de mii de afaceri neînchipuit de interesante. În unele din ele se aflau în joc sume uriaşe. De câteva ori am dat greş, în ciuda exactităţii şi pedanteriei care caracterizează biroul nostru. Închipuiţi-vă, însă, că ori de câte ori lăsam deoparte rafinamentul meseriei mele şi mă uitam drept în ochii omului, aşa cum mă uit acum într-ai dumneavoastră, nu am greşit şi nu m-am căit. Aşadar?

Privirea lui era limpede, fermă, încrezătoare şi prietenoasă. În clipa aceea, omul acesta mic de statură, oacheş, cu pielea gălbuie acoperită de zbârcituri, pusese parcă stăpânire pe sufletul meu.

— Bine, am răspuns eu. Am încredere în dumneavoastră. Din clipa aceasta vă stau la dispoziţie.

— O, de ce atâta grabă? a replicat cu blândeţe *mister* Nydstone. Mai avem o groază de timp. Mai apucăm să bem o sticluţă de *claret*[1], a urmat el, apăsând pe butonul soneriei care atârna de lampă. Întâi, împachetaţi-vă lucrurile, puneţi-vă la punct treburile personale, şi chiar în seara asta la ora opt să vă prezentaţi pe bordul vaporului „Leul şi Magdalena" unde o să vă predau itinerarul exact, cecuri emise asupra diferitelor bănci şi bani pentru cheltuielile dumneavoastră personale. Scumpul meu tânăr, beau în sănătatea şi pentru succesul dumneavoastră. O, dacă aţi şti, a exclamat el cu un entuziasm neaşteptat, dacă aţi şti cât vă invidiez, scumpul meu *mister* Deebble!

[1] Vin roşu (engl.) (n. t.)

Ca să-i fac o plăcere, mică şi nevinovată, i-am răspuns aproape convins:

— Dar ce vă opreşte să luaţi locul meu, dragă *mister* Nydstone? Vă jur că sufleteşte sunteţi tot atât de tânăr ca şi mine.

Avocatul cel oacheş şi-a aplecat nasul fin şi lung spre paharul cu *claret* şi, după o scurtă pauză, a spus cu un oftat plin de sinceritate:

— Ehei, dragul meu! Ce mă opreşte? Firma care există aproape de pe vremea Plantageneţilor, onoarea ei, strămoşii, zecile de mii de fire ce mă leagă de clienţi, de colaboratori, de prieteni şi de duşmani... nici n-aş putea să enumăr aici totul... Prin urmare, nu mai există nimic nelămurit?

— Nu.

— Atunci să ciocnim şi să cântăm: *„Rule, Britannia!”*[1]

Am ciocnit şi am început să cântăm. Eu, aproape un băieţandru, până mai ieri un hoinar, şi omul acesta de afaceri, sobru, care influenţa din penumbra biroului său murdar destinele statelor şi ale capitalurilor europene – am început să cântăm cu vocile cele mai false din lume:

Cârmuieşte, Britania,
Cârmuieşte peste valuri!
Niciodată, niciodată, niciodată
Englezul nu va fi sclav!

Dar iată-l pe chelner intrând şi adresându-se respectuos domnului Nydstone:

— Vă rog să mă iertaţi. Am ascultat cu o adevărată desfătare cântecul dumneavoastră. Vă mărturisesc că ceva mai minunat nu am auzit nici măcar la Opera regală, dar alături de dumneavoastră este o adunare a clubului amatorilor de muzică medievală franceză. Poate că clubul acestor *gentlemen*-i nu se cheamă chiar aşa cum am spus... în orice caz, toţi au ureche muzicală foarte capricioasă.

— Aveţi dreptate, a răspuns cu blândeţe avocatul, şi de aceea vă rog să primiţi ca amintire obiectul acesta mic, rotund şi galben, cu efigia bunului nostru rege.

Acum iată pe scurt lista oraşelor şi atelierelor vizitate de mine după ce am trecut pentru prima oară canalul. Le extrag pe de-a-ntregul din carnetul meu de însemnări. Prarzmowski, la Paris, firma de instrumente Repsold de la Hamburg, Zeiss, fraţii Schott şi Slattf, la Jena. Institutul Frauenhofer şi Institutul Uitschneider, precum şi firma Mertz, la München, Schick, la Berlin, Bennech şi Wassermann,

[1] „Cârmuieşte, Britania” (engl.) (n. t.)

tot acolo. De asemenea, în apropiere, la Potsdam, o filială admirabilă a fabricii lui Prarzmowski, ce lucrează în colaborare cu doctorul E. Hartnack, un om foarte îndatoritor şi cult.

Itinerarul întocmit de *mister* Nydstone era excepţional de precis, indicând chiar şi ora transbordărilor şi adresele hotelurilor englezeşti nu prea scumpe, dar confortabile. Îl scrisese cu propria sa mână. Dar şi aici se manifestase firea lui ciudată, capabilă de orice surpriză. În colţul uneia din pagini, notase, cu scrisul său ferm şi colţuros: „Dacă Chans & Co. ar fi fost adevăraţi englezi, nu şi-ar fi neglijat treburile şi nu am fi acum nevoiţi să alergăm să ne procurăm lentile şi instrumente de tot felul de la francezi şi de la *schnurrbartbindhalteri*[1] nemţi.”

Fără să mă laud, pot spune că pretutindeni mi-am păstrat demnitatea cuvenită, fiindcă în momentele critice îmi răsuna adesea în urechi glasul neînchipuit de scrijelitor, ca de ţap, al lui *mister* Nydstone: „Englezul nu va fi sclav niciodată”.

De altfel, mărturisesc că nu mă puteam plânge de lipsa de atenţie şi de amabilitate din partea savanţilor opticieni şi a celebrilor fabricanţi de instrumente. Scrisorile mele de recomandaţie, semnate cu nişte mâzgălituri mari, negre şi cu totul indescifrabile, întărite mai jos de autograful clar al lui *mister* Nydstone, aveau darul, ca o baghetă magică, să-mi deschidă toate inimile şi uşile. Urmăream cu un interes neobosit confecţionarea şi şlefuirea lentilelor concave şi convexe, precum şi a instrumentelor ingenioase şi minunate, scânteind în veşmintele lor de aramă şi oţel, cu şuruburile, ţevile şi fileturile lor strălucitoare. Când într-unul din atelierele cele mai celebre din lume am văzut pentru prima oară un aparat de refracţie de 50 de ţoli aproape terminat, care nu mai avea nevoie decât de o muncă de doi-trei ani ca să fie şlefuit definitiv, mi s-a oprit inima-n loc, şi mi s-a tăiat respiraţia de entuziasm şi încântare în faţa puterii minţii omeneşti.

Mă stânjenea însă foarte mult curiozitatea stăruitoare cu care toţi aceşti oameni serioşi căutau să afle, care mai de care şi pe ascuns unul de celălalt, planurile tainice ale necunoscutului meu patron. Ei încercau să afle de la mine, uneori cu o viclenie rafinată, alteori cu o stângăcie grosolană, amănuntele şi scopul călătoriei mele, adresele firmelor cu care lucram, caracterul şi destinaţia comenzilor făcute de noi la alte întreprinderi etc., etc. Eu, însă, în primul rând, nu uitasem avertismentul foarte serios al lui *mister*

[1] De la *Schnurrbartbindhalter* – plasă pentru mustăţi (germ.) (n. t.).

Nydstone cu privire la discreţie, iar în al doilea rând nici nu aş fi avut ce să destăinuiesc chiar dacă aş fi vrut. Nici eu nu ştiam nimic şi umblam pe bâjbâite, de parcă mă găseam noaptea într-o pădure necunoscută. Recepţionam, verificând după schiţe şi calcule, nişte lentile ciudate, de forma unor boabe de linte, ţevi şi ţevişoare metalice, verniere, şuruburi micrometrice, cilindri de piston în miniatură, obturatoare, retorte grele de sticlă, cu forme stranii, manometre, piese hidraulice, o mulţime de aparate electrice necunoscute de mine, câteva lupe de o mare putere, trei cronometre şi două costume de scafandru cu căşti. Treptat, îmi dădeam seama tot mai mult că întreprinderea misterioasă, al cărei slujbaş eram, nu avea nimic comun cu construcţia unui observator, iar după felul obiectelor pe care le recepţionam nu puteam să ghicesc nici măcar aproximativ la ce puteau fi folosite. Grija mea cea mai mare era doar ca ele să fie bine împachetate, ceea ce mă făcea să născocesc mereu alte metode ingenioase ca să le feresc de şocuri, spargere sau îndoire.

Când voiam să scap de întrebări prea stăruitoare, tăceam pe neaşteptate şi fixam cu ochi împietriţi rădăcina nasului celui curios. O dată însă, am fost silit să fac uz de o elocvenţă mai mult decât convingătoare. Un prusac gras, insolent şi îngâmfat, mi-a propus două sute de mii de mărci germane, ca să-i trădez secretul întreprinderii noastre. Asta s-a întâmplat la Berlin, în camera mea de hotel de la etajul al patrulea. I-am atras atenţia scurt şi aspru acestui animal gras şi insolent că stă de vorbă cu un *gentleman* englez. Dar el a nechezat ca un adevărat *percheron* şi a exclamat, bătându-mă familiar pe umăr:

— Lasă, drăguţule, figurile astea. Îmi dau foarte bine seama de valoarea lor. Ţi se pare că ţi-am oferit prea puţin? Nu-i nimic, ca oameni deştepţi şi de afaceri, ne-am putea înţelege cu...

Tonul vulgar şi gestul său grosolan mi-au displăcut profund. Am deschis fereastra uriaşă a odăii mele, şi, arătându-i cu degetul pavajul străzii, am spus cu hotărâre:

— Încă un cuvânt şi vă asigur că n-o să mai aveţi nevoie de lift ca să coborîţi de aici. Unu, doi, trei...

Atunci s-a ridicat de pe scaun, palid, speriat şi furios. A tras câteva înjurături cu o voce răguşită, în jargonul său berlinez gutural, şi s-a mistuit pe uşă, trântind-o atât de tare, încât s-a cutremurat podeaua şi s-au mişcat toate obiectele de pe masă.

Ultimul popas pe continent l-am făcut la Amsterdam. Acolo

trebuia să prezint scrisorile de recomandaţie lui Maas şi Daniels, proprietari a două fabrici cu renume mondial de şlefuit diamante. Erau nişte evrei inteligenţi, politicoşi, demni şi bănuitori. I-am vizitat pe rând: Daniels s-a grăbit să înceapă convorbirea cu o întrebare plină de şiretenie: „Desigur că aveţi treabă şi cu domnul Maas?” Iar Maas, după ce a citit scrisoarea pe care i-am înmânat-o, m-a întrebat iscoditor: „Fără îndoială că l-aţi şi văzut pe domnul Daniels?”

În relaţiile cu mine, amândoi au vădit o mare prudenţă şi bănuială. Se sfătuiau îndelung între ei, trimiteau nu ştiu unde telegrame simple şi cifrate, adunau informaţiile cele mai amănunţite şi precise despre persoana mea etc. În ziua plecării mele, s-au prezentat amândoi la mine. În cuvintele şi gesturile lor distingeai un fel de solemnitate biblică.

— Vă rugăm, tinere domn, să ne iertaţi şi să nu socotiţi ca un semn de neîncredere ceea ce vă vom spune acum, a zis Daniels, cel mai vârstnic şi mai cu greutate dintre ei. Pe toate vapoarele de pe linia Amsterdam-Londra mişună escroci internaţionali de înaltă clasă. E drept că am păstrat cel mai strict secret cu privire la executarea comenzii dumneavoastră, dar cine poate să garanteze că unul sau doi dintre aceşti cavaleri de industrie, şmecheri, deştepţi, uneori chiar aproape geniali, nu au izbutit să ne afle secretul? De aceea, am socotit că n-ar fi rău să vă înconjurăm cu o gardă nevăzută, dar sigură, alcătuită din agenţi de poliţie experimentaţi. S-ar putea întâmpla să nici nu-i observaţi. Ştiţi şi dumneavoastră că prudenţa nu strică niciodată. Sperăm să vă daţi seama că atât cei ce v-au încredinţat misiunea cât şi noi vom fi mult mai liniştiţi, dacă obiectele pe care le veţi transporta se vor afla tot timpul drumului sub o supraveghere atentă şi de nădejde. Fiindcă nu-i vorba de un portţigaret de piele, ci de două obiecte în valoare de circa un milion şi trei sute de mii de franci, care nu au seamăn pe întregul glob, ba, poate, şi în tot universul.

Eu m-am grăbit să-l asigur cu tonul cel mai sincer şi mai prietenos pe onorabilul şlefuitor, că sunt întru totul de acord cu vorbele sale înţelepte şi clarvăzătoare. Probabil că încrederea mea l-a făcut să simtă o şi mai mare simpatie pentru mine, fiindcă m-a întrebat încet, cu un fel de tremur de evlavie în glas:

— N-aţi vrea să aruncaţi o privire asupra acestor obiecte?

— Dacă nu vă deranjează şi socotiţi că e posibil, o fac cu plăcere, am zis eu, ascunzându-mi cu greu curiozitatea şi nedumerirea.

Cei doi specialişti au scos aproape simultan, cu aerul unor preoţi ce oficiază o slujbă, din buzunarul lateral al hainelor lor lungi, două cutii mici – Daniels, una de stejar, Maas, una de safian roşu, au deschis cu grijă încuietorile de aur şi au ridicat capacele. Cele două cutiuţe, căptuşite deopotrivă cu catifea albă, mi s-au părut la început goale. Numai după ce m-am aplecat deasupra lor şi m-am uitat cu atenţie, am descoperit două bobiţe de sticlă, rotunde, absolut incolore, atât de pure şi de transparente, încât fără contururile geometrice fine ale circonferinţei lor ar fi fost invizibile.

— Extraordinar, am exclamat eu, plin de admiraţie. Probabil că aţi muncit foarte mult la sticlele acestea.

— Tinere, a şoptit Daniels, jignit. Nu sunt sticle, ci briliante. Cel executat în atelierul meu cântăreşte treizeci de carate şi jumătate, iar acela de la domnul Maas, şaptezeci şi patru de carate.

Am fost atât de uimit, încât mi-am pierdut sângele rece obişnuit.

— Briliante? Briliante sferice? Dar asta e o minune de care nu am citit şi nu am mai auzit niciodată până acum. Nimeni nu a fost în stare să realizeze până astăzi ceva asemănător!

— Doar v-am spus că obiectele acestea sunt unice, a încuviinţat bijutierul, cu demnitate. Dar, vă rog să mă iertaţi, uimirea dumneavoastră mă pune oarecum în încurcătură. Să fie oare asta o noutate pentru dumneavoastră? Nu aţi auzit într-adevăr niciodată de ele?

— Niciodată. Doar ştiţi şi dumneavoastră că întreprinderea mea păstrează cel mai strict secret. Nu numai eu, dar nici chiar *mister* Nydstone nu este iniţiat în amănunte. Eu am recepţionat doar în diferite localităţi din Europa mai multe piese şi aparate pentru o construcţie grandioasă, fără să pricep deocamdată, deşi sunt un om de ştiinţă, nici semnificaţia, nici scopul ei.

Daniels s-a uitat ţintă la mine cu ochii lui calmi, inteligenţi, de culoarea tutunului, şi faţa lui biblică s-a posomorât.

— Da... Aşa e, a murmurat el îngândurat, după o scurtă pauză. Se pare că nici dumneavoastră nu sunteţi mai bine informat decât noi. Dar vă pot spune că abia în clipa aceasta am citit în sufletul dumneavoastră şi m-am convins că în niciun caz nu ne-aţi fi împărtăşit ceea ce ştiţi, chiar dacă aţi fi ştiut.

— Mi-am dat cuvântul, domnule Daniels, i-am răspuns eu cât am putut de împăciuitor.

— Da, aşa e... Aşa e. Să nu credeţi, tinere domn, că atunci când aţi venit la noi, în oraşul canalelor şi al briliantelor, aţi fost cu

desăvârşire necunoscut pentru noi. Apoi a urmat, schiţând un zâmbet fin: Cunoşteam chiar şi amănuntele în legătură cu scena din Berlin, când aţi propus unui cunoscut consilier comercial să întreprindă un zbor de la fereastra dumneavoastră.

— Nu înţeleg cum de a putut afla şi altcineva de întâmplarea aceasta dintre noi doi? am întrebat eu mirat. Mare flecar mai e şi porcul ăsta de neamţ.

Evreul şi-a mângâiat domol şi semnificativ barba lungă, şi chipul lui a căpătat o expresie enigmatică.

— Aflaţi că neamţul nu a spus nimănui nimic de ruşinea pe care a păţit-o. Dar noi am aflat de ea chiar a doua zi. Ce să-i faci. Noi care păstrăm în subsolurile noastre blindate, apărate perfect împotriva focului, bijuteriile noastre şi ale altora, uneori în valoare de sute de milioane de franci, suntem nevoiţi să avem o poliţie proprie. Asta e. Iar după trei zile a aflat şi *mister* Nydstone de atitudinea dumneavoastră.

— Asta mai lipsea! am exclamat eu, stânjenit.

— Nu aţi pierdut nimic, tinere domn englez. Mai curând aţi câştigat. Ştiţi ce a spus *mister* Nydstone când a aflat de întâmplarea de la Berlin? A zis: „Am fost convins că flăcăul acesta simpatic n-ar fi putut proceda altfel”. Eu, la rândul meu, nu pot decât să-i felicit pe *mister* Nydstone şi pe mandatarul său că interesele lor au ajuns în mâini atât de sigure. Deşi... deşi... Deşi toate acestea îmi spulberă anumite socoteli, planuri şi speranţe...

— Da, a încuviinţat şi tăcutul Maas.

— Da, a repetat încet biblicul Daniels. Şi un nor de tristeţe i-a învăluit iar faţa. Briliantele acestea ne-au fost aduse aproape cu acelaşi aspect de acum, dar, fiind abia scoase din matriţe, aveau suprafaţa zgrunţuroasă şi inegală. Noi le-am şlefuit cu atâta răbdare şi dragoste, cum n-am fi făcut-o nici pentru un împărat. Într-un cuvânt, mai bine nu se putea. Dar, ca om îmbătrânit în meserie şi ca unul din cei mai buni cunoscători de briliante din lume, sunt obsedat de mult de afurisita întrebare: cine a fost în stare să dea diamantului această formă? Mai mult încă, priviţi – iată o lupă – nicio fisură, nicio pată, nicio bulă de aer. Închipuiţi-vă la ce temperatură şi apoi la ce presiune uriaşă au fost supuşi aceşti regi ai pietrelor preţioase. Şi mărturisesc, a urmat Daniels, oftând întristat, că-mi puneam foarte mari speranţe în vizita şi sinceritatea dumneavoastră.

— Vă rog să mă iertaţi, îmi pare foarte rău că nu sunt în

măsură...

— Lăsaţi. Ştiu... şi acum... vă dorim drum bun.

Vaporul pe care m-am îmbarcat a părăsit portul Amsterdam chiar în aceeaşi seară. Agenţii trimişi să mă însoţească erau atât de dibaci, încât puteam, într-adevăr, să-l bănuiesc pe orice pasager, dar tot atât de bine puteam să nu bănuiesc pe nimeni. Când însă, spre miezul nopţii, făcându-mi-se somn, am coborât în cabină, spre uimirea mea, am găsit acolo un necunoscut bărbos, cu umeri laţi, pe care nu-l mai văzusem pe punte. Nu se culcase pe al doilea pat, ci de-a dreptul pe podea, lângă uşă. Îşi aşternuse paltonul pe jos, îşi pusese sub cap o pernă de cauciuc umplută cu aer şi se acoperise cu un pled. I-am spus destul de mânios că întreaga cabină, cu toţi metrii cubi de aer, este a mea, însă el a răspuns calm, într-o engleză corectă:

— Nu vă supăraţi, *sir.* Am însărcinarea să-mi petrec noaptea aici, lângă dumneavoastră, ca un câine credincios. De altfel, am adus o scrisoare şi un pacheţel de la domnul Daniels.

Bătrânul evreu îmi scria, scurt şi amabil:

„Vă rog să nu-mi refuzaţi o mică plăcere şi să primiţi ca amintire a întâlnirii noastre inelul alăturat. Nu are cine ştie ce valoare, dar este o amuletă care apără de primejdii, pe mare. Poartă o inscripţie veche, poate chiar în limba incaşilor dispăruţi.

Daniels.”

În pacheţel se afla un inel cu un rubin mic, plat, pe care se vedeau săpate nişte semne ciudate.

„Câinele” meu de pază a încuiat uşa cabinei cu cheia, a pus lângă el revolverul şi, după cum mi s-a părut, într-o clipă a şi adormit.

— Vă mulţumesc, scumpul meu *mister* Deebble, m-a întâmpinat a doua zi *mister* Nydstone, strângându-mi cu putere mâna. V-aţi îndeplinit în chip admirabil toate însărcinările, unele dintre ele destul de complicate, aţi economisit mult timp şi, pe deasupra, v-aţi păstrat demnitatea cuvenită. Acum, timp de o săptămână vă puteţi odihni şi distra după plac. Duminică dimineaţă vom lua împreună micul dejun şi vom pleca la Southampton, iar luni dimineaţă vă veţi îmbarca pe bordul minunatului vapor „Crucea Sudului” şi veţi porni peste ocean. Să nu uitaţi să treceţi pe la funcţionarul meu, ca să primiţi salariul dumneavoastră pe două luni şi spezele de deplasare. În timpul acesta, eu voi revizui şi reambala întregul dumneavoastră bagaj. Ar fi primejdios să încredinţez

misiunea aceasta unui străin, cu atât mai mult cu cât sunt convins că nu-mi găsesc rival în toată Londra în ceea ce priveşte ambalarea obiectelor delicate.

Duminică mi-am luat rămas bun de la simpaticul *mister* John Johnson şi de la numeroasa lui familie şi am plecat la drum, petrecut de cele mai calde urări. În dimineaţa zilei de luni stăteam împreună cu *mister* Nydstone în luxosul salon al giganticului vapor „Crucea Sudului” şi beam cafea, în aşteptarea plecării. Sufla un vânt destul de puternic şi valuri verzi cu creste albe de spumă se izbeau de geamurile groase ale hublourilor.

— Trebuie să vă anunţ, dragul meu, că nu veţi pleca singur, mi-a spus *mister* Nydstone. Vă însoţeşte un oarecare *mister* De Mont de Rique. A studiat electrotehnica şi mecanica. Are la activul lui câţiva ani de muncă ireproşabilă şi am auzit despre el, ca specialist, numai lucruri bune. Nu mi-e simpatic, dar s-ar putea foarte bine ca în cazul de faţă să fie vorba de o antipatie subiectivă, fără motiv, pur şi simplu de un capriciu de om bătrân. Tatăl său a fost cetăţean englez, de origine franceză, iar mama lui, irlandeză. Are în vine foarte mult sânge de-al cocoşului galic. Este un filfizon, un „băiat frumos”, extraordinar de preocupat de propria sa persoană şi de exteriorul său, şi se învârteşte mereu printre fuste. Nu l-am ales eu. M-am supus doar instrucţiunilor primite de la lordul Charlesburry, viitorul dumneavoastră şef şi mentor. De Mont de Rique soseşte peste douăzeci-douăzeci şi cinci de minute cu trenul de la Cardiff, aşa că avem timp să mai stăm de vorbă. Oricum, vă sfătuiesc să stabiliţi cu el chiar de la început relaţii bune, fiindcă veţi fi siliţi să trăiţi cot la cot vreo trei-patru ani, dracu ştie în ce pustiu, la ecuator, în vârful vulcanului stins Cayambe, unde nu veţi fi decât cinci-şase albi înconjuraţi de negri, metişi, indieni şi altă adunătură. Vă sperie cumva această perspectivă nu prea veselă? Să nu uitaţi că sunteţi absolut liber. Putem să rupem chiar în clipa aceasta contractul pe care l-aţi semnat şi să ne înapoiem la Londra cu trenul de unsprezece. Vă asigur că gestul acesta nu va ştirbi cu nimic respectul şi simpatia pe care v-o port.

— Nu, scumpul meu *mister* Nydstone. În imaginaţia mea, mă şi aflu pe Cayambe, i-am replicat eu, râzând. Nici nu vă închipuiţi ce dor mi-e de o muncă organizată, mai ales ştiinţifică, şi când mă gândesc la ea mă ling pe buze întocmai ca un vagabond flămând din Whitechapel în faţa unei mezelării. Sper că voi avea destulă muncă interesantă ca să nu mă plictisesc şi să nu mă las târât în

conflicte mărunte şi certuri personale.

— O da, dragul meu, veţi avea o muncă admirabilă şi înălţătoare. A venit vremea să fiu sincer cu dumneavoastră şi să vă relatez puţinele date pe care le cunosc. Lordul Charlesburry se ocupă de nouă ani de o întreprindere unică prin măreţia ei. El urmăreşte cu orice preţ să condenseze materia razelor solare, transformând-o în gaz şi, chiar mai mult, să comprime gazul acesta la o temperatură neînchipuit de scăzută şi la o presiune colosală, ca să-l transforme în lichid. Dacă îl ajută dumnezeu să-şi ducă planul până la capăt, descoperirea lui va fi colosală...

— Într-adevăr colosală, am repetat eu în şoaptă, copleşit şi entuziasmat.

— Asta-i tot ce ştiu, a urmat avocatul. Ba nu, mai ştiu dintr-o scrisoare particulară a lordului Charlesburry că acum este mai aproape decât oricând de încheierea cu succes a muncii sale şi nu se îndoieşte aproape deloc de grabnica rezolvare a problemei. Trebuie să vă spun, dragul meu, că lordul Charlesburry este unul dintre cei mai mari savanţi, o minte genială şi inspirată. În afară de aceasta, este un aristocrat veritabil prin origine şi spirit, un prieten plin de abnegaţie al omenirii, un dascăl răbdător şi binevoitor, un interlocutor fermecător şi un amic de nădejde. Pe lângă toate acestea, mai are şi un suflet ales care atrage simpatia tuturor... Dar iată-l pe tovarăşul dumneavoastră de drum, urcă pasarela, şi-a întrerupt brusc *mister* Nydstone vorbele pline de entuziasm. Luaţi plicul acesta. În el aveţi biletul dumneavoastră de vapor, itinerarul exact şi banii. Veţi petrece pe mare vreo şaisprezece-optsprezece zile. Chiar de mâine o să începeţi să vă plictisiţi de moarte. Ţinând seama de această probabilitate, am cumpărat vreo treizeci de cărţi pe care vi le-am lăsat în cabină. Apoi, printre bagajele dumneavoastră, veţi mai găsi o valiză cu îmbrăcăminte şi încălţăminte călduroasă. Nu v-aţi gândit că veţi trăi într-o zonă muntoasă, cu zăpezi veşnice. Am căutat ca lucrurile să vă fie pe măsură şi, ca să nu greşesc, am preferat să le iau ceva mai mari. Tot acolo, printre mărunţişuri, veţi găsi o trusă cu medicamente împotriva răului de mare. Ca să fiu sincer, nu am încredere în ele, dar las' să fie acolo... Fiindcă veni vorba, suferiţi de rău de mare?

— Da, dar nu prea tare. De altfel, am un talisman care mă apără de orice primejdii pe apă.

I-am arătat rubinul dăruit de Daniels. Nydstone l-a examinat cu atenţie şi a clătinat din cap, spunând îngândurat:

— Am mai văzut pe undeva o piatră asemănătoare şi, pare-mi-se, cu o inscripţie identică. Dar văd că francezul ne-a observat şi vine încoace. Vă doresc din tot sufletul, scumpul meu *mister* Deebble, călătorie fericită, curaj şi sănătate... Bună ziua, *mister* De Mont de Rique. Daţi-mi voie să fac prezentările: *mister* Deebble, *mister* De Mont de Rique – viitori colegi şi colaboratori.

Nici mie nu mi-a prea plăcut filfizonul acesta. Era înalt, uscăţiv şi foarte îngrijit. În trupul şi mişcările sale se simţea o forţă plină de graţie şi supleţe, asemănătoare cu a animalelor mari, de pradă, din familia felinelor. Cu ochii săi frumoşi, strălucitori, de culoare închisă şi cu mustaţa mică, neagră, tunsă scurt, deasupra unei guri cu buze roşii, de formă clasică, aducea mai mult a levantin decât a englez. Pe când schimbam câteva fraze amabile, convenţionale, sirena vaporului a şuierat puternic, zguduind puntea.

— Cu bine, domnilor, a zis *mister* Nydstone. Vă doresc din tot sufletul să deveniţi prieteni. Transmiteţi multe salutări lordului Charlesburry. Vă urez vreme bună în timpul traversării. La revedere.

Apoi a coborât vioi pasarela, s-a urcat într-o trăsură care-l aştepta pe chei, ne-a făcut cu mâna un ultim semn de adio şi a dispărut, fără să-şi mai întoarcă privirea. Nu ştiu nici eu de ce, dar timp de câteva clipe m-a copleşit o tristeţe adâncă, de parcă prin plecarea lui aş fi pierdut sprijinul moral al unui prieten de nădejde.

Nu-mi amintesc ca în timpul traversării oceanului să se fi întâmplat ceva deosebit. Pot să spun doar că, deşi aceste şaptesprezece zile mi s-au părut o sută de ani, ele au fost atât de monotone şi de plictisitoare, încât acum îmi apar în memorie ca o singură zi nesfârşit de lungă.

Mă întâlneam cu De Mont de Rique de câteva ori pe zi, la masă, dar nu am reuşit să ne apropiem unul de altul. El mă trata cu o politeţe rece, iar eu îi răspundeam cu o amabilitate nepăsătoare. Îmi dădeam seama că nu-l interesează câtuşi de puţin profilul meu spiritual şi nici al nimănui altcuiva. În schimb, când discutam întâmplător chestiuni legate de pregătirea noastră ştiinţifică, mă uluia şi mă captiva pur şi simplu prin cunoştinţele sale, prin îndrăzneala şi originalitatea ipotezelor şi, mai ales, prin expunerea uimitor de exactă şi de colorată a ideilor.

Am încercat să citesc cărţile aduse de *mister* Nydstone. Cele mai multe erau lucrări pur ştiinţifice: teoria luminii şi a lentilelor, observaţii asupra temperaturilor înalte şi joase, experienţe de

condensare şi rarefiere a gazelor. Mai erau printre ele şi câteva tomuri de călătorii demne de a fi cunoscute, precum şi două-trei cărţi despre ţările ecuatoriale din America de Sud. Însă citeam greu, fiindcă sufla mereu un vânt puternic şi vaporul se balansa fără-ncetare. Toţi pasagerii sufereau de rău de mare, în afară de De Mont de Rique, care, deşi era foarte înalt şi părea crescut în vată, a rezistat până la sfârşitul călătoriei ca un marinar încercat.

În sfârşit, am ajuns la Aspinwall (numit şi Colon), în nordul istmului Panama. Când am coborât pe mal, picioarele îmi erau grele ca plumbul şi nu voiau să-mi dea ascultare. Potrivit instrucţiunilor primite de la *mister* Nydstone, trebuia să supraveghem personal transportul bagajului nostru la gară şi instalarea lui în vagoanele de bagaje. Instrumentele cele mai sensibile şi delicate le-am luat cu noi în compartiment. Fireşte că preţioasele briliante şlefuite le aveam asupra mea, dar – acum mi-e ruşine să mărturisesc – nu numai că nu le-am arătat tovarăşului meu de drum, dar nici măcar nu i-am pomenit de ele.

În continuare, drumul a fost obositor, şi din pricina asta, nu prea interesant. Am mers cu trenul de la Aspinwall până la Panama, de acolo am călătorit timp de două zile cu un vapor vechi şi hodorogit, anume „Gonzales”, până în golful Guayaquil, după aceea, în căruţe şi iar cu trenul, până în oraşul Quito. Aici, potrivit indicaţiilor lui *mister* Nydstone, ne-am dus la hotelul „Ecuador”, unde ne aştepta o caravană cu călăuze şi hamali. Ne-am petrecut noaptea la hotel, iar în zori, cu forţe proaspete, am pornit spre munţi. Ce animale inteligente, blânde şi admirabile sunt catârii! În clinchetul clopoţeilor, legănându-şi capetele împodobite cu rozete şi panaşe, punând cu grijă copitele prelungi pe bolovanii de pe cărările înguste şi întortocheate, mergeau fără teamă chiar şi pe marginea prăpastiilor atât de abrupte, încât îţi închideai ochii fără să vrei şi te apucai de oblâncul şeii înalte.

Pe la cinci după-amiază am ajuns în zona zăpezilor. Drumul s-a făcut mai larg şi mai neted. Se vedea că-l amenajaseră oameni civilizaţi. La cotituri se ridicau pretutindeni balustrade nu prea înalte, de piatră.

Pe la ora şase, după ce am trecut printr-un mic tunel, în faţa noastră au apărut câteva case albe fără etaj, deasupra cărora se ridica mândră o cupolă albă, asemănătoare cu acelea ale bisericilor bizantine şi ale observatoarelor astronomice. Mai încolo, se înălţau spre cer coşuri de fier şi cărămidă. Peste un sfert de oră, am ajuns

la destinaţie.

În poarta unei case mai răsărite şi mai spaţioase decât celelalte, ne-a întâmpinat un bătrân înalt, uscăţiv, cu o barbă lungă, albă ca zăpada. S-a recomandat – era lordul Charlesburry – şi ne-a urat bun venit, plin de prietenie. După înfăţişare, îţi era greu să-i precizezi vârsta. Putea să aibă cincizeci sau şaptezeci şi cinci de ani. Ochii lui albaştri, mari, puţin bulbucaţi, adevăraţi ochi de englez de rasă, cu o limpezime tinerească, erau strălucitori şi ageri, strângerea sa de mână bărbătească, deschisă, caldă, iar fruntea înaltă şi boltită – brăzdată de cute armonioase şi nobile. În timp ce-i strângeam mâna, admirându-i faţa fină şi frumoasă, mi-a trecut prin minte gândul că undeva, tare demult, îl mai văzusem pe omul acesta şi-i auzisem numele în repetate rânduri.

— Mă bucur nespus de sosirea dumneavoastră, spunea lordul Charlesburry, în timp ce urcam împreună treptele casei. Aţi călătorit bine? Ce mai face bunul meu prieten Nydstone? Nu-i aşa că e un om admirabil? De altfel, domnilor, îmi veţi povesti totul la masă. Acum, odihniţi-vă puţin după drum. Acesta este şambelanul nostru, onorabilul Sambo, a urmat el, arătându-ne un negru bătrân şi înalt care ne întâmpinase în antreu. O să vă conducă în camerele dumneavoastră. Masa se serveşte la ora şapte fix, iar în ceea ce priveşte restul, o să vă explice Sambo.

Onorabilul Sambo ne-a condus foarte prevenitor, dar fără niciun fel de slugărnicie, spre o căsuţă de alături. Ni se rezervase fiecăruia câte trei camere – simple, dar cu un aspect neobişnuit de intim, luminoase şi vesele, încăperile noastre erau despărţite printr-un zid şi aveam fiecare intrare separată. Nu ştiu de ce, dar lucrul acesta m-a bucurat.

Cu o nespusă mulţumire, m-am cufundat într-o baie uriaşă de marmură (din pricina tangajului, pe vapor fusesem lipsit de această plăcere, iar în hotelurile din Aspinwall, Panama şi Quito, aspectul băilor nu ar fi inspirat încredere nici chiar prietenului meu John Johnson). În timp ce stăteam cufundat în apa caldă, apoi, pe când îmi făceam duşul rece, mă bărbieream şi mă îmbrăcam cu mare grijă, mă urmărea fără încetare gândul: pentru ce mi se pare atât de cunoscut chipul lordului Charlesburry? Şi ce anume auzisem, aproape ca de basm, despre el, cu multă vreme în urmă? În unele clipe, îmi trecea ca fulgerul prin minte presimţirea că-mi voi aminti, dar apoi totul pierea cum piere abureala uşoară a respiraţiei de pe

suprafaţa oţelului lustruit.

De la fereastra camerei mele de lucru se vedea toată această aşezare originală: cele cinci sau şase case, grajdurile şi serele, clădirile scunde şi afumate ale maşinilor, o mulţime de fire electrice, vagonetele trase pe şine înguste de catâri vioi şi bine hrăniţi, macaralele cu aburi, care transportau uşor şi lin, prin văzduh, căzi de fier umplute neîncetat cu cărbuni aşezaţi în stive şi alte materiale combustibile. Ici-colo, forfoteau muncitori, cei mai mulţi dintre ei goi până la brâu, deşi termometrul de la fereastra mea arăta o temperatură de minus 5°. Erau de toate neamurile: albi, galbeni, de culoarea bronzului, a cafelei sau de un negru lucios.

Mă uitam la toate acestea, gândindu-mă: ce voinţă înflăcărată şi ce bogăţie uriaşă au fost în stare să transforme vârful sterp al unui vulcan stins într-o adevărată localitate civilizată, într-o uzină, într-un atelier şi un laborator?! Să urce la înălţimea zăpezilor eterne piatră, lemn şi fier, să scoată apă din adâncime, să construiască locuinţe şi maşini, să transporte aici instrumente preţioase de fizică, dintre care numai cele două lentile ca nişte bobiţe, aduse de mine, costă un milion şi trei sute de mii de franci, să angajeze zeci de muncitori, să-şi procure asistenţi atât de costisitori... În minte mi-a răsărit din nou cu claritate chipul lordului Charlesburry şi, deodată, stai! O străfulgerare de lumină mi-a deschis porţile memoriei. Mi-am amintit cu mare precizie că în urmă cu cincisprezece ani, pe când eram elev în primele clase de liceu, toate ziarele au trâmbiţat timp de o lună despre dispariţia misterioasă a lordului Charlesburry, pair al Angliei, unic reprezentant al unei familii străvechi, celebru savant şi milionar. Pretutindeni era publicat portretul său şi se comentau cauzele ciudatului eveniment. Unii susţineau că fusese asasinat, alţii că ar fi căzut sub influenţa unui şarlatan-hipnotizator, care-l silise, în scopuri criminale, să părăsească Anglia, ştergându-şi urmele, mulţi presupuneau că s-ar afla în mâinile unor bandiţi care-l sechestraseră în vederea unei răscumpărări uriaşe, iar alţii – cei mai perspicaci – susţineau sus şi tare că savantul a întreprins în secret o expediţie la Polul Nord.

Curând s-a aflat că înainte de a dispărea, lordul Charlesburry lichidase foarte avantajos şi transformase în bani – călăuzit probabil de un economist priceput – toate pământurile, pădurile, parcurile şi fermele, minele de cărbune şi de caolin, palatele, tablourile şi

colecţiile sale. Însă nimeni nu ştia ce deveniseră sumele acestea uriaşe. O dată cu dispariţia lui, pieriseră şi celebrele diamante de familie ale neamului Charlesburry, diamante care erau, pe bună dreptate, mândria întregii Anglii. Cercetările poliţiei şi ale detectivilor voluntari nu aduseseră nicio lumină în această afacere stranie. După două luni, preocupate de alte probleme arzătoare, presa şi opinia publică îl dădură uitării pe lord. Numai revistele ştiinţifice, care consacraseră multe pagini memoriei celui dispărut, au continuat să enumere cu o atenţie plină de respect marile sale merite ca om de ştiinţă în domeniile opticii şi căldurii, mai ales la dilatarea şi condensarea gazelor, la termostatică, termometrie şi termodinamică, la refractarea razelor de lumină, la teoria lentilelor şi a fosforescenţei.

Sunetul prelung şi trist al unui gong m-a deşteptat din gândurile mele. Aproape în aceeaşi clipă a bătut la uşa mea şi a intrat un băieţaş negru, vesel şi agil ca o maimuţă, m-a salutat şi mi-a spus cu un zâmbet prietenos:

— Lordul m-a pus la dispoziţia dumneavoastră, *sir.* N-aţi vrea, *sir*, să poftiţi la dejun?

Pe masa din salonul meu, într-un vas de porţelan, se afla un buchet mic şi frumos de flori. Am ales o gardenie şi mi-am înfipt-o în butoniera smochingului. O dată cu mine a apărut în uşa locuinţei sale şi *mister* De Mont de Rique. La butoniera fracului purta o romaniţă modestă. M-a cuprins un sentiment vag de nemulţumire. Probabil că pe atunci mai aveam încă multe fumuri tinereşti, fiindcă m-am bucurat când l-am văzut pe lordul Charlesburry întâmpinându-ne în salon, îmbrăcat nu în frac, ci în smoching, ca mine.

— Curând va veni şi *lady* Charlesburry, a zis el, uitându-se la ceas. Vă propun, *gentlemen*-i, să luaţi mereu dejunul la mine. În timpul mesei şi după aceea vom găsi totdeauna două-trei ore libere să vorbim şi de treburile noastre, şi de alte lucruri de mai mică însemnătate. Tot aici vă stă la dispoziţie o bibliotecă, o popicărie, şi, în fumoar, un biliard, pe care vă rog să le folosiţi după plac, ca, de altfel, tot ce mai există în casa mea. În ceea ce priveşte micul dejun şi prânzul sunteţi liberi să procedaţi cum doriţi, lucrul acesta fiind valabil şi în ceea ce priveşte dejunul. Fiindcă însă ştiu cât de preţioasă şi de binefăcătoare pentru tinerii englezi este societatea doamnelor, de aceea... s-a ridicat în picioare, făcând un semn spre uşa în care apăruse o doamnă tânără, zveltă, cu părul auriu,

însoţită de o altă persoană de sex feminin, cu chipul gălbejit, cu pieptul plat, îmbrăcată de sus până jos în negru.

— De aceea, a urmat el, *lady* Charlesburry, am onoarea şi plăcerea să vă prezint pe viitorii mei colaboratori şi, sper, prieteni – *mister* Deebble şi *mister* De Mont de Rique. Miss Sowtny, s-a întors el apoi spre însoţitoarea stafidită a soţiei sale (despre care am aflat mai târziu că era o rudă îndepărtată şi doamna de companie a *lady*-*ei* Charlesburry), iată-i pe *mister* Deebble şi *mister* De Mont de Rique. Vă rog să le acordaţi prietenia şi atenţia dumneavoastră.

În timpul mesei, simplă şi rafinată, lordul Charlesburry s-a dovedit o gazdă prietenoasă şi un interlocutor admirabil. Ne-a pus cu vioiciune întrebări în legătură cu politica şi ultimele noutăţi din presă şi din domeniul ştiinţei, şi s-a interesat de viaţa şi activitatea câtorva personalităţi importante. Oricât ar fi părut de ciudat, am constatat că era mult mai bine informat decât noi în toate privinţele. Trebuie să mai adaug că pivniţa lui era mai presus de orice laudă.

Uneori, aruncam câte o privire furişă spre *lady* Charlesburry. Ea nu lua aproape deloc parte la discuţie, ci-şi ridica doar când şi când, fără grabă, genele negre spre cel ce vorbea. Era cu mult mai tânără decât soţul ei. Faţa sa palidă, neatinsă de bronzul ecuatorial, încadrată de păr auriu des, cu ochii negri, adânci, serioşi, aproape trişti, avea o frumuseţe ciudată, bolnăvicioasă. Toată înfăţişarea ei, trupul zvelt, foarte delicat, înveşmântat cu rochie albă de voal, mâinile palide, gingaşe, cu degete lungi şi înguste, aminteau de o floare exotică rară şi minunată, dar poate şi otrăvitoare, crescută într-o seră umedă şi întunecoasă.

Am băgat însă de seamă în timpul mesei că De Mont de Rique, care şedea în faţa mea, îşi oprea adesea asupra stăpânei casei privirea amabilă a ochilor săi frumoşi cu o jumătate de secundă mai mult decât îngăduia buna-cuviinţă. Faţa şi mâinile sale excesiv de îngrijite, ochii languroşi, care parcă te învăluiau, poza plină de îngâmfare, mişcările, tonul, toate îmi deveneau din ce în ce mai nesuferite. Ca bărbat, mi se părea dezgustător, dar chiar de pe atunci nu mă îndoiam că întruneşte toate trăsăturile unui adevărat şi înnăscut cuceritor de femei, crud şi lipsit de scrupule.

După masă, când am trecut cu toţii în salon, şi *mister* De Mont de Rique a cerut permisiunea să se ducă să fumeze, i-am întins lordului Charlesburry cutia cu briliante, spunându-i:

— Sunt de la Maas şi Daniels din Amsterdam.

— Le-aţi purtat la dumneavoastră?

— Da, *sir.*

— Aţi făcut foarte bine. Aceste două pietricele sunt pentru mine mai preţioase decât tot laboratorul meu.

Apoi s-a dus în cabinetul său şi s-a întors cu o lupă care mărea de opt ori. După ce a examinat briliantele îndelung şi atent la lumina becului electric, le-a aşezat în cele din urmă în cutia lor şi mi-a spus cu un ton mulţumit, deşi fără niciun fel de emoţie:

— Au fost şlefuite într-adevăr ireproşabil, cu o precizie ideală. Voi verifica în seara aceasta cu ajutorul instrumentelor dimensiunile şi curbura suprafeţelor acestor pietre preţioase. Iar mâine dimineaţă, *mister* Deebble, le vom şi fixa la locul lor. Până la ora zece mă voi ocupa de De Mont de Rique, colegul dumneavoastră, şi-i voi arăta viitorul său loc de muncă, iar la zece vă rog să mă aşteptaţi acasă la dumneavoastră. O să trec să vă iau. Presimt, dragă *mister* Deebble, că vom realiza împreună progrese într-una dintre cele mai uimitoare acţiuni întreprinsă vreodată de cea mai măreaţă fiinţă de pe pământ – *Homo sapiens.*

În ochi i se aprinsese o licărire albăstruie, în timp ce, emoţionat, mângâia cu mâna capacul cutiei. Soţia lui îl privea ţintă cu ochii săi adânci, întunecaţi, fără fund.

A doua zi, exact la ora zece, am auzit soneria de la intrare, şi micul negru vioi l-a introdus în odaie pe lordul Charlesburry, înclinându-se dinaintea lui până la pământ.

— Sunteţi gata? Mă bucur foarte mult, a zis patronul, salutându-mă. Ieri am cercetat obiectele pe care le-aţi adus şi le-am găsit în perfectă ordine. Vă mulţumesc pentru atenţia şi grija depusă.

— Vă mărturisesc cinstit, *sir,* că trei sferturi din această onoare, dacă nu chiar mai mult, se cuvine lui *mister* Nydstone.

— Da, este un om admirabil şi un prieten credincios, a răspuns lordul, cu un zâmbet luminos. Iar acum, dacă sunteţi de acord, v-aş propune să mergem să vedem laboratorul.

Laboratorul era în clădirea albă, masivă, rotundă, asemănătoare cu un turn şi încununată de cupola pe care o văzusem în ajun la ieşirea din tunel.

Fără să ne dezbrăcăm, am trecut printr-un antreu mic, luminat slab de un singur bec electric, şi ne-am pomenit într-un întuneric absolut. Dar lordul Charlesburry a răsucit undeva pe aproape un întrerupător şi o lumină vie s-a revărsat numaidecât într-o sală uriaşă, perfect circulară, deasupra căreia se ridica o cupolă sferică,

înaltă de şapte sau opt stânjeni. În centrul ei se afla ceva asemănător cu o mică încăpere de sticlă ca acelea care au început de curând să fie instalate în clinicile medicale universitare, în mijlocul sălilor de operaţie, pentru personalul medical, în cazul intervenţiilor grele şi complicate, unde se cere o foarte mare curăţenie şi o totală sterilitate a aerului. Din această încăpere de sticlă, plină de aparate ciudate, necunoscute de mine, se înălţau trei cilindri mari de aramă. La o înălţime de aproximativ două staturi de om, fiecare dintre aceşti cilindri se ramifica în trei ţevi cu diametrul mai mare. Acestea se despărţeau şi ele la rândul lor în trei, iar capetele de sus ale ultimelor ţevi masive de aramă ajungeau la peretele concav al cupolei. O mulţime de manometre, pârghii, manete de oţel rotunde şi drepte, ventiluri, sârme izolate şi prese hidraulice completau laboratorul acesta neobişnuit, care m-a uluit. Scări interioare în spirală, coloane şi grinzi de fier, podeţe aeriene înguste, cu balustrade subţiri, aruncate ici şi colo la o mare înălţime, felinare electrice suspendate, nenumărate furtunuri groase, de gutapercă, şi ţevi lungi de aramă care atârnau în jos – totul se împletea, obosind ochiul şi producând o impresie de haos.

De parcă ar fi ghicit starea mea de spirit, lordul Charlesburry a început să vorbească domol:

— Când cuiva îi cade sub ochi pentru prima oară un mecanism necunoscut, de pildă mecanismul unui ceasornic sau al unei maşini de cusut, rămâne mai întâi dezarmat în faţa complexităţii lui. Prima dată când am văzut o bicicletă demontată, am crezut că nici cel mai priceput mecanic din lume nu va fi în stare s-o monteze la loc. Dar după o săptămână, am montat-o şi demontat-o singur, mirându-mă de simplitatea construcţiei ei. Aşadar, fiţi bun şi ascultaţi-mi cu răbdare explicaţiile. Dacă nu pricepeţi ceva, nu vă sfiiţi să-mi puneţi oricâte întrebări doriţi. N-or să-mi facă decât plăcere.

Acoperişul clădirii are douăzeci şi şapte de orificii, unul lângă altul. Prin ele străbat cilindrii aceştia, prevăzuţi la capetele din afară cu lentile biconvexe cu o uriaşă putere colectoare şi de o transparenţă uimitoare. Cred că aţi început să înţelegeţi ideea. Colectăm razele soarelui în focare, apoi, datorită unui şir întreg de oglinzi şi de lentile, executate după planurile şi calculele mele, le trecem, ba concentrându-le, ba dispersându-le, prin întregul sistem de ţevi, până când ţevile cele mai de jos revarsă fascicola de lumină solară sub calota aceasta izolată, în cilindrul cel mai îngust

şi mai rezistent confecţionat din oţel cu vanadiu. În el se mişcă un întreg sistem de pistoane, prevăzute cu închizători asemănătoare cu cele ale aparatelor fotografice, care, când sunt închise, nu îngăduie să pătrundă nici cea mai mică rază de lumină. În sfârşit, de capătul liber al acestui cilindru principal interior, protejat, înşurubez ermetic un recipient, ca o retortă, în gâtul căreia se află de asemenea câteva închizători. La nevoie, deschid închizătorile şi introduc în gâtul retortei în chip automat, prin partea interioară, un manşon cu filet şi înşurubez întregul recipient la capătul cilindrului. În felul acesta, obţin un rezervor admirabil de emanaţie solară condensată.

— Prin urmare, şi Hooke, şi Euler şi Young?...

— Da, m-a întrerupt lordul Charlesburry, şi ei, şi Fresnel, şi Cauchy, şi Malus, şi Huygens, ba chiar şi marele Arago – toţi au greşit socotind că fenomenul luminii constituie una din stările eterului din univers, ceea ce vă voi demonstra peste zece minute în modul cel mai evident. S-a dovedit că au avut totuşi dreptate bătrânul înţelept Descartes, precum şi geniul între genii, divinul Newton. Lucrările, referitoare la această problemă ale lui Biot şi Brüster m-au ajutat în cercetările mele, însă numai mult mai târziu, după ce le începusem. Da, acum ştiu Olar, şi adevărul acesta va fi curând incontestabil şi pentru dumneavoastră, că lumina solară e alcătuită dintr-un şuvoi dens de corpuri elastice, infinit de mici, un fel de mingi care gonesc prin spaţiu, cu o forţă şi o energie extraordinară, străpungând în mişcarea lor năvalnică masa eterului universal... De altfel, problemele teoretice le vom discuta mai târziu. Acum, pentru a fi consecvent, vă voi arăta ce operaţii va trebui să efectuaţi zilnic. Să mergem.

Am ieşit din laborator, am urcat o scară în spirală până aproape de vârful cupolei şi am pătruns pe un balcon de o construcţie uşoară, care înconjura acoperişul sferic o dată şi jumătate.

— Nu veţi fi nevoit să deschideţi pe rând toate capacele care apără lentilele gingaşe de praf, zăpadă, grindină şi păsări, a spus lordul Charlesburry. De altfel, cred că nici măcar un atlet nu ar fi în stare s-o facă. Este destul să întoarceţi spre dumneavoastră maneta aceasta, pentru ca cele douăzeci şi şapte de obturatoare să se răsucească împreună cu inelele lor de gutapercă, în canalele circulare respective, în direcţia opusă mişcării acelor ceasornicului, într-un cuvânt, aşa cum se desface orice şurub. În felul acesta, capacele lentilelor nu mai suferă nicio presiune. Acum, apăsaţi pe

această mică pedală. Priviţi!

Clac! Douăzeci şi şapte de capace s-au deschis într-o clipă, cu un pocnet metalic, lăsând să se vadă lentilele scânteietoare în bătaia razelor soarelui.

— În fiecare dimineaţă, a urmat savantul, va trebui să descoperiţi lentilele şi să le ştergeţi cu grijă, cu o piele de căprioară curată. Iată cum se face asta.

Şi, cu îndemânarea unui muncitor obişnuit cu munca lui, lordul Charlesburry frecă lentilele atent şi aproape drăgăstos, cu bucăţele de piele de căprioară, pe care le ţinea într-un buzunar lateral învelite în foiţă de ţigară.

— Acum să coborâm, a urmat el, şi vă voi vorbi de celelalte îndatoriri ale dumneavoastră.

Când am ajuns în laborator, şi-a continuat explicaţiile:

— Apoi, trebuie „să prindeţi soarele”. În acest scop, veţi controla în fiecare zi, la amiază, aceste două cronometre, după soare. Ieri le-am verificat. Cunoaşteţi fără îndoială procedeul. Stabiliţi ce oră este. Aşa. Acum calculaţi timpul mediu: ora zece, treizeci şi una de minute, zece secunde. Iată trei pârghii în linie frântă: cea mare – pentru ore, cea mijlocie – pentru minute, iar cea mică – pentru secunde. Uitaţi-vă. Răsucesc cercul cel mare până când acul indicatorului arată ora zece. Gata. Aşez pârghia din mijloc ceva mai înainte, peste treizeci şi şase de minute. Aşa. Acum o mut pe cea mică – e o fantezie personală a mea – la peste încă cincizeci de secunde. Introduc ştecherul acesta în priză. Auziţi cum şuieră şi scrâşnesc jos, sub dumneavoastră, nişte roţi dinţate? Se pune în mişcare ceasul care face întregul laborator, împreună cu toate instrumentele, lentilele, cupola şi cu noi amândoi, să urmeze neabătut mişcarea soarelui. Uitaţi-vă la cronometru. Ne apropiem de ora zece şi treizeci. Mai sunt cinci secunde. Am ajuns. Aţi sesizat cum s-a schimbat sunetul ceasului? Intră în funcţiune roţile dinţate ale minutelor. Încă vreo câteva secunde... Atenţie! O clipă! Apare un nou sunet, care bate clar şi precis secundele. Gata. Soarele a fost prins. Dar munca nu s-a terminat. Din cauza mărimii şi a grosolăniei sale explicabile, mecanismul acesta de ceas nu poate fi absolut exact. De aceea, uitaţi-vă cât mai des la cadranul de aici care-i indică mersul. Pe el vedeţi orele, minutele, secundele. Iată şi regulatorul care merge înainte şi înapoi. După cronometre excepţional de precise reglaţi cât mai des posibil întreaga mişcare circulară a atelierului cu o precizie până la o zecime de secundă.

Acum am prins soarele. Dar asta nu este totul. Lumina trebuie să pătrundă neapărat într-un vid, fiindcă altfel ar încălzi şi ar topi toate aparatele, pe când în recipientele închise, de unde s-a pompat tot aerul, lumina are aproape acelaşi grad de răceală ca în regiunile interplanetare infinite din afara atmosferei terestre, pe care le străbate. De aceea, priviţi, aici este butonul unei bobine electromagnetice. În toţi cilindrii se află câte un manşon rodat şi lângă fiecare din ele, o bandă de oţel, înfăşurată cu sârmă. Unu. Apăs pe buton şi dau drumul la curent. Toate benzile sunt magnetizate într-o clipă şi manşoanele ies din lăcaşurile lor. Acum, cu această manetă de aramă pun în funcţiune o pompă aspiratoare de aer, a cărei ţeavă, după cum vedeţi, este adaptată la fiecare cilindru. O dată cu aerul, pompa absoarbe şi cele mai mărunte fire de praf – impurităţile microscopice. Urmăriţi manometrul F, are o linie roşie, care indică presiunea maximă. Fiţi atent la tubul acustic care merge în jos, în aparatul de pompare. Aţi sesizat că fâşâitul a încetat? Manometrul a trecut peste linia roşie. Întrerupeţi curentul, apăsând din nou pe acelaşi buton. Benzile de oţel sunt demagnetizate. Manşoanele, supunându-se forţei absorbante a vidului, intră în lăcaşurile conice. Acum, lumina trece printr-un vid aproape absolut. Dar pentru precizia muncii noastre, nici asta nu e încă destul. Trebuie să transformăm întregul nostru laborator într-un clopot fără aer. De aceea, cu timpul, vom lucra în costume de scafandri. Vom fi alimentaţi cu aer din afară, prin nişte ţevi de gutapercă, iar aerul viciat va fi eliminat în mod regulat. Aerul din laborator este încontinuu absorbit de pompe puternice. Mă înţelegeţi? Veţi fi în situaţia de scafandru, cu deosebire că veţi avea în spinare un balon cu aer comprimat. În cazul când s-ar întâmpla o catastrofă, o defecţiune la maşină, dacă s-ar rupe tuburile de aducţiune sau cine ştie ce altceva, e destul să apăsaţi pe o mică supapă din coif şi veţi avea asigurat aerul necesar pentru un sfert de oră. Totul e să nu vă pierdeţi cumpătul şi veţi ieşi din laborator proaspăt şi radios ca un trandafir de Dijon.

Acum nu vă mai rămâne decât să verificaţi cu cea mai mare atenţie instalaţia ţevilor. Fiecare ţeavă este foarte trainic legată de cealaltă, însă în locurile de triplă joncţiune s-a admis o posibilitate neînsemnată de rotire şi deviere de doi-trei milimetri. Aceste puncte sunt în număr de treisprezece şi trebuie să le controlaţi pe toate de trei ori pe zi. De aceea, să urcăm.

Am urcat pe trepte înguste şi podeţe flexibile până în vârful

cupolei. Mentorul meu mergea înainte cu un pas uşor, tineresc, iar eu, nefiind obişnuit, îl urmam cu oarecare greutate. Lângă joncţiunea primelor trei ţevi, mi-a arătat un capac mic, pe care l-a deşurubat dintr-o singură mişcare a mâinii şi l-a ridicat în aşa fel, încât i-a dat o poziţie absolut verticală în balamalele lui cu arc. Fundul capacului era alcătuit dintr-o oglindă rezistentă de argint, admirabil şlefuită, cu circumferinţa împărţită în diviziuni şi cifre. Trei raze paralele, de un auriu intens, subţiri ca firele de păianjen, aproape lipite una de alta, brăzdau suprafaţa netedă a oglinzii.

— Acesta este un mic puţ prin care vom putea să urmărim în taină scurgerea luminii. Cele trei raze sunt reflexele a trei oglinzi interioare. Uniţi-le într-una singură. Nu, încercaţi dumneavoastră. Aici sunt trei şuruburi micrometrice cu care se modifică poziţia lentilelor. Iată o lupă foarte puternică. Uniţi cele trei raze luminoase într-una singură, care să vină în dreptul diviziunii 0. Este o muncă foarte simplă. Vă veţi obişnui repede s-o executaţi într-un singur minut.

Într-adevăr, mecanismul se mişca foarte uşor, şi după vreo trei minute, abia atingând şuruburile gingaşe, am îmbinat razele de lumină într-o singură linie atât de scânteietoare, încât, când o priveai, aproape că te dureau ochii. Am izbutit s-o plasez pe diviziunea subţire din dreptul lui 0. Apoi am închis capacul şi l-am înşurubat. Celelalte douăsprezece puţuri de control le-am verificat singur, fără ajutorul lordului Charlesburry. De fiecare dată, reuşeam mai bine. Dar chiar după primul etaj al laboratorului, din pricina luminii puternice, ochii mă dureau atât de tare, încât mi-au dat lacrimile.

— Puneţi-vă ochelarii de protecţie, mi-a spus patronul, întinzându-mi o cutie.

Dar am fost nevoit să renunţ la ultimul cilindru, pentru verificarea căruia intrasem într-o încăpere izolată. Ochii mei nu mai suportau lumina.

— Luaţi ochelari mai închişi, a zis lordul Charlesburry. Aici aveţi zece feluri de ochelari. Astăzi vom monta în cilindrul principal diamantele pe care le-aţi adus ieri şi după aceea observaţiile vor fi de trei ori mai dificile. Bine. Aşa. Acum pun în funcţiune pistoanele interioare. Deschid robinetul pompei hidraulice sistem Naterer. Deschid un alt robinet, cu bioxid de carbon lichid. Acum, în interiorul cilindrului este o temperatură de o sută cincizeci de grade şi o presiune de douăzeci de atmosfere, prima indicată de un

termometru Witkowski, perfecţionat de mine, iar a doua, de un manometru. Iată ce se petrece în cilindru. Lumina îl străbate de-a lungul axei verticale într-un şuvoi dens, orbitor, aproximativ cât un creion de gros. Pistonul, pus în mişcare de curentul electric, deschide şi închide obturatorul interior într-o sutime de miime de secundă, adică aproape instantaneu. Pistonul trimite lumina mai departe, printr-o mică lentilă convexă. Din ea, şuvoiul iese şi mai dens, mai subţire şi mai strălucitor. În cilindru se află cinci pistoane de felul acesta şi cinci lentile. Sub presiunea ultimului piston, cel mai mic şi mai rezistent, şuviţa de lumină, subţire ca un vârf de ac, pătrunde în receptor, trecând succesiv prin cele trei închizători ale sale sau, mai bine zis, ecluze.

Iată principiile de bază ale colectorului meu de soare lichid, a zis savantul, cu un ton grav. Şi, ca să nu mai rămâneţi cu nicio umbră de îndoială, vom face imediat o experienţă. Apăsaţi pe butonul A. Aşa, aţi oprit pistonul. Ridicaţi în sus maneta aceasta de aramă. Acum s-au închis capacele exterioare ale lentilelor colectoare din cupola clădirii. Răsuciţi la dreapta, până la capăt, supapa roşie şi lăsaţi în jos maneta C. Au încetat presiunea şi afluxul de bioxid de carbon. Mai rămâne să înşurubaţi retorta din interior. Aceasta se realizează prin zece rotiri ale manetei mici, rotunde. Gata, dragul meu. Acum urmăriţi cum deşurubez receptorul de cilindru. Iată că-l am în mână. El nu cântăreşte mai mult de douăzeci de funţi. Închizătorile lui interioare sunt izolate pe din afară cu şuruburi micrometrice. Deschid complet închizătorul cel mai mare. Apoi pe cel mijlociu. Pe ultimul îl deschid astfel, încât orificiul să nu fie mai mare de o jumătate de micron. Dar înainte de aceasta, stingeţi lumina.

M-am supus, şi sala s-a scufundat într-o beznă de nepătruns.

— Atenţie! am auzit glasul lordului Charlesburry de la celălalt capăt al laboratorului. Deschid.

O neobişnuită lumină aurie, dulce, dispersată, pierdută, s-a revărsat deodată în sala întreagă, luminând clar pereţii, aparatele strălucitoare şi chipul savantului. În aceeaşi clipă, am simţit pe obraz şi pe mâini parcă o respiraţie caldă. Fenomenul acesta nu a durat mai mult decât o secundă, o secundă şi jumătate. Apoi s-a lăsat iar un întuneric de nepătruns.

— Aprindeţi lumina! a strigat lordul Charlesburry şi l-am zărit ieşind pe uşa încăperii de sticlă; pe faţa palidă avea o expresie de fericire şi mândrie.

— Aceştia nu sunt decât primii paşi, primele încercări şcolăreşti, primele roade, a zis el cu înflăcărare. Nu este încă soarele condensat în gaz, ci doar materia imponderabilă, condensată. Luni de zile am acumulat soare în receptoarele mele, dar niciunul din ele nu s-a făcut mai greu decât capătul unui fir de păr. Aţi văzut lumina aceasta minunată, egală, mângâietoare? Acum aveţi încredere în valoarea experienţelor mele?

— Da, am răspuns eu cu căldură şi cu o profundă convingere. Am încredere şi admir măreţia geniului uman.

— Vom merge împreună mai departe, tot mai departe! Vom coborî temperatura în interiorul cilindrului până la minus 275°, până la zero absolut. Vom mări presiunea hidraulică până la o mie, douăzeci de mii, treizeci de mii de atmosfere. Vom înlocui colectoarele noastre superioare de raze, de opt ţoli, cu colectoare puternice de cincizeci de ţoli. Vom topi cantităţi uriaşe de diamante cu ajutorul metodei descoperite de mine, le vom transforma în lentile cu curbura necesară şi le vom introduce în ţevile noastre prin care trece lumina! Poate nu voi apuca ziua când oamenii vor reuşi să condenseze razele soarelui până la starea lichidă, însă cred şi simt că voi izbuti să le concentrez până la starea de gaz. Mi-ar ajunge să văd ceasul electric mişcându-se doar cu un milimetru spre stânga, ca să fiu neînchipuit de fericit. Dar timpul fuge. Să mergem la masă, iar înainte de cină vom instala noile noastre lentile de diamante. De mâine începe munca sistematică. O săptămână încheiată veţi lucra alături de mine ca un muncitor obişnuit, ca simplu executant docil. După o săptămână, vom inversa rolurile. În a treia săptămână vă voi da un ajutor pe care-l veţi învăţa în faţa mea să mânuiască aparatele. Apoi veţi lucra absolut independent. Am încredere în dumneavoastră, a spus el cu vioiciune, întinzându-mi mâna cu un zâmbet fermecător.

Îmi amintesc bine seara acelei zile şi cina de la lordul Charlesburry. Soţia sa purta o rochie roşie, de mătase, şi buzele ca de carmin păreau pe chipul palid, puţin obosit, o floare purpurie, un cărbune încins. De Mont de Rique, pe care-l întâlneam pentru prima oară în ziua aceea, era tânăr, frumos şi elegant cum nu-l mai văzusem până atunci şi nu l-am mai văzut nici mai târziu, pe când eu mă simţeam istovit şi copleşit de impresiile de peste zi. La început, am crezut că avusese o muncă obişnuită, nu prea grea, de supraveghere a aparatelor. Dar nu eu, ci *lady* Charlesburry a băgat de seamă cea dintâi că braţul lui stâng era bandajat mai sus de

încheietura mâinii. De Mont de Rique povesti cu multă modestie, că o curea de transmisie prea slab strânsă a alunecat de pe un ax şi în cădere i-a zgâriat braţul. De altfel, în general, în seara aceea a condus discuţia într-un chip foarte plăcut şi cu mult tact. A istorisit călătoria pe care o făcuse în Abisinia, unde căutase aur prin văile muntoase de la marginea Saharei. A mai vorbit de o vânătoare de lei, de ultimele curse de cai de la Epsom, de vânătorile de vulpi din nordul Angliei, de scriitorul Oscar Wilde, pe atunci la începutul apogeului său, pe care-l cunoştea personal. În felul lui de a se exprima se vădea o trăsătură uimitoare şi probabil foarte rară, deoarece nu am mai întâlnit-o la nimeni. Avea un fel de a povesti extrem de epic. Nu vorbea niciodată despre sine şi nici ca din partea sa. Dar în nu ştiu ce mod misterios, persoana lui, rămânând pe ultimul plan, era mereu scoasă în evidenţă prin culori eroice sau înduioşătoare.

Acum se uita mult mai rar la *lady* Charlesburry, decât ea la el. Îi arunca doar din când în când o privire galeşă pe sub genele lungi, lăsate în jos. Ea, însă, aproape că nu-şi mai dezlipea de el ochii întunecaţi, cu expresia lor serioasă şi enigmatică. Îi urmărea mişcările mâinilor şi ale capului, gura şi ochii. Ciudat! În seara aceea, ea mi-a amintit de un joc pentru copii: într-un vas cu apă pluteşte un peştişor de tablă sau o raţă, cu o bucăţică de fier în gură, şi urmăreşte supusă, fără împotrivire, un beţişor magnetizat ce o atrage. Adesea, urmăream cu nelinişte chipul stăpânului casei. Dar lordul era vesel şi liniştit.

După masă, când De Mont de Rique a cerut îngăduinţa să se retragă să fumeze, *lady* Charlesburry i-a propus să facă o partidă de biliard. Au plecat împreună, iar lordul şi cu mine am trecut în cabinet.

— Hai să facem o partidă de şah, a zis el. Jucaţi?

— Nu prea bine, dar totdeauna cu plăcere.

— Vă mai propun să bem un vin aromat, care să ne dispună.

A sunat.

— În cinstea vreunui eveniment special? l-am întrebat eu.

— Aţi ghicit. Am impresia că în persoana dumneavoastră am găsit un ajutor, şi cu îngăduinţa soartei, un continuator al operei mele!

— O, *sir*!

— Ce băutură preferaţi?

— Mi-e ruşine să recunosc, dar nu prea mă pricep la băuturi.

— Atunci vă voi numi patru feluri de băuturi care-mi plac şi un al cincilea pe care nu-l pot suferi. Vinurile de Bordeaux, Porto, whisky scoţian şi apă. Nu pot suferi şampania. Aşadar, să bem un *château la rose.* Onorabile Sambo, a ordonat el valetului care aştepta tăcut, dă-ne, prin urmare, o sticlă de *château la rose.*

Spre marea mea mirare, juca şah destul de slab. L-am învins repede. Însă după prima partidă, am renunţat la joc şi am început să vorbim din nou de impresiile mele din dimineaţa aceea.

— Scumpul meu *mister* Deebble, a zis lordul, punându-şi mâna mică, fierbinte şi energică pe mâna mea. Desigur, dumneavoastră, ca şi mine, aţi auzit spunându-se de multe ori că numai prima impresie îţi formează adevărata opinie despre un om. Cred însă că părerea aceasta este cu totul greşită. Mi s-a întâmplat de multe ori ca persoane cu feţe de ocnaş, de trişori sau de martori mincinoşi de profesie – de altfel, peste câteva zile îl veţi vedea pe ajutorul dumneavoastră, care are o astfel de înfăţişare – să se dovedească oameni cinstiţi, prieteni credincioşi, *gentlemen*-i prevenitori şi politicoşi. Pe de altă parte, foarte adesea o faţă blajină, fermecătoare, încadrată de păr alb şi de o roşeaţă bătrânească, se întâmplă să ascundă, aşa cum se constată până la urmă, un ticălos faţă de care orice huligan din Londra ar părea un biet mieluşel cu fundă roz la gât. De aceea, te rog, dacă poţi, să mă ajuţi într-o chestiune dificilă. Până în prezent, nu l-am iniţiat de loc pe *mister* De Mont de Rique în ţelul şi importanţa cercetărilor mele ştiinţifice. Prin mama sa, îmi este rudă îndepărtată. *Mister* Nydstone, care-l cunoaşte din copilărie, mi-a comunicat într-o zi că De Mont de Rique se află într-o situaţie foarte grea (nu în sens material). I-am propus imediat un post, şi el l-a primit cu o bucurie atât de mare, încât se vedea clar că nu are altă ieşire. Am auzit câte ceva despre el, dar nu dau crezare zvonurilor şi bârfelilor. Mie, aş putea să spun că nu mi-a produs nicio impresie – nici bună, nici rea. Poate pentru prima oară îmi iese în cale un om ca el. Dar nu ştiu de ce mi se pare că am mai văzut milioane de oameni asemănători cu dânsul. Astăzi l-am urmărit pe când lucra. Cred că este îndemânatic, priceput, ingenios şi harnic. În afară de aceasta, este un om cu educaţie aleasă, ştie să se poarte în orice societate, este energic şi inteligent. Dar, dintr-un anumit punct de vedere, mă stăpâneşte o şovăială ciudată. Spuneţi-mi sincer, dragă *mister* Deebble, ce părere aveţi despre el?

Întrebarea aceasta surprinzătoare, lipsită de delicateţe, m-a

tulburat. La drept vorbind, nu mă aşteptasem la ea.

— Vă asigur, *sir,* că nu ştiu ce să vă răspund. Cred că-l cunosc mai puţin decât dumneavoastră şi *mister* Nydstone. L-am văzut pentru prima oară pe bordul vaporului „Crucea Sudului", şi în timpul călătoriei am stat foarte puţin de vorbă cu el. De altfel, trebuie să vă spun că în tot cursul traversării oceanului m-a chinuit răul de mare. Dar, din puţinele întâlniri şi convorbiri pe care le-am avut cu el, am rămas cam cu aceeaşi impresie ca şi dumneavoastră. Este priceput, ingenios, energic, elocvent, a citit mult şi apoi are... un amestec oarecum ciudat, dar poate foarte rar, de răceală sufletească şi imaginaţie plină de înflăcărare.

— Da, *mister* Deebble, da. Admirabil. Onorabile *mister* Sambo, mai adu-ne o sticlă de vin, după care eşti liber. Da. Nici nu mă aşteptam să-l caracterizaţi astfel. Dar mă întorc din nou la dificultatea de care v-am vorbit: să-i dezvălui şi lui ori nu ceea ce aţi auzit şi aţi văzut astăzi? Ce-ar fi să treacă doi ani, un an sau poate chiar mai puţin, şi el, un *dandy,* chipeş, răsfăţat de femei, să se plictisească pe vulcanul acesta blestemat. Sunt convins că atunci nu va veni să-mi ceară permisiunea şi binecuvântarea. Într-o bună zi, o să-şi facă pur şi simplu bagajele şi-o să plece. Faptul că voi fi lipsit de un ajutor, ba încă de unul foarte valoros, este o problemă secundară, dar nu garantez că, reîntors în lumea veche, nu va flecări, chiar şi fără vreo intenţie anume.

— Vă temeţi într-adevăr de asta, *sir*?

— Ca să fiu sincer, da. Mă tem de zarvă, de reclamă, de invazia ziariştilor. Mă tem ca vreun reporter influent, dar lipsit de talent, vreun observator în problemele de ştiinţă, care şi-a câştigat renumele prin calomnierea neobosită a noilor idei şi a iniţiativelor îndrăzneţe, să nu prezinte publicului ideea mea ca pe născocirea unui om care n-are ce face sau ca pe delirul unui nebun. În sfârşit, mă tem şi mai mult ca nu cumva un parvenit lacom, un ratat hrăpăreţ sau un semidoct lipsit de talent să prindă ideea mea din zbor şi să declare, aşa cum s-a întâmplat de nenumărate ori, că este vorba de o simplă coincidenţă a descoperirilor, să trivializeze şi să mânjească în felul acesta cu noroi tot ceea ce am realizat eu în chinuri şi cu entuziasm. Sper că mă înţelegeţi, *mister* Deebble?

— Vă înţeleg perfect, *sir*.

— Dacă s-ar întâmpla aşa ceva, atât eu cât şi opera mea ar pieri. De altfel, ce înseamnă micul meu „eu" în comparaţie cu ideea? Sunt absolut convins că dacă într-o seară, într-una din uriaşele săli

din Londra, aş porunci să se stingă lumina electrică şi aş orbi zece mii de invitaţi aleşi cu şuvoaie de lumină solară, care ar face să îmbobocească florile şi să ciripească păsările, aş putea strânge pe loc un miliard pentru opera mea. Dar un fleac, o greşeală întâmplătoare, neînsemnată, după cum v-am mai spus, ar putea să aibă un efect fatal pentru opera cea mai dezinteresată şi mai măreaţă din lume. Iată de ce vă întreb care este părerea dumnea-voastră: să am încredere în *mister* De Mont de Rique sau să nu-i arăt esenţialul? Aceasta este o dilemă pe care nu o pot rezolva fără un ajutor din afară. În primul caz, există posibilitatea unui scandal mondial şi al unui faliment, în al doilea caz, siguranţa de a trezi în omul acesta, din pricina neîncrederii mele, atât antipatia cât şi dorinţa lui de răzbunare. Ce părere aveţi, *mister* Deebble?

Îmi venea să-i dau un răspuns fără echivoc: „Trimiteţi-l cu toate onorurile chiar mâine la dracul pe Narcisul acesta şi vă veţi linişti imediat”. Acum îmi pare foarte rău că dintr-o delicateţe prostească nu i-am dat acest sfat. În loc să procedez astfel, am răspuns cu o corectitudine rece:

— Sper, *sir,* că nu vă veţi supăra pe mine dacă nu-mi asum rolul de judecător într-o chestiune atât de delicată?

Lordul Charlesburry m-a privit deschis în ochi, a clătinat trist din cap şi a spus cu un zâmbet, fără pic de veselie:

— Să ne terminăm vinul şi să trecem în sala de biliard. Vreau să fumez o ţigară de foi.

În sala de biliard am văzut următorul tablou: De Mont de Rique, sprijinindu-se în coate de masa de biliard, povestea ceva cu însufleţire, iar *lady* Charlesburry, în picioare lângă cămin, râdea cu poftă. Lucrul acesta m-a uimit mai mult decât dacă aş fi găsit-o plângând. Lordul Charlesburry a întrebat care e motivul veseliei soţiei sale, şi când De Mont de Rique a repetat cele povestite despre un snob orgolios, care din dorinţa de a-şi câştiga o faimă de om original şi-a luat în casă un leopard domesticit şi apoi a stat trei ore în pod de frica fiarei, patronul meu a râs tare, ca un copil.

Totul se înlănţuie în lume în modul cel mai ciudat.

În seara aceea, venind pe căi necunoscute, s-au întâlnit introducerea, acţiunea şi deznodământul tragic al vieţii noastre.

Îmi amintesc până în cele mai mici amănunte primele două zile ale şederii mele la Cayambe, dar restul, cu cât se apropie de sfârşit, este mai nebulos. De aceea, recurg acum mereu la carnetul

meu de însemnări. Apa de mare a distrus primele şi ultimele lui pagini, iar în parte şi mijlocul. Totuşi, pot să reconstitui câte ceva, deşi cu mare greutate. Să încep:

11 decembrie. Astăzi am fost cu lordul Charlesburry la Quito, călare pe catâri, ca să aducem nişte sârmă de cupru galvanizată. Cu totul întâmplător, veni vorba de asigurarea materială a întreprinderii noastre (asta nu din pricina unei curiozităţi deşarte), şi lordul Charlesburry, de a cărui încredere, după cum mi se părea, mă bucuram de mult, şi-a întors deodată faţa spre mine şi m-a întrebat:

— Îl cunoaşteţi pe *mister* Nydstone?

— Desigur, *sir.*

— Nu-i aşa că e un om admirabil?

— Într-adevăr.

— Şi nu-i aşa că în activitatea sa este rigid şi puţin formalist?

— Da, *sir.* Dar este în stare în acelaşi timp şi de mult elan, ba chiar de patos.

— Aveţi mult spirit de observaţie, *mister* Deebble, a spus savantul. Atunci e bine să ştiţi că omul acesta ciudat crede de cincisprezece ani cu dârzenie în mine şi în ideea mea, ca un mahomedan în Kaaba lui. Gândiţi-vă numai, el, un avocat din Londra! Nu numai că nu-mi ia nimic pentru serviciile pe care mi le face, dar de curând mi-a propus să dispun, la nevoie, cum vreau de capitalul lui. Şi sunt profund convins că el nu este singurul om cu ciudăţenii din bătrâna Anglie. De aceea, să fim optimişti.

12 decembrie. Astăzi, lordul Charlesburry mi-a atras atenţia pentru prima oară asupra forţei care pune în mişcare mecanismul de ceasornic ce face să se rotească laboratorul după soare. Este un lucru de o extremă simplitate, uşor de realizat şi ingenios. Pe povârnişul vulcanului stins alunecă, de-a lungul unor şine aproape perpendiculare, un monolit de bazalt ferecat, greu de două mii de puduri, care este ţinut de un cablu de oţel, gros cât piciorul unui bărbat. Greutatea aceasta pune în mişcare mecanismul. Acţiunea ei durează exact opt ore, iar în zori, un catâr bătrân şi orb ridică monolitul cu ajutorul unui alt cablu şi al unui sistem de scripeţi, fără niciun efort.

20 decembrie. Astăzi după-masă am stat multă vreme în seră cu lordul Charlesburry. Narcisele, portocalii şi tuberozele răspândeau un miros ameţitor. În ultima vreme, patronul a slăbit foarte mult, şi ochii lui parcă au început să-şi piardă minunata strălucire

tinerească. Cred că e surmenat, fiindcă avem foarte mult de lucru. Sunt convins că nu bănuieşte *nimic.* Deodată, schimbând vorba în felul lui ciudat, lordul a spus:

— Munca noastră este cea mai dezinteresată şi mai cinstită din lume. Să te gândeşti la fericirea copiilor sau a nepoţilor tăi este un lucru absolut firesc şi egoist. Dar noi doi ne gândim la viaţa şi fericirea omenirii dintr-un viitor atât de îndepărtat, încât atunci oamenii nu-şi vor mai aminti nu numai de noi, dar nici de poeţii, regii şi cuceritorii din epoca noastră, de limba şi religia noastră, de contururile şi nici măcar de numele ţărilor noastre. „Nu pentru cel apropiat, ci pentru cel îndepărtat”, oare nu aşa a spus filozoful dumneavoastră preferat de astăzi? În această slujire dezinteresată, pură, a unui viitor îndepărtat, îmi găsesc încrederea, mândria şi forţa.

3 *ianuarie.* Am fost astăzi la Quito să recepţionez nişte comenzi sosite de la Londra. Relaţiile mele cu *mister* De Mont de Rique devin tot mai reci, aproape ostile.

Februarie. Astăzi am încheiat lucrările de îmbrăcare a tuturor ţevilor noastre cu alte ţevi pline de soluţie de răcire. Cu amestecul de gheaţă şi sare se obţin minus 21°, cu bioxid de carbon solid, plus eter – minus 80°, cu oxigen – minus 118°, iar prin evaporarea bioxidului de carbon – minus 130°. Am impresia că putem mări la nesfârşit presiunea atmosferică.

Aprilie. Ajutorul meu continuă să mă intereseze foarte mult. Pare a fi de origine slavă. Rus sau polonez şi, după câte se pare, e anarhist. Este intelectual, vorbeşte bine engleza, dar preferă să nu vorbească în nicio limbă, ci să tacă. E înalt, uscăţiv şi adus de spate. Părul lung şi ţepos îi cade pe faţă în aşa fel, încât fruntea lui capătă o formă de trapez îngustat în partea de sus. Nasul cârn, cu nări uriaşe, păroase, freamătă mereu. Are ochii senini, cenuşii, plini de o uimitoare îndrăzneală. Ascultă şi înţelege tot ceea ce vorbim despre fericirea generaţiilor viitoare şi pe faţă îi apare adeseori un zâmbet blajin, dar şi îngăduitor, care îmi aminteşte de un buldog mare şi bătrân ce se uită la hârjoneala unor căţeluşi. Însă pentru dascălul nostru – nu numai că ştiu, dar şi simt – are o adevărată adoraţie. Cu totul altfel se poartă colegul meu, De Mont de Rique. Îi vorbeşte adesea mentorului nostru despre soarele lichid cu un entuziasm atât de prefăcut, încât roşesc de ruşine pentru el şi mă întreb dacă nu-l ia cumva în râs. Dar nu se interesează deloc de acesta ca om şi nesocoteşte în chipul cel mai necuviincios şi tocmai

în prezenţa soţiei sale poziţia lui de soţ şi stăpân al casei, deşi probabil că o face împotriva raţiunii şi a bunului-simţ, sub influenţa unei voinţe deformate sau, poate, a geloziei.

Mai. Trăiască cei trei polonezi talentaţi – Wrublewski, Olszewski şi Witkowski, precum şi Dewar, care a desăvârşit experienţele lor. Astăzi, după ce am adus heliul în stare lichidă şi am redus într-o clipă presiunea, am făcut ca temperatura din cilindrul principal să scadă până la minus 272°, şi acul ceasului electric s-a mişcat pentru prima oară, nu cu un milimetru, ci cu *cinci milimetri.* Tăcut, în singurătate, îngenunchez în faţa dumneavoastră, scumpul meu mentor şi învăţător.

26 iunie. După cât se pare, De Mont de Rique a început să creadă în soarele lichid, de data aceasta fără un entuziasm prefăcut. În orice caz, în timpul mesei de astăzi a rostit o frază uimitoare. E convins, a spus el, că soarele lichid va avea un viitor uriaş ca exploziv sau ca dispozitiv de aprindere pentru mine şi puşti.

I-am replicat, e drept destul de grosolan, în limba germană:

— Aşa vorbeşte un locotenent prusac.

Dar lordul Charlesburry a intervenit împăciuitor:

— Noi nu visăm distrugere, ci creaţie.

27 iunie. Scriu în grabă şi-mi tremură mâna. În noaptea asta am întârziat în laborator până la ora două. Trebuia să instalăm cât mai grabnic dispozitivele de răcire. Când m-am întors acasă, era senin, şi luna lumina puternic. Purtam cizme călduroase de piele de focă, şi paşii mei nu făceau niciun zgomot pe cărarea îngheţată. Am venit prin umbră şi când am ajuns aproape de uşa mea, m-am oprit, fiindcă am auzit voci.

— Hai, dragă Mary, intră măcar pentru o clipă. De ce ţi-e frică de fiecare dată? Şi de fiecare dată te convingi că nu ai avut niciun motiv.

I-am zărit pe amândoi în lumina vie a lunii. El o ţinea de mijloc, iar ea îşi rezemase capul pe umărul lui. Cât de frumoşi erau în clipa aceea!

— Dar prietenul dumitale... a murmurat sfioasă *lady* Charlesburry.

— Nu mi-e prieten, a răspuns De Mont de Rique, râzând nepăsător. Este un popândău plictisitor şi sentimental, care se culcă în fiecare zi exact la ora zece, ca să se trezească la şase. Hai, Mary, te implor.

Şi aşa îmbrăţişaţi cum erau, au urcat împreună treptele luminate de razele albăstrii ale lunii şi au intrat în casă.

28 iunie, seara. În dimineaţa aceasta m-am dus la *mister* De Mont de Rique şi fără să-i strâng mâna întinsă, fără să mă aşez pe scaunul oferit, i-am spus calm:

— *Sir,* trebuie să aflaţi părerea pe care o am despre dumneavoastră. Socot, *sir,* că aici, unde trebuie să muncim cu bucurie şi abnegaţie pentru folosul omenirii, vă purtaţi într-un chip cu totul nedemn şi neruşinat. Azi-noapte la ora două v-am văzut intrând în casă.

— Ai spionat, ticălosule? a urlat el, în ochi cu o scânteiere violetă ca la pisici noaptea.

— Nu, m-am găsit în cea mai neplăcută situaţie din câte se pot închipui. Nu mi-am trădat prezenţa, fiindcă nu am voit să pricinuiesc suferinţă unui alt om, nu dumneavoastră. Faptul acesta mă îndreptăţeşte cu atât mai mult să vă spun acum, între patru ochi, că sunteţi un adevărat ticălos şi o năpârcă.

— O să-mi plăteşti obrăznicia asta cu sânge, cu arma în mână, a strigat el, sărind în picioare şi sfâşiindu-şi gulerul cămăşii.

— Nu, i-am răspuns eu cu hotărâre. În primul rând, nu avem niciun motiv în afară de faptul că v-am făcut ticălos, dar fără martori. În al doilea rând, lucrez la o problemă de o importanţă mondială uriaşă şi socot că nu mi-e îngăduit s-o abandonez din cauza unui glonte stupid tras de dumneavoastră, înainte de a-mi duce munca până la capăt. În al treilea rând, nu ar fi mai simplu să vă luaţi imediat lucrurile cele mai necesare, să vă urcaţi pe primul catâr întâlnit în cale, să coborâţi la Quito şi să vă întoarceţi pe acelaşi drum în ospitaliera Anglie? Sau şi acolo aţi furat onoarea cuiva, ori banii cuiva, domnule ticălos?

De Mont de Rique s-a repezit la o cravaşă de piele de hipopotam de pe masă.

— O să te bat ca pe un câine! a urlat el.

Atunci s-a trezit în mine vechea pasiune pentru box. L-am derutat prin surprindere cu o mişcare a mâinii stângi, iar cu dreapta i-am dat în falcă o lovitură fulgerătoare. El a scos un urlet de fiară, s-a răsucit ca un titirez şi din nas i-a ţâşnit un şuvoi de sânge negru.

Am ieşit.

29 iunie. — De ce nu l-am văzut astăzi deloc pe *mister* De Mont de Rique? m-a întrebat pe neaşteptate lordul Charlesburry.

— Mi se pare că nu se simte prea bine, i-am răspuns eu, cu ochii în pământ.

Şedeam amândoi pe povârnişul nordic al vulcanului. Era ora zece seara, şi luna încă nu răsărise. Lângă noi stăteau doi hamali negri şi enigmaticul meu ajutor, Piotr. Liniile subţiri ale firelor electrice pe care le instalasem în ziua aceea abia se desluşeau pe albastrul închis al cerului, iar pe un fel de postament de piatră, receptorul numărul şase, bine fixat între blocurile de bazalt, stătea gata de a declanşa în orice minut închizătorile.

— Pregătiţi fitilul, a ordonat lordul Charlesburry. Lăsaţi bobina să se desfăşoare în jos. Sunt foarte obosit şi emoţionat. Sprijiniţi-mă, ajutaţi-mă să cobor. Aşa, aici cred că e bine. Şi nu riscăm să orbim. Gândeşte-te, scumpul meu *mister* Deebble, gândeşte-te, dragul meu băiat, că în câteva clipe vom învălui întreaga lume în lumina solară transformată în gaz pentru gloria şi bucuria omenirii viitoare. Alo! Aprindeţi fitilul.

Şarpele de foc al fitilului a pornit repede în sus şi a dispărut deasupra noastră, dincolo de marginea stâncii înalte sub care ne adăpostisem. Auzul meu încordat a surprins clinchetul scurt al contactelor şi şuieratul pătrunzător al motoarelor. Potrivit calculelor noastre, gazul solar trebuia să izbucnească din cuvă într-o serie de explozii succesive de aproximativ şase mii pe secundă. În aceeaşi clipă, deasupra noastră a răsărit un soare orbitor. Copacii au început să freamăte, norii s-au desfăcut trandafirii, acoperişurile şi ferestrele caselor din Quito au prins a scânteia, iar cocoşii au pornit să cânte cu glas pătrunzător în cătunul nostru.

Când şuvoiul de raze s-a stins tot atât de fulgerător precum se aprinsese, lordul Charlesburry a oprit cronometrul, l-a luminat cu o baterie şi a spus:

— Durata arderii, un minut şi unsprezece secunde. O adevărată victorie, *mister* Deebble. Vă asigur că peste un an vom umple rezervoare uriaşe cu soare auriu lichid şi dens ca mercurul, şi cu el ne vom încălzi, ne vom lumina şi vom pune în funcţiune toate maşinile noastre.

Iar când ne-am întors cam pe la miezul nopţii acasă, am aflat că după plecarea noastră, *lady* Charlesburry şi *mister* De Mont de Rique s-au grăbit să se ducă împreună, încă pe lumină, chipurile, să se plimbe în parc, iar apoi au coborât spre Quito, călare pe catâri dinainte pregătiţi.

Lordul Charlesburry nu s-a dezminţit nici de data aceasta. A zis

fără amărăciune, dar cu adâncă tristeţe şi durere:

— Pentru ce nu mi-au spus? De ce au minţit? Doar mi-am dat seama că se iubesc. Nu le-aş fi stat în cale.

Aici se încheie însemnările mele atât de mult deteriorate de apă, încât le-am reconstituit foarte greu şi nu răspund de totala lor exactitate. De altfel, de aici încolo nu-mi iau răspunderea memoriei mele. Totdeauna se întâmplă aşa, cu cât mă apropii de sfârşit, cu atât şi amintirile îmi sunt mai neclare.

Cam vreo douăzeci şi cinci de zile am avut o muncă încordată de laborator, unde umpleam mereu alte cuve cu gaz solar auriu. În timpul acesta, am inventat nişte regulatoare ingenioase pentru receptoarele noastre solare. Am adoptat la fiecare câte un mecanism de ceasornic, cu un indicator de timp tot atât de simplu ca al ceasurilor deşteptătoare. Dacă aşezam indicatoarele de pe trei cadrane într-un anumit punct, aveam posibilitatea să producem lumină oricând, să-i prelungim durata şi să-i dăm o intensitate care să pornească de la un licăr slab de o jumătate de oră şi să ajungă până la o explozie instantanee. Totul depindea de reglarea mecanismului. Munceam fără pasiune, parcă în silă, dar mărturisesc că perioada aceasta a şederii mele la Cayambe a fost cea mai rodnică. Şi totul s-a sfârşit pe neaşteptate, într-un chip fantastic şi înfricoşător.

Într-o zi, pe la începutul lunii august, lordul Charlesburry a intrat în laborator, parcă mai obosit şi mai îmbătrânit decât oricând. Cum m-a văzut, a spus cu o voce calmă:

— Dragul meu prieten, simt că mi se apropie sfârşitul şi s-au trezit în mine vechile prejudecăţi. Vreau să mor în Anglia şi să fiu înmormântat acolo. Îţi las ceva bani şi-ţi încredinţez toate clădirile, maşinile, pământul şi atelierele. Dacă ţinem seama de cheltuielile făcute până acum, cred că banii o să-ţi ajungă vreo doi-trei ani. Eşti mai tânăr şi mai energic decât mine şi poate că o să izbuteşti. Scumpul nostru prieten *mister* Nydstone te va sprijini bucuros oricând. Gândeşte-te bine la hotărârea pe care trebuie s-o iei.

Omul acesta ajunsese să-mi fie mai drag decât un tată, o mamă, un frate, o soţie sau o soră. De aceea i-am răspuns din tot sufletul:

— Scumpul meu *sir,* nu mă voi despărţi de dumneavoastră nici măcar o clipă.

El m-a îmbrăţişat şi m-a sărutat pe frunte.

A doua zi, i-a adunat pe toţi muncitorii, i-a plătit fiecăruia salariul pe doi ani, i-a anunţat că munca lor pe Cayambe se sfârşise şi le-a ordonat tuturor să coboare chiar în ziua aceea în vale.

Ei au plecat veseli, fără un gând de recunoştinţă, grăbiţi să se dedea beţiei şi desfrâului în nenumăratele taverne din oraşul Quito. Numai ajutorul meu, tăcutul slav – ori poate albanez sau siberian – nu s-a învoit uşor să-şi părăsească patronul. „Voi rămâne lângă dumneavoastră până la moartea unuia dintre noi”, a spus el. Însă lordul Charlesburry i-a răspuns, uitându-se la el cu o privire aproape severă:

— Plec în Europa, *mister* Piotr.

— Nu-i nimic, vă însoţesc.

— Dar ştiţi ce vă aşteaptă acolo, *mister* Piotr.

— Ştiu. Ştreangul. Totuşi, nu vă părăsesc. Am râs mereu în sinea mea de preocupările dumneavoastră sentimentale în legătură cu fericirea oamenilor de peste milioane de secole. Când v-am cunoscut însă mai bine, mi-am dat seama că omul este cu atât mai preţios cu cât este mai bicisnică omenirea, ceea ce m-a făcut să mă ataşez de dumneavoastră ca un câine bătrân, vagabond, înrăit, flămând şi răpciugos, de cea dintâi mână care-l mângâie cu sinceritate. Tot din această cauză rămân lângă dumneavoastră. Basta.

Îl priveam uimit şi entuziasmat – nu-l socotisem până atunci în stare de sentimente înălţătoare. Profesorul i-a spus însă cu blândeţe, totuşi cu un ton poruncitor:

— Ba nu, veţi pleca. Şi chiar acum. Prietenia dumneavoastră, munca dumneavoastră neobosită îmi sunt scumpe, dar eu mă duc să mor în patria mea. Suferinţele pe care le-aţi îndura acolo nu ar face decât să-mi îngreuneze părăsirea acestei lumi. Fiţi bărbat, Piotr. Luaţi banii, îmbrăţişaţi-mă la despărţire şi plecaţi.

S-au îmbrăţişat. Asprul Piotr a sărutat de câteva ori cu căldură mâna lordului Charlesburry, apoi s-a îndepărtat grăbit, fără să se mai uite înapoi, şi a dispărut după clădirile din apropiere.

Bătrânul profesor şi-a acoperit faţa cu mâinile şi a izbucnit în plâns.

După trei zile ne îndreptam pe vasul „Gonzales”, vechea mea cunoştinţă de la Guayaquil, spre Panama. Marea era agitată, însă vântul, prielnic, şi ca să ajute maşinile nu prea puternice, căpitanul a dat ordin să se întindă pânzele. Nici lordul Charlesburry, nici eu

nu părăseam cabina. Starea lui îmi inspira temeri serioase şi uneori credeam că o să-şi piardă minţile. Îl priveam plin de o milă neputincioasă. Mă uimea mai ales faptul că la fiecare două-trei fraze amintea de cuva nr. 21 b, rămasă pe Cayambe şi ori de câte ori îşi aducea aminte de ea, repeta, cu pumnii încleştaţi: „Să fi uitat? E cu putinţă să fi uitat?” Apoi, vorba lui devenea iar tristă şi înălţătoare:

— Să nu crezi, spunea el, că mărunta mea dramă personală m-a silit să-mi părăsesc munca, cercetările perseverente, calea pe care am mers cu răbdare în tot cursul vieţii mele conştiente. Dar împrejurările m-au făcut să meditez. În ultimul timp mi-au trecut multe gânduri prin minte şi multe lucruri le-am privit dintr-un alt punct de vedere decât înainte. Dacă ai şti ce greu e să-ţi schimbi concepţia despre lume la şaizeci şi cinci de ani. Am înţeles sau mai bine zis am simţit că omenirea viitoare nu merită nici grija, nici munca noastră plină de abnegaţie. Ea degenerează an de an, devine tot mai slabă, mai coruptă şi mai crudă. Societatea cade sub puterea celui mai crunt despot din lume – capitalul. Trusturile speculează, în tarabele lor publice, carnea, pâinea, gazul, zahărul, creând generaţii de miliardari fabuloşi, şi lângă ei milioane de zdrenţăroşi flămânzi, hoţi şi asasini. Şi situaţia aceasta nu se va schimba niciodată. Iar ideea mea de a prelungi viaţa pământului după ce soarele se va stinge va ajunge pe mâna unui mănunchi de ticăloşi, care vor folosi soarele meu lichid, ca să fabrice obuze şi bombe cu neînchipuită putere de distrugere... Nu, eu nu vreau asta... Ah, doamne, recipientul acela! Să fi uitat într-adevăr? a exclamat deodată lordul Charlesburry, apucându-se cu mâinile de cap.

— Ce vă nelinişteşte atât de mult, scumpul meu profesor? l-am întrebat eu.

— Vezi, dragă Henry... Mi-e teamă că am făcut o greşeală măruntă, dar poate fatală...

Urmarea nu am apucat s-o mai aud. Deodată, la răsărit, a izbucnit o flacără aurie, uriaşă ca universul. Cerul şi marea s-au scufundat într-o scânteiere insuportabilă. Apoi un tunet asurzitor şi un vânt vijelios, fierbinte, m-a trântit pe punte.

Mi-am pierdut cunoştinţa, şi când mi-am revenit în fire, am auzit glasul profesorului meu.

— Cum te simţi? Te-a orbit?

— Da, nu văd nimic în afară de nişte cercuri colorate în toate

culorile curcubeului. S-a produs o catastrofă, domnule profesor? De ce aţi făcut asta? De ce aţi îngăduit să se întâmple aşa ceva? Poate nu aţi prevăzut ce se va petrece?

El mi-a pus pe umăr, cu blândeţe, mâna lui mică şi frumoasă, murmurând cu nespusă duioşie (atingerea mâinii lui şi tonul convingător al cuvintelor sale m-au liniştit imediat):

— Nu mai ai încredere în mine? Închide tare ochii, acoperă-i cu palma dreaptă şi stai nemişcat până ce îţi voi spune ce am de spus sau până ce nu vei mai avea senzaţia reflexelor luminoase. Şi, înainte de a deschide ochii, pune-ţi ochelarii aceştia de protecţie foarte puternici pe care ţi-i dau acum în mâna stângă. Credeam că ai ajuns să mă cunoşti în acest timp destul de scurt mai bine decât alţi oameni mult mai apropiaţi de mine. Măcar de dragul dumitale, adevăratul meu prieten, nu mi-aş fi încărcat conştiinţa cu o experienţă atât de crudă şi de absurdă, care ar putea să pricinuiască moartea a zeci de mii de oameni. Însă ceea ce nu-mi voi ierta niciodată este greşeala pur tehnică pe care am săvârşit-o ca un muncitor neatent. Întâmplarea aceasta mă face să semăn cu un meşter, care după ce a lucrat douăzeci de ani la o maşină foarte complicată, în prima zi a celui de-al douăzeci şi unu-lea an, furat de o chestiune familială, şi-a neglijat datoria, nu a mai supravegheat ritmul maşinii, şi cureaua de transmisie s-a rupt, pricinuind moartea câtorva furnici muncitoare. Tot timpul m-a frământat gândul că, fiind distrat – ceea ce mi se întâmplă pentru prima oară în toţi aceşti douăzeci de ani – am uitat să opresc mecanismul de ceasornic al cuvei nr. 21 b pe care l-am pus fără să vreau la explozie totală. Gândul acesta m-a obsedat mereu de când mă aflu pe vapor. Aşa s-a şi întâmplat. Cuva a explodat, provocând explozia unui şir de recipiente. Aici am comis şi o altă greşeală. Înainte de a acumula cantităţi atât de mari de soare lichid, ar fi trebuit, chiar cu riscul propriei mele vieţi, să fac o serie de experienţe mai mici, ca să stabilesc puterea explozivă a luminii condensate. Acum, priveşte în partea aceea, a urmat el, întorcându-mi capul cu blândeţe, dar stăruitor, spre răsărit. Lasă mâna în jos şi deschide ochii atât de încet cât îţi este cu putinţă.

Într-o secundă, cu o claritate neobişnuită, aşa cum se spune că se întâmplă în clipele dinaintea morţii, am văzut la răsărit o vâlvătaie, care ba se întindea, ba se strângea parcă în respiraţie năvalnică, am văzut apoi bordul înclinat al vaporului, valurile ce se revărsau peste balustradă, marea sângerie, sumbră, norii de un

purpuriu-stins şi faţa profesorului, calmă, frumoasă, încadrată de păr alb, mătăsos, cu ochi îndureraţi ce scânteiau ca două stele. Dinspre ţărm, sufla un vânt fierbinte, înăbuşitor.

— Incendiu? am întrebat eu cu voce slabă, parcă în vis, întorcându-mi capul spre sud. Acolo, peste vârful vulcanului Cayambe, se înălţau flăcări învăluite de un fum gros, străpuns fără întrerupere de fulgere.

— Nu, este erupţia bătrânului nostru vulcan. Explozia de soare lichid l-a trezit şi pe el. Gândeşte-te, totuşi, ce forţă! Şi când te gândeşti că totul e zadarnic.

Nu înţelegeam nimic. Mă cuprinsese ameţeala şi am auzit o voce cu un timbru straniu, blândă ca a unei mame, dar şi poruncitoare ca a unui despot:

— Aşază-te pe balotul ăsta şi supune-te orbeşte poruncilor mele. Ia colacul acesta de salvare, puneţi-l imediat şi leagă-ţi-l strâns de subsuori, fără să-ţi stânjeneşti respiraţia. Iată şi un bidon de coniac. Bagă-l în buzunarul lateral din stânga împreună cu aceste trei batoane de ciocolată. Uite, îţi dau şi un plic de pergament, în care se află bani şi scrisori. Vaporul va fi scufundat curând de un val atât de înfricoşător, cum omenirea nu cred să mai fi văzut de pe timpul potopului. Întinde-te jos lângă balustrada din dreapta. Aşa. Prinde-te bine de ea cu mâinile şi picioarele. Aşa e bine. Placa aceasta de fier îţi apără capul. Lovitura n-o să te buimăcească. Atunci când valul se va revărsa peste punte, ţine-ţi respiraţia vreo douăzeci de secunde, apoi zvârle-te spre dreapta şi să te binecuvânteze dumnezeu! Asta-i tot ce pot să-ţi urez şi să te sfătuiesc. Şi, dacă ţi-o fi dat să mori atât de tânăr şi într-un chip atât de absurd... aş vrea să aud că mă ierţi. Altcuiva nu i-aş fi vorbit aşa, dar eşti englez şi un adevărat *gentleman.*

Sângele rece şi demnitatea lui m-au liniştit. Am avut destulă putere să-i strâng tare mâna şi să-i răspund, calm:

— Vă rog să mă credeţi, dragul meu profesor, că niciun fel de plăcere şi avuţii nu mi-ar fi putut înlocui ceasurile minunate petrecute sub înţeleapta dumneavoastră îndrumare. Însă, îngăduiţi-mi să vă întreb, pentru ce nu vă îngrijiţi şi de soarta dumneavoastră?

Îl am şi astăzi înaintea ochilor, cum stătea sprijinit de lada cu busola de rezervă. Îmi amintesc cum vântul îi flutura îmbrăcămintea şi barba căruntă. Apărea înfricoşător pe fundalul roşu al erupţiei vulcanice. Tot atunci am observat cu mirare că

vântul nu mai bătea dinspre ţărm, insuportabil de fierbinte, ci dinspre apus, năprasnic şi rece, iar vasul nostru se înclinase aproape cu totul pe o parte.

— E! a răspuns lordul Charlesburry, cu un gest de oboseală. Nu am nimic de pierdut. Sunt singur, cu totul singur. Numai de un om mă simt legat sufleteşte: de dumneata, însă chiar şi pe dumneata te expun unui pericol de moarte, din care ai o singură şansă la un milion să scapi. Sunt foarte bogat, dar îţi mărturisesc sincer că nu ştiu ce să fac cu bogăţia mea, afară doar dacă aş împărţi-o săracilor din comitatul Norfolk, a continuat el cu glas ironic, plin de tristeţe şi bunătate, creând astfel încă o şleahtă de trântori şi cerşetori. Am un vast bagaj de cunoştinţe, însă după cum vezi, am dat greş. Sunt energic, dar acum nu i-aş putea găsi o întrebuinţare energiei mele. O nu, dragul meu prieten, nu sunt un sinucigaş. Dacă nu voi pieri în noaptea aceasta, îmi voi petrece restul vieţii, cultivând cu modestie sparanghel, anghinare şi pepeni galbeni pe vreun petec de pământ, undeva, cât mai departe de Londra, iar dacă mi-e dat să mor, îmi încredinţez trupul şi spiritul dumnezeului veşnic, pe care-l rog să-mi ierte rătăcirile minţii mele slabe, omeneşti! Îşi scosese pălăria. Părul şi barba lui bătute de vânt, privirea ochilor săi emoţionaţi şi trişti, glasul asemănător timbrului adânc al orgii, toate îţi făceau o impresie stranie.

— Amin! am zis eu.

Profesorul s-a întors cu spatele spre vânt şi şi-a aprins o ţigară de foi. Silueta lui se profila în chip fantastic şi minunat pe cerul purpuriu. Mirosul fin al foarte bunei sale havane ajungea până la mine

— Pregăteşte-te! Au mai rămas un minut sau două. Ţi-e frică?

— Nu... Dar echipajul, ceilalţi pasageri?!...

— I-am prevenit în timpul leşinului dumitale. De altfel, nu mai există pe vas niciun om lucid şi niciun colac de salvare. Pentru dumneata nu mă tem, fiindcă ai talismanul la încheietura mâinii. Am avut şi eu unul asemănător, dar l-am pierdut. Atenţie! Ţine-te bine, Henry!

Am întors capul spre răsărit şi am încremenit de groază. Spre vasul nostru, ce părea o găoace, se năpustea dinspre ţărm un val uriaş, înalt cât turnul Eiffel, negru, cu o creastă de spumă alb-trandafirie. Am auzit apoi un vuiet năprasnic, vasul s-a cutremurat şi... parcă tot universul s-a prăvălit pe punte.

Mi-am pierdut din nou cunoştinţa şi m-am trezit după câteva ore

în barca mică a unui pescar care mă salvase. Mâna mea stângă, mutilată, fusese pansată grosolan cu o cârpă, iar capul îmi era înfăşurat în nişte zdrenţe. Peste o lună, după ce mi-am venit în fire de pe urma rănilor şi a şocului sufletesc, m-am întors în Anglia.

Povestea ciudatelor mele aventuri s-a încheiat. Mai adaug că acum trăiesc modest în cel mai liniştit cartier al Londrei şi, datorită dărniciei răposatului lord Charlesburry, nu duc lipsă de nimic. Mă ocup mult de ştiinţă şi dau lecţii particulare. În fiecare duminică iau masa cu scumpul meu *mister* Nydstone, la el sau la mine acasă. Ne leagă cea mai strânsă prietenie şi totdeauna bem primul pahar în cinstea şi în amintirea marelui lord Charlesburry.

H. Deebble

P. S. — Toate numele proprii din povestirea mea sunt născocite.

H. D.

JEANNETTE

Prinţesa celor patru străzi

Roman

Traducere de *Ion Mihail*

I

La periferia de sud-vest a Parisului, în înverzitul şi elegantul Passy, la doi paşi de Bois de Boulogne (chiar după ce treci podeţul de peste calea ferată de centură), la ultimul cat al unei case cu cinci etaje locuia un bătrân profesor rus. Locuinţa lui era o mansardă lungă şi îngustă, puţin mai lată doar spre uşă; acoperişul povârnit al casei îi slujea drept tavan. În general, după părerea locatarului ei, mansarda semăna cu sicriul eroului legendar Sveatogor. Singura fereastră a încăperii era vârâtă adânc în acoperişul de tablă.

Profesorul Simonov trăia sobru ca un călugăr. Drept mobilier avea doar un pat pliant de pânză, de campanie, o masă de lemn şi două taburete nevopsite, un spălător, cu cană şi găleată, şi un geamantan vechi de când lumea, împestriţat de etichete multicolore, dovadă a nenumăratelor călătorii ale stăpânului său. Când te uitai la pereţii acoperiţi cu tapete dezgustătoare, cu dungi albastre şi galbene, ţi se încrucişau ochii şi te cuprindea ameţeala.

Profesorul îşi prepara singur, la spirtieră, ceai şi mâncăruri spartane, deretica prin odaie, îşi curăţa hainele şi cizmele.

Dar omul nu poate să trăiască fără lux (în afară de fanatici şi de idioţi), înclinaţia aceasta constituind, după părerea profesorului, una din trăsăturile principale care îl deosebesc de toate animalele, în afară de unele păsări care îşi împodobesc minunat de frumos cuiburile. Pe pervazul ferestrei, în nişte lădiţe mari de lemn, profesorul cultiva totdeauna flori rare, în culori vii, pe care le îngrijea cu multă atenţie. Uneori, putea fi surprins cu o pensulă mică şi fină în mână, ducând cu multă grijă, ca un pictor de miniaturi, polenul galben de pe o floare pe alta, cu un aer concentrat, ţinându-şi buzele ţuguiate şi ochii mijiţi sub sprâncenele roşcovane şi lăţoase.

Oamenii din micul lui cartier se obişnuiseră cu el şi-l cunoşteau bine. Era ştiut la măcelărie, la lăptărie, la băcănie, la tutungerie, la brutărie şi la bistroul din colţ al doamnei Bussac, unde se ducea uneori, destul de rar, să bea la tejgheaua acoperită cu tablă strălucitoare un păhărel de vermut îndoit cu apă. Toţi îi recunoşteau de departe statura înaltă şi uscăţivă, pelerina cenuşie, în carouri, care flutura în mers şi care în vremuri străvechi se numea macferlan ori palmerston, precum şi pălăria lui ca de pescar, cu boruri largi, trasă atât de mult pe ochi, încât nu i se mai vedeau decât vârful nasului mare şi cărnos şi barba roşcată, străbătută de o mulţime de fire albe.

La început, negustorii francezi se supărau pe acest om cu gândul veşnic aiurea, se enervau, dădeau din mâini a deznădejde, se plesneau cu palmele peste coapse, strigau nerăbdători: *„Alors!”*[1] şi, în general, îşi ieşeau din fire. Dar, cu vremea, se obişnuiseră cu dânsul şi ajunseseră să-i atragă atenţia cu bunăvoinţă că uită să ia restul, că pune mâna pe pachetul altuia sau că dă să plece fără să plătească. Neplăceri mărunte de felul acesta i se întâmplau de nenumărate ori pe zi. Se bucura de simpatie, fiindcă se purta cu semenii săi simplu, nestânjenit şi cu o atenţie plină de bunăvoinţă. Nu avea deloc aerul unui om deprimat, trist, deznădăjduit, neînţeles – într-un cuvânt, nu găseau la el nimic din ceea ce francezii înţeleg prin expresia *„l'âme slave”*[2], şi ceea ce dispreţuiesc datorită energiei lor fireşti.

Profesorul intra într-o prăvălie, întindea mâna stângă peste

[1] „Ei, ce-ai de gând?" (fr.) (n. t.)

[2] Sufletul slav (fr.) (n. t.).

tejghea, ca să strângă mâna patronului, cu dreapta făcea un semn prietenesc soţiei acestuia şi-i saluta vesel pe toţi cei de faţă:

— *Messieurs*, dames!

— *Monsieur!* răspundeau câteva glasuri de după ziare.

Buna-cuviinţă impunea să-l întrebi pe patron cum îi merg treburile. Afla că-i merg bine. După aceea, profesorul făcea descoperirea cea mai surprinzătoare:

— Ce zi minunată e astăzi!

Sau:

— Ce ploaie oribilă!

— O, da! încuviinţa cu convingere patronul şi, zâmbind mereu, îl întreba pe Simonov: *„Vous vous promenez toujours?"*[1]

Tocmai aceste „promenade" ale profesorului, francezii nu le înţelegeau cu niciun chip, în ciuda prieteniei pe care o aveau pentru el. Nu înţelegeau cum îşi putea îngădui să se plimbe şi, după cât se părea, fără nicio ţintă, la ore cu totul nepotrivite. Orice francez cumsecade – şi toţi sunt cumsecade – ştie foarte bine că numai duminica e zi de plimbare. De aceea, în cursul săptămânii, dacă nu se aflau în prăvălie sau în birourile lor, însemna sau că se grăbeau într-acolo, sau că se întorceau în fugă acasă. La 7 dimineaţa, întregul Paris muncitor se spală pe obraz, iar la zece seara, orice burghez cinstit se află în pat.

Pe când profesorul hoinărea pe străzi, fără niciun motiv temeinic, de dimineaţă până-n toiul nopţii. Uimitor! Oricum ar fi, tot un *„âme slave"* e!

Profesorul îşi dădea şi el seama că faptul acesta era un lucru uimitor şi se simţea oarecum stânjenit, ca un fel de trântor printre albine harnice. Dar cum ar fi putut el să explice şi să justifice hoinăreala lui pe străzi?

Ar fi putut să le spună că are trei lecţii în trei case diferite. Dar francezii n-au habar de lecţiile particulare. Auzi ce nesocotinţă! Oare nu există pentru învăţătură şcoli comunale gratuite admirabile şi licee minunate? Cine e atât de prost să părăduiască banii cu profesori particulari!

Să le spună că scrie studii ştiinţifice şi că s-a obişnuit să mediteze asupra materialului său, plimbându-se, şi încă foarte repede, iar în mansarda lui nu prea are loc de aşa ceva?

Ei vor da iar din umeri, obiectând:

— *Alors!* Inginerii noştri stau în ateliere şi se gândesc un anumit

[1] Vă plimbaţi mereu? (fr.) (n. t.)

număr de ore pe zi; acelaşi lucru îl fac în birourile lor şi oamenii de ştiinţă, poeţii, negustorii şi avocaţii. Toţi se gândesc, stând frumos pe scaun. Niciunul dintre aceştia, pentru a gândi, nu aleargă pe străzi, iar dacă unii îşi îngăduie totuşi s-o facă, din uşurinţă, nu e nimeni de vină că-i calcă vreun automobil. Strada nu-i făcută pentru filozofi şi cască-gură, ci pentru pietoni. *„Voilà tout.”* [1]

„Şi, de fapt, au dreptate”, îşi spunea cu blândeţe profesorul. Uneori, când traversa strada, uitând de orice în afară de gândurile sale, şi când claxonul unui automobil îi sfredelea urechea, se cutremura de spaimă şi-l treceau toate năduşelile. Şoferul îl ocolea, înjurând de mama focului, şi inima profesorului continua multă vreme să bată cu putere.

II

Lecţiile şi articolele pe care le publica abia izbuteau să-i asigure o viaţă ascetică – dar pentru catedră, Simonov nu mai avea nicio valoare. Nu se putea spune că-şi pierduse renumele, dar parcă-l cheltuise, îl aruncase în cele patru vânturi, îl irosise. Cinci-şase colegi vechi îşi mai aminteau de prelegerile strălucite din domeniul fizicii, al chimiei organice şi dendrologiei, pe care le ţinuse pe vremuri la Facultatea de ştiinţe naturale din Moscova şi la Academia Petrovsko-Razumovskaia.

Avusese toate posibilităţile să devină un învăţat de frunte, dar nu crease o şcoală proprie şi nu scrisese măcar o singură carte riguros ştiinţifică. Cariera i se curmase din patru motive, sau mai bine zis din cauza a patru caracteristici negative ale minţii şi firii sale. Îi lipsea perseverenţa în studierea amănuntelor, nu avea orgoliu profesional, avea o fire dificilă din pricina sincerităţii şi a mândriei sale şi o singură disciplină sau un singur obiect nu-i mulţumeau setea nepotolită de cunoştinţe; voia să afle tot ceea ce era accesibil minţii omeneşti şi chiar mai mult decât atât.

Se aprindea ca un foc de paie şi se stingea repede: ce de referate admirabile, ce de articole minunate de popularizare nu scrisese el despre tot ce vrei şi nu vrei. Ce de conferinţe, model de frumuseţe şi plasticitate nu ţinuse el pretutindeni! Schimbase nenumărate servicii şi profesii, cutreierând întreaga Rusie de la Vladivostok la Murmansk şi de la Arhanghelsk la Baku. Cineva îl poreclise Don Juan-ul ştiinţei, el era însă şi Don Quijote-ul ei.

[1] Asta-i tot (fr.) (n. t.).

Era în stare să te informeze despre orice obiect, fenomen, nume sau eveniment. Totuşi, creierul său nu tezauriza cunoştinţele în chip mecanic. Avea o mare putere de viziune sintetică. Adesea, expunea idei sau scria articole întâmplătoare în legătură cu viitoarele cuceriri ale ştiinţei. Şi când, după zeci de ani, ipotezele lui formulate în grabă îşi găseau o confirmare ştiinţifică, el spunea cu blândeţe:

— Sunt un vagabond. Mi-am părăsit copiii goi pe drumuri şi am mers mai departe. Îmi place să văd cum au crescut, devenind oameni în toată firea, cu bărbi dese, şi ochelari cu ramă de aur. Dar nu simt pentru ei dragoste părintească – iubirea mea a fost prea pasionată şi prea trecătoare.

În 1885, pornind de la operele filozofilor greci, s-a preocupat foarte mult de teoria relativităţii. În 1889 se străduia să demonstreze că creierul omenesc e ca o baterie electrică emiţătoare de vibraţii, afirmând că acestea vor putea fi captate într-un viitor apropiat de aparate foarte sensibile. În 1893, fiind revizor silvic în gubernia Reazan, s-a ocupat cu calcularea şi executarea planurilor de construire a unui biplan, înzestrat cu un motor cu explozie, alimentat cu nitroglicerină. În 1901 a lucrat la proiectul unui aparat de transmitere la distanţă a unor imagini vizuale. În 1907 a publicat într-o revistă englezească un articol paradoxal: despre haosul aparent în structura lumii stelare vizibile, precum şi diferite interpretări ale Apocalipsului şi altele asemănătoare.

Profesorul trăia aproape singur. Pe vremuri, avusese nevastă, două fete şi o casă, care, deşi în veşnică mişcare ca vechiul templu al poporului ebreu, era a lui şi o iubea. Dar toate pieriseră ca spulberate de vânt. Nu are rost să mai vorbim de trecut... Rana se vindecase de mult. Nu mai rămăsese decât cu o cicatrice adâncă în suflet, asemenea reumatismelor bătrâneşti sau rănilor provocate de glonte, ce se fac simţite uneori, pe vreme rea sau în nopţi de insomnie, când îţi vin în minte tot felul de prostii.

Totuşi, nu era chiar cu desăvârşire singur. Cu doi ani în urmă, într-un amurg ploios de iarnă, pe fereastra deschisă a odăii sale s-a strecurat un motan pe jumătate sălbatec – negru, mare, slab şi obraznic – un adevărat apaş parizian al neamului pisicesc. Simonov nu văzuse niciodată până atunci vreun om sau animal cu trupul plin de atâtea urme ale bătăliilor cumplite din trecut.

Motanul miorlăia, poruncitor, deschizându-şi gura în formă de

romb îngust, aruncându-i priviri întunecate din ochii săi verzi, pătrunzători, şi zgâriind întărâtat cu ghearele marginea pervazului. Profesorul i-a pus pe masă o farfurioară cu lapte înăcrit, câteva bucăţele de pâine şi un rest de friptură. Animalul a mâncat, a mieunat în fugă un fel de „mulţumesc” şi, dintr-un salt, a zbughit-o iar pe acoperiş.

A doua zi a apărut pe la amiază, când nu numai că a rămas aproape o oră, dar a îndurat, cu un dezgust vădit, şi mângâierea uşoară a profesorului. Apoi a venit mai des. Zile întregi dormea ca un câine pe podeaua goală, iar seara dispărea după treburile lui suspecte şi primejdioase.

Uneori, lipsea săptămâni în şir, şi când apărea îţi venea să-i plângi de milă. Adesea şchiopăta, avea urme de răni proaspete, sau vreo ureche despicată. Simonov îi dăduse numele de Vineri şi-şi spunea de multe ori, noaptea, când acoperişul de tablă duduia, şi spre cer se înălţau miorlăiturile sfâşietoare ale pisicilor: *„Vendredi*[1] al meu se războieşte”.

Relaţiile dintre ei puteau fi numite prietenie. Într-o prietenie, totdeauna unul se uită măcar puţin de sus în jos, iar celălalt de jos în sus. Unul este protectorul, celălalt, devotatul. Primul primeşte cu mărinimie, al doilea dă cu bucurie. Primul era, fireşte, motanul. El îl găsise pe profesor, şi nu profesorul pe el. În ceea ce priveşte deplasarea în spaţiul cu trei dimensiuni, cotoiul era incomparabil mai darnic înzestrat de natură decât profesorul. Pe om îl obosise viaţa, deşi o iubea şi o binecuvânta, pe când motanul trăia în clocotul pasiunilor sălbatece: dragoste, bătăi, hoţii, asasinat. El se pricepea să facă o mie de lucruri cu totul inaccesibile profesorului.

Ar fi putut, de pildă, profesorul să prindă cu dinţii măcar un şoricel? Nu, pe când motanul a adus într-o dimineaţă în mansardă un şobolan roşcovan uriaş, pe care-l vânase în stradă şi-l sugrumase. Era unul dintre monştrii aceia care trăiesc prin canalele de scurgere şi nu se tem de nimic. Când profesorul i-a deschis fereastra, el a aruncat pe jos, la picioarele omului slab, cadavrul duşmanului învins. Botul negru, însângerat, vădea atâta forţă, ochii lui, care ba se dilatau, ba se micşorau de încordare, exprimau atâta mândrie, încât Simonov s-a înclinat în faţa lui cu toată seriozitatea, spunând:

— Vă mulţumesc nespus.

Originea motanului era cu mult mai veche decât a profesorului,

[1] Vineri (fr.) (n.t.).

fapt dovedit în mod incontestabil de primul Capitol al Bibliei. În afară de aceasta, cotoiul se trăgea şi dintr-un neam mai nobil. În vremurile străvechi, în timp ce strămoşii lui erau veneraţi ca animale sfinte de un popor mare şi înţelept, stră-strămoşul profesorului tremura, gol, într-o peşteră, ascultând bubuitul tunetului şi făurindu-şi cu fantezia lui sărăcăcioasă pentru prima oară un zeu.

Uneori, omul şi animalul se uitau îndelung unul în ochii celuilalt. Omul ceda cel dintâi în faţa privirii severe, sfredelitoare, care pătrundea parcă materia şi timpul. Abia după aceea, motanul îşi mijea alene ochii verzi, micşorându-şi pupilele negre şi rotunde până deveneau nişte liniuţe, de parcă s-ar fi simţit înjosit că se duelase din ochi cu profesorul. Voise doar să-i arate omului îngâmfat care îi este locul în univers şi o făcuse cu o linişte plină de demnitate.

Uneori, deşi rar, se ajungea la egalitate, şi chiar la oarecare superioritate a omului asupra animalului. Aceasta se petrecea în serile înăbuşitoare, înainte de furtună, când norii nemişcaţi, încărcaţi cu apă, căpătau o culoare plumburie tot mai închisă, şi în văzduh plutea un miros uscat, asemănător mirosului cremenei lovite de amnar.

În astfel de zile, cotoiul venea devreme, iritat, neliniştit, cu blana supraîncărcată de electricitate şi nu-şi găsea astâmpăr. Se culca, se scula, rătăcea prin ungherele întunecoase, îşi scotea, apoi îşi ascundea iar ghearele, iar vârful cozii lui pleşuve tresărea scurt şi nervos. Iar dacă profesorul îl mângâia uşor cu mâna pe spate, blana pârâia, răspândind scântei albastre, care miroseau a vânt de mare. Atunci, cotoiul îşi vâra jalnic botul între genunchii omului şi mieuna aproape fără glas, căscându-şi larg şi umil gura. În clipele acestea, omul era superior animalului.

Uneori, în timp ce se plimba prin Bois de Boulogne, Simonov îl descoperea pe Vineri undeva prin iarbă, pitit după vreun copac, ori prin câte un tufiş. Probabil că aici vâna el şoarecii de pădure şi puii de pasăre, iar noaptea, păsările adormite. Desigur, cotoiul îl descoperea pe profesor mult mai înainte, dar pesemne că în aer liber îi era ruşine să arate că-l cunoaşte.

Simonov mai avea un prieten – un pictor mai în vârstă, care audiase pe vremuri cursurile lui la Academia Petrovskaia. Uneori se duceau împreună duminica la un birt pe Wagram, iar alteori hoinăreau dimineaţa sau seara prin Bois de Boulogne. În timp ce

umblau, stăteau de vorbă. Profesorul proslăvea cu glas tare frumuseţea naturii, iar pictorul tăcea şi fluiera.

Când artistul începea să vorbească, plin de pasiune, de filozofie sau politică, profesorul tăcea la rândul lui, dând doar a lehamite din mână.

III

Într-o seară, pe când se întorcea spre casă, profesorul Simonov a văzut departe, dincolo de copacii şi tufele negre din Bois de Boulogne, cărbunii roşii ai amurgului, iar peste pădure, în dreapta sa, a zărit sclipind secera de argint a craiului-nou.

„Craiul e limpede, cerul senin, asfinţitul însângerat, prin urmare mâine va fi vânt”, şi-a spus profesorul, scoţând din buzunarul vestei un franc şi arătându-l secerei strălucitoare a lunii... Craiul-nou se afla în dreapta, prin urmare, prevestea câştig.

Nu avea prejudecăţi, dar îi plăceau feluritele obiceiuri şi deprinderi vechi, chiar şi cele absurde, afirmare temeinică a vieţii simple şi robuste. Spunea uneori că semnele preced ştiinţa exactă, iar ştiinţa sufletului succede superstiţiilor.

Într-adevăr, a doua zi sufla un vânt puternic dinspre nord-vest. Când a deschis dimineaţa devreme fereastra, ca să-i dea drumul motanului, care înnoptase întâmplător în odaie, Simonov a văzut legănându-se pe partea cealaltă a străzii vârfurile platanilor sălbateci şi a simţit desluşit mirosul uşor, abia perceptibil, acrişor şi fermecător al oceanului. Păcat că nu poţi să ieşi din casă cât de devreme vrei, şi asta în baza unui contract nescris cu portăreasa, care era, de altfel, totdeauna serviabilă şi prietenoasă cu locatarul rus de la mansardă. Însă într-o zi, pe când vorbea cu el, îi spusese în treacăt:

— O, *monsieur,* noi, portăresele, nu ne plângem că trebuie să deschidem uşa până noaptea târziu. *„Alors!”* Este un mic neajuns al profesiei noastre. Dar dimineaţa, cam de la trei la şapte, e somnul meu cel mai dulce şi sunt foarte mâhnită dacă sunt deranjată pentru fleacuri.

Profesorul nu avea ceas, adică avea o „ceapă” demodată de aur, care se afla provizoriu într-un anume loc şi, nici vorbă, într-o societate proastă. Dar se descurca bine şi fără ceas, după anumite semne cunoscute de el. Pe la ora trei, cocoşii foarte numeroşi de prin curţile cartierului Passy, care avea un aer provincial, cântau

pe-ntrecute cu glasuri răguşite, dogite de somn. Mai târziu, înainte de a se crăpa de ziuă, mierlele începeau să ciocăne şi să şuiere, pentru ca o dată cu răsăritul soarelui să pornească spre pădure şi scuaruri. La şase, cocoşii, treziţi de-a binelea, începeau din nou să cânte, proaspeţi şi vioi. La şase şi un sfert, pe linia ferată de centură trecea în goană primul tren, zguduind pământul. La şase şi jumătate veneau gunoierii cu un camion lung, acoperit cu un capac de fier, boltit. În timp ce deşertau lăzile şi găleţile aliniate în stradă, pline cu tot felul de gunoaie strânse în douăzeci şi patru de ore, înjurau cu glas răguşit, în dialect auvergnez şi în italieneşte. La şapte fără un sfert se auzea de departe sunetul adânc şi prelung al unei sirene, urmat aproape în aceeaşi clipă de alte nenumărate sirene. Fabricile şi uzinele îi strigau pe muncitori: „Mai repede! Mai repede! La ceasul de pontaj! Altfel pierdeţi o jumătate de zi şi jumătate din leafă.” Sirenele urlau cam o jumătate de minut, apoi amuţeau. După aceea, urma un ultim interval scurt de linişte.

Profesorul se ridica de pe scaun, îşi vâra braţele în aripile pelerinei sale cenuşii, îşi punea pe cap pălăria cu boruri pleoştite ca ale pescarilor şi aştepta clipa aceea stranie, care făcea totdeauna asupra lui impresia unei minuni cumplite şi năvalnice şi putea fi observată zilnic numai în câteva periferii ale Parisului.

Avea impresia că Parisul trage aer în piept, încordându-şi muşchii, întocmai ca un alergător înainte de a porni în cursă lungă...

Iată că uriaşul oraş, împins parcă de un impuls electric, se deşteaptă într-o clipă din amorţeala de dimineaţă şi se revarsă dintr-o dată dinlăuntrul caselor pe străzi, umplându-le cu vuietul acela compact, care pluteşte de obicei fără odihnă, înăbuşit, toată ziua peste Paris, după cum toată noaptea, deasupra lui, pe cer, se înalţă, vâlvătaia roşiatec-gălbuie a luminilor electrice. Este un vuiet complex, îmbinare a oftatului, gemetelor şi păcănitului automobilelor, a duruitului căruţelor şi al camioanelor, cu ţăcănitul potcoavelor cailor pe pavaj, cu târşâitul picioarelor, cu clopoţeii tramvaielor, cu mulţimea glasurilor omeneşti...

— Fiara apocaliptică a prins să mârâie, zicea profesorul cu glas tare, pornind să coboare scara întortocheată „de serviciu”.

IV

Pe bulevarde şi pe străzi alergau lăptăresele cu şorţuri albe şi cu

mâneci bufante prinse la încheietura mâinii cu brăţări de piele. Pe braţele şi degetele lor erau înşirate inelele metalice de la bidoanele de lapte. Zăngănitul melodios şi uşor umplea întregul cartier. Vântul flutura părul care încadra feţişoarele proaspete, trandafirii, abia spălate ale fetelor, şi profesorul se gândea cu plăcere, privindu-le: „Cât de frumoşi şi de buni par oamenii în dimineţile senine... Probabil că par aşa, fiindcă nu au început încă să mintă, să înşele, să se prefacă şi să se înfurie. Deocamdată, se mai înrudesc încă puţin cu copiii, cu animalele şi cu plantele. Da, este adevărat dictonul: «Cine se scoală de dimineaţă, departe ajunge». Şi ce răcoare plăcută vine dinspre Bois de Boulogne.”

Simonov îşi făcea modestele cumpărături zilnice. După ce luă pâine de la brutăria din piaţa La Muette *(„Bonjour, messieurs, mesdames”),* mei, făină şi sare, de la băcănie *(„Qa va*? *Qa va*!”[1]*)* un sfert de kilogram de piept de porc („Ce zi minunată!” „Da, dar bate vântul.” „Voi, francezii, nu sunteţi niciodată mulţumiţi de vreme. Vântul purifică aerul!”), intră la măcelărie să cumpere pentru Vineri ficat de berbec de cincizeci de centime *(„Vous vous promenez toujours, monsieur?”)* şi, privindu-l pe patron, un om brunet, gras, vânjos, cu obrajii de culoarea zmeurei, se gândi: „Ciudat că înfăţişarea cea mai înfloritoare din lume o au măcelarii, cârnăţarii şi lucrătorii de la abatoare. Probabil, fiindcă respiră mereu aburii cărnii sănătoase, ai unturii şi ai sângelui. Dacă aş fi doctor, în loc de pilule amare şi staţiuni balneare la modă le-aş recomanda pacienţilor anemici să lucreze, să zicem timp de un an, într-o cârnăţărie.”

În sfârşit, aprovizionarea era încheiată. Cotoiul şi omul erau asiguraţi cu mâncare pentru douăzeci şi patru de ore. Cheltuielile nu depăşiseră patru franci. Trebuia să se ducă acasă, să-şi facă ceaiul.

Dar, înainte de a ajunge la capătul străzii Renelagh, profesorul s-a oprit deodată, băgându-şi nasul şi vârful roşcovan al bărbii printre vergelele grilajului de fier al unei grădiniţe. A rămas aşa, încremenit, vreo zece minute, ţinându-şi pâinea lungă sub braţ. Încurca puţin circulaţia pietonilor grăbiţi şi preocupaţi care treceau pe trotuarul îngust, dar lumea din cartierul acesta se obişnuise de mult cu ciudăţeniile lui. Câte unul dădea din umeri, îndepărtându-şi coatele de trup, altul clătina din cap, clipind amuzat din ochi, iar o femeie, după ce a trecut prin dreptul lui, şi-a întors capul de două

[1] Merge? Merge! (Fr.) (N. t.)

ori, privindu-l cu dezaprobare.

Între cercul negru al grilajului şi stâlpul felinarului cu gaz, pe o palmă de loc, un păianjen îşi ţesuse capcana diafană; de ea nu-şi putea desprinde profesorul ochii vrăjiţi, uitând de timp, de locul unde se află, de ceaiul care trebuia pus la fiert şi de cotoiul înfometat.

Plasa ţesută din cele mai subţiri fire din lume înfăţişa o spirală minunată, întinsă pe raze ce porneau de la centru şi erau bine întărite la locurile de îmbinare. Firele aproape invizibile străluceau în soare cu licăriri de curcubeu. Dacă aplecai capul spre stânga, culorile curcubeului se prelingeau spre dreapta, dacă îl înclinai spre dreapta, ele se deplasau spre stânga, strălucind şi frângându-se la punctele de întâlnire.

Bătea un vânt puternic, în rafale. Sub loviturile lui capricioase, păienjenişul gingaş, strălucind în toate culorile curcubeului, tresărea şi tremura, mlădiindu-se şi umflându-se deodată ca o pânză în bătaia vântului.

Cuprins de admiraţie plină de respect în faţa acestui minunat edificiu legănător, profesorul îşi frământa în mâini barba lată şi roşcovană.

Arhitectul însuşi nu se vedea. Pesemne că era foarte mic sau se ascundea cu dibăcie. Ce cantitate uriaşă de material de construcţie scosese din trupşorul său aproape imponderabil!

Câtă înţelepciune inconştientă, cât calcul, ingeniozitate şi gust investise el aici! Şi toate acestea pentru o singură zi, poate pentru un singur minut, în vederea unui scop întâmplător şi mărunt.

„Cât de bogată este natura, cu câtă uriaşă dărnicie înzestrează ea toate făpturile sale cu mijloacele de procreare şi perpetuare a vieţii! Un cedru siberian bătrân are aproximativ o mie de conuri, fiecare din ele cu câte o sută de seminţe, pentru ca măcar un singur grăunte să nimerească întâmplător în sânul pământului, o singură fărâmă de viaţă plăpândă, ameninţată de o mie de primejdii. În schimb, există milioane de cedri şi trăiesc sute de ani rodind în fiecare an, toţi cedrii fiind o chezăşie a perpetuării speciei.

Într-un nisetru bun găseşti un pud de icre, cu milioane de boabe, dar scopul final al naturii va fi ajuns în chip strălucit, dacă din aceşti embrioni se vor naşte măcar zece peşti. O pereche de muşte, dacă ouăle femelei ar scăpa neatinse, ar avea într-o vară atâţia urmaşi, încât ar acoperi întregul pământ, aşa cum îl acoperă astăzi oamenii înmulţiţi peste măsură.

Da, se gândea profesorul, viaţa este o binefacere, după cum o binefacere este şi înmulţirea, şi mâncarea. Dar şi moartea este o binefacere, ca tot ce este necesar. Visurile despre omul care va învinge moartea cu ajutorul ştiinţei nu sunt decât prostii izvorâte din laşitate. Chiar şi microbii trebuie să mănânce, să se înmulţească şi să moară, ca tot ce este viu.

Şi cât de felurit a înarmat natura toate fiinţele în lupta pentru existenţă. Solzi, colţi, ace, ferăstraie, ventuze, veninuri, mirosuri, autoluminiscenţă, inteligenţă, văz, muşchi. Cine a văzut un purice la microscop ştie ce fiinţă teribilă, neînchipuit de puternică şi setoasă de sânge este el... Dacă ar fi de mărimea unui om, ar sări peste Mont Blanc şi ar nimici în câteva secunde un elefant.

Sau păianjenul acesta... Minunata lui pânză aeriană persistă în faţa unui uragan uimitor de puternic. Oare această construcţie divină s-ar putea compara cât de cât cu opera atât de jalnică şi de grosolană a mâinilor omeneşti, ca, de pildă, turnul Eiffel, care în zilele ceţoase seamănă atât de mult cu o sticlă de rachiu? De câte ori este turnul acesta mai greu şi mai rezistent decât pânza uşoară de păianjen? Nu-i posibil să calculezi. Rezultatul ar fi un număr atât de mare de cifre, încât nu ar încăpea într-un rând scris cu literele cele mai mărunte. Să zicem, însă, pentru simplificare, că ar fi vorba numai de un miliard de ori.

Să presupunem că vântul, la a cărui presiune rezistă acum pânza de păianjen ar fi de gradul patru, după scara meteorologică. Atunci, pentru ca turnul Eiffel să fie supus la un vânt de o presiune egală cu aceea suferită de pânza de păianjen, presiunea trebuie mărită proporţional cu rezistenţa turnului, ceea ce ar da o presiune de gradul patru milioane. Uluitor! Mintea omenească nu-şi poate închipui nici măcar un vânt cu o putere de gradul patruzeci. Un uragan numai de gradul patru sute ar doborî într-o clipă turnul Eiffel ca pe o căsuţă de carton şi fire de pai, şi ar zvârli gunoiul acesta în Sena. Ba nu! Ar distruge tot Parisul şi i-ar rostogoli ruinele spre sud-est. Ar zvârli toată apa din râuri şi ar face ca mările să năvălească peste continente. Desigur, un păianjen nu construieşte mai bine decât un inginer, dar natura construieşte mai rezistent şi mai înţelept decât toţi inginerii din lume la un loc, natura – una din emanaţiile Măreţului principiu unic pe care trebuie să-l slăvim, să-l adorăm şi căruia trebuie să-i fim recunoscători, indiferent de cine ar fi el.”

V

În timpul acestor meditaţii abstracte, profesorul încetă deodată să-şi mai frământe barba roşcovană. În timp ce „eul” său conştient era ocupat cu calculul proporţiilor, „eul” său subconştient simţise de mult că-l stânjeneşte ceva la mâna dreaptă, aşa că şi-a înclinat capul spre dreapta şi a privit în jos. Într-adevăr, în palma lui strânsă stătea liniştită mânuţa aspră a unei fetiţe de vreo cinci-şase ani, care abia îi ajungea până la coapse. Cum de nu simţise până atunci mânuţa copilului strecurată în mâna lui? De altfel, i se întâmplaseră şi cazuri mai ciudate. La Helsingfors intrase o dată într-o frizerie unde avea obiceiul ca din două în două zile să se dea pe mâna unei femei-frizer foarte îndemânatice ca să-i potrivească barba şi să-i tundă părul de pe obraz cu maşina numărul 0.

Nu se bărbierise niciodată în viaţa lui.

În ziua aceea se instalase pe scaun, arătând cu mâna, tăcut, spre cei doi obraji ai săi, fără să observe că în locul frizeriţei cunoscute se învârtea în jurul său un meşter nou.

Şi până în ziua de azi îşi mai amintea ce problemă îi reţinea atunci atenţia. În drum spre frizerie, îi răsărise în minte gândul că aproape toate chipurile omeneşti, mai ales ale bărbaţilor, pot fi împărţite, în ciuda varietăţii lor aparent infinite, în câteva sute sau poate câteva zeci de grupuri tipice, după asemănarea exterioară. Astfel, stând pe scaun, cu şervetul alb la gât, cu privirea aţintită la chipul său din oglindă, fără să-l vadă, era atât de absorbit de toate tipurile cunoscute de bărbaţi pe care le trecea în revistă în memorie, încât nu băgase de seamă că frizerul îi săpunise amândoi obrajii. Îşi venise în fire numai când zărise lucindu-i dinaintea ochilor tăişul nimicitor al briciului.

În clipa când profesorul a văzut-o pe fetiţă, s-a dezmeticit şi ea, şi-a îndepărtat privirea de la pânza de păianjen şi a aţintit-o în sus, spre ochii omului mare, bătrân şi ciudat. Arătătorul de la mâna dreaptă şi-l ţinea mereu în gură, între dinţişorii ascuţiţi ca de veveriţă – semn binecunoscut de mirare şi atenţie încordată.

Avea o faţă oacheşă-cărămizie, pârlită de soare; bujorii din obraji şi bronzul auriu erau împestriţate cu urme năclăite de lacrimi şi cu pete lipicioase, lucitoare, de bomboane. Era îmbrăcată cu o rochiţă-pantalon, de un galben aprins – un fel de sac cu cinci deschizături – pentru cap, braţe şi picioarele goale, foarte subţiri, de culoarea ciocolatei, acoperite cu un puf gălbui. Părul drept, aspru şi negru,

bătând în albastru, îi cădea pe frunte şi pe tâmple ca la o păpuşă japoneză. În general, ochii ei negri, languroşi, puţin alungiţi, aveau ceva, dacă nu chiar de japoneză, în orice caz de orientală. Gura ei era mare, dar frumoasă, arcuită de un zâmbet continuu, care-i dădea o expresie foarte complexă de şiretenie şi bunătate, sfială şi încăpăţânare, prietenie şi neîncredere.

Abia atunci băgase de seamă şi fetiţa că mâna ei ajunsese – fără să ştie cum – în captivitate. Nici copiii, nici micile animale domestice nu suportă să fie lipsite de libertate. Degetele mici, ca de maimuţică, s-au pus deodată în mişcare. Aidoma lăbuţelor unui crab sau unui cărăbuş mare, s-au opintit, s-au sucit, s-au învârtit până când s-au smuls din pumnul bătrânului.

— Cum te cheamă, copil minunat? a întrebat-o Simonov.

— Jeannette, a răspuns fetiţa şi, făcând semn cu capul spre pânza de păianjen, a urmat: E foarte frumos! Nu-i aşa?

— Da, foarte frumos.

— Cine a făcut asta?

— Un păianjen. Adică o gânganie.

— Şi pentru ce a făcut-o?

— Ca să prindă muşte. O musculiţă vine în zbor şi nu vede firele. După ce se încurcă în ele, nu mai poate să iasă cu niciun chip. Păianjenul o vede, vine şi-o mănâncă.

— De ce?

— Fiindcă-i flămând. Vrea să mănânce.

— E mare? Unde e?

— Stai puţin, o să încerc să-l chem.

Profesorul şi-a scormonit buzunarele pelerinei, pline de tot felul de obiecte, ca buzunarele bărbaţilor distraţi, lipsiţi de supravegherea grijulie a unei femei, a scos o bucăţică de hârtie mototolită, şi când vântul s-a potolit puţin, a zgândărit uşurel cu un colţ al hârtiei firele de pânză de păianjen. De după un drug negru de fier s-au ivit încetişor două picioruşe subţiri, apoi a apărut ceva cafeniu, păros, doar puţin mai mare decât o gămălie de ac. Profesorul şi Jeannette au schimbat o privire de înţelegere. Aveau feţele încordate ca doi părtaşi la o treabă importantă care cere o mare atenţie. Dar păianjenul şi-a tras înapoi, fără grabă, picioruşele articulate.

— A plecat, a şoptit profesorul.

— Da. E şiret. A văzut că suntem noi, şi nu musca.

— Unde stai, Jeannette?

— Aici şi acolo.

Şi fetiţa a arătat cu degetul, mai întâi casa de alături, apoi de-a lungul străzii, spre chioşcul cu ziare, lămurind:

— Aici dormim, iar acolo vindem ziare.

— Şi de ce nu te-am văzut până acum?

— Am fost la ţară. Am venit abia ieri. Dar eu te cunosc de mult, înainte de a pleca la ţară. Eşti foarte caraghios.

— Mulţumesc cu plecăciune. Hai, fetiţo, vino să cumpăr un ziar.

A luat-o de mână. Acum, mânuţa fetiţei era încrezătoare, dar degetele vioaie, cuprinse de dorul libertăţii, nu puteau sta locului.

Chioşcul de ziare, înghesuit între gardul căii ferate şi podeţul aerian de peste ea, era o gheretă de lemn cu o ferăstruică pătrată, cu o tejghea exterioară plină de ziare aşezate în topuri, şi apăsate de nişte bare de fier, ca să nu le ia vântul. Pereţii cafenii ai chioşcului dispăreau aproape cu totul sub mulţimea de reviste ilustrate prinse între ele cu cârlige de rufe. De cele două părţi ale tejghelei se afla câte un galantar cu geam. Aici găseai tot felul de mărunţişuri ce întregeau micul comerţ de ziare: ace de cusut, ace cu gămălie, mosoare de aţă, gheme de lână, degetare, rulouri de panglici şi şireturi, creioane, andrele, blocnotesuri, nasturi de os şi de lemn, şi, în sfârşit, felurite bomboane învelite în poleială sau hârtie colorată şi acadele simple. În chioşc se afla o sobă mică de fier cu o plită. Din acoperiş se înălţa un coş negru de tablă, şi când pe coş ieşea fum, lui Simonov i se părea că-i un chioşc-vagon care va scoate îndată un fluierat şi se va urni din loc.

De chioşc sta proptit, de-a curmezişul trotuarului, un cărucior jerpelit de copil, tapisat cu muşama, cu coviltirul ridicat. Era plin de tot felul de jucării vechi şi stricate. Aici puteai vedea ursuleţi de pluş şi maimuţe cafenii de postav cu ochişori de mărgele negre, câini lăţoşi şi elefanţi găuriţi făcuţi din carton, precum şi o mulţime de păpuşi pe jumătate îmbrăcate sau goale, unele fără păr şi fără nas, altele cu măruntaiele de câlţi ieşite în afară.

— Sunt foarte frumoase, nu-i aşa? i-a şoptit Jeannette.

— Minunate!

— Toate sunt ale mele!

— Oho!

Trebuia să cumpere ceva. Îl ispitea o revistă agricolă ilustrată de format mare, destul de groasă, având pe coperta albastră doi cai cenuşii cu coame mari, dar îl speria preţul de doi franci şi cincizeci de centime. Ziare nu citea, nici ruseşti, nici străine. Spunea că ele

nu reprezintă o hrană spirituală, ci un fel de spumă murdară care pluteşte pe suprafaţa vieţii ca pe supă şi e adunată şi aruncată. E drept că ea îţi dă putinţa să apreciezi calitatea supei, dar el nu era nici bucătar, nici mâncău. Iar dacă se întâmpla un eveniment de importanţă excepţională, se găsea neapărat cineva care să i-l aducă la cunoştinţă. Forţa ziarelor constă în faptul că oferă oamenilor fără nicio treabă, plictisitori, lipsiţi de imaginaţie, materialul necesar repovestirii, „cu vorbele lor" pentru o zi întreagă. A fost totuşi nevoit să ia un ziar la întâmplare din primul maldăr. Era *Journal des Débats.* În timp ce plătea, mânuţa aspră a dispărut şi nu a mai apărut.

Profesorul a dat să spună ceva despre întâmplarea cu păianjenul, dar s-a lăsat păgubaş... Pe vânzătoarea de ziare n-o interesau păianjenii, ci centimele, aşa că nu-l asculta. Era o femeie scundă, grasă, în floarea vârstei, în vinele căreia curgea pesemne o doză considerabilă de sânge evreiesc sau ţigănesc: era mult mai puţin oacheşă decât Jeannette şi avea părul mai puţin negru decât al fetiţei, cu care de altfel nu semăna deloc. Poate doar forma gurii le era comună, dar nu şi expresia ei. Când priveai gura parcă neruşinată a mamei, aveai impresia că sărutase de curând, cu sete, un bărbat, şi buzele moi mai păstrau urma sărutului.

Pe lângă faptul că era foarte nerăbdătoare, ca toţi francezii, se purta câteodată chiar grosolan cu clienţii şi de multe ori ţipa la ei. Dar cel mai bruftuluit dintre toţi era *„son ami"*[1], lăcătuş, mecanic sau instalator de meserie, judecând după faţa lui mereu mânjită de funingine. Grozav îl mai ţinea sub papuc. Duminica însă, dichisiţi, se plimbau amândoi prin pădure, se aşezau pe câte o bancă şi se îmbrăţişau în văzul lumii cu nepăsarea nestingherită, care se împământenise la Paris de pe timpul războiului.

— La revedere, *madame,* a spus profesorul. Jeannette a dumneavoastră este un copil fermecător.

Vânzătoarea de ziare aproape că s-a supărat.

— Nicidecum, *monsieur,* nicidecum. E un diavol.

— *Madame,* cum vorbiţi aşa de un copil?

— Vă spun că e un diavol. E rea, foarte rea. Un adevărat diavol. Şi, deodată, fără nicio tranziţie: Vino-n-coace, vino repede, puicuţa mea.

Iar când Jeannette s-a strecurat până la ea prin uşiţa laterală îngustă, a aşezat-o pe genunchi şi, strângând-o la pieptul ei bogat,

[1] Prietenul său (fr.) (n. t.).

s-a pornit să-i acopere cu sărutări botişorul murdar, spunându-i din când în când cu un gângurit duios ca de porumbiţă:

— Puişorul meu, iepuraşul meu, dragostea mea!

„Ca peste trei minute s-o bată iar pentru cine ştie ce poznă, s-a gândit profesorul, îndepărtându-se. Numai franţuzoaicele şi evreicele sunt mame atât de exaltate şi nestăpânite.”

Motanul negru l-a întâmpinat pe Simonov cu o privire ciudat de rece şi parcă duşmănoasă. „Asta-i fiindcă am întârziat”, şi-a zis profesorul. Pisoiul şi-a mâncat porţia de carne cu o lăcomie şi cu o iuţeală neobişnuite. Dar, după ce a terminat, nu s-a culcat ca de obicei pe jos, în bătaia razelor calde şi aurii ale soarelui. A sărit greoi pe masă şi şi-a îndoit spinarea în sus, ca o cocoaşă de cămilă, uitându-se furios, cu ochii lui verzi, uriaşi şi pătrunzători în ochii omului.

— Ce-i cu tine, frate Vineri? l-a întrebat acesta, întinzând mâna să-l mângâie. Dar cotoiul nu i-a îngăduit. A fornăit mânios, s-a răsucit brusc pe loc cu coada ridicată în sus, şi din două salturi a ajuns pe prichiciul ferestrei, apoi pe acoperiş.

— E supărat, şi-a zis profesorul, stânjenit, şi clătinând din cap. Dar pentru ce?

Au mai trecut o zi şi o noapte. Dimineaţa era vreme uscată, dar văzduhul, pâclos. Pe la amiază, Simonov s-a uitat la indicatorul de vânt de pe acoperişul unei vile. Vergeaua acestuia nu stătea o clipă liniştită, ci se învârtea capricioasă, când mai repede, când mai încet, ba în direcţia soarelui, ba în sens opus. Pe la patru după amiază s-a lăsat zăpuşeală.

— Oho, o să izbucnească o furtună grozavă, a zis profesorul cu glas tare, ieşind din casă. Uite că şi începe!

Într-adevăr, oamenii şi animalele duceau lipsă de aer. Li se uscau buzele, limba şi gâtlejul, iar în ceafă simţeau apăsarea sângelui. Vântul schimbător, din sud – siroco – bătea în rafale, fără să aducă răcoare, ba, dimpotrivă, te învăluia într-un suflu de foc, venit dinspre Sahara.

Pălăriile de pai şi de fetru, ca şi gambetele smulse de pe capul pietonilor, se rostogoleau pe caldarâmul plin de praf, şi oamenii alergau după ele, sărind ca nişte ţapi, cu poalele hainelor fluturând în vânt. Trecătorii izbucneau într-un râs lipsit de răutate. Ba râdeau şi cei păţiţi, înfundându-şi pălăriile mai adânc pe cap. Umbrelele se răsuceau trosnind, cu spiţele înainte. Rochiile femeilor se înfoiau ca nişte lalele şi se lipeau pe neaşteptate de piept, pântece, şolduri şi

picioare. Femeile mergeau aplecate împotriva vântului, cu capul în jos, ţinând cu stânga pălăria, iar cu dreapta, veşmintele uşoare.

În Bois de Boulogne, vântul zănatec scutura, clătina, rupea, zgâlţâia şi ciufulea copacii bătrâni şi puternici, învârtejindu-le vârfurile, care şuierau strident, înmănunchindu-se ca nişte mături. Bătaia vântului întorcea marea de frunze în sus, când cu faţa deschisă, când cu faţa închisă, şi în jocul acesta pădurea ba se lumina, ba se întuneca. În frunziş, pe verdele gazoanelor, pe nisipul galben al potecilor, se împleteau vesel petele mişcătoare ale razelor aurii de soare, ale cerului albastru şi ale umbrelor tremurătoare.

Sub bolta largă a unui castan bătrân, cu faţa în bătaia vântului, pe umeri cu o pelerină cenuşie, stătea un om cu capul aplecat atât de adânc în piept, încât trecătorii nu vedeau de sub pălăria lui de pescar decât vârful bărbii sale roşcovane presărate cu fire albe. Din când în când îşi ciupea îngândurat, cu două degete, vârful bărbii, iar uneori şi-l băga distrat în gură şi începea să-l morfolească. Trecătorii mai observau cu un zâmbet uşor, că alteori bătrânul acesta înalt, cu aspectul lui pitoresc, se lovea cu pumnul peste genunchi sau dădea cu dispreţ din umeri, ridicând capul brusc, sau izbind pământul, mânios, cu bastonul. Obiceiuri proaste ale celor ce nu ştiu să gândească superficial, în fragmente întâmplătoare de idei, ci profund şi într-o succesiune riguroasă.

Trecătorilor, însă, li se părea numai că pe banca verde se afla un singur om. Nu aveau cum să ştie că acolo se desfăşura o discuţie de familie, haotică şi neplăcută, între două fiinţe cu totul diferite, contopite indisolubil într-un singur chip omenesc. Prima fiinţă era profesorul de chimie, fizică, botanică, fiziologie a plantelor, savantul silvic, de două ori *doctor honoris causa* al universităţilor europene, veşnicul student, fantezist, omul care nu stătea o clipă locului, stăpânul unui suflet sfânt şi generos cu un caracter imposibil, total dezinteresat şi mare gură-cască. A doua fiinţă era Nikolai Evdokimovici Simonov şi atât, un om ca alte sute de mii şi chiar milioane de oameni. Nikolai Evdokimovici ştia foarte multe lucruri. Astfel, ştia că atunci când plouă, oamenii cumsecade îşi iau umbrela, când te întorci acasă în toiul nopţii trebuie neapărat să închizi binişor uşa de la intrare fără s-o trânteşti, că scările au o balustradă ca să te ţii de ea, că pastele făinoase, slănina, ceaiul, locuinţa şi spălătoreasa trebuie plătite, că la o cotitură un

automobil poate să-l calce pe un gură-cască îngândurat. Mai cunoştea şi nenumărate alte asemenea legi înţelepte şi folositoare. În sfârşit, cunoştea adevărul riguros despre bani, drept cel mai important paragraf al catehismului casnic. Banii sunt rotunzi ca să-i poţi purta comod în portofel, nu ca să-i laşi să se rostogolească mai uşor prin lume şi au o formă plată, ca să-i poţi aşeza frumos în fişicuri după ce i-ai numărat şi înainte de a-i duce să-i depui la o bancă serioasă.

Profesorul nu prea asculta cu plăcere poveţele înţelepte ale lui Nikolai Evdokimovici şi le dispreţuia, considerându-le trecătoare şi plicticoase. Nikolai Evdokimovici condamna dărnicia, neglijenţa şi bunătatea prostească a profesorului, bombănea, îl certa şi uneori îşi permitea chiar să-l ironizeze cu prudenţă. Profesorul i se adresa cu „tu”, aşa cum i se adresa în trecut paznicului bătrân, care slujea de treizeci de ani la facultate. Aici, se simţeau şi o veche obişnuinţă, şi familiaritate prietenoasă, şi intimitate protectoare... Nikolai Evdokimovici îi spunea „dumneavoastră” şi „domnule profesor”, cu o nuanţă de grijă şi respect, dar uneori şi cu tonul sfătos al unei dădace bătrâne.

Acum şedeau amândoi în Bois de Boulogne, pe banca de fier vopsită în verde, şi discutau fără glas. Câteodată, profesorului i se părea că arborii zbuciumaţi trăgeau cu urechea şi chiar luau parte, cu nelinişte, la această convorbire.

VI

Profesorul îşi ţinea întinsă palma mică, dar cărnoasă, a mâinii drepte, brăzdată şi împestriţată de o mulţime de linii, ridicături şi crăpături ce se întretăiau între ele. O mână asemănătoare, turnată în bronz, avea numai Balzac. Se găsea în muzeul ce-i poartă numele, de pe strada Raynouard din Paris – mâna unui mare om, ce cunoscuse totul, încercase totul, pipăise, măsurase şi cântărise totul, dar care şi turnată în metal tot frumoasă şi vie rămânea.

Lui Simonov îi plăcea Balzac mai mult decât oricare alt autor străin şi se ducea adesea la muzeul lui modest. Dar nici prin cap nu-i trecuse vreodată să compare propria sa mână cu a lui. În muzeul mic şi simplu, mai mult decât orice îl preocupa o ramă de pe un perete, în care se afla o coală pătrată de hârtie de desen cu o inscripţie frumoasă, făcută chiar de marele scriitor:

„Ici

un
Rembrandt”[1]

Inscripţia aceasta naivă îl înduioşa întotdeauna aproape până la lacrimi, de aceea nu-l lua niciodată la muzeu cu dânsul pe scepticul şi pe preapământeanul Nikolai Evdokimovici.

Acum, profesorul se uita îndelung, cu atenţie, la palma sa balzaciană şi, zâmbind uşor, bătrâneşte, spunea fără glas:

— Aici, da, chiar aici s-a rătăcit mânuţa ei atât de drăguţă, aspră şi murdară. Şi cât de nerăbdătoare s-a zbătut după aceea ca să scape din strânsoare. Ca o sălbăticiune mică, liberă şi vioaie. Ce valoare au toate plăcerile şi bucuriile lumii în comparaţie cu această senzaţie simplă, cea mai pură, divină a încrederii unui copil?

Ca să vadă mai clar chipul micuţei şi oacheşei Jeannette, profesorul îşi închide o clipă ochii, dar deodată aude bombănitul caustic al lui Nikolai Evdokimovici, al acestui veşnic nemulţumit, povăţuitor şi frate geamăn de care se săturase până peste cap:

— Ehe, domnule profesor, domnule profesor, câte prostii fantastice am săvârşit noi doi în lunga noastră viaţă pe toate paralelele şi meridianele globului! Şi acum, poftim, la venerabilul apus al zilelor noastre, ne pierdem cumpătul deodată de încântare la vederea unei fetiţe murdare de pe stradă, în vârstă de şase ani, care seamănă cu un pui abia ieşit din găoace. E a treia zi de când ne tot învârtim în jurul chioşcului şi cumpărăm fără niciun rost ziarele de dimineaţă, de prânz şi de seară, în speranţa de a revedea măcar în treacăt botişorul murdar de copil şi de a surprinde zâmbetul ei ştrengăresc. Şi privim fără-ncetare palma noastră dreaptă cu înduioşarea unui sfânt budist, care îşi contemplă propriu-i buric.

Ei da, toate astea sunt drăguţe, frumoase şi emoţionante, cu atât mai mult cu cât sunteţi un om cu un suflet absolut pur, aş spune chimic pur. Dar cred că veţi fi de acord, domnule profesor, că pasiunea noastră bucolică ar putea să pară absurdă şi ridicolă, dacă ar fi văzută dinafară de o privire ageră şi sceptică.

— N-are decât să pară. Ce-mi pasă mie de proşti, de trântori şi de imaginaţia lor porcină? Anii, părul meu cărunt, viaţa mea ireproşabilă – iată-mi chezăşia! Cel care va vedea murdăria în faptul că această fetiţă amuzantă, minunată, m-a înduioşat aproape până la lacrimi nu poate fi decât un porc mârşav ca tine.

[1] Aici – un Rembrandt (fr.) (n. t.).

Asta-i tot. Basta!

„Asta-i tot, basta, asta-i tot, basta”, şuierau crengile copacilor, legănându-se şi împletindu-se unele cu altele.

Nikolai Evdokimovici capitulează:

— Dar ce am spus, domnule profesor?! Nimic ce ar putea jigni onoarea dumneavoastră. Vreau să spun doar că fiecare popor îşi are moravurile, obiceiurile, deprinderile, superstiţiile şi semnele sale, care sunt mult mai puternice decât legile scrise. Iar un străin, pe deasupra şi emigrant fără patrie, care s-a adăpostit sub o aripă de nădejde, prietenească, puternică, trebuie să se poarte cu mult mai multă prevedere şi delicateţe cu aceste reguli nescrise.

— Destul, flaşnetă veche, exclamă, enervat, profesorul, şi freamătul frunzelor repetă după el: „Flaşnetă veche, veche!”

Dar bătrânul paznic nu se lasă:

— Amintiţi-vă, domnule profesor, în ce fel v-aţi exprimat în faţa proprietăresei chioşcului entuziasmul pentru încântătoarea ei fiică Jeannette. Amintiţi-vă cum v-a răspuns prin ocări. În ocările ei nu se simţea niciun fel de răutate împotriva dumneavoastră sau a Jcannettei. Nu! Îşi spunea doar cuvântul amintirea inconştientă, instinctivă şi seculară a luptei împotriva „duhurilor rele” din vremurile păgâne şi împotriva ticăloaselor uneltiri ale diavolului din epoca creştinismului primitiv. Vedeţi dumneavoastră, femeia aceasta onorabilă, când a auzit laudele exaltate la adresa fiicei sale, s-a speriat fără vrerea ei, ca nu cumva s-o deocheaţi pe Jeannette. Ca nu cumva diavolul, auzind laudele dumneavoastră sincere la adresa drăguţei fetiţe, din gelozie s-o facă strâmbă, saşie, ori să-i acopere faţa cu bube urâte! În ceea ce priveşte deochiul, oare nu chiar dumneavoastră, domnule profesor, aţi publicat acum nouă ani, într-o revistă engleză de teosofie, un articol pe jumătate ştiinţific, pe jumătate mistic, sub pseudonimul „Nemo”, în care v-aţi străduit să demonstraţi, în chip foarte interesant şi amănunţit, că din nenumăratele emanaţii ale organismului omenesc, poate cele mai puternice sunt fluidele pornite din ochiul omului, aşezat atât de aproape de creier? Aţi susţinut că prin intermediul ochiului se transmit unde hipnotice, şi tot văzul, îmbinat cu imaginaţia, ţese în toiul nopţii vise colorate şi multiforme. În sfârşit, capacitatea ochiului omenesc de a da naştere unor efecte uimitoare de lumină nu este nicidecum născocirea unor literaţi lipsiţi de răspundere după cum aţi afirmat tot dumneavoastră. Într-adevăr, ochii omului, în funcţie de emoţiile

sufleteşti, pot să se lumineze, să strălucească, să răspândească fulgere, să ardă, să străpungă, să îngrozească şi să nimicească. Această forţă miraculoasă a ochilor a fost descoperită din cele mai vechi timpuri de popoare care vedeau totul, observau totul şi memorau totul, popoare al căror nume a pierit din istorie, dar care au lăsat în urma lor comori orale nepieritoare. Literaţii n-au făcut decât să-i jefuiască pe strămoşii necunoscuţi, fără să tragă niciun folos, în timp ce la oamenii simpli înţelepciunea străveche şi marea experienţă s-au păstrat sub formă de semne şi superstiţii. Acum se pune întrebarea, domnule profesor: aţi avut oare dreptate când v-aţi supărat pe expansiva mamă a adoratei dumneavoastră Jeannette?

Profesorul izbeşte pământul cu vârful de fier al bastonului său, făcând să scrâşnească nisipul.

— Taci, papagal nenorocit, colecţionar de vechituri, care nu ştii decât să trivializezi tot ceea ce atingi.

Vântul se înteţea tot mai mult. Respirai greu chiar şi în pădurea plină de verdeaţă. Copacii uriaşi, seculari, care-i văzuseră pe vremuri în umbra lor pe Victor Hugo, Alfred de Musset, Balzac şi pe cei doi Dumas, scârţâiau neîncrezători şi obosiţi, scrâşnind mânioşi. Pe fondul întunecat al cerului zburau grupuri de păsări negre, sinistre, ciudat de mari. Natura întreagă parcă încremenise într-o aşteptare chinuită. Profesorul simţea apăsarea apropiatei furtuni. Şi peste toate mai era şi filistinul acesta neobosit, păzitorul acesta plictisitor al moralei burgheze, veşnicul sufler, mentor, *„alter ego”* de care nu te poţi despărţi niciodată, care-i va târî totdeauna sufletul liber pe cărările bătătorite ale fricii salvatoare, ale tăcerii rezonabile, ale moderaţiei politice, ale acordului veşnic cu majoritatea, ale repetării vechilor şi mucegăitelor adevăruri, ale zâmbetelor oficiale şi ale laudelor făţarnice la adresa dobitocilor sus-puşi. Şi profesorul a explodat ca o petardă:

— Nu vreau să ştiu şi să aud de nimic! Ce-i rău sau condamnabil în faptul că o fetiţă drăgălaşă, un copil francez vioi şi gingaş, a pus stăpânire pe toată inima mea, pe toate gândurile mele? Doamne! Nu am mai simţit niciodată şi nici nu speram să mai simt bucuria caldă şi dezinteresată pe care soarta o dăruieşte cu atâta înţelepciune şi mărinimie bunicilor, în clipa renunţării la toate celelalte bucurii pământeşti. Ah! N-am fost bunic, n-am apucat... Dar de ce să nu spun lucrurilor pe nume? Oare mă pot lăuda cu conştiinţa curată că am fost vreodată soţ fericit sau părinte

onorabil, respectat, cap de familie, temelia, conducătorul şi apărătorul ei?

Nu, întreaga lui viaţă de familie se desfăşurase absurd, trist, fără căldură. Pe când era docent, se însurase cu fiica palidă şi capricioasă a unui profesor de vază, decan şi academician. Acesta îşi câştigase o faimă uriaşă, o situaţie sigură şi o viaţă confortabilă pe căi nu prea drepte pentru vremurile acelea, datorită faptului că asculta oricând de voinţa şi dorinţele guvernului, datorită atitudinii lui dezaprobatoare faţă de adunările, protestele şi grevele studenţilor, precum şi asprimii sale excesive la examene. Ştia, fireşte, că în spate, în cercurile radicale ale tinerelor cadre universitare era poreclit în batjocură „cofetar” şi „săpunar”. Dar nu-i păsa de flecăreala rataţilor, a neisprăviţilor şi a trântorilor inculţi.

Cu o plăcere obişnuită şi făţişă, punea în portmoneu darurile de aur, care i se ofereau după fiecare şedinţă solemnă a Academiei şi care-i îngreunau plăcut buzunarul. Accepta cu o linişte plină de demnitate călătoriile ştiinţifice în străinătate, remunerate totdeauna din belşug, ca şi ediţiile de lux ale cărţilor sale. Îşi extindea şi îşi păstra legăturile cu aristocraţia din Petersburg şi cu persoanele sus-puse fără nicio umbră de linguşire. Studenţii îl urau, dar la prelegerile sale, amfiteatrul era ticsit, fiindcă avea o minte profundă şi suplă, era elocvent şi fermecător de spiritual.

„Vită genială”, spusese despre el marele cinic, contele Witte, cunoscut pentru limba lui ascuţită şi slobodă.

Căsătoria lui Simonov cu fiica cea mai mică a decanului, Lidia, fusese foarte ciudată, atât prin repeziciunea încheierii ei, cât şi prin lipsa totală a flirtului plin de poezie, care constituie tot farmecul în perioada logodnei.

Câţiva profesori au făcut o escapadă pe insula Aptekarski. O noapte albă, ameţitoare, o beţie uşoară şi veselă, cu şampanie rusească ieftină, „Abrau-Dursot”, suflul viguros al Nevei celei bogate în ape, mirosul gingaş de răşină al mugurilor de mesteacăn, atmosfera degajată a unui picnic prietenesc. S-au jucat de-a v-aţi ascunselea. Lidia, cu trupul ei suplu şi mlădios, cu faţa mată şi buzele de un roşu aprins, parcă zbura, fără să atingă pământul, semănând în semiîntunericul enigmatic cu o vrăjitoare îndrăgostită. Cum s-au petrecut toate – e greu de înţeles. Alergând s-o prindă pe Lidia, Simonov s-a dezlănţuit cu atâta elan, încât era cât pe-aci s-o răstoarne, şi, ca să nu cadă, a apucat-o de talie şi a strâns-o atât de tare la piept că a simţit apăsarea puternică a sânilor ei pietroşi,

feciorelnici. În aceeaşi clipă, ea l-a sărutat pe buze, la adăpostul unui copac bătrân.

Întâi, tânărul savant s-a fâstâcit şi s-a înroşit din pricina nesaţului şi a neruşinării senzuale a acestui sărut înflăcărat şi umed. Dar şi-a spus imediat, cu obişnuita lui mărinimie şi respectul faţă de femeie, că era vorba de stângăcia şi lipsa de experienţă a unei fetiţe naive şi nevinovate, căreia i-a trăsnit deodată prin minte să-i imite pe cei mari sau să joace o scenă dintr-un roman abia citit. În orice caz, sărutarea aceasta, care şfichiuise ca o flacără nervii lui Simonov, îl încărca, după părerea sa de gentleman, cu o grea răspundere. De aceea, pe când se întorceau de la picnic în strada Raziezjaia, Simonov şi-a luat curaj şi cu inima bătând nebuneşte i-a cerut oficial mâna. Ea şi-a dat consimtământul cu un calm care l-a indispus puţin. Se aşteptase s-o audă spunându-i fraza străveche, tradiţională, seculară: „Vorbeşte cu tata şi cu mama”, dar ea îi răspunsese simplu, cu un zâmbet politicos şi prietenos: „Sunt de acord. Îmi placi de mult. Îţi mărturisesc că nu am o zestre chiar atât de mare cum s-ar putea presupune, judecând după felul nostru de viaţă, în aparenţă foarte larg. Fireşte, părinţii mei vor lua asupra lor bucuroşi toate cheltuielile legate de căsătorie şi de călătoria în străinătate. Ne vor găsi cu plăcere, pentru început, şi o locuinţă bună şi confortabilă, mobilată comod şi înzestrată cu toate cele necesare gospodăriei. Dar cred că tăticu n-o să poată să-ţi dea decât vreo cincizeci de mii de ruble în numerar, ceea ce nu-i prea mult pentru vremurile de astăzi, când nu se mai spune nici măcar în glumă că dacă iubeşti, poţi fi fericit şi într-un bordei. Cunosc la perfecţie trei limbi străine – franceza, germana şi engleza – şi aş putea foarte bine să fac traduceri. Însă ştii şi dumneata cât de prost sunt plătite traducerile...”

Sângele rece şi simţul ei practic l-au jignit o clipă pe Simonov care i-a răspuns cu o stângăcie involuntară:

— Am şi eu o moşioară în gubernia Novgorod, în judeţul Ustiug, de vreo patru sute de deseatine, dacă nu mă-nşel. Dar mă bizui mai mult pe mine însumi: îmi place să lucrez, nu mă dau îndărăt de la niciun fel de muncă şi nu m-am ferit niciodată de ea. Te rog să mă crezi, Lidia, cu dragostea şi prietenia dumitale, voi ajunge curând la o situaţie care te va face să fii mândră de mine, pe bună dreptate. Iată mâna mea drept chezăşie. Strânge-o cât poţi de tare.

Faţa palidă a fetei s-a îmbujorat când i-a îndeplinit rugămintea. Apoi a spus:

— Chiar dacă pe dumneata nu te-aş crede, am încredere în părerea tatălui meu. Îl ştii cât e de zgârcit cu complimentele şi aprecierile elogioase, mai ales în sfera ştiinţifică. Despre dumneata însă, vorbeşte ca despre un viitor astru al ştiinţei, ca despre părintele unei noi şi măreţe şcoli. Sunt chiar vorbele lui. Iar acum, dacă nu te-ai răzgândit, hai la el să-i anunţăm hotărârea noastră de a ne căsători. Te rog un singur lucru. Ştiinţa rămâne ştiinţă, dar în problemele comerciale şi băneşti să ceri totdeauna sfatul tatălui meu. Numele lui este cunoscut în întreaga lume civilizată, însă numai prea puţini ştiu că tata, cu mintea lui clară şi pătrunzătoare, este un om de afaceri de cea mai înaltă clasă şi se pricepe să plaseze fără greş sume importante în locuri de unde ele se întorc curând înzecite. Ar putea să fie ministru de finanţe, a încheiat ea cu mândrie...

Aşa s-a însurat Simonov cu Lidia Koşelnikova. Nu se putea spune că era o căsătorie din interes, dar nici din iubire înflăcărată şi nici măcar dintr-o pasiune întâmplătoare, care izbucneşte pe negândite, te ameţeşte şi-ţi pune un văl pe ochi, iar ideilor şi cuvintelor le răpeşte sensul şi importanţa.

Mai târziu, Simonov se gândea adesea la această perioadă ciudată a logodnei şi la începutul căsătoriei sale şi nu găsea în ea nici logică, nici justificare, nici necesitate. Totul fusese o halucinaţie rece, un joc stângaci de actori proşti de-a dragostea. Îşi dăduse prea târziu seama de sufletul soţiei sale şi o clasificase prea târziu într-o anume categorie de oameni care nu au totuşi nimic complicat, enigmatic sau neobişnuit. Era pur şi simplu o fiică a epocii sale, în care tinerele fete fie visau să facă politică ori să urmeze cursuri universitare, fie îşi îmbâcseau mintea cu Oscar Wilde, Friedrich Nietzsche, Weininger şi cu neruşinate teorii sexuale. Lidia făcea parte din ultima categorie. Încă de pe vremea când învăţa la Institutul pentru fetele nobile, mânca cretă pisată şi bea oţet, pentru ca trupul ei să-şi păstreze mereu forme diafane, aproape imponderabile, iar faţa machiată să poarte mereu pecetea languroasă a nopţilor de insomnie, petrecute nebuneşte, care lasă sub ochi cercuri negre şi elocvente.

Tot la institut, sub pretextul jocului naiv şi nevinovat al „adorării” colegelor mai mari, cunoscuse ispita lesbianismului monstruos la care se deda pe atunci din desfrânare şi snobism tineretul din şcolile pentru lumea bună. În relaţiile conjugale intime era lipsită de

senzualismul sănătos şi vădea doar curiozitate rece, aşa că relaţiile dintre tinerii soţi au început să fie tot mai rare şi mai lipsitfe de entuziasm. Într-o zi, Lidia i-a spus:

— Ştii, la urma urmei, nemţii au dat dovadă de inteligenţă şi spirit practic când s-au hotărât pentru „Zwei Kinder-System”. E şi necesar, şi satisfăcător.

Ca totdeauna, Simonov a acceptat în linişte şi părerea aceasta, aşa că nu s-a mirat câtuşi de puţin când, după ce a născut a doua fetiţă, Lidia a refuzat să-şi mai îndeplinească îndatoririle conjugale, lăsând în schimb soţului deplina libertate, de care, de altfel, el nu avea nevoie.

Dar obligaţia de a aduce bani în casă rămăsese tot în sarcina lui şi creştea imperios an de an. Pe Lidia n-o preocupaseră niciodată copiii. Nu-i plăcea să aibă grijă de ei, şi nici nu se pricepea. Fetiţele aveau totdeauna dădace şi bone. Mama nu făcea decât să le gătească frumos ca pe nişte păpuşi şi să se joace cu ele, câte zece minute pe zi. Traducerile din limbi străine se dovediseră a fi flecărelile drăguţe ale unei domnişoare-logodnice. E drept că ştia – destul de aproximativ – cam vreo sută de cuvinte din fiecare dintre cele trei limbi europene principale, dar pentru ocupaţia de traducătoare bagajul acesta de cunoştinţe era prea sărăcăcios. Apoi, Lidia nu avea nici vocaţie, nici răbdare pentru o astfel de treabă. Mai mult decât orice o preocupa activitatea uşoară şi agitată din domeniul filantropic, organizarea de serate literare şi studenţeşti, de loterii, bazare şi alte fleacuri vesele, la care erau invitate diferite celebrităţi, unde cucoanele vindeau şampanie şi flori, şi aveau pretexte permanente pentru mereu alte toalete.

Lidia se bucura de un foarte mare succes în cercurile la modă, de literatură, poezie şi pictură nouă, la tot acest tineret care proclama devizele trăsnite ale cubiştilor, futuriştilor, acmeiştilor şi chiar ale celor ce susţineau că omul nu trebuie să facă nimic. Ei descoperiseră la ea farmecul vicios al prăbuşirilor lui Verlaine şi fiorul ispititor al senzualităţii lui Picasso. De altfel, toţi aceşti cutezători transformatori ai artei mondiale nu se gândeau niciodată la sensul cuvintelor abracadabrante pe care le rosteau cu uşurinţă, cuvinte sonore şi ameţitor de profunde, dar cu totul de neînţeles pentru burghezii neiniţiaţi. Dar ce importanţă avea asta? Ei îşi puteau îngădui orice. În cele două capitale ale Rusiei bântuia pe atunci molima supraomenescului, cu puţin înainte de izbucnirea groaznicului război, iar printre intelectuali – geniile, profeţii,

clarvăzătorii, prezicătorii, mediumurile, înţelepţii universali, Napoleonii şi Zaratuştrii se năşteau cu repeziciunea cu care apar ciupercile după o ploaie călduţă de vară. Un om cult şi cu idei înaintate, care se respecta, abia prididea să nu scape prilejul de a admira un nou astru plin de strălucire, descoperit abia în ajun. Străvechea Moscovă, potolită şi aşezată, Moscova negustorilor, care înainte vreme organiza banchete cu smintitul întru domnul Koreişa, cu protodiaconul Şahovţov, ce stingea cu vocea lui candelabrele din sală, cu şeful de poliţie Ogareov, cu Şaliapin, sau cu atletul Poddulnâi – această Moscovă naivă şi primitoare se trezise deodată şi înţelesese că nu mai poate trăi fără un decadentism al ei.

De aceea, comanda în grabă case cu arhitectură decadentă, îşi întemeiase o literatură diabolic de decadentă şi nebunesc de scumpă, iar tinerele şi rotofeiele moscovite aiurau în somn: „Tăticule şi mămico, să-mi cumpăraţi un logodnic, care să fie un adevărat centaur decadent”.

Şi li se cumpăra.

Demnul Petersburg fusese totdeauna mai liniştit, mai moderat şi mai rece decât înflăcărata Moscovă, pe care încă de pe vremea lui Petru I se obişnuise s-o privească de sus. Dar atacul furibund al noilor curente în toate ramurile artei cucerise şi severul Petersburg, rebotezat, pe neaşteptate, Petrograd. Primii promotori şi crainici ai acestei noutăţi răsunătoare au fost carieriştii pripiţi, docenţii inculţi, care prezentau „trecerea în revistă a ultimelor noutăţi” la numeroasele cursuri pentru femei şi scriau articolaşe critice în sutele de reviste ce se năşteau zilnic cu titlurile cele mai năstruşnice, pentru a dispare fără urmă după două-trei zile.

Cu pasiunea ei de totdeauna pentru nimicurile ţipătoare, ieftine, lipsite de gust, Lidia a fost una dintre primele admiratoare înflăcărate ale reprezentanţilor acestor nenumărate „isme”, prietena lor credincioasă, ajutoarea şi propagandista lor activă. Ei o numeau mamă, muză, raza lor X şi se adunau vinerea în adevărate cârduri în salonul ei puţin cam plicticos, dar îndatoritor şi ospitalier, unde se serveau sandvişuri foarte gustoase şi excelentul vin roşu caucazian „Mukazan”.

La început, Simonov frecventase cu oarecare interes şi curiozitate seratele decadente ale soţiei sale. Oricum, dar, după spusele Lidiei, la aceste serate se făurea arta aceea nouă, viguroasă şi mândră, care, după ce va spulbera toate eforturile

jalnice, plictisitoare şi lipsite de vlagă ale predecesorilor, va străluci peste lume ca o stea înflăcărată şi nepieritoare.

Dar foarte curând începu să-şi spună: „Una din două, sau eu am rămas în urma artei şi nu mai înţeleg nimic, sau toţi aceşti futurişti şi cubişti sunt pur şi simplu nişte golani, simulanţi, mistificatori, şarlatani neruşinaţi...” E drept că în unele poezii ale acestor inovatori de ieri răsuna uneori o forţă ciudată şi sălbatecă; e drept că Simonov înţelegea consonanţele îndrăzneţe, care înlocuiau la decadenţi exactitatea lăcuită a rimelor riguroase, datorită studiului aprofundat al zicătorilor şi strigăturilor populare, atât de plastice. Dar sensul lor echivoc îl enerva în mod neplăcut, după cum îl enerva şi maniera lor de a-şi citi operele, fonfăit, cântat, după motivul prohodului sau al unui cântec bulevardier, fără să se dea în lături de a folosi cuvinte triviale. Şi mai extravaganţi erau muzicienii futurişti şi pictorii cubişti. Pe aceştia nu-i înţelegeau nici cei mai apropiaţi colegi ai lor. De altfel, pentru această bandă urlătoare de supraoameni, a fi neînţeles constituia prima treaptă a genialităţii.

Tinerii aceştia zdraveni mâncau şi beau cu pofta unor hamali de pe Volga, cereau mereu bani cu împrumut şi rămâneau adeseori să doarmă pe divane, pe câte două scaune alăturate ori pur şi simplu pe jos. Simonov se uita cu îngăduinţă, ba chiar cu înţelegere tacită la acest dezmăţ tineresc. Viaţa de profesor nu-i ştersese încă din minte anii de studenţie de la Universitatea din Moscova, când tinerii îşi împărţeau bucuros între ei patul, masa la cantină, ultima cană de bere şi cunoştinţele ştiinţifice. Dar o întâmplare stupidă îl scosese din sărite. Un tânăr decadent, zdravăn, lung cât o prăjină, cu faţa plină de coşuri, îmbrăcat cu un fel de halat larg, jumătate galben, jumătate albastru, la butonieră cu o legătură de mărar şi cu un morcov, tocmai sfârşise de citit noua sa poezie intitulată pretenţios „Pavanna”, şi rămăsese încremenit de năvala inspiraţiei. În jurul lui, poeţii de mâna a doua tăceau cu un aer de veneraţie. Întâlnind privirea lui Simonov, lunganul galben-albastru l-a întrebat fonfăit:

— Ce ziceţi, Amfitrioane? Pe cine consideraţi acum drept cel mai minunat dintre poeţii ruşi?

Stânjenit, Amfitrionul s-a uitat fără să vrea la peretele pe care atârnau portrete ale scriitorilor şi poeţilor ruşi celebri şi a murmurat, stingherit:

— Cred că, totuşi, Puşkin...

— O, măgarul lui Balaam! a urlat decadentul bubos. Europeanul vostru dulceag de Puşkin cu toată opera lui nu face nici cât o unghie de la piciorul meu.

Şi, apucând deodată o călimară masivă, a aruncat-o în portretul lui Puşkin, spărgând geamul şi împroşcându-l cu cerneală pe marele poet. Simonov, alb de indignare, l-a înşfăcat pe poet de guler cu o forţă neobişnuită şi l-a tras spre uşă, spunând cu buzele tremurătoare:

— Ticălosule! Să nu te mai prind pe-aici, că te omor, stârpitură! Afară!

Pretendentul la înaltul titlu de cel mai minunat poet rus a sărit în grabă în antreu, derutat şi dezumflat. În urma lui au pornit, bombănind, poeţii de mâna a doua. Dar „ieşirea grosolană, oribilă, de sălbatec" a lui Simonov nu i-a fost iertată. În primul rând, după o îngrozitoare criză de isterie, cu hohote de plâns şi leşinuri, Lidia l-a silit până la urmă pe soţul ei să se ducă a doua zi la poetul galben-albastru şi să-i ceară iertare. În al doilea rând, i s-a interzis pentru totdeauna să mai asiste la seratele decadente, chiar şi de departe. În al treilea rând, din seara aceea nefastă au încetat cu totul orice relaţii omeneşti între soţ şi soţie. Aici nu era vorba nici de ură, nici de răzbunare, nici de dezgust reciproc, ci de faptul că amândoi începuseră pur şi simplu de multă vreme să înţeleagă şi să simtă că între ei nu există şi nu a existat niciodată nimic comun, nimic care să-i apropie sufleteşte şi că precipitata lor căsătorie nu se putea explica decât prin nălucirea rece a unei nopţi albe, nordice, şi prin capriciul de o clipă al unei domnişoare anemice şi răsfăţate din Petersburg.

La începutul acestei rupturi, pe Simonov îl bucurase chiar libertatea de acasă. Lucra mai în voie, gândea mai în voie. Dar mai important decât orice era faptul că în aceste zile liniştite şi singuratece găsise în sfârşit drumul spre mintea şi inima fiicelor sale, care trăiseră până atunci într-un răsfăţ stupid şi într-o ignoranţă plină de capricii. Privea plin de duioasă bucurie cum pătrundeau în mintea şi inima copiilor lui cărţile recomandate de el: poveşti ruseşti, alese cu pricepere, basmele lui Andersen, povestirile lui Mark Twain, ale minunatului Kipling şi ale lui Daudet, „Coliba unchiului Tom", aventurile lui Jules Verne, „Patinele de argint", „Fata căpitanului" de Puşkin şi alte opere asemănătoare, care cuceresc cu uşurinţă mintea şi imaginaţia copiilor. Îşi ducea, fetiţele, de câte ori putea, la grădina zoologică, la muzee şi prin

galeriile de tablouri. Orice frunzuliţă, animal, gânganie era pentru el şi copiii săi obiectul unor observaţii îndelungi şi pline de interes ca şi subiect de povestiri uimitoare. Aceşti doi ani petrecuţi cu fiicele lui îi rămăseseră neşterse în minte, ca cele mai frumoase, calde şi nobile amintiri. Înainte i se întâmpla ca, mâniat pe neglijenţa soţiei sale, veşnic în vizită sau prin magazine, să repete asprele cuvinte din pildele lui Solomon: „E o mare nenorocire o nevastă desfrânată şi nestăpânită. Picioarele ei nu trăiesc în casa ei.” Acum se surprindea tot mai des spunându-şi, ca un om părăsit, obişnuit cu singurătatea:

— Cât de bine şi de plăcut este totuşi acasă în lipsa onoratei şi fermecătoarei stăpâne, Lidia.

Dar e un adevăr de mult ştiut că o femeie rea care nu mai iubeşte nu se mulţumeşte niciodată cu o tăcere calmă. Aşa că Lidia a început curând să-l piseze, alegând punctul cel mai vulnerabil, cel mai sensibil şi cel mai dureros – banii.

În camera mică, pe vremuri atât de plăcută de pe strada Peski, nu se mai auzea acum de dimineaţă până seara decât cuvântul acela galben, îngrozitor, blestemat, veninos şi atotputernic – banii. „Am impresia că ai uitat de bani! Unde sunt? Visezi probabil la fericirea în bordei, în loc să te gândeşti la bani! Ce, ai uitat că mâine avem musafiri şi că-mi trebuie bani? Olenka are nevoie de bani pentru ghetuţe, Iulenka are nevoie de bani pentru o hăinuţă de blană. Bucătăresei îi trebuie bani să facă târguielile, mie îmi trebuie bani ca să-mi cumpăr mănuşi şi un bilet la concertul lui Wagner.” Bani, banii, banilor, pentru bani... Simonov simţea în gură un gust de rugină când auzea cuvintele metalice, prin care i se cereau bani. Curând, mai întâi ca nişte papagali nevinovaţi, apoi tot mai conştient şi mai perseverent, au învăţat şi fetele cântecul acesta minor despre veşnicii bani.

— Tăticule! De ce ne-ai cumpărat agrafe de carneol, când toată lumea poartă acum agrafe cu perle? Tăticule, pentru ce ai luat locuri în stal şi nu în fotoliu de orchestră? Tăticule, de ce bradul nostru a avut lumânări de parafină, iar cel de la X, becuri electrice? Pentru ce cutare are caii şi trăsura lui, iar noi trebuie să ne hurducăm într-o birjă? Tăticule, de ce mămica se plânge atât de des că eşti lacom şi zgârcit, că nu vrei niciodată să-i dai bani, că eşti leneş şi nu munceşti?

„Ce mârşăvie săvârşeşte o mamă, când cu minciuni îşi aţâţă copiii împotriva tatălui lor, îşi zicea adesea Simonov, dar se corecta

imediat: Dar şi mai josnică este vrajba îndelungată în familie, care ţine ani de zile, şi ambele părţi, considerându-se mari martiri, se străduiesc din răsputeri să-şi împungă cât mai veninos duşmanul.”

Cu blânda mărinimie care-l caracteriza, Simonov se socotea, cavalereşte, cu abnegaţie, drept una din părţile beligerante. Ura continuă şi nepotolită i se părea o povară grea şi amarnică, aşa că lua tăcut asupra sa jumătate din povara comună, blestemată. Nu, el n-a fost niciodată leneş sau zgârcit. După cum îi făgăduise solemn Lidiei în îndepărtata noapte albă să muncească fără preget pentru fericirea cuibului său, îşi ţinea cuvântul cu o energie neclintită, cu conştiinţa plină de bucurie că-şi îndeplineşte o datorie sacră. Ţinea prelegeri la Institutul de agronomie, la Institutul de silvicultură din Petersburg şi la cursurile superioare pentru femei. Preda fizica, istoria ştiinţelor naturii, chimia şi cosmografia la liceul militar, la alte şcoli militare, la institutele de fete. Câtva timp a condus lucrările geodezice ale Academiei statului-major. A scris numeroase articole strict ştiinţifice sau de popularizare. Diferitele reviste le primeau bucuros, redactorii întrecându-se în laude şi complimente... Însă onorariile erau pretutindeni de mizerie. Totuşi, s-ar fi putut trăi, şi chiar destul de confortabil, deşi socrul său îl trăsese pe sfoară în privinţa zestrei. Cea mai mare nenorocire era faptul că Lidia n-a cunoscut niciodată valoarea banilor care i se scurgeau printre degete, iar Simonov n-a învăţat să se bage pe sub pielea celor de care avea nevoie, să fie servil şi linguşitor. Tocmai când nu trebuia era mândru, independent, neînduplecat şi intransigent. Iar celor la putere nu le plac totdeauna astfel de însuşiri.

Când s-a apropiat vremea să-şi susţină teza de doctorat, profesorul Koşelnikov l-a întrebat într-o zi prietenos, ca în treacăt:

— Ce-ai zice, scumpul meu ginere, dacă ai afla că am fost numit oponent de Consiliul universităţii la teza ta?

Conform eticii universitare, o astfel de întrebare amabilă are totdeauna şi greutate, şi o mare importanţă. Prin ea se recunoşteau dinainte, şi talentul, şi meritele tânărului susţinător al tezei, şi la o asemenea întrebare nu se putea răspunde decât cu un zâmbet recunoscător. Dar Simonov a bolborosit cu un ton sec şi stângaci:

— Desigur, aş fi foarte bucuros şi onorat, domnule profesor, dar... dar gândiţi-vă şi dumneavoastră că... date fiind relaţiile dintre noi... dumnezeu ştie ce-ar putea să spună unii răuvoitori... Nepotism, protecţie... şi aşa mai departe... Amândoi ne-am simţi

prost.

Socrul s-a ridicat din fotoliu, spunând acru:

— Treaba dumitale. Cum vrei, cum vrei... Şi în timp ce îşi lua pălăria din antreu, a mai adăugat o dată: Cum vrei.

Până la urmă, Simonov şi-a susţinut teza de doctorat la Moscova şi a susţinut-o în chip strălucit. Când s-a întors la Petersburg, socrul lui nu şi-a dat osteneala să-l felicite.

Dar Koşelnikov nu păstra multă vreme supărarea. Apoi, îşi iubea foarte mult fata anemică. De aceea, după câtva timp i-a făcut ginerelui său, pe când acesta din urmă se afla în vizită la el, o propunere admirabilă, în spiritul acelei înţelepciuni financiare atât de mult admirate pe vremuri de Lidia. Câţiva oameni influenţi şi sus-puşi de la statul-major întreprindeau în scopuri militare o lucrare gigantică de secare a mlaştinilor din Polesie. În vederea acestei lucrări, căutau şi alegeau ingineri, hidrotehnicieni, hotarnici, silvicultori şi geodezişti cu experienţă. Se proiectau lucrări de zeci de milioane de ruble. Era o afacere mare şi sigură, în care se putea face în mod cinstit o avere serioasă, chezăşia unei fericiri viitoare. Nikolai Evdokimovici avea relaţii bune la statul-major, iar socrul său se oferea să-l ajute cu influenţa sa. Trebuia numai să baţi fierul cât era cald.

Simonov i-a cerut două săptămâni de gândire. Exact la data stabilită, a venit la socrul său şi l-a rugat să stea de vorbă cu el între patru ochi. Chiar de la primele cuvinte a refuzat categoric să participe la lucrările din Polesie, iar când Koşelnikov l-a întrebat de cauzele acestui refuz, ginerele i-a zugrăvit un tablou sumbru şi înfricoşător.

— În primul rând, secarea mlaştinilor din Polesie nu va costa milioane, ci miliarde de ruble, a spus el. În al doilea rând, ea va atrage după sine în mod inevitabil scăderea debitului de apă din toate izvoarele, pâraiele şi râurile mici, mijlocii şi mari. Faptul acesta ar duce inevitabil la sărăcirea gospodăriilor ţărăneşti de pe întinderi uriaşe, la oprirea morilor de apă, la întreruperea liniilor de comunicaţie şi mai ales a circulaţiei vapoarelor pe râurile alimentate cu apă din Polesie. Niprul are şi acum nevoie de drage ca să-i scoată mâlul din albie şi ce se va întâmpla dacă nivelul apei va scădea şi mai mult? În al treilea rând, cine e iniţiatorul şi conducătorul acestor lucrări? Colonelul J. din statul-major. În realitate, J. este de origine poloneză şi vântură de mult ideea secării mlaştinilor, legând-o de posibilitatea unui război defensiv.

Mihail Dragomirov, un teoretician inteligent al artei militare, a spus o dată în legătură cu proiectul acesta: „Un comandant deştept şi viteaz trece glumind peste mlaştini. Un prost fricos îşi sparge capul şi pe un drum drept.”

Dar colonelul J. a apărut din nou la suprafaţă... În sfârşit, ultimul punct: am reuşit să aflu numele viitorilor antreprenori. Toţi sunt oameni trecuţi prin ciur şi prin dârmon, cunoscuţi mai ales ca specialişti în prădarea pădurilor.

— Ei şi?

— În realitate, toată povestea cu secarea mlaştinilor se va reduce la tăierea în chip barbar a codrilor din Polesie şi la vânzarea lemnului în cantităţi diabolice. Interesele militare nu sunt decât un paravan.

— Dar printre acţionari se află şi persoane sus-puse, a obiectat socrul.

— Cu atât mai mult, a mormăit posomorât Simonov. N-am ce căuta în compania lor.

— Scrupule stupide, a răspuns Koşelnikov, dând din umeri, şi, fără să mai spună vreun cuvânt, cei doi şi-au luat rămas bun pe un ton sec şi pentru multă vreme.

În ziua următoare, Lidia a intrat în camera lui de lucru şi în locul certei obişnuite i-a propus cu un glas apatic să divorţeze. El a primit propunerea, fără o vorbă. La rugămintea ei, a acceptat să ia asupra sa şi vina divorţului – pângărirea patului conjugal. Şi omului acesta nevinovat, bun şi blajin, i-a fost dat să asculte multe porcării din partea consistoriului până când divorţul a fost aprobat şi înregistrat.

O singură condiţie a divorţului îl mâhhnea şi-l deprima pe Simonov. Conform hotărârii sfântului sinod, cele două fiice ale sale rămâneau la mama lor, care trebuia să aibă grijă de educaţia lor spirituală şi morală, potrivit principiilor şi normelor sfintei biserici pravoslavnice.

„Frumoase principii o să le mai vâre în cap”, bombănea Simonov. Şi, prevăzând scenele de gelozie din pricina copiilor, de neînlăturat în cazul unui divorţ, ura ce se înteţeşte din această pricină şi urmările ei dezastruoase asupra copiilor, a părăsit pentru totdeauna, cu durere surdă, Petersburgul, ca să-şi continue cariera de profesor în Moscova, pe care o cunoştea şi o iubea de mult.

Astfel s-au întrerupt pentru totdeauna legăturile cu fosta lui familie, cu vremea ştergându-se chiar şi amintirea ei. Dar

dragostea pentru toţi copiii, duioşia pentru aceste făpturi neajutorate, bucuria ce-l năpădea când le auzea glasul, când le vedea zâmbetul, când le privea jocurile şi primele încercări de a înţelege viaţa în comun îi umplea mereu sufletul cu un balsam tămăduitor. Nu de dragul unei fraze frumoase, ci din adâncul inimii lui pure şi iubitoare îşi rostise el într-o zi aforismul la o mare adunare a mamelor din Moscova:

— Cel ce a scris o carte bună pentru copii sau a inventat pantalonaşi care nu încătuşează mişcările şi sunt plăcuţi la purtat este mult mai demn de nemurire şi de recunoştinţă decât toţi cuceritorii de state şi toţi inventatorii de maşini din lume.

Între timp, siroco cel înăbuşitor şi fierbinte nu numai că nu se potolea, dar se înteţea tot mai furios şi mai năvalnic. Profesorul obosise de mult să se mai certe zadarnic cu al său *alter ego* mărginit şi filistin, Nikolai Evdokimovici. Furtuna care se apropia, dar pregeta să se dezlănţuie, îl strivea parcă şi-l sufoca. „De ce-oi sta eu aici şi m-oi chinui atât?” s-a gândit el. Până şi elevii din clasa întâi de liceu ştiu că nu-i nimic mai primejdios decât să te adăposteşti în timp de furtună sub un copac. Ia să mă duc acasă. Coteţul meu de porumbei e prevăzut cu un paratrăsnet. Din punctul acesta de vedere francezii merită toată lauda, pe care, de altfel, o merită şi pentru altfel de furtuni: pentru răzmeriţele şi răscoalele lor spontane.”

Şi s-a ridicat, îndreptându-şi cu greu membrele care-i înţepeniseră de atâtea ore de şedere pe bancă. Îl furnica pielea din cap până-n picioare.

„Parcă ar fi curent electric, şi-a spus el. Dar, la urma urmei, de ce n-ar fi într-adevăr senzaţia aceasta un fenomen electric?” În clipa aceea, Simonov s-a prăbuşit greoi la pământ, asurzit şi orbit de fulgere şi tunete îngrozitoare. Un uragan cumplit se pornise ca un cal turbat. Cerul, văzduhul şi pământul se înecaseră într-o beznă sinistră. Copacii vuiau, crengile se rupeau trosnind, un castan secular se prăbuşi cu un vaier prelung, smulgându-şi din adânc rădăcinile uriaşe. Copacii se clătinau şi se îndoiau până la pământ. Fulgerele şi tunetele nu mai conteneau. Şiroaie de apă se revărsau de sus potop. În afară de pânza de apă, grea şi compactă, care acoperea tot orizontul, nu se mai vedea nimic.

Ud până la piele, Simonov îşi croia cu greu drum printre copaci, găsind uneori pe dibuite cărările pe care apoi le pierdea iar.

Deodată, o mânuţă delicată i-a atins pe neaşteptate degetele şi a auzit lângă el o voce tremurătoare, spunând speriată:

— O, domnule, mi-e frică. Vă rog să mă ajutaţi. Mi-e tare frică, nu mai ştiu încotro s-o iau.

— Doamne, dumnezeule, e Jeannette! a recunoscut-o profesorul, cuprins de bucurie şi groază. Cum de-ai ajuns aici sub pelerina mea? Hai, vino mai aproape, fetiţo dragă. Şi-acum linişteşte-te, c-o să te duc la chioşcul vostru.

A înfăşurat-o cu îndemânare în pelerina lui şi a pornit voinicеşte prin băltoace. Uneori, din bocceluţă se auzea un glăscior subţire şi tânguitor:

— Mi-e frică, mi-e tare frică, bunule domn! Simonov îşi trecea palma, înduioşat, mângâietor şi liniştitor peste pelerina îmbibată cu apă. În sfârşit, au ieşit din Bois de Boulogne, au străbătut bulevardul Beau-Séjour şi, sub podeţul suspendat, profesorul a dat în primire povara lui udă la chioşcul de ziare, umplându-l de apă. Stăpâna chioşcului a izbucnit în strigăte pline de mirare. Aproape înnebunise căutând-o pe Jeannette în ceasurile înfricoşătoare ale furtunii, prin beznă şi fulgere. Cu îndemânarea şi gingăşia caracteristice tuturor mamelor iubitoare de pe lume, şi-a eliberat fetiţa din uriaşa pelerină a profesorului, i-a şters cu mişcări repezi trupşorul ud şi năsucul, fără să uite ca între timp să-i mai ardă câte una ori s-o ocărască, povestind tuturor – Jeannettei, profesorului şi vecinilor adunaţi – de spaima îngrozitoare prin care trecuse în ziua aceea.

— O, dragă domnule, i-a spus ea lui Simonov, să mă iertaţi că la început v-am bănuit chiar pe dumneavoastră că aţi luat-o pe Jeannette la Bois de Boulogne, din care cauză am dat fuga la portăreasa dumneavoastră s-o întreb ce fel de om sunteţi. M-am bucurat foarte mult când am auzit-o spunând cele mai frumoase cuvinte despre dumneavoastră. Dar cred că înţelegeţi neliniştea unei biete mame. Nădăjduiesc că şi dumneavoastră aţi avut surori, fiice sau nepoate.

În clipa aceea, Jeannette şi-a scos capul cu hotărâre de sub mormanul de cârpe în care o învelise maică-sa şi a venit cu mărinimie în ajutorul profesorului.

— O, măicuţă, a izbucnit ea cu groază şi încântare. Dacă ai fi văzut prăpădul de acolo! M-am dus în Bois de Boulogne cu Germaine, fata domnului Colin, măcelarul, dar când a început furtuna, m-am pierdut de ea. Doamne, doamne, ce tare m-am

speriat! Vântul bătea cu atâta putere, că a frânt toţi copacii şi a dărâmat o mulţime de case mari. De peste tot ţâşneau fulgere groase cât mâna mea şi mari cât turnul Eiffel, şi tunetul bubuia ca focurile de artificii de la 14 Iulie ori ca atunci când trage cu tunul. Ploua de parcă venise potopul, despre care ne-a citit preotul că a înecat toată lumea. Mă speriasem de moarte. Şi gândeşte-te, mămico, ce fericită am fost când domnul acesta bun şi curajos mi-a venit în ajutor şi m-a acoperit cu pelerina lui ca un înger, ca să mă scoată din iadul de-acolo. Mămico dragă, gentilomul acesta viteaz m-a salvat şi trebuie să-i fim recunoscători toată viaţa.

Cuvintele spontane ale fetiţei l-au înduioşat şi l-au amuzat pe profesor până la lacrimi, dar mama copilului a zis calmă:

— Vorbirea asta înfloratăa învăţat-o de la prietena ei cea mai bună, Germaine, mai mare decât ea, care, din păcate, citeşte foarte mult.

Profesorul a spus:

— Desigur, întâmplarea aceasta este un fleac şi sunt mulţumit că s-a sfârşit cu bine. Daţi-mi voie, *madame,* să mă reped până la cârciumioara doamnei Bussac să iau nişte flori de tei. Are flori de tei excelente. Sărmana fetiţă s-a udat rău la picioare.

— O, nu, domnul meu. Vă rog să nu vă mai deranjaţi. Am flori de tei în casă. Vă mulţumesc din tot sufletul şi vă rog să aveţi şi dumneavoastră grijă să nu răciţi. Răcelile astea de vară sunt mult mai primejdioase decât cele de iarnă.

„Aprigă femeie! şi-a spus Simonov, pe când ieşea din chioşc. Totuşi, e o mamă minunată.”

După ce a făcut vreo cinci paşi, a întors capul. Dintr-un maldăr de basmale şi cârpe îl priveau ochişorii veseli, prietenoşi şi zâmbitori ai Jeannettei.

Aşa a început pentru profesorul Simonov o vreme de grea suferinţă morală. Mai înainte reuşea măcar din când în când să vadă pentru o clipă-două mutrişoara vioaie şi veselă a Jeannettei sub diferite pretexte onorabile: ba cumpărând un ziar, ba trecând pur şi simplu prin faţa chioşcului cu un aer dinadins serios şi preocupat. Dar acum se ruşina de şiretlicurile lui nevinovate şi se temea ca nu cumva mama Jeannettei să creadă, mai ales după furtuna din Bois de Boulogne, că bătrânul rus cam sucit din fire încearcă să se vâre cu forţa într-o familie străină. Aşa că a început s-o urmărească pe fetiţa cea drăguţă pe furiş, de la distanţă,

străduindu-se să nu se lase văzut nici de ea, nici de mama ei, şi mulţumind lui dumnezeu că-şi formase un ochi ager de pădurar.

Jeannette îşi petrecea vremea plină de voioşie, îmbogăţindu-şi mereu impresiile. Fiecare zi îi aducea ceva nou, interesant, vesel. Picioruşele ei alergau neobosite, după cum neobosiţi îi respirau plămânii; ochii cercetau neîncetat, urechile prindeau orice foşnet, mintea nu pridideа să perceapă. Dacă ar fi avut o libertate deplină, fără îndoială că nu i-ar fi ajuns arondismentul al 16-lea, nici Parisul întreg cu împrejurimile lui, nici întreaga Franţă. Spre mâhnirea ei însă, supravegherea severă a mamei sale şi spiritul ascuţit de observaţie al vecinelor serviabile îi îngrădiseră libertatea la un spaţiu redus, limitat la un pătrat format din patru străzi: strada Renelagh, *avenue* Mozart, strada Assomption şi bulevardul Beau-Séjour.

Profesorul descoperise mai demult lucrul acesta şi o poreclise în sinea sa pe Jeannette: „prinţesa celor patru străzi”.

E drept că prinţesa aceasta iute de picior mai pătrundea uneori năvalnic şi în alte străzi din apropiere. Pe bulevardul Montmorency şi în strada Doctor Blanche. Dar nu era vorba decât de escapadele unei prinţese amazoane, dornică de aventuri nevinovate.

Interdicţia cea mai severă se referea la Bois de Boulogne. De altfel, şi curajoasa Jeannette tremura la gândul grozăviilor care se petreceau acolo şi nu putea să înţeleagă nici astăzi cum de ajunsese în desişul pădurii în timpul furtunii pricinuite de siroco. După cum povesteau femeile care locuiau de multă vreme în cartierul Passy, printre copacii deşi se ascundeau tot felul de răufăcători. Ei îi atacau pe cei ce se plimbau, îi aruncau în automobile şi-i duceau cine ştie unde, ca să ceară apoi pentru răscumpărarea lor sume mari de bani. Acolo mişunau satiri necruţători, care atacau până şi femeile şi copiii, rătăceau adesea fiare sălbatece, scăpate din grădina zoologică din apropiere, ba noaptea umblau chiar năluci albe – sufletele oamenilor, pieriţi pe vremuri în dueluri în Bois de Boulogne, fără să aibă parte de sfânta împărtăşanie.

Dar asupra micului său domeniu Jeannette, ca o adevărată prinţesă, avea drepturi suverane recunoscute de toţi. Şi era o prinţesă bună, prietenoasă, grijulie şi iubită. Supuşii ei o adorau. Când străbătea voioasă, cu paşi uşori, străzile statului său, din toate părţile zburau spre ea cuvinte pline de căldură:

— Bună ziua, Jeannette! Bună ziua, micuţă Jeannette!

Toţi factorii poştali, cu genţile lor umflate, de piele, fetele care duceau pe la case lapte şi franzele, încărcate în cărucioare de mână, grupurile de fetiţe grăbite, în drum spre şcoală, muncitorii care tocmai ieşeau de la cârciumă, unde îşi luaseră aperitivul, funcţionari şi curieri (străduindu-se la apariţia ei să-şi păstreze seriozitatea şi un aer de preocupare, în timp ce un zâmbet duios le lumina buzele), femei în vârstă, care se grăbeau spre piaţă, toţi o întâmpinau cu dragoste:

— Bună ziua, Jeannette! Bună ziua, Jeannette! Iar ea împărţea în stânga şi în dreapta cu glăsciorul ei cristalin cuvinte de bun găsit împreună cu ghioceii şi margaretele zâmbetelor sale scânteietoare:

— Bună ziua, domnule Topin! Bună ziua, doamnă Tirou! Bună ziua, Irène, Simone, Madeleine!

Şi câtă grijă arăta ea pentru munca şi interesele poporului său! Iată-l de pildă, pe savoiardul tânăr, îmbrăcat în zdrenţe, mergând pe trotuar şi cântând dintr-un fluier de lemn vechi de când lumea. Alături, prin mijlocul străzii, trece cârdul său de capre lăţoase, înghesuindu-se una într-alta. Savoiardul nu face decât să cânte din fluier o melodie tristă, veche de o mie de ani, fiindcă de ordine în turmă are grijă cu o severitate neobosită un dulău mare, negru şi deştept, care aleargă fără preget în jurul caprelor, îndemnând pe cele rămase în urmă din încăpăţânare sau zburdălnicie să se alăture celorlalte. El se face ascultat prin lătrături sau izbindu-le cu capul, uneori muşcându-le uşurel, dar, de cele mai multe ori, cu privirea de foc a ochilor săi omeneşti. Trecătorii, înfricoşaţi de răutatea şi sălbăticia dulăilor savoiarzi îl ocolesc, însă Jeannette nu cunoaşte teama, şi mâinile nu i-au tremurat încă niciodată de frică. De aceea, ea îl ajută, binevoitoare, pe dulăul negru să adune caprele la un loc, şi câinele, acoperit de sus până jos cu blana lui lăţoasă, o linge din când în când pe faţă cu limba lui lungă, roşie şi fierbinte.

Iar melancolicul savoiard, fără să oprească turma, pe care o lasă în grija dulăului, prinde una din capre, o mulge cu o îndemânare de scamator, strângându-i ugerul în formă de pară, adună laptele într-un păhărel şi-l întinde Jeannettei, fără să scoată o vorbă. Laptele cald, de capră, nu e prea gustos. Şi mai are şi un miros atât de greţos, încât nu-l beau decât bolnavii şi rarii amatori. Dar cum să-l superi pe savoiard şi pe minunatul lui câine? Fetiţa îşi ia inima în dinţi şi înghite într-o clipă laptele.

— Mulţumesc, la revedere, scumpul meu dulău. La revedere.

Iată-l şi pe tocilarul bătrân, dar drept ca un stejar, trecând în sunetele melodioase ale clopoţelului său. El ascute cuţite, brice şi tot felul de obiecte de metal. Atelierul lui pe roate este foarte greu. Îl trag meşterul-stăpân şi harnicul lui câine-lup. Jeannette se uită de multe ori înduioşată la câinele acesta roşcovan, cu blana linsă, care-şi face datoria cu atâta conştiinciozitate. Se încordează tot în ham şi parcă se lipeşte de pământ în strădania lui de a uşura povara divinităţii sale, stăpânul.

— Bună ziua, domnule Perier.

— Bună ziua, micuţa mea.

Tocilarul se opreşte şi agită din nou clopoţelul, cu ochii la ferestrele de la care aşteaptă să i se dea de lucru. Între timp, câinele-lup se ghemuie sub tocilă, şi rămâne acolo, în timp ce domnul Perier zăngăne, hârâie şi ţiuie infernal cu uneltele sale. Nu se mişcă nici când stăpânul său intră să se mai odihnească după muncă la cârciumioara „Au pelouse”. Poate nu-i place faptul că în cârciumioara aceasta de pe strada Doctor Blanche se află câţiva seteri albaştri, rasă de câini de vânătoare, care se şi cheamă „albaştri de Auvergne”, sau poate că, în general, nu-i plăcea niciun fel de societate. E tăcut, morocănos, totdeauna plictisit. Nu îngăduie nimănui să-l mângâie şi probabil că nici măcar stăpânul său nu l-a mângâiat vreodată. Desigur, Jeannette ar fi putut s-o facă, dar ce plăcere poţi să ai mângâind un câine care nu-ţi dă nicio atenţie?

Câinele acesta avea o fire ciudat de posomorâtă (nu cumva îi îngreuna sufletul cine ştie ce crimă?). Cu atât mai mult cu cât domnul Perier era totdeauna vesel şi comunicativ. Jeannette îl asculta cu foarte mare plăcere, de la distanţă, cum cânta în cârciumioara lui preferată cântece vesele, străvechi, pe care francezii de astăzi abia le mai înţeleg. I se părea numai cam ciudat faptul că domnul Perier înlocuia unele cuvinte ale cântecelor sale cu o tuse semnificativă.

Toţi erau prieteni buni ai Jeannettei. Şi negustorul de haine vechi, cu neîntrecutul lui strigăt, şi grădinarii din grădina cea minunată, proprietatea unei milionare pe care nu o văzuse nimeni, niciodată, şi fetele de la laborator, şi jucătorii pătimaşi la curse care, când îşi cumpărau ziarele sportive, o rugau să le spună o cifră norocoasă, şi cerşetorii, cărora nu se zgârcea să le dea câte o monedă de doi *„sou”,* dacă se găsea vreuna în buzunarul

şorţuleţului ei. Dar avea şi prieteni foarte preţioşi, interesanţi, amuzanţi şi iubiţi. Astfel, cam de trei ori pe lună apărea pe domeniul Jeannettei un flaşnetar bătrân, dar plin de energie. Îi lipseau braţul stâng şi piciorul drept, pierdute în război, în schimb, avea o clientelă bună şi serioasă, alcătuită din adevăraţi cunoscători şi fini amatori de muzică nobilă de flaşnetă sau, mai potrivit spus, de orgă. El se oprea, la fiecare zece zile, la fereastra melomanului cunoscut de dânsul, îşi fixa flaşneta într-un chip de neînţeles, cu ajutorul cârjelor, şi dădea un concert admirabil, care începea totdeauna cu canţoneta italiană *O sole mio,* sau cu cântecul militar francez *La Madelon* sau cu Marsilieza. Trebuie să spunem că (după părerea lui) îl îndrăgea un public ales. În timpul concertului şi după terminarea lui, tot felul de monezi învelite în hârtiuţe zburau de la toate etajele, izbindu-se de trotuar şi de caldarâm.

Dar în afară de muzica rafinată, flaşnetarul lipsit de o mână şi un picior mai aducea ceva cu el. Fixase pe capacul orgii sale o cutiuţă din care, în schimbul a cinci centime, oricine putea să scoată nişte bileţele verzi şi roşii făcute sul, cu prezicerea soartei, rezolvarea problemelor amoroase şi comerciale, cu precizarea însemnătăţii astrologice a planetei fiecărui om şi cu alte lucruri înţelepte. Dar pesemne că din cauza invalidităţii sale, muzicantului îi era greu să facă mai multe lucruri în acelaşi timp: să învârtească manivela flaşnetei, să-i urmărească pe amatorii de preziceri şi să adune de pe jos monezile învelite în hârtie, şontâcăind, aplecându-se anevoie şi abia pridiind să trimită bunilor săi clienţi bezele spre toate etajele, de la demisol până la mansarda de la catul al şaptelea, unde se cuibăresc servitoarele, cusătoresele şi alţi oameni săraci, totdeauna gata să răsplătească micul divertisment muzical. Totuşi, flaşnetarul nu putea suferi când vreunul dintre cei adunaţi în jurul lui sărea să-l ajute. Atunci ciocănea cu cârja în caldarâm, spunând cu o grabă plină de nemulţumire:

— Nu, nu, vă mulţumesc, nu am nevoie, mă descurc singur, vă mulţumesc!

Dar, uimitor! – când Jeannette s-a aplecat pentru prima oară şi i-a întins apoi cu eleganţă, între două degete, hârtiuţa mototolită în care se aflau doi *„gros sou”*[1], flaşnetarul a bătut-o prietenos pe umăr, spunându-i cu un zâmbet:

— O, *„merci, grand merci”,* micuţa mea. Cât eşti de

[1] Monedă de zece centime (fr.) (n. t.)

fermecătoare!

Şi, într-adevăr, fetiţa aceasta oacheşă, cam murdară, cu ochişorii ei negri, vii, avea grozav de mult din ceea ce franţujii numesc *„charme”*[1] şi ceea ce-i atrăgea spre ea pe oameni, câini, cai şi pisici.

Cu prilejul vizitei următoare în cartierul Passy, în ducatul prinţesei Jeannette, flaşnetarul abia a ajuns, că a şi căutat-o din ochi pe ajutoarea sa. De îndată ce a descoperit-o, a chemat-o, zâmbind, la el, iar când fetiţa s-a apropiat, strălucind de bucurie, acesta a scos de după reverul paltonului un trandafir puţin boţit, dar încă înmiresmat, şi i l-a oferit, galant. De atunci, Jeannette, de cum auzea de departe sunetele prelungi ale flaşnetei, zbura ca o săgeată spre impresarul ei şi-şi făcea munca conştiincios, ferindu-se numai să nu pătrundă în zone interzise. Şi totdeauna căpăta un trandafir, o garoafă sau o altă floare de sezon; darurile acestea erau mândria ei, deoarece le câştiga printr-o muncă pur artistică.

Un alt infirm – prietenul cel mai iubit al Jeannettei, de care-i era milă şi-i purta o grijă deosebită – era un orb, un bărbat în vârstă, blajin, cu faţa palidă şi cu o voce minunată, plină de tristeţe. El trebuia să traverseze în fiecare dimineaţă strada Renelagh, care în anul acela era acoperită cu moloz, cărămizi şi scânduri de la noile construcţii, ceea ce făcea ca drumul să fie greu şi primejdios pentru un om lipsit de vedere. Jeannette îl ajuta de mult, de săptămâni şi luni să treacă strada. În fiecare zi, în afară de sărbători, la şapte dimineaţa, Jeannette îşi aştepta prietenul drag şi tăcut la intersecţia dintre *avenue* Mozart şi strada Renelagh. El apărea exact la ora şapte, în mână cu un baston alb. Nu vedea, dar prin mişcările capului căuta parcă să simtă unde se afla fetiţa, şi ea îşi anunţa prezenţa cu glăsciorul ei subţire:

— Bună dimineaţa, domnule Gaston.

Ochii lui adânciţi în orbite erau negri şi morţi. Dar pe buze îi juca un zâmbet cald, întotdeauna trist.

— Bună dimineaţa, sufleţelul meu. Ce ai visat?

Dar Jeannette era atât de tânără, încât nu visa, şi chiar dacă visa vreodată, uita visul în aceeaşi clipă.

— Nimic, domnule Gaston.

— Slavă domnului, răspundea orbul cu un ton de consolare.

Apoi se luau de mână şi porneau. Orbul se obişnuise să pipăie pământul cu bastonul, dar Jeannette îi strângea uşor mâna,

[1] Farmec (fr.) (n. t.)

prevenindu-l din când în când:

— În dreapta e o cărămidă! În stânga e o groapă!

Uneori, se aşezau împreună pe o bancă de pe stradă şi stăteau de vorbă. Orbul o întreba:

— Azi e luni?

— Mi se pare că da, domnule Gaston.

— Ce crezi, Jeannette, ce culoare are luni?

— Verde-închis, răspundea copilul.

— Şi eu cred la fel. Îi auzi pe soldaţi suflând în trompete? Ce culoare are muzica asta?

— Roşie, răspundea Jeannette fără şovăire.

— Ba eu cred că e un roşu nuanţat cu galben. Nu-i aşa?

— O, da, domnule Gaston, nuanţat cu galben.

Tăceau. Peste câteva minute, domnul Gaston spunea încet:

— Am orbit. Nu văd nimic. Dar soarta mi-a lăsat cu mărinimie auzul, pipăitul, mirosul, gustul şi raţiunea. Aş fi putut să le pierd pe toate şi să zac acum într-o beznă veşnică. Aşa-i că sunt fericit, dragă Jeannette?

— Vă iubesc, domnule Gaston, şoptea fetiţa, mângâindu-l cu gingăşie pe obraz. Apoi mergeau, ţinându-se de mână, până în bulevardul Beau-Séjour, unde se despărţeau.

Profesorul Simonov surprinsese adesea aceste întâlniri tăcute şi melancolice. Dar sufletul lui luminos nu cunoştea gelozia, mai ales faţă de un om ca domnul Gaston, pedepsit atât de crunt de soartă. Se gândea doar uneori că dacă ar fi orbit şi el, prietenia cu Jeannette ar fi fost pentru dânsul în această nenorocire cea mai mare mângâiere. Şi iată că într-o bună zi s-a hotărât să se folosească de un şiretlic nevinovat, caraghios, de băieţandru. Fetiţei i se interzisese cu stricteţe să se împrietenească cu profesorul rus, dar când îl întâlnea întâmplător pe stradă, nu scăpa niciodată prilejul de a-l saluta cu un zâmbet sau cu un semn din cap. Uneori, chiar traversa în fugă strada pentru el, dar avea un fel insuportabil de a se băga sub fiecare tramvai şi autocamion, ceea ce-l îngrozea pe Simonov. Într-o dimineaţă, după ce a scăpat ca prin minune de un autocamion uriaş, care tocmai trecea urlând şi pufăind, Jeannette l-a găsit pe bătrânul ei prieten parcă slăbit de puteri, istovit şi deprimat.

— O, domnule profesor, ce s-a întâmplat? Sunteţi tare bolnav, da? a zis ea cu un ton jalnic. Cu ce aş putea să vă ajut?

— Vai, dragă Jeannette, a răspuns Simonov, gemând. Mi s-a

întâmplat o mare nenorocire. Am orbit! Vrei să fii atât de bună să mă conduci până acasă? Locuiesc aici, aproape, în bulevardul Montmorency.

— Cu plăcere, domnule profesor. Sprijiniţi-vă de braţul meu.

Au făcut împreună vreo cincizeci de paşi. Profesorul mergea tot mai nesigur, împiedicându-se mereu. Dar cu vreo treizeci de paşi înainte de a ajunge la casa lui Simonov, Jeannette a izbucnit pe neaşteptate într-un râs vesel şi zgomotos, ca o ploaie de aur ce cădea pe o tavă de argint.

— Poznaşule! Mincinosule! zicea ea râzând. Credeţi că mă las prostită cu una, cu două? Mâinile dumneavoastră sunt prea aspre pentru un orb şi parcă eu nu văd cum vă tremură pleoapele când vă uitaţi la mine printre gene? Şi pasul vă e mult mai sigur decât al unui orb. *„Alors”,* marş acasă, domnule orb! Şi vă rog să nu mai faceţi scamatorii d-astea, altfel o să rămâneţi pentru totdeauna orb. Lui dumnezeu nu-i plac astfel de glume.

Simonov a pornit mai departe, fâstâcit şi ruşinat. Dar Jeannette îi strigă din urmă, pentru a-l mângâia:

— Să vedeţi: îl iubesc pe domnul Gaston, dar vă iubesc şi pe dumneavoastră. Şi Gaston e bun, şi dumneavoastră sunteţi bun, fiecare în felul lui. O să vă duc într-o zi să-l cunoaşteţi şi o să deveniţi prieteni.

Cu timpul, profesorul a descoperit multe ciudăţenii la Jeannette. Astfel, a constatat că acestei fetiţe drăguţe nu-i era scârbă de nimic.

O dată, într-o dimineaţă, devreme, coborând în stradă, profesorul a văzut priveliştea obişnuită din fiecare zi. În faţa intrării staţiona ca de obicei un autocamion mare, încăpător, dinaintea cutiilor de tablă scoase din vreme de portărese, pline cu tot felul de gunoaie strânse în douăzeci şi patru de ore. Trei auvergnezi vioi le ridicau cu îndemânare şi le goleau în autocamion. Simonov a auzit deodată glasul vesel al unuia dintre ei:

— Hei, Jeannette! Ţine!

Abia atunci a văzut profesorul silueta micuţă a fetei, ascunsă până în clipa aceea de botul maşinii. Şi Jeannette a prins cu îndemânare din zbor un obiect mic, cenuşiu, care-i fusese aruncat. Era un ursuleţ jerpelit de pluş, cu un botişor naiv şi mirat.

— Mulţumesc, domnule Antoine, a strigat ea, bucuroasă.

Iar Simonov se gândea: „Aşadar, iată de unde are în căruciorul acela de copil o colecţie atât de bogată de jucării vechi şi stricate.

Din gunoaie! Ei, drăcia dracului, dar cutiile astea sunt un focar de microbi. Poţi să te alegi foarte uşor cu o boală infecţioasă primejdioasă. De ce o fi mama Jeannettei atât de nătângă? La ce se gândeşte poliţia? Cu ce se ocupă serviciul sanitar? Profesorul nu a îndrăznit s-o avertizeze pe mama Jeannettei, fiindcă îi cunoştea bine autoritatea despotică şi independenţa în ceea ce o privea pe fiica ei. De asemenea, ar fi fost absurd şi ridicol dacă ar fi cerut unor oameni care se ocupau de curăţenia şi de sănătatea unui oraş uriaş să supravegheze comportarea igienică şi curăţenia fiecărei strengăriţe vioaie de şapte ani. Asta era treaba mamelor şi a şcolii. Dar mintea inventivă a profesorului a născocit un şiretlic nevătămător pentru Jeannette şi plăcut pentru el.

Era prieten cu unul dintre gunoieri, domnul Antoine, care avea aspectul unui gruzin, iar prin caracter se asemăna cu un rus din Iaroslavl. Amândoi frecventau bistroul doamnei Bussac, jucaseră adesea belotă şi se cinstiseră cu vin roşu. Simonov avea darul să se înţeleagă uşor cu muncitorii. Într-o zi, pe când beau împreună ultimele înghiţituri din paharul cu vin rubiniu, profesorul a spus:

— Domnule Antoine, am o mică rugăminte.

— La dispoziţia dumneavoastră, monsieur.

— Vezi dumneata... Micuţa Jeannette este o fetiţă fermecătoare... minunată, dar onorabila ei mamă e foarte severă cu ea. Niciodată nu-i face o plăcere şi nu îngăduie cu niciun preţ să i se dăruiască fetiţei măcar un lucru de nimica, dintre cele mai nevinovate.

— O, domnule, a replicat Antoine, cu un ton serios. Noi, francezii, ne iubim foarte mult copiii şi nu putem înţelege de ce un străin, chiar de-ar fi şi un gentilom, să dăruiască jucării copiilor noştri. Nu înţelegem capriciul acesta. Oare străinii nu au copiii lor?

Profesorul a oftat.

— Ah, domnule Antoine, am avut doi copii – două fetiţe. Dar acum nu le mai am şi nu le voi mai vedea niciodată. Cred că înţelegeţi dorul meu de copii. Un mare filozof a spus cândva: „Natura nu suferă golul”. Sper că-ţi dai seama de dragostea mea curată, sfântă, de ataşamentul meu părintesc pentru Jeannette. Dacă aş fi bogat, aş face ca fetiţa aceasta şi mama ei să aibă o viaţă admirabilă, m-aş îngriji ca Jeannette să urmeze studii superioare, şi ca fiecare zi din viaţa ei să fie plină de bucurie şi folositoare pentru ea şi pentru cei din jurul său. Dar fiindcă sunt un sărăntoc, nu pot să fac altceva decât să-i cumpăr uneori câte o

jucărie ieftină.

Pe domnul Antonie l-au mişcat cuvintele profesorului, dar mai ales tonul lui plin de căldură şi tristeţe.

— Cu ce vă pot ajuta, sărmanul meu prieten?

Profesorul s-a înviorat.

— O, domnule Antoine, cu un fleac nevinovat. Am văzut o dată cum ai aruncat Jeannettei din camionul dumitale un ursuleţ de pluş. Era vechi, jerpelit, un adevărat invalid, dar am văzut cum s-au aprins de bucurie ochii Jeannettei. Asta-i tot. Îngăduie-mi să-ţi aduc din când în când câte un fleac din ăsta pentru copii, iar dumneata, fără să spui nimic, să-l dai Jeannettei. Îmi iau şi eu obligaţia să nu spun niciodată, nimănui, despre înţelegerea noastră. Taina va rămâne între noi.

Sufletul fiecărui francez, chiar şi al unui auvergnez cu simţ practic, are o mică doză de sentimentalism când e vorba de copii.

— O, a zis el, bătând pe Simonov pe umăr. Nu-i o treabă grea. Vă puteţi bizui pe mine.

Altădată, Simonov cunoscuse doar superficial Parisul, pe care-l admirase în scurtele vizite făcute cu mult înainte de îngrozitorul război şi de emigraţia lui forţată. Acum, deşi locuia în capitala lumii de aproape zece ani, nu se mai sătura să admire marea ei forţă vitală, ritmul ei vioi şi totdeauna tineresc, dragostea ei pentru spectacole, pentru vorbele de duh, pentru eleganţa din toate domeniile vieţii, minunata desăvârşire în orice acţiune, în orice invenţie şi în orice operă de creaţie. Ce nu dăruise Parisul întregii lumi! Monarhismul cel mai strălucitor, mai luxos, mai puternic şi mai absolut şi revoluţiile cele mai sângeroase şi violente, înţelepciunea lui Pascal şi opera lui Offenbach, râsul lui Rabelais şi ironia caustică a lui Voltaire, aforismele subtile ale gânditorilor şi cuvintele istorice minunate în grosolănia lor ale lui Cambronne, uimitoarele parfumuri ale celor mai vestiţi parfumeri, şi înţeleapta carte a lui Souvarin „Fiziologia gustului”.

Timp de secole, Parisul a fost considerat capitala lumii, arbitrul modei feminine, şi se va bucura de această faimă încă multe veacuri, după cum va continua să stea în fruntea popoarelor în ceea ce priveşte matematica, chimia, fizica, construcţiile, dreptul, medicina, ingineria şi toate celelalte ştiinţe şi arte.

Marca Parisului este un bilet de intrare în templul gloriei şi al nemuririi. Lucrul acesta îl ştiu nu numai savanţii, scriitorii celebri, pictorii, sculptorii, compozitorii, muzicienii, cântăreţii, dar şi

prestidigitatorii, jocheii, clovnii, saltimbancii şi prezicătorii. Parisul este cam zgârcit cu daruri stupide, băneşti, dar aplauzele sale răsună pe întregul glob. Şi cu câtă nobleţe păstrează oraşul acesta amintirea celor ce au izbutit să devină preferaţii lui. Nu cred să existe pe lume un alt oraş în care marii dispăruţi să fie eternizaţi cu luxul parizian în statui şi în denumirile străzilor.

Dar pe Simonov îl entuziasmau şi-l captivau mai mult decât orice lucrările de artizanat, creaţii pline de candoare ale francezilor. Niciodată nu scăpa vreo expoziţie economică în memoria prefectului parizian Lepine, şi asculta cu încântare uimitoarea elocvenţă a şarlatanilor de pe stradă, care se pricepeau prin vorbe şi gesturi să bage trecătorului pe gât tot felul de fleacuri inutile. Se plimba cu o nespusă plăcere, pur copilărească, pe timp frumos, pe marile bulevarde, când inventatorii şi meşterii anonimi vindeau jucării pentru copii, totdeauna noi, amuzante, ispititoare şi ingenioase. Abia aici, în exilul apăsător, înţelesese că aproape toate jucăriile dragi din copilăria petrecută la Moscova ajungeau acolo, pe căi ocolite, de la Paris, şi *bilboquet* – joc de grădină, şi drăcuşorul american, şi baloanele multicolore, şi scârţâitoarele cri-cri, interzise mai târziu de şeful poliţiei, Ogareov. Meşterii parizieni confecţionau mereu alte jucării, mijloc de amuzament pentru adulţi, copii, bătrâni şi bătrâne, fetiţe şi băieţi. Apoi, de câtă voioasă inventivitate şi de adâncă şi sigură cunoaştere a modei zilei dădeau ei dovadă! Când doamnele din Paris s-au pasionat pentru focşi, pe bulevarde au apărut imediat focşi micuţi de pluş, flanelă şi chiar de catifea. După aceea, când au început să fie la modă *Irish-terrier*-ii lăţoşi, pe marile bulevarde se vindeau sute de astfel de căţei – jucării, blajini şi simpatici, care şi când sunt vii par a fi confecţionaţi în grabă de mâini stângace de copil, din vată, puf şi petece. Apoi a venit rândul lui Mickey, şoricel, cobai ori iepuraş. Mickey îi făcea înainte să râdă până la lacrimi pe copii, apărând pe ecran în pauzele dintre acte, dar imaginea lui amuzantă a fost transformată mai târziu în jucării mici, care stârneau şi hazul, ca mai înainte, dar constituiau şi un excelent „*porte-bonheur*”[1]. De un mare succes s-au bucurat şi jucăriile numite *iu-iu,* pe care le lăsai şi le ridicai în sus, suspendate pe un fir de aţă – dar succesul lor a fost efemer. Au ţinut vreo cinci-şase luni, apoi au dispărut. Sunt, însă, şi jucării norocoase, neinfluenţate de modă, timp, sau de capriciile cumpărătorilor, care se bucură de cerere continuă zeci, ba chiar şi

[1] Aducător de noroc (fr.) (n. t.)

sute de ani. Aici e vorba fie de o vrăjitorie, fie de isteţimea cu care a fost prins gustul tuturor copiilor de aceeaşi vârstă. Printre acestea se află în primul rând doi luptători de carton; ei redau în chip admirabil pe masă toate peripeţiile luptei greco-romane, fiind legaţi de un firicel invizibil, tras de cel care-i mânuieşte. Apoi raţa, care când o strângi măcăie de se aude în toată piaţa şi, în sfârşit, cărăbuşi, muşte, libelule, albine şi tot felul de alte gângănii cu arc, ce se mişcă şi zăngănesc. Desigur că o astfel de jucărie ar putea supravieţui câteva generaţii de copii, dacă tatăl grijuliu ar scoate-o numai în zilele de sărbătoare din cutia de sticlă, ar întoarce arcul cu băgare de seamă, ca să nu-l rupă, iar după ce aceasta şi-a executat numărul, ar închide-o în aceeaşi cutie unde ar sta liniştită până la următoarea sărbătoare. Dar atunci ce ne-am face cu nevinovata curiozitate a copiilor şi cu interesul ştiinţific pentru orice mecanism?

Chiar a doua zi după convorbirea sa sentimentală cu auvergnezul Antoine, Simonov s-a dus pe marile bulevarde. Mai întâi şi-a numărat cu grijă banii şi a constatat că are unsprezece franci şi şaptezeci şi cinci de centime. Motanului negru nu trebuia să-i cumpere ficat, fiindcă dispăruse, ceea ce era un avantaj. Vechiul ceasornic Moser putea fi vândut sau amanetat. Mergea cu precizia unui cronometru naval. Dar pe cine să-l ispitească un biet ceas vechi de argint, îngălbenit de atâta întrebuinţare? Să ceară un avans la vreo lecţie? Dar dacă-l întreba pentru ce-i trebuie? El nu ştia să mintă, sau să facă o mutră linguşitoare. O să se descurce altfel. Chiar mai bine. Vegetarismul e cel mai bun stimulent al refacerii fizice şi intelectuale. Ar fi o idee. O jumătate de kilogram de pâine albă, rece, costă cincizeci de centime şi i-ar ajunge două zile. Acum se punea problema substanţelor nutritive şi a vitaminelor. Fulgii de ovăz n-ar fi răi – *porridge*[1]-ul, de exemplu, sau alte preparate. Trebuia să aleagă dintre ele pe cel mai săţios şi mai ieftin. Ceaiul îl fiersese numai o singură dată, aşa că-l mai putea folosi de cinci-şase ori. Zău, totul era în ordine!

Ca totdeauna, pe marile bulevarde se aflau mulţi vânzători de jucării, nenumăraţi cumpărători şi un număr şi mai mare de cască-gură. Simonov nu se putea hotărî. Ceea ce i se părea bun, era scump, iar jucăriile ieftine erau fără haz, neinteresante.

Pe *Boulevard des Italiens,* profesorul a descoperit pe neaşteptate

[1] Fiertură din fulgi de ovăz (engl.) (n. t.)

o jucărie care i s-a părut nouă, amuzantă şi frumoasă. Vânzătorul ţinea sub braţ parcă un foxterier micuţ şi vesel, despre care cu greu puteai spune dacă e un căţeluş, un mic monstru sau un liliputan. Era neobişnuit de mic şi de drăgălaş. Ochii îi luceau cu vioiciune, iar lăbuţele se mişcau necontenit. „Ce căţeluş minunat”, şi-a spus profesorul şi abia atunci a băgat de seamă că foxterierul era confecţionat dintr-un material alb, avea ochi de sticlă, iar lăbuţele i le mişca, cine ştie cum, stăpânul lui. Dar nu numai profesorul era amăgit de această iluzie îndemânatică. În faţa tarabei se auzeau exclamaţiile neîntrerupte atât ale bărbaţilor, cât şi ale femeilor, care au mai mult spirit de observaţie.

— Ah, ce căţel fermecător! S-ar putea crede că e într-adevăr o jucărie. Să fi izbutit cineva să crească o rasă atât de mică? Uimitor ce lucruri se realizează astăzi!

— Şi cum s-a uitat la mine acum! Parcă n-ar fi câine, ci om.

Simonov a întrebat cu un glas răguşit şi cu un aer deznădăjduit:

— Cât?

— Zece franci şi nouăzeci de centime.

Profesorul a tăcut multă vreme, blestemându-şi sărăcia. Nu avea decât unsprezece franci şi şaptezeci şi cinci de centime. Dacă şi-ar opri pentru toate cheltuielile prevăzute numai un franc, tot i-ar lipsi trei *sous,* ca să cumpere căţeluşul.

„Trei *sous,* a invocat profesorul cerul, mut de disperare, numai trei *sous!* Dacă i-aş găsi pe jos.”

S-a aplecat să cerceteze trotuarul. A zărit pe jos un *„gros sou”,* mare, cu chipul lui Napoleon al III-lea. Aproape că nu s-a mirat. Dar vai, îi mai lipsea un *„petit sou”,* un singur *sou,* atât de neînsemnat, încât cu el în afară doar de un bulin la farmacie nu puteai să cumperi nimic altceva.

Dar stăpânul fermecătorului fox a spus binevoitor:

— Lăsaţi, nu contează. Un *sou* e un fleac! Mai bine uitaţi-vă cum trebuie mânuit căţeluşul. Băgaţi un deget aici, altul dincoace, iar trupul acesta atât de mic de parcă n-ar exista îl acoperiţi cu mâna. Vă mulţumesc, *monsieur,* simt că aveţi mână bună.

A doua zi, dimineaţa devreme, auvergnezul Antoine a găsit parcă din întâmplare în camionul său această jucărie minunată şi a dăruit-o Jeannettei, arătându-i mai întâi toate mişcările fermecătoare pe care le făcea căţeluşul vesel şi prietenos. Jucăria a avut un succes uimitor în întregul cartier. Toţi prietenii şi toate prietenele Jeannettei au umplut străzile şi fundăturile cu ţipete

asurzitoare şi exclamaţii pline de entuziasm:

— O, Jeannette, îmi dai voie să ţin şi eu puţin în mână căţeluşul tău fermecat? Ştie să latre, dragă Jeannette? Cum îl cheamă? Pot să-l mângâi? Vai, ce fericită eşti, Jeannette!

Jeannette era bună şi mărinimoasă. Apoi, o năpădise o bucurie atât de mare, încât ar fi putut s-o copleşească dacă n-o împărtăşea cu alţii. De la o sută de paşi l-a zărit pe Simonov şi a pornit în fugă spre el, zburând ca o rândunică:

— Domnule profesor! Dragă domnule profesor! Uite ce jucărie minunată am. Ai mai văzut vreodată aşa ceva?

Profesorul s-a prefăcut uimit şi a spus serios:

— Nu, dragă Jeannette, o jucărie ca asta nu am mai văzut niciodată. E o adevărată minune. După înfăţişare e neîndoielnic un foxterier, dar nu cred ca cineva să fi văzut vreodată un câine atât de mic. Afară numai dacă englezii ori japonezii ar fi crescut o rasă atât de rară de câini. Ce-i dai de mâncare?

Fetiţa a izbucnit în hohote de râs.

— Nu-i un câine adevărat, nu e viu. E jucărie. E făcut din nu ştiu ce material, nici n-are burtică şi nu respiră.

— Nu mai spune! a zis profesorul. Ochii lui sunt atât de vii şi botişorul atât de expresiv! De unde l-ai luat, Jeannette?

— L-am primit cadou. Mi l-a dăruit domnul Antoine, cel care strânge gunoiul dimineaţa.

— Drăguţ cadou, l-a lăudat Simonov. Ai grijă de el.

Acel *„gros sou*" greu de pe timpul lui Napoleon al III-lea, pe care Simonov îl găsise pe trotuar, trezise în creierul şi în mintea lui un noian de gânduri, amintiri şi idei îndrăzneţe. Regimul alcătuit din supă de fulgi de ovăz şi din ceai opărit pentru a nu ştiu câta oară stimula inventivitatea şi energia minţii sale.

Aici, în cartierul Passy, la doi paşi, se afla Bois de Boulogne, un rezervor de aer curat, cu un hipodrom uriaş, cu două lacuri pe care pluteau lebede şi unde te puteai plimba cu barca. Bois de Boulogne nici nu era de fapt o pădure, ci un parc bine îngrijit. Dar dacă te afundai în el spre Longchamp, ajungeai într-un adevărat hăţiş, de unde apăreau uneori ciute graţioase şi temătoare, care piereau într-o clipă la cea mai mică mişcare bruscă sau la un zgomot mai puternic. De cealaltă parte a parcului se afla grădina zoologică, plină de elefanţi, urşi, hiene, morse, foci, flamingo, marabu, maimuţe şi de felurite alte jivine. În apropiere de Bois de Boulogne

se găsea Trocadero, cu un acvariu interesant, cu un bogat muzeu şi cu un teatru uriaş, unde se prezentau admirabile piese de teatru, clasice. Drăguţa Jeannette nu văzuse niciodată toate acestea. Simonov nici nu îndrăznea să se gândească la o instruire şi educare sistematică a oacheşei Jeannette. Când îi va veni vremea, va urma şcoala comunală, apoi un liceu nu prea scump, unde va învăţa puţină gramatică, puţină literatură, puţină fizică şi chimie, puţină matematică, puţină istorie şi geografie, ca să nu rămână o ignorantă. Iar după aceea, dacă se va dovedi că are talent, cine ar putea-o împiedica să devină o nouă George Sand sau o nouă *madame* Curie? Dar profesorul era convins şi ştia din instinct că primele impresii ale copiilor pătrundeau în sufletul lor receptiv cu o forţă extraordinară, care nu-şi are seamăn în univers. Fiecare culoare, sunet fals sau muzical, fiecare nuanţă a glasului omenesc, orice miros ori adiere de vânt, orice obiect atins, conştient sau pe jumătate conştient, de viitorul om matur, orice cuvânt auzit sau rostit, orice gând care abia mijeşte în creierul încă nedesăvârşit, orice vis în somn, orice atom de hrană înghiţit de gura stângace şi lacomă, toate aceste fenomene, imagini şi obiecte contribuie la construirea puternicului edificiu care se numeşte *om* şi în faţa căruia tot ceea ce a creat omenirea pare bicisnic. „Da, aveau dreptate înţelepţii care susţineau că un copil trebuie crescut într-o atmosferă de frumuseţe şi bunătate, se gândea înduioşat profesorul. Copilul trebuie să crească într-o atmosferă de frumuseţe, dându-i-se totodată cunoştinţele elementare, adolescentul să crească într-o atmosferă de frumuseţe şi de dezvoltare fizică, iar tinerii, într-o atmosferă de frumuseţe şi de învăţătură.”

Profesorul îşi depăna mai departe firul gândului:

Mă rog, să se ducă Jeannette la şcoala ei şi să înveţe ce vrea şi ce poate în limba ei maternă, care e totdeauna hrana cea mai bună pentru minte, însă de ce să nu înveţe sub îndrumarea lui iubitoare să cunoască nesfârşita frumuseţe, bunătate şi bogăţie a lumii? Nu exista decât o singură piedică: o mamă autoritară, superstiţioasă si neîncrezătoare, stăpâna chioşcului de ziare. Dar nu-i nimic, o să aranjeze totuşi o distracţie nevinovată, de pildă, o vizită la grădina zoologică sau la un bâlci, ori vizionarea unui spectacol de teatru. Nu degeaba era el un om şiret ca un sălbatic din America de Nord, aşa că n-o să încerce s-o influenţeze chiar el personal pe mamă. O

să-l folosească pe amicul ei, domnul Auguste, *plombier*[1], leneş şi amator de băutură. Desigur, doamna îndrăgostită n-o să-i refuze nimic. Apoi, toate cheltuielile pentru plimbarea de duminică le va lua asupra lui. Să fie vorba aici de un procedeu machiavelic? Prietenia cu domnul Auguste începuse demult şi devenea din zi în zi mai strânsă. Nu era o treabă complicată. Cinci-şase partide de belotă, în timpul cărora profesorul se prefăcea a nu băga de seamă că partenerul lui nu şovăia să treacă în propriul său cont zece-cincisprezece rânduri de vin roşu sau de Pernaud, pe care Simonov le lua fără să clipească asupra sa. Dar la temelia acestei prietenii trainice, în care bătrânul, şiretul emigrant îşi punea atâtea speranţe, se afla mai ales dragostea lui sinceră şi fierbinte pentru Franţa şi francezi. Mai exista însă şi o altă piedică grea, dacă nu chiar aproape imposibil de biruit – banii. Şi-i terminase demult. Dar profesorul nu-şi pierdea curajul. Nu se socotea el degeaba un om norocos. De când se ştia, i se împliniseră toate dorinţele mai importante. Uneori, în întregime, alteori, pe jumătate, de cele mai multe ori în proporţie de o cincime sau o zecime, totuşi se împliniseră. Îşi amintea de vremea când, înainte de a intra în şcoala primară, locuia cu părinţii săi la Moscova, pe Presnia, într-o casă de lemn, cu o curte mare – un adevărat rai pentru jocul de popice. Micuţul Kolka îşi pusese în gând să câştige popicul cel mare. Desigur, nu era prea greu să cumperi popicul acesta, să-l faci singur, ori să-l comanzi unui turnător, dar un astfel de popic nu se bucura de nicio faimă. Preţuit era numai cel călit în bătălii, dovada măiestriei jucătorilor celebri din cartier. Nu era uşor să pui mâna pe el. Trebuia să dobori nenumărate popice obişnuite, jucând cu parteneri iscusiţi. Până la urmă, Simonov a câştigat totuşi mult râvnitul popic, ce-i drept, abia după un an, când intra în prima clasă de liceu şi numai după grele încercări.

Mai târziu, pe vremea când era în clasa a doua de liceu, şi-a dorit cu pasiune să intre şi el în corul bisericesc al liceului. Nu şi-a văzut visul împlinit prea repede, ci abia după ce glasul său mic şi cam răguşit de tenor s-a transformat într-o voce plăcută de bariton. Acelaşi lucru s-a întâmplat cu înotul, călăria, cu primul iepure împuşcat, cu prima dragoste sfioasă şi naivă, cu prima prelegere ţinută, cu prima carte apărută. Cu anii, profesorul a început – ce e drept – să bage de seamă că puterea dorinţei şi supunerea soartei faţă de ea se realizează mai ales în adolescenţă, ceva mai puţin în

[1] Instalator (fr.) (n. t.).

tinereţe, slăbesc la maturitate, iar mai târziu, mai şchioapătă, mai şovăie, dar până la urmă tot se realizează. La Paris, în zilele grele, a găsit o dată pe stradă cinci franci, iar altă dată, doi franci. La asta se mai adăuga recenta întâmplare de pe *Boulevard des Italiens.* Oare nu datorită dorinţei lui descoperise moneda pe jos? Nu trebuia decât să-ţi încordezi voinţa.

A turnat toată noaptea cu găleata. Dimineaţa era ceţoasă şi caldă, soarele se ascunsese printre norii deşi care se târau alene pe cer.

Ca întotdeauna, profesorul a coborât devreme. Gunoierii îşi începuseră munca. El şi-a amintit de Jeannette, prinţesa celor patru străzi, şi inima a început să-i bată amarnic, cuprinsă de o neînţeleasă tristeţe. S-a întâlnit cu vechiul său prieten, pictorul.

— Bună ziua, domnule profesor.

— Bună ziua, Ivan Ivanovici. Facem o plimbare în Bois de Boulogne?

— Facem.

S-au dus departe, dincolo de hipodrom, de-a lungul lacului mărginaş, până la locul de trecere cu bacul. Pictorul critica politica Germaniei şi prezicea un apropiat război înfricoşător, de o neînchipuită cruzime şi amploare.

Vorbind, au ajuns la punctul de închiriere a bărcilor. Acolo au asistat la o privelişte ciudată. Lebedele se îngrămădiseră pe apă, înconjurate de ceaţa deasă. Perspectiva pierise cu totul şi rămăsese numai suprafaţa plană, din care pricină păsările păreau desenate sau mai bine zis înşirate pe sfori invizibile, paralele.

— Ce drăcie o mai fi şi asta?! a exclamat profesorul, surprins în chip neplăcut. Am impresia că întreaga lume s-a turtit.

— Nu-i nimic, e o iluzie optică, ce se petrece şi pe nave şi în deşert, l-a lămurit pictorul. Va răsări numaidecât soarele şi toate îşi vor lua iar locul obişnuit în spaţiu, hărăzit de dumnezeu.

Pictorul avea dreptate. Ceaţa s-a împrăştiat curând, şi obiectele şi-au recăpătat contururile cunoscute. Prietenii au luat-o spre casă şi, pe drumul de întoarcere, pictorul a spus:

— Cu ceaţa asta am şi uitat că veneam la dumneata cu o treabă. Îţi aminteşti de vechiul dumitale tablou pictat pe lemn?

Profesorul s-a gândit o vreme cu încordare şi şi-a amintit. Era vorba de un mic obiect de artă, ce zăcuse câţiva ani în casa de la Novgorod moştenită de el şi pe care-l adusese fără niciun gând la Paris. Reprezenta, în tonuri întunecate, odaia unei cârciumi vechi,

olandeze sau flamande, în care se aflau un bărbat voinic, cu coif de aramă, o femeie cu forme pline, pe jumătate goală, un câine alb şi un băieţaş, care făcea într-un colţ ceea ce face şi Manneken-Pis[1] din Bruxelles. Cu foarte multă vreme în urmă, profesorul dăduse pictorului tabloul, cu rugămintea de a afla cine-l pictase şi valoarea lui aproximativă. Simonov a întrebat:

— Îmi amintesc, ce-i cu el?

— Nu e pictat de Teniers-bătrânul[2], cum am presupus eu, ci de Teniers-tânărul, elevul preferat al celui dintâi. Că era elevul lui preferat se vede şi din faptul că i-a împrumutat şi numele său. Este o pictură de valoare. Dacă vrei s-o vinzi repede vreunui magazin de lucruri de artă, poţi căpăta pe ea opt sau zece mii de franci. De la un amator ai putea să iei douăzeci de mii, iar de la un cunoscător, chiar treizeci de mii. Asta-i tot. Misiunea mea e terminată.

— Ţi-am promis un comision, a spus Simonov.

— Lasă prostiile, a zis pictorul. Desigur, mi-ai promis, dar nici nu mi-a trecut prin gând să accept aşa ceva. O să mâncăm într-o zi iepure sau miel cu usturoi la *madame* Bussac, o să-l udăm cu vin roşu şi basta.

Au trecut peste podeţul suspendat şi apoi au coborât în partea cealaltă, spre binecunoscutul chioşc. Profesorul mergea înainte. Deodată, pictorul l-a auzit exclamând tulburat:

— Doamne! Dar unde e chioşcul? Ce s-a întâmplat cu el?

Pictorul a pornit în fugă după dânsul şi l-a găsit încremenit, cu braţele ridicate spre cer. Chioşcul era pe jumătate gol şi aproape dărâmat. Pretutindeni, praf, murdărie, petece de hârtie, bucăţi de sfoară şi de jur împrejur se îngrămădeau oameni străini, care parcă veniseră să devasteze totul. Profesorul nu pricepea nimic, dar inima i se strânsese, cuprinsă de presimţiri negre. Devastatorii necunoscuţi îi inspirau o teamă superstiţioasă. A alergat într-un suflet la bistroul doamnei Bussac.

— *Madame,* ce s-a întâmplat cu chioşcul? Vreo nenorocire?

Doamna Bussac era adevăratul primar al cartierului Passy. Ştia totdeauna totul înaintea celorlalţi.

---

[1] Celebră fântână din Bruxelles, reprezentând un băietel gol care lasă un jet de apă (inspirată după statueta în bronz a lui Duquesnoy - 1619) (n. r.).

[2] Probabil că autorul se referă la pictorul flamand Teniers David (1582-1649), tatăl lui Teniers David-tânărul (1610-1694), cunoscut mai ales prin tablourile reprezentând scene de masă din viaţa de fiecare zi, gen în care a excelat (n. r.).

— Nimic deosebit, domnule profesor. Liniştiţi-vă.

Şi i-a povestit amănunţit ce se întâmplase.

Mamei Jeannettei nu-i plăcuse niciodată comerţul cu ziare. Se ocupase de treaba asta în silă şi fără pricepere. Acum i se oferise un prilej grozav să se descotorosească de chioşc. În ajun, îl predase noilor proprietari şi plecase din Paris cu Jeannette şi cu domnul Auguste. Relaţiile dintre ei nu fuseseră un secret pentru nimeni nici înainte, iar acum cei doi îşi puseră în gând să-şi înjghebe un cămin onorabil. Mama Jeannettei tocmai moştenise o avere frumuşică la ea în Languedoc sau poate în Bretania, iar domnul Auguste găsise un post bun la o fabrică de acolo. Desigur că de îndată ce vor ajunge în plictisitorul lor Languedoc, se vor cununa, mai întâi la primărie, apoi la biserică.

— Aşadar, domnule profesor, să le urăm drum bun şi căsnicie fericită, a încheiat doamna Bussac.

— Să le dea dumnezeu, a spus profesorul. Tare drăguţă era fiica ei, Jeannette.

— O, da, o fetiţă minunată!

Ceaţa deasă care învăluia Parisul nu s-a mai ridicat până seara. Simonov s-a întors acasă târziu. Dispariţia neaşteptată a Jeannettei şi vremea urâtă îl deprimaseră cu totul. Nu a aprins lumina. Stătea pe-ntuneric, depănându-şi gândurile triste şi cenuşii. Pentru prima oară în viaţa lui se simţea copleşit de un dor surd, nepotolit.

S-a pornit o ploaie repede şi în pervazul de fier al ferestrei au început să bată darabana picăturile ei mari. „Uite că plouă, şi-a spus profesorul, nepăsător. În iarnă o să şi ningă probabil... Totul îşi urmează cursul...”

În clipa aceea s-au auzit paşi uşori pe acoperiş, apoi o zgârietură la geam.

— Cine-i acolo? a strigat omul şi, fără să mai aştepte răspunsul, a deschis fereastra. Un ghemotoc moale şi greu a căzut pe podea. Simonov a aprins lumina şi s-a aplecat să vadă mai bine. „Vineri! a exclamat el, bucuros. Tu eşti, Vineri?” Cotoiul i-a sărit pe genunchi şi a început să toarcă. Abia în clipa aceea a băgat de seamă profesorul, îngrozit, ce urme cumplite lăsaseră ultimii doi ani pe trupul credinciosului său prieten. Şchiopăta de laba dreaptă din faţă şi de laba stângă din spate, din blana lui lipseau o mulţime de smocuri de păr, iar botul îi era acoperit cu nişte zgârieturi adânci, care nu se vindecaseră încă.

— Mare poznaş îmi eşti, Vineri, băiete, a zis profesorul, oftând.

De altfel, nici eu nu-s mai breaz.

Cotoiul a deschis gura mare, arătându-şi limba roşie şi aspră, şi a mieunat tare, nerăbdător: sunt flămând ca un câine.

Omul şi-a pus pe umeri, tăcut, pelerina impermeabilă şi a dat fuga prin ploaie până la bistroul doamnei Bussac, să aducă resturi de carne şi lapte.